

Vytautas Česnulis

VARĖNOS KRAŠTO ŠAULIAI

1919–1940

Vytautas Česnulis

VARĖNOS KRAŠTO ŠAULIAI

1919–1940

VILNIUS

2 0 0 8

TURINYS

S. Jegelevičius. IŠ UŽMARŠTIES PRIKELTI ŠAULIAI	5
ĮVADAS	9
1. IŠ ŠAULIŲ SAJUNGOS ISTORIJS	12
2. ŠAULIŲ RINKTINĖS	19
XIX Alytaus šaulių rinktinė	19
V Trakų rinktinė	32
XXIII Vilniaus rinktinė	36
3. NEPRIKLAUSOMYBĖS KOVŲ ŠAULIAI PARTIZANAI	40
4. NEUTRALIOJI JUOSTA	99
Neutralios juostos milicija	99
Gardino procesas	107
5. ŠAULIAI IR JŲ KASDIENYBĖ	112
Šauliai ypatingesniais atvejais	112
Šauliai ir Respublikos Prezidentai	121
Šauliai ugniagesiai	124
Manevrai, pratybos	137
Šaulių šventės šaudymai	143
Rinkliavos	158
Šaulių orkestrai. Kita kultūrinė veikla	162
Spaudos platinimas. „Trimitas“	168
6. KRAŠTO ŠAULIŲ BŪRIAI IR JŲ VEIKLA	172
Perlojos būrys	172
Nedzingės būrys	212
Akmens būrys	249

Merkinės būrys	269
Liškiavos būrys	317
Varėnos I būrys	351
Puvočių būrys	373
Babriškių būrys	385
Merkinės raitelių būrys	393
Pilvingių būrys	396
Kibyšių būrys	402
Norulių būrys	408
Giraitės būrys	422
Geidukonių būrys	435
Žilinių ir Kaniūkų būriai	438
Valkininkų būrys	449
Varėnos II būrys	453
Valkininkų geležinkelio stoties būrys	463
Bandymai organizuoti kitus būrius	469
7. MINĖTINI IŠ VARĖNOS KRAŠTO KILĘ ŠAULIAI	475
8. ŠAULIŲ PASTANGOS GAUTI ŽEMĖS	482
9. ŠAULIŠKO GYVENIMO ĮVAIRENYBĖS	492
10. ŠAULIŲ SĄJUNGOS LIKVIDAVIMAS	
IR KAI KURIŲ ŠAULIŲ LIKIMAI	505
ŠAULIŲ VAIDINIMAI	515
ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS	518
Archyviniai šaltiniai	518
Periodinė spauda	520
Papildoma literatūra	522

IŠ UŽMARŠTIES PRIKELTI ŠAULIAI (Pratarmės vietoje)

Smalsusis Skaitytojai, rankose turite Vytauto Česnulio parengtą istorijos studiją, galinčią pretenduoti į monografijos statusą. Šios studijos autorius valstybės archyvuose ne vienerius metus kruopščiai rinko pirminę dokumentinę informaciją, ją sistemino, analizavo, kol pagaliau tekstą atidavė į spaustuvę. Kuo ši knyga įdomi bei vertinga?

Prieš 68 metus, pačioje sovietinės okupacijos pradžioje, sovietų režimas uždraudė ir per kelias savaites sunaikino bene populiariausią ir vieną didžiausių visuomenės organizacijų – Lietuvos šaulių sąjungą, palikusią ženklų pėdsaką Nepriklausomybės kovose, o vėliau vaisingai besidarbavusią visuomenės patriotinio auklėjimo baruose, kartu su Lietuvos kariuomene rengusią Tėvynės gynėjus, pagaliau įnešusią indėlį ir į krašto kultūros plėtotę, leidusią „Trimtą“, – kitados labiausiai skaitytą žurnalą.

Ši istorijos studija skirta Lietuvos šaulių sąjūdžio užuomazgai, jo plėtrai ir tolesnei raidai didelėje Pietų ir Pietryčių Lietuvos dalyje – demarkacijos linijos paribyje, už kurios plytėjo Lenkijos okupuota Lietuvos dalis. Tai Lietuvos šaulių sąjungos ištakų, organizavimosi, kovų ir kasdienybės istorija. Atskleidžiami ne tik pasiekimai, bet ir praradimai, nesėkmės. Studijos autorius šaulių kovas bei laimėjimus, neretai gana kuklius, stengėsi skaitytojui pristatyti objektyviai, be perdėto heroizavimo ar patetikos. Tai padės geriau suvokti šaulių kovos metų tikrovę, jos realijas, padės išsklaidyti kai kuriuos anksčiau sklandžiusius mitus. Kiekvienas laikmetis turi savą specifiką. Nuo aprašomų įvykių mus skiria 70 – 90 metų. Taigi jau laikas kritiškai, bet atlaidžiai pažvelgti į tuomet gyvavusias propagandines klišes, tiems laikams būdingą periodikos leksiką, kuri tuomet buvusi neišvengiama, objektyviai įvertinti įvykius bei juose dalyvavusius žmones. Iš esmės autorius šaulius prikėlė iš užmaršties. Jeigu tokias knygas būtume galėję leisti prieš 50 ar bent 30 metų!

Įdomi ir itin vertinga informacija sukaupta skyreliuose apie atskirus šaulių būrius: jų organizavimasis, persitvarkymai pagal laikmečio rei-

kalavimus, personalinė sudėtis bei jos kaita, veikla, sunkumai. Šaulių gyvenimas, veikla, elgesys knygoje aprašyti nevengiant ir pasitaikiusių negatyvių momentų ar dalykų iškėlimo. Gyvenimas visuomet buvo sudėtingas ir ganėtinai margas. Išryškinti, bet nesureikšminti ir tie žmonės, kurie dangstydamiesi šaulio vardu padarė vienokius ar kitokius prasižengimus ar net nusikaltimus ir taip žmonių akyse kompromitavo Lietuvos šaulių sąjungą. Apmaudu, bet buvo ir tokių. Nutylėti apie tokius žmones bei jų negražius poelgius taip pat reikėtų istorijos klastojimą. Manytina, kad šioje knygoje pateiktas vaizdas labai artimas tikrovei. Tai gal ir nepatiks skaitytojams, mėgstantiems ar pripažįstantiems tik „gražią istoriją“. Niekuomet nesužinosime visos tiesos, visų realios tikrovės niuansų, vienokių ar kitokių poelgių priežasčių bei pasekmių. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad knygos autorius ganėtinai kritiškai žiūri į išlikusią dokumentinę informaciją, neretai pagrįstai suabejodamas dokumentuose užtiktais kai kuriais teiginiais ar faktais. Dėl to autoriaus pasakojimas atrodo dar patikimesnis.

Knygoje minima daugybė pavardžių. Daugelyje teksto vietų dominuoja pavardės. Kai kurių šaulių pavardės įvairiais aspektais pasikartoja keletą kartų. Kaip vertinti tokį pavardžių gausumą? Kai kam gal tai apsunkins sklandų teksto skaitymą. Dėl to nemaža knygos teksto dalis gal pasirodys nuobodi kitų Lietuvos regionų skaitytojui. Vis tik knyga dėl to nebus nuobodi Merkinės ar Perlojos, Nedzingės ar Varėnos, Jankėnų ar Valkininkų skaitytojui. Jis čia susidurs su savo apylinkių priekais iš užmaršties šauliais. Vienas svarbiausių šios knygos momentų ir yra Atmintis. Gal Atmintis netgi yra pagrindinė knygos idėja. Tai Atmintis žmonių, pagal savo jėgas ir galimybes daug padariusių ginant Lietuvos nepriklausomybę bei savos Valstybės teritorinį vientisumą, siekusių apginti ne tik Tėviškę, bet ir Tėvynės ribas. Apginti ir praktiškai įtvirtinti Pietų ir Rytų Lietuvos sienas nepavyko dėl nuo jų bei Lietuvos apskritai nepriklausiusių priežasčių.

Knygos autorius, suminėdamas anų laikų šaulių pavardes, prikelia juos iš nepelnytos ir priverstinės užmaršties. Tie žmonės lyg sugrąžinami ar sugrįžta iš praeities į dabartį. Tik nebeliko jų bendražygių ir bendraminčių. Nebėra ir jų artimųjų. Nedaug likę artimesnių giminių. Vis tik ne vien dėl natūralios kartų kaitos daugelio šaulių atminimas lyg

ir išdilęs, skendi praeities ūkuose. Pusę šimtmečio buvo draudžiama nagrinėti ar aptarinėti Nepriklausomybės kovas ir dėl to buvo bijomasi ar vengiama netgi buitinėje aplinkoje minėti tuose įvykiuose dalyvavusius artimuosius, giminaičius, kaimynus, kad nebūtų pakenkta jiems ar bent jų palikuonims. Juolab, sovietmečiu jau nuo 1940 m. liepos Lietuvos šaulių sąjunga buvusi įrašyta į labiausiai juodinamą Lietuvos visuomenės organizacijų sąrašą, nes nuo pat sovietinės okupacijos pradžios Šaulių sąjunga buvo suvokiama kaip viena pavojingiausių sovietiniam režimui jėgų. Šaulių persekiojimas atsinaujino iš karto po sovietinės reokupacijos 1944 m. vasarą, o kartu pasipylė antišauliškų šmeižtų srautas.

Knygoje įvairiais aspektais paminėtos šaulių pavardės sužadins tegul ir miglotus šaulių palikuonių atsiminimus, praturtins tikromis, dokumentaliai paremtomis žiniomis šeimos, giminės, kaimo istoriją, kels pasididžiavimą tėvais, seneliais ir proseneliais, gimtojo kaimo, miestelio, parapijos, valsčiaus, apylinkės vyrais, susitelkusiais į Šaulių sąjungą – vieną populiariausių ir didžiausių 1919 – 1940 metų Lietuvos visuomeninių organizacijų. Šauliai, ypač Pietų ir Pietryčių Lietuvoje, Nepriklausomybės kovų metu ir dar kurį laiką joms pasibaigus, rizikavo ne tik savo sveikata ir gyvybe, bet ir savo turtu, ir namiškių gerove bei sveikata, o kartais ir jų gyvybe.

Vytauto Česnulio parengta šaulių istorijos studija neabejotinai turi mokslinės vertės, nes gerai dokumentuota. Dar didesnė šios knygos pažintinė vertė. Reikšminga kaip ugdanti patriotizmą, pasididžiavimą savo regionu ir jo žmonėmis, kūrusiais bei stiprinusiais mūsų Valstybę. Ši knyga bus gražiu paminklu praėjusio šimtmečio trečiojo ir ketvirtojo dešimtmečių šauliams, ypač Nepriklausomybės kovų dalyviams.

Iš užmaršties prikelti šauliai savo gyvenimu liudija iš kur mes atėjome.

2008 m. liepos 6 d.

Doc. dr. Sigitas Jегelevičius

*Oi lekia lekia gulbių pulkelis,
Tėvynę ginti ragin bernelius...*

Liaudies daina

*Petys į petį už tėvynę!
Nuo Palangos lig Varėnos,
Sulaukę puotos kruvinos,
Kaip mūsų proseniai ją gynė,
Taip ginsme sūnūs šios dienos.*

Maironis

*Kai mus pašaukė tėvynė –
Stojom gint jos ir – apgynėm.
Žinom Širvintas, Perloją –
Šie vardai kai ką atstoja!*

Liudas Gira

*... Matė priešas mus visur..
Pylėm lenkui ties Giedraičiais,
Ties Varėna ir kitur.*

Liudas Žukauskas

IVADAS

Šiame darbe stengiamasi pateikti sukarintos patriotinės visuomeninės organizacijos – Lietuvos šaulių sąjungos (LŠS) narių veiklos Varėnos krašte 1919 - 1940 metais apžvalgą daugiausia pagal Lietuvos centriniame valstybės archyve saugomus LŠS fondų, pirmiausia 561 ir 555, dokumentus. Taipogi pasiremta visa eile spausdintų šaltinių – knygų bei periodinių leidinių, ypač LŠS žurnalu „Trimitas“; tiesa, pastarieji šaltiniai tekste nurodomi ne visur, jie yra tik naudotos literatūros sąrašė. Iš pradžių teikiama Lietuvos šaulių sąjungos istorijos santrauka, trumpai supažindinama su trijų rinktinių, kurioms priklausė Varėnos krašto šauliai, veikimu; tai turėtų padėti geriau orientuotis istorinių įvykių raidoje. Kai kurių šaulių būrių, pvz., Žiūrų, Mergežerio, Samūniškių, Žeimių ir t.t., bei moterų būrių pavadinimai dažnai yra sąlyginiai: tokie šaulių padaliniai kaip atskiri vienetai oficialiai nebūdavo įforminti arba jie veikė su kitais būriais. Kai kur, ypač besikuriant šaulių būriams anksčiau lenkų okupuotos Rytų Lietuvos kaimuose, tėra tik šauliais būti norėjusių asmenų sąrašai. Tačiau kur bus geresnė proga tuos žmones paminėti?

Lietuvos valstybės atgimimo metų partizanų ir šaulių dokumentuose dažnai įvairuoja tų pačių asmenų pavardžių rašyba, pvz., Lukoševičius ir Lukaševičius, Sčesnulevičius ir Česnulevičius, Keršis ir Keršys ir pan., nekalbant apie skirtingas vieno žmogaus vardo formas (Bolius, Balys ir Boleslovas; Motiejus, Matas, Mačys ir Mateušas; Mikas ir Mykolas ir pan.); sąrašuose ir kitur žmonių vardų kartais visai nėra, tik pavardės, apstu įvairių klaidų, nerašomos datos. Dažnai sunkiai suprantamas raštų autorių minties formulavimas. Nori nenori darbe vietomis teko palikti originalo rašybą ir minčių dėstymą, nors jie ir keltų kai kurių abejonių. Ne visuomet patikima įvairių tikrintojų ar informatorių nuomonė vienu ar kitu klausimu. Daug netikslumų ir painiavos yra šaulių vadovybės – rinktinių ir pačios Šaulių sąjungos – raštvedyboje. Įsakymai apie būrių ar jų vadų patvirtinimą, žmonių priėmimą į šaulius ir t.t., kaip taisyklė, vėluodavo (kartais net metais ar ilgiau). Apie tuos pačius dalykus net oficialiuose dokumentuose kartais kalbama skirtingai.

gai. Kai kur jau nebelikę seniau buvusių kaimų arba pasikeitę jų vardai, be to, senuosiuose dokumentuose gyvenviečių pavadinimai labai dažnai surusinti ar sulenkinti. Todėl ir operatyviniuose pranešimuose bei kitur kaimų vardai dažnai išdarkyti; tas pats pasakytina ir apie žmonių pavardes. Tokius dalykus pagal išgales stengiasi atitaisyti. Tačiau dokumentas lieka dokumentu, ir belieka juo pasiremti tokiu, koks jis išlikęs. Kai kurie darbe minimi kaimai šiuo metu priklauso Lazdijų, Alytaus, Trakų ar Šalčininkų rajonams, Druskininkų savivaldybei ar kaimyninei Baltarusijai. Spausdintuose šaltiniuose taipogi pasitaiko apsirikimų ir klaidingų teiginių. Vargu ar buvo galima išvengti kai kurių netikslumų bei neaiškumų ir šiame darbe. Būtent tuo galima pagrįsti šen ten tekste esančius klaustukus bei šauktukus. Kone visur sąmoningai palikti žmonių tėvų vardai: ne tik lengvesniam asmenybių nustatymui iš dabarties pozicijų, bet ir todėl, kad kartais tame pačiame būryje būdavo du ar net trys ne tik bendravardžiai ar bendrapavardžiai šauliai, bet ir jų tėvų vardai buvo tokie patys. Nemažai šaulių yra buvę keliuose būriuose; tai daugiausia iš vienos tarnybos vietos į kitą kilnoti valstybės tarnautojai (mokytojai, pasienio policininkai ir kt.) ar iš Okupuotos Lietuvos pasitraukę žmonės. Gan dažnai į šaulius vėl būdavo priimami dėl įvairių priežasčių iš LŠS pašalinti ar iš jos išstoję asmenys. Ne apie visus būrius ir ne visais jų gyvavimo metais yra vienodai išlikusios dokumentinės informacijos: kai kurie tų šaulių veiklos tarpsniai tarsi iškritę iš istorijos vyksmo, todėl ir darbe laiko požiūriu vietomis likusios spragos.

Nors šiuo metu Lietuvos ir Lenkijos santykiai, atrodo, geri kaip niekada anksčiau, tačiau ne tik XX a. 2-ro ir 3-čio dešimtmečių sandūroje, bet ir vėliau Lenkijos valdžia, ypač Lietuvos duona jaunystėje išpenėto Lenkijos nacionalinio didvyrio Juzefo Pilsudskio ir jo šalininkų inspiruojama, buvo Lietuvos priešas Nr. 1. Beje, Lenkijos pretenzijas į Lietuvos žemes rodo ir kai kurių to meto Lenkijos kariuomenės dalių pavadinimai: Lietuvių ir baltarusių divizija (tai jos maištą 1920 m. spalį inscenizavo generolas L. Želigovskis), 77 Kauno šaulių (pėstininkų) pulkas, 4 Užnemunės ulonų pulkas, 10 lietuvių ulonų pulkas, 13 Vilniaus ulonų pulkas, Vilniaus apsaugos ulonų pulkas, 29 lietuvių-baltarusių lauko artilerijos pulkas... Ano meto partizanai ir šauliai Varėnos krašte Lietuvą daugiausia gynė nuo tuometinės Lenkijos kėslų. Apskritai,

1919-1923 metų laikotarpis šiame krašte labiausiai pasižymėjo lietuvių ginkluota kova su lenkų grobikais. Kita vertus, buvo Lietuvoje inteligentų lenkų, sugebėjusių teigiamai įvertinti lietuvių tautinį atgimimą ir jam simpatizavusių. Kas buvo, tas buvo: istorijos nereikia gražinti, o tautos skaudulių nevalia pamiršti.

Archyvinių šaltinių santrumpos reiškia: LCVA – Lietuvos centrinis valstybės archyvas, LYA LKP – Lietuvos ypatingojo archyvo LKP dokumentų skyrius; skaičiai reiškia archyvinio fondo, apyrašo ir bylos numerius, pvz., LCVA 561-19-114 = Lietuvos centrinio valstybės archyvo fondas 561, apyrašas 19, byla 114. Bylų lapai nurodomi labai retai. Kiti dažnesni sutrumpinimai: LŠS – Lietuvos šaulių sąjunga, CV – Centro Valdyba, š. – šaulys, šaulių, b. – būrys, būrio, sk. – skyrius, gr. – grupė, g. – gimęs, gyv. – gyvena, slapyv. – slapyvardis, LDK – Lietuvos didžiojo kunigaikščio (pulkas), KOP – lenkų pasienio apsaugos korpusas...

1. IŠ ŠAULIŲ SAJUNGOS ISTORIJS

Šaulių organizacijai pradžią davė Lietuvos valstybės atsikūrimo laikotarpiu susispietęs žurnalisto, visuomenės ir kultūros veikėjo Mato Šalčiaus vadovaujamas ginkluotas Kauno vyrų būrelis. M. Šalčiaus 1919 m. birželio 27 d. sušauktas Kauno valstybės įstaigų tarnautojų susirinkimas organizaciją pavadino šaulių vardu. Ši data laikoma Lietuvos šaulių sąjungos (LŠS) gimimo diena. Iš pradžių LŠS įėjo į Lietuvos sporto sąjungą kaip jos sekcija. Visus ginkluotus partizaniškus Lietuvos būrelius sujungti į vieną organizaciją mintis kilo visuomenės veikėjui Vladui Putvinskiui. Pirmajame šaulių susirinkime Kaune 1919 m. rugpjūčio 8 d. apsvarstyti šaulių įstatai ir aptarti pirmieji darbai. Rugpjūčio 20 d. išrinkta organizacinė komisija rūpintis šaulių veikimu, išrinkta pirmoji LŠS valdyba.

Kai kas pirmuoju rimtu šaulių darbu laiko lenkų karinės organizacijos POW (*Polska Organizacja Wojskowa*, peoviaiakai) rengto pučo likvidavimą. Mat 1919 m. į Kauną atvykęs lenkų kariuomenės poručnikas (leitenantas) Raimundas Kovalecas, prisidengęs Adamo Juzviko slapyvardžiu, įkūrė čia POW, pavaldžią vyriausiajai vadovybei Suvalkuose. (Prie demarkacinės linijos sukurta kita lenkų organizacija – *Organizacja Strzelców Nadniemeńskich* (Panemunės šaulių organizacija), suskirstyta į tris apskritis: Suvalkų, Trakų ir Maišiagalos; ši organizacija palaikė glaudžius ryšius su lenkų kariuomene prie demarkacinės; palei Nemuną abipus upės lenkų Panemunės šauliai veikė nuo Gardino ir Sapackinės iki Prienų ir Rumšiškių.) Iš tikrųjų, mūsų šauliai prisidėjo prie POW likvidavimo: saugojo valstybės įstaigas, dalyvavo darant kratas, moterys budėjo šaulių štabe ir kt. Tačiau šaulių vaidmens POW likvidavime nereikėtų pervertinti: peoviaiakų planuoto sukilimo, turėjusio įvykti 1919 m. rugpjūčio 28-29 d.d. naktį, rengėjai buvo suimti ir organizacija likviduota anksčiau.

Šaulių organizacinė komisija 1919 m. rugsėjo 5 d. priėmė „Pagrindinių Lietuvos Šaulių Sąjungos Įstatų“ projektą, su kuriuo rugsėjo 12 d. sutiko vyriausiasis karo vadas gen. Silvestras Žukauskas, o rugsėjo 15 d. juos patvirtino krašto apsaugos ministras Povilas Žadeikis. 1920 m. ge-

gužės 5 d. visiems šauliams pafrontėje leista namie laikyti karinį šautuvą. Rugsėjo 2 d. į lenkų pafrontę išvyko 15 organizatorių. Išsiplėtus kovoms su lenkais, šaulių kovoms fronte ir užfrontėje koordinuoti rugsėjo 17 d. įsteigtas Šaulių fronto štabas, kurio viršininku paskirtas Matas Šalčius. Pafrontėje susikūrė tankus šaulių partizanų tinklas. Rugsėjo 20 d. įvyko LŠS Centro Valdybos pirmasis posėdis. LŠS Centro Valdybos pirmininkas buvo Vladas Putvinskis (ilgainiui pavardę jis pakeitė į Pūtvis ar Putvys, tačiau Lietuvos centriniame valstybės archyve neteko aptikti dokumentų su šitokia LŠS kūrėjo pavarde). 1920 m. lapkričio 1 d. įsteigtas LŠS žvalgybos padalinys – Žinių koncentracijos biuras.

LŠS veikė pagal Seimo priimtą įstatymą ir Vidaus tvarkos statutą. Tvarkėsi dviem barais – kariniu ir visuomeniniu. Karinę vadovybę, tarp jų būrių vadus, karinio ir sportinio šaulių rengimo instruktorius, tvirtino krašto apsaugos ministras. Visuomeniniam barui atstovavo visuotinio šaulių suvažiavimo renkama Centro Valdyba su rinktinių ir būrių valdybomis bei įvairiomis sekcijomis. LŠS nariais galėjo būti Lietuvos piliečiai nuo 17 metų amžiaus. Jaunesni stoti į šaulius galėjo tik tėvams ar globėjams sutikus.

LŠS 1921 m. gruodžio 11 d. išsiuntinėjo telefonogramą, kad pafrontės šauliai jokių būdu neperžengtų demarkacinės linijos ir 10 km atstumu nuo jos nevykdytų jokių šaulių ar partizanų ginkluotų veiksmų, jei gu nėra atviro karo; vejantis lenkų kareivius ar persirengusius civilius, griežtai drausta peržengti demarkliniją be kariuomenės vado įsakymo (LCVA 561-19-727).

1922 m. birželio 29 - liepos 3 d.d. vyko LŠS būrių atstovų visuotinis suvažiavimas. Vasaros pabaigoje LŠS gyvenime įdiegtas sustiprinto slaptumo principas. LŠS 1922 m. rugpjūčio 27 d. įsakymo Nr. 2 p. 2 nuo šio įsakymo gavimo dienos visuose oficialiuose ir neoficialiuose raštuose uždrausta nurodyti skyriaus arba būrio būstinę. Skyrius ar būrys žymėtas be vietos pavadinimo, pvz., IX šaulių skyrius, 215 būrys. Šaulių grandys būriuose vadintos ne kaimų vardais, o abėcėlės raidėmis: a, b, c grandis ir t.t. Susirašinėjime vengta kaimų pavadinimų, vietoj NN kaimo grandis rašyta a grandis ir pan. Visuose ženkluose, uniformoje, iškabose ir kt. vartoti tik numeriai. Pilną būrių pavadinimą leista minėti tik vėliavose, kurios yra gerai apsaugotos ir naudo-

jamos iškilminguose paraduose bei šventėse. Visuose susirašinėjimuose, įsakymuose ir nutarimuose vietoj šaulių tikrųjų pavardžių ir vardų įsakyta vartoti nario liudijimo numerius. Kiekvienas šaulys privalėjo gerai atsiminti savo liudijimo numerį ir tik juo vadintis. Tikrieji šaulių vardai ir pavardės skelbti tik LŠS įsakymuose, ir tai tik išimtiniais atvejais, pvz., pašalinant šaulį iš LŠS narių, baudžiant už prasikaltimus ir t.t. (LCVA 561-2-4302).

LŠS Centro Valdyba 1922 m. spalio 2 d. priėmė Vl. Putvinskio atsištatydinimą iš Centro Valdybos pirmininko pareigų. Įvesta LŠS viršininko pareigybė.

Nuo 1923 m. sausio 1 d. iš buvusių Sąjungos 19-kos vietos skyrių suformuoti 8 batalioniniai ir 11 kuopinių skyrių, tarp jų – XIX Alytaus batalioninis skyrius ir V Trakų kuopinis skyrius Kaišiadoryse (LŠS 1922 12 30 įsakymas). Partizanų grupių žinioje iki šiol buvę šaulių būriai perduoti atitinkamų šaulių skyrių vadams (LŠS 1923 05 15 įsakymas). Nuo gegužės 15 d. būriai vadinti: Nedzingės – 224, Liškiavos – 293, Akmens – 297, Perlojos – 300, Merkinės – 302 (XIX skyrius), Onuškio – 295 (V skyrius) būriai (LCVA 561-2-4303). Ilgainiui šaulių skyriai pavadinti rinktinėmis.

1925 m. kovo 1-3 d.d. Kaune vykęs IV visuotinis LŠS būrių atstovų suvažiavimas nurodė daugiau remti pasienio šaulius, kovojusius šaulius aprūpinti žeme.

Pirmasis Lietuvos šaulių sąjungos statutas paskelbtas LŠS 1925 m. rugpjūčio 20 d. įsakymu. Statute rašoma, kad Šaulių sąjunga yra nepartinė organizacija. Pats Vl. Putvinskis irgi buvo prieš šaulių organizacijos partiškumą. Straipsnyje „Kuriuo krypsniu?“ 1922 metais jis rašė: „Mano išmanymu, šaulių darbas turi būti grynai idėjinio visuomeninio pobūdžio“. Vl. Putvinskio sveikinime visuotiniam LŠS būrių atstovų suvažiavimui 1925 m. vasario 28 d. taipogi sakoma: „Tevėdie mus lietuvių tautos žvaigždė idėja pro šalį partinės politinės kovos“. Tačiau po 1926 m. gruodžio 17 d. perversmo LŠS, kaip ir kelių kitų tautiškų organizacijų, šefu tapo A. Smetona. Buvo toleruojamas šaulių priklausymas tik Lietuvių tautininkų sąjungai ar jos kontroliuojamoms kitoms organizacijoms. Pavyzdžiui, šaulio priklausymas ar pritarimas Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjungai buvo nesuderinamas su buvimu LŠS gretose. Savo ruožtu nelegali Lie-

tuvos komunistų partija stengėsi savo žmones infiltruoti į šaulių gretas. Kitos slapta veikusios organizacijos – nacionalistinės Lietuvių tautinės apsaugos „Geležinis Vilkas“ 1928 m. sausio 5 d. įsakyme duotas visiems vilkams privalomas nurodymas įstoti į Šaulių sąjungą (LCVA 563-1-1).

Geležinis Vilkas (oficialiai – Lietuvių Tautinė Apsauga „Geležinis Vilkas“) – tai pusiau sukarinta organizacija, po 1926 m. gruodžio 17 d. perversmo tautininkų slapta įkurta kovai su opozicija. Oficialiai veikė 1927-1930 metais. Iš pradžių organizacijos šefas buvo A. Smetona, o globėjas – A. Voldemaras. Prasidėjus pastarųjų kivirčams, GV 1929 m. suskilo, o 1930 05 24 A. Smetona išleido įsakymą dėl GV paleidimo.

Po smetonininkų perversmo stipriausia prieš juos nusiteikusi politinė jėga buvo į valdžią besiveržę krikščionys demokratai. Tad nenuostabu, jog tarp Trakų grupės GV agentūrinių pranešimų nemažai yra apie kai kurių kunigų veiklą ar Kaišiadorių vyskupą Juozapą Kuklą (atseit, šis vyskupijos pinigais dengęs brolio verslininko skolas).

JAV išleistoje „Lietuvių enciklopedijoje“ (t. VII, p. 101) GV vadinas nacionalistine lietuvių organizacija, o tarybinėje literatūroje vadinamas fašistine organizacija. Ir ne be pagrindo. Pavyzdžiui, instrukcijoje „L.T.A. „Geležinis Vilkas“ išorinis veikimas“ sakoma: „Fašistinės darbininkų organizacijos sudarymas ir jos rėmimas dar per ankstyvas klausimas: tai atlikti Apsauga dar neturi jėgų. Į tai betgi turi būti atsižvelgta, varant pačios Apsaugos organizavimosi darbą“ (LCVA 563-1-4).

Už šaulio narystės dokumentą – šaulio liudijimą – nustatytas 2,50 Lt žyminis mokestis (tam tikras ženklas). Neturtingi šauliai per būrio valdybą galėjo prašyti rinktinės atleisti juos nuo šio mokesčio (pvz., XIX rinktinės vado A. Žemaičio 1925 12 22 raštas).

Vėliavas būriai įsigydavo už savo pinigus, tačiau jas oficialiai įteikdavo dažniausiai skyriaus, o vėliau rinktinės vadas. LŠS 1939 m. balandžio 12 d. įsakymu patvirtinta vienoda visiems būriams vėliava ir jos koto viršūnė.

Nuo 1928 m. rugsėjo pabaigos pasikeitė šaulių būrių numeracija. Naujasis numeris reiškė būrio eilės numerį rinktinėje, pvz., 293 (Liškiavos) būrys tapo 18 Liškiavos būriu. Savus ginklus visi šauliai privalėjo registruoti rinktinėje.

Rinktinės numeruotos romėniškais skaitmenimis: I Kauno, II Ute-

nos, III Telšių, IV Tauragės, V Trakų, VI Ukmergės, VII Šiaulių, VIII Vilkaviškio, IX Seinų, X Rokiškio, XI Raseinių, XII Panevėžio, XIII Mažeikių, XIV Marijampolės, XV Kretingos, XVI Kėdainių, XVII Šakių, XVIII Biržų, XIX Alytaus, XX Klaipėdos, XXI Zarasų, XXII Geležinkelio (įsteigta 1936 04 16), XXIII Vilniaus (1939 m.) ir XXIV Švenčionėlių (1940 m.).

Sporto varžybose šauliai pirmą kartą dalyvavo jau 1921 metais. Nuo 1925 m. veikė šaulių savišalpa. Nuo 1930 m. imta rengti pirmosios pagalbos sanitarinius kursus. LŠS nuo 1930 m. atkreipė dėmesį į cheminio karo pavojų; 1935 03 15 prasidėjo pirmieji degazatorių kursai.

Pagal 1935 m. liepos 15 d. naująją LŠS įstatymą Šaulių sąjunga buvo visuomeninė kariška organizacija, tiesiogiai priklausanti nuo kariuomenės vado. Sąjungą valdė Krašto apsaugos ministerija (KAM), ginklus ir karo medžiagą LŠS gaudavo iš KAM. Šaulių rinktinės vadas būdavo atitinkamos apskrities karo komendantas. Sąjungos turtas atleistas nuo valstybinių mokesčių. Kolektyviniai šaulių skundai, ypač centrinėms įstainėms, neleisti. Anot prezidento Smetonos 1936 m. balandžio 23 d. patvirtinto ir nuo tos dienos įsigaliojusio naujojo LŠS statuto, aukščiausias šaulio tiesioginis viršininkas buvo Respublikos Prezidentas. LŠS tikslas – kad kiekvienas lietuvis būtų šaulys! Ar ne per daug užsimota?! Pamirštas VI. Putvinskio aukščiau minėtame straipsnyje „Kuriuo kryptiniu?“ išreikštas patarimas: „Mažesnė, bet geresnė sudėties organizacija, daugiau nuveiks, negu didelė šlamštiška“. Norą atstovauti visai tautai rodė ir ant daugelio šaulių namų buvęs užrašas: „Šaulių namai – tautos namai“. Nedalyvavimas Vasario 16-osios šventėje, o juo labiau darbas tą dieną laikytas rimtu nusizengimu. Pvz., remdamasis Antneemunio (Rumbonių) š. būrio vado Sinicko raportu, XIX rinktinės vadas Navikevičius 1934 m. balandžio 12 d. pareiškė papeikimą 4-riems būrio šauliams, nedalyvavusiems Vasario 16-osios minėjime; du šauliai – Mikas Baranauskas iš Praniūnų kaimo ir Simas Balynas iš Kriaunių k. – šventės dieną dirbo. „Įspėti, kad pasikartojus panašioms prasikaltimams iš jų pusės, bus nubausti visu griežtumu“ (LCVA 561-19-177).

Naujajame LŠS statute sukonkretinti kai kurie organizaciniai šaulių momentai. Būrys galėjo būti įsteigtas, kai susirašydavo 24 kandidatai; būrio skyriuje 12 narių, grandyje 6 šauliai. Daugiau kaip 100-tą rikiuo-

tės šaulių turintis būrys galėjo būti pavadintas kuopa, eskadronu ar kito-
kiu daliniu. Šaulys galėjo būti renkamas tik į vieną kurį organą: tarybą,
kontrolės komisiją, garbės teismą; kokias kitas pareigas eiti paskirtas šaulys
negalėjo būti renkamas į kolektyvinius vadovavimo organus. Naujajame
statute jau nėra bausmės „po šautuvu“ ir daboklės. Savižudžiams pagar-
ba neatiduodama – juos laidojant nesaliutuojama. Laidojant šaulės mo-
teris, dalinys laidotuvėse dalyvaudavo be ginklų. Beje, uniformuotos šau-
lės kai kam apskritai nepatiko. Antai Linkuvos (Pakruojo raj.) kunigas
1931 m. gegužės 3 d. jas už tai net per pamokslą peikė.

LŠS Centro Valdyba 1932 m. kovo 11 d. išleido aplinkrašį, kuriame
paskelbė šaulių žiniai, jog Ministrų Kabinetas vasario 25 d. nutarė leisti
Žemės ūkio ministerijai (ŽŪM) išdavinėti miško medžiagą be viešo par-
davimo Šaulių sąjungai šaulių namams statyti, piliakalniams aptverti ir
kitoms visuomeninio pobūdžio reikmėms. Miško medžiaga išduodama
už 50 % kainos, o sumokėjimas išdėstomas 5 metams. Reikalingą miš-
ko medžiagos kiekį nustatė ŽŪM pagal LŠS sąmatą. Todėl LŠS vadovy-
bė paragino visus būrius susirūpinti savo namų statyba. LŠS Centro Val-
dyba nurodė, kad didesniuose miesteliuose šaulių namai būtų statomi
iš nedegios medžiagos. Namai turėjo būti pritaikyti kultūros ir karo rei-
kalams. Pirmame aukšte turėjo būti salė, virtuvė, patalpos administra-
ciniam darbui, rūsy – ginklų sandėlis ir kt.; reikėjo numatyti patalpas
skaityklai, archyviui, priešdujinei slėptuvei... Būrių š. namai negalėjo būti
statomi be rinktinės sutikimo. Lietuvoje 1939 m. vasarą buvo 79 šaulių
namai, apie kuriuos dažnai spietėsi visas apylinkių kultūrinis gyveni-
mas. Buvo 105 šaulių orkestrai, 125 chorai, 400 vaidintojų kuopelių.
1938 m. lapkričio mėn. uždarius Vilniui vaduoti sąjungą, jos turtas
1939 m. vasario mėn. perduotas šaulių daliniams.

Šauliai aktyviai dalyvaudavo įvairiose akcijose: švaros savaitėse, prieš-
gaisrinės apsaugos renginiuose, blaivybės savaitėse ir kt. Būta ir gana
pretenzingų užmojų. 1936 m. vasario 23-25 d.d. Kaune vyko moterų
šaulių rinktinių vadžių ir atstovių suvažiavimas. LŠS viršininkas P. Sala-
džius jame kalbėjo: „Turime pasivyti kultūringumo laipsnį Vokietijos ir
jį pralenkti“ (LCVA 561-2-999).

LŠS 1936 m. rugsėjo 23 d. slapto aplinkraščiu rinktinių vadams nu-
rodė stiprinti ryšius tarp visuomenės ir kariuomenės, per šventes ka-

riuomenę pagerbti ovacijomis, iš pratybų grįžtančius kariuomenės dalinius sutikti iškilmingai: su sveikinimais, gėlėmis ir pan. Tų pačių metų spalio 15 d. aplinkraščiu LŠS vadovybė rinktinių vadams rekomendavo rengti naujokų palydėtuves į kariuomenę su orkestrais, linkėjimais, aprašyti tai spaudoje.

1939 m. gegužės 7-15 d.d. visoje Lietuvoje minėta Motinos diena ir rengta Šeimos savaitė, kurioje dalyvavo ir LŠS. Renginio vykdomojo komiteto pirmininkė – buvusio ministro pirmininko J. Tūbelio žmona J. Tūbelienė. Rengta rinkliava gausioms šeimoms paremti; rinkliavos premijų fondo komisijos pirmininkas buvo Lietuvos eksprezidentas dr. K. Grinius.

Didžiulis šaulių būrių vadų ir atstovų suvažiavimas surengtas 1940 m. kovo 4-5 d.d.; pirmą dieną jis vyko Kaune, antrą – Vilniuje. LŠS likvidacijos išvakarėse, 1940 metų pradžioje, su šauliais rėmėjais Sąjungoje buvo 58 tūkst. narių (LCVA 561-2-4440). Socialiniu požiūriu organizacija atrodė taip: valstiečiai – 27 %, tarnautojai – 19 %, samdiniai – 13 %, amatininkai – 8 %, mokytojai ir kt. – 5 % (LCVA 561-2-956).

LŠS Centro Valdybos pirmininkai buvo: iki 1922 m. spalio ir 1928-1929 m. – Vladas Putvinskis, 1922-1924 m. – Vincas Krėvė, 1924-1925 m. – Stasys Šilingas, 1925-1926 m. – Matas Šalčius, kelis mėnesius 1926 m. – Teodoras Daukantas, 1926-1927 m. ir 1934-1935 m. – Liudas Vailionis, 1927-1928 m. – Rapolas Skipitis, 1929-1934 m. – Antanas Žmuidzinavičius. 1922 m. rudenį įvedus LŠS viršininko pareigybę, pirmuoju LŠS viršininku paskirtas kapitonas Pranas Klimaitis (pareigas ėjo iki 1925 m.), toliau – pulkininkas Mykolas Kalmatavičius-Kalmantas (1925-1935 m.). Nuo 1935 m. Centro Valdybos pirmininkas ir Sąjungos viršininkas buvo pulkininkas Pranas Saladžius (beveik visą pirmosios bolševikų okupacijos laiką praleidęs kalėjime, išvadotas 1941 m. birželio 23 d.; 1944 m. pasitraukė į Vokietiją, vėliau nuvyko į JAV).

2. ŠAULIŲ RINKTINĖS

XIX Alytaus šaulių rinktinė

Varėnos krašto šaulių didžioji dalis priklausė Alytaus skyriui, vėliau rinktinei. Alytaus šaulių skyrius įsteigtas 1919 m. spalio 22 d. (LŠS patvirtintas spalio 29 d.). Skyriaus valdybos pirmasis pirmininkas (iki 1924 m.) buvo Sim. Janavičius. Jau 1920 m. pradžioje į Alytų atsikėlė IV lauko štabas ir vadovavo šaulių partizanų karo veiksmams; vėliau štabas persikėlė į Merkinę. 1920 m. vasario 25 d. į Alytų pirmą kartą suvažiavo skyriaus būrių atstovai. 1921 m. rudenį Alytaus šaulių skyrius padalintas į rajonus. II Perlojos šaulių rajonui priklausė Perlojos, Nėdzingės ir Daugų šauliai. III Merkinės rajono žinioje buvo Merkinė, Ryliškieiai, Liškiava, Seirijai, Meteliai ir Nemunaitis; Merkinės rajono vadas buvo III laipsnio instruktorius Andrius Glaveckas, iš einamų pareigų atleistas nuo 1922 01 15.

Bene pirmuoju Alytaus š. skyriaus vadovu 1919 m. rudenį tapo P. J. Marcinkevičius. Nuo 1921 m. sausio 1 d. skyriaus vadu paskirtas Adomas Džiuvė; birželio mėn. jį pakeitė Feliksas Urnevičius, o nuo lapkričio 1 d. – III laipsnio instruktorius Pranas Šileika. 1922 m. gegužės 15 d. skyrių ir raštinę jis perdavė naujam vadui, taip pat III laipsnio instruktoriui Adolfui Venclauskui (skyriaus 1922 05 31 įsakymas). A. Venclauskas iš pareigų atleistas 1923 m. birželio 15 d., o į jo vietą paskirtas Antanas Žemaitis (A. Venclauskas vėliau buvo Alytaus I pradinės mokyklos vedėjas). 1926 metais rinktinei pusdevinto mėnesio vadovavo Pranas Pučekas ir beveik dvi savaites – Vaclovas Alksninis (vėliau jis buvo LŠS sporto instruktorius, I Kauno rinktinės vadas, už antinacinę rezistenciją daugiau kaip du mėnesius 1943 m. kalintas, pasitraukė į Vakarus ir mirė JAV 1970 m.). Nuo 1926 m. rugsėjo Alytaus rinktinės vadu paskirtas Antanas Petruškevičius (gimęs 1896 m. JAV, sušaudytas Sverdlovske, Rusijoje, 1942 m. lapkričio 21 d.; į LŠS įstojęs 1926 m.).

1929 m. spalio 27 d. minėtas XIX Alytaus rinktinės dešimtmetis. Išėjo rinktinės sukakčiai skirtas LŠS žurnalo „Trimitas“ numeris.

XIX rinktinės vadu 1933 m. birželio 1 d. paskirtas kapitonas Juozas Navikevičius, ligi tol dirbęs XVIII Biržų rinktinėje (pareigas iš Petruškevičiaus perėmė 1933 05 29). A. Petruškevičius liepos mėn. perkeltas į Panevėžį XII rinktinės vado padėjėju.

Navikevičius 1935 m. rugpjūčio 19 d. XIX rinktinę perdavė pulkininkui leitenantui Broniui Basiuliui (rinktinės vadu paskirtam nuo liepos 15 d.); anksčiau Basiulis buvo IX Seinų rinktinės vadas, o 1932 m. kovo 12 d. paskirtas Alytaus apskr. karo komendantu. (B. Basiulis – 1895-1986 – gimęs Kalesninkuose, dabartiniame Šalčininkų raj., 1944 m. pasitraukė į Vakarus; nuo 1949 m. gyveno JAV, Kalifornijos valstijos Long Bičo mieste, kur 1975 m. įstojo į Los Anželo Juozo Daumanto šaulių kuopą.) LŠS likvidavimo laikotarpiu 1940 metais XIX rinktinės vadas buvo pulkininkas leitenantas Išlinskas, jo padėjėjas – Pranas Tamulevičius.

Ilgokai (1929-1935 m.), iki LŠS griežtesnio sukarinimo, XIX rinktinės valdybos pirmininkas buvo žinomas Lietuvos miškininkas Antanas Rukuiža – Alytaus miškų urėdas revizorius ir Alytaus aukštesniosios miškų mokyklos direktorius, vėliau Miškų departamento direktorius.

XIX rinktinės 1929 m. sausio 21 d. įsakymu Pafrontės šaulių būrių (kuopos) vadu paskirtas Bronius Bilmanas. Į kuopą įėjo Akmens, Varėnos I, Perlojos, Nedzingės, Meškučių, Puvočių, Merkinės, Raitininkų ir Gailiūnų (Liškiavos) būriai (LCVA 561-17-49). Pasak rinktinės 1929 m. rugsėjo 10 d. įsakymo, šventadieniais ir turgaus dienomis nuo 10 val. iki 16 val. būriai privalėjo skirti po du šaulius patruliais Alytuje, Butrimonyse, Merkinėje, Jiezne, Seirijuose, Simne, Dauguose, o kitur per atlaidus vietos bažnyčiose. Patruliai turėjo būti uniformuoti ir su raiščiais ant rankovių. Pagal naująjį būrių suskirstymą į kuopas į 2-rą kuopą įėjo Perlojos, Varėnos I, Akmens, Nedzingės, Meškučių būriai; kuopos vadas Andrius Ryliškis. 3-čią kuopą sudarė Ryliškių, Merkinės, Raitininkų, Liškiavos, Puvočių, Seirijų, Krikštonių būriai; vadas Zigmas Prapestis, pavaduotojas – Merkinės b. vadas Leonas Čaplikas. Vėliau būrių skirstymas į kuopas keitėsi. Rinktinės vado 1930 m. vasario 22 d. aplinkraščiu patvirtintas pavyzdys, kaip reikia vesti būrio dienyną.

Krašto apsaugos ministerijos Artilerijos skyriaus viršininko įsakymu pulkininkas Lisovenka 1930 m. birželio 30 - liepos 4 d.d. tikrino

ginklus Alytaus rinktinėje ir būriuose. Tikrinti šautuvai, revolveriai, kulkosvaidžiai, šoviniai, sprogstamoji medžiaga ir kt.; tikrinti valdiški ir nuosavi ginklai. Liepos 1 d. Liškiavos valsčiaus salėje tikrinti Liškiavos ir Guobinių būrių ginklai, liepos 2 d. Merkinės policijos nuovados būstinėje – Merkinės, Puvočių, Raitininkų ir Ryliškių būrių ginklai. Perlojoje pas pasienio policijos rajono viršininką patikrinti Perlojos, Meškučių ir Nedzingės būrių, o Varėnos I pradinėje mokykloje – Varėnos I ir Akmens būrių ginklai. Babriškių ir Geidukonių būriai ginklų neturėjo (LCVA 561-19-86).

Karinio parengimo instruktorių kursus prie 5 pėst. LDK Kęstučio pulko 1930 m. spalio 12-30 d.d. baigė: ats. grandinis Vincas Volungevičius (Puvočių b.), ats. eilinis Julius Jevaišis (Puvočių b.), ats. grandinis Juozas Ruckis (Liškiavos b.), ats. jaun. pusk. Vincas Kumpa (Varėnos I b.), ats. grandinis Alfonsas Karpavičius (Varėnos I b.), ats. grandinis Jonas Keršys (Akmens b.), ats. eilinis Povilas Čaplikas (Merkinės b.), ats. jaun. pusk. Petras Milinavičius (Perlojos b.).

Nedzingės būrio vadui teko pasiaiškinti, kodėl nepasiuntė žmogaus į kursus.

Rinktinė 1931 m. balandžio 11 d. raštu įpareigojo šaulių būrius 7-iose vietovėse rinktinės ribose globoti karių kapus, tarp jų – Babriškėse, Varėnoje I, Mardasave, Merkinėje ir Gudakiemyje (Karių kapams tvarkyti komisijos vyriausiasis štabas buvo Kaune).

XIX rinktinės 853 šauliai dalyvavo prezidento Smetonos sutikime Alytuje 1931 m. rugpjūčio 30 d. Dalyvavo pėsti, raiti ir su dviračiais (rinktinės 1931 08 31 įsakymas, LCVA 561-17-49). Alytuje vyko tautiškųjų organizacijų kongresas. Be Alytaus apskrities dalyvių, atvyko atstovai iš Seinų, Trakų, Šakių, Vilkaviškio, Marijampolės ir Kauno apskričių.

Rinktinės vadas 1932 01 08 aplinkraščiu visų būrių vadams ir valdyboms pranešė, kad sausio-kovo mėnesiais jis lankys būrius ir tikrins karinį pasirengimą, ginklus, raštinių tvarkymą ir egzaminuos kariuomenėje netarnavusius šaulius. Nuo sausio 21 d. iki kovo 8 d. šaulių egzaminai vyko Varėnos I, Puvočių, Merkinės, Nedzingės, Akmens, Liškiavos, Guobinių ir Babriškių būriuose, o kovo 20-22 d. d. – praktiniai užsiėmimai Perlojos, Geidukonių ir Babriškių būriuose (LCVA 561-19-825).

Lektoriai:

Dankovienė

Stankovienė
 Kursų Vedėja

Kapitonė
 Rinktinės Vadas

XIX Alytaus rinktinės šaulių moterų instruktorių kursų dalyvės pažymėjimas. 1932 m.

Alytaus šaulių moterų rinktinės valdyba 1932 m. kovo 29 d.- balandžio 2 d. Alytuje suruošė 40 valandų moterų instruktorių kursų. Iš kiekvieno būrio prašyta atvykti ne mažiau kaip 2-jų atstovių. Kursų programoje – šaulių ideologija, propaganda, tautinis auklėjimas, sportas, namų ruoša, karinis parengimas (1932 03 07 raštas, LCVA 561-19-825).

1932 m. gegužės 5 d. XIX rinktinės būrių vadų suvažiavime pranešta apie numatomą birželio 9-23 d.d. Alytaus miške šaulių stovyklą. Pavyzdžiui, Puvočių būriui reikėjo atsiųsti ne mažiau kaip 4 šaulius. Į stovyklą vyкта savo lėšomis (neturtingiems šauliams kelionės išlaidas leista apmokėti iš būrių kasų). Maitinimas nemokamas. Reikėjo vykti su ginklais. Stovyklos tikslas – šauliams išeiti nustatytą karinio parengimo programą. Stovyklavimui baigiantis surengta šaudymo ir sporto šventė, birželio 23-ąją – Joninių sutikimas, t.y. švęsta metinė šaulių šventė (LCVA 561-19-825).

Nuo 1933 m. vasario 1 d. įsigaliojo XIX rinktinės būrių naujas suskirstymas į kuopas (1933 01 28 rinktinės raštas kuopų ir būrių vadams, LCVA 561-19-607). Rinktinėje buvo 10 kuopų, iš kurių:

6 kuopa – Daugų, Pivašiūnų, Nedzingės, Meškučių, Pilvingių būriai, vadas Gediminas Balčius;

7 kuopa – Varėnos I, Perlojos, Akmens, Babriškių būriai, vadas Andrius Ryliskis;

8 kuopa – Merkinės, Puvočių, Raitininkų, Ryliskių, Merkinės raitelių būriai, vadas Juozas Kačiulis;

9 kuopa – Liškiavos, Guobinių ir Kibyšių būriai, vadas Mykolas Lukošūnas.

1936 m. birželio 3 d. 7 šaulių kuopą iš A. Ryliskio perėmė ats. leitenantas Kostas Skinkis.

Šaulių sąjungai persitvarkius pagal 1935 m. liepos 15 d. įstatymą, XIX rinktinės 1935 09 31 įsakymuėjusieji būrių vadų pareigas nuo rugsėjo 1 d. atleisti ir nuo tos dienos paskirti kiti būrių vadai (LCVA 561-19-607): 19 Akmens būryje Joną Keršį pakeitė Aleksandras Širka, 20 Perlojos b. – Juozą Lukoševičių Vladas Aravičius, 26 Varėnos b. – Bolių Poškų Andrius Ryliskis, 38 Merkinės raitelių b.– Stepą Galkauską Jonas Vajėga, 43 Giraitės b. – Juozą Grigaravičių Mikas Rapkauskas,

44 Norulių b. – Joną Sinicką pakeitė Antanas Dubauskas, Geidukonių būrio vadu paskirtas Ignas Runta.

Pagal 1936 m. sausio 11 d. būklę statistiniai duomenys apie mūsų krašto šaulius XIX rinktinės būriuose tokie (LCVA 561-19-226):

Nedzingės būryje yra 37 šauliai, visi lietuviai ir katalikai; aukštesnįjį išsilavinimą turi 7, vidurinį 1, pradinį 12, mokančių skaityti ir rašyti (t.y. savamokslių) yra 15, beraščių 2; tarp būrio šaulių 6 mokytojai ir 26 ūkininkai;

Liškiavos b. 28 šauliai, irgi visi lietuviai bei katalikai; su aukštesniuoju išsilavinimu 2, viduriniu 4, pradiniu 9, mokančių skaityti ir rašyti 12, beraštis 1; 3 šauliai mokytojai, 13 ūkininkų, 3 policininkai;

Akmens b. visi 39 šauliai yra lietuviai ir katalikai; 7 turi aukštesnįjį, 3 vidurinį, 4 pradinį išsilavinimą, savamoksliai 25, beraščių nėra; 4 mokytojai, 8 policininkai, 23 ūkininkai;

Perlojos b. iš 48 šaulių visi lietuviai ir katalikai; su viduriniu išsilavinimu 1, pradžios mokslą baigęs taipogi 1, 44 savamoksliai, 2 beraščiai; 5 šauliai yra policininkai ir 1 mokytojas;

Merkinės b. visi 38 šauliai yra lietuviai ir katalikai; su aukštesniuoju išsilavinimu 7, viduriniu 8, pradiniu 16, 7 savamoksliai, beraščių nėra; 5 mokytojai, 2 policininkai, 12 valdininkų ir tarnautojų, 3 ūkininkai, 15 ūkio darbininkų;

Varėnos I b. visi 80 šaulių yra lietuviai ir katalikai; 4 su viduriniu išsilavinimu, 37 pradiniu, 3 savamoksliai, beraščių nėra; 2 mokytojai, 8 policininkai, 4 ūkininkai, 64 ūkio darbininkai;

Puvočių b. iš 18 šaulių taip pat visi lietuviai ir katalikai; vidurinį mokslą baigę 2, pradinį 2, savamokslių 14; 1 mokytojas, 6 policininkai, 10 ūkininkų;

Babriškių b. visi 40 šaulių lietuviai; su viduriniu išsilavinimu 2, pradiniu 7, 31 savamokslis; 2 mokytojai, 1 policininkas, 30 ūkininkų;

Merkinės raitelių būryje visi 17 šaulių yra lietuviai; vidurinį išsilavinimą turi 4, savamokslių 13; 3 policininkai, 9 ūkininkai, 1 valdininkas, 2 siuvėjai, 2 kalviai;

Pilvingių b. visi 27 šauliai lietuviai; aukštesnįjį išsilavinimą turi 1, pradinį 3, 22 savamoksliai, 1 beraštis; 1 mokytojas, 21 ūkininkas, 3 ūkio darbininkai.

Kibysių b. visi 18 šaulių lietuviai; 3 su aukštesniuoju išsilavinimu,

1 su viduriniu, 2 su pradiniu, 12 savamokslių; 2 mokytojai, 6 ūkininkai, 8 ūkio darbininkai;

Giraitės būryje iš 25 šaulių 1 yra su viduriniu išsilavinimu, 1 su pradiniu, 23 savamoksliai; 1 mokytojas, 6 ūkininkai, 14 ūkio darbininkų;

Norulių b. visi 43 šauliai yra lietuviai; vidurinį mokslą turi 3, pradinį 9, savamoksliai 29, beraščiai 2; 1 mokytojas, 10 policininkų, 31 ūkininkas;

Geidukonių būryje 21 šaulys, visi lietuviai; aukštesnįjį mokslą baigęs 1, 20 savamokslių; 1 mokytojas, 15 ūkininkų, kiti amatininkai.

Šaulių eilės jau „išgrynintos“, ypač pagal tautinę sudėtį. Anksčiau tarp šaulių pasitaikydavo vienas kitas žydas ar baltarusis, vietos rusas, Liškiavoje buvo vokiečiai E. Šneideris...

LCVA 561-17-130 yra 1936 metais parengtos žinios apie XIX rinktinės šaulius, Nepriklausomybės kovų dalyvius. Tų kovų dalyvių buvo daugiau, bet kiti vėliau šaulių veikloje nedalyvavo.

16 Nedzingės šaulių būrio veiklos teritorijoje buvo žinomi 38 kovoje pasižymėję asmenys, tačiau šauliais 1936 m. tebuvo tik 14:

Vladas Barysas, Tomo, gyvenęs Vadėnuose, tarnavęs eiliniu 1 pėstininkų pulke, dalyvavo kautynėse su lenkais ties Nočia ir su bermontininkais ties Radviliškiu;

Juozas Olechnavičius, Juozo, gyv. Tolkūnuose, tarnavęs atskirame gudų batalione, dalyvavo kautynėse su lenkais;

Zigmas Zurlys, Martyno iš Nedzingės, tarnaudamas 1 pėst. pulke kovojo su bolševikais ties Alytumi ir Zarasais, su lenkais prie Širvintų ir Giedraičių;

Julius Makarevičius (Makaraitis), Motiejaus iš Panedzingio, tarnavęs 11 pėst. pulke ir dirbęs pulko štabo raštinėje, kautynėse nedalyvavo;

Rokas Mikalauskas (Mikalonis) iš Vinkšnių, šaulys partizanas, tarnavęs 10 pėst. pulke, kovojęs su lenkais ties Perloja ir Babriškėmis;

Juozas Makarevičius (Makaraitis), Vinco iš Panedzingio, 1919 m. platinęs proklamacijas tarp bolševikų, 1920 m. dalyvavęs kautynėse su lenkais ties Perloja, o paskui ėjęs sargybą Dakučkos-Vartavalakio bare;

Vincas Celencevičius, Juozo iš Panedzingio, partizanas, 1919 m. gabenęs partizanams sprogmenis ir kt., tarnavęs elektrotechnikos batalione ir 1920 m. dalyvavęs kovose su lenkais ties Perloja, o 1921 m. ėjęs sargybą Dakučkos-Vartavalakio ir Babriškių baruose;

Jonas Pigaga, Vinco iš Vadėnų, partizanas, dalyvavo kovose prieš lenkus 1919 ir 1920 m. ties Perloja bei Babriškėmis, paskui ėjęs sargybą Dakučkos-Vartavalakio bare, tarnavęs policininku Kapčiamiestyje;

Ignas Balčiūnas, Kazio, gyvenęs Alovėje, būdamas Vadėnų kaimo mokytojas, 1919 m. rudenį organizavo partizanus; 1920 m. persikėlęs į Nedzingę, su Roku Mikaloniu suorganizavo Nedzingės š. būrį, 1920-1921 m. ėjo sargybą Dakučkos-Vartavalakio ir Babriškių baruose;

Motiejus Vinkevičius, Bernardo iš Vartavalakio, partizanas nuo 1919 m. rugpjūčio, 1920 m. dalyvavo mūšiuose su lenkais ties Vartavalakiu, Perloja, Babriškėmis ir Martinava, ėjo sargybą Dakučkos-Vartavalakio bare;

Petras Gražulis, Domininko, kilęs iš Varėnos I, partizanas nuo 1919 m. rudens, tarnavęs 6 pėst. pulke, 1920 m. kovėsis su lenkais ties Perloja, Babriškėmis, Martinava ir Puvočiais, ėjęs sargybą Dakučkos-Vartavalakio bare;

Juozas Celencevičius, Juliaus, policininkas, tarnavęs 4 artilerijos pulke, 1920 m. dalyvavęs kautynėse su lenkais ties Perloja, paskui ėjęs sargybą Dakučkos-Vartavalakio bare;

Jonas Baranauskas, Simono iš Sapiegiškės, 1920 m. partizanas Vievio-Onušio bare, tarnavęs 3 atskirame pasienio batalione ir 1922 m. kovojęs su lenkais ties Varviške ir Kapčiamiesčiu;

Vincas Patackas, Jono iš Vaisietiškės (Rokančių), 1919 m. bolševikų sučiuptas ir nuvarytas į Lydą, iš kur pabėgo; kaip kariuomenės savanoris dalyvavo mūšiuose su priešu ties Daugais, Varėna, Taujėnais, Kavarsku, Anykščiais, Antaliepte, Utena ir kt., prie Zarasų sužeistas pateko bolševikų nelaisvėn, iš Kijevo pabėgo.

18 Liškiavos būrio teritorijoje gyveno 5 buvę savanoriai, Lietuvos kariuomenės kūrėjai, tačiau nė vienas šaulių darbe 1936 metais nedalyvavo.

19 Akmens būrio teritorijoje gyveno 22 Nepriklausomybės kovų dalyviai, bet šaulių veikloje dalyvavo tik 15:

Andrius Bušniauskas, Leonardo iš Karpiškių, kaip rusų kariuomenės kareivis dalyvavęs kovose su vokiečiais ir austrais, paskui 1920 m. kovėsi su lenkais ties Žiūrais, 1920-1923 m. – ties Perloja, Varėna I, Babriškėmis;

Leonardas Baublys, Petro, Alytaus baro VI rajono pasienio polici-

ninkas, 1920 m. dalyvavęs kovose su lenkais Perlojos-Babriškių ruože, 1922 m. – ties Kapčiamiesčiu ir Varviške, 1923 m. – Klaipėdos atvadavime;

Adomas Baublys, Petro, VI rajono pasienio policininkas, tarnavęs 3 karo apygardoje, 1920 m. kovojęs Perlojos-Babriškių ruože, 1922 m. – ties Varviške ir Kapčiamiesčiu, 1923 m. – Klaipėdos atvadavime;

Kostas Auryla, Antano, VI raj. pasienio policininkas, tarnavęs 10 pėst. pulke, 1919 m. dalyvavęs kovose su lenkais ties Seinais;

Stepas Pigaga, Miko iš Žiūrų, VI raj. pasienio policininkas, anksčiau gyvenęs Vadėnuose ir priklausęs Nedzingės būriui, 1920-1922 m. partizanas, tarnavęs 3 artilerijos pulke, 1920 m. kovojęs su lenkais ties Mančiagire, 1922 m. Perlojos-Purplių ruože ir ties Trakiškiais;

Jonas Kašėta, Juozo, VI raj. pasienio policininkas, buvęs partizanas, 1920-1922 m. kovojęs su lenkais ties Perloja, 1923 m. dalyvavęs Klaipėdos atvadavime;

Justas Blaževičius, Adomo, kilęs iš Vidžių valsčiaus, VI raj. pasienio policininkas, savanoris, 1919 m. kovojo su bolševikais ties Daugpiliu, 1920 m. su lenkais prie Seinų;

Petras Valentukevičius, Viktoro, VI raj. pasienio policininkas, buvęs IV grupės partizanas, 1920-1922 m. dalyvavęs kovose su lenkais Perlojos-Merkinės bare;

Jonas Milinavičius, Juozo, VI raj. pasienio policininkas, buvęs partizanas, 1920-1922 m. kovėsis su lenkais Perlojos-Varėnos I bare;

Andrius Putys, Andriaus iš Laukiapušio, buvęs partizanas, 1920-1922 m. kovėsis su lenkais Valkininkų-Varėnos ruože;

Adomas Dobrovolskas, Onos, gyvena Zakorių kaime, eigulys, savanoris, tarnavęs 1 pėstininkų pulke, Vyčio kryžiaus kavalierius, kovėsis su bolševikais 1919 m. Zarasų-Daugpilio ruože, 1920 m. su lenkais;

Juozas Kairys, Ipolito iš Maskaukos, buvęs partizanas;

Jonas Aldonis, Juozo iš Jakėnų, savanoris, vėliau partizanas, 1919 m. kovojęs su bolševikais prie Daugpilio, Alytaus, Jiezno, su lenkais prie Seinų, su bermontininkais prie Radviliškio, 1920-1922 m. su lenkais Varėnos-Valkininkų ruože;

Vincas Keršys, Motiejaus iš Jakėnų, buvęs partizanas, 1920 m. kovėsis su lenkais Varėnos-Valkininkų bare;

Vincas Lubas, Juozo (1932 m. miręs Jakėnuose), buvęs partizanas, 1920-1922 m. kovėsis su lenkais Valkininkų-Varėnos ruože, 1922 m. patekęs lenkų nelaisvėn.

Čia dar tenka paminėti Vinčą Keršį, Vinco, kilusį iš Jakėnų, Akmens š. būrio steigėją, tuomet gyvenusį Obelninkų kaime ir priklausiusį Seirijų š. būriui; 1920 metais kirviu užmušė jo suimti atėjusius du lenkų žandarus, paskui vadovavo partizanams plačiame pamerkio ruože.

26 Varėnos I š. būrio teritorijoje buvo 16 Nepriklausomybės kovų dalyvių, iš kurių 12 šauliai. Šaulių darbe nedalyvavo Daminas Peteška iš Užumelnyčio kaimo, buvęs partizanas ir kovojęs su lenkais prie Akmens, vėliau tarnavęs 4 pasienio pulke; nebuvo šaulys Vyčio kryžiaus kavalierius Valentinas Oškutis (po II pasaul. karo – stribas) ir kt. Šaulių veikloje dalyvavo:

Simas Poškus, Antano, gyvenęs Dvarčiuose, tarnavęs 1 pėst. pulke;

Julius Šilanskas, Vinco, gyv. Varėnoje I, pasienio policininkas, tarnavęs 1 pėst. pulke;

Vincas Jaskelevičius, Juozo, viešosios policijos policininkas, gyv. Varėnoje I;

Zenonas Miklušis, Petro, gyv. Martinavoje, tarnavęs 1 pėst. pulke, Vyčio kryžiaus kavalierius;

Pranas Šupienis, Mykolo, Varėnos valsčiaus sekretorius, tarnavęs 1 pėst. pulke, kovėsis su bolševikais ir bermontininkais;

Antanas Miklušis, Jono iš Užumelnyčio, buvęs partizanas, kovojęs prie Širvintų, Giedraičių ir kitur;

Jonas Dobrodziejus, Viktoro (ne Jono!) iš Salovartės, buvęs Perlojos būrio partizanas, kovėsis su lenkais Varėnos-Perlojos ruože;

Juozas Lužys, Adomo, gyv. Varėnoje I, tarnavęs 2 artilerijos pulke, kovėsis su lenkais prie Giedraičių, kovėsis su bolševikais;

Mamertas Bagdžius, Petro, gyv. Martinavoje, tarnavęs 1 pėst. pulke;

Vincas Subačius, Mykolo, gyv. Varėnoje I, pasienio policininkas, tarnavęs 1 pėst. pulke;

Petras Bartkevičius, Petro, buvęs partizanas, 1919-1923 m. kovėsis su lenkais Varėnos-Valkininkų ruože;

Antanas Grėbliūnas, Prano, gyv. Varėnoje I, pasienio policininkas, tarnavęs 5 pėst. pulke, 1920 m. kovėsis su lenkais ties Varėna ir Dau-

gais, 1923 m. dalyvavęs Klaipėdos atvadavime, anksčiau priklausęs Seirijų š. būriui.

29 Puvočių š. būrio teritorijoje gyveno 11 Nepriklausomybės kovų dalyvių ir buvusių partizanų, tačiau šaulių veikloje dalyvavo tik 3:

Juozas Rizauskas, Motiejaus, gyv. Kaibučių kaime, pasienio policininkas, tarnavęs 1 pėst. pulke, dalyvavo kovose su bermontininkais, bolševikais ir lenkais;

Jonas Kvaraciejus, Simo iš Lankininkų, buvęs partizanas, 1923 m. dalyvavęs kovose su lenkais Puvočiuose ir Liškiavoje;

Vincas Kvaraciejus, Simo, buvęs partizanas, 1923 m. kovėsis ties Puvočiais ir Liškiava.

43 Giraitės š. būrio teritorijoje gyveno 3 Nepriklausomybės kovų dalyviai, bet šaulių darbe jie nedalyvavo.

Norulių š. būrio teritorijoje iš viso gyveno 16 Nepriklausomybės kovų dalyvių, tačiau šaulių veikloje dalyvavo tik 9, o kiti, net ir buvę partizanai, ne. Šauliai tebebuvo:

Stasys Vaitkus, Jono, pasienio policijos tarnautojas, gyv. Trasninke, buvęs savanoris, Vyčio kryžiaus kavalierius, 1919 m. kovėsis su bermontininkais prie Šilalės ir Tauragės, vėliau su lenkais;

Cezaris Jurkevičius, Nikodemo iš Rodukos, tarnavęs 1 pėst. pulke, kovėsis su bolševikais prie Alytaus 1919 m. ir su lenkais ties Varėna 1920 m.;

Pranas Janavičius, Liucijaus, pasienio policininkas, gyv. Noruliuose, tarnavęs 4 artilerijos pulke, kovėsis su lenkais 1920 m. ties Vieviu ir Varviške;

Kostas Keršulis, Jono, pasienio policininkas, gyv. Noruliuose, tarnavęs Marijampolės komendantūroje, dalyvavęs kautynėse su bolševikais 1919 m. ties Alytum;

Juozas Baublys, Vaclo, pasienio policininkas, gyv. Utiekoje, buvęs partizanas, kovėsis su lenkais 1923 m. ties Perloja;

Jonas Kalanta, Raulo, pasienio policininkas, gyv. Utiekoje, buvęs partizanas, kovėsis su lenkais 1923 m. ties Perloja;

Petras Vainilavičius, Jono, pasienio policininkas, gyv. Trasninke, buvęs partizanas, tarnavęs II karo apygardoje, kovėsis su lenkais ties Perloja 1920 m.;

Liudvikas Baublys, Jurgio iš Salovartės, pasienio policininkas, gyv. Trasninke, buvęs partizanas, dalyvavęs kautynėse su lenkais 1920 m. ties Varėna.

Minėtinas kariuomenės savanoris iš Arčiūnų kaimo, Daugų būrio šaulys Pranas Stoškus, Jokūbo; tarnaudamas artilerijos brigadoje, jis 1920 m. dalyvavo kautynėse su lenkais ties Seiniais ir Giedraičiais. Seirijų š. būriui priklausė policininkas, buvęs Perlojos šaulys Karolis Marčinskas, Motiejaus, buvęs partizanas, 1920 m. rugsėjo-spalio mėn. kovėsi su lenkais ties Perloja ir 1923 m. dalyvavęs Klaipėdos atvadavime.

1936 m. pradžioje Alytuje, žemės ūkio parodoje, vyko tradicinis raitųjų sujojimas – Dzūkų žirgo diena. Tarp apskritų paskirtų valsčių šimtinių vadų (jų 12) buvo: Varėnos – Varėnos I policijos nuovados viršininkas J. Venckus, Merkinės – Merkinės policijos nuovados viršininkas J. Vajėga. Šia proga verta priminti LŠS viršininko P. Saladžiaus 1936 11 18 raštą rinktinių vadams dėl šaulių raitelių plėtojimo ir raitųjų sporto vystymo (LCVA 561-19-565):

„Kur negalima įkurti šaulių raitelių eskadronų ar atskirų raitelių būrių, prie esamų vietos šaulių būrių valsčiaus ribose organizuoti raitelių šaulių skyrius, raitus ryšininkus. Jiems vadovauti paskirti mūsų raitelių pulkų atsarginius”.

Rambyno kalne 1936 m. birželio 20-21 d.d. vyko tradicinės Joninių iškilmės. IX ir XIX rinktinių vadai birželio 13 d. įpareigojo visus kuopų ir būrių vadus į iškilmes pasiųsti bent po vieną uniformuotą šaulį (registruotis per XX Klaipėdos rinktinės pareigūnus).

Kai kurie šaulių būriai ilgą laiką buvo menkai apsiginklavę. Pavyzdžiui, pagal 1938 m. vasario 1 d. žinias (LCVA 561-17-132) Babriškių būryje turėti tik 2 šautuvai ir 4 revolveriai, Pilvingių b. – 2 šautuvai ir 1 pistoletas, Kibyšių b. – 2 šautuvai ir 5 revolveriai, Norulių b. – 2 šautuvai ir 15 revolverių, Geidukonių b. – 3 šautuvai ir 3 revolveriai, Nedzingės būryje šautuvų visai nebuvo, tik 8 revolveriai. Dalis ginklų, ypač revolverių, nuosavi. Šaulių apginklavimas, lyginant su 1938 m. pradžia, gerokai pagerėjęs 1939 metais (žiūr. 1939 04 30 patvirtintą mobilizacinę darbo tvarką skirsnyje „Šauliai ypatingesniais atvejais”).

XIX rinktinės 1938 07 15 įsakymu Nr. 93 sl. buvęs būrių suskirsty-

mas į kuopas panaikintas ir šauliai į 9 kuopas perskirstyti iš naujo, tarp kurių: 5 kuopa – 26 Varėnos I, 19 Akmens, 20 Perlojos, 16 Nedzingės, 4 Daugų, 47 Bukaučiškių, 46 Geidukonių ir 35 Babriškių būriai, 6 kuopa – 21 Merkinės, 38 Merkinės raitelių, 29 Puvočių, 44 Norulių, 18 Liškiavos, 40 Kibyšių, 12 Ryliškių, 9 Raitininkų, 43 Giraitės ir 39 Pilvingių būriai (LCVA 561-19-570 ir 806).

Prie kariuomenės dalių rengtus kursus būrių vadams ir jų padėjėjams 1938 metais, tarp kitų, baigė mūsų krašto šauliai Bronius Čyras, Alfonsas Kleponis, Alfonsas Liaukevičius, Mikas Rapkauskas, Kazys Skučas, Aleksandras Širka. Sanitarijos kursus moterų šaulių stovykloje Palangoje 1938 m. rugpjūčio 1-20 d.d. baigė Marija Pangonytė iš Pilvingių. Sporto instruktorių kursus stovykloje Klaipėdoje liepos 31- rugpjūčio 21 d.d. baigė ir įgijo sporto instruktoriaus vardą Perlojos šaulys Stasys Valiukevičius.

LŠS 1939 m. balandžio 13 d. įsakymu Nr. 4 šaulių rinktinės pertvarkytos. XIX rinktinės š. padaliniai administraciškai laikomi neveikiančiais ir jie palikti tik kaip mokymo vienetai, sujungti į naujai steigiamus administracinius padalinius, tarp jų: 21 Merkinės būrys ir 38 Merkinės raitelių būrys – į 4 Merkinės kuopą; 16 Nedzingės, 24 Meškučių, 39 Pilvingių ir 43 Giraitės būriai – į 5 Nedzingės kuopą; 35 Babriškių ir 46 Geidukonių būriai – į 13 Babriškių būrį. Ryšium su rinktinės pertvarkymu atleisti vadai: 16 Nedzingės būrio – Petras Makarevičius, 21 Merkinės būrio – Vitalius Matulaitis; P. Makarevičius paskirtas 5 Nedzingė kuopos vadu, o V. Matulaitis – 4 Merkinės kuopos vadu.

XIX Alytaus rinktinė 1940 m. birželio 3-12 d.d. surengė 10-ties dienų kariuomenėje netarnavusių šaulių mokymosi ir klišių ardymo kursus (rinktinės vado 1940 05 20 pranešimas LŠS štabo viršininkui, LCVA 561-19-331). Kursai vyko dviem atskiromis grupėmis, šauliai gyveno 15-oje palapinių. Kursuose dalyvavo ir šauliai iš neseniai susikūrusių būrių buvusioje lenkų okupuotoje Vilniuje.

Klišių ardymo kursus baigė ir pažymėjimus gavo 41 šaulys, tarp jų: Merkinės kuopos – Stepas Žibaitis, Jonas Jankauskas ir Ksaveras Dėdinas, Nedzingės kuopos – Juozas Sakalauskas ir Jonas Sinkevičius, Akmens būrio – Petras Rumskas, Babriškių b. – Jonas Česnulevičius ir Pranas Jarmalavičius, Zervynų b. – Juozas Davidonis, Kamorūnų b. –

Juozas Miklušis, Varėnos I b. – Jonas Batulevičius, Varėnos II b. – Bo-
lius Poškus, Kibyšių b. – Juozas Granatauskas, Liškiavos b. – Jonas Več-
kys, Noškūnų būrio – Stasys Butkevičius.

Kariuomenėje netarnavusių šaulių mokymo stovykloje lavinosi
96 rinktinės šauliai, tarp kurių: Merkinės kuopos – Morkus Pinkevičius
ir Petras Mačiulskas; Nedzingės kuopos – Alfonsas Sluškonis, Stasys
Aleknavičius, Jonas Sakalauskas ir Adolfas Pleskevičius; Varėnos II bū-
rio – Jonas Budėnas, Kristupas Česnulaitis, Adolfas Petrušis ir Petras
Vaitkus; Babriškių b. – Jonas Jarmalavičius ir Rapolas Kavaliauskas;
Kamorūnų b. – Aleksas Šimukonis ir Balys Stankus; Zervynų b. – Ste-
pas Tamulaitis, Rapolas Milius, Jonas Tamulaitis ir Jonas Tamulis; Ak-
mens b. – Vacloas Žemaitis ir Juozas Zubrickas; Noškūnų b. – Jonas Rat-
kevičius, Jonas Kairavičius, Stasys Latvys ir Stepas Stonys; Perlojos b. –
Zigmas Baublys ir Jonas Ikasala; Varėnos I b. – Bronius Vėlyvis; Liškia-
vos b. – Jonas Čibinskas; Kibyšių būrio – Pranas Janulevičius ir Anta-
nas Valukynas.

1940 m. vasarą XIX rinktinė norėjo pagloboti Vilniaus krašto netur-
tingus vaikus. Tačiau norinčių juos globoti mažai atsirado. Pavyzdžiui,
Varėnos I ir Merkinės būriuose niekas nenorėjo vaikų priimti.

Šaulių būriuose prie demarkacinės linijos itin aktyvų vaidmenį turė-
jo pasienio policininkai. Pasienio policijos Alytaus baro būstinė buvo
Merkinėje. Visas baras suskirstytas į 6 pasienio policijos rajonus. I rajo-
no būstinė buvo Liškiavoje, II – Trasninke, III – Mardasave, IV – Perlo-
joje, V – Varėnoje I, VI rajono – Žilinėliuose.

V Trakų rinktinė

Dalis dabartinio Varėnos rajono šaulių priklausė V Trakų rinktinei
(jos štabas buvo Kaišiadoryse). Tai Lietuvos Rytų šauliai partizanai ir
neutralios juostos milicininkai, vėliau Žilinių ir Kaniūkų būrių šauliai
bei Lietuvai sugrįžusios Rytų Lietuvos Valkininkų ir kiti š. būriai. XX a.
3-čio dešimtmčio pradžioje V Trakų rinktinės teritorijoje, dabar pri-
klausančioje Varėnos rajonui arba su juo besiribojančioje, šaulių būrių
nebuvo. Bene artimiausi buvo Aukštadvario (patvirtintas 1921 09 17) ir
Semeliškių (patvirtintas 1922 02 15) būriai. Netrukus susikūrė 295 Onuš-

kio š. būrys. Jis, buvęs II partizanų grupės žinioje, LŠS 1923 m. gegužės 15 d. įsakymu perduotas V Trakų šaulių skyriaus vadui.

Pirmasis V Trakų skyriaus vadas (iki 1921 m.) buvo Morkūnas; jį pakeitė Jonas Lozoraitis (1921 m.), o ši – Jurgis Bruvelaitis. Pastarasis nuo 1923 m. kovo 18 d. atleistas iš pareigų ir paskirtas XX Klaipėdos šaulių skyriaus, vėliau rinktinės vadu (1939 m. pavasarį Bruvelaitis iš Klaipėdos nepasitraukė, o likęs prisitaikė prie nacių valdžios). Toliau Trakų skyriui (rinktinei) vadovavo Juozas Grybauskas, trumpai 1925 m. – J. Rūškys, 1925-1929 m. – leit. Sabaliauskas; paskui rinktinės vadas buvo kapitonas J. Balickaitis (1929-1933 m.). Jis nuo 1933 10 01 atleistas, perkeltas LŠS štaban ir paskirtas ginklų prižiūrėtoju. Beje, LŠS Centro Valdyba 1934 11 04 įsakymu J. Balickaičiui pareiškusi papeikimą už apsilėidimą – „su išpėjimu, kad ateityje bus baudžiamas iki pažeminimo vietoje“. Nuo 1933 m. spalio 1 d. perkeltas į LŠS ir V rinktinės vadu paskirtas 1 pėstininkų LDK Gedimino pulko kapitonas Petras Ciunis. Paskutinytis V rinktinės vadas buvo Ciunį pakeitęs pulk. leit. Vladas Žutautas. (V. Žutautas 1941 d. birželio 14 d. bolševikų suimtas ir išvežtas į Sibirą; mirė nežinia kada Norilsko lageryje. 1933 metais išleistas Žutauto darbas „Kautynių pratimai eiliniui, grandžiai, skyriui“. Iš Perlojos kilęs P. Ciunis (g. 1898 m.) 1939 m. spalį perkeltas į 2 pėstininkų pulką ir paskirtas kuopos vadu. Rusams okupavus Lietuvą, tarnavo vad. Lietuvos liaudies kariuomenėje, karo metais Rusijoje baigė karininkų tobulinimosi kursus, tarnavo 16 Lietuviškojoje divizijoje. Po karo dėstė Vilniaus universiteto karinėje katedroje. Į atsargą paleistas 1950 m., turėdamas papulkininkio laipsnį. Mirė 1979 m.)

V rinktinės vadas 1934 m. sausio 12 d. išleido visiškai slaptą aplinkraščių šaulių batalionų, kuopų ir būrių vadams. Pasak aplinkraščio, į mūsų teritoriją patekdavo daug lenkų pašto karvelių; ypač daug jų klaidžiojo Trakų apskrityje, arčiau demarkacinės linijos. Reikėjo šauliams išaiškinti apie tokius karvelius kaip apie galimą lenkų šnipinėjimo priemonę, sekti karvelių atsiradimą; paukštį pagavus, nedelsiant perduoti artimiausiai policijos nuovadai, pažymėti, kur, kada ir kas karvelį sugavo. Liepta sekti nepatikimus asmenis, tarp jų ir auginančius karvelius (LCVA 555-1-463).

Pluoštas asmens pareiškimų ir tarnybos lapų šaulių, kilusių daugiau-

sia iš šiaurrytinio Varėnos rajono pakraščio kaimų ir stojusių į įvairius būrius, yra LCVA f. 555, ap. 1.

Aleksas Dragūnas, Krisiaus iš Aukštakalnio, Onušio valsčiaus Gudakiemio pradinės mokyklos mokytojas. Priimtas į šaulius 1933 11 05 V rinktinės 17 Gudakiemio būryje (byla 48).

Petras Dambrauskas, Andriaus iš Kareivonių. Pareiškimą užpildęs 1938 09 28 Gruzdžiuose (Šiaulių raj.), kur mokėsi vidurinėje gyvulininkystės mokykloje. Į šaulius priimtas 1939 02 02 VII Šiaulių rinktinės 62 Gruzdžių būryje (b. 83).

Andrius Verseckas, Jono iš Kuršių kaimo. 1919 04 - 1922 10 tarnavęs eiliniu kareiviu 1 pėst. LDK Gedimino pulke, dalyvavęs kovose su bolševikais 1919 m. ir su lenkais 1920 m.; 1922 - 1927 m. tarnavęs Trakų apskrities policijoje. Vėliau Kruonio girininkijos eigulys, gyvenęs Kruonio valsč. Klebonišio ir Žiūronų kaimuose. Priimtas į Kruonio (dabar Kaišiadorių raj.) būrį 1934 08 02 (b. 121).

Juozas Jarmalavičius, Martyno iš Ežeriekų, 1927 11 - 1929 04 tarnavęs Lietuvos kariuomenėje jaunesniuoju puskarininkiu. Pasienio policijos eilinis sargybinis Trakų baro IV rajone, Daugirdiškėse. Priimtas nariu į V rinktinės 37 Trakų pilies būrį 1936 12 15 (b. 128).

Anelė Jarmalavičienė, Tamošiaus, taipogi iš Ežeriekų. Gyvena Semeliškių valsč. Daugirdiškių kaime. Pareiškimą užpildžiusi 1936 05 30 ir priimta į 37 Trakų pilies būrį (b. 170).

Jonas Jankauskas, Benedikto iš Dargužių. Policijos tarnautojas Žaslių miestelyje. 1929 05 - 1930 05 tarnavęs kariuomenėje. Priimtas į Žaslių būrį 1932 12 06 (b. 151).

Juozas Jankauskas, Felikso iš Dargužių, Kaišiadorių vidurinės mokyklos mokytojas. Priimtas kandidatu į 1 Kaišiadorių būrį 1929 11 27 (b. 154).

Juozas Jarmalavičius, Apolinaro iš Babriškių. Žemdirbys. Kandidatu įstojo į XIX rinktinės Akmens būrį; į narius priimtas 1933 08 29 (b. 157).

Damijonas Jaskevičius, Prano iš Perlojos. Priimtas į kandidatus Perlojos būryje 1920 09 01. Rekomendavo šauliai P. Marčinskas ir P. Nadzeika (pastarasis ir pasirašęs asmens pareiškime už beraštį Jaskevičių). Apdovanotas Lietuvos nepriklausomybės 10-mečio meda-

liu (1928 05 15). Išvykęs gyventi į V Trakų rinktinės ribas 1939 02 22 (b. 235).

Feliksas Zalieckas, Vinco iš Pamusių kaimo. Tarnavęs kariuomenėje 1928 05 - 1929 04. Į šaulius priimtas 1930 06 19 V rinktinės 14 Dusmenų būryje. Pažemintas šešioms mėnesiams nuo 1936 12 31 iki 1937 06 31 „už pasyvumą šauliškame darbe“ (b. 293).

Stasys Čenkus, Lauryno, gim. 1901 m. Valkininkų geležinkelio stotyje. Pasienio policijos Trakų baro pasienio apsaugos rajono viršininkas. Iki 1918 m. trejus metus gyvenęs Rusijoje, vėliau 5 metus vyresniuoju leitenantu tarnavęs Lietuvos kariuomenėje. Gyvena Kalėnų kaime. Priimtas kandidatu 1925 11 15 į 295 Onušio š. būrį (b. 308).

V rinktinės 1940 05 08 įsakymu iš XXIII Vilniaus rinktinės perimti būriai: Kuršių, Valkininkų, Rūdiškių, Eišiškių, Naujadvario, Daržininkų, Pamerkių J. Bakanausko ir Kalesninkų. Rinktinės vadas V. Žutautas gegužės pabaigoje ir birželio pradžioje lankė į rinktinę naujai priimtus būrius. Gegužės 26 d. Valkininkų šaulių namuose susirinko Valkininkų, Kuršių ir Daržininkų būriai, o birželio 2 d. Valkininkų geležinkelio stotyje – Pamerkių J. Bakanausko ir Pūckornių būriai. Rinktinės gegužės 28 d. įsakymu Nr. 17 patvirtinta iš XXIII rinktinės perimtų būrių numeracija, tarp kurių: 4 Valkininkų, 27 Daržininkų, 43 Pamerkių, 44 Kalesninkų, 45 Kuršių, 49 Pūckornių, 50 Giniūnų būriai. Einantis rinktinės vado padėjėjo pareigas leit. Žukas birželio 2 d. lankė 48 Mištūnų (dabar Šalčininkų raj.) ir 50 Giniūnų būrius. Pagal V rinktinės suskirstymą batalionais į 2 batalioną įėjo šie būriai: 44 Kalesninkų, 22 Eišiškių, 25 Naujadvario, 47 Šaulių kaimo, 4 Valkininkų, 45 Kuršių, 43 Pamerkių J. Bakanausko, 49 Pūckornių, 27 Daržininkų, 48 Mištūnų ir 50 Giniūnų būriai.

Iš 2 pėstininkų pulko į V rinktinės štabą komandiruotas jaun. leit. Jonas Gradinskas 1940 m. gegužės 19 d. atliko karinius užsiėmimus Kaniūkų ir Žilinių būriuose; šaulių instruktavimo reikalais birželio 5-6 d.d. jis važinėjo į Varėnos ir Valkininkų geležinkelio stotis, birželio 9 d. surengė karinius užsiėmimus Kaniūkų, Onušio ir Tolkiškių būriuose, birželio 13-15 d.d. dalyvavo šaulių dalinių vadų tarnybiniuose susirinkimuose Onuškyje, Trakuose, Valkininkuose, Varėnoje II ir Eišiškėse.

Pagal V rinktinės 1940 05 14 aplinkraštį kuopų ir būrių vadams rink-

tinės šaudymo pirmenybės buvo numatytos trijose vietose. Vienoje iš jų, Onuškyje, birželio 16 d. turėjo dalyvauti 29 Kaniūkų, 15 Žilinių, 4 Valkininkų ir kiti būriai. Kiekvienos grupės rezultatus vertintų 4 teisėjai: vyriausiasis teisėjas, ugnies linijos teisėjas, taikinių linijos teisėjas ir teisėjas vertintojas. Pastaruoju Onuškyje turėjo būti Valkininkų š. būrio vadas J. Giraitis. Rinktinės 1940 05 18 raštu būrių vadams pranešta, kad šaudymo visų klasių ir grupių 1 ir 2 pratimai bus atliekami Valkininkų rajone liepos 14 d. Šaudymo vadovas – J. Giraitis. Su Valkininkų būriu šaudys Pūčkornių, Daržininkų ir Kuršių būriai. Rugpjūčio 11 d. ten pat numatomas 3 ir 4 pratimų šaudymas; vadovai – rinktinės atstovas ir J. Giraitis. Šaudys Valkininkų, Pūčkornių, Daržininkų, Kuršių, Mištūnų ir Giniūnų būriai.

Deja, politinė padėtis krašte planus pakeitė: 1940 m. birželio 15 d. į Lietuvą įžengę Raudonosios armijos papildomi daliniai okupavo šalį. V rinktinės vadas birželio 25 d. visiems būrių vadams nurodė: „.... Dėl susidėjusių aplinkybių iki mano atskiros parėdymo nevykdyti: 1) bet kurių mokomųjų šaudymų ir 2) laukuose lauko pratimų ir manevravimų. Pagrindas – LŠS raštas Nr. 7235“ (LCVA 555-1-640).

XXIII Vilniaus rinktinė

Lietuvos kariuomenės įžengimo į Vilnių dieną – 1939 m. spalio 28-ąją – įsteigta XXIII Vilniaus šaulių rinktinė. Jos spalio 29 d. įsakyme skelbiama, kad rinktinės vado pareigas pradėjo eiti pulkininkas Pranas Kaunas, Vilniaus karo komendantas. (P. Kaunas yra buvęs Lietuvos kariuomenės 10 pėst. pulko vadu, Karo mokyklos viršininku ir kt. Lietuvą okupavus bolševikams, 1940 07 26 suimtas ir 8 mėnesius išbuvo kalėjime. 1941-1949 m. gyveno Vokietijoje, paskui persikėlė į Kanadą. Toronte organizavo lietuvių karių veteranų sąjungos „Ramovė“ skyrių ir jam vadovavo.) 1939 m. spalio 29 d. Vilniaus lietuvių studentų sąjungos būstinėje (Vilniaus g. 28) atgaivintas Vilniaus šaulių būrys (LŠS 1939 m. spalio 30 d. įsakymas); būrys paskui vadinosi 1-uju Vilniaus būriu. Susirinkimą atidarė ir jam vadovavo Vilniaus universiteto studentas šaulys Petras Viščinis; dalyvavo daugiau kaip 500 Vilniaus lietuvių. Šiame būryje buvo gana daug iš Varėnos krašto kilusių vyrų: Petras ir Juozas

Averkos, Jonas Biekša, Vincas Matuiza, Petras Viščinis, Teofilius Sukackas, Juozas Budėnas, Jonas Krušas, Antanas Šimukonis, Motiejus Karlonas, Domininkas Sukackas, Julius Kalanta ir kiti. Nuo pat būrio įsisteigimo jo vadas buvo P. Viščinis. Iš Šarkiškių kilęs T. Sukackas, lenkų laikais buvęs „Ryto“ draugijos mokyklų mokytojas Musteikoje, Kapiniškiuose, Marcinkonyse, lietuviško kooperatyvo Marcinkonyse organizatorius, nuo 1939 11 04 buvo būrio tarybos pirmininko pavaduotojas; V. Matuiza, taipogi „Ryto“ mokytojas, dirbęs Kabeliuose, Šume, Drucminuose, buvo švietimo vadovas, sporto organizatorius (LCVA 561-18-495, XXIII rinktinės 1939 12 31 įsakymas). Domininkas Sukackas – sūnus ir brolis Varėnos II būriui priklausiusios Morkaus Sukacko šaulių šeimos nariams. Varėnos krašto žmonių buvo ir tarp kitų būrių šaulių. Minėtu 1939 m. gruodžio 31 d. įsakymu XXIII rinktinės moterų šaulių vade paskirta Jadvyga Kazlauskaitė, irgi buvusi „Ryto“ mokytoja, dirbusi Rudnios bažnytkaimyje ir Dargužiuose. Vilniaus geležinkelio stoties š. būryje buvo stoties tarnautojas Antanas Tertelis, Kazio.

Į šaulius stojo kai kurie Vilniaus ir Vilniaus krašto kunigai, visuomenės ir kultūros veikėjai. Antai žinomas Vilniaus lietuvių kunigas Kristupas Čibiras buvo XXIII rinktinės kultūros-švietimo komisijos narys. Kun. K. Čibirą 1 Vilniaus š. būrys 1940 m. sausio 22 d. išrinko garbės šauliu. Eišiškęse į šaulius įstojo kunigas Konstantinas Gajauskas-Miškinis. XXIII rinktinės kultūros-švietimo komisijai vadovavo kultūros veikėjas ir pedagogas Antanas Krutulys; komisijos narys buvo iš Paąžuolės kilęs XX a. tarpukario Vilniaus lietuvių visuomenės veikėjas, žurnalistas ir rašytojas Rapolas Mackevičius-Mackonis (XXIII rinkt. 1940 02 09 įsakymas).

Nauji šaulių būriai kūrėsi vienas po kito. 1939 m. lapkričio 3 d. įsisteigė (tiksliau, buvo atgaivintas) Valkininkų š. būrys. XXIII rinktinės 1940 01 10 įsakymu būrio vadu paskirtas ats. leitenantas Juozas Giraitis. Lapkričio 4 d. įsteigtas Kuršių š. būrys, jo vadas – ats. puskarininkis Stasys Verbickas; būryje 1940 m. sausio 5 d. lankėsi rinktinės vado ant-rasis padėjėjas V. Alksninis. 1939 m. lapkričio 12 d. susikūrė 2 Varėnos II vyrų š. būrys, o lapkričio 26 d. pradėjo organizuotis Varėnos II moterų būrys.

1939 m. gruodžio 10 d. LŠS Vilniuje surengė šaulių būrių atstovų suvažiavimą. Mūsų krašto XXIII Vilniaus rinkinei priklausę šaulių būriai 1940 m. pavasarį perduoti V Trakų ir XIX Alytaus rinktinėms.

1939 m. gruodžio 7 d. XXIII rinktinės žinion perėjo Vilniaus lietuvių mišrus choras „Varpas“. Jo vedėju paskirtas šaulys, chorų dirigentas ir kompozitorius Julius Sinius. Iš Klaipėdos į Vilnių persikėlęs buvęs Klaipėdos Giedotojų draugijos choro ir XX Klaipėdos rinktinės šaulių choro dirigentas Alfonsas Mikulskis 1940 01 15 subūrė XXIII rinktinės šaulių chorą; jau kovo 2 d. choras dainavo Šaulių sąjungos rinktinių atstovų susirinkime Vilniaus karininkų ramovėje („Trimitas“, 1940 03 08 Nr. 10).

1940 m. sausio 6 d. įsisteigė 19 Eišiškių š. būrys, vadas – ats. leit. Jurgis Greblikas, anksčiau buvęs keliuose XIX rinktinės būriuose. 1940 01 07 yra 26 Naujadvario (Šalčininkų raj.) būrio gimimo diena. Sausio 25 d. įsisteigė 28 Daržininkų būrys, vadas – Petras Kėkštas. Sausio 27 d. atkurtas 29 Kamorūnų būrys. Sausio 28 d. įsisteigė Valkininkų moterų š. būrys, vadė Linartienė (žiūr. jau V rinktinės 1940 07 08 įsakymą). Sausio 30 d. susikūrė 30 Pamerkių Juozo Bakausko vardo būrys (steigiamasis susirinkimas vyko Bartelių kaime). Būrių steigiamuosiuose susirinkimuose Daržininkuose, Kamorūnuose, Valkininkuose ir Barteliuose dalyvavo XXIII rinktinės vado antrasis padėjėjas V. Alksninis. Vasario 4 d. įvyko 31 Kalesninkų būrio steigiamasis susirinkimas, b. vadas – Kazys Morkūnas. Į būrio tarybą švietimo vadovu išrinktas buvęs Varėnos I b. šaulys Daminas Oškutis. Vasario 15 d. susikūrė Giniūnų š. būrys; 1940 06 05 jau V rinktinės įsakymu būrio vadu paskirtas Bernardas Mačiulis. Kovo 10 d. įsisteigė 49 Pūčkornių būrys; jo vadu nuo pat įsikūrimo paskirtas Ignas Šidlauskas (V Trakų rinktinės 1940 05 30 įsakymas); kai b. vadas nuo birželio 26 d. išėjo atostogų, jį laikinai pavadavo padėjėjas Jonas Sabalionis. Balandžio 28 d. įsisteigė Kalesninkų moterų š. būrys. Moterų šaulių būriai ar skyriai kūrėsi ir kitur: Pamerkiuose (vadė Miliauskienė), Kuršiuose (vadė Žemaitytė)...

1940 m. vasario 25 d. XXIII rinktinės būrių atstovų susirinkime Vilniuje dalyvavo: 2 Varėnos II b. vadas ats. leit. Vladas Grigaliūnas, 4 Valkininkų b. vadas ats. leit. Juozas Giraitis, 5 Kuršių b. v. ats. jaun. leit. Leonardas Šilys (pakeitęs S. Verbicką), 28 Daržininkų b. – ats. eilinis

Petras Kėkštas, 29 Kamorūnų b. – ats. jaun. pusk. Jonas Siaurukas, 30 Pamerkių b. – ats. eilinis Pranas Garnevičius, 31 Kalesninkų b. – ats. leit. Kazys Morkūnas, 20 Vilniaus m. savivaldybės b. – ats. pulk. leit. Juozas Gražulis ir kiti.

Dviejų iš Varėnos krašto kilusių šaulių, 1940 m. persikėlusių į XXIII rinktinę, bylos yra LCVA f. 1135, ap. 1. Į kokius būrius šauliai atsikėlė, deja, nerašoma.

Zigmas Česnulevičius, Petro iš Žiūrų, asmens pareiškimą rašęs dar 1938 06 29 Perlojoje (rekomendavo Pranas Lukšys ir Juozas Lukoševičius). 1939 m. birželio 5 d. priimtas į 23 Alytaus š. būrį, o 1940 m. balandžio 20 d. persikėlęs į Vilniaus rinktinę.

Mikas Uždavins, Antano, gimęs Paručių kaime, tarnavęs policijos Ūdrijos nuovadoje. Šauliu patvirtintas XIX rinktinėje 1934 m. rugpjūčio 27 d. Bent 1939 m. pradžioje buvęs 5 Birštono š. būryje. 1940 m. gegužės 10 d. persikėlęs į XXIII Vilniaus rinktinę.

Pagal apskričių ir valsčių naująją sąrašą dalis XXIII Vilniaus rinktinės priklausiusių š. būrių perėjo V Trakų ir XIX Alytaus rinktinių žinion (XXIII rinktinės 1940 04 02 įsakymas). Kitame rinktinės įsakyme (1940 05 11) rašoma, jog pagal Šaulių sąjungos įsakymą Nr. 15 su visu turtu perduoti būriai: balandžio 27 d. – V Trakų rinktinėi: 4 Valkininkų, 5 Kuršių, 28 Daržininkų, 30 Pamerkių, 31 Kalesninkų būriai; gegužės 10 d. – XIX Alytaus rinktinėi: 2 Varėnos II, 29 Kamorūnų ir Varėnos II moterų būriai. Perėjus į kitas rinktines, buvusių XXIII rinktinės Varėnos krašto šaulių būrių numeriai pasikeitė pagal šių rinktinių būrių numeraciją.

1940 m. pradžioje nuo XXIII Vilniaus šaulių rinktinės atsiskyrė XXIV Švenčionėlių rinktinė.

3. NEPRIKLAUSOMYBĖS KOVŲ ŠAULIAI PARTIZANAI

Partizaninio judėjimo Varėnos krašte pradžia Lietuvos valstybės atsikūrimo laikotarpiu laikomas 1918 metų rudenio. Atseit, tų metų rugsėjo pabaigoje ėmė burtis ginkluoti Perlojos vyrai, o spalio antrojoje pusėje pradėjo veikti partizanų būrys, nors apie jo veiklą išsamesnių žinių, paremtų archyviniais dokumentais, neturime. Perlojos partizanų organizatoriumi laikytinas Jonas Česnulevičius (vad. Marčiulis), tarnavęs Rusijos kariuomenėje ir baigęs pagreitintus jaunesniųjų karininkų ruošimo kursus.

Vienas pirmųjų ir rimtesniųjų partizanų pasireiškimų Pietų Lietuvoje buvo jų dalyvavimas kovose dėl Seinų 1919 m. vasarą, nors apskritai partizanai Lietuvoje plačiau ir organizuočiau ėmė reikštis tik 1919 m. rudenį kovose su bermontininkais.

1919 m. sausio 5 d. rusų bolševikų kariuomenė užėmė Vilnių. Sausio 22 d. ji buvo Dauguose. Vasario 13 d. ankstyvą rytą raudonarmiečiai kelioms dienoms užėmė Alytų; čia tą dieną ant tilto per Nemuną žuvo pirmasis Lietuvos kariuomenės karininkas, 1 pėstininkų pulko vadas leitenantas Antanas Juozapavičius.

1919 m. kovo mėnesį Raudonosios armijos dalys pradėjo trauktis link Eišiškių. Bolševikų štabas buvo Maskaukoje ir Dargužiuose. Kovo 19 d. lenkai sumušė rusus ties Marcinkonimis. Balandžio 7 d. lenkai užėmė Varėną, bolševikai ėmė trauktis nuo Valkininkų. Naktį iš balandžio 9-osios į 10-ąją lenkai išvarė bolševikus iš Eišiškių, balandžio 13 d. lenkai su jais susirėmė ties Čebatorių ir Jakėnų (Vydenių seniūnija) kaimais. Balandžio 20-ąją lenkai išstūmė raudonarmiečius iš Vilniaus, o balandžio 21 d. čia atvyko pats lenkų vadas J. Pilsudskis. Dabartinio Varėnos rajono pietinėje dalyje 1919 m. pavasarį ypač siautėjo lenkų „*Tatarska jazda*“ – totorių raitelių dalinys, nors jame tarnavo ne vien totoriai. Nušautas jaunas musteikiškis Mikas Gaidys ir kt.

Štai kaip atrodė tuomet padėtis mūsų krašte: Varėnoje I visa valdžia buvo vietos lietuvių milicija, Varėnos stotyje – lenkai, Merkinėje – vo-

kiečių kariuomenė; pastaroji savo sargybas statė iki Perlojos, lietuvių valdžią iš čia kuriam laikui išvariusi į Masališkes. 1919 m. vasarą lenkų raitelių eskadronas buvo apsisotojęs Gudakiemyje (Merkinės seniūnija). Kareivių saugomi arkliai ganėsi pievose. Tačiau vieną naktį jauni kaimo vyrai, pakurstyti Juliaus Žalnierausko, kai merginos lenkų raitelius šokdino vakarėlyje, apie 30 jų arklių, kai kuriuos net pabalnotus, pristatė Alytaus lietuvių komendantūrai (arkliai nuvaryti kairiuoju Nemuno krantu, ties Krikštonimis perplukdžius juos per upę).

1919 m. liepos 7 d. vokiečiai pasitraukė iš Merkinės. Mėnesio pabaigoje dvarininko Vlodo Stodolkevičiaus atvesti lenkų legionieriai sučiupo Merkinės komendantą karininką Joną Grėbliauską (kilusį iš Veiverių valsčiaus Šilėnų kaimo), su kareiviais saugojusį tiltą per Nemuną. Lenkai Grėbliauską su kareiviais nusivarė į Druskininkus, kur karininką užmušė šautuvų buožėmis. Vokiečiams 1919 m. liepos 8 d. pasitraukus iš Alytaus, prie jo priartėjo lenkai, savo rankose jau turėję Merkinę, Daugus, pasiekę net Butrimonis, Pivašiūnus, Stakliškes.

Partizaniškumas Perlojoje ėmė reikštis anksti: jau 1915 m. Jokūbas Vaisieta iš vokiečių kariuomenės nugvelbė 80 šautuvų ir užkasęs išlaikė juos iki 1918 m. Tuomet 57 šautuvus atidavė Alytuje stovėjusiam Lietuvos kariuomenės 1 pėstininkų pulkui, o kitus ginklus pasiliko sau. Keletą šautuvų ir nemaža šovinių iš vokiečių nupirko Perlojos klebonas Ignas Šopara.

Pirmą kartą perlojiškiai susikovė su vokiečiais 1918 metais. Tų metų pabaigoje, vokiečiams imant rekviziciją, nukautas Povilas Bušniauskas. Bene dar 1918 m. pabaigoje Perlojos partizanai pirmą kartą susidūrė ir su lenkais. 1919 m. naktį iš sausio 6-osios į 7-ąją perlojiškiai atrėmė lenkų kuopą. Paskui Perlojoje šeimininkavo bolševikai; gyventojams atsisakius duoti jiems pastotes, nušautas Martynas Stoškus. Perloją 1919 m. kovo 27 d. užėmė lenkų „*Tatarska jazda*“ eskadronas; iš čia jis pasiekdavo net Nedzingę ir Gudakiemį. Tai buvo jau „Perlojos respublikos“ laikai. Vėliau į Perloją atvykus Lietuvos centrinės valdžios atstovams, įvyko nesusipratimų, net susišaudyta. Tačiau 1919 m. perlojiškiai partizanai neturėjo progų plačiau pasireikšti. Kas kita 1920 metai.

1920 m. pradžioje Perlojoje šeimininkavo lenkai. Užgavėtają savaitę (Užgavėnės buvo vasario 17 d.) Perlojoje buvusios lenkų kulkosvai-

dininkų kuopos kareiviai atėjo plėšikauti į Salovartę. Jie sudegino malūną prie Vardaunios upelio, nužudydami malūne dirbusį Joną Česnulevičių iš kairiakrantės Perlojos, malūno nuomininką žydą Maušą ir dar tris čia buvusius vyrus (malūne taipogi dirbęs J. Česnulevičiaus sūnus Bonifacas tą vakarą parėjo namo ir liko gyvas; paskui Bonifacas Česnulevičius buvo Perlojos ir kitų būrių šaulys, tarnavo pasienio policijoje). Kovo mėnesį perlojiškiai Krivas su Petru Lukšiu išplėšė kaimė buvusį lenkų ginklų sandėlį, pasiėmė 6 šautuvus, 15 granatų ir daug šovinių. Už tai ir telefono laidų gadinimą lenkai Perlojai uždėjo 20 tūkst. markių pabaudą. Rugpjūčio mėnesį perlojiškiai nuginklavo 15 lenkų policininkų ir ginklus pristatė lietuvių komendantūrai Varėnoje I. Pasak J. Matuso „Šaulių sąjungos istorijos“, Perlojos partizanai pagal IV lauko štabo nurodymus 1920 m. rugsėjo 29 d. persitvarkė į šaulių būrį. Jis turėjo ir kulkosvaidį. Būrio veikla apėmė ruožą nuo Merkinės iki Valkininkų. Rugsėjo-spalio mėnesiais, lenkams puolant Varėnos-Perlojos rajoną, Perlojos būrys laikė barą su kariuomenės 1 pėst. LDK Gedimino pulku, paskui su 6 pėstininkų pulku. Apkasuose su dviem kareiviais būdavo vienas šaulys. Nuo tos pareigos būrys atleistas gruodžio 7 d.

Su 1 pėstininkų pulko 4 kuopa perlojiškiai veikė prie Nočios, iš čia per Rudnią, Zervynas, Mančiagirę, Žiūrus traukė iki Perlojos. 1920 m. spalio 3 d. įvyko kautynės ant Merkio tilto. Į kairįjį Merkio krantą perbėgę 15 šaulių buvo paėmę net prieš kulkosvaidį, bet lenkams spaudžiant turėjo jį palikti. Durtuvu sužeistas šaulys Jonas Jonytis gydėsi Kauno ligoninėje. Spalio 4 d. lenkai puolė ties Burokaraistėle ir Vartavalakiu, bet Lietuvos kariuomenė su šauliais atsilaukė. Spalio 8 d. šauliai gynė gimtąją Perloją, paėmė į nelaisvę 6 lenkus. Du kartus 1920 m. perlojiškiai vyko į Žiūrus, susišaudė su priešais ir paėmė jų kulkosvaidį. Susprogdino geležinkelio tiltą per Merkę aukščiau Varėnos I; čia 3 lenkai nukauti, o 2 sužeisti. Paimtas ir pristatytas į Alytų lenkų lengvasis automobilis. Suimta nuo bolševikų bėgusių 15 lenkų raitelių. 18 perlojiškių dalyvavo Valkininkų kautynėse 1920 m. spalio 16 d.

1920 metais lenkai nukovė perlojiškį Adomą Ankštutį. Spalio mėnesį jie sustiprino žvalgybą ties Varėna; ieškodami partizanų, darė kratas Varėnoje I.

Perlojos šauliai buvo Babriškėse, kai lenkai čia puolė 1920 m. lapkričio 17 d. vakarą. Mat lenkuojantys vietos gyventojai priešui pranešę apie žymių asmenų atvykimą iš Kauno. Laukta Steigiamojo Seimo nario ir II lauko štabo viršininko Antano Matulaičio, prie IV lauko štabo viršininko padėjėju paskirto Antano Žmuidzinavičiaus ir filmuoti atvažiusio Amerikos lietuvio, JAV piliečio Rapolo Kručo. Leitenantas A. Matulaitis ir IV šaulių lauko štabo karininkas vyresn. leitenantas Leonas Kybartas mirtinai sužeisti: pirmasis mirė lapkričio 20 d. Alytuje (palaidotas Marijampolėje), o antrasis lenkų nelaisvėje lapkričio 30 d. apskrities ligoninėje Gardine; Kybartas buvo palaidotas Gardine gruodžio 7 d., o vėliau artimieji jį perlaidojo Tauragės miesto kapinėse. Sunaikiai sužeisti raštvedys Vytautas Lukošius-Lukoševičius ir šoferis Jonas Vaškelis. Sužeista namo šeimininkė; viena jos duktė žuvo vietoje, antra sužeista. Į nelaisvę dar pateko A. Žmuidzinavičius, IV lauko štabo karininkas Kukutis, sužeistieji V. Lukošius, J. Vaškelis bei R. Kručas su automobiliu ir 14 kareivių. Į trečią dieną A. Žmuidzinavičiui pavyko pabėgti; perbridęs Merkį, atvyko į Jakėnus, o lapkričio 20 d. į Alytų. Gruodžio 20 d. grįžo V. Lukošius (jis buvo Šeduvos progimnazijos mokinys) ir R. Kručas; atgautas ir automobilis, nes lenkai nenorėjo nesusipratimų su JAV. Perlojos šauliai partizanai Babriškėse veikė neryžtingai, nors turėjo kulkosvaidį ir granatų. Atseit, lenkai troboje laikė mūsų suimtuosius, tad bijota šaudyti. Be perlojiškių, Babriškėse dar buvo Semeliškių šauliai.

Apie Perlojos savivaldą, vadinamąją „Perlojos respubliką“, bei 1920-1923 metų šaulius partizanus nemažai žinių paskelbta įvairiuose leidiniuose (žiūr., pvz., Vl. Aravičiaus ir K. Tumpos rašinius leidinyje „Karo archyvas“, tomai X ir XII, Kaunas 1939 ir 1940 m., knygas: Ant. Rukša, „Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės“, t. III, Cleveland; Petronėlė Česnulevičiūtė, „Kovojanti Perloja 1918-1923“, Varėna, 1998 ir kt.), rašyta anos nepriklausomos Lietuvos spaudoje.

1920 m. spalio 15 d. įvyko kautynės Dargužių kaime. Alytaus šaulių skyriaus vado padėjėju Felikso Šemetos būrys, turėjęs 26 vyrus, susirėmė su keliskart didesniu būriu lenkų raitelių ir pėstininkų. Šauliai kovėsi, kol išsibaigė šoviniai, paskui prasimušė. Nukauti 8 priešai, į nelaisvę pateko 2 mūšiškiai. (F. Šemeta vadovavo Onušio š. būriui ir priklausė

Kaišiadorių VI šaulių lauko štabui. Gimęs 1897 m. Šiauliuose. Po pasikėsinimo į K. Griniaus ministrų kabineto finansų, prekybos ir pramonės ministrą Ernestą Galvanauską 1921 11 25, pasitraukė į Latviją, o 1923 m. lapkričio mėn. – į Rusiją. Ten 1924 m. suimtas, kalintas Lubiankoje Maskvoje, paskui Solovkų lageryje, buvo tremtyje Sibire ir 1936 m. sušaudytas Derbente, Dagestane.)

Valkininkų šauliai ir kitos pajėgos buvo gavę IV lauko štabo įsakymą atsitraukti, bet dėsė, nenorėdami leisti lenkams greitai užimti Valkininkų geležinkelio stoties. Spalio 16 d. 8 val. ryto lenkų raiteliai puolė Valkininkų miestelį (užpuolikų skaičius šaltiniuose nurodomas labai skirtingas: vienur tik 50, kitur net 200 raitelių). Kaip ir į Dargužius, priešus atvedė lenkuojantys vietos gyventojai. Staigiai užklupta kareivių sargyba paimta į nelaisvę. Atsišaudydami šauliai pasitraukė (tarp jų buvo ir gamtininkas Tadas Ivanauskas). Ypač pasižymėjo iš Kauno atvykęs šaulių moksleivių būrys – 8 jaunuoliai su vadu, „Saulės” gimnazijos VII klasės gimnazistu Vincu Dovydaičiu (profesoriaus filosofo neotomisto Prano Dovydaičio broliu). Būrio kulkosvaidininkas buvo būsimasis Perlojos šaulių vadas Kazys Tumpa. Kitiems pasitraukus, priešventoriaus mūrinės tvoros pasiliko šauliai moksleiviai V. Dovydaitis, Viktoras Jasaitis ir Juozas Leimonas. Tąkart 2 lenkai nukauti, o 8 sužeisti, nušauti 8 arkliai. Sužeistas į kairę ranką Dovydaitis atsišaudė, bet kulka pataikė ir į dešinįjį šoną. Į sužeistąjį lenkai paskui dar šovė iš revolverių; iškratę paliko. Sunkiai sužeistą šaulį paėmė draugai. V. Jasaitis pateko į nelaisvę, bet iš jos grįžo sveikas: jį išgelbėjo belaisviai kareiviai, sakę, kad jis yra kareivis naujokas. Atvežtas į Alytaus ligoninę, V. Dovydaitis spalio 20 d. mirė. Kūnas pervežtas į Kauną ir iškilmingai palaidotas. V. Dovydaitis buvo pirmasis žuvęs Lietuvos šaulių būrio vadas. LŠS vado 1940 04 19 įsakymu I Kauno rinktinės „Aušros” valstybinės berniukų gimnazijos mokinių šaulių būrys pavadintas Vinco Dovydaičio būriu. (V. Dovydaitis kilęs iš Runkių sodžiaus netoli Višakio Rūdos. Jo palaikai 1960 m. iš Kauno Centrinių kapinių perkelti į Višakio Rūdą, o 1991 m. gruodžio 1 d. perlaidoti Kauno Aukštųjų Šančių karių kapinėse.)

Paėmę Valkininkus, lenkai išplėšė visas krautuves ir kleboniją, išplėšė vietos žydų banką. Prisiplėšta manta išsivežta keliolika vežimų.

Su savimi lenkai išsivarė Valkininkų kleboną Joną Karvelį, vikarą Izidorių Cibulskį, vaistininką ir rabiną.

1920 m. lapkričio 15 d. tarp Dargužių ir Pirčiupių žuvo 23 metų šaulys nuo Šeštokų Vincas Milius. Jau sužeistas, prisišliejęs prie pušaitės, jis dar nukovė lenkų raitelių viršilą. Užpuolę priešai Milių subadė durtuvais ir dvi savaites neleido vietos gyventojams jo palaidoti. V. Miliaus palaikai ilsisi Dargužių kapinėse.

LŠS 1921 m. sausio 5 d. įsakyme visiems Lietuvos šauliams sakoma:

„Nuožmiems lenkams užpuolus mūsų žemę, Lietuvos šauliai stojo kovon, pasiryžę geriau žūti, bet nepasiduoti lenkų ponų vergovėn. [...] Kovoiant šaulių jėgos ūmai padidėjo. Perlojus ir Valkininkas, kur pralieta pirmųjų šaulių kraujas, amžinai bus minimi ne vien dėl to, kad tose vietose narsieji šauliai Jonytis ir Dovydaitis garbingai kovėsi su šimteriopai galingesniu priešu ir pirmasai savo krauju, o antrasai pačia savo gyvybe patvirtina kietą šaulių pasiryžimą pergalėti Lietuvos nepriklausomybės priešininkus...”

Nedzingėje partizanų užuomazgų irgi būta jau 1918 metų rudenį. Lapkričio pabaigoje apie 35 Nedzingės apylinkės vyrai, paraginti mokytojo Vinco Kopkos ir kunigo Kazimiero Steberiako (Steberioko?), nuginklavo okupacinę vokiečių administraciją. Taip pasielgta su Nedzingės dvaro ūkvedžiu, pienininku ir ūkio darbus prižiūrėjusiais kareiviais. Veiksmams vadovavo Jokūbas Sluškonis iš Pilvingių kaimo. Išrinktas komitetas, kuris žmonėms grąžino okupantų iš jų paimitus gyvulius. Iš Merkinės atvykus didesniai vokiečių būriui, visi išsislapstė, tik J. Sluškonis sužeistas ir uždarytas į Alytaus kalėjimą.

Vėliau, bent jau 1930-1940 metų laikotarpiu, Jokūbas Sluškonis priklausė slapta Pilvingių ir Vadėnų kaimų komunistų kuopelei; buvo kaimo seniūnas (LYA LKP dokumentų skyrius, 3377-22-151). Kaip komunistų veikėjas plačiau žinomas ir Vincas Kopka, Juliaus (1892 - 1938) iš Mikniūnų kaimo. Mokytojavęs Vilniuje, Sedoje, Utenoje. Ylakių (Skudo raj.) revoliucinio komiteto narys 1918-1919 m. Kuopininkų kandidatas 1922-1923 m. į I ir II Seimą. Kelis kartus kalintas Kaune ir Šiauliuose. 1927 metais išvyko į TSRS, gyveno Baltarusijoje. Buvo Dimanovo lietuvių 7-metės mokyklos direktorius, paskui dirbo laikraštyje „Rau-

donasis artojas”. Poetas. Stalininio teroro auka: 1937 m. areštuotas ir 1938 11 27 Minske sušaudytas.

1918 m. gruodžio mėnesį lietuviai Nedzingėje plėšė lenkų agitatoriaus atsisaukimus ir jį patį išvijo. Mat lenkai stengėsi priversti kaimų žmones pareikšti, kad nori dėtis prie Lenkijos. Vienas tokių agitatorių buvo Nedzingės miestelio gyventojas Vincas Janauskas (LCVA 561-19-733). Partizanai veikė bolševikų valdžios laikotarpiu nuo 1919 m. sausio vidurio iki Velykų (balandžio 20 d.). Partizanai platino proklamacijas, kurių gaudavo per Antaną Kunkulį.

Savo darbą toliau varė Vincas Kopka (jo vaidmuo pabrėžtas Nedzingės š. būrio tarybos 1936 03 10 posėdyje, LCVA 561-18-274). Nedzingėje tebesant bolševikams, apie 1919 m. vasario pabaigą čia ėmė rodytis lenkų kareiviai. Partizanai prieš lenkus sukiršino Merkinėje stovėjusius vokiečius. Šie kartą nušovė į Nedzingę jojusį lenkų raitelį su arkliu. Tuo laiku partizanai sugavo ir lenkų šnipą Morkų Baliukevičių iš Burokaraisčio kaimo. Tačiau lenkai Nedzingės apylinkę vis tik užėmė. Jų kariuomenė stovėjo Nedzingės ir Lesagūrų dvaruose, o pora žandarų Nedzingės bažnytkaimyje. Veikė ir lenkuojantys gyventojai, ypač Romualdas Venckevičius iš Lesagūrų dvaro. Išrinkę savo „gminą” – tarybą jie skelbė, kad visi vietos žmonės prijaucia lenkams. Labiausiai pasipriešinusius Benediktą Makarevičių iš Vadėnų ir Juozą Celencevičių iš Panedzingio lenkai kelias dienas išlaikė daboklėje.

Partizanų eilės pagausėjo. Iš atskirų būrelių 1919 m. rudenį sudarytas slaptas Nedzingės partizanų būrys. Jo steigėjas ir vadas – Vadėnų mokytojas Ignas Balčiūnas. Iš Alytaus gauta ginklų. 1920 m. žiemą partizanai buvo pasirengę pulti lenkus Meškučių kaime, tačiau anuos iš čia išvarė Lietuvos kariuomenė; pasitraukė lenkai ir iš Nedzingės.

Beje, 1919 m. gruodžio mėnesį lenkai buvo paskelbę Valkininkų parapijos 6000 lietuvių ir lenkų tariamojo susirinkimo nutarimą, neva reikalavusį, kad Vilniaus kraštas būtų prijungtas prie Lenkijos; iš tikrųjų jokio susirinkimo nebuvo.

Akmens ir Jakėnų apylinkėse partizanų veikla prasidėjo apie 1919 m. rugpjūčio pabaigą. Iniciatoriai – iš Marijampolės mokytojų kursų ką tik grįžę pusbroliai Vincas Keršys ir Motiejus Aldonis. Organizacinis susirinkimas įvyko rugsėjo 1 d. miškelyje netoli Jakėnų. Susirinkime daly-

vavo Jonas Staknys, Jonas Belevičius, Pranas Jadzevičius, Antanas Matukevičius, Motiejus Aldonis su broliu, Pranas Keršys, S. Mačionis; pagal kitus šaltinius dar dalyvavęs Andrius Putys. Pirmasis partizanų vadas buvo seminaristas Vincas Keršys. Būrys pasiskirstė į tris grandis po penkis vyrus.

Kraštą užėmusių lenkų valdžia vertė gyventojus dėtis prie Lenkijos. Tada, ypač M. Aldonio dėka, atsirado raštas:

„1919 m. rugsėjo 5 d. mes, Jakėnų seniūnijos – Pabezninkų, Vazgirdonių, I Paručių, II Paručių ir Jakėnų kaimų gyventojai, susirinkę I Paručių kaime, Felikso Gimbučio namuose, lenkų revirui įsakius išrinkti atstovą į Varėnos valsčiaus tarybą, vienu balsu nutarėme: 1) kadangi lenkai, paneigdami apsisprendimo teises, prieš gyventojų norus veržiasi į Lietuvą, 2) kadangi jie, lenkai, nesiskaitydami su vietos gyventojų valia, nuginklavo Varėnos miliciją ir išvaikė valsčiaus savivaldybę, – tai rinkti jų reikalaujamą atstovą atsisakome ir griežtai protestuojame prieš šio nutarimo I ir II punktuose pažymėtus veiksmus.

Igaliojame Andrių Abramavičių, Vazgirdonių kaimo gyventoją, ir Joną Zapolską, II Paručių kaimo gyventoją, įteikti šį nutarimą lenkų Varėnos valsčiaus revirui” (cituota pagal Jono Matuso knygą „Šaulių sąjungos istorija”, antrasis leidimas, Sydney, 1966, p. 41).

Raštą pasirašius, jis buvo įteiktas Varėnos I revirui – lenkų policijos nuovados viršininkui.

Akmens bažnytkaimyje 1919 m. rugsėjo 8 d., per Švč. Mergelės Marijos gimimo šventę, išlipinti antilenkiški atsišaukimai. Rugsėjo 9 d. lenkų žandarai atvyko į Jakėnus suimti Motiejaus Aldonio ir Vinco Keršio. Pirmiausia du žandarai užėjo pas M. Aldonį, paskui jų viršininkas, mokėjęs lietuviškai, su kitu – pas V. Keršį. Kvočiamas Keršys griebė kirvį ir jo asmenis vienam žandarui suvarė į pečius, kitam kirvapente tvojo į kaktą, pačiupo jo šautuvą ir pabėgo į mišką; iš paskos pabėgo V. Keršio tėvas. Kastuvo griebęsis M. Aldonis taipogi paspruko. Tačiau be vadų likęs Jakėnų bei Akmens apylinkių patizanų būrys pakriko, vyrai priešinosi kaip kas išmanė. Vėl organizuoti partizanai ėmė tik 1920 metais. Vincas Keršys vėliau, 1922 metais, pradėjo vadovauti Valkininkų stoties liaudies milicijai.

Būdavo susidūrimų tarp pačių plėšikaujančių lenkų kareivių. Antai

1920 m. gegužės 19 d. iš Perlojos į Gudakiemį atėjo kelios dešimtys lenkų raitelių ir ėmė plėsti gyventojus. Sužinojęs apie tai, Merkinės lenkų komendantas pasiuntė bent dvigubai didesnes pėstininkų pajėgas raiteliams sudrausti. Per susišaudymą abiejose pusėse buvo sužeistų. Viso prisiplėšto turto raiteliai negalėjo išsigabenti, tad jo dalį pėstininkai pasiliko sau.

Tačiau 1920 m. vasarą į Lietuvą, išstumdama lenkus, sugrįžo rusų bolševikų kariuomenė. Liepos 15 d. ji ir kai kurios lietuvių dalys įžengė į Vilnių. Raudonarmiečiai Lietuvos sostinę paliko lietuviams, o patys nukubėjo link Lenkijos. Pro Varėną praėjo Michailo Tuchačevskio pėstininkai ir Gajos Gajaus kavaleristai. Liepos 16 d. lietuviai užėmė Varėną, o liepos 17-18 d.d. – Druskininkus. Po poros dienų pro Druskininkus perėjo rusų kariuomenė, išstūmusi lenkus iš Gardino.

Lietuvos kariuomenės padėtis ypač pasunkėjo, kai lenkai rugsėjo 23 d. ties Druskininkais persikėlė per Nemuną ir užėjo lietuviams už kairiojo sparno. Dalis lietuvių kariuomenės buvo visai atkirsta. Rugsėjo 30 d. lenkai žymiai pastūmėjo lietuvius Varėnos rajone. Spalio 4 d. lenkai po visą dieną vykusių kovų užėmė Varėnos geležinkelio stotį. Čia žuvo mūsų šarvuotas traukinys „Gediminas“. Iešmus perkėlė geležinkelio tarnautojai, tėvas ir sūnus Molotokai: pimasis – iešmininkas, ant-rasis – traukinių formuotojas. „Gediminą“ ir Varėnos gelež. stotį paėmė lenkų 205 savanorių pėstininkų Jano Kilinskio vardo pulko kuopa, vadovaujama lenkų kariuomenėje tarnavusio ruso poručiko Šuvajevo (tarnavo svetima Rejtano pavarde). Kitą dieną, spalio 5-ąją, lietuviai stotį buvo atsiėmę, bet lenkai vėl ją atėmė. Tautų Sąjungos komisijai pasiūlius, mūsų Varėnos ruože spalio 6 d. iš abiejų pusių sustabdyti. Spalio 7 d. Suvalkuose pasirašyta lenkų ir lietuvių sutartis, kurioje lenkai pasižadėjo lietuvių nebepulti. Tačiau spalio 8 d. ne mažiau kaip dviem divizijomis lenkai puolė lietuvius Vilniaus-Lydos geležinkelio ruože. Su-laužę Suvalkų sutartį, generolo L. Želigovskio „maištininkų“ pajėgo-mis lenkai spalio 9 d. užėmė Vilnių ir galutinai įsitvirtino Varėnos sto-tyje.

Apie padėtį mūsų krašte 1920 m. spalio mėnesį konkretesnių žinių esama Lietuvos šaulių sąjungos instruktorių ir kitų pareigūnų praneši-muose LŠS štabui ar Centro Valdybai (LCVA 561-19-3).

L. e. p. šaulių II lauko štabo viršininkas A. Matulaitis 1920 m. spalio 7 d. LŠS Centro Valdybai pranešė, jog štabas spalio 2 d. apsistojo Valkininkų miestelyje. Žmonių nedaug, nes atvyko mažai kaišiadoriškių, kurių laukta. Trūksta šautuvų ir šovinių. Prašoma prisijusti bent 100 šautuvų ir po 100-200 šovinių kiekvienam šautuvui. Daugiau pasipriešinimo būrelių manoma suorganizuoti iš vietos žmonių. Visą laiką vyksta žvalgyba. Spalio 5 d. mūsų žvalgai sutiko lenkų žvalgus raitelius ties Valkininkais ir Pošalčiais; apšaudyti lenkai pasitraukė. Tą pačią dieną mūsų žvalgai pasiekė Čebatorius, netoli jų esančius Jakėnus, Krūminius ir Jurgiškes.

LŠS instruktoriai Kazys Geina ir Antanas Tamošiūnas spalio 13 d. nuvyko į Merkinę, o kitą dieną į Gudakiemį, kur suorganizavo 22 žmonių šaulių būrį (deja, tas būrys tiek ir teegzistavo...). Per Perloją spalio 15 d. nuvyko į Milioniškę. Spalio 16 d., palikę šautuvus, persikėlė per Merkį, norėdami sužinoti apie lenkus. Nenuėjus 2 varstų iki Lavyso, sutiktas žmogus pasakė, kad Lavyse stovi 50 lenkų kareivių, Žiūruose – 10 ir 4 virtuvės; Trakiškiuose yra pusantro šimto lenkų. Spalio 17 d. instruktoriai suorganizavo (?) šaulių būrį Mardasave ir spalio 18 d. grįžo į Alytų. Kur pabuvo lenkai, ten maisto ir pašaro mažai beliko.

Pasak LŠS štabo instruktorių J. Lelio ir S. Šimoliūno, spalio 13 d. Giraitėje prie Matuizų stovėjo lenkų 205 pulko trys kuopos po 65 žmones ir viena 4 patrankų baterija. Iš ten jų žvalgai ateina į Smalninkus. Varėnos stotyje – to paties pulko keturios kuopos ir 6 patrankos, Moliaudugnyje – viena kuopa. Iki tol tose vietose buvo lenkų 201 pulkas. Pėsti ir raiti lenkų žvalgai lanko visus kaimus kairiajame Merkio šone ir plėšia gyventojus. Giraitės kaimui įsakė iki spalio 14 d. sunešti 14 kailinių. Iš kiekvieno ūkininko kasdien imama nuo 3 kg iki pūdo bulvių ir kitokio maisto. Spalio 16 d. 2 val. dienos prie geležinkelio per Merkį (Pamerkiuose) lenkų žvalgai apšaudė mūsų sargybą.

LŠS instruktoriai A. Petrauskas ir J. Niauronis taipogi spalio 13 d. buvo Merkinėje, paskui aplankė Česukų, Pašilingės, Maksimų, Utiekos, Dubaklonio, Bingelių, Lankininkų, Kasčiūnų, Puvočių kaimus ir Kruševos bei Utiekos dvarus. Sužinojo, kad Česukuose, Bingeliuose, Dubaklonyje ir Lankininkuose lenkų kariuomenė nestovėjo, tik ateidavo pasiplėšti šieno, javų, gyvulių ir kt. Pašilingėje stovėjo 14 pėst. pulko

batalionas. Į Utieką pasigrobti lenkai ateidavo iš Randamonių ir Šunupio kaimų. Juose stovėjo pusanтро bataliono kareivių. Randamonis lenkai tyčia sudegino. Puvočiuose stovėjo 201 pulko 2 batalionas. Kareiviai iš gyventojų paėmė du arklius dykai, o tris apmainė į sergančius. Paėmė visas dar nekultas avižas ir pas ūkininką Jurgį Dvarecką išskūlė, palikę jam šiaudus ir dalį nekultų avižų. Be to, iš gyventojų be užmokescio atėmė daug šieno ir šiaudų. Lenkai stovėjo Marcinkonyse ir Zervynose (Zervynose yra 5 virtuvės). Aplankytuose kaimuose buvo šaulių, tačiau neapginkluotų. Jais rūpinosi Liškiavos, Perlojos ir Ryliškių šaulių būriai. Kaimų gyventojai griežtai nusistatę prieš lenkus. Merkinėje spalio 17 d. įvyko antilenkiškas mitingas.

LŠS instruktoriai P. Lomanas ir A. Kubilius 1920 m. spalio 17 d. pranešė, kad lenkų sargyba stovėjo ant Merkio tilto Varėnos miestelyje, sustiprinta sargyba Perlojos-Matuizų ruože. Tai 205 poznaniečių pulko sargyba. Ties Varėnos miesteliu spalio 15 d. sargybą lenkai sustiprino kulkosvaidžiais. Varėnos stotyje daug pėstininkų kariuomenės, bet ji kasdien keitėsi ir traukė Lydos link. Varėnos miestelyje lenkų kareiviai atiminėjo iš žmonių maisto produktus, nieko nemokėdami. Pas viršaitį ir pilietį Lapurką ieškojo lietuvių šaulių. Miestelyje buvo du mūsų milicininkai, o pakiemiais slankiojo ginkluoti lenkų kareiviai. Spalio 15 d. Varėnos stotyje dar buvo mūsų šarvuotas traukinys (spalio 4 d. lenkų paimto „Gedimino“ likučiai. – V. Č.).

Abipus Lietuvos-Lenkijos demarkacinės linijos Tautų Sąjunga 1920 m. vėlyvą rudenį buvo nustačiusi 16 km pločio neutralią juostą, kurioje abi pusės neturėjo teisės laikyti kariuomenių; jos iš tos juostos turėjo pasitraukti gruodžio 3 d. Tačiau lenkai terorizavo ne tik Varėnos apylinkių kaimus, bet ir rengė dažnus išpuolius į kitą neutralios juostos pusę. Dabartinio Varėnos rajono teritorijoje demarkacinė linija nuo Bartelių kaimo iki Trasninkoėjo Merkiu, kitur – mažesniais upeliais arba sausuma. Neutrali juosta padalinta 1921 m. vasario 3 d., ką santarvininkai patvirtino kovo 15 d., lenkams palikdami užgrobtą Rytų Lietuvą su Vilniumi. Gegužės 14 ir 23 d.d. Lietuvai skirtą juostos dalį užėmė mūsų kariuomenė.

Lietuvos karinė vadovybė 1921 m. gegužės 21 d. įsakė, kad pafron-tės šauliai laikytųsi neutralios juostos ir nevykdytų kovos veiksmų, ku-

riuos lenkai galėtų aiškinti savo naudai. Per 10 km nuo juostos šauliai negalėjo nešioti ir vartoti ginklo, su ginklais daryti rikiuotės pamokų. Neklusniesiems grėsė karo teismas. Tačiau kitą dieną paaiškinta, kad neutralioje juostoje draudžiama tik pulti, o nuo lenkų banditų užpuldinėjimų gintis galima.

Apie lenkų karinių dalinių siautėjimą neutralioje juostoje gan smulkių žinių pateikiama LCVA 561-12-1702 (Okupuotos Lietuvos ir neutralios juostos byla). Tiesa, ne viską čia galima priimti kaip gryną pinigą: kaip paprastai esti propagandinėje kovoje, apstu perdėjimų, sutirštinių, ypač išskaičiuojant lenkų iš kaimiečių atimtą turtą. Vietomis abejotina lenkų karinių dalinių numeracija.

Kalbamos bylos 97-108 lapai – tai didoka apžvalga „Lenkų darbai Pavergtojoje Lietuvoje“ (be autoriaus ir be datos, nebaigta – baigiasi skyrelio pavadinimu „Gardino apskrit. Karecos valsč. Daržinėlių sodž.“; matyt, turėtų būti Pariečės valsč.): „...Čia tenka kiek smulkiau nurodyti grynus faktus, paimtus iš žmonių skundų bei memorialų, savarankiškais jų parašais užtvirtintų, kaip lenkai elgiasi su pavergtų kraštų žmonėmis. Nuo pat pavergimo pradžios lenkai daugiausiai įgrišo žmonėms: rekvizicijomis, imdami iki paskutinio grūdo; pastotėmis, varinėdami po kelias dešimtis mylių, kol pavargsta žmogus ir arklys taip, kad kitam netenka ir namo grįžti; kankinimais, varinėdami be jokio atlyginimo dirbti sunkiausius darbus; žmogžudžiavimais, palydėdami žmonių gyvastį amžinastin ir t.t.“

Merkinės valsčiaus Kapiniškių sodžiuje 1920 m. rugsėjo 20 d. apsi-stojo 1-oji želigovskininkų divizija. Pasak apžvalgos, tai gal vienas pasiūčiausių dalinių, nes kareiviai visi kaip vienas nepažįsta kas yra dora. „Jūsų vadai jiems pasakė, kad tarpe chamų turit valią, tai ir ėmė laužyti duris, spynas bei langus, plėšti stogus“. Iš V. Mazgelio atėmė kone visą turtą. O iš visų 40 gyventojų atėmė: 1165 pūdus grūdų (tuo metu kainavusių po 28 rub už pūdą), bulvių 3802 pūdus po 7 rub. Iš Simono Krušo atėmė 100 pūdų bulvių, 5 kapas rugių, 10 vištų, 1000 sieksnių audeklo, 6 didelės skepetas, 1 kiaulę, 6 mažas skepetas, 5 paklodes, 6 sijonus ir išdaužė visus langus. Iš viso kaimo atėmė 1442 metrus audeklo, 17 eilių pasiūtų rūbų (Julijonai Krušienei ir Rozalijai Česnulevičienei juos nu-plėšė nuo pečių), 18 porų batų, 46 skareles susirišti moterims galvas

žiemos metu. Iš gyvulių atėmė: 31 kiaulę, 93 avis, 10 karvių, 1 arklių. Atėmė padargų, 20 pūdų mėsos, 80 svarų sviesto, o iš Adomo Krušo 3 puodus medaus. Be jokio atlyginimo lenkų karininkai surijo 241 paukštį. Iš Adomo Krušo atėmė 300 sidabro rublių, Petro Bagdzevičiaus – 300 sid. rublių ir kelis vežimus šieno, Simono Lukšo – 100 rub ir 3890 pūdų šieno, Stiprijono Saulevičiaus – 100 rub ir 2226 pūdus šiaudų, Martyno Bukausko – 200 rub ir 12 pūdų grikių. Kai Jonas Valentukevičius vagiliams į akis pasakė, kad svirno duris išlaužė vagystei, tai jį sumušė, padarę dideles žaizdas galvoje. Atiminėdami laikrodėlį iš Marcelinos Valentukevičienės, sumušė krūtinę. 78 metų senelis Simonas Krušas buvo sumuštas ir mirė žaizdose už tai, kad pasipriešino jo turto plėšikams. 70-metis Viktoras Valentukevičius sumuštas nežinia už ką. Vládą Saulevičių, Vincą Mazgelį, Juozapą Saulevičių, Joną Juškevičių, Motiejų Gaibų, žydą Chaimą Gorbiką suėmė ir be jokios priežasties nusivarė į kalėjimą.

Kapiniškių kaimą lenkai vėl plėšė 1921 m. sausio 11 d. Juos apšaudė vietos šauliai; 5 lenkai nukauti.

1920 m. rugsėjo 20 d. į Kabelius atsibaladojo lenkų „*Tatarska jazda*“, o po kelių dienų sodžių nusiaubė 37 pulko, 4 artilerijos brigados ir 18 pulko daliniai (padarytų eibių ir atimto turto sąrašas užima beveik pusantro didelio puslapio).

Kaip ir Kabelius, tų pačių lenkų dalinių kareiviai apiplėšė Musteikos kaimą. Stumdami raudonarmiečius, Želigovskio „didvyriai“ aplankė ir apiplėšė Šklėrių kaimą. Mykolą Kubicką sumušė už tai, kad nėjo parodyti, kur yra paslėpti žmonių arkliai. Musteikoje Jonas Tamulevičius taipogi sumuštas už tai, kad nepasakė, kur yra kaimynų arkliai. Vincą Miškinį iš Marcinkonių 1920 m. rugsėjo 24 d. lenkai privertė valyti jų ginklus, o paskui be niekur nieko nušovė. Našle likusi moteris lenkų valdžios paprašė bent pašalpos, bet jai buvo atsakyta: „*Litwini dadzą*“ („Lietuviai duos“). Šklėrių kaime lenkų kareiviai pabuvo ilgiau – 7 savaites. Žmonės varinėjo į įvairius darbus ir „atlygino“: dviem vyrams davė vieną popierosą, dviem lazda per pečius, o kitiems nieko. Kaip žmonės pažymi savo skunde, lenkai glosto lazdomis, kišenėse ieško arklių, duonos ir mėsos.

Bižų kaime „*Tatarska jazda*“ plėšikavo ir mušė žmones rugsėjo 26 d. Dalinora (?) Pacinkevičius, sulaužius rankas ir kojas, sudaužius galvą,

netrukus pasimirė, palikęs žmoną su 5 mažais vaikais ir be duonos kąsnio. Siautėjo lenkų kareiviai ir Žiūruose.

Mergežeryje veikė 5-osios Varšuvos savanorių divizijos pulkai. Jie atėmė iš gyventojų: javų – 500 pūdų rugių, 600 pūdų miežių, 300 pūdų grikių, 150 pūdų žirnių, 600 pūdų avių, 200 pūdų lęšių; 4000 pūdų bulvių; drabužių – 25 kailinius, 20 porų batų, 50 kelnų, 80 marškinių, 100 aršinių audeklo; gyvulių – 40 karvių, 15 kiaulių, 100 avių, 15 arklių; paukščių – 100 vištų, 200 ančių, 80 žąsų, 30 kalakutų; kito turto – 20 kelmų bičių, 500 rąstų, 15 laikrodžių, 20 pūdų grybų, 50 pūdų svogūnų, nuardė 1000 sieksnių tvorų, paėmė 20 ratų (gal vežimų? – V. Č.). Sudegino 8 tvartus ir nuplėšė 4 naujų trobų stogus.

Antaną Kašėtą smarkiai plakė ir daužė šautuvais už tai, kad nedavė šieno. Juozą Kašėtą norėjo apiplėšti nakties metu, bet tai pastebėjęs Adomas Kašėta pradėjo šaukti, už ką jam lenkai durtuvu pradūrė žaidą rankoje. Vincui Karlonui išmušė dantis, kad nedavė šieno, o Vladą Leikauską mušė per veidą, kad lietuvis esąs. Areštavo: Joną Vaitkevičių – už skundo pasirašymą savo valsčiaus valdybai, Domininką Vaitkevičių – už žodžius „Nenoriu lenkų“, Vaclą Kasavičių – kam padėjo lietuviui kareiviui pabėgti iš lenkų nelaisvės, Antaną Kašėtą – už nestojimą lenkų kariuomenėn.

Baisiausia diena mergežeriškiams buvo 1920 m. spalio 5 d., kai lenkai mušdami ėmė juos varyti su pastotėmis darbų dirbti. Adolfą Karpavičių, Petrą Vainilavičių, Zigmą Kalkį, Vincą Vainilavičių ir Zigmą Navicką gruodžio 9 d. privertė nulupti pastipusiam arkliui odą; už darbą neatlygino, dar šaipėsi, kad prašo atlyginimo.

Į akis krinta kone astronomiškai iš žmonių atimto kai kurio turto dydžiai Kapiniškiuose, Mergežeryje ir kituose kaimuose. Kapiniškiuose iš Simono Krušo atimta 1000 sieksnių audeklo. Matuojant paprastaisiais sieksniais (po 1,95 m), susidarytų vos ne 2 km audeklo. Jeigu tai būtų namuose austa drobė, ją sudarytų ne mažiau kaip 300 rietimų! Iš Simono Lukšo paimta 3890 pūdų arba apie 64 tonos šieno. Iš kur vienam Šilų ūkininkui jo tiek turėti? Mergežeryje paimta 100 avių. Vargu ar čia kiekvienas ūkininkas laikė po 3-4 avis (nebent su šiūmečiais ėrais!). Kaimas neteko 15-kos laikrodžių... Neįtikėtina, kad anuomet kas antroje pirkioje būtų buvęs laikrodis; žmonės laiką nustatydavo dažniausiai pa-

gal saulę ir gaidžius. Abejotina, kad Mergežerio smėlynuose auginta daug lęšių (paimta 200 pūdų arba daugiau kaip 3 tonos); galbūt lęšiais palaikyti pašariniai žirniai – peliuškos. Galima abejoti ir daugeliu kitų skaičių.

1921 m. naktį iš spalio 18-osios į 19-ąją lenkai užpuolė Klepočių kaimą (prie geležinkelio, dabar Trakų raj.). Gyventojai gynėsi ir užpuolikus išvijo. Tačiau Vincą Mačionį lenkai šautuvais mirtinai sudaužė.

Zervynose lenkų žandariai 1922 m. iš Mykolo Tamulevičiaus atėmė arklį, karvę, veršį ir kiaulę. Grasindami revolveriu, priverstė pasirašyti raštelį, jog viską jiems pardavęs savo noru (LCVA 561-1-172).

Kita vertus, okupantai kartais bandė prisigerinti vietos gyventojams. Pavyzdžiui, 1921 m. rudenį Marcinkonių ir Kabelių parapijose jie ėmė mokėti žmonėms už pernai padarytus nuostolius. Už arklį mokėjo 20 tūkst. lenkų markių, už karvę – 10 tūkst. Už atimtus negyvus daiktus nemokėjo. Nors lenkų markė tuomet, atrodo, dar nebuvo paliesta hiperinfliacijos, tačiau ji buvo menkavertis pinigais (100 lenkų markių prilygo 1 lietuvių auksinui; 1 JAV doleris 1921 12 31 prilygintas 2922 markėms). Kai 1923 m. birželio mėnesį Lenkijoje planuota įvesti zlotą, buvo numatyta į 1 zlotą keisti 17500 markių (už 1 JAV dolerį – 173 tūkst. markių; 1923 12 31 vienas doleris buvo vertas 6 milijonų 375 tūkstančių lenkų markių). Tačiau naujoji valiuta – zlotas – įvesta tik nuo 1924 m. gegužės 1 d.

Ano meto lietuvių spaudoje buvo spausdinama daug vietos gyventojų protestų prieš Tautų Sąjungos pirmininko, Belgijos užsienio reikalų ministro P. Himanso planą padalinti Lietuvą į Kauno ir Vilniaus kantonus, o iš tikrųjų prijungti prie Lenkijos (pagal šį planą geležinkelis Vilnius-Varėna būtų tekęs Vilniaus kantonui). „Trimito“ 1921 m. Nr. 28 (liepos 23 d.) yra Nedzingės ir Perlojos apylinkių gyventojų susirinkimuose priimti protestai prieš bet kokią vienybę su grobikais lenkais. Žurnalo Nr. 30 (rugpjūčio 6 d.) yra net 4 mūsų krašto žmonių – Merkinės, Perlojos, Nedzingės ir Varėnos I miestelių ir apylinkių gyventojų – protestai prieš pasiūlymus jungtis su lenkais; išspausdinti panašūs pareiškimai iš 16-kos kitų Lietuvos vietovių.

Tam tikrą vaizdą apie padėtį šaulių būriuose galima susidaryti iš Perlojos ir Merkinės rajonų vadų pranešimų Alytaus skyriaus vadui apie lankymąsi būriuose (LCVA 561-19-3).

Perlojos rajono vadas, LŠS instruktorius J. Bartnikas, 1921 m. rugsėjo 1 d. applančęs Perlojos ir Nedzingės būrius, pažymėjo, kad buvęs Perlojos būrio valdybos pirmininkas Zigmas Krivas nevedė nei kasos, nei kitų knygų, tad nebuvo galima patikrinti, kaip paskirstytos ir iš Amerikos gautos aukos. Z. Krivas ne tik nevykdė LŠS Centro Valdybos nutarimų, bet buvo prieš juos nusistatęs: „Mes ir be Kauno galime valdytis“, – sakydavęs kitiems šauliams. Dabar valdyba nauja, šauliai pradeda geriau eiti savo pareigas. Būrio valdybos pirmininkas – Jonas Jonytis, išdininkas – Jonas Jaskonis, ginklininkas – Adomas Kasiulynas, būrio vadas – Vaclovas Važgys. Būryje yra 90 narių; ginkluotė – 89 šautuvai: 65 rusiški, 11 vokiškų, 8 prancūziški, 4 austriški (vieno šautuvo trūksta!). Vietos klebono (L. Petkelio. – V. Č.) darbštumo dėka gegužės mėnesį surengtas vakaras, vaidinta „Dumblynė“. „...Kuomet tapo perrinktas valdybos pirmininkas ir vietoje bandito tapo išrinktas ištikimas vyras, tad banditai šauliai pradeda nusileisti, bet kartais kelia riaušes, ištikimus šaulius vadindami Lietuvos išgamomis...“. „Banditų“ prieky – Jonas Svirskas, Juozas ir Adomas Navickai, Petras Baublys, Petras Marčinskas. Rajono vadas epitetų nestokoja... Milicijos Perlojoje nebuvo.

Nedzingės būrys veikė neblogai. Būryje buvo 37 šautuvai: 32 rusiški ir 5 prancūziški, kurie visi gauti iš Alytaus š. skyriaus. Turėta 950 šovinių ir 20 granatų. Visi buvę būrio grandininkai paimti kariuomenėn. Valdybos pirmininkas – Ignas Balčiūnas, Nedzingės mokytojas, sekretorius – Rokas Mikalonis iš Vinkšninių, išdininkas – Jurgis Dobrovolskas iš Dobrovolės, būrio vadas – J. Makaraitis iš Panedzingio kaimo. Su milicija sugyventa gerai, ypač pašalinus iš jos vieną jauną milicininką, kuris daug kur elgėsi neteisingai. Tik po būrio surengto paskutinio vaidinimo „Ekspropriatorius“ Nedzingės klebonas taip sugėdino mėgusias vaidinti merginas, atseit, šios sceną paleistuviams papuošusios, kad tos paskui jokių būdu nesutiko vaidinti; klebonas net iš sakyklos liepė tėvams neleisti mergaitėms darbuotis scenoje.

J. Bartniko 1921 09 09 pranešime rašoma apie rugsėjo 4 d. surengtą Perlojos būrio susirinkimą. Jame pranešta, kad Alytaus š. skyrius ne tvirtino būrio valdybos liepos 14 d. posėdžio protokolo 5-to punkto dėl gautų iš Amerikos pinigų, avalynės ir maisto paskirstymo. Mat paskirstymą tikrino tie patys asmenys, kurie gėrybes dalino. J. Svirskas, A. Na-

vickas, P. Baublys ir P. Marčinskas pakėlė triukšmą, kad jais nepasitiki-
ma, ką sugriebe, išsivedė lauk, ir susirinkimas iširo. Aiškiai matyti, kad
Z. Krivas, J. ir A. Navickai, J. Svirskas, P. Marčinskas sau pasiliko dau-
giau. Aiškinama, kad rajono vadas galėtų būti ir vietos šaulys, o ne iš
kitur atvažiuojęs. J. Bartnikas 1921 m. rugsėjo 17 d. prašė Alytaus sky-
riaus vado Perlojos, Mergežerio ir Nedzingės būrių šauliams duoti 2 sva-
rus šautuvų tepalo (LCVA 561-5-442).

Perlojos rajono vado rugsėjo 27 d. pranešime Alytaus skyriaus vadui
informuojama, jog Perlojos šauliai seka Lietuvos lenkų darbus ir sklei-
džia mūsų propagandą užfrontėje. Tarp šaulių buvo pykčio dėl šmuge-
lio (kontrabandos) ir neteisingo iš Amerikos gautų aukų padalinimo.
Užsiėmė šmugeliu ir kai kurie šauliai. Švietimas ir kariškas mokymas
vyko vidutiniškai; knygų nebuvo iš kur gauti, o dėl vasaros darbų – kada
jų skaityti.

Nedzingėje švietimas aukštesnio lygio, buvo knygynas (biblioteka)
su daugiau kaip šimtu knygų, vyko karinio lavinimo pamokos. Šauliai
kėlė žmonių pilietinį ir tautinį susipratimą, dorą. Būta nesusipratimų
tarp šaulių ir 11 pėstininkų pulko 2 kuopos kareivių, nes kareiviai kaip
su kitais piliečiais, taip ir su šauliais elgėsi žiauriai.

Lankėsi J. Bartnikas Perlojos bei Nedzingės š. būriuose ir 1921 m.
spalio mėnesį. Savo rašte rajono vadas dar kartą pažymėjo, kad Perlo-
jos būryje dėl kelių neištikimų šaulių pastebima suirutė. Jeigu jie nebus
pašalinti, tai jų poveikis gali atsiliepti aplinkiniams būriams, nes jau gir-
dėti kalbant, kad perlojiškiai gerai daro, nesiskaitydami su savo virši-
ninkais ir su pačia valdžia... Tik būrio valdyba ir vadas labai ištikimi
žmonės. „Iždininkas (J. Jaskonis. – V. Č.) buvo pradėjęs važinėti su šmu-
geliais, bet tapo perspėtas ir metė šmugelius, o dabar yra gan ištikimas
šaulys”. Tiesa, kasoje pinigų nėra.

Apie Nedzingės būrį naujo tepasakyta tik tiek, jog jis susideda iš 3-
jų grandžių: Vadėnų, Rokaččių ir Vartavalakio.

Merkinės rajono vado A. Glavecko žinios kuklesnės. Rugsėjo 25 d.
buvo nuvykęs į Liškiavos būrį; čia valdybos pirmininkas susirinkimus šau-
kė du kartus per mėnesį. Rugsėjo 29 d. aplankęs Merkinės būrį, rajono
vadas rado viską tvarkoje. Liškiavos būrį A. Glaveckas vėl aplankė spalio
18 d.; sužinojo, kad būrio valdyba rengia antrą vakarėlį būrio naudai.

Toje pat LCVA 561-19-3 byloje yra 1921 m. rugpjūčio 28 d. du skundai Alytaus skyriaus šaulių vadui. Skundus pasirašę kelios dešimtys žmonių iš Mantvilų, Masališkių, Kučiūnų ir Gudakiemio kaimų. Daugiausia skundžiamasi Navikų viensėdžio gyventojais, kurie šnipinėja lenkams, perduoda jiems žinias į Marcinkonis ir Pariečę; viensėdžio gyventojai kaltinami daugeliu vagysčių ir kitais nusikaltimais.

Jauna Lietuvos valstybė prieš lenkų invaziją bandė kovoti išvien su gudais (baltarusiais). 1918 m. lapkričio 23 d. susikūrus Lietuvos kariuomenei, greitai susiorganizavo baltarusių 1-sis Gardino pulkas ir 1-sis baltarusių eskadronas. Savanoriams verbuoti Kaune susikūrė Baltarusių karinis stalas (Беларускі вайсковы стол – BBC, BVS). 1919 m. vasario 27 d. prie BVS suformuota savanorių kuopa, o balandžio 17 d. – ypatingoji komanda. Baltarusių dalinių vadas buvo majoras Aleksandras Ružancovas, 1919 m. balandžio mėn. grįžęs iš Rusijos, kur tarnavo bolševikų kariuomenėje. Matyt, dėl to jį, kaip netinkamą bendradarbį Šaulių sąjungoje, 1922 m. lapkričio 30 d. nepalankiai vertino LŠS Žinių koncentracijos biuro vedėjas V. Daudzvardas. Anot jo, Ružancovas tinka ramiam kultūros darbui, bet ne politinei veiklai. Vėliau A. Ružancovas buvo Lietuvos kariuomenės ugniagesių inspektorius.

1920 m. lapkričio 11 d. Lietuva ir Baltarusijos Liaudies Respublika pasirašė sutartį, kuria Lietuva pripažino BLR V. Lastovskio (Lastouskio) vyriausybę, suteikė jai eksteritorialų prieglobstį Kaune ir į Lietuvos valstybę įėjusioms baltarusių žemėms pažadėjo autonomiją (LCVA 561-17-406). Pagal 1922 02 21 sutartį su Lastovskio vyriausybe Lietuva suteikė jai 1 milijono auksinų paskolą 5 metams su 5 % palūkanomis. Lietuvai tarpininkaujant, gudų partizanams finansuoti gauta 40 milijonų markių paskola iš Vokietijos. Vilniaus ir Gardino kraštuose plačią propagandą varė Baltarusių nacionalinis komitetas, palaikęs glaudų ryšį su Lastovskiu. Vėliau Baltarusių nac. komitetas nedalyvavo lenkų rengtuose rinkimuose į Vilniaus seimą.

Vaclavas Lastovskis – katalikas, pašalintas iš eserų partijos. Jo vyriausybė vertinta nevienodai. Anot V. Daudzvardo 1922 m. saplio 14 d. pranešimo Lietuvos krašto apsaugos ministrui („Medžiaga baltgudžių reikalui“, LCVA 908-1-172), Lastovskio vyriausybė nekėlė pasitikėjimo; ji neturėjo ryšio su baltarusių tauta, labai marga partine sudėtimi, ne-

nutraukusi santykių su Lenkija ir palaikiusi ryšius su Sovietų vyriausybe. Baltgudžių reikalų ministerijos veikla Lietuvoje ne tik betikslė, bet ir nepakenčiama; jai vadovavo buvęs Vilniaus miesto brandmeisteris D. Semaška, menkos doros ir moralės žmogus. Be žalos valstybei, Baltgudžių ministerija dabar daugiau nieko neduos. Beje, V. Lastovskis buvo lietuvių rašytojos Marijos Lastauskienės-Lazdynų Pelėdos vyras. Patikėjęs Sovietų pažadais, jis 1927 m. persikėlė į Minską (su Marija jau buvo išsiskyręs), tapo Baltarusijos Mokslų akademijos akademiku, tačiau vėliau ištremtas į Saratovą, kur 1937 m. suimtas ir sušaudytas.

1923 m. rudenį egzilinė baltarusių vyriausybė iš Kauno persikėlė į Prahą. Mat baltarusių ir lietuvių santykiai dėl įvairių politinių priežasčių jau buvo atšalę.

Iš tikrųjų, ne visi baltarusių veikėjai ilgainiui pasirodė esą patikimi ir dori žmonės. Ne iš karto juos perprato atitinkamos lietuvių tarnybos. Verta atkreipti dėmesį bent į du tokius veikėjus – Viačeslavą Razumovičių ir Simoną Jakoviuką.

Baltarusių bataliono karininkas V. Razumovičius, pasak kapitono A. Džiuvės 1921 06 15 slapto rašto LŠS valdybai, nors žmogus karštas, nervuotas ir kartais galįs pasielgti netaktiškai, bet nusiteikęs prieš lenkus, padėjęs Džiuvei suorganizuoti kontržvalgybą prieš juos, todėl nekelia įtarimo. Nuo 1921 m. lapkričio 15 d. leitenantas V. Razumovičius (slapyvardis Chmara), turėjęs Lietuvos karininko statusą, ėmė vadovauti partizanų IV lauko grupei Merkinėje (grupės sekretorius buvo mokytojas Jonas Miškinis, iždininkas – mokyt. Juozas Bloznelis). Iki I pasaul. karo Razumovičius buvo kalėjimo prižiūrėtojas Gardine. „Gyveno palaidą gyvenimą, turėjo per didelį potraukį pinigams“ (versta iš rusų k., LCVA 908-1-172, 1922 m. pabaigos žinios apie V. Razumovičių). Į baltarusių pulką įstojo 1919 m.; kai buvo nuspręsta skirstytis į namus ar vykti į Kauną su lietuviais, pasirinko antrąjį kelią. Po kelerių metų Razumovičius pabėgo į Lenkiją, ten įskundė daug lietuvių. Žvalgybos tikslais per Rygą atvyko į Lietuvą, bet buvo atpažintas ir suimtas („Trimitas“, 1926, Nr. 41).

S. Jakoviukas (Kačanovskis), buvęs Mostų geležinkelio stoties viršininkas, turėjęs „nuodėmių“, kai dirbo baltarusių kooperatyvų sąjungoje Gardine, tačiau, pasak A. Džiuvės, „darbuojasi lietuvių-baltgudžių

susiartinimo dirvoje”. S. Jakoviukas, vienas iš sukilimo komiteto Gardine vadovų, buvo Lenkijos seimo deputatas. Iš Lietuvos valdžios gavęs 70 tūkst. vokiečių markių, už tuos pinigus Gardine nusipirko du namus.

Atskiras baltarusių (gudų pėstininkų) batalionas, priklausęs Lietuvos Krašto apsaugos ministerijai, 1921 m. pabaigoje - 1922 m. pradžioje stovėjo Vilkaviškyje, paskui dalinio vadovybė buvo Marijampolėje. Atskira kuopa bazavosi Alytuje, 1923 m. kurį laiką buvusi Babriškėse (LCVA 908-1-209).

Varėnos geležinkelio stotyje baltarusių atstovas 1921 metais buvo kažkoks Zaranka.

Lietuva stengėsi sutrukdyti Želigovskio sukurtos vadinamosios Vidurinės Lietuvos – Vilniaus seimo rinkimus 1922 m. pradžioje. Atrodo, neapsieita ir be Sovietų patarimų. Imta planuoti ginkluotus veiksmus Vilniaus krašte ir Gardino apylinkėse. Jau 1921 m. birželio pabaigoje prasidėjo valstiečių sukilimas Lydos ir Voložino rajonuose, išsprogdintas geležinkelio tiltas. Pagal Lietuvos generalinio štabo planą sukilimas – lietuvių Vilnijoje ir baltarusių Gardino krašte – buvo numatytas 1922 m. kovą; sukilimą, be Lietuvos, turėjo paremti Vokietija.

Sukilimui koordinuoti Lietuvos teritorijoje sudarytos keturios grupės. Pirmosios štabas buvo Kaune; jam buvo pavaldžios pagrindinės lietuvių ir gudų organizacijos apie Vilnių, Trakus, Švenčionis. Antrosios ir trečiosios grupių štabai įsikūrė Varėnoje I ir Utenoje; jie turėjo išplėsti savo veiklą Ašmenos ir Breslaujos apskrityse. Ketvirtoji grupė iš Merkinės turėjo vadovauti veiksams Gardino, Balstogės, Belsko, Sokulkos, Volkovysko ir Lydos apskrityse, kur buvo daugiausia baltarusių partizanų (plačiau žiūr. Edmundo Gimžausko knygoje „Baltarusių veiksnys formuojantis Lietuvos valstybei 1915 - 1923 m.”, V., 2003).

Rinkimai į Vilniaus seimą buvo rengiami apgaulės, grasinimų, teroro sąlygomis, pasitelkus miliciją ir žandarus. Lenkų valdininkai į rinkimų komisijas kaimuose įrašinėjo žmones, visai neklausdami jų sutikimo. Kaniavos valsčiuje į rinkimų komisiją per prievartą įrašyti Kašėta iš Kaniavkos (Kaniavėlės) ir Kazys Jazukevičius iš Daržininkų. Kabelių rinkimų rajone šitaip įrašyti Jurgis Akstinas iš Kabelių, Mikas Gaidys iš Musteikos, Klemensas Svirskis iš Šklėrių, Silvestras Jazukevičius iš Margionių ir kt. Valdžios siųstas „lenkas su balta kepure” Pažzuolėje į rinki-

kų sąrašus surašė net 16-17 metų pusbernius. Panočių kaime Vincas Vaškėlis areštuotas. Prieš rinkimus į Marcinkonis atvažiavo kariuomenės šarvuotis ir apie 80 milicininkų. Šarvuotas traukinyse kelias dienas važinėjo tarp Varėnos ir Pariečės stočių. Kaimuose buvo kariuomenės ir milicijos. Okupacinė valdžia į pagalbą pasitelkė jai ištikimus bažnyčios tarnus. Iš Merkinės kilęs Rodūnios klebonas Viktoras Kochanskis (1873 - 1948) net vietoj Evangelijos agitavo už endekų sąrašą. Vilniaus kurijos kancleris Chaleckis 1921 m. gruodžio 30 d. raštu įsakė bažnyčių klebonams ir rektoriams Vidurinės Lietuvos teritorijoje įprastas sekmadienio pamaldas 1922 m. sausio 8 d. atlaikyti anksčiau, kad žmonės nuo 10 val. galėtų dalyvauti rinkimuose (Chaleckis pasirašė už vyskupą Jurgį, t.y. už vyskupą Jurgį Matulaitį, LCVA 383-7-352).

Gyventojai lietuviai protestavo prieš jų įtraukimą į rinkimų komisijas ir kitas lenkų valdžios klastotes. Marcinkoniškiai lietuviai surašė protokolą ir nutarė nedalyvauti rinkimuose. „Mūsų lietuvių valia ir noras būti drauge su lietuvių valdžia. Prieš neteisingą ir pajėgos seimą, kuris nori užgrobti mūsų tėvynės dalį, protestuojame. Šiuomi pareiškiame, kad nieko bendra neturime su rajono viršininko išstatytais kandidatais į seimą“ („Garsas“, 1922, Nr. 3). LCVA 383-7-352 ir 353 yra Juozo Jonio iš Dubičių, Prano Stasionio iš Slučajaus, Adomo Butrimo iš Bieliūnų, Simo Tamulevičiaus iš Kruklių, Juozo Šadreikos ir Vinco Sužiedėlio iš Ulbinų, Antano Smaliuko iš Švendubrės informacijos apie lenkų rinkimų skaičiaus didinimą, agitatorių kurstymus prieš lietuvius ir kaimiečių mulkinimą, bandymus juos papirkti. Vilniaus seimo rinkimuose lietuviai praktiškai nedalyvavo. Už atsisakymą dalyvauti rinkimuose lenkų valdžia uždėjo kontribucijas: Dargužių kaimui – 52 tūkst. markių, Kuršiems – 50 tūkst., Mištūnams – 60 tūkst. markių.

Taigi lenkai užbėgo sukilimo prieš juos rengėjams už akių. Rinkimai į Vilniaus seimą 1922 m. sausio 8 d. įvyko. Po jų Kaniavos valsčiaus 33 kaimų atstovai sausio 9 d. pasirašė protesto aktą ir pasiuntė į Kauną Lietuvos vyriausybei. „Jokia jėga mus neprivers prigulėti prie Lenkijos. Gyvename Lietuvoje, pasiryžę ir mirti ir nedaleisime draskyti savo Tėvynės“, – rašoma proteste. „...Meldžiame mūsų pasiryžimą ir karštą protestą pranešti visai Europai, jog lenkai ir jų sėbrai galės turėti savo Lenkiją tik ant mūsų lavonų. Trokštame visi kaip vienas susivienyti su ne-

priklausoma ir nedalinama Lietuva. Apie joki šmuklį ir federaciją su Lenkija ir girdėti nenorime, ką ir paženkliname savo parašais, įgalioti nuo kiekvieno sodžiaus”. Pasirašė Paąžuolės, Drucminių, Kaziukonių, Daržininkų, Jasauskų, Kaniūkų, Bagočių, Slučajaus, Panočių, Mikalčiūnų, Bieliūnų, Strėžiūnų, Papiškių, Krivilių, Senkonių, Vydenių, Kamorūnų, Barčių, Dainavos, Kruklių, Dalinos, Kaniavos, Kaniaukos, Milvydos, Podubičių, Kalvių, Mantotų, Noškūnų, Gribašos, Rudnios, Dubičių, Stoniūnų ir Lynežerio atstovai (LCVA 383-7-274). Nuo sodžiaus pasirašė po 1-2 atstovus, tik nuo Lynežerio 3. Tiesa, kai kur galima įtarti protesto autorius padirbėjus „iš akies”. Antai nuo Milvydos kaimo pasirašė Jonas Valentukevičius ir Florijonas Tamulevičius. Tačiau Jono Valentukevičiaus Milvydoje niekada nebuvo; čia gyvenęs tik Raulas Valentukevičius, net brolio Jono neturėjęs.

Nepripažino Vilniaus seimo rinkimų rezultatų ir Lydos, Balstogės bei kitų apskrinių gyventojai baltarusiai.

Tautų Sąjunga 1922 m. sausio 13 d. nustojo tarpininkauti lietuvių ir lenkų konflikte. Daugiausia iš lenkų dvarininkų sudarytas Vilniaus seimas 1922 02 20 nutarė Viduriniąją Lietuvą prijungti prie Lenkijos, o po metų, 1923 m. vasario 3 d., Tautų Sąjungos taryba panaikino Lietuvos ir Lenkijos neutraliąją zoną, o Ambasadorių konferencija Paryžiuje, kovo 14 d. nustačiusi Lietuvos ir Lenkijos sieną, Vilnių, Varėną ir kt. paliko lenkams.

1923 m. gegužės mėn. Balstogėje įvyko „45-kių”, o 1925 m. balandžio mėn. Gardine „72-jų” teismo procesai, kuriuose dešimtys baltarusių ir lietuvių partizanų, daugiausia kaimiečių, nuteisti ilgiems metams kalėjimo. Pasak Vilniaus lenkų laikraščio „Słowo” (1923 05 20, Nr. 109), 1923 m. gegužės 14 d. Balstogėje apygardos teismas pradėjo nagrinėti bylą dėl dalyvavimo sąmoksle, kurio tikslas buvo su Lietuvos pagalba sukelti ginkluotą sukilimą prieš Lenkiją ir sukurti nuo Rusijos ir Lenkijos nepriklausomą baltarusių valstybę. Iš teistų 45 asmenų visi buvo baltarusiai nuo 19 iki 56 metų amžiaus. Apie Gardino „72-jų” procesą kalbėsime atskirai. 1925 m. kovo mėnesį kaip lietuvių šaulių lenkai suėmė Petrą Griežę iš Pošalčių kaimo. Vyriškis išsėdėjo kalėjime metus be vienos dienos, o 1926 09 10 vėl buvo suimtas ir uždarytas į Lukiškes.

Mirties nuosprendžius skelbė nepaprastieji karo lauko teismai. Ka-

ro lauko teismas Balstogėje 1923 m. gegužės 23 d. už policijos poskyrio užpuolimą nuteisė sušaudyti baltarusių partizanus Demjaną Martyniuką (38 metų), Janą Piteliuką (20 m.), Andrejų Tomašką (21 m.) ir Janą Zacharčiuką (24 m.); nuosprendis įvykdytas kitą dieną. Karo lauko teismo sprendimu Gardine 1923 m. liepos 16 d. sušaudyti IV grupės partizanai Edvardas Gaidys ir Jonas Valentukevičius. Lenkijoje 1923 metais mirties bausmei pasmerkti 109 žmonės; dauguma jų – Vakarų Baltarusijos, Vilnijos bei Volynės (Vakarų Ukraina) gyventojai.

Tiesa, ypač vėliau, partizanų veiksmus ėmė savintis komunistai: atseit, didelį vaidmenį kovoje turėjusi Vakarų Baltarusijos komunistų partijos propagandinė ir organizacinė veikla. Apie paprastų kaimiečių politinį nusistatymą spręsti sunku; dažnai jie ir patys šito nesuvokė. Kartais jų siekiai ir veiksmai iš tikrųjų sutapo su komunistų linija: juk dvarininkas lenkas buvo ne tik okupacinės valdžios ramstis, bet ir nuo seno pažįstamas bežemio ar mažžemio kaimiečio engėjas.

Taigi lietuviai partizanai arba šauliai veikė kartu su baltarusiais. Lietuvos centrinio valstybės archyvo bylose daugelis dokumentų ištisai arba iš dalies rašyti baltarusiškai arba rusiškai. Šiandien tuos dokumentus ne visur galima aiškiai suprasti: dideliu raštingumu nepasižymėjo ne tik ano meto kaimų vyrai, eiliniai šauliai partizanai, bet ir jų vadai. Tačiau šiuos beraščius ir mažaraščius žmonelius į kovą su priešu žadino meilė Lietuvai, gimtam kraštui, troškimas matyti savo šalį nepriklausomą nuo kaimynų okupantų.

Daugelis jaunų vyrų į miškus ėjo, sukdamiesi nuo mobilizacijos į lenkų kariuomenę. Antai Pranas Miškinis, buvęs užfrontės 2 rajono pasiuntinys, pabėgęs nuo lenkų mobilizacijos, 1921 m. gruodžio 10 d. prašė IV lauko štabo: „...Nesant galimybės pragyventi be tarnystės, taigi prašau tamstų parėdymo, priimant mane, duoti kokią nors tarnystę prie pavesto tamstom štabo...” (kalba taisyta. – V. Č.). P. Miškiniui suteikta sargo vieta prie štabo su 700 auksinų mėnesine alga. Tą pačią dieną į IV lauko štabo viršininką kreipėsi Jonas Valasinavičius iš Rudnios bažnytkaimio: „Prašau Tamstos parėdymo priimti mane į Jums pavestą štabą ant tarnystos, kadangi namuose nėra galimybės gyventi, nes lenkai šaukia kaipo naujoką į kariuomenę...” Priimtas pasiuntiniu su 800 auksinų mėnesine alga (LCVA 561-5-420). 1 pėst. pulko kulkosvaidininkų kuo-

poje savanoriu tarnavęs Vincas Nadzeika iš Kaniavos valsč. Kašėtų kaimo 1922 m. spalio mėn. prašė tarnybos Perlojos rajono šaulių vado (LCVA 561-5-442).

Pagal IV grupės vado ir štabo viršininko visiškai slaptą neutralios ir pafrontės zonos dalinių 1921 m. pabaigos sąrašą be tikslesnės datos (LCVA 561-5-420), grupėje buvo 495 ginkluoti vyrai. Žmonių skaičius būriuose visur pateikiamas be jų vadų.

I Liškiavos būryje 43 partizanai, vadas Vaclovas Balčius iš Liškiavos (slapyv. Augustaitis). Smulkesniems padaliniams vadovavo: Ringėliškės kaimo (6 žmonės) – Andrius Glatkauskas, Guobinių (3) – Jonas Šanas, Rūsingės dvaro (3) – Adolfas Večkys, Gailiūnų (3) – Ipolitas Balčius, Kudrėnų dvaro (2) – Zinkevičius, Radyščiaus (12) – Žeikas (?) Balčius, Kibyšių (2) – Granatauskas, Jakubiškių (2) – Antanas Žemaitis, Verasniko (?) – Kalanta; po vieną šaulį buvo iš Ricielių (Antanas Minevičius), Sarkajiedų (Motiejus Bendorius) ir Aukštojo dvaro (Babkevičius).

II Utiekos būryje 25 šauliai, vadas Petras Jevaišis iš Utiekos (slapyv. Gelžkelis). Smulkesniems padaliniams vadovavo: Utiekos (5 šauliai) – Antanas Sinkevičius, Randamonių (12) – Juozas Čaplikas, Norulių (8) – Vincas Čaplikas.

III Merkinės būryje 57 šauliai, vadas Jonas Dvareckas iš Puvočių. Smulkesnių padalinių vadovai: Puvočių (21 šaulys) – Petras Bingelis, Kasčiūnų (4) – Vladas Barysas, Lankininkų (7) – Antanas Stanevičius, Trasninko (4) – Juozas Karsokas, Mardasavo (21) – Jonas Kondratas.

IV Darželių būryje 76 šauliai, vadas Jonas Grigas. Darželių šaulių (21 vyras) vadas Kazimieras Miškinis, Musteikos (19) – Jokūbas Gaidys, Kabelių (17) – Valentas Pačkauskas, Kapiniškių (16) – Jonas Krušas, Šklėrių (3) – Jonas Karlonas.

V Žiūrų būryje 40 šaulių, vadas Juozas Česnulevičius (slapyv. Gaidys), jo pavaduotojas Juozas Kašėta (slapyv. Katinėlis). Žiūrų padaliniui (16 šaulių) vadovauja Valentas Sčesnulevičius su Pranu Pigaga iš Bižų. Žiūrų šauliai turi kulkosvaidį. Trakiškių šaulių (9) vadovas – Jonas Čiras, Mančiagirės (6) – Jonas Česnulevičius, Marcinkonių (6) – Tomas Sčesnulevičius, Lavysio (3) – Vincas Sčesnulevičius. Pagal kitą dokumentą Trakiškiuose būta 12 šaulių, Žiūruose 15, Marcinkonyse 35,

Paūliuose 1; Švedui iš Trakiškių dar pavaldūs Rudnios prie Skroblaus ir Šunupio partizanai; Mančiagirėje 10 šaulių, o jų vadas Leikauskas.

VI Perlojos būryje 107 šauliai, vadas Kazys Tumpa. Perlojos padalinio (100 šaulių) vadas buvo Juozas Lukšys, Milionškių (7) – Juozas Stan-kauskas.

VII Mergežerio būryje buvo 36 šauliai, vadas Juozas Venslavičius (kitoje vietoje rašoma Mergežeryje esant 28 šaulius).

VIII Kaibučių būryje 20 šaulių, o jų vadas Juozas Sviklas.

IX Lynežerio (Lipnicos, Linnicos) rajono vadas buvo Domininkas Vidzbelis iš Lynežerio. Jo žinioje buvo 47 šauliai. Padalinių vadovai: Linnicos (12 šaulių) – Jonas Karsokas, Lynežerio (5) – Varovik (?), Dubinių (3) – Antanas Geležinis, Pelesos (5) – Jonas Radziulis, Pavalakės (6) – Andrius Kanevičius, Rudnios (11) – Pranas Valasinavičius, Krokšlio (4) – Julius Maranis; Šume buvo šaulys Jonas Švedas. Kitoje vietoje Lynežerio b. vadu vadinamas Adomas Badaras, o būryje yra 50 šaulių.

Tame pačiame sąraše į atskirus X ir XI būrius išskirti Musteikos (19 asmenų, vadas J. Gaidys) ir Kabelių (23 asmenys, vadas A. Pačkauskas) šauliai, nors sąrašo pradžioje jie įrašyti į IV Darželių būrį; anoje vietoje Kabelių šaulių skaičius ir vadas kitokie. Kabelių būrio vadas 1922 m. balandžio 17 d. prašė IV gr. vado išduoti šaulių liudijimus jo būryje registruotiems vyrams: Jonui Saulevičiui, Jokūbui Mazgeliui, Jonui Jaremičiui, Antanui Kavaliauskui, Jonui Gaidžiui, Jonui Krušui, Jonui Bagdevičiui, Antanui Valentukevičiui ir Eidukoniui.

Tarp tų metų dokumentų yra Mergežerio šaulių būrio sąrašas (LCVA 561-5-442): Domininkas Vaitkevičius, Vincas Karlonas, Adolfas Karpavičius, Vaclas Karpavičius, Petras Vainilavičius, Vladas Leikauskas, Feliksas Karlonas, Jonas Kašėta, Juozas Karlonas, Zigmas Karlonas, Antanas Kašėta, Juozas Kašėta, Adolfas Kašėta, Petras Miškinis, Vincas Valentukevičius, Zenonas Balionis, Klimas Karlonas, Jonas Vainilavičius, Zigmas Navickas, Adomas Kašėta. Visi 20 šaulių buvo Mergežerio gyventojai. Vyrų amžius – nuo 17 metų (Juozas Kašėta) iki 34 m. (Adomas Kašėta). Du – Feliksas Karlonas ir Klimas Karlonas – tarnavę rusų kariuomenėje: pirmasis 6, antrasis 3 metus. Jonas Vainilavičius turėjo net du šautuvus. Visi mergežeriškiai į šaulių komandą įstoję 1921 m. birželio 1 d. Tad kaip iliustracija pateiktas

ARMY AND NAVY
YOUNG MEN'S CHRISTIAN ASSOCIATION
"WITH THE COLORS"

Ketvirta lauko šaulių višniškų
Gerbiamas tamsa

Mes Mergačėjų šaulių norime
sندیانا sutuosti savo būrio
šaulių. Todėl susirąsime visi
kodu ir išrenkame tinkama
vina kuris jau senes šita gejdrie
ir darbinies tarines labus. Ir
sundyame sندیانا pastamsta
ir melderiu sirdingai suru
malonibes kat pajimtu musu
šitu prasimur ir dyntut
mumi noru biskeli gindu.
Atleiskite mumi gerbiami
tamsitės pagej ne teip greistai
mes susirąsime nes mumi
vadovas buvo arastintas lenin
ir neturiam kam arąmiant.

Mergačėjų šaulių

Organizatorius J. Vainilavičius

TO THE WRITER: SAVE BY WRITING ON BOTH SIDES OF THIS PAPER.
TO THE FOLKS AT HOME: SAVE FOOD, BUY LIBERTY BONDS AND WAR SAVINGS STAMPS

Mergačėjų šaulių organizatoriaus Jono Vainilavičiaus raštas. Apie 1921 m.

J. Vainilavičiaus raštas be datos „ketvirto lauko šaulių viršininkui“ galbūt rašytas 1921 06 01? Raštas parašytas po ranka pasitaikiusiame amerikietiškos organizacijos blanke.

Šio rašto datą netiesiogiai tarsi patvirtintų kitas dokumentas – Mergežerio būrio vado Jono Vainilavičiaus 1922 m. rugsėjo 14 d. prašymas LŠS CentroValdybai (LCVA 561-5-442). J. Vainilavičius rašo: „... Meldžiu gerbiamo pono Lietuvos Šaulių Centro Valdybos pirmininko pasistengti kono greičiausiai apmokėti man tinkamą užmokesnį už valdymą man pavesto būrio“. Užfrontės Mergežerio būrio vadu jis buvęs nuo 1921 m. gegužės 10 d. iki 1922 m. rugsėjo 14 d. Prašyme yra IV grupės vadui adresuota 1922 09 22 rezoliucija: „Jei tikrai pasitarnavęs, išduokite, einant Konsp. skyr. įsakymu N. 97a p. 11, premiją ir kartu išaiškinti jam, kad einant virš nurodytu Konsp. sk. įsakymu būrio vadai nuolatinų algų negauna“.

Toje pačioje byloje yra neutralios ir pafrontės zonos atskiros Lynežerio rajono šaulių būrių sąrašas (be datos). Jame išvardinti būriai apėmė Musteikos, Kabelių, Dubo, Moročkų, Šklėrių, Margionių, Kaimiškių (gal Kapiniškių?), Darželių, Ratnyčios, Kermušijos, Randamonių, Utiekos, Žiūrų, Trakiškių, Rudnios (prie Skroblaus), Šunupio, Paūlių, Marcinkonių, Mančiagirės, Bižų, Mergežerio, Lynežerio, Krokšlio, Gribašos, Dubičių, Sobakencų (dabar Peršamaiskas, Pervomaiskas), Pelesos, Dubinių, Klanišių (Klaišų) ir Krakovdų (Kargaudų) kaimus; įrašytas ir pabrauktas dar vienas neiššifruojamas kaimo pavadinimas. Daugiausia šaulių buvo Pelesos (47 žmonės), Marcinkonių ir Sobakencų (po 35), Mergežerio (28), Musteikos (26), Randamonių (18), Darželių (17) būriuose. Kai kuriuose kaimuose šaulių mažai: Paūliuose 1, Bižuose 3, Dube, Utiekoje ir Kermušijoje po 4, Margionyse 5. Ginklus, po 5-7 šautuvus, pasak sąrašo, turėjo Darželių, Žiūrų, Trakiškių, Sobakencų, Pelesos šauliai. Tiesa, tiek šaulių, tiek jų turimų ginklų skaičius net tos pačios bylos dokumentuose įvairuoja, juolab, kad dokumentai dažnai neturi tikslesnių datų. Dažnai neaiškūs šaulių padalinių pavadinimai: būriai ar grandys, kartais, matyt, nurodomas tik apskritai kaime esančių šaulių skaičius.

Žiūrų būriui vadovavo Sčesnulevičius (be vardo, slapyvardis Gaidys), o Trakiškių grandžiai (збеho) Švedas, Mančiagirės – Leikauskas,

Bižų – Pigaga, Lynežerio – Adomas Badaras (slapyv. Baravykas), Darželių – Grigas (slapyv. Markevičius), Kapiniškių – Krušas ir t.t. Žiūrų partizanų būryje 6 grandys: Trakiškių – 10 vyrų, Žiūrų – 13, Marcinkonių – 35, Mančiagirės – 10, Mergežerio – 28 (taigi Mergežerio šauliai priskirti prie Žiūrų būrio); 7 vyrai buvo kaime, kurio vardas neiššifruojamas. Žiūrų būryje iš viso 103 žmonės.

1922 m. kovo 22 d. Žiūrų kaimo šaulių sąrašė išvardinta 13 vyrų (7 Sčesnulevičiai – Juozas, Valentas, du Zidarai, Julijonas, Mikas ir Petras, 3 Pigagos – Jonas, Pranas ir Steponas, Juozas Kašėta, Juozas Jaskelevičius ir Antanas Valasinavičius), o Trakiškių – 6 šauliai (Zigmas Rauluškevičius, Jonas ir Zigmas Čirai, Zigmas ir Vincas Švedai, Jonas Saulevičius). Tačiau toliau pažymėta, kad Žiūrų grandyje yra 18 šaulių. Vadas Juozas Sčesnulevičius (slapyv. Gaidys), pavaduotojas Juozas Kašėta (slapyv. Katinėlis). Grandžiai išduoti 6 šautuvai ir 50 šovinių, 10 vokiškų bom. (matyt, granatų) ir 2 новицкаго (?).

Visiškai slaptame neutralios juostos ir pafrontės šaulių būrių sąrašė be datos nurodoma, jog V Žiūrų būryje yra 40 šaulių (Žiūrų grandy 16, Trakiškių – 9, Mančiagirės – 6, Marcinkonių – 6, Lavysio – 3). Visi šauliai turi ginklus; Žiūrų grandyje yra kulkosvaidis. VI Perlojos būryje – 107 vyrai: 100 Perlojos grandyje (vadas Juozas Lukšys) ir 7 Milioniškių grandyje (vadas Juozas Stankauskas). Sąrašo blankas lietuviškas, bet užpildytas rusiškai.

Pagal 1922 m. registracijos lapus Žiūrų būryje buvo (be vado Juozo Česnulevičiaus) 33 šauliai iš Žiūrų, Trakiškių, Mančiagirės, Marcinkonių ir Bižų (LCVA 561-5-414). Vienintelis Bižų šaulys Pranas Pigaga, Prano ir Vincas Česnulevičius, Petro iš Žiūrų į sąrašą įrašyti du kartus. Kiti šauliai: iš Žiūrų – Juozas Kašėta, Jono; Jonas Valasinavičius, Petro; Julijonas Sčesnulevičius, Motiejaus; Stepas Pigaga, Miko; Valentas Sčesnulevičius, Juozo; Zidas Sčesnulevičius, Karolio; Juozas Sčesnulevičius, Petro; Zidas Česnulevičius, Simo; Petras Sčesnulevičius; Mikas Sčesnulevičius, Karolio; Jonas Pigaga, Igno; Antanas Valasinavičius, Petro; iš Trakiškių – Zigmas Čiras, Krisiaus; Jonas Saulevičius, Jono; Zigmas Rauluškevičius, Petro; Juozas Jaskelevičius; Vincas Švedas, Jono; Zigmas Švedas, Simo; Jonas Čiras, Jono; Jonas Baublys, Vinco; iš Mančiagirės – Motiejus Sčesnulevičius, Motiejaus; Vaclo Ruseckas, Vaclo;

Jonas Sčesnulevičius, Simo; Petras Česnulevičius, Vaitiekauskas; Vincas Seliuta, Vinco; Feliksas Česnulevičius, Augusto; Jonas Leikauskas, Juozas; Adolfas Seliuta, Damino; Tamošius Burinskas, Vinco; Vincas Valentukevičius, Jurgio; būryje buvo marcinkoniškis Tamošius Česnulevičius, Stasio (g. 1870 m.). Vėliau 1922 m. Žiūrų būryje užregistruotas Petras Urbonavičius.

LCVA 561-5-414 yra 1922 m. Žiūrų būrio šaulių 35 registracijos lapai. Tai stojančiųjų į šaulius anketos – pasižadėjimai (pasižadėjimai yra registracijos lapų kitoje pusėje). Daugelio šių dokumentų blankai parengti baltarusiškai (перістрацыйны ліст ір дакляраваньне) ir padauginti hektografu, tačiau užpildyti lietuviškai. Pliustracijai pateikiame Jono Česnulevičiaus iš Lavyso 1922 01 28 užpildytą registracijos lapą.

Pasižadėjimo lietuviškas tekstas kitų šaulių registracijos lapuose toksai:

„1922 m. ... d. Aš, pil. ..., pastojau savanoriu į Šaulių Sąjungos IV grupės Štabą tame, kad nesigailėdamas jėgų ir gyvastės darbuotis naudai savo Tėvynės ir organizuotis išgelbėti lietuvių-baltgudžių žmoniją iš lenkų okupacijos.

Tame, kad sąžiningai pildysiu visas ant manęs uždėtas pareigas, prižadu ir užvirtinu savarankišku parašu.

Man pranešta, kad už neužlaikymą paslapčių, vagystę, pabėgimą, kiekvienas narys Sąjungos bus baudžiamas sulig karo įstatymų.

Parašas: ...”

Vinco Česnulevičiaus, Petro registracijos lapas užpildytas 1922 m. vasario 15 d. Kovo 27 ir 28 d.d. registracijos lapus užpildę (tik ne savo ranka) Pranas Pigaga iš Bižų ir Juozas Kašėta iš Žiūrų, gegužės 3, 6, 8 ir 10 d.d. – Motiejus Sčesnulevičius iš Mančiagirės, Vincas Sčesnulevičius iš Žiūrų, Vaclas Ruseckas iš Mančiagirės ir Jonas Valasinavičius iš Žiūrų. Pareiškimų blankai vėliau jau atspausdinti spaustuvėje lietuviškai. Marcinkoniškio Tamošiaus Česnulevičiaus pasižadėjimo lapo blankas, pildytas 1922 06 11, surašytas ranka baltarusiškai ir nukopijuotas hektografu.

Į šaulius stojančių vyrų parašai yra ne visuose registracijos lapuose. Stojantįjį rekomenduodavo vienas ar du kiti šauliai, dažniausiai draugai iš to paties kaimo.

Paulius Vaitas

Регістраційний
ліст.

- I. Ім'я Jonas
- II. Ім'я бацьки Juozas
- III. Фамілія Česnuvičius
- IV. Вєра J. Kavaliauskas
- V. Нацья Gelvėnis
- VI. Газє радзіўся і калі, к. Гаўса паліе Мухомє
Мухомє дукніскє
- VII. Якую вєдєє мову Gelvėniškai
- VIII. Улкім спужіў войску nebarnas
- IX. Спецьялїаццє. Kemočiūrys
- X. Ты глєматїи mokslois
- XI. Якіє має дакументы mokslois pats N. Z. 1918
- XII. Адрес к. Гаўса, паліе Мухомє Мухомє дук
Мухомє дукніскє
- XIII. Кім рєкємєндованїи Gelvėnis
- XIV. Подпїсє Jonas Česnuvičius

Начальник

подпєваю штабу ек. лейт. *Радзівіч*

Члєны

Секретар

Šaulio Jono Česnulevičiaus iš Lavysso registracijos lapas.

Декларация.

1922 г. 1. Санс " 28" дн. Л. Гремзлин и. Санс
Мекленбург-Восток. Мухомовский.

самостоятельно уступил да Хайрус стреловой 4-й мильного мотоя, с тем, чтоб не
доставлять своего мотоя и сн. прощавая на карюса нашей декларирующей и
миланцы визитавая мотоя-Басаруси паред з пед полостай мотоя.

У том, что безмощна з мотоями буды спужа зяе заводи мотоя
стреловой-декларую и заиваротомо власнотульной поднессю.

Мне аважуеся, что зяе не утриманье декларуем паттанкой справы
зяду, мотоямство и паред мотоя савр Хайрус карюсуея не зяе мотоя
вотаного мотоя.

Подпись: J. Česnulevičius

J. Česnulevičiaus pasižadėjimas (registracijos lapo antroji pusė).

1922 01 28

I 1922 m. birželio 29 d. Kaune rengtą būrių atstovų suvažiavimą vyko Žiūrų būrio šaulys Petras Urbonavičius, bet pavėlavo ir Alytaus š. skyriaus vadas jį sugrąžino atgal. Šautuvus tuo metu turėjo 5 būrio šauliai: Pranas Pigaga, Zidas ir Juozas Sčesnulevičiai, Zigmas Rauluškevičius bei Juozas Jaskelevičius.

1922 m. birželio 26 d. dokumente (LCVA 561-5-420) pažymėta, jog prie Kaniaukos (Kaniavėlės) būrio prisidėjo naujų šaulių – 16 vyrų – iš Kaniavos: Jonas Bankauskas, Jonas Vilčinskas, Banadas Pekorius, Matas Vaitkūnas, Domininkas Puzelevičius, Leonardas Puzelevičius, Juozas Pekorius, Anastazas Vaicekauskas, Matas Čenys, Juozas Vaitkūnas, Mateušas Sužiedėlis, Mikas Kavaliauskas, Julijonas Sužiedėlis, Mateušas Kašėta, Kasparas Sužiedėlis, Augustas Šaukimas. Būta šaulių Paąžuolėje, Dalinoje, Senkonyse, Dainavoje, Noškūnuose. Rudnios būrio vadas Klevas 1922 07 18 paliudijo, kad Adomas Kašėta tikrai yra už frontės Rudnios būrio šaulys (LCVA 561-5-442).

Daugumos šaulių ginkluotė nepavydėtina. Antai Pelesos 27 šauliai turėjo 3 rusiškus šautuvus, 3 prancūziškus, po 1 vokišką ir austrišką; šovinių: 50 rusiškų, 30 prancūziškų, „vokiškų ir austriškų visai nebėr“.

LCVA 561-5-420 esančiame viename 1922 m. be tikslesnės datos Pelesos būrio narių sąrašė yra tokie šauliai: Jonas Radziulis (būrio vadas), Karolis Kruopis, Laurynas Sielila, Vladislovas Čiuka, Jurgis Sielila, Viktoras Radziulis, Stanislovas Sielila, Juozas Sielila, Augustinas Ladyšius, Vincas Kruopis, Mykolas Kamenčius, Viktoras Stračinskas, Antanas Stračinskas, Jurgis Šiška, Stanislovas Sielila, Viktoras Stračinskas, Antanas Doda, Jonas Doda, Jonas Kaliauskas, Augustas Šimelionis, Antanas Šimelionis, Mykolas Scipinas, Steponas Paulavičius, Stanislovas Galvelė, Petras Paulavičius, Juozas Paulavičius ir Kazimieras Kaliauskas. Kitame 20-ties šaulių sąrašė be datos yra dalis tų pačių pavardžių, bet yra ir naujų: Vincas Petrušis, Juozas Andrukonis, Stanislovas Tunkelis, Juozas Galvelė; pažymėta, kad būrio raštvedys yra Viktoras Stračinskas, o būrio vado pagalbininkas – Juozas Baušys. Yra dar Pelesos būriui priklausančių 11-kos šaulių iš Piliūnų sodžiaus sąrašėlis: Adomas Paulavičius, Jonas Paulavičius, Aleksandras Paulavičius, Stanislovas Pakulis, Jonas Pakulis, Andrius Pakulis, Mykolas Statkevičius, Antanas Pakulis, Stanislovas Pakulis, Antanas Zibola ir Jonas Pakulis.

Pavalakės šaulių grupės vadas buvo Andrius Kanevičius.

Turėjo šauliai partizanai savo slaptažodžius (parolius). Pavyzdžiui, 26-ųjų žmonių Musteikos būrio, kuriam vadovavo Jokūbas Gaidys (slapyv. Pakalnis), parolis buvo „сабля” (kardas), adresas – „по середине деревни около креста” (kaimo viduryje palei kryžių). Musteikos šaulių būrys turėjo tiesioginį ryšį su Berštų partizanų vadu.

Įdomus dokumentas LCVA 561-5-420 yra schema Nr. 16 – lenkų kariuomenės išsidėstymas 1922 m. rudenį ruože nuo Druskininkų iki Varėnos. Nurodyti dalinių numeriai ir žmonių skaičius. Paminėtos gyvenvietės: Druskininkai, Neravai, Viečiūnai, Žiogeliai, Utieka, Šunupis, Kliučiai (?), Rudnia prie Skroblaus, Marcinkonys, Mančiagirė, Mergežeris, Girežeris ir Varėna. Spalio 15 d. Mančiagirė, Mergežerį ir Girežerį užėmė lenkų 7 pasienio batalionas, atvykęs nuo Čekoslovakijos pasienio. Į Marcinkonis iš Gardino atvyko 76 pulko 1 kuopa. Mančiagirėje stovėjo 150 lenkų karių, Mergežeryje taipogi 150, Girežeryje 50, Varėnoje II – 150 žmonių ir štabas.

LCVA 561-5-420 ir 413 yra visas pluoštas IV užfrontės rajono vado Grybo pranešimų IV partizanų grupės vadui į Merkinę. Gaila, kad ne visi pranešimai datuoti, ir apie jų parašymo laiką galima spręsti tik apytikriai. 1922 m. kovo 29 d. Grybas pranešė, jog du jų šauliai kovo 28 d. Nočioje sutrukdė lenkų milicijai užpulti Rudnios bažnytkaimį ir gaudyti naujokus. Balandžio 1 d. pranešta, kad į partizanų būrį priimtas iš lenkų 19 divizijos 77 pėstininkų pulko 3 bataliono pabėgęs kareivis, kilęs iš Lydos apskr. Sobakencų valsčiaus.

1922 m. balandžio 26 d. pranešimas: šaulys Zidas Česnulevičius iš Kašetų (prie Grūdų) buvo įduotas Marcinkonių žandarams. Žandaras klausia, ar jis yra šaulys partizanas: „Nebijok, ir aš esu toks pat, kaip ir jūs”. Tuomet šaulys davė žandarui du buteliukus degtinės. Žandaras sako: „Dirbk ką nori, tik saugokis, kad tavęs nesugautų”, „jeigu tik karas, tai ir mes eisime į Lietuvą”.

Greičiausiai 1922 m. gegužės mėnesį Grybas pranešė, jog Lynežerio, Krokšlio, Kašetų, Rudnios (abu pastarieji kaimai yra prie Ūlos upės), Drucminių ir Paažuolės šauliai, slėpdamiesi nuo lenkų žandarų, priversiti gyventi miškuose. Mat žandarai verčia vyrus eiti į lenkų kariuomenę. Pavalgyti šauliams į miškus atneša seserys arba motinos.

Iš Grybo gegužės 9 d. pranešimo suvokiame, jog Zervynose iš Kašėtos lenkų kareiviai buvo paėmę karvę; zervyniškai parašė skundą. Kareiviai savo ruožtu parašė į Gardiną, kad Zervynų vyrai norėjo sudeginoti geležinkelio tiltą ir kareiviai apsigynė šaudydami; savo rašte jie prašė į Zervynas atsiųsti daugiau kareivių. Gegužės 30 d. Grybas pranešė, kad žandarai suėmė naujokus Dubinčių (gal Dubičių ar Dubininko?) kaime. Vyrus nuvarė į Zervynas, „uždėjo ant rankų lenciūgėlius ir surakino, kad nepabėgtų iš jų nagų“. Birželio 4 d. pranešta, kad birželio 3 d. į Mančiagirę atvyko 11 lenkų žandarų, o Barčiuose stovi 45 žandarai. Kitame tos pačios dienos pranešime rašoma, kad į Varėnos geležinkelio stotį atgabenti nauji lenkų ginklai; čia ir Marcinkonių stotyje buvo po vieną kulkosvaidį. Birželio 5 d. Žiūrų būrio vadas pranešė IV grupės vadui, kad lenkų žandarai stengėsi, jog į Dubičių ir Krokšlio kaimus būtų atsiųstas kavalerijos eskadronas. Mat žandarai bijojo po miškus išsislapsčiusių Lietuvos šaulių... Rugpjūčio 16 d. apie 100 lenkų kareivių puolė Trakiškius. Mūšis tęsėsi valandą. Sužeisti du šauliai išsiųsti į Alytų.

Merkinės šaulių būrio vadas 1922 m. rugsėjo 17 d. pranešė IV grupės vadui, jog sargybiniai naktį norėjo sugauti išdaviką iš Kašėtų prie Grūdų – Klimą Kašėtą, kuris išdavė lenkams visus Kašėtų ir Puvočių šaulius; išdavikas visiems grasinęs atiduoti ginklus, o ne, tai su lenkais visus sugaudys ir nuves Gardinan. Tačiau tamsią naktį, per lietų, K. Kašėta pabėgo. Būrio vadas prašė duoti ginklų, granatų.

Pasak IV lauko štabo viršininko pranešimo LŠS Konspiraciniam skyriui, lenkų būrys iki 150 žmonių kažkurią 1922 m. rugsėjo dieną užpuolė Puvočius, ir tik energingo partizanų pasipriešinimo dėka priešai buvo nuvyti. Partizanų štabo narys Merkinės kunigas J. Bakšys rugsėjo 22 d. pranešė, kad lenkai planuoja užimti Merkinę (LCVA 561-5-430). Naktį iš rugsėjo 23-osios į 24-ąją lenkai užpuolė Žiūrus. Partizanams paleidus signalinę raketą, priešas pasitraukė be šūvio, tačiau vėl sugrįžo kitą naktį. Į koją sužeistas Žiūrų būrio šaulys išgabentas iš kaimo. Susišaudymas su lenkais įvyko Noruliuose.

1922 m. lapkričio 30 d. Krokšlio kaime šauliai likvidavo lenkų partizanų štabą su Aleksandru Sereičiku priešakyje. Į kaimą pasiųsta 10 šaulių iš baudžiamojo būrio. Apsupus namą, Sereičikas ir jo pagalbininkas

pasipriešino. Abu nukauti. Paimti dokumentai, šautuvas, arkllys ir balnas. Krokšlio partizanas Stasys Radkevičius paskui dvejus metus dirbo LŠS pasiuntiniu Kaune, vėliau tarnavo pasienio policijoje.

Partizanų ryšininkas ir informatorius buvo Kabelių kunigas Pranas Čaglys.

Labiau nusipelnę šauliai ar būrių vadai būdavo paskatinami – premijuojami. Grybas prašė (prašymas be datos) IV lauko štabo premijuoti Rudnios šaulių vadą, kuris apylinkėje susekė lenkų partizanų štabą ir jį slapta pamokinimą (agitaciją. – V. Č.). 1922 m. vasario 17 d. Grybas pranešė II grupės vadui, jog „Kamorūnų būrio vadas pasidarbavo ir vertas gauti premiją” „už vedimą agitacijos”. 1922 m. 21 d. (atrodo, gegužės 21 d.) Grybas IV grupės vadui rašė: „Prašau Tamstos parėdymo už jo gerą pasiūlymą ir už jo susektas žinias ir drausmę išmokėti premijas 600 auksinų”. Kartu pasirašęs Lynežerio būrio vadas Baravykas. Deja, kas nusipelnė ir už ką tiksliau, daugiau dokumentų nėra.

Sukilėlių partizanų judėjimas itin sustiprėjo 1922 m. balandžio mėnesį, ir tik ginklų trūkumas neleido jam labiau išsiplėsti. Ypač kovingai buvo nusiteikę baltarusių partizanai, 1922 m. pavasarį ir vasaros pradžioje veikę Gardino, Naugarduko, Nesvyžiaus rajonuose. Baltarusių partizanų kovoje ryškus socialinis bruožas – mažžemių ir bežemių kaimiečių priešiškumas dvarininkams lenkams. Pelenais pavirto dešimtys dvarų sodybų bei atskirų pastatų. Partizanų IV lauko štabo pranešimuose LŠS Centro Valdybos Konspiraciniam skyriui yra žinių apie sprogmenų (piroksilino) sandėlius Musteikos, Berštų ir Verciliškių rajonuose. Partizanai planavo liepos mėnesį išardyti siauruosius geležinkelius Pariečė-Salotė ir Gardinas-Oziorai, susprogdinti geležinkelio tiltus – per Nemuną Mostuose ir per Katrą Gardino-Skidliaus ruože, sudeginti Lenkijos seimo nario Mikulskio dvarą, terorizuoti legionierius, užmušinėti lenkų žvalgus ir t.t. Norėta pritraukti Belovežo girioje dirbusius internuotus kazokus iš buv. Breslavo būrio. Prieš lenkus labai nusiteikę kazokai galėtų susprogdinti tris tiltus per Narevo upę, o tai sutrukdytų lenkams permesti kariumenę į Gardino ir Vilniaus rajonus. Tuos veiksmus reikėtų organizuoti per Belsko skyriaus vadą. 1922 m. rugpjūčio mėnesį baltarusių partizanai tebeveikė Gardino, Stolino, Volkovyso, Belsko rajonuose. Bene neramiausia lenkams buvo Lydos apskritis. Ki-

БЕЛАРУСКІ ПАРТЫЗАН

Месячн. безпартыйная часопісь Змагароў за Бацькаўшчыну

Цана паасобнага нумэру
... 20 польскіх марак. ...

Адрэс Рэдакцыі і Адміністрацыі: Галоўны
Штаб Беларускіх Партызанаў — Белавеж-
ская Пушча.

№ 1 ЖНІВЕНЬ (АГУСТ) 1922

Да Чытачоў.

Выпускаючы „Беларускі Партызан“, які з'явіцца адгалоскам думкі ўсіх змагароў акупаванага палякамі Краю, мы звяртаемся да нашых паважаных Чытачоў з некалькімі словамі.

Польскія наездцы, абманам захапіўшы наш Край, напружваюць усе сілы, каб як наймацней прыдушыць нас, абрабаваць набытае крывавым потам нашае дабро, знішчыць прыродныя багацці-лясы ды іншую нашу маёмасць.

Народ наш стогне пад чужацкім ярмом, ня бачучы ад польскіх захватчыкаў нічога, апроч голаду, холаду ды зьдзекаў!

На нас, Партызанаў, лягла цяжкая, але пачэсная задача ратаваць Бацькаўшчыну ад гэтых няпрошаных польскіх крумкачоў.

Яны ня маюць ніякай літасці над нашым Народам, гэтым жа, толькі яшчэ ў большым стопні, павінны плаціць і мы ім.

Ніякай пашчады грабіцелям! Хай не задрыжыць наша рука ў *патрэбны момант!*

Але, змагаючыся з чужацкімі польскімі гвалтоўнікамі, мы павінны добра ведаць, *што і як* робіцца ў варожым стане, каб сваечасна маглі рэагаваць на польска-шляхэцкія самадурства.

Вось „Беларускі Партызан“ і пастараецца дапамагчы ва ўсім гэтым разабрацца і асьветліць справу так, як яна ёсць, праўдзіва.

Дарагія Чытачы заклікаюцца на дапамогу прысылаю матэр'ялаў.

Рэдакцыя.

Henricho Skomorochu (Hermano Šimaniuko) junginio leistas baltarusių partizanų laikraštis

Уніформа беларускіх партызанаў.

Baltarusių partizanų uniformos projektas

ta vertus, tiek baltarusių, tiek lietuvių partizanų būklė nebuvo lengva ne tik dėl ginklų stygiaus. Anot IV lauko štabo 1922 11 01 pranešimo LŠS Konspiraciniam skyriui, partizanai guli ant plikų gultų, trūksta baltinių ir kitų drabužių, gresia susirgimai, ligos.

1922 m. pavasarį į partizanus rašėsi ypač daug vyrų. Išlikę kelių būrių nepilni sąrašai. Viename Musteikos būrio sąrašė, kuriame registracijos lapai užpildyti 1922 m. balandžio-gegužės mėnesiais, yra 15 Musteikos kaimo vyrų: Matas Tamulevičius, Tamošius; Juozas Šastavickas, Juozo; Daminas Tamulevičius, Mato (gimęs Zervynose); Kazys Miškinis, Jono; Edvardas Gaidys, Martyno; Makaras Chrenauskas, Jono (kitur jis Kranovskis); Daminas Averka, Andriaus; Jonas Vilčinskas, Petro; Jonas Tamulevičius, Vinco; Jonas Šastavickas, Jono; Vincas Siaurusevičius, Mato (gimęs Rudnioje); Matas Gaidys, Martyno; Jonas Miškinis, Vinco; Jonas Balevičius, Adomo; Juozas Tamulevičius, Simo (LCVA 561-5-424). Kitame Musteikos šaulių sąrašė (LCVA 561-5-420) be daugumos aukščiau išvardintų dar yra: Mykolas Gaidys, Jonas Gaidys, Augustas Krušas, Jokūbas Tamulevičius, Kazimieras Tamulevičius, Vincas Tamulevičius, Martynas Šastavickas, Alfonsas Šastavickas, Vincas Garbus, Jonas Garbus, Vladas Miškinis, Alfonsas Miškinis, Petras Val... (gal Valentukevičius?) – iš viso 26 šauliai. Būrio vadas Jokūbas Gaidys (slapyvardis Jonas Pakalnis, parolis „сабля“). Jam dar pavaldūs Kabelių (16 vyrų), Dubo (4), Moročkų (7), Šklėrių (8) kaimų šauliai.

Pagal Kabelių būrio registracijos dokumentus, užpildytus taipogi 1922 m. balandžio-gegužės mėnesiais (LCVA 561-5-436), būryje buvo: Adolfas Grigas, Vinco ir Kazys Grigas, Juozo iš Kabelių, Juozas Pugačiauskas, Petro, Juozas Tamulevičius, Tamošius, Kazys Balevičius, Petro ir Juozas Balevičius, Jono iš Margionių.

Darželių būryje 1922 m. kovo-gegužės mėnesiais užsiregistravo 10 šaulių (LCVA 561-5-415): Mikas Grigas, Tamošius; Simas Grigas, Miko; Simas Valentukevičius, Kajetono; Motiejus Kibirkštis, Domininko; Antanas Grigas, Mykolo; Julius Kibirkštis, Mykolo; Vincas Jaskevičius, Jokūbo ir Juozapas Miliauskas, Juozapo iš Darželių; Silvestras Karlonas, Juozo iš Šklėrių bei Vincas Marcevičius, Jurgio iš Gribanaukos (Grybaulios). Žinios apie būrio vadą skirtingos. Pagal vieną šaltinį b. vadas Darželiuose buvo Kazimieras Miškinis (slapyv. Trainelis, parolis

„ШТЫК”); pasak kito šaltinio, b. vadui Grigui (slapyv. Markevičius) be 17-kos Darželių šaulių dar pavaldūs Ratnyčios (13 vyrų), Kermušijos (4), Randamonių (18) ir Utieskos (4) šauliai partizanai.

O. Jovarauskienės raštelyje iš Utieskos IV šaulių štabui rašoma: „Kaimas stengiasi prie šaulių susijungti. Paskui bus ir daugiau. Dabar tik šitie”, t.y. P. Jevaišis („kareivijoje tarnavo ir išmokintas”, jį visi renka vadu), Jonas, Liudvikas ir Antanas Sinkevičiai. Dar labai norėtų prisi-dėti Boleslovas Krušas iš Kapiniškių.

Neaiški Margionių (5 vyrai, vadovas Kazimieras) ir Kapiniškių (14 vyrų, vadovas Krušas) šaulių partizanų priklausomybė. Utieskos būryje 1922 m. kovo 12 d. ir balandžio 11 d. užsiregistravę tik trys vyrai: Liudvikas Sinkevičius, Raulo ir Jonas Sinkevičius, Juozo iš Utieskos bei baltarusis Povilas Cibinskas, Kazio iš Lydos apskr. Cibarų kaimo (LCVA 561-5-429). Kapiniškių būryje 1922 m. kovo-balandžio mėn. pareiškimus užpildę 7 Kapiniškių kaimo vyrai (LCVA 561-5-435): Mykolas Saulevičius, Mykolo; Bolius Krušas, Simono; Macius Navickas, Motiejaus; Jonas Krušas, Martyno (g. 1885 m.); Martynas Bukauskas, Karolio; Jonas Česnulevičius, Petro (gimęs Marcinkonyse) ir Vladislovas Saulevičius, Martyno (40 metų).

1923 m. sausio 22 d. Baltarusių šaulių sąjungos (Беларускі стралечкі саюз) Centro Valdyba pranesė IV gr. partizanų vadui, kad lietuvių partizanų veikla baltarusių teritorijoje turi vykti laikantis Baltarusių ŠS CV užsibrėžtų uždavinių ir direktyvų (LCVA 561-5-479). Baltarusiai ir lietuviai toliau kovos prieš lenkų okupantus, prie atskirų Lietuvos partizanų grupių kuriant autonominius baltarusių skyrius. Baltarusiai padės lietuviams jų kovoje atgauti Vilnių.

1922 m. pabaigoje ar 1923 m. pradžioje IV grupės 40 partizanų perkelti į atskirą gudų batalioną. Didesnioji partizanų dalis buvo baltarusiai iš kaimyninės Lydos apskrities ar nuo Balstogės. Tačiau tarp jų buvo ir 14 lietuvių: Adomas Bruzgelevičius, Motiejaus ir Juozas Bruzgyš, Adomo iš Dainavos kaimo, Juozas Balcevičius, Juozo iš Klaišų (Pelesos būrio), Juozas Kašėta, Adomo iš Mergežerio (registracijos lape pažymėta, kad 1922 02 09 atvyko pas Karolį Čapliką į Norulius), Vincas Macevičius, Raulo iš Kaniavos, Daminas Nedzveckas, Adomo ir Petras Šablinskas, Jono iš Senkonių, Aleksas Palavinka, Jurgio iš Paditvio kai-

mo (Pelesos b.), Aleksas Paulavičius, Adomo, Jonas Pakulis, Juozo ir Mykolas Sladkevičius, Jurgio iš Piliūnų (Pelesos b.), Karolis Ruselevičius, Adomo iš Dubinių (Pelesos b.), Viktoras Stračinskas iš Pelesos, Vincas Vilčinskas, Petro iš Musteikos (LCVA 561-5-440).

Už ryšius su partizanais nukentėjo ne vienas gyventojas. 1922 metais Kašėtose prie Ūlos lenkų policija mirtinai sumušė Vincą Sčesnulevičių (vad. Blaškų) įtardama, kad šis remias lietuvių partizanus. Darželiuose suimtas Kazys Miškinis kaltintas, neva jis susipažįsta su partizanų vadu Karpavičiumi. Per kratą policija nieko nerado, tik paėmė 5 svarus sviesto. 1921 04 11 nukautas šaulys Petras Švedas, o 1922 07 24 lenkų partizanai neutralioje juostoje nušovė šaulį Petrą Mockevičių. Kaniavoje 1922 m. liepos 14 d. lenkų policija ligi mirties primušė Juozą Čenį, Praudos kaime 1922 12 30 nužudytas ūkininkas Juozas Budnikas-Nedzveckas ir t.t.

1922 m. gruodžio pradžioje laukta lenkų puolimo Kapčiamiesčio-Liškiavos-Merkinės-Perlojos rajone. IV šaulių grupės visiškai slaptame gruodžio 4 d. įsakyme šaulių būriams įsakyta būtinai patruliuoti naktimis, įtartinus asmenis sulaikyti ir siųsti štaban. Liškiavos būriui sekti padėti Mizarų-Gailiūnų-Liškiavos-Utiekos ruože, palaikyti ryšį su Panara, Viečiūnais ir Gudeliais, sekti kelius apie Kibyšius, Sarkajiedus ir Jakubiškius, palaikyti ryšius su karo patruliais. Utiekos būrys turėjo sekti persikėlimą per Nemuną ir turėti ryšį su karo sargyba, o prie Norulių išsiųsti patrulį stebėti plento, palaikyti ryšį su Lankininkais ir Randamonimis. Puvočių būrys per Trasninką ir Kasčiūnus palaikys ryšį su Lankininkais ir seks pervaziavimą per Merkį. Žiūrų būrys per Trakiškius palaikys ryšį su Puvočių būriu, per Lavysą – su Perloja ir palei Ūlą – su Mančiagire. Perlojos būrys siuntė patrulius prie Merkio upės Perlojos-Milioniškės-Kaibučių-Mardasavo linijoje (LCVA 561-413).

Perlojos šaulių rajono raštininkas M. Nalivaika 1922 m. gruodžio 5 d. pranešė Perlojos rajono š. vadui apie jam tikrai žinomus lenkų šnipus. Tokie yra Kaminskas ir Šukevičius Juočiuose, Jundzila Bieliūnuose, Arlauskas ir Pranas Kašėta Kašėtose prie Ūlos, Pranas Juknevičius ir Kazys Mackevičius Rudnios bažnytkaimyje (LCVA 561-5-413). Lenkų agentų ir šnipų būta ir daugiau. Kai kurių pavardės yra 1923 m. „juodojoje knygoje“ (rusiškai, LCVA 561-2-4305). Tai iš Merkinės į Druski-

ninkus pabėgęs 19-metis Josifas Michailovskis („viena akimi žvairas, mažo ūgio, storas, blondinas”); Izabelė Sakalauskaitė (Sokolovskaja) iš Merkinės tarnavo lenkų defenzyvoje (politinėje policijoje, žvalgyboje) Druskininkuose. Įskundus Adomui Nedzveckui iš Būdų kaimo, susekta Kaniavos valsčiaus slapta organizacija, suimti rajono ir būrio vadai bei du partizanai. Marcinkonyse šnipui Valasinavičiui talkino Steponas Tamulevičius, Simonas Karalevičius, Vaclovas Rulevičius ir Ona Navickaitė (Novickaja). Kalviuose (Kaniavos seniūnija) lenkų agentai buvo Jonas Senkonis ir Gabrielius Senevičius, Pakuliškėse – seserys Narusevičiūtės ir kt. Būdavo išdavikų net iš lietuvių karininkų tarpo. Balstogės kalėjimo politinių kalinių pranešime (LCVA 908-1-172) minimas Lietuvos karininkas Vaitkevičius; būdamas baro viršininku Merkinėje, jis 1921 m. su žirgu pabėgo į Lenkiją.

Pasitaikydavo ginčytinų, abejotinų dalykų ar net nesusipratimų, nors iš esamų dokumentų ne visada apie tai galima padaryti tikslesnę išvadą. Antai 1922 m. kovo 27 d. Žiūrų šaulių būrio vadas ir pasirašęs 20 šaulių iš Žiūrų, Trakiškių ir Bižų prašo IV grupės šaulių viršininko paleisti iš kalėjimo žiūriškę Eleną Sčesnulevičiūtę, kovo 22 d. suimtą Merkinėje. Pasak pasirašiusių, sulaikytoji „nėra kokia tėvynės skriaudikė”, „yra nepriešinga mūsų tėvynės veikimui ir darbui”. Tačiau už ką Sčesnulevičiūtė areštuota, nerašoma. Tą pačią dieną – kovo 22 d. – šaulių štabe Merkinėje sulaikytas Mančiagirės kaimo gyventojas Juozas Leikauskas. Žiūrų, Trakiškių ir Bižų 26 šauliai savo parašais (tiesa, pasirašyti mokėjo ne visi), patvirtino IV grupės šaulių viršininkui, kad jie sulaikę lenkų agentą, už kurį stojo Puvočių ir Mardasavo šauliai, su kuriais J. Leikauskas spekuliuavo, ir užtarėjai stengėsi išlaisvinti jį iš kalėjimo. Savo ruožtu Mančiagirės kaimo gyventojai (19 parašų) liudijo už Juozą Leikauską, kad jis sulaikytas nekaltai: „ysai yra Tikras lietuvis ir nekokis lenkas ir ysai neturei jokio patraukimo už lenkus. Ale ysai buvo saltyšius parinktas Musu kaimo Mančiagires ir Mes už ij pasirašom visi Atsakanči...”

1922 m. balandžio 16 d. Liškiavos būrio šauliai Mizarų kaime susidūrė tiek su lenkų, tiek su Lietuvos kariuomene.

Ne visada palankiai į šaulius žiūrėjo administracinė valdžia. 1922 m. liepos 15-19 d.d. Kaune vyko trečiasis Lietuvos apskričių viršininkų su-

važiavimas (Alytaus apskr. viršininkas – Povilas Brazdžius). Visi buvo vieningos nuomonės, kad šaulius reikia neatidėliotinai pertvarkyti. Suvažiavimo priimta rezoliucija skelbė:

„1) Priimti šaulių tarpan tiktai asmenis, apie kuriuos apskr. viršininkas duos palankią atestaciją.

2) Nesant karo veiksmų, atimti iš šaulių ginklus ir laikyti juos pas apskričių komendantus sandėliuose.

3) Įvesti kietiausią drausmę ir bausti šaulius disciplinariniu būdu” („Milicijos žinios”, 1922, Nr. 1). Pasak laikraščio, šaulių laiku neper-tvarkius, iš jų galima susilaukti stačiai priešvalstybinės organizacijos arba bent nesuvaldomo sambūrio.

Kariai pašiepdavo šaulius dėl jų aprangos (šie rengėsi kas kuo turėjo: savo sėmėgomis, dažnas avėjo klumpes), kad nėra tokios drausmės kaip kariuomenėje ir pan.

Ne paslaptis, kad ūkio suirutės ir sunkios ekonominės būklės sąlygomis žmonės verčiasi kaip išmanydami. Kartais griebiamasi net nusi-kalstamos veiklos. Ne be dėmių šiuo požiūriu buvo ir šaulių gretos bei jauna Lietuvos kariuomenė. Alytaus šaulių skyriaus švietimo instrukto-rius 1921 m. gegužės 6 d. skyriaus valdybai iš Merkinės pranešė (LCVA 561-5-442), jog „Mardasave yra sutverta spekuliantų iš 11 pulko kareiv-ių (kurie sargyboje Mardasave stovi) „spekuliacijos draugija”, t.y. ku-rie patys spekuliaciją varo ir kitus spekuliantus per tiltą praleidžia”. Iš-vardinti „draugijos” nariai – 10 žmonių, tarp kurių 4 šauliai. Kiekvieną dieną per Mardasavą pervežama ne mažiau kaip po 6-8 vežimus prekių.

Dokumentų apie priešiškus šaulių ir kareivių santykius, apie vienu ir kitų ar net administracinės valdžios pareigūnų dalyvavimą kontra-bandinėje veikloje bei kitokį nesąžiningumą esama ir daugiau. LŠS re-vizijos komisijos pirmininkas kapitonas A. Džiuvė slapta pranešime Sąjungos Centro Valdybai rašė, kad 1921 m. sausio 17 d. revizavo Mer-kinės (Puvočių, Mardasavo, Masališkių) šaulių būrį (LCVA 561-12-1693). Pasak pranešėjo, „per rubežių eina didelis šmugelis”. Merkinėje stovėjęs raitelių eskadronas turėjo savo muitinę, šauliai savo. Raiteliai išdavinėjo leidimus pervežimui visokių prekių tiek iš lenkų, tiek iš Lie-tuvos pusės. Korčiukė (leidimas) kainavo 5 auksinus. „Iš lenkų eina ga-na smarkiai degtinė, žibalas, silkės ir kitokie daiktai. Galanterijos, odos,

šeriai ir Lietuvos, druska ir dėl vietinių duona” (reikia suprasti, jog iš Lietuvos vežami galanterijos gaminiai, druska, duona, nors dėl druskos galima abejojti: juk Lenkija nuo seno garsėja Veličkos druskos kasyklomis! – V. Č.). Po savaitės, sausio 25 d., kitame slaptame pranešime Džiuvė pranešė, kad Merkinėje vyr. leitenantas Tumas nusiteikęs prieš šaulius; kareiviai raiteliai sumušė kelis Ryliškių būrio šaulius. „Merkinėje eina baisus šmugelis”. „Turiu pranešimą, kad Perlojos būrys eina bolševikiška agitacija”.

Šaulių sąjungos žvalgas (informatorius) Prakapas, iš Kauno pasiųstas Sąjungos instruktorius, LŠS Žinių koncentracijos biurui 1921 m. kovo 5 d. pranešė iš Dobrovolės kaimo, kad Nedzingės valsčiaus viršaitis Vincas Pigaga vežęs javus užfrontėn savo giminėms Marcinkonyse (LCVA 561-12-1685). Kovo 10 d. pranešime iš Babriškių Prakapas rašė, ką Kirklinių kaime girdėjęs apie Varėnos miškų urėdijos Perlojos girininką Juozą Makselę (šis gyveno Kazimierave). Girininkas su savo medžioklininkais giminaičiais (pavardės suminėtos) iš Vazgirdonių, Druckūnų ir Tolkūnų kaimų – sesers žentu, tetos ir dėdės sūnumis – medžiojo, miškus pardavinėjo be jokių koncesijų. „Kol sekasi, tai gyvuoji”, – sako Makselė. Tai galėtų patvirtinti daugelis Varėnos ir Nedzingės valsčių gyventojų. Varėnos I Lageriuose stovėjusi cerkvė su pasidabruotu (!) bokštu, brangiu stogu, gražiais stiklais, varinėmis spynomis, be to, buvęs daugiau kaip milijono auksinų vertės vokiečių atstatytas karininkų klubas. Dabar, patekus Makselės globai, viskas išnešiota arba, Makselei paliepus, sudeginta. Kiek čia teisybės, kas nustatys?! Pavyzdžiui, žinoma, jog kai kas iš Lageriuose stovėjusios stačiatikių švč. Trejybės cerkvės panaudota atstatyti ir 1921 m. gegužės 3 d. pašventintai Varėnos I bažnyčiai.

(Lietuvos šaulių sąjungos Žinių koncentracijos biuro vedėjas tuomet buvo Vincas Daudzvardas (vėliau Daugvardas). Visuomenininkas, žurnalistas. Šaulys nuo 1919 m. rugsėjo. LŠS dirbo iki bolševikmečio. Nuo 1927 m. buvo LŠS štabo Kultūros ir švietimo skyriaus viršininkas, paskui Tautinio auklėjimo ir propagandos skyriaus vedėjas. Gimęs 1893 m. Subatės valsč. Latvijoje. 1941 m. birželio 23 d. bolševikų išvežtas į Minską ir naktį iš birželio 26-osios į 27-ąją sušaudytas prie Červenės.)

1922 m. IV lauko štabas LŠS CV Konspiraciniam skyriui pranešė, kad ant Merkio tilto prie Jablanavo stovintys 12 pulko kareiviai, nepaisydami Merkinės baro viršininko išduotų leidimų, sulaikydavo į užfrontę ir atgal vykstančius atsakingus darbuotojus, reikalavo pinigų. Sulaikytieji net vedami į pulko štabą. Be to, nepaisydamas LŠS įsakymo, 12 pulkas neteikė maisto produktų iš baltarusių bataliono atvykstantiems kariams. Darželių kaime pas Motiejų Grigą buvo literatūros užfrontės skyrių viršininkams sandėlis. Tačiau Grigas atsisakė toliau važinėti į Merkinę, nes kareiviai ant Merkio tilto kiekvieną kartą reikalavo pinigų, krėtė; kartą turgaus dieną iš rogių išvertė visą literatūrą, ką matė visi pravažiuojantys, tarp kurių galėjo būti ir lenkų šnipų (LCVA 561-5-430). Beje, Motiejus Grigas 1922 m. vasario 2 d. buvo lenkų suimtas. Dar suimti Darželių š. būrio vadas Jonas Grigas bei partizanas Domininkas Miškinis. Areštuotas Mikas Grigas ištrūko ir su dviem broliais pabėgo į Nepriklausomą Lietuvą.

Kita vertus, kažkoks lietuvių kariuomenės karininkas skundėsi LŠS CV Konspiraciniam skyriui, kad į šaulius nepalankiai žiūrėjo Merkinės milicijos nuovados viršininkas Vilkinaitis ir jo pagalbininkas Baranauskas, atvykstančius iš užfrontės ar ten vykstančius šaulius klausinėjo, ko jiems ten reikia, o tai gali pakenkti paslapčių išlaikymui. Apie Merkinės milicijos nuovados viršininko ir jo pagalbininko nepalankumą šauliams LŠS informavo ir IV lauko štabas.

Slaptiems dokumentams ir žinioms perduoti ar įgyti būdavo panaudojami prekybininkai žydai, iš Merkinės vykstantys prekių į Gardiną. Vienas iš tokių ryšininkų buvo Jokūbas Morgenšteinas (LCVA 561-5-430, IV lauko štabo 1922 07 03 raštas LŠS Konspiraciniam skyriui). IV lauko štabo viršininkas J. Miškinis 1921 10 16 išrašė leidimą Elijui Gordonui iš Liškiavos, kad jis IV lauko štabo reikalais siunčiamas per demarkacijos liniją; sargybos prašyta nedaryti jam jokių kliūčių (LCVA 561-19-633).

Užgrobtą Rytų Lietuvą (vad. Viduriniąją Lietuvą) galutinai prijungus prie Lenkijos valstybės, lenkų valdžia lietuvius vyrus ėmė šaukti į savo kariuomenę. Pavyzdžiui, vyriausybės atstovas (*delegat rząd*) Vilniuje 1923 m. sausio 10 d. paskelbė pranešimą, kad pagal Vidaus reikalų ministerijos 1922 m. gruodžio 30 d. reskriptą (rašta) skelbiama visų

vyrų, gimusių nuo 1883 m. iki 1899 m. imtinai, registracija – iki vasario 1 d. turi būti suregistruoti visi vyrai nuo 23 iki 40 metų amžiaus. Vilniaus ir Gardino kraštuose 1923 m. kovo 2-3 d.d. vyko 25-26 metų amžiaus vyrų mobilizacija; kovo 10 d. šaukti 27-28 metų vyrai; 29-38 metų vyrams atimti visi dokumentai, sustabdytas pasų išdavimas. Būtinam reikalui buvo išduodami liudijimai dviem dienoms. Mobilizuotieji išsiųsti į Poznanę ir Galiciją.

Vengdami tarnybos Lenkijos kariuomenėje, vyrai bėgdavo į Lietuvą, dezertyruodavo į kariuomenę jau paimti jaunuoliai. LCVA 55-2-231 yra kelių buv. Kaniavos valsčiaus asmenų – pabėgėlių ir dezertyrų – bylos; jiems atimta Lenkijos pilietybė. 1922 metais į Lietuvą išbėgo Jonas Valiukonis, Aleksandro (g. 1902 m.) ir Adolfas Šimukonis, Vinco (g. 1901 m.) iš Kamorūnų kaimo, Dionyzas Bliznevičius, Tomo (g. 1901 m.) iš Noškūnų. 1923 m. liepos 9 d. į Lietuvą perėjo Jonas Kalanta, Raulo (g. 1902 m.) iš Milioniškių; tai paaiškėjo, kai 1924 10 08 bandyta jį šaukti į lenkų kariuomenę. Į Lietuvą be paso 1922 m. liepos 26 d. iš Vilniuje dislokuoto 3 pionierių pulko pabėgo Mykolas Bruzgelevičius, Petro (g. 1899 m.) iš Panočių. Iš 77 šaulių pulko puskarininkių mokyklos kuopos 1923 4 02 į Lietuvą dezertyravo iš Paažuolės kaimo kilęs, tačiau Užubalio (Zabolotjės) valsč. Saltoniškių palivarke gyvenęs ir iš ten į kariuomenę paimtas Julijonas Kondratas, Pranciškaus (g. 1900 m.). 1924 m. vasario 4 d. į Lietuvą pabėgo 3 sunkiosios artilerijos pulko 7 baterijoje tarnavęs Jonas Matijoška, Leonardo (g. 1902 m.) iš Striežiūnų. Adolfas Ziemerauskas, Vinco (g. 1902 m.) iš Kalvių kaimo 1924 m. spalio 26 d. dezertyravo iš to paties pulko puskarininkių mokyklos; kelis mėnesius prasislapstęs, 1925 m. vasario mėn. jis išvyko į Ameriką.

LCVA 561-12-1699 ir 1702 randame daug medžiagos apie kovas su lenkais 1923 m. žiemą ir pavasarį Gardino-Vilniaus geležinkelio ruože, ypač tarp Varėnos ir Rūdiškių. Anuomet buvo labai suaktyvėjusi lenkų veikla, siekiant užgrobti kuo daugiau oficialiai ką tik panaikintos neutralios juostos teritorijos. Ypač aktyvūs kariniai lenkų veiksmai Varėnos krašte buvo 1923 m. vasario mėnesį. Reguliariems kariniams daliniams talkino lenkų partizanai, tarp kurių nemažai buvo ir sulenkėjusių lietuvių. Pvz., LCVA 561-12-1700 yra Rūdiškių rajono lenkų partizanų ir

milicininkų sąrašas; jame pavardės 25-kių 17-27 metų amžiaus vyrų iš Rūdiškių miestelio, Ežerėnų, Bajoriškių, Vizgirdų ir kitų kaimų. IV užfrontės rajono vadas Grybas 1923 m. gegužės 6 d. pranešė IV šaulių grupės vadui apie susektus lenkų partizanus Kaniavos valsčiaus Būdų kaime – Adomą, Vitą ir Anuprį Nedzveckus bei Adomą Namaiką (LCVA 561-12-1699).

Kaip lenkų okupantai į savo pajėgas telkė užgrobtą krašto gyventojus, vaizdžiai parodo vienas pavyzdys (LCVA 561-12-1700).

1923 m. kovo 11 d. į Trasninko kaimą pas Vincą Karsoką nakvynės prašyti užėjo nepažįstamas vaikas. Vietos šauliai jį sulaikė ir kitą dieną atvedė IV grupės štaban į Merkinę. Leitenantas Alksninis vaiką apklausė. Pasirodo, trylikametis Antanas Navikevičius iš Eišiškių valsč. Zubiškių kaimo, beraštis, buvo paimtas lenkų milicijon. Maždaug prieš pus-trečio mėnesio Eišiškėse buvo surinkta apie 170 11-15 metų amžiaus vaikų iš 7 kaimų: Zubiškių, Anciūnų, Balandiškių, Matuizų (Eišiškių valsč.), Pajėdupio ir kitų. Išduoti šautuvai ir pradėtas apmokymas – kasdien po 5 valandas; mat reikės kariauti su lietuviais. Berniokas priklausė 6-tai milicijos kuopai, turėjo vokišką šautuvą. Lenkai pažadėjo paugliams mokėti po 60 tūkst. markių mėnesinės algos ir davė maistą. Mūšyje ties Valkininkais 4 „legionieriai” nukauti. Eišiškėse prabuvus dvi savaites, vaikus atvežė į Marcinkonis; čia po 5 dienų atėmė šautuvus ir liepė eiti namo. Antanas Navikevičius sumanė eiti į Lietuvą: gal kur pristos tarnauti. Berniukas dar pabuvo lietuvių I lauko ligoninėje, paskui pasiūstas kvotai į LŠS Žvalgybos skyrių ir grįžo į Zubiškes pas motiną, kampsininkavusią pas Miką Cickevičių, nes jų namai per karą buvo sudegę. Tėvas miręs; 18-metis brolis gyveno su motina, antras brolis tarnavo Merkinės valsčiaus Kurmiškių kaime.

Beje, archyvo bylose keliskart aptinkame, jog šaulių partizanų būriams išsiuntinėta Klembovskio knygelė „Partizanų kova”. Tačiau lietuviškai išleistos tokios knygos jokiose bibliografijose nepavyko rasti. Yra žinoma Sankt Peterburge 1894 m. išėjusi 282 puslapių V. N. Klembovskio knyga „Партизанские действия” („Partizanų veiksmai”) – rusų kavalerijos pulkininko (vėliau generolo) veikalas, analizuojantis rusų partizanų veiklą kovose su Napoleonu 1812 metais, F. K. Geismaro antpuolį iš Belgijos į Prancūziją 1814 metais per sąjungininkų kovas prieš

Napoleoną, taip pat partizanų veiksmus 1870-1871 m. prancūzų-prūsų kare ir generolo Dembinskio veiksmus nuo Šiaulių iki Varšuvos Lenkijos ir Lietuvos sukilime 1831 metais. Vargu ar beveik po 30 metų Lietuvos šaulių vadovybė galėjo turėti daugiau tos knygos originalo egzempliorių. Greičiausiai buvo parengtas sutrumpintas knygos variantas ir, padaugintas hektografu, išplatintas tarp šaulių būrių.

Apie lietuvių karių ir šaulių partizanų bei vietos gyventojų susidūrimus su lenkų kariniais daliniais, mūšius dabartinio Varėnos rajono rytinėje dalyje gana daug informacijos teikia Lietuvos Rytų partizanų vado Juozo Mikuckio pranešimai Lietuvos šaulių sąjungos viršininkui, taip pat partizanų pranešimai LŠS Žinių koncentracijos biurui bei kiti šaltiniai. Tik tenka apgailestauti, kad J. Mikuckio skubiuose pranešimuose nėra jų datų. Įvairuoja skirtinguose dokumentuose minimų kai kurių mūšių bei kitų faktų laikas.

Juozas Mikuckis (1891-1970) – karininkas, poetas, 1919-1921 m. Kauno miesto ir valsčiaus karo komendantas, 1922-1923 m. Lietuvos Rytų partizanų vadas, anot „Lietuvių enciklopedijos“ (t. XVIII, Bostonas, 1959), „pasižymėjęs nepaprastu kovingumu ir drąsa“. LŠS tarnavo nuo 1922 m. sausio 1 d. iki 1924 m. liepos 19 d. Neutralios juostos milicijos organizatorius. Tarnaudamas Vidaus reikalų ministerijoje, buvo vienas iš pasienio policijos organizatorių. Vėliau – Kauno kalėjimo viršininkas, Kauno apskrities policijos vadas. Dar 1921 m. kovo 23 d. teismo sprendimu baustas pagal Baudžiamojo kodekso 458 str. 2 d., atimant karininko vardą bei laipsnį, tačiau Respublikos Prezidento 1929 m. vasario 19 d. aktu bausmė dovanota ir kapitono laipsnis grąžintas. Pensijos byloje (LCVA 1787-3-938) J. Mikuckis niekur nevadinamas Lietuvos Rytų partizanų vadu, o tik liaudies milicijos vyriausioju komendantu. 1941-1968 m. gyvendamas Vakaruose – Vokietijoje ir JAV – buvo užverbuotas tarybinis žvalgas (šnipas). Vilniuje 1974 m. išėjusioje J. Mikuckio atsiminimų knygoje „Šioje ir anoje pusėje“ apie partizanavimą Rytų Lietuvoje autorius net neužsimena, tepastebėdamas: „Nuo 1921 m. buvau tada besikuriančios Ketvirtosios pėstininkų divizijos štabo viršininku...“ (p. 21).

Lietuvos Rytų partizanų štabas veikė nuo 1923 m. sausio 1 d. Štabo viršininkas buvo pulkininkas Aleksandras Uspenskis, atšauktas iš at-

sargos ir paskirtas į Šaulių sąjungos VI grupę. Pareigas pradėjo eiti nuo sausio 1 d. (paskirtas atgaline data – 1923 01 10 įsakymu). Tačiau jau gegužės mėnesį prasidėjo Lietuvos Rytų partizanų likvidavimas. Beje, jų nereikėtų painioti su Lietuvos Šiaurės rytų partizanais.

Tautų Sąjungos Tarybai 1923 m. vasario mėnesį išsprendus neutralios juostos klausimą ir Lietuvos vyriausybei atmetus Tautų Sąjungos pasiūlymą, LŠS viršininkas nurodė partizanams atsitraukiant iš Valkininkų-Rūdiškių ruožo geležinkelį išardyti ir Lenkijai priskirtų punktų, kuriuose yra partizanų, be mūšių neatiduoti. 3 pėstininkų divizijos vado pasiūlymu partizanams sustiprinti jų vado žinion perduota civiliai perrengtų 60 kareivių, 3 karininkai ir 2 lengvieji kulkosvaidžiai; jie naktį iš vasario 12-osios į 13-ąją įvesti į neutralią juostą Lieponių rajone. Tokiu būdu tarp Valkininkų ir Rūdiškių stočių susidarė jėga iš II partizanų grupės su 90 ginkluotų žmonių bei 1 lengv. kulkosvaidžiu ir VI partizanų grupės 60 žmonių su 2 lengv. kulkosvaidžiais. Tautų Sąjungai pasiūlius atiduoti lenkams neutralią juostą nuo Rūdiškių stoties šiaurėje iki Pamerkių pietuose (lenkai ruožą norėjo užimti iki vasario 15 d.), Lietuvos Rytų partizanų vadas J. Mikuckis vasario 13 d. įsakė II partizanų grupės vadui sudeginti vandentiekį ir sugadinti iešmus Valkininkų stotyje, susprogdinti geležinkelio tiltą per Spenglą ties Vaitakarčmiu, išardyti geležinkelį apie 200 m į šiaurę nuo Klepočių. Neutralią juostą Rūdiškių-Valkininkų rajone užimti ir ginti partizanų jėgomis. Tiltas per Spenglą susprogdintas vasario 14 d., tos pačios dienos vakare Valkininkų stotyje sugadintas vandentiekis.

Pasak šaulių žurnalo „Trimitas“ 1923 m. vasario 14 d. telegramos, lenkai jau vasario 12 d. puolė Pūčkornių kaimą. Mūšis tęsėsi apie valandą. Vietos gyventojams pasipriešinus, lenkai grįžo į Valkininkų miestelį. Toje pat telegramoje pažymėta, kad Tautų Sąjungos neryžtingumo paskatinti, lenkai vasario 15 d. pradės karą prieš Lietuvą. Policijos uniforma perrengta viena lenkų divizija siunčiama neutralion juoston. Vasario 14 d. į Vilnių atvyks Pilsudskis ir Želigovskis (pranešimas gautas telefonu iš Vievio). Perrengtos lenkų kariuomenės žymi dalis sutelkta Valkininkų rajone. 15 pasienio batalionas ateinančią naktį puls Leipūnų (Lieponių) kaimą.

1923 m. vasario 15 d. „Lietuvos žinių“ telegramų lape rašyta, kad

vasario 14 d. apie 14 val. lenkai užėmė Pūčkornių kaimą. Į Dėgsnių kaimą pasiūsta lietuvių žvalgyba susišaudė su lenkais. Tačiau Pūčkornėse lenkai išbuvo neilgai, nes tą dieną vakarop vietos gyventojai juos išmušė atgal. VI partizanų grupės papildymui vasario 14 d. į Lieponis atvyko 40 partizanų su sunkiuoju kulkosvaidžiu. LŠS Žinių koncentracijos biurui iš Onušio pranešta, kad vasario 15 d. 14 val. 23 min. lenkai, norėdami užimti neutralią juostą, vėl puolė Pūčkornes su dviem kulkosvaidžiais. Puolė jie ir Lieponis. Pūčkornėse paimtas vienas lenkų belaisvis, o Lieponyse apie 15 val. du. Apie tą laiką Pūčkornėse nukautas lenkų poručikas, 16 bataliono 2 kuopos vadas. Mūsų šauliai nuostolių neturėjo. Vasario 15 d. apie 18 val. Lieponis puolė du lenkų pėstininkų batalionai ir vienas raitelių eskadronas. Mūsų šauliai atkakliai gynėsi. Po kelių valandų kovos lenkai buvo atmušti. Vienas šaulys sunkiai sužeistas, nukauti 4 lenkai, sužeisti 6, o 2 paimti belaisvėn. Tuo pat metu, užėmę Klepočių ir Vaikštenių kaimus, lenkai ėmėsi taisyti išardytą geležinkelį, kad nuo Rūdiškių galėtų paleisti šarvuotą traukinį. Lietuvių partizanai vasario 15 d. paėmė vieną lenkų raitelį. Užėmę Pučkornes, lenkai ėjo pirmyn į Valkininkų stotį, kurią užėmė vasario 15 d. (pasak kito pranešimo, užėmė vasario 16 d.). Tačiau per Lieponių puolimą vasario 16 d. partizanai turėjo rimtų nuostolių: du partizanai nukauti, du sunkiai sužeisti, paliktas vienas lengvasis kulkosvaidis. Traukiantis link Spenglininkų ir atakuojant lenkų raiteliams, paliktas dar vienas lengv. kulkosvaidis, vienas partizanas žuvo, o du dingo be žinios. Nuo Spenglininkų traukiantis link Smalių, baltarusių būrys buvo palikęs sunkųjį kulkosvaidį, kurį vėliau paėmė mūsų kariuomenė (LCVA 561-5-1026). Lenkai Lieponis užėmė iš trečio karto.

Vasario 15 d. pranešime LŠS Žinių koncentracijos biuro viršininkas V. Daudzvardas rašė, kad neutralioje zonoje telkiama lenkų kariuomenė. Pariečėje, Marcinkonyse ir Varėnoje nuimami telefonai. Iš Gardino į Marcinkonis traukia 76 lenkų pėstininkų pulkas. Neutralią zoną lenkai planavo užimti vasario 15-16 d.d. Panašūs ir J. Mikuckio pranešimai.

Pasak žvalgų pranešimų (LCVA 561-2-1026), 1923 m. vasario 14 d. lenkai užėmė Kašėtas prie Grūdų, Žiūrus, Trasninką, Mitrauką, Smalninkus, Molius. Varėnos stotyje buvo lenkų šarvuotas traukinys, o naktį iš vasario 14-osios į 15-ąją čia atvyko ešelonas su 400 policininkų ir arti-

lerija. Sustiprintas visas geležinkelio ruožas nuo Sapackinės iki Rūdiškių. Iš Gardino į Varėną perkeltas 76 pulkas, o iš Lydos į Merkinės rajoną – 77 pulkas; jų tikslas – užimti Varėną I ir Merkinę. Sapackinės miestelio (netoli Gardino) rajone sutelkti lenkų partizanai. Apie 3 tūkstančius civiliais persirengusių lenkų žandarų tuo pat metu dislokuota ties Širvintomis: jie ruošėsi užimti neutralią juostą ir Širvintų miestelį (kai kurie IV partizanų grupės pranešimai iš Merkinės į Kauną rašyti baltarusiškai.)

Valkininkuose buvo įsikūręs lenkų 15 bataliono štabas. Batalionas ėjo pasienio sargybą nuo Varėnos iki Rūdiškių geležinkelio stoties. Aukščiau minėtame „Lietuvos žinių“ telegramų lape irgi rašyta, kad, prisdengdami Tautų Sąjungos nutarimu, lenkai norėjo užimti neutralią juostą ir įsibrauti į Nepriklausomos Lietuvos žemę. Puolimo tikėtasi vasario 16 dieną. Jau vasario 14 d. užėmusi Žiūrų, Kašėtų ir Dulseninkų (ranka ištaisyta į Kalesninkus) kaimus Marcinkonių rajone (kas tie Dulseninkai? galbūt Dubininkas, tik ne Kalesninkai), lenkų kariuomenė ėjo Merkinės link. Ties Varėna stovėjo lenkų šarvuotas traukinys. 76 pėst. pulko dalis iš Marcinkonių-Varėnos rajono išvyko į Valkininkus. Gauta žinia, kad vasario 16 d. žadėta pulti Varėnos miestelį (t.y. dabartinę Senąją Varėną). Į Varėnos apylinkę atvyko 500 tariamų lenkų policininkų, kurie turėjo užimti Pamerečę (t.y. Pamerkius), Kuklės (Kuklių) kaimą, Valkininkų geležinkelio stotį ir Treliškį (?). Puolimo laukta dar vasario 15-ąją. Į Varėnos gelež. stotį buvo atvežta lenkų artilerija, bet ji susikraustė atgal į vagonus.

Vasario 16-ąją lenkai iš tikrųjų puolė. Sustiprintomis pajėgomis 16 val. lenkų 15 batalionas užėmė Valkininkų gelež. stotį. Anot J. Mikuckio telefonogramos LŠS viršininkui, Lieponių kaimą mūsų partizanai apleido apie 9 val. ir susilaikė neutraliojo juostoje Strielčiškių rajone. Vasario 17 d. LŠS Žinių koncentracijos biuro viršininkas Daudzvardas pranešė Žvalgų dalies viršininkui, kad tądien 12 val. lenkai užėmė tiltą per Nemuną Merkinėje. Pasiūsta žmonių pasipriešinimui.

Vaizdą apie kalbamo meto būklę Varėnos krašte papildė lenkų pasienio apsaugos Varėnos ruožo telefonogramos (LCVA 1239-1-2). Pasienio šiaurės baro bataliono adjutantas Gliajcas 1923 m. vasario 14 d. 17 val. pranešė Varėnos grupės vadui Zagurskiui į Marcinkonis, kad

batalionas į Varėnos stotį atvyko tądien apie 10 val. ir laukia tolimesnių nurodymų, kurių ligi šiol negauta. Adjutantas nusiskundė, kad kulkosvaidžiams trūko šaudmenų – vienam kulkosvaidžiui tėra tik po 1200 šovinių, be to, trūksta tepalo ir glicerino. Batalione buvo 7 karininkai, 24 puskarininkiai, 303 eiliniai kareiviai; ginkluotė: 339 šautuvai su 33900 šovinių, 4 kulkosvaidžiai su 4750 šovinių; yra 7 jojamieji ir 3 gurguolės arkliai bei 2 virtuvės. Tas pats Gliajcas vasario 15 d. 2 val. nakties pranešė operatyvinės grupės vadovybei į Vilnių, jog palaiko telefono ryšį su majoru Zagurskiu. Neutralioje juostoje permainingai nėra. Lietuvių postai buvo prie Merkio. Pasak informacijos, lietuvių įgula pasitraukė 2 km į šiaurės vakarus nuo Varėnos ir apsikasė. Lietuvių pajėgos nežinomos, gali būti apie 500 pėstininkų. Lenkų sienų apsaugos 7 batalionas taip pat buvo Varėnoje II, tik jo 1-ma kuopa buvo Mergežeryje.

Vasario 15 d. 12 val. lenkų 1 bataliono vadas Bronakovskis pranešė grupės vadui, kad jo vadovaujamas batalionas su 7 sienų apsaugos batalionu 7 val. ryto pradėjo kovos veiksmus ir 9 val. užėmė liniją palei Merkį nuo Moliadugnio kaimo pro Mitrauką, Smalninkus, Molius, Biekšias iki Pamerkių. Be pasipriešinimo ir be šūvių užimti Mergežerio, Girežerio, Moliadugnio, Mitraukos, Smalninkų ir Molių kaimai. Ryšiai linijoje veikia, minėtuose kaimuose išstatyti policijos postai. Varėnoje I buvo viena lietuvių kuopa su keturiais kulkosvaidžiais. Policijos postams Moliadugnyje, Smalninkuose ir Moliuose 1 bataliono vadas nurodė: „Kadangi, ypač naktį, galimi lietuvių partizanų antpuoliai, kuopa privalo sustiprinti budrumą, užtikrindama jį patruliavimu teritorijoje, kaip ir užimtose vietovėse“. Visą eilę mūsų kaimų lenkai vasario 15 d. užėmė, perėję demarkacijos liniją Onušio-Valkininkų bare.

1923 m. vasario 16-osios vakare lenkų 1 bataliono vadas davė nurodymą 3 kuopos vadui Moliuose, kad, siekiant apsaugoti telegrafo ir geležinkelio ryšį nuo Biekšių tilto per Matuizas ir Varėną iki vandens siurblynės už Varėnos, 3 kuopa privalo kas tris valandas išsiųsti pėstininkų patrulį, nepaisant jo grįžimo laiko, t.y. po 3-jų valandų nuo Biekšių tilto turi būti pasiųstas kitas patrulis, be to, kiekvienas patrulis privalo pasirodyti bataliono inspekciniam karininkui Varėnoje. Nepriklausomai nuo pėsčiųjų patrulių, kas 6 valandos bus išsiunčiami raitieji patruliai po

2 raitelius iš bataliono 3 ir 2 kuopų, kurie taip pat turėjo prisistatyti karininkui Varėnoje. „Akciją pradėti nedelsiant iki jos nutraukimo”.

1 bataliono vadas vasario 21 d. Varėnos šiaurės ruožo vadui pranešė, kad naktį iš vasario 20-osios į 21-ąją iš Valkininkų atvykusi 1 bataliono 3 kuopa išsidėstė taip: 74 žmonės su kuopos vadu yra Pamerkiuose, 40 – Giraitėje, 10 – ant tilto per Merkį. Kulkosvaidininkų būrys su 4 kulkosvaidžiais yra Pamerkiuose, o ant tilto esą kareiviai ginkluoti šautuvais. Iš 2 kuopos 11 žmonių yra Moliadugnyje, 51 Mitraukoje, o štabas su 43 žmonėmis Perlojoje. 1-oji kuopa su 66 žmonėmis esanti Varėnoje II.

Jau nuo 1923 m. vasario 1 d. lenkų pasienio kareivių ir partizanų sargybos buvo daugelyje kaimų nuo Druskininkų į Varėnos pusę: Neravuose, Utiekoje, Šunupyje, Žiogeliuose, Viečiūnuose, Marcinkonyse, Rudnioje prie Skroblaus, Mančiagirėje, Zervynose, Mergežeryje, Girežeryje ir kitur. Įsitvirtinę Varėnos stotyje, lenkai 1923 m. kovo 8 d. baigė taisyti geležinkelio tiltą Pamerkiuose ir traukiniai nuo Gardino ėmė važinėti į Vilnių. Kareivių grupės – nuo 9 iki 35 žmonių – stovėjo Mitraukoje, ant sugadinto geležinkelio tilto per Merkį aukščiau Varėnos I, Smalninkuose, Moliuose, Barteliuose, Bieksiose, Karpiškėse, Kukliuose, Vaitakarčmyje, Lieponyse, Kalviuose ir t.t. (LCVA 561-5-1025). Palei geležinkelį tarp sargybų kas trys valandos praeidavo patruliai.

(XX a. tarpukario Lenkijoje valstybės sienų saugumu rūpinosi dvi struktūros: Pasienio apsaugos korpusas (*Korpus Ochrony Pogranicza* = KOP, nuo 1924 m.) ir Sienų apsaugos korpusas (*Korpus Straży Granicznej* = KSG). KOP, kuris saugojo rytines valstybės sienas – su Lietuva, Latvija, TSRS ir iš dalies su Rumunija, – buvo vidaus reikalų ministro žinioje; korpuso pagrindinį kontingentą sudarė šauktiniai kareiviai. KSG, organizuotas taipogi karišku principu, buvo pavaldus finansų ministrui; korpuso svarbiausias uždavinys buvo kova su kontrabanda, o korpusas komplektuotas daugiausia iš kariuomenėje atitarnavusių atsargos karių; jis saugojo sienas su Rumunija, Čekoslovakija, Vokietija ir laisvuju Dancigo miestu. Abi sukarintos struktūros praktinėje veikloje glaudžiai bendradarbiavo.)

Varėnos krašto šauliai ir partizanai įnešė savo indėlį į Klaipėdos atvadavimą 1923 m. sausio-vasario mėnesiais. Buvo sukurta ypatingo pa-

skyrimo rinktinė Klaipėdos kraštui vaduoti, kurios II grupei vadovavo buvęs 8 pėst. pulko karininkas kapitonas Mykolas Kalmanavičius (vėliau Kalmantas, slapyvardis Mykolas Bajoras). Sukilimas prasidėjo sausio 9 d., o Klaipėdą sukilėliai užėmė sausio 15 d.; sausio 20 d. į miestą įžengė mūsų kariuomenė. Sąjungininkai, I pasaul. karo laimėtojai, sausio 10 d. buvo užėmę Vokietijos Ruro kraštą, todėl visų dėmesys krypten, o mažiau į Klaipėdą. Kaip teigiama archyvinuose šaltiniuose, Klaipėdos atvadavimo kampanijoje (sukilime) dalyvavo 121 IV partizanų grupės šaulys. LCVA 561-5-477 yra tų šaulių sąrašas. Tik jame vienur rašoma, iš kokio valsčiaus ar kaimo esąs šaulys, o kitur – kokiam būriui priklausęs. Štai tie šauliai: iš Rudnios bažnytkaimio – Antanas Klevas (Radzevičius), Pranas Nalivaika, Vincas Nalivaika, Juozas Saulevičius, Kazys Jazepčikas, Jonas Navickas; iš Kaniavos valsč. – Vincas Navickas, Zidas Česnulevičius, Elijus Barcys, Jonas Marozas, Rokas Ladevičius, Jonas Kašėta, Juozo, Vincas Valentukevičius, Zigmas Navickas; iš Kapiniškių – Juozas Urbanavičius, Jonas Krušas, Simas Antončikas, Adomas Valentukevičius, Jonas Gudaitis; iš Marcinkonių – Pranas Liolė; iš Merkinės valsč. – Juozas Sergeičikas, Tomas Svirnelis, Julius Karsokas, Vincas Volungevičius, Vincas Jakavonis, Vacloas Jakavonis, Vincas Kvaraciejus; iš Krokšlio – Leonas Kaziukevičius, Karolis Kaziukevičius, Simas Ratkevičius, Petras Česnulevičius, Vincas Jasukevičius, Jonas Kraulaidis; iš Zabolotjės – Stasys Ivanauskas; iš Kašėtų prie Ūlos – Petras Urbanavičius; iš Kargaudų (Rodūnios valsč.) – Daminas Vaitkūnas; iš Pelesos – Juozas Galvelė; iš Musteikos – Jonas Makarevičius, Juozas Zinkevičius, Jokūbas Mazgelis; iš Pariečės valsč. Svinilės (Svinų?) kaimo – Romas Valentukevičius; iš Kabelių – Jonas Volungevičius; iš Darželių – Augustas Grigas, Juozas Kibirkštis, Jonas Grigas, Jonas Trainavičius; iš Margionių – Jonas Tamulevičius; iš Puvočių – Jonas Dvareckas, Mačius Dvareckas, Dionyzas Bingelis, antras Jonas Dvareckas, Vincas Mažykas; iš Lankininkų – Petras Kvaraciejus, Pranas Kvaraciejus, Antanas Stanevičius, Valentas Jakavonis, Rokas Riselis, Bronius Galčius; iš Perlojos būrio – Juozas Lukšys, Adomas Jonytis, Mikas Važgys, Kostas Lukšys, Jonas Čaplikas, Martynas Balionis, kitas Juozas Lukšys, Vincas Kaminskas, Kazys Ruseckas, Karolis Navickas, Gabrys Lukšys, Bronius Ankštutis, Antanas Vaisieta, Petras Lukšys, Antanas

Krivas, Bonifacas Česnulevičius, Vincas Stoškus, Leonas Baublys, Jonas Baublys, Juozas Ikasala, antras Jonas Baublys, Pranas Lukšys, Karolis Verbickas, Pranas Krivas, Andrius Lukšys, Jonas Dobrodziejus, Vincas Gecevičius, Juozas Kasiulynas, Leonas Bučinskas, Adomas Baublys, Barnasius Baublys, Zigmas Stoškus, Zigmas Milinavičius, Juozas Stankauskas, Zigmas Valanevičius, Daminas Jaskevičius, Rokas Ikasala, Jonas Česnulevičius, Karolis Marčinskas; iš Liškiavos būrio – Vaclovas Balčius, Antanas Balčius, Kazys Jaskelevičius, Valeris Rutkevičius, Petras Balevičius, Juozas Junda, Antanas Stonkus, Bronius Burba, Antanas Grigas, Bolius Balčius, Andrius Jurkonis, Bronius Glatkauskas, Pranas Sinkevičius, Feliksas Vidūnas, Jurgis Grigas, Adolfas Čaplikas, Juozas Vaicekutis, Jonas Večkys, Jonas Česnulevičius, Jonas Balčius, Bolius Sabaliauskas, Bolius Vilkelis, Kostas Miliauskas.

Sąrašė – 120 žmonių; 121-uojų, matyt, tektų laikyti ekspedicijoje dalyvavusį Perlojos rajono vadą Kazį Tumpą. Tačiau yra painiava žiniuose apie Klaipėdos atvadavime dalyvavusius Liškiavos būrio šaulius. Ne vienoje vietoje kalbama, kad grupė šio būrio šaulių iš Klaipėdos ekspedicijos pabėgo. LCVA 561-17-49 yra 18-kos pabėgusių ir VI partizanų grupėje nuginkluotų Liškiavos būrio šaulių sąrašas: tai – B. Glatkauskas, F. Vidūnas ir P. Sinkevičius iš Baltašiškės, A. Balčius, J. Česnulevičius, B. Sabaliauskas, V. Rutkevičius, J. Večkys ir B. Vilkelis iš Liškiavos, J. Balčius, B. Balčius ir K. Miliauskas iš Ringėliškės, P. Balevičius iš Gudelių, J. Vaicekutis iš Voverių; trijų šaulių vardai pabėgėlių sąrašė kitokie: tai Motiejus Stonkus iš Liepiškių, Alfonsas Čaplikas iš Liškiavos ir Jonas Jurkonis iš Ringėliškės; dar pabėgęs Jonas Mockevičius iš Baltašiškės, kurio taipogi nėra 120 šaulių sąrašė. Niekas iš IV rajono (grupės) partizanų Klaipėdoje nežuvo. Grįžę namo greitai žuvo liškiavietis Jurgis Grigas ir Perlojos būrio šaulys Vincas Kaminskas.

Tokį pat IV grupės partizanų, dalyvavusių Klaipėdos atvadavimo kampanijoje, sąrašą (su K. Tumpa) 1923 m. rugsėjo 21 d. įsakymu patvirtino Lietuvos šaulių sąjunga (LCVA 561-2-4303, slapti įsakymai). Tik šiame sąrašė klaidingai rašomos dvi pavardės: J. Kraulaidis pavadintas Kraujalaidžiu, o J. Trainavičius – Trajanavičiumi. Tame pačiame įsakyme kaip Klaipėdos kampanijos dalyviai dar paminėti XIX šaulių

grupės etatinis darbuotojas, vyresnysis puskarininkis būrininkas Jonas Plokštys ir skyriaus vadas Adolfas Venclauskas.

Be IV rajono vyrų, Klaipėdos atvadavime dalyvavo ir daugiau Varėnos krašto šaulių. Tai Akmens būrio šauliai broliai Leonardas ir Adomas Baubliai, Seirijų, o paskiau Varėnos I būryje buvęs Antanas Grėbliūnas. Prie jų reikėtų pridėti LŠS etatinius darbuotojus, V skyriaus būrininkus Vladą Barysą (pirmąjį Merkinės š. būrio vadą) ir Juozą Montvilą bei V grupės šaulį Juozą Grybauską. Lietuvos nepriklausomybės 10-mečio medaliais apdovanotųjų sąrašė (LCVA 561-17-134) Klaipėdos atvadavimo dalyviais vadinami 7 perlojiškiai: Pranas Beručka, Vincas Nadzeika, Zigmas Česnulevičius, Bronius Ankštutis, Karolis Stoškus, Adomas Kašėta ir Vincas Valentukevičius, tačiau neaišku, kur jie tarnavę, kadangi jų IV rajono partizanų sąrašė nėra.

Klaipėdos atvadavimo dalyvis Jonas Kašėta iš Kaniavos valsčiaus, 1928 metais buvęs 1 Alytaus šaulių būryje, tų metų rugsėjo 18 d. rašė pareiškimą LŠS vadovybei gauti kažkokį medalį (LCVA 561-19-55). Ar jis nebuvo apdovanotas Lietuvos nepriklausomybės 10-mečio medaliu, o galbūt norėjo gauti Klaipėdos išvadavimo medalį?

Kai kurie 1920-1923 metų partizanai vadinosi slapyvardžiais. Jais tie partizanai figūravo oficialiuose sąrašuose, todėl vėliau būta ir painiavos. Antai beveik pusantrų metų (1929 09 - 1931 01) tęsėsi susirašinėjimas su LŠS dėl liudijimo apie dalyvavimą Klaipėdos atvadavime Liškiavos būrio šauliui Antanui Radzevičiui, kilusiam iš Rudnios bažnytkaimio. Mat pagal visus dokumentus Klaipėdos kampanijoje dalyvavęs Antanas Klevas...

Anot Liškiavos būrio 1933 01 15 susirinkimo protokolo, jų šaulys, Klaipėdos atvadavimo dalyvis Vincas Balčius buvo iš Trasninko.

Dalis partizanų vėliau šaulių veikloje visai nedalyvavo arba po keletrių metų iš Šaulių sąjungos išstojo ar buvo iš jos dėl įvairių priežasčių pašalinti. Tarp tokių buvo ir Klaipėdos atvadavimo dalyvių. Liškiavos miestelio gyventojas Jonas Večkys, į LŠS įstojęs 1921 m. spalio mėnesį, dalyvavęs Klaipėdos kampanijoje ir kovose su lenkais ties Varviške, 1927 m. lapkritį iš šaulių išstojo, o paskui vėl stojo 1929 m. gegužės mėn. Perlojos šaulys Karolis Verbickas, Krisiaus 1931 02 22 skundėsi XIX Alytaus rinktinės vadui, kad nežinia už ką yra išbrauktas iš šaulių, nors LŠS

narys buvo nuo pat jos susikūrimo ir dalyvavo Klaipėdos sukilime. Perlojos būrio sekretorius Jonytis 1931 09 29 rinktinei atsakė, kad K. Verbickas būrio valdybos posėdyje tų metų sausio 27 d. (protokolas Nr. 4) „yra pašalintas iš šaulių tarpo už girtuokliavimą ir peštynes“ (LCVA 561-19-116). Panašių atvejų būta ir daugiau. Vienas kitas Klaipėdos sukilimo dalyvis vėliau išipainiojo į oficialiai valdžiai nepriimtinus politinius įvykius ir pan.

Minėtina Varviškės (dabar Lazdijų raj.) ekspedicija 1923 m. prieš Velykas. Ten, neutralioje juostoje, buvo lenkiška Varviškės „savivalda“, o iš tikrųjų tik susiorganizavusi banditų gauja, turėjusi savo vadą ir lenkišką antspaudą. Gerai išitvirtinę, aplink kaimą išsikasę apkasus, banditai plėšė apylinkių gyventojus. Varviškę 1923 m. kovo 23 d. anksti rytą užėmė 11 pėst. Vilniaus pulko 1 batalionas. Banditų igula apsupta, įtvirtinimai sugriauti; igulos likučiai pabėgo pas lenkus, kurie juos nuginklavo. Varviškė buvo ir lenkų partizanų lizdas. Kučiūnuose 1922 m. gruodžio 3 d. jie nušovė 7 kaimiečius. Lenkų partizanas, pasivadinusiems liaudies milicija, vadovavo iš Lietuvos pabėgęs valdininkas Virbalis, oficialiai vadinęsis Sartonovu. Jis nukautas dar 1923 m. vasario 24 d. ties Paširvinčio dvaru netoli Širvintų. Varviškės ekspedicijoje Lietuvos kariuomenei talkino Merkinės ir Liškiavos būrių šauliai.

Mūsų partizanai galutinai likviduoti 1923 m. birželio 15 d., jų archyvai perduoti Lietuvos šaulių sąjungai.

Dabartinio Varėnos rajono teritorijoje su priešu kovėsi ir kitų, artimesnių ir tolimesnių regionų partizanai ir šauliai. Jau kalbėjome apie kai kuriuos iš Kauno ir kitur atvykusius šaulius, 1920 metų rudenį kovojusius Valkininkuose ir jų apylinkėse, Babriškėse. Ryliškių partizanai 1920 m. rudenį kovėsi su lenkais dėl Merkinės, o kad priešas nemėgintų grįžti, ėjo sargybą ant Merkio tilto prie Jablanavo. Ryliškių partizanai perėjo Lančininkų, Kasčiūnų, Trasninko, Rodukos, Viršurodukių kaimus; nuo Randamonių, kur buvo daug lenkų, per Šunupį grįžo atgal. Čia susišaudė su atvykusiais lenkais, vieną nukovė. Per Norulius ryliškiečiai grįžo Merkinėn. Po to juos greitai pakeitė Nemunaičių partizanai.

Į IV lauko štabą 1920 m. lapkričio pradžioje atvyko 9 Kauno šauliai moksleiviai su vadu Kaziu Petkevičiumi. Jie turėjo du lengvuosius kulkosvaidžius, du tūkst. šovinių ir du šimtus granatų.

Nuo Aukštadvario (iš Jurgenių kaimo) kilęs partizanas Petras Junevičius, buvęs Žaslių partizanų būrio vadas, 1920 m. rudenį kovojo su lenkais Babriškėse. Tų metų gruodžio mėnesį jis veikė prieš lenkus Perloje. Vėliau Junevičius gyveno Semeliškėse (Trakų raj.).

13 Seirijų būrio šaulys Antanas Zautra, Vinco 1920 m. dalyvavo kovose su lenkais ties Varėna, Lyda. Kitas to paties būrio šaulys Antanas Grėbliūnas, Jono kovėsi ties Varėna ir Daugais (vėliau jis buvo Varėnos I būryje).

1920 m. prie Varėnos ir Trakų kovėsi 6 Jiezno būrio šaulys Juozas Veremiejus, Vinco.

LŠS Centro Valdyba 1921 m. rugpjūčio 12 d. aplinkraščiu paprašė būrių surinkti žinias apie žuvusius ir kovose nukentėjusius šaulius (LCVA 561-19-12). Perlojos būrys žinias išsiuntęs gruodžio 19 d., Merkinės rajono vadas A. Glaveckas – 1922 m. sausio 11 d., Akmens b. valdybos pirmininkas 1922 01 23 pažadėjo sąrašus atsiųsti, o Nedzingės būrys 1922 01 04 parašė, kad jų būryje jokių žuvusių ar nukentėjusių šaulių nėra. Deja, kalbamoje byloje nėra jokių sąrašų.

Pasak „Šaulių kalendoriaus 1939 metams“, Nepriklausomybės kovose iš viso žuvo 79 partizanai ir šauliai, 146 sužeisti. Be abejo, nemažai jų buvo iš mūsų krašto. Neturėdami tikslų sąrašų, apsiribosime tik kai kuriomis žiniomis.

Lenkų karo lauko teismo sprendimu 1922 m. liepos 16 d. Gardine sušaudyti IV grupės partizanai Edvardas Gaidys iš Musteikos ir Jonas Valentukevičius iš Berštų valsčiaus Svinų kaimo (kitur – Pariečės valsč. Svinilės kaimo). Nuteisus Gardino teismui, 1922 m. sušaudytas Juozas Stančikas iš Kaniavos valsč. Veškonių (gal Noškūnų?) kaimo. 1922 m. rugsėjo 1 d. ties Parieče žuvo partizanas Simas Grigas iš Darželių (birželio 26 d. lenkai jį buvo areštavę). Lapkričio 17 d. Marcinkonyse lenkų nušautas Tomas Sčesnulevičius. Boleslovą Krušą iš Kapiniškių, nenorėjusį tarnauti lenkų kariuomenėje, 1922 08 29 lenkų kareivis nušovė, o Vaclovas Krušas rugsėjo 27 d. mirė nuo sumušimo. Per vakaruškas Traikiškių kaime 1922 07 16 lenkų peršautas šaulys Adolfas Seliuta iš Mančiagirės po dviejų dienų mirė; palaidotas Alytuje (pasak J. Matuso, A. Seliuta sužeistas rugpjūčio 8 d.). Nuo sužeidimo 1922 06 13 mirė Jonas Molis; palaidotas taipogi Alytuje.

Širvintų apylinkėse 1923 01 06 žuvo savanoris šaulys Jonas Sukackas (kilęs jis iš Varėnos I, kur gyveno su motina ir seserimi; anksti likęs be tėvo, vaikystėje piemenavo pas svetimus, pavyzdžiui, vieną vasarą – Giržeryje pas Liudviką Dvarecką; pirmą kartą sužeistas į koją, pasigydydamas ir vėl savanoriu išėjo į frontą; iki antrosios bolševikų okupacijos Varėnoje I buvo Žuvusio savanorio Sukacko gatvė – taip vadinosi dabartinės Antakalnio gatvės pradžia). 1923 m. vasario 16 d. ties Perloja žuvo ir čia palaidotas Pranas Šumskis. Perlojoje 1923 02 26 žuvo Adomas Dabrilka iš Marcinkonių ir Vincas Kaminskas. Naktį iš vasario 26-osios į 27-ąją lenkams užpuolus Liškiavos miestelį, su tėvu Ignotu žuvo iš Klaipėdos atvadavimo vasario 21 d. grįžęs Jurgis Grigas; tais pačiais metais lenkai sušaudė Liškiavos būrio šaulį Antaną Grigą.

Utiekos mokytoją Juozą Bloznelį 1923 m. vasario 8-osios naktį atėję lenkų kareiviai išsivedė į savo pusę ir nušovė, kūną imetę Nemunan. Pavasarį lavonas išplaukė; jis palaidotas Alytuje, šv. Angelų sargų bažnyčios šventoriuje, o 1926 m. spalio 17 d. ant kapo atidengtas paminklas. J. Bloznelis 1895 m. gimęs Ryliškiuose, mokytojavęs Druskininkų kaime, Ryliškiuose, Merkinėje.

1920 metais buvo sužeisti Perlojos partizanai Jonas Jonytis, Andrius Bušniauskas, Andrius Stoškus ir Juozas Stankauskas, partizanai iš Merkinės būrio Vaclovas Martukas ir Petras Kvaraciejus. Babriškėse sužeisti Jonas Vaškėlis ir Vytautas Lukošius-Lukoševičius.

1922 m. sužeistas IV gr. partizanas Vincas Švedas, o kalėti iki gyvos galvos nuteistas IV gr. partizanas baltarusis Panteleimonas Nečiporukas mirė Balstogės kalėjime nuo džiovos.

Tarp apdovanotųjų Šaulių žvaigždės ordinu po mirties yra grupė partizanų ir šaulių, kilusių iš Varėnos krašto arba čia kovojusių. Tai 1920 m. spalio 16 d. Valkininkuose lenkų sužeistas ir spalio 19 d. miręs Vincas Dovydaitis; vyresn. leitenantas Leonas Kybartas, 1920 m. lapkričio 17 d. Merkinėje lenkų sužeistas ir lapkričio 30 d. miręs Gardine; taipogi 1920 m. lapkričio 17 d. Babriškėse sunkiai sužeistas ir po trijų dienų miręs leit. Antanas Matulaitis; lenkų žandarų 1922 m. lapkričio 17 d. Marcinkonyse nušautas partizanas Tomas Sčesnulevičius; 1923 m. sausio 6 d. prie Širvintų žuvęs varėnis Jonas Sukackas; 1923 m. prie Utiekos lenkų nušautas šaulys mokytojas Juozas Bloznelis; Merkinės kuni-

gas šaulys Juozas Bakšys, 1924 m. gruodžio 17 d. lenkų žvalgybos agentų sužeistas ir miręs 1925 m. sausio 7 d.; 1930 m. apdovanoti 1923 m. vasario 26 d. Perlojoje žuvę Vincas Kaminskas ir Adomas Dabrilka.

Sužeistų ir kitų partizanų neaplenkdavo ligos. Anot LCVA 561-5-477, 1923 m. kovo mėn. į karo lauko ligoninę nusiųstas vidurių šiltine susirgęs Pranas Pigaga ir Jonas Tamulevičius; balandžio mėn. ligoninėje buvo partizanas Domininkas Tamulevičius. I lauko ligoninėje Alytuje 1922 m kovo mėn. paguldytas Perlojos būrio šaulys Kazys Ruseckas, o 1923 03 31 – Jonas Česnulevičius. Ligoninėje Kaišiadoryse 1923 m. spalio mėn. gydėsi Lietuvos Rytų partizanas Aleksandras Keršys.

4. NEUTRALIOJI JUOSTA

Neutralios juostos milicija

Lietuvos valstybei stojantis ant kojų, tvarkai užtikrinti miesteliuose ir didesniuose kaimuose kūrėsi milicija. Ją paprastai organizuodavo aktyvesnieji vietos visuomenės veikėjai ir parapijų komitetai. Štai Varėnoje I veikliausi milicijos organizatoriai buvo kunigas Juozas Stašys, girininkas Juozas Makselė ir Jonas Kaziulionis.

Merkinėje milicijos nuovada įsisteigė 1919 m. liepos mėnesį. Respublikos Prezidentas Lietuvos Nepriklausomybės 10-mečio medaliu už pasidarbavimą atkuriant Lietuvos nepriklausomybę apdovanojo savanoriais milicijoje tarnavusius Merkinės valsčiaus gyventojus Zigmą Bingelį, Berkę Kadišą, Mendelį Draznerį, Alfonsą Pašukonį, Šliomą Kotnickį, Juozą Žaunierauską ir Joną Vitkauską („Policija“, 1936, Nr. 7).

1919 m. vasaros gale užplūdusi lenkų kariuomenė Varėnos I ir Marcinkonių miliciją nuginklavo.

Tautų Sąjungai į 1920 m. pabaigą tarp Lietuvos ir Lenkijos nustačius neutralią juostą (zoną), joje veikė tiek lietuvių šauliai partizanai, tiek lenkų partizanai. Lenkai savo partizanus pavadino neutralios juostos liaudies milicija (*Milicja Ludowa Pasa Neutralnego*). Jai vadovavo iš Lietuvos pabėgęs Virbalis-Sartonovas.

Lenkų veiksmai neutralioje juostoje vertė vietos gyventojus susirūpinti savo apsauga. Apsaugos būriai 1921 metais veikė Širvintose, Giedraičiuose ir Valkininkų rajone (Valkininkų miestelis buvo lenkų užimtas). Valkininkų rajone apsaugos vadas buvo Feliksas Šemeta. Daugelyje kaimų kelių ar keliolikos vyrų milicininkų grupės veikė kone savarankiškai ir dažnai dalyvaudavo kautynėse su priešu.

Širvintų valsčiaus viršaitis Povilas Žukauskas, kartu buvęs ir santarvininkų įgaliotinis neutralioje juostoje, jau 1922 m. gegužės 10 d. įkūrė lietuvišką liaudies miliciją. Birželio mėnesį prie Lietuvos užsienio reikalų ministerijos sukurta tarpžinybinė komisija – Rytų Taryba (kitais – Lietuvos žemių atvadavimo komisija) ėmėsi organizuoti neutralios zo-

nos miliciją. Jos vyriausiuoju komendantu paskirtas Juozas Mikuckis (slapyv. Liaudanskis); jis – ir Lietuvos Rytų partizanų vadas. J. Mikuckis pirmiausia suorganizavo štabą Kaišiadoryse (čia buvo ir VI šaulių grupės štabas), svarbesnėse vietose – Širvintose, Giedraičiuose ir Valkininkų geležinkelio stotyje – įsteigė komendantūras (nuovadas), nors pagal Piliečių apsaugos departamento 1922 05 14 nusistatymą neutralios zonos milicijos klausimu nuovadas steigti numatyta Giedraičiuose, Širvintose, Padvaronyse ir Jakėnuose (dabar seniūnijos centras). Vienoje nuovadoje – iki 40 vyrų milicininkų. Nuovadai vadovavo viršininkas ir 4 padėjėjai. Geistina milicininkus turėti iš šaulių tarpo ir veikti prisiden-gus partizanų grupės vardu. Pageidauta, kad milicijos darbas būtų deri-namas su šaulių veikla. Visi milicijos etatai priklausė valstybės vidaus policijai – tiesiogiai Vidaus reikalų ministerijai.

Varėnos krašte liaudies milicija veikė daugiau dabartinio rajono šiaur-rytinėje dalyje. Ši milicija buvo vidaus tvarkos užtikrinimo ir pasiprieši-nimo lenkų invazijai specifinė forma. Jos veikla ne tik persipynusi su partizanų ir šaulių veiksmais, bet daug kur su jais visiškai sutapo. Mili-cininkai figūruoja partizanų bei šaulių dokumentuose, milicininkai daž-nai vadinti partizanais. Miliciją likvidavus, daugelį jos vyrų vėliau sutik-sime tarp šaulių, kiti tarnavo vidaus ar pasienio policijoje.

Sava milicija „Perlojos respublikoje“ buvo dar iki neutralios juostos laikų. Tačiau anos nepriklausomos Lietuvos oficialiuose leidiniuose apie tą miliciją nieko nerašyta. Pavyzdžiui, 1930 m. išėjusioje knygoje „Lie-tuvos policija 1918-1928“, apie Perlojos miliciją nė žodžiu neužsiminta.

Neutrali juosta nuo Akmens kaimo iki Latvijos sienos dalijosi į tris rajonus: I – Valkininkų stoties, II – Širvintų, III – Giedraičių. Mus, be abejo, labiausiai domina Valkininkų stoties komendantūrai priklausiu-sios liaudies milicijos veikla. Komendantas čia buvo mokytojas Vincas Keršys (Keršis), milicijos viršininkas Stasys Puzas. Valkininkų stoties komendantūra kitaip dar vadinosi I rajono komendantūra arba Varė-nos-Rūdiškių neutralios juostos milicija. Beje, jos centras buvo ne tiek Valkininkų geležinkelio stotis, kiek Jakėnų kaimas. Milicininkai buvo neutralios juostos ir iš lenkų okupuotos Lietuvos dalies atbėgę vyrai.

LCVA 1219-1-1 yra 1922 m. birželio 1 d. į miliciją įstojusių neutra-lios juostos Varėnos-Rūdiškių ruožo vyrų sąrašas (32 milicininkai;

skliaustuose įrašytas gyvenvietės pavadinimas rodo milicininko kilmės ar gyvenamąją vietą): Motiejus Aldonis (Jakėnai), Mozė Stadalninkas (Genionys), Jonas Šilanskas (Lieponys), Petras Kieras (Urkionys), Juozas Lukšys (Perloja), Simas Taraila, Andrius Taraila (abu iš Kuklių), Jonas Barysas (Bieksios), Juozas Taraila, Jonas Taraila, Julius Taraila, Jokūbas Lebednykas, Simas Barišauskas, Vincas Banuškevičius, Jonas Radzevičius, Vincas Taraškevičius (visi 8 iš Valkininkų gelež. stoties), Jonas Kondratavičius (Valkininkai), Antanas Zalieckas (Vaitakarčmis), Simas Staknys, Aleksandras Špokas (abu iš Dargužių), Povilas Karužas (Gečionys), Juozas Stančikas (Vaikšteniai), Stasys Karpičius (Klepočiai), Jonas Karpičius, Simas Karpičius, Andrius Karpičius, Juozas Kasperavičius, Jonas Kasperavičius (visi 5 iš Panošiškių), Jonas Noreika (Kaniūkai), Aleksandras Ališauskas (Kalviai), Stasys Barišauskas (Spenglininkai), Antanas Geina (Lieponys). M. Aldonis – komendanto padėjėjas, Stasys Barišauskas – raštvedys. Jauniausias – 19 metų – Simas Karpičius. Po 20 metų turėjo P. Kieras, A. Zalieckas, Juozas Kasperavičius ir raštvedys Barišauskas. Vyriausias buvo J. Lebednykas (55 m.).

Kitame sąrašė (30 žmonių) pavardės daugiausia tos pačios. Kai kurių, įrašytų į ankstesnį sąrašą, nėra, užtat yra naujų: Povilas Kamža (Geciūniškės), Jonas Puzas (Klepočiai), Salva Kazlauskas, Antanas Vičkačka, Jurgis Grigūnas ir Vincas Biekša iš Kalvių, Aleksas Rizgelis (Čižiūnai prie Valkininkų), Vincas Nedzinskas (Valkininkų gelež. stotis). Pagal šį sąrašą buvo 4 komendanto padėjėjai: M. Aldonis, J. Šilanskas, M. Stadalninkas ir P. Kieras. Nurodytas ir milicininkų užsiėmimas. Daugiausia – ūkininkai; šeši geležinkelio darbininkai (visi iš Valkininkų gelež. stoties), tik M. Aldonis – liaudies mokytojas, o M. Stadalninkas – vargoninkas.

Kituose 1922 m. vasarą V. Keršio sudarytuose milicininkų sąrašuose dar yra Jurgis Adlys iš Kalėnų, Jurgis Bižokas ir Jonas Žarkauskas iš Pamerkių, Andrius Didika iš Paručių, Jurgis Gečius iš Vaitakarčmio, Antanas Virganaivičius iš Lauceniškių, Ipolitas Gelusevičius iš Perlojos, Stasys Markevičius iš Čižiūnų ir kiti – iš viso 40 tarnautojų (LCVA 1212-1-33). Nemažai iš mūsų krašto kilusių milicininkų buvo Giedraičių III rajono sąrašė (Aleksandras Učkuronis, Jonas Jonys ir kt.) bei Širvintų

miestelio milicijos sąrašė (Morkus Rasimavičius, Augustas Akulavičius, Aleksas Palevičius, Jonas Sukackas ir kt.).

Ypač daug vyrų į miliciją stojo 1922 m. rudenį. Jų pavardes randame LCVA 1219-1-2 ir 3. Prašymai adresuoti neutralios juostos liaudies milicijos vyriausiajam komendantui. Kaip palengvinimas mažaraščiams arba visai beraščiams žmonėms dalies ranka surašytų prašymų tekstai atspausdinti hektografu. Yra štai toks prašymas:

„Šiuomi kreipdams prie Tamstos turiu garbės nuolankiai prašyti suteikti man tarnystę Jums pavestoj neitralinėj zonoj.

Pasižadu visuomet būt disciplinuotu: visus įsakymus pildyti sąžiningai ir visas paslaptis užlaikyti šventai – paslaptį; reikalui esant drąsiai stosiu į mūšį.

Tuo tarpu pasižadu tarnauti trims mėnesiams ir po trijų mėnesių tik gavęs Tamstos sutikimą pasiliuosuosiu”.

Tokie yra Leono Čapliko, Morico Butrimavičiaus, Alekso Versecko, Kazio Vičkačkos, Juozo Staknio ir t.t. prašymai.

Nuo 1922 m. rugsėjo 1 d. milicininkais laikyti: Jonas Peciukonis, Jonas Jankauskas ir Stasys Puzas iš Dargužių, Aleksandras Rizgelis iš Čižiūnų, Andrius Taraila ir Stasys Vilkišius iš Kuklių, Stasys Galinis iš Mištūnų, taip pat Juozas Aleksa, Vincas Sinkevičius ir Petras Kašeliauskas (prašymai rašyti rugpjūčio 22 d. - rugsėjo 2 d.). Prašymą rugsėjo 9 d. parašė Jurgis Peciukonis iš Dargužių.

Nuo rugsėjo 24 d. į milicijos atsargą siūlyti priimti iš lenkų pusės pabėgę vyrai: Bolius Genevičius, Juozas Ažuolas (Miklušis), Adomas Budėnas, Vincas Turonis, Klimas Turonis, Vincas Šimukonis, Adomas Šimukonis, Mikas Bruzgelevičius, Juozas Bruzgelevičius, Aleksas Gudzinevičius, Zidas Sčesnulevičius, Juozas Nedzveckas, Vincas Valiukevičius, Vincas Nalivaika, Motiejus Stavarys ir Stasys Paškauskas. Rugsėjo 20 d. priimamas į milicininkus prašėsi Pranciškus Babravičius iš Daržininkų (Valkininkų valsč.), spalio 1 d. – Andrius ir Jonas Česnulevičiai iš Dzegciorių (Mielupių). Ryšininku nuo spalio 20 d. priimtas Bolius Kraulaidis. Spalio 25 d. priimti į miliciją I rajono viršininko prašė 8 Lynežerio vyrai: Rokas Radzevičius, Jonas Avižonis, Jonas Mortūnas, Vincas Mortūnas, Pranas Badaras, Vincas Vilkinis, Aleksas Raziukevičius ir Edvardas Vidzbelis. Deja, greitai – nuo gruodžio 1 d. – I ra-

jono milicijos viršininko F. Šemetos siūlymu visi jie buvo atleisti (priežastys dokumentuose nenurodytos). Spalio 30 d. į milicininkus pasiprašė aukščiau minėtas Aleksas Gudzinevičius iš Paąžuolės.

Daug vyrų į miliciją stojo 1922 m. lapkričio mėnesį.

Nuo lapkričio 1 d. milicijos viršininko padėjėjo I rajone pareigas pradėjo eiti Jurgis Akutis. Milicininkais nuo tos dienos laikyti Aleksas Antulis iš Krūminių ir iš Jiezno kilęs Stasys Jakimavičius.

1922 m. lapkričio 4 d. II rajono komendantui prašymus padavė Jonas Dvareckas, Juozas Balevičius, Kazys Blusevičius ir Juozas Rizauskas, lapkričio 9 d. – Stasys Mikelionis iš Kuršių, lapkričio 26 d. – Klimas Akulavičius, Stasys Kaziukonis ir Kostas Simonavičius iš Noškūnų, Augustas Lupkevičius ir Jonas Vilkinis iš Palkabalio, Juozas Černiauskas iš Krūminių, lapkričio 27 d. – Vincas Taraila iš Valkininkų gelež. stoties, Daminas Svirskas ir Aleksas Sinkevičius iš Palkabalio, Stasys Marcinkevičius iš Čebatorių, Jonas Černiauskas ir Matas Norkūnas iš Krūminių, lapkričio 28 d. – Juozas Uždavinyš iš Dargužių, Vincas Gilvinauskas iš Čižiūnų, Vincas Norkūnas ir Salva Zalieckas iš Krūminių, lapkričio 29 d. – Matas Baranauskas, Mykolas Bukša ir Stasys Norkūnas iš Krūminių, lapkričio 30 d. – Stasys Blaželionis iš Užuperkasio, Juozas Saulėnas iš Vaikštenių ir Kastantas Gliėbus iš Lieponių, taip pat 4 vyrai iš Onušio valsčiaus (kaimai nenurodyti): Motiejus Andriulionis, Vincas Kasperavičius, Jonas Andriulionis ir Petras Zajankauskas. Tą pačią dieną vėl prašė priimamas į miliciją P. Kieras iš Urkionių, anksčiau buvęs net viršininko padėjėju. Gruodžio 1 d. milicininku priimtas Stasys Baniuškevičius iš Vaitakarčio, o gruodžio 9 d. priimti pasiprašė Vincas Budrevičius iš Visinčių ir Ambraziejus Petrušis iš Čebatorių. Pastarasis, partizanas, su kitu partizanu Stasiu Stakniu gruodžio 28 d. kreipėsi ir į VI šaulių grupės vadą, prašydami atleisti juos iš komandos ir priskirti prie liaudies milicijos. Kaip matysime vėliau, S. Staknis iš partizanų dezertyravo.

Atleisti iš šaulių grupės ir priskirti prie Valkininkų milicijos VI šaulių grupės vado prašė partizanai Stepas Ulbinas ir Jonas Barcys; jiedu buvo įrašyti į milicijos kandidatus.

I rajono komendanto padėjėjai keitėsi. LCVA 1219-1-1 yra du įgaliojimai komendanto padėjėjui Petrui Kašeliauskui paimti iš vyriausiojo ko-

mendanto: 1) 10 rusiškų šautuvų ir 1000 rusiškų šovinių, 2) maisto produktus už rugsėjo mėnesį 40-čiai milicininkų. Įgaliojimus pasirašę komendantas V. Keršys ir raštvedys I. Gelusevičius (pasirašęs Gelucevičium).

Žinoma, ne viskas milicijoje vyko sklandžiai. Milicininkas nelygu milicininkui, buvo tarp jų ir nedrausmingų. Pasitaikydavo milicininkų nesutarimų su šauliais. Anot I rajono komendantas V. Keršio 1922 10 16 rašto neutralios juostos liaudies milicijos vyriausiajam komendantui, milicijos santykiai su visais kaimais geri, tik ne su Pūčkornėmis. Čia šauliai (jų yra 4), dar buvusio Lieponių rajono šaulių vado A. Glavecko (anksčiau buvusio Merkinės rajono vado) sukurstyti, nesiskaitė su milicija, boikotavo jos įsakymus ir valdžia nepripažino; A. Glavecko veiklą apylinkėje tęsė J. Navickas. Tuo tarpu pagal A. Glavecko VI šaulių grupės vadui 1922 07 05 rašytą pareiškimą milicininkas Antanas Geina supirkinėjęs javus ir vežęs į lenkų pusę; kai Pūčkornių šauliai jį sulaikė, tai Geina grasino juos nušauti. Tačiau Geiną lenkai rugpjūčio 8 d. suėmė ir laikė Vilniaus kalėjime.

Į Panošiškes atvykęs milicininkas J. Lukšys prisistatė milicijos komendantas padėjėju; vienus spekuliantus jis gauda, kitus paleidžia... Kas dabar supras, kur kieno teisybė?

1922 09 30 prašyta nuo rugpjūčio 31 d. iš milicininkų išbraukti Motiejų Aldonį, Juožą Navicką, Petrą Kierą, Aleksandrą Ališauską, Antaną Virganavičių ir Aleksandrą Bižoką; išbraukimo priežastys nenurodytos. Rudenį kažkuo prasikalto Simas Barišauskas ir Vincas Nedzinskas. Jie negavo algos už rugsėjo-lapkričio mėnesius, tačiau prašė iš milicininkų jų nebraukti ir už darbą atlyginti. Iš Varėnos I miestelio kilęs Aleksas Palevičius nuo spalio 9 d. buvo leistas 10-čiai dienų atostogų, tačiau lapkričio 2 d. į tarnybą negrįžo, todėl laikytas pabėgusiu ir nuo spalio 20 d. iš milicininkų išbrauktas. Lapkričio-gruodžio mėnesiais iš partizanų gretų su valdiška mundiruote pabėgo 9 asmenys, tarp kurių – Simas Karpičius, Motiejus ir Jonas Andriulioniai, Stasys Staknys... (LCVA 1219-1-2).

Gražinti į tarnybą 1922 m. spalio 22 d. prašė Jonas Peciukonis, tačiau, anot spalio 25 d. rezoliucijos, nuo lapkričio 1 d. jis buvo atleistas. VI šaulių grupės vadas 1922 10 05 raštu iš Kaišiadorių pranešė vyriausiajam komendantui, kad partizanai Augustas Akulavičius ir Morkus

Arasimavičius nusiųsti LŠS Konspiracinio skyriaus viršininkui uždaryti juos į koncentracijos lagerį už nusikaltimą vagyste (raštas gautas tik spalio 22 d.). Nuo spalio 20 d. iš tarnybos atleistas I rajono milicijos raštvedys Ipolitas Gelusevičius. Atleistas už neteisėtą štamų ir antspaudo naudojimą privačiam susirašinėjimui ir pasirašymą laikinai einančiu I rajono komendanto pareigas. Yra taip pasirašytas ir antspauduotas rugsėjo 19 d. jo raštas Seinų apskrities milicijos vadui. Rašte sakoma: „Šį pasukutinį laiką pildau pareigas laikinai komendanto milicijos“. Tai buvo jau antras I. Gelusevičiaus raštas Seinų apskr. milicijos vadui. Pirmajame – 1922 07 02 – rašte jis prašė priimti į tarnybą vyresniuoją milicininku arba nuovados viršininko padėjėju (baigęs rusų mokyklos dvi klases, praktikavęs dvimetėje Miškų departamento mokykloje, rusų kariuomenėje buvęs jaunesniuoją puskarininkiu, 1920 m. mobilizuotas į Lietuvos kariuomenę, kurioje buvo vachmistru, 1921 m. iš kariuomenės paleistas). Trakų apskr. komendanto įsakymu Gelusevičius netgi buvo suimtas ir uždarytas į daboklę, tačiau dėl komendantūros etatų sumažinimo daboklėje išbuvo tik vieną parą ir atleistas iš tarnybos. Beje, Seinų apskrityje paprastu milicininku nuo rugpjūčio 1 d. jau tarnavo Jurgis Janulevičius iš Masališkių kaimo.

Rajono komendantas V. Keršys 1922 11 04 raštu pranešė vyriausiajam komendantui, jog rugsėjo 30 d. iš tarnybos atleisti milicininkai Juozas Kasperavičius ir Stasys Vilkišius, o spalio 31 d. – Aleksandras Rizgelis ir Juozas Aleksa.

Gaila, kad dokumentuose daug kur nerašoma, iš kur milicininkas ar partizanas kilęs. Apytikrę žmonių gimtinę galima tik numanyti: jų pavardės sutinkamos kituose dokumentuose arba tikrai žinoma, kad jie yra iš mūsų krašto; kai kurie buvę Lietuvos Rytų partizanai ir milicininkai lenkų valdžios 1925 m. teisti Gardine arba vėliau tarnavo pasienio policijoje, buvo įvairių būrių šauliai.

1923 m. vasario 1 d. II partizanų grupės vadui iš neutralios zonos I rajono perduoti 85 partizanai; tarp jų daugelis yra iš 1922 m. milicininkų sąrašų (LCVA 1219-1-2). Kitą dieną, vasario 2-ąją, II partizanų grupei, tarp kitų, perduoti: Jonas Lukšys, Julius Kibildis, Jonas Česnulevičius, Adomas Kašėta ir t.t., kitur prirašyti Domininkas Sukackas ir Augustas Akulavičius (LCVA 561-5-1009). VI partizanų grupėje mini-

mi: Motiejus Mackonis, Stasys Molis, Pranas Miškinis, Stepas Ulbinas, Jonas Čiočys, Jonas Barcys, Ambrazas Petrušis, Motiejus Pilius, Mikas Molis, Pranas Mikelevičius, Aleksandras Keršys, Simas Sukackas, Jonas Miškinis, Vacekas Vėlyvis, Kostas Nedzveckas, Rimas Ramoška, Domininkas Ramoška, Juozas Uždavins... Vasario 9 d. VII partizanų grupės vadui iš II rajono liaudies milicijos perduoti 78 milicininkai, tarp jų: Juozas Arlauskas, Jonas Dvareckas, Martynas Jonytis, Juozas Rizauskas, Pranas Palevičius, Povilas Žukauskas (komendantas)... VII partizanų grupės vadui iš III rajono perduoti 26 milicininkai, tarp kurių: Aleksandras Učkuronis, Vincas Keršys (komendanto padėjėjas), Kazys Bernotas (komendantas), Jonas Jonytis ir kt. Tą pačią vasario 9 d. Lietuvos Rytų partizanų štabui perduoti 36 milicininkai: Aleksandras Keršys, Ambrozijus Petrušis, Stasys Staknys, Jonas Uždavins, Stepas Ulbinas ir t.t. Kovo 3 d. iš II grupės į VII partizanų grupę perkelti: Simonas Švedas, Kipras Nedzveckas, Nikodemus Švedas, Juozas Jakelevičius, Pranas Palevičius, Vladas Molis, Feliksas Miškinis, Aleksandras Učkuronis, Pranas Miškinis, Petras Milinavičius, Juozas Balevičius ir kt. Nežinia kokių metų dokumente (LCVA 561-5-1011), be kitų, minimi partizanai: Kazys Luneckas, Julius Kibirkštis, Jonas Mikelevičius, Leonas Čaplikas (1922 m. rudenį buvęs Vidaus reikalų ministerijos Piličių apsaugos departamento sąskaitininkas), Juozas Akstinas, Petras Kvaraciejus, Vincas Kibirkštis, Pilypas Čaplikas, Martynas Linkevičius. Partizanas Aleksandras Keršys 1922 m. spalio 17 d. – lapkričio 1 d. gydėsi Trakų apskr. ligoninėje, o vėliau dviem paroms už kažką buvo uždarytas į daboklę; už vieną dieną jam iš algos išskaityta 1,67 Lt (LCVA 561-5-1011).

Juokingu nesusipratimu tenka pavadinti iš Paažuolės kaimo kilusio milicininko Augusto Kirkliausko bylą (LCVA 1219-1-5). 41-erių metų vyras, 1922 m. gruodžio 14-15 d.d. būdamas komandiruotėje vyriausiam štabe Kaišiadoryse, iš vyriaus. komendanto gavo algą – 50 litų. Tokius pinigus žmogus matė pirmą kartą ir jų nepažindamas manė, kad 10 banknotų yra tik po 1 litą, o ne po 5-kis. Tad gruodžio 17 d. parašė pareiškimą I rajono milicijos viršininkui, kad būtų gražinta dar 40 litų. Apsžiūrėjęs, kad apsiriko, iš Varėnos skambino milicijos viršininkui, jog šis pareiškimą sunaikintų. Tačiau dėl to pareiškimo Neutralios zo-

nos liaudies milicijos vyriausiojo štabo raštvedys B. Pupalaigis kvotė A. Kirkliauską dar 1923 03 10.

1923 m. kovo 15 d. panaikinus neutralią zoną, gegužės 20 d. likviduota ir jos milicija. Pasienio apsauga pavesta Vidaus reikalų ministerijai.

Gardino procesas

1925 m. balandžio 20 d. Gardino apygardos teisme prasidėjo vadinamasis „72-jų“ – 54 gudų ir 18 lietuvių – procesas. Bylos dalyviai – partizanai, kaltinti sukilimo prieš lenkų valdžią rengimu, siekiant atplėsti nuo Lenkijos Vilniaus ir Gardino kraštus (Baudžiamojo statuto p. 102). Visi kaltinamieji buvo suimti dar 1922 ir 1923 metais, iš jų lietuviai: Jonas Valentukevičius iš Daržinėlių kaimo – 1922 07 22, Ignas Bernatavičius iš Paąžuolės – 1922 07 30, Simas Grigas iš Darželių – 1922 08 20, Jonas Volungevičius ir Kazys Grigas iš Kabelių – 1922 08 28, Aleksandras Linkevičius iš Pauosupės, Boleslovas Miškinis iš Gribašos, Kazys Miškinis ir Juozas Klimavičius iš Krokšlio, Daminas Miškinis ir Leonas Švedas iš Mikalčiūnų – 1922 09 10 (J. Klimavičius buvęs suimtas ir liepos pabaigoje, bet po 3 dienų paleistas), Leonas Pilinka iš Kruklių – 1922 10 09, Antanas Jurkonis iš Mizarų – 1922 12 12, Jonas Krušas iš Kapiniškių – 1923 06 05, Daminas Vidzbelis iš Lynežerio – 1923 09 17, Mykolas Molis iš Kruklių – 1923 09 20, Leonas Kaziukevičius iš Šumo – 1923 11 17 (pasak kitų šaltinių, jis suimtas 09 17), Jonas Lukšys iš Kabelių – 1923 11 19 (kitur rašoma, kad jis suimtas 09 19). Antrąją proceso dieną prie teisiamųjų prisidėjo Florijonas Turonis iš Dalinos. Tad teisiamųjų lietuvių skaičius išaugo iki 19-kos, o bendras proceso dalyvių skaičius – iki 73-jų, nors šaltiniuose procesas visur vadinamas 72-jų byla. Vėliau tarp proceso dalyvių sutiksime dar vieną teisiamąjį – Vladimirą Bortnikovą (jis – ir Vladas Bortnikas, Bartnikas ar Bartininkas). Beje, ne visi suimtieji, tarp jų keturi lietuviai, sulaukė teismo. Dar prieš teismą Gardino kalėjime mirė Antanas Vencius, Klimas Volungevičius ir Adolfas Grigas, o Edvardas Gaidys 1922 m. sušaudytas. Iki teismo mirė gudas Michailas Rudziakas, o Aleksandras Bosko išėjo iš proto. A. Vencius suimtas būdamas vos 17 metų. Suėmimo metu

buvę ir daugiau jaunų vyrų: A. Jurkonis – 18 metų, J. Klimavičius – 19-kos, A. Grigas ir S. Grigas – 21 m. Buvęs partizanų rajono viršininkas D. Vidzbelis suimtas irgi tik 24 m. amžiaus (kalėjime budeliai jam išlupo akį). Kaip matome, iš 19 teistų lietuvių 18 yra iš dabartinio Varėnos rajono; iš Druskininkų savivaldybės, Užnemunės, yra vienintelis A. Jurkonis.

Kai kurie kaltinamieji atsisakė teisme kalbėti lenkiškai: lietuviai kalbėjo lietuviškai, gudai gudiškai. Dalyvavo apie pusantro šimto liudytojų. Kai antrą proceso dieną neatvyko liudytojas Motiejus Lukšys, nutarta jį suimti. Kaltinamieji ir liudytojai teismui pareiškė, jog buvo žiauriai kankinami. Dalis visiškai atsisakė ankstesnių parodymų. Prieš kaltinamuosius liudijo lenkų policijos agentai, provokatoriai ir šnipai. Lenkijos spauda procesą smarkiai išpūtė.

Kaltinamuosius gynė 20 advokatų, tarp jų – žymus Vilniaus visuomenės ir kultūros veikėjas Tadas Vrublevskis (kaltinamuosius jis gynė ir „45-į“ procese Balstogėje 1923 m.). Praėjus dviem mėnesiams nuo proceso pabaigos, T. Vrublevskis mirė (1925 07 03). 17 gynėjų buvo valdžios skirti.

Suėmimų ir tardymų grandinė prasidėjo nuo partizanų prisimetusio išdaviko. 1922 m. liepos 5 d. ties Druskininkais buvo suimtas per sieną iš Lietuvos ėjęs Krinkų miestelio (Lenkija, Balstogės kraštas) gyventojas Kostas Šygalovičius. Šis, neva pabėgęs nuo tarnybos lenkų kariuomenėje, tarnavęs Merkinėje prie IV partizanų grupės štabo ir pažinojęs daug partizanų veikėjų. Šygalovičius papasakojo, kad, būdamas Merkinės štabo sargybinis, matydavęs, kaip į štabą ateidavęs I. Bernatavičius, gaudavęs pinigų ir sprogmenų sukilimo reikalams. Su Kaunu ryšius štabas palaikydavęs per IV partizanų grupės vado Razumovičiaus (slapyv. Chmara) adjutantą Vladimirą Bortnikovą. Merkinėje Šygalovičius surašinėjęs visų partizanų pavardes, kad vėliau praneštų lenkams.

Dešimtą proceso dieną kaltinamiesiems suteiktas paskutinis žodis. Dauguma nieko nepasakė, tik Bortnikovas buvo pradėjęs kalbėti: „...Aš pakliuvau į budelių rankas, kurie mane kankino įvairiausiais būdais. Prokuroras kalbėjo, kad Lietuvoje aš gyniau Lietuvos buržuazijos reikalus. Bet tai netiesa, aš gyniau proletariato reikalus, gyniau žmonių teises. Ateis valanda, kada mes teisime, o ne jūs. Tegyvuoja proletaria-

tas! Tegyvuoja...” Čia teismo pirmininkas kalbėtoją nutraukė ir atėmė žodį. Dabar sunku spręsti, ar kalbėtojas iš tikrųjų buvo komunistuojantis, juolab, kad apie šį nuteistąjį vėliau dar kai kas paaiškės. Tarp teistų 19-kos lietuvių panašių nebuvo.

Antra vertus, tarp baltarusių partizanų buvo ir kita antilenkiška, tačiau prokomunistinė srovė. Anie partizanai, atrodo, daugiau veikė tuometinės Vakarų Baltarusijos pietrytinėje dalyje – Baranovičių, Pinsko, Lunineco rajonuose. O galbūt okupantų jungą kentę bemoksliai žmoneliai kartais paprasčiausiai nesusigaudė politinių srovių verpetuose?!

Procesas Gardine baigėsi 1925 m. balandžio 30 d. Nuteista 12 lietuvių (be V. Bortnikovo): L. Kaziukevičius – 12 metų sunkiųjų darbų kalėjimo (kitur vadinamų katorga), I. Bernatavičius, F. Turonis ir D. Vidzbelis – 4 m. s. d. kalėjimo, M. Molis – 3 m. kalėjimo, atskaitant nuo 1923 09 20 atsėdėtą laiką, J. Valentukevičius, S. Grigas, J. Klimavičius, B. Miškinis, L. Pilinka ir A. Jurkonis – 2 m. kalėjimo, atskaitant nuo 1922 m. liepos, rugpjūčio, rugsėjo, spalio ir gruodžio atsėdėtą laiką, J. Krušas – 2 m., atskaitant nuo 1923 06 05 atsėdėtą laiką. Septyni lietuviai išteisinti: J. Lukšys, J. Volungevičius, K. Grigas, A. Linkevičius, K. Miškinis, L. Švedas ir D. Miškinis, iki teismo iškalėję po 2-3 metus. Nuteistieji kalėjo Vilniaus Lukiškėse. Tik D. Vidzbelis ir F. Turonis 1927 m. spalio 27 d. išvežti į Gardino, o I. Bernatavičius – į Lomžos kalėjimus.

1925 m. spalio 23 d. ties Varėna I ant Merkio tilto Lietuvos ir Lenkijos Raudonieji kryžiai pasikeitė politiniais kaliniais. Lietuva atidavė 13 Varšuvos ir Vilniaus krašto lenkų, o Lenkija iš Vilniaus, Gardino, Balstogės ir Varšuvos kalėjimų atvežė 17 (kitur nurodoma 18) kalinių. Tarp jų 6 buvo nuteisti „72-ųjų“ byloje: M. Molis, S. Grigas, J. Klimavičius, J. Krušas, J. Valentukevičius ir A. Jurkonis. Lietuvai perduotas ir V. Bortnikovas. Kiti politkaliniai buvo daugiausia iš Švenčionių krašto.

Iš pradžių numatyta, kad Lenkija atiduos 24 kalinius. Tačiau vienas iš gudų pasimirė, du atsisakė važiuoti į Lietuvą, dar trys bausmę jau buvo atsėdėję ir paleisti.

Lietuvai perduotas ir Andrius Putys iš Pūčkornių kaimo. Jis 1924 m. rugsėjo 5 d. buvo nuteistas 6 metams sunkiųjų darbų kalėjimo už tai, kad 1921-1923 m. vadovavęs vietos šaulių būriui. A. Pučio bylą 1925 m.

sausio 8 d. nagrinėjo Vilniaus apeliacinis teismas; po gynėjo T. Vrublevskio kalbos byla atidėta ir atnaujinta gegužės 26 d. Kartu perduoti lenkų prieglaudoję buvę 2 lietuviukai vaikai.

Atvežtuosius lietuvius Varėnoje I pasitiko Perlojos šauliai (Varėnoje šaulių būrio dar nebuvo), o Šaulių sąjungos atstovas iš Kauno majoras Adomas Džiuvė pasveikino prakalba. Varėnoje papietavę, išvaduotieji kaliniai per Alytų išvyko į Kauną. Čia spalio 25 d. jiems pagerbti LŠS-ga surengė vaišių vakarienę, kurioje dalyvavo užsienio reikalų ministras prof. kanauninkas Mečislovas Reinys (vėliau vyskupas). Buvęs lenkų kalėjimo kalinys Mečislovas Žemaitis perskaitė Lenkijos kalėjimuose mirusių kovotojų už Vilnių sąrašą. Visi atsistoję pagerbė jų atminimą.

Dalyvaujant Tarptautinio Raudonojo kryžiaus atstovui, politiniais kaliniais Varėnoje I pasikeista 1927 m. vasario 3 d. Dalyvavo Lietuvos Raudonojo kryžiaus įgaliotinis, Lietuvos Raudonojo kryžiaus draugijos steigėjas (1919 m.) dr. Rokas Šliūpas (1865 - 1959, visuomenės veikėjas ir literato Jono Šliūpo brolis). Iš Lietuvos pusės atiduoti 6, iš Lenkijos – 5 kaliniai, amnestuoti su sąlyga, kad išvyks iš vienos ar kitos šalies. Be to, lenkai žadėjo paleisti dar 23 kalinius. Į Lietuvą norėjo pereiti 10 asmenų, paleistų iš kalėjimų be aukščiau minėtos sąlygos. Tačiau Lietuvos pusė užprotestavus dėl Lenkijos pažadų netesėjimo, pusė tų asmenų nutarė grįžti į Okupuotą Lietuvą ir buvo lenkų priimti. Deja, oficialiojoje informacijoje neminimos kalinių pavardės.

Trys lietuviai iš nuteistųjų „72-jų“ byloje – I. Bernatavičius, L. Kaziukevičius ir F. Turonis – Lietuvai perduoti 1928 m. gegužės 5 d., kai dviejų valstybių Raudonieji kryžiai taipogi ties Varėna I pasikeitė politiniais kaliniais (po 4). Šįkart išvaduotus tautiečius gražiai priėmė Alytaus šviesuomenė. Pasak LCVA 561-19-32, buvęs Kaniavos partizanų būrio vadas I. Bernatavičius sėdėdamas kalėjime galvojęs, kaip patekti į Nepriklausomą Lietuvą. XIX Alytaus šaulių rinktinės vadas prašęs LŠS viršininko tarpininkauti, kad buvęs partizanas atsidurtų Lietuvoje.

Nepavydėtinais baigėsi V. Bortnikovo (Vlado Bartininko) istorija. 1925 metais keičiantis kaliniais su Lenkija, jis sugebėjo pasiaiškinti, kad 1922 m. jį, IV grupės šaulį, lenkai suėmė prie demarklinijos ir Gardino apygardos teismas nuteisė. Tačiau kilus įtarimui, 1926 m. apie V. Barti-

ninką užvesta kvota. Kauno apygardos teisme 1927 m. balandžio 26 d. buvo nagrinėjama byla, kurioje teisiამasis kaltintas pabėgimu iš Lietuvos ir mūsų šaulių išdavimu lenkams. Merkinės apylinkėje V. Bartininkas-Bortnikovas buvo žinomas. Iškviesta 14 liudininkų. Šie įrodinėjo, kad Bortnikovas 1922 m. perbėgo į lenkų pusę su IV grupės arkliu (valdiškas arklys neseniai buvęs atimtas iš lenkų) ir ginklu, išdavinėjo mūsų šaulius. Jo nurodymu areštuota apie 20 žmonių. Tačiau Bortnikovas pasirodė esąs per daug uolus: norėdamas dar labiau įtikti lenkams, ėmė skųsti visai nekaltus gyventojus. Lenkai jį palaikė provokatoriumi, ir Gardino apygardos teismas nuteisė 6 metams kalėjimo. Teisme Kaune Bortnikovas bandė išsisukinėti, bet teismas turėjo jo parodymą, kad jis, atsakydamas į lenkų kaltinimą, smulkiai papasakojęs apie LŠS veikimą pafrontėje, nurodęs aktyvesnius šaulius. Kauno apygardos teismas nubaudė V. Bortnikovą 6 metams sunkių darbų kalėjimo su politinių teisių atėmimu.

5. ŠAULIAI IR JŲ KASDIENYBĖ

Šauliai ypatingesniais atvejais

1926 m. gegužės 12 d. maršalas J. Pilsudskis Varšuvoje įvykdė karinį perversmą. Seni Pilsudskio kėslai į Lietuvos žemes niekam nebuvo paslaptis. Visoje Lietuvoje, o juo labiau palei demarkacijos liniją, sustiprintas budrumas. LŠS 1926 05 17 visiškai slaptame nurodyme Alytaus skyriaus valdybai (LCVA 561-19-32, lapas 98) liepta surinkti ir suteikti žinias, kas rinktinėje sutinka vykti į mūšį pagal pirmą pašaukimą; sutinkantys privalėjo pasirašyti. Iš kitų šaulių reikėjo sudaryti dvi grupes: 1) saugoti geležinkeliams, plentams, tiltams, telegrafo ir telefono linijoms, 2) saugoti įvairiems sandėliams, stotims ir valdžios įstaigoms. Pasiskelbus valstybinę mobilizaciją, visų rūšių šaukiamojo amžiaus šauliai privalėjo vykti į šaukimo punktus. Nurodyme prašyta žinių, kiek šaulių mokėtų sprogdinti tiltus ir geležinkelius. Sustiprinti budrumą ir rinkti žinias apie lenkus nurodyta neįvardintoje 1926 05 31 instrukcijoje.

Stoti į kovos lauką pagal pirmą pašaukimą birželio 1 d. pasirašė Alytaus moksleivių būrio 36 šauliai (vėliau būrys vadinosi 23 Alytaus š. būriu; be gimnazistų, būriui priklausė mokytojai, kiti mokyklų tarnautojai, dvimečių mokytojų kursų mokiniai). Tarp pasirašiusių pasižadėjamą – Gediminas Balčius, Juozas Bleda (iš Tolkūnų, vėliau mokytojas Nedzingėje), Julius Jonytis (perlojiškis, Varėnos I vidurinės mokyklos direktorius 1944 - 1951 m.), Ignas Runta (būsimasis Geidukonių ir Giraitės š. būrių vadas)... Visi šauliai gimę 1900 - 1908 metais.

Birželio 20 d. Alytaus skyriaus šaulių valdyba gavo nurodymą, kur reikėtų išstatyti šaulių sargybas pirmajame gynybos etape. Tarp tokių vietų yra ruožai Daugai-Artillerija prie tilto per Varėnę ir Artillerija-demarkacinė linija prie sugadinto geležinkelio tilto per Merkį. Antrajame gynybos etape sargyba liktų tokia pati.

297 (Akmens) būrio valdybos pirmininkas V. Leonavičius 1926 07 20 pranešė, kad lenkų pasienio brigados štabas yra Trakuose. „Žinios paimtos iš tikrų asmenų iš užfrontės“. Žinių Alytaus š. valdybai kelis kartus

pateikė 293 (Liškiavos) būrio valdybos pirmininkas Emilis Šneideris. Pasak jo 1926 07 26 pranešimo, ne mažiau kaip du kartus per savaitę pasirodydavo lenkų aeroplanai; kartais jie lakiojo arti demarkacijos linijos savo pusėje, kartais perskrisdavo Lietuvos pusėn. Ar galima juos apšaudyti iš šautuvų? Į Druskininkus atsiųsta lenkų partizanų. Pafrontėje sargybą ėjo iš karto po 2, 4, 5 ar 6 lenkų kareivius. Kitame pranešime E. Šneideris su apmaudu rašė, kad šauliai nepatenkinti, kai paskelbus karo padėtį, iš jų buvo atimti ginklai; jis savo būrio šauliams buvo išdavęs 20 šautuvų.

1926 m. gruodžio 17 d. perversmo, į valdžią atvedusio A. Smetonai, metu LŠS Centro Valdyba, gruodžio 17 d. 14 val. susirinkusi į nepaprastą posėdį, nurodė šauliams laikytis ramiai ir nesiimti jokių žygių be Centro Valdybos žinios.

300 (Perlojos) būrio vadas V. Marčinskas 1927 01 11 pranešė, kad į Varėnos stotį atvyko lenkų pėstininkų kuopa ir išsisklaidė po barą; į stotį traukiniu atvežta aviųžų arkliams – laukiama raitelių.

Vienas iš aktyvesnių informatorių buvo Merkinės būrio šaulys Petras Kvaraciejus iš Lankininkų kaimo. Pavyzdžiui, kartą jis pranešė (Alytaus š. valdyboje gauta 1927 01 17), kad lenkų 120 pulko 7 kuopos 9 kareiviai stovi Puvočiuose (lenkų pusėje), o Mardasave 7 kareiviai; komendanto nėra, tik seržantas. Raštinė yra Randamonyse. Marcinkonių stotyje – tik lenkų policija. Perlojoje – 12 lenkų kareivių ir komisaras Jonas Giedraitis. Kitame pranešime P. Kvaraciejus rašo, kad sausio 25 d. buvo nuėjęs į lenkų pusę ir iš Marcinkonių grįžęs sausio 30 d. Varėnoje stovi kareivių kuopa, 12 žandarų ant geležinkelio tilto (turbūt Zervynose), trys žandarai ir komendantas yra Marcinkonyse. Beje, Kvaraciejus skundėsi, kad jo per demarkacinę liniją nepraleidžia lietuvių pasienio apsaugos rajono viršininkas...

Anot Mato Geinos pranešimo (be datos), į Pūčkornių kaimą atvyko 150 lenkų kareivių pėstininkų. Prie geležinkelio Vaitakarčmyje ir palei Spenglos tiltą stovi apie 200 gerai apsiginklavusių lenkų kareivių. Geležinkelio tiltą Pamerkiuose saugo 50 kareivių. Sustiprinta sargyba Valkininkų stotyje.

Po nepavykusių provokacijų 1927 m. kovo 9 d. Ukmergės apskrities teritorijoje, lenkai kovo viduryje Varėnos rajone sutraukė tris pulkus kariuomenės ir grupavo juos išilgai demarkacijos linijos.

1929 m. gegužės 6 d. Kaune studentai pasikėsino į ministro pirminko Augustino Voldemaro gyvybę, bet jis nenukentėjo; žuvo premjero apsaugoje buvęs adjutantas kapitonas šaulys Pranas Gudynas. Gegužės 9 d. Liškiavos š. būrio visuotinis susirinkimas priėmė rezoliuciją, kurioje, be kita ko, sakoma:

„Mes, Liškiavos būrio šauliai, esam pasipiktinę ir smerkiame mūsų Tėvynės išdavikus banditus ir prašome Vyriausybę imtis griežtų priemonių prieš visus išorės ir vidaus priešius.

Mes iš savo pusės pasiryžę aukoti gyvybę už mūsų Tėvynę ir Vyriausybę.

Profesoriui Voldemarui reiškiame džiaugsmingą užuojautą, kad liko gyvas ir galės vesti mūsų kraštą laimingon ateitin – prie Vilniaus atvadavimo” (LCVA 561-19-65).

Varėnos I būrio valdyba (v-bos pirm. A. Ryliškis, b. vadas Juozas Lapiniauskas, sekretorius mokytojas Jurgis Greblikas, nariai: Juozas Keršis, Daminas Česnulevičius) 1929 05 23 posėdyje nutarė užpirkti iškilmingas mišias už šaulį kapitoną Gudyną, kuriose „dalyvauti neorganizuotai, kadangi darbo diena” (mišių diena nenurodyta).

Mišios už P. Gudyno vėlę, susitarus su vietos klebonais, laikytos visoje Lietuvoje.

1930-ieji metai – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto mirties 500-tų metų sukakties metai – Lietuvoje paskelbti Vytauto Didžiojo metais. Vienas iš tiems metams skirtų visuotinių renginių buvo Vytauto paveikslų kelionė per Lietuvą. Liepos 15 d. – Žalgirio mūšio metinių dieną – paveikslas iš Kauno, iš LDK Vytauto Didžiojo kursų Aukštojoje Panemunėje patalpų, per Šančius, pro Įgulos ir Vytauto bažnyčias, per Vilijampolę, Raudondvarį išvyko į Zapyškį. Paveikslas į Kauną grįžo rugsėjo 4 d. 17 val., numatytos švęsti Vytauto karūnavimo dienos išvakarėse. Per visą Lietuvą paveikslą dažniausiai lydėjo du nuolatiniai palydovai, o vietose pasitikdavo ar lydėdavo ir šauliai. Ypač iškilmingai paveikslas buvo sutinkamas dar Vytauto laikais statytose bažnyčiose. Taip buvo ir Perlojoje.

Palei administracijos (demarkacijos) liniją Vytauto Didžiojo paveikslų kelionė pradidėjo nuo Aukštadvario, kur paveikslas rugpjūčio 17 d. atvyko iš Stakliškių. Rugpjūčio 18-ąją 12 val. 30 min. paveikslas iš Aukš-

tadvario atlydėtas į Onuškę; už 2 km prieš miestelį paveikslą pasitiko Varėnos miškų urėdijos raiti tarnautojai ir lydėjo jį per visą urėdijos teritoriją. Iš Onuščio paveikslas keliavo į Dusmenis ir Daugus. Rugpjūčio 19 d. 8 val. paveikslas, lydimas 2-jų šaulių būrių ir orkestro, iš Daugų iškeliavo į Babriškes. Tą pačią dieną 15 val. 30 min. paveikslas lankėsi Varėnoje I, o 20 val. jau buvo Perlojoje, kur jį pasitiko Perlojos ir Nedzingės šaulių būriai, Vilniui vaduoti sąjungos vietos skyrius ir pavasarininkai. Po vietos mokytojo kalbos paveikslas atneštas prie statomo Vytauto paminklo nakvynei. Vakare prie mokyklos suvaidinta Liudo Giron drama „Aušrelei beaustant“. Kitą dieną, rugpjūčio 20-ąją, 8 val. prasidėjo visos iškilmų ceremonijos. Po gražios daktaro Janavičiaus (iš Alytaus) kalbos, skambant varpams, paveikslą nunešė į bažnyčią; čia kun. Pranciškus Cibulskis pasakė pamokslą ir atlaikė pamaldas. Iš bažnyčios paveikslą išnešė pats kunigas, mokytojas ir šaulys (deja, pastarųjų pavardės neminimos) ir per žalumynais bei gėlėmis išpuoštą kaimą nešė iki paplentėje stovėjusių iškilmingų vartų. Kelias buvo barstomas gėlėmis. Nuo vartų patraukta link Merkinės.

Merkinėje paveikslą sutiko pėsti ir raiti vietos šauliai, Liškiavos, Raitininkų, Ryliškių ir Puvočių šaulių būriai, gaisrininkai, žydų skautai, „*Makabi*“ sportininkai ir daug kitų žmonių. Iš Merkinės į Alytų paveikslas išlydėtas 14 val. 15 min. Prie plentų kryžkelės sutikti paveikslo iš Alytaus atvyko ulonų pulko raita sargyba ir lydėjo iki pat Alytaus miesto sutikimo vartų. Į Alytų paveikslas atkeliavo 23 val.

Vytauto Didžiojo minėjimai 1930 metais vyko ne tik Vilniuje, bet ir kai kuriuose lenkų okupuotuose Varėnos krašto kaimuose: Dargužiuose, Musteikoje, Marcinkonyse, Margionyse... Musteikos gyventojai pradėjo statyti paminklinę lietuvių mokyklą, kuri turėjo būti pavadinta Vytauto Didžiojo vardu. Paminklai Vytautui pastatyti Vydeniuose ir Randamonyse. Paminklą Vydeniuose 1934 m. vasario 21 d. sudaužė lenkų šauliai (ščelcai); išdažyti Vydenių lietuvių skaityklos langai, o jos vedėjas mokytojas Vytautas Borisevičius išvežtas į Lukiškes.

Praktiškai visų mūsų krašto šaulių būrių dokumentuose atsispindėjo 1935 m. vasaros pabaigoje prasidėjęs Suvalkijos ir Dzūkijos ūkininkų streikas (žiūr. LCVA 561-19-176 ir kt.). Rugpjūčio 28 d. išsiuntinėta XIX rinktinės vado Basiulio telefonograma-įsakymas visų šaulių būrių vadams:

„1. Policijai pareikalavus, duoti reikalaujamą šaulių skaičių pagalbon ir pačiam dalyvauti.

2. Pastebėta, kad kaimuose vaikščioja bolševikų agentai ir įvairiais grasinimais įsako ūkininkams kelti nepasitenkinimą. Tokius agentus su laikyti ir pristatyti į artimiausią policiją” (LCVA 561-19-565).

12 šaulių kuopos vadas P. Makarevičius išleido įsakymą Giraitės š. būrio vadui (Vadėnai, 1935 08 31): „Įsakau Tamstai su savo būrio šauliais užimti svarbesnius punktus (kryžkelius). Patruliavimą nešti iki 5 val. š.m. rugsėjo mėn. 1 d. Sekit įtartinus asmenis bei nepažįstamus ir sugavus pristatyti Merkinės policijon. Taip pat pranešti ir man” (įsakymo kalba truputį pataisyta. – V. Č.).

Merkinės būrio susirinkime rugsėjo 1 d. šauliams buvo išdalinti Alytaus ir Seinų apskričių karo komendantų įsakymai dėl ūkininkų streikų; pageidauta, kad įsakymus šauliai iškabintų savo kaimuose kitų žiniai.

Geidukonių būrio šaulių 1935 09 07 pasitarimo protokole pažymėta, jog buvo vedama agitacija tarp ūkininkų, kad šie nieko nevežtų į turgus parduoti; grasinta padegimais ir užmušimais; šauliai buvo kviečiami prisidėti su ginklais ir išvaduoti suimtus riaušininkus. Kadangi ūkininkų padėtis sunki, jie norėtų, kad vyriausybė sumažintų mokesčius, atpigintų prekes, pakeltų bekonų ir javų kainas. Taipogi rugsėjo 7 d. apie ūkininkų streiką kalbėta ir Kibyšių būrio susirinkime. Anot protokolo, būrio vadas M. Lukošius „paaiškino šauliams, kad prie riaušių kėlimo neprisidėtų, sudraustų kitus, o apie žinių skleidėjus praneštų būrio vadui” (LCVA 561-19-611).

Perlojos būrio susirinkime 1935 09 08 b. vadas Vladas Aravičius sakė, kad „tai ne ūkininkų streikas, bet svetimos valstybės įtakoje agitatorių darbas”. Akmens būrio susirinkime rugsėjo 15 d. šaulys Juozas Jarmalavičius iš Paručių pareiškė, kad jų kaime į visus pareiškimus, neramumus reaguojama šaltai, o kaltininkai net smerkiami; anot Jono Čenkaus iš Puodžių, apylinkėje nieko ypatingo nėra: nors apskritai skundžiamasi esama ūkiška padėtimi, tačiau nusistatymo prieš esamą tvarką ar vyriausybę nėra; šaulys Vladas Žemaitis iš Strielčiškių kalbėjo, jog girdėti nusiskundimų dėl nepakankamo supirkimų sutvarkymo ir t.t. Išvada: sunkia būkle skundžiamasi, bet agitacijos ir neramumų nėra.

Ūkininkų streikas radęs atgarsio Nedzingės būrio rugsėjo 1 d. ir rug-

sėjo 15 d. susirinkimuose. Pastarajame būrio vadas Petras Makarevičius kalbėjo, kad šauliai neprisidėtų prie riausių, „bet visokiais būdais stengtųsi jas slopinti“. Kažkokie Baranauskas ir Karkauskas apšaudė patruliuojančius šaulius, tačiau Karkauskas peršovęs patį Baranauską; dabar tas guli ligoninėje, jį šelpia kažkoks centras, atrodo, komunistų (LCVA 561-19-745). Apie ūkininkų streiką kalbėta Norulių būrio susirinkime rugsėjo 15 d., lankantis XIX rinktinės vadui Basiuliui, ir susirinkime spalio 13 d.

Merkinės b. susirinkime rugsėjo 22 d. būrio tarybos narys L. Čaplikas pranešė, jog šaulys Jonas Lepeška Samūniškių kaime organizavo valstiečių liaudininkų skyrių ir gal net pats praėjusį mėnesį prisidėjo prie žmonių kiršinimo; be to, Lepeška yra teismo baustas už vagystę. Būrio vadas F. Pempė pažadėjo šį reikalą ištirti.

Liškiavos būrio susirinkime rugsėjo 24 d. taipogi „kalbėtasi ir tartasi, kaip laikytis ūkininkų streiko metu ir kaip kovoti su priešvalstybiniais gaivalais“ (LCVA 561-19-639).

1939 m. pavasarį, esant įtemptai tarptautinei padėčiai, ypač Vokietijai nuo Lietuvos atplėšus Klaipėdos kraštą, Šaulių sąjunga irgi ėmėsi konkretesnių veiksmų, kaip būtų galima panaudoti šaulius, šalyje kilus neramumams, nors nuo politinės veiklos šaulius ir toliau stengtasi atiboti. LŠS vado P. Saladžiaus 1939 m. balandžio 3 d. rašte visiems rinktinių vadams sakoma:

„Kai kuriose vietose ryšy su Klaipėdos įvykiais ir vyriausybės persitvarkymu šaukiami visuomenės susirinkimai, į kuriuos kviečiami ir šauliai ar net šaulių daliniai, tuose susirinkimuose svarstomi įvairūs klausimai, pv., patriotinio fronto sudarymas, kas į Šaulių S-gos, kaip karinės organizacijos, darbo sritį neįeina.

Šauliams kaip kariams politinėje veikloje dalyvauti draudžiama. [...]

Rinktinių vadams skubiai įsakyti dalinių vadams, kad šaulių susirinkimuose politiniais klausimais nebūtų kalbama. Tai vyriausybės ir kariuomenės vadovybės reikalas“ (LCVA 561-19-570).

Pagal XIX rinktinės 1939 m. balandžio 30 d. patvirtintą planą – mobilizacinę darbo tvarką (LCVA 561-19-318) – numatyta veikti kartu su policija; valsčių viršaičiai privalėjo kontaktuoti su pasienio policijos barų viršininkais ir šaulių būrių vadais. 1-os zonos – Liškiavos, Norulių,

Puvočių, Perlojos, Varėnos I ir Akmens – šaulių būriai numatyti sienos sekimui sustiprinti. 18 Liškiavos būrys planą vykdys, gavęs I pasienio policijos rajono viršininko įsakymą, 44 Norulių būrys – II, 29 Puvočių būrys – III, 20 Perlojos būrys – IV, 26 Varėnos I būrys – V, 19 Akmens būrys – VI pasienio policijos rajono viršininko įsakymus.

Valsčių viršaičiai veikimo planus laikys pas save ir, gavę įsakymus, įteiks šaulių būrių vadams: Varėnos valsčiaus viršaitis – 26 Varėnos ir 35 Babriškių būrių vadams, Merkinės valsč. viršaitis – 21 Merkinės, 16 Nedzingės, 9 Raitininkų, 12 Ryliškių ir 40 Kibyšių būrių vadams. Bus veikiama kartu su kariuomene. Maistu pirmoms trims dienoms apsirūpins patys šauliai. Iš vietos šaulių moterų ir šaulių rėmėjų reikės organizuoti maitinimo punktus, produktus renkant iš gyventojų. Esant reikalui, šauliai bus evakuojami. Plentų ardymą ir tiltų sprogdinimą atliks kariuomenės pareigūnai.

Pagal žinias apie šaulių skaičių ir jų dislokaciją Alytaus apskrityje mus dominantys XIX rinktinės būriai atrodė taip:

16 Nedzingės būryje – iš viso 59 šauliai, iš jų bus mobilizuoti 34; būrio vadas Petras Makaraitis, gyvenęs Nedzingėje, vado pavaduotojas Julius Makaraitis, gyvenęs Panedzingyje;

18 Liškiavos būryje – 53 šauliai, mobilizuotinų 20; vadas Tomas Jakavonis, Liškiava, pavaduotojas Vaclovas Balčius, Degėšiai;

19 Akmens būryje – 76 šauliai, mobilizuoti bus 42; vadas Petras Jasiūnas, Akmuo, pavaduotojas Petras Putys, Laukiapušis;

20 Perlojos būryje – 65 šauliai, mobilizuotini 43; vadas Stasys Valiukevičius, pavaduotojas Bronius Aukštuolis, abu gyveno Perlojoje;

26 Varėnos I būryje yra 108 šauliai, iš kurių 27 numatyta mobilizuoti; vadas Andrius Ryliškis, pavaduot. Jonas Ališauskas, abu iš Varėnos I;

29 Puvočių būryje – 37 šauliai, mobilizuotinų 19; vadas Juozas Marčiūnas, pavaduot. Jonas Janulevičius, abu gyveno Puvočiuose;

35 Babriškių būryje – 38 šauliai, bus mobilizuota 20; vadas Kazys Skučas iš Babriškių, pavaduotojo nėra;

39 Pilvingių būryje – 23 šauliai, mobilizuotinų 16; vadas Vincas Micevičius, pavaduotojas Julius Babavičius, abu iš Pilvingių;

40 Kibyšių būryje – 23 šauliai, mobilizuotinų 12; vadas Juozas Kačiulis, pavaduot. Juozas Granatauskas, abu gyveno Kibyšiuose;

43 Giraitės būryje yra 33 šauliai, mobilizuoti numatyta 18; vadas Ignas Runta, pavaduot. Juozas Sinkevičius, abu iš Giraitės;

44 Norulių būryje yra 66 šauliai, mobilizuotini 36; vadas Antanas Dubauskas, Noruliai, pavaduot. Vincas Augustauskas, gyvenęs Miglinose (?).

Šaulių apsiginklavimas toksai: po vieną lengvąjį kulkosvaidį buvo Nedzingės, Perlojos, Merkinės ir Varėnos I būriuose; šautuvų: Nedzingės būryje – 24, Liškiavos b. – 18, Akmens – 28, Perlojos – 26, Merkinės – 19, Varėnos I – 22, Puvočių – 8, Babriškių – 19, Pilvingių – 12, Kibyšių – 9, Giraitės – 15, Norulių būryje – 12; revolverių: Nedzingės b. – 9, Liškiavos – 5, Akmens – 6, Perlojos – 9, Merkinės – 8, Varėnos I – 7, Babriškių – 7, Pilvingių – 1, Kibyšių – 5, Giraitės – 1, Norulių – 14, Puvočių būryje revolverių nebuvo; šovinių šautuvams: Nedzingės b. – 150, Liškiavos – 360, Akmens – 75, Perlojos – 700, Merkinės – 280, Varėnos I – 800, Puvočių – 120, Babriškių – 90, Pilvingių – 120, Kibyšių – 160, Giraitės – 90, Norulių būryje – 500.

XIX Alytaus rinktinės šauliai iš viso turėjo 15 lengvųjų kulkosvaidžių, 1000 šautuvų, 357 revolverius ir 12897 šovinius šautuvams.

Pagal mobilizacinį planą šauliai turėjo saugoti telegrafo ir telefono stotis bei linijas ir svarbesnius tiltus. Babriškių būrys patruliuos 9 km ruože Daugų-Varėnos plente; Varėnos I būrys – 6 kilometrus tame pačiame plente, Varėnos I miestelyje ir 4 km Varėnos-Merkinės plente;

Perlojos būrys patruliuos 12 km ruožą plente Varėna-Merkinė ir prižiūrės tvarką pačioje Perlojoje; Nedzingės būrys prižiūrės plento Varėna-Merkinė 8 km ruožą nuo Purplių kaimo iki Merkinės kryžkelės; Merkinės būrys – 3 km Merkinėje iki Nemuno tilto; Kibyšių būrys saugos tiltą per Nemuną.

Šaulių susirinkimui ir susiskirstymui rinkimosi punktuose skirta 30 minučių. Akmens būrio rinkimosi vieta numatyta Karpiškėse, kitų būrių – vietose pagal būrių pavadinimus.

Pagal taktinio šaulių panaudojimo planą kai kurie mūsų apžvelgti būriai turėjo užimti gynimosi pozicijas. 3-čio baro 2-oje zonoje (virš. Pranas Žilinskas) esantys būriai pasiruoš stabdomiesiems veiksams riboje Merkinė-Burokaraistis. Šioje zonoje esančio Kibyšių būrio pradinė gynimosi riba yra Merkinės miestelio pietvakarinis pakraštys;

priverstinio pasitraukimo kryptis – plentas Merkinė-Alytus; būrys prisijungs prie 9 Raitininkų šaulių būrio. Merkinės būrio pozicija – plentai Merkinė-Perloja ir Alytus-Noruliai; pasitraukimo kryptis tokia pati, kaip ir Kibyšių būrio. Pilvingių būrys užims poziciją Meškučių kaimo rytiniame pakraštyje, trauksis keliu Meškučiai-Alovė ir prisijungs prie 14 Alovės būrio. Giraitės būrio pirminė pozicija – Meškučių kaimo pietrytinis pakraštys, kita tas pat, kaip ir Pilvingių būriui.

4-to baro 2-oje zonoje buvo Nedzingės ir Babriškių būriai. Nedzingės būrys, užėmęs poziciją Rokačių kaimo rytiniame pakraštyje, trauksis šiaurės vakarų kryptimi Viečiūnai-Gervėnai-Raižiai ir užims poziciją Raižių pietvakariniame pakraštyje. Babriškių būrys telksis plentų kryžkelėje Varėna-Alytus-Valkininkai, trauksis plentu Daugų link ir toliau keliu Žvirgždėnai-Skraičionys-Raižiai, prisijungs prie Nedzingės būrio.

Plane numatyta, kad, reikalui esant, šauliai sunaikins kelis medinius tiltus. Kibyšių būrys išardys tiltą per Straujos upelį vieškelyje Merkinė-Ryliškiai. Varėnos I būrys sunaikins tris tiltus: du per Varėnę pačioje Varėnoje I ir vieną už 2,2 km nuo Varėnos vieškelyje Varėna-Valkininkai per buvusį geležinkelį. Babriškių būrys sunaikins tiltą per Varėnę plente Babriškės-Valkininkai.

Nemobilizuojamojo amžiaus šauliai bus apginkluoti būriuose esamais ginklais ir užims gynimosi pozicijas, pvz., Merkinėje – plentų Merkinė-Perloja ir Noruliai-Alytus kryžkelėje. Išsiunčiami poriniai dviratininkų patruliai, pvz., Nedzingės būrio – plentu Varėna-Merkinė nuo 11-to kilometro iki plento Alytus-Utieka; šio patrulio tikslas – apsaugoti paplentės telefono liniją. Babriškių būrio dviratininkų patruliai saugos telefono liniją plente Alytus-Varėna nuo 27-to iki 3-čio kilometro...

1939 m. rugsėjo 1 d. prasidėjus Vokietijos-Lenkijos karui, sustiprinta sargyba prie Lenkijos sienos. Sargyboje dalyvavo ir šauliai. Susirūpinta priešchemine apsauga. Šaulės pas ūkininkus rinko maistą kareiviams maitinti. Puvočių būrio moterų skyrius dvi dienas maitino 12 kareivių; už jų pinigų moterys pirkė ir gamino valgi. Akmens b. moterų skyrius 4 šaulius maitino 8 dienas; šiame skyriuje veikė šaulių moterų sanitarijos punktas. Merkinės šaulės dirbo pašto įstaigoje. Merkinės ir Stakliškių moterys šaulės buvo darbščiausios XIX rinktinėje (LCVA 561-18-233).

Bendrosios šaulių mobilizacijos planą Lietuvos šaulių sąjungos va-

dui reikėjo sudaryti pagal Krašto apsaugos ministerijos Kariuomenės štabo III skyriaus 1940 m. kovo 6 d. nurodymą. Šauliai panaudotini priedangai ir pasienio apsaugai (LCVA 561-18-187).

Šauliai ir Respublikos Prezidentai

Šaulys buvo trečiasis Lietuvos prezidentas Kazys Grinius; jis buvo ir LŠS Vyriausiojo Garbės teismo narys. Žinoma, jam, kaip Respublikos Prezidentui, reikšta oficialios pagarbos. 1926 m. birželio 17-19 d.d. vykęs LŠS būrių atstovų suvažiavimas (jau penktasis!) sveikinime prezidentui „širdingai dėkoja už pasveikinimą ir linki Jūsų Ekscelencijai laimingai vesti mūsų Tautą į šviesią ateitį. Už mūsų Tautos ir Tėvynės laisvę ir nepriklausomybę Lietuvos šauliai pasiryžę padėti galvas”. Tačiau tai nepalyginama su vėlesnėmis prezidento Antano Smetonos liaupsėmis.

XIX rinktinės vadas Antanas Petruškevičius 1931 m. gegužės 23 d. išleido aplinkraštį-kvietimą visiems šauliams, savanoriams ir šiaip piliečiams birželio 13 d. susiorganizavus pasveikinti „mūsų tautos vyriausią Antaną Jo Ekscelenciją p. Respublikos Prezidentą – Tautos Vadą”. Anot rinktinės vado, Antanai „galime tik didžiuotis nešiodami tokį vardą”. Visi Antanai, kurie norės pasveikinti Smetoną, savo tikslų adresą ir pavardę praneša ne vėliau kaip birželio 8 d. Susirinkimo vieta ir laikas – Alytaus šaulių namas birželio 13 d. 6 val. ryto. Autobusas išvyks į Kauną 6 val. 30 min. ir grįš tą pačią dieną. Visi vyks už savo pinigų. Kelionė į Kauną ir atgal kainuos ne daugiau kaip 7 litus vienam asmeniui (LCVA 561-19-825).

1931 m. rugpjūčio 30 d. Alytuje vyko tautiškujų organizacijų ir ūkininkų šventė, į kurią turėjo atvykti A. Smetona. Rinktinės rugpjūčio 21 d. rašte visiems būrių vadams ir valdyboms sakoma: „Negali būti nė vieno šaulio-šaulės, kuris(i) be svarbių priežasčių pasiliktų namuose, neatvyktų į Alytų dalyvauti gausingose šaulių eilėse ir tuo pagerbime mūsų Tautos Vado”. Kiekvieno būrio šauliai turėjo gerai mokėti rikiuotę. Susirinkti prie rinktinės štabo rugpjūčio 30 d. repeticijai ir kt. Pasiruošimo šventei dingstimi rinktinės vadas dar lankė būrius: rugpjūčio 26 d. – Geidukonių, Babriškių, Akmens, Varėnos I, Perlojos, rugpjūčio 27 d. – Nedzingės, Puvočių, Merkinės, Merkinės raitelių, Liškiavos būrius.

1934 m. rugsėjo 8 ir 9 d.d. minėtas A. Smetonos 60 metų jubiliejus. Šaulių sveikinimus jubiliatui į Kauną nešė penkios šaulių grandinėlės, kurias sudarė šauliai raiteliai. Pradiniai išėjimo punktai buvo Rokiškis, Biržai, Mažeikiai, Klaipėda ir Alytus. Sveikinimai iš vieno būrio teritorijos būdavo perduodami kitam būriui. Iš viso buvo 308 šauliai jojikai. Į Kauną jie sujojo rugsėjo 9 d. 9 val. Šaulių raitelių atnešti sveikinimai prezidentui įteikti 17 val.

Didelės išskilmės Smetonai pagerbti Alytuje vyko 1934 m. rugsėjo 23 d. Pamaldas Ulonų aikštėje laikė vyriausiasis karo kapelionas Vladas Mironas. Dalyvavo teisingumo ministras Stasys Šilingas, generalinio štabo viršininkas Vaclovas Žadeika, LŠS pirmininkas Antanas Žmuidzinavičius ir kiti aukšti svečiai. Pro garbės tribūną prajojo Varėnos I šauliai raiteliai, totorių raitininkai iš Butrimonių, 80-metis senelis Janulevičius iš Merkinės... Buvo ir moterų raitelių.

1936 m. birželio 30 d. įvykęs LŠS rinktinių atstovų suvažiavimas prezidentą A. Smetoną išrinko garbės šauliu ir įteikė jam LŠS Garbės raštą:

„Didžiudamasi esanti Lietuvos ginkluotųjų pajėgų dalis ir džiaugdamasi turinti – drauge su visais Tėvynės kariais – vyriausiuoju savo viršininku didįjį Lietuvos Nepriklausomybės Kūrėją – Atstatytoją, pirmąjį ir dabartinį Respublikos Prezidentą Antaną Smetoną, Lietuvos Šaulių Sąjunga nori turėti Jį ne tik Aukščiausiuoju savo Vadu, bet ir nuoširdžios savo šeimos nariu.

To visos Lietuvos Šaulių Sąjungos noro vedamas, lietuvių Tėvynės meilės ir pagarbos savo vadams, o taip pat šaulių drausmingumo ir susiklausymo saitams dar labiau sustiprinti, Lietuvos Šaulių Sąjungos Rinktinių Atstovų Suvažiavimas, įvykęs laikinojoje Lietuvos sostinėje Kaune, 1936 metų birželio mėn. 30 d. Didįjį Lietuvį **Antaną Smetoną** išrinko Šaulių Sąjungos **Garbės Šauliu**.

Šis raštas, įteikiamas drauge su auksiniu Garbės Šaulio ženklu, te-liudija amžiams lietuvių tautos dėkingumą savo vadams ir jos pasiryžimą vieningai budėti Lietuvos Laisvės sargyboje” (LCVA 561-12-1730).

A.Smetona buvo pirmasis garbės šaulys. Vėliau garbės šauliais išrinkta ir daugiau žymių veikėjų: 1937 m. – arkivyskupas Pranciškus Karevičius, 1938 m. – Juozas Tūbelis, 1940 m. – Antanas Merkys ir Stasys Raštikis.

1938 m. birželio 12 d. Kaišiadoryse surengta Trakų apskrities moters – tautinio drabužio propagandos diena, „skirta Tautos Vado Antano Smetonos garbei Jo vardinių proga“. Programoje buvo valstybinės vėliavos pakėlimas ir nuleidimas, pamaldos katedroje, moterų tautiniai šokiai ir sporto pratimai, premijų už tautiškus drabužius įteikimas, laužas ir moterų kūrybiniai pasirodymai (LCVA 561-2-4523).

Pasak XIX rinktinės 1938 06 13 (!) įsakymo (LCVA 561-19-806), vykdant LŠS įsakymą, birželio 13 d. švenčiamos Antano Smetonos vardinės. „Šiais Jubiliejiniais Lietuvos Nepriklausomybės metais visi šaulių daliniai ypatingai turi pagerbti mūsų Valstybės Kūrėjo ir Ugdytojo asmenį“. Minėjimus rengti išvakarėse, sekmadienį birželio 12 d., arba birželio 13 d. Minėjimo tvarka: a) šaulių daliniai su vėliavomis dalyvaus pamaldose, b) vyks iškilmingi susirinkimai, kurių metu reikės paskaityti iš Antano Smetonos raštų ir minčių arba bus skaitomos paskaitos, būtinai meninė dalis, c) vakare Smetonos garbei bus uždegti laužai su atitinkama programa. Birželio 13 d. visos šaulių įstaigos ir atskiri šaulių namai pasipuoš tautinėmis vėliavomis.

O štai ištrauka iš LŠS vado P. Saladžiaus 1938 m. gruodžio 6 d. aplinkraščio šaulių rinktinių ir būrių vadams ir taryboms:

„Rinktiniai tautos atstovai lapkričio 14 d. išrinko Respublikos Prezidentą – vyriausią krašto viršininką. Tai buvo svarbus įvykis valstybiniame gyvenime. Mes, šauliai, išrinktąjį jau ketvirtą kartą Valstybės ir Tautos Vairininką A. S M E T O N A turime gerbti, jo klausyti ir saugoti jo didingą vardą, kad niekas nedrįstų pažeminti. Kas negerbia Valstybės Vado – negerbia valstybės ir tautos. Respublikos Prezidentui Garbės Šauliui A. Smetonai ir Jo pastatytai Vyriausybei turime būti ištikimi kaip karinės organizacijos nariai. Drauge turime būti vienybės skleidėjai ir jos kūnytojai ne tik savo tarpe, bet mums šauliams brangi ir visų lietuvių vienybė“. Pasak aplinkraščio, „šauliai, kaip rinktiniai lietuviai, turi būti kieti kaip plienas, tvirti kaip granitas“ (LCVA 561-18-214).

LŠS vadas įsakė visiems šaulių dalinių vadams gruodžio 18 d. susaukti iškilmingus būrių susirinkimus ir perskaityti Respublikos Prezidento žodį Tautai – A. Smetonos gruodžio 12 d. priesaiką, Seimui jį lapkričio 14 d. vėl perrinkus prezidentu.

Šauliai ugniagesiai

Šaulių ugniagesybos darbas praktiškai prasidėjo nuo 1928 metų, nors raginimų steigti gaisrininkų komandas buvo jau 1920 metais. „LŠS ugniagesių komandų įstatai“ patvirtinti 1930 12 13 - 1931 01 14.

Šaulių ugniagesių vėkla ypač suaktyvėjo 1930 metais. Pasak XIX rinktinės vado A. Petruškevičiaus 1930 04 15 pranešimo Lietuvos kariuomenės ugniagesių inspektoriui, tais metais rinktinėje susikūrė 6 ugniagesių komandos, tarp kurių: kovo 2 d. Merkinės š. būrio Samūniškių kaime iš 22 asmenų ir kovo 22 d. Perlojos š. būrio Perlojoje iš 30 asmenų (LCVA 561-19-94; pagal LCVA 561-19-108 ugniagesiai Samūniškėse susiorganizavo balandžio 20 d.). Patį rinktinės vadą Alytaus apskrities valdyba 1930 05 17 nutarimu paskyrė visų apskrities ugniagesių komandų brandmajoru (viršininku).

Šaulių ugniagesių komandų nariais galėjo būti ir ne šauliai.

XIX rinktinė 1930 m. birželio 9-15 d.d. Alytuje surengė šaulių ir savanorių ugniagesių kursus (I laida). Tai buvo pirmieji Lietuvoje vienos rinktinės rengti kursai. Anot rinktinės vado 1930 05 26 rašto, kursų dalyviui reikėjo atsivežti pagalvę, antklodę, čiužinį (be šiaudų), dubenėlį, šaukštą, puodelį kavai ir maisto vienai dienai. Kas turėjo, atsivežti ugniagesių šalną, kirvį, diržą ir virvę; geistina būti su pilna ugniagesių uniforma. Kursus baigė 37 šauliai (2 iš V Trakų rinktinės).

Tarp baigusiųjų kursus buvo: Merkinės ugniagesių komandos viršininkas, pašto viršininkas Feliksas Pempė ir Povilas Čaplikas iš Samūniškių, Perlojos būrio – Petras Milinavičius, Varėnos I b. – Alfonsas Karpavičius, Liškiavos b. – Jurgis Marcinonis, Puvočių būrio – Felicijonas Barysas (kursuose dar mokėsi Alfonsas Gudukas iš Merkinės). Pasak rinktinės 1930 m. birželio 24 d. įsakymo, baigusieji kursus turės teisę užimti kaimų ir miestelių ugniagesių komandų vadovų vietas. Tuo pačiu įsakymu nuo birželio 15 d. Perlojos ugniagesių komandos viršininku paskirtas Petras Milinavičius, o Merkinės (Samūniškėse) – Povilas Čaplikas. Tik pagal šį įsakymą kursai vykę gegužės 2-15 d.d. (! LCVA 561-19-61).

Pasak A. Ryliškio iš Varėnos I 1930 05 14 rašto rinktinės vadui, į gaisrininkų kursus dar norėjo vykti Varėnos būrio Babriškių skyriaus

šauliai Juozas Rutkauskas ir Daminas Valickas, tačiau jų nėra kursų baigusiųjų sąrašė. Alf. Karpavičiui XIX rinktinės 1930 11 19 įsakymu pavesta suorganizuoti Varėnoje I šaulių ir piliečių ugniagesių komandą; organizacinį darbą reikėjo atlikti iki gruodžio 20 d.

1930 m. rugsėjo mėnesį Žeimių kaime susikūrė Liškiavos š. būriui priklausiusi ugniagesių komanda (19 žmonių): 4 šauliai ir 15 kitų piliečių. Komandos organizatorius buvo Liškiavos b. vadas Mikas Lukošius. Ugniagesių komandų viršininkų kursus gegužės mėnesį (?) buvo baigęs šaulys Jurgis Marcinonis iš Žeimių kaimo, kuris ir vadovavo komandai. Samūniškėse tarp ugniagesių buvo 15 šaulių (viršininkas Povilas Čaplikas, jo pavaduotojas Vincas Griškevičius), Perlojoje – vien tik šauliai.

Deja, tų metų šauliai ugniagesiai įrankių praktiškai neturėjo; 10 kirvelių turėjo tik Perlojos ugniagesiai. Trūko pinigų inventoriui įsigyti. Tad suktasi, kaip išmanyta. Pavyzdžiui, vidaus reikalų ministrui leidus, Stakliškių š. būrys 1930 06 15 miestelyje surengė viešą įvairių daiktų loteriją Pakrovų kaime susikūrusios būrio ugniagesių komandos naudai – įrankiams įsigyti. Merkinės valsčiaus valdyba 1930 metais ugniagesiams sušelpiti skyrė 800 litų.

Dar daugiau šaulių ugniagesių komandų susikūrė 1931 metais. LŠS 1931 01 24 įsakymu sukurta LŠS Ugniagesių inspekcija. Jos vadovu paskirtas majoras Aleksandras Ružancovas, nuo 1933 m. rugpjūčio 1 d. – branddirektorius; jam vėliau šių pareigų atsisakius, LŠS ugniagesių vadovu tapo majoras Motiejus Karaša (1895 m. Biržų raj. – 1979 m. JAV; 1929-1932 m. buvo Lietuvos ugniagesių sąjungos pirmininkas, 1939 m. paskirtas Kėdainių apskr. karo komendantu, 1944 m. pasitraukė į Vakarų). 1933 metais buvo 193 šaulių ugniagesių komandos, iš jų 104 – Lietuvos ugniagesių organizacijų sąjungos (LUOS) narės. Tų metų spalio 28-29 d.d. Kaune vyko šaulių ugniagesių brandmeisterių pirmasis suvažiavimas.

XIX rinktinės vadas savo raštu (LCVA 561-19-108; rašto data nepažymėta – greičiausiai 1931 m. kovo mėn.) liepė š. būrių vadams suorganizuoti naujas ugniagesių komandas:

Daugų būriui – Geidukonių, Doškonių ir Druckūnų kaimuose (nors 1931 03 27 raštu suorganizuoti ugniagesių komandą Druckūnuose įpareigotas Perlojos š. būrys);

Liškiavos b. – Liškiavoje, Panaros, Gailiūnų ir Utiekos kaimuose;
Akmens b. – Jakėnuose „ir dar vieną, kur ras geriau“;
Puvočių b. – Puvočiuose „ir dar vieną, kur ras geriau“;
Guobinių b. – Guobinių, Ricielių ir Vilkiautinio kaimuose;
Raitininkų b. – Veismūnų, Savilionių ir Masališkių kaimuose;
Nedzingės b. – Nedzingėje, Meškučių, Rokančių ir Pilvingių kaimuose;

Merkinės b. – Gudakiemio ir Jonionių kaimuose;
Perlojos b. – Kaibučių kaime ir stiprinti Perlojoje esančią komandą;
Babriškių būriui – Babriškių, Kirklių ir Pabėzninkų kaimuose.

Rinktinės vadas Petruškevičius 1931 m. rugsėjo mėn. (diena nepamėta) raporte LŠS viršininkui pranešė, kad Merkinės ugniagesių komanda gegužės 17 d. atšventė 25 metų sukaktį nuo įsikūrimo ir veiklos 10-metį, atgavus Lietuvai nepriklausomybę. 1931 m. lapkričio 8 d. Alytuje, šaulių namuose, įvyko šaulių ugniagesių komandų atstovų – komandų pirmininkų, viršininkų ir skyrių viršininkų – suvažiavimas; kviesti valsčių viršaičiai ir policijos atstovai, pakviesti svečiai iš Trakų, Seinų, Vilkaviškio, Marijampolės ir Šakių apskričių.

LŠS Ugniagesių inspekcija 1932 05 07 raštu visų rinktinių brandmajorams nustatė kiekvienai ugniagesių komandai 3 litų metinį mokesť. Už tuos pinigus turėjo būti spausdinami įvairūs blankai ugniagesiams, padengiamos pašto išlaidos ir kt. Jeigu komanda nebūdavo sumokėjusi eilinių metų nario mokesčio, jos šaulių ugniagesių neapdovanodavo pasiųžymėjimo ženklais ir pan.

Pasak LCVA 561-18-280, XIX rinktinės atstovų 1934 11 01 suvažiavimo medžiagos, rinktinėje buvo 8 šaulių ugniagesių komandos, tarp jų – Merkinėje ir Nedzingėje, bei 14 šaulių ugniagesių skyrių, tarp kurių – Varėnos I ir Akmens būriuose.

Merkinės šauliai gaisrininkai (komandos viršininkas Alfonsas Gudukas) 1931 m. gruodžio 9 d. 5 val. ryto gesino gaisrą, Izidoriaus Bloznelio gyvenamąjį namą Merkinės valsčiaus Veismūnų kaime, Raitininkų š. būrio teritorijoje. Merkinės b. šaulys Feliksas Pempė kurį laiką vadovavo visiems valsčiaus gaisrininkams ne šauliams. Tačiau 1932 06 16 pareiškimu jis viršininko pareigų nuo birželio 20 d. atsisakė: mat Merkinės savivaldybės gaisrininkų draugija mažai rūpinosi ugniagesiais, dėl

ko nebuvo įmanoma palaikyti drausmės ir užtikrinti tinkamo pasirengimo (LCVA 561-19-108). Nuo to laiko bent metams ugniagesių veikla Merkinėje užgeso. Iš naujo ugniagesiai atgimė nuo 1933 m. rugpjūčio 13-osios; ši diena vadinama naujos komandos susikūrimo data. Net rinktinės 1933 09 11 įsakymu nuo tos dienos komandos viršininku paskirtas F. Pempė vadinamas naujai įsisteigusios komandos viršininku. Jam talkino ūkvedys Pranas Strumskas; komandos kasininkas nuo rugsėjo 11 d. buvo Juozas Bakanauskas. Nesusipratimą Merkinėje tarp šaulių ugniagesių ir žydų ugniagesių komandų 1933 m. rugsėjo 13 d. aiškinosi rinktinės vadas Navikevičius. Miestelio gaisrininkų draugijos, kurioje buvo 23 lietuviai ir 6 žydai, valdyboje buvo vieni žydai. Šaulių būrio valdybos pirmininko F. Pempės iniciatyva šaulių ugniagesių komanda įsisteigė iš naujo; į ją perėjo daugelis ugniagesių iš žydų vadovaujamos gaisrininkų draugijos. XIX rinktinė 1934 04 05 LŠS Ugniagesių inspekcijai pristatė apdovanoti Merkinės š. ugniagesių komandos 5 narius. Deja, LCVA 561-2-4380 nėra nei jų pavardžių, nei kuo prašyta apdovanoti. Tačiau XIX rinktinės atstovų suvažiavimo 1934 11 01 medžiagoje (LCVA 561-19-178) pažymėta, kad per ataskaitinį laikotarpį medaliu „Artimui pagalbon“ (iš pradžių medalis vadinosi „Artimui pagalbon“) apdovanoti Merkinės ugniagesiai Agafonas Ramanauskas, Jonas Čiurlionis, Viktoras Lukošius ir Leonas Bilinskas. III laipsnio ženklų „Artimui pagalbon“ apdovanotas buvęs Perlojos būrio šaulys, Pivašiūnų būrio ugniagesių komandos vadovas kunigas Leonas Petkelis. Feliksas Pempė 1934 12 27 apdovanotas Estijos gaisrininkų sidabro medaliu (LCVA 561-2-779).

Lankydamasis Merkinėje 1935 m. vasario 12 d., XIX rinktinės vadas Navikevičius paskelbė ugniagesiams bandomąjį aliarmą. Komandos viršininkui įteiktas Estijos ugniagesių medalis.

1935 03 26 XIX rinktinė LŠS Ugniagesių inspekcijai pristatė apdovanoti medaliu „Artimui pagalbon“ Merkinės šaulį Petrą Jokubauską. Jis apdovanotas 1935 07 18 įsakymu. Merkinės b. ugniagesių komandos valdyba 1936 08 07 posėdyje nutarė nuo sausio 1 d. (!) išbraukti iš komandos kaip išvykusius du narius rėmėjus – Emilį Šneiderį ir Juozą Bakanauską, Alfonso (valdybos pirm. F. Pempė). Komandos susirinkimas 1936 08 23 nario mokėstį, kurį mokėjo tik nariai rėmėjai, nutarė

1936 metams palikti 3 litus. Nutarta palikti 1935 metais išrinktą komandos valdybą: Jonas Vajėga, Juozas Bakanauskas (ne Alfonso!), Pranas Strumskas, kandidatai – Viktoras Lukošius ir Viktoras Valentukevičius. Į revizijos komisiją išrinkti: Kostas Steigvila, Florijonas Turonis, Kostas Lučkauskas ir Petras Jokubauskas. Garbės teismas paliktas tas pats: Jonas Jaskielevičius, Adomas Lukošius, Antanas Plutulevičius ir Grigorijus Fedotovas. Valdybos nariai pareigomis pasiskirstė rugpjūčio 24 d.: J. Vajėga – sekretorius, J. Bakanauskas – kasininkas, P. Strumskas – ūkio vedėjas ir viršininko pavaduotojas (valdybos pirm. F. Pempė). 1936 09 05 komandos valdyba nutarė prašyti š. rinktinės vado pristatyti apdovanojimui medaliais „Artimui pagalbon“ pasižymėjusius ugniagesius: Praną Strumską, Viktorą Valentukevičių (adjutantą) bei eilinius ugniagesius – Vaclą Zaruską, Joną Pipą ir Antaną Pakulį. Tačiau rinktinė atsakė, kad komanda turėtų užpildyti nustatytos formos apdovanojimo lapus ir pridėti tarnybos lapų ištraukas; tik tada rinktinės vadas tarpininkaus.

Ugniagesių komandos viršininkas ir jos valdybos pirmininkas Pempė kartu buvo Merkinės šaulių būrio vadas. Išvykdamas 1936 09 07 į naują tarnybos vietą, F. Pempė š. būrio vado pareigoms paskyrė Juozą Leščinską, o ugniagesių komandos viršininku – Joną Vajėgą, nors visą komandos turtą ir kt. tą pačią dieną perdavė viršininko padėjėjui Pr. Strumskui. Pastarasis rugsėjo 12 d. viską perdavė J. Vajėgai (komandos viršininku J. Vajėgą rinktinė patvirtino rugsėjo 10 d.).

Lietuvos ugniagesių organizacijų sąjungos pirmininko Feterausko 1938 03 02 įsakyme paskelbta žinia, kad Estijos ugniagesių sąjunga už nuopelnus ugniagesyboje vasario 16 d. Garbės ženklų (kryžiumi) apdovanojo Joną Vajėgą – Merkinės šaulių ugniagesių komandos viršininką, Merkinės policijos nuovados viršininką.

Iš komandos valdybos 1936 09 05 prašymo apdovanoti medaliais kelis šaulius ugniagesius nieko neišėjo. Merkinės būrys 1938 m. kovo 29 d. vėl prašė apdovanoti medaliu „Artimui pagalbon“ grupę ugniagesių, dirbančių komandoje apie 5-10 metų: Polikarpą Ratkevičių, Vaclą Zaruską, Juozą Bakanauską, Joną Jasionį, Kostą Steigvilą, Alfonsą Lukošius ir Praną Strumską. XIX rinktinės vadas 1938 04 22 išsiuntė tarpininkavimo raštą Lietuvos ugniagesių organizacijų sąjungos valdy-

bai (LCVA 561-19-282). Savo ruožtu LŠS ugniagesių inspektorius M. Karaša 1938 04 27 parašė Lietuvos ugniagesių organizacijų sąjungos ženklių tarybai, prašydamas apdovanoti garbės ženklais (tarp kitų): III laipsnio medaliu „Artimui pagalbon“ – Juozą Bakanauską, Merkinės komandos kasininką, Kostą Steigvilą, revizijos komisijos pirmininką, Alfonsą Lukošiuoną, adjutantą, Praną Strumską, ūkvedį, „Artimui pagalbon“ bronzos medaliu – ugniagesius Polikarpą Ratkevičių, Vaclovą Zarauską ir Joną Jasionį (LCVA 561-2-4380).

Akmens š. būrio valdyba steigti ugniagesių komandą nutarė 1931 04 19 posėdyje. Iškart, tą pačią dieną, Žilinėlių pradinėje mokykloje įvyko ugniagesių komandos steigiamasis susirinkimas, kuriam vadovavo š. būrio valdybos pirmininkas A. Širka; dalyvavo 18 žmonių. Į komandos valdybą išrinkti: Pranas Aldonis – komandos viršininkas, Petras Česnulevičius – viršininko pavaduotojas, Vladas Žemaitis – adjuntas sekretorius, kandidatai – Petras Putys ir Antanas Nacevičius. Susikūrusioje komandoje buvo 15 narių (iš jų 14 šaulių) ir 8 rėmėjai. Jokio inventoriaus ugniagesiai neturėjo (LCVA 561-19-108 ir 119). Akmens b. ugniagesių komanda 1932 m. gegužės mėn. gavo LŠS-gos pagamintą kampinį štapą. Komandos viršininko pareigose P. Aldonį pakeitė D. Nacevičius. Veikla pagyvėjo. D. Nacevičius prašė rintinės vado komandai adresuotus raštus siųsti ne į Akmenį, o į Strielčiskės.

Kitame Akmens būrio ugniagesių sąraše (be datos, LCVA 561-17-134) yra 25 asmenys, tarp kurių: Aleksandras Širka, Jokūbo (gimęs 1907 m. Varšuvoje), Jonas Keršys, Grigo iš Žilinėlių, Petras Žemaitis, Petro iš Glūko, Karpiškių gyventojai Adomas Jakučionis, Jono ir Martynas Jakučionis, Vinco.

1932 m. gegužės 3 d. 16 val. 30 min. Antrųjų Paručių kaime nuo griautinio užsidegė Simono Neviero kluonas. Su vietos gyventojais gaisrą gesino Akmens š. būrio gaisrininkų komandos viršininkas D. Nacevičius ir ugniagesys Vladas Žemaitis. Kluonas sudegė, bet kiti trobesiai išgelbėti. Deja, trobesiai nebuvo apdrausti; nuostolis – 1200 Lt.

Įrankiams įsigyti pinigų šauliams ugniagesiams aukodavo ūkininkai.

1933 m. sausio 8-osios vakare Akmens būrio ugniagesių komanda gesino degantį Andriaus Tarailos gyvenamąjį namą Puodžių kaime. Namas sudegė, bet kiti trobesiai išgelbėti. Šauliams padėjo subėgę kaimy-

nai. Šaulys Andrius Putys išgelbėjo miegančią Tarailienę ir du jos vaikus, o paskui dar kartą šokęs į ugnį, iš jos ištraukė apalpusį turtą gelbėjusį šeimnininką A. Tarailą.

1931 m. balandžio 15 d. įsisteigė Puvočių šaulių būrio ugniagesių komanda Mardasavo kaime. Jos adresas – pasienio policijos III rajono centrinė būstinė. Gegužės 11 d. sudarytame komandos sąraše yra 27 ugniagesiai: 10 šaulių – Kazys Burneika ir Adolfas Jakavonis iš Mardasavo, Mikas Bingelis ir Grigalius Jakavonis iš Purplių, Vincas Volungevičius, Julius Jevaišis, Vaclovas Jevaišis ir Vincas Kudarauskas iš Puvočių, Juozas Jakimonis ir Viktoras Barysas iš Kasčiūnų; 17 vyrų ne šaulių iš Mardasavo, Purplių, Kaibučių ir Kasčiūnų. Ugniagesių amžius – nuo 19 iki 39 metų. Purplių ir Kaibučių grupės skyrininkas – Mikas Bingelis, Puvočių ir Kasčiūnų grupės – Vincas Volungevičius (LCVA 561-19-825).

Raitininkų š. būrio ugniagesių komanda Masališkių kaime įsisteigė 1931 m. balandžio 15 d.; ją sudarė 3 šauliai ir 16 kitų asmenų. Viršininku išrinktas Vincas Janulevičius. Tačiau rugpjūčio 4 d. V. Janulevičius komandos valdybai įteikė pareiškimą: „Kadangi aš nesugebu vesti komandos ugniagesybos pasiruošimo pratimų, nuo komandos viršininko pareigų atsisakau“. Tą dieną įvykęs komandos susirinkimas patenkino Janulevičiaus pareiškimą ir komandos viršininku išrinko Vincą Ivanauską, Petro; jo padėjėju liko J. Kirmelevičius. Rinktinė juos patvirtino nuo rugpjūčio 4 d., tačiau kaip Merkinės š. būrio ugniagesius. Komandos sekretorius buvo Aleksandras Orlinskas. V. Ivanauskas 1932 06 03 paprašė rinktinės vado Orlinską už pareigų nevykdymą atleisti, o į jo vietą paskirti Bronių Ivanauską; rinktinės vadas prašymą patenkino.

Nedzingės šaulių b. ugniagesių komanda įsisteigė 1931 m. lapkričio 1 d.; joje buvo 39 tikrieji nariai ir 6 rėmėjai. Inventoriaus nebuvo. Komandos viršininkas ir valdybos pirmininkas – Jonas Gasiūnas, jo pavaduotojas – Jonas Kopka, adjutantas sekretorius – Ignas Kaupas. Mašinėle atspausdintame 1932 02 10 komandos narių sąraše yra 46 pavardės, o pieštuku prirašyta dar 11 (LCVA 561-17-27). Komandos nariai – iš Nedzingės, Tolkūnų, Vadėnų, Panedzingio, Sapiegiškės, Pilvingių, Parkaršio, Kamisarkos, Vartavalakio, Burokaraisčio, Giraitės, Kucakiemio kaimų. 1932 m. gegužės 22-30 d.d. komanda surengė priešgaisrinę sa-

vaite. Viešame susirinkime gegužės 22 d. pranešimą apie šią savaitę padarė komandos sekretorius L. Nadzeika. Nutarta Nedzingės ugniagesių rajoną suskirstyti į 8 skyrius – grupes. Kiekvienoje grupėje – po 4 žmones (iš viso 32). Per savaitę kiekviena grupė turėjo apeiti savo skyriaus gyventojus, jiems aiškinti ir patarti, kaip geriau apsisaugoti nuo gaisro ir kokius įrankius turėti; kartu rinktos aukos. Deja, ne visos grupės darbą atliko pavyzdingai. Per savaitę surinkta 28,30 Lt aukų. Atskaičius 11 % (3,10 Lt) Alytaus rinktinės reikalams, šauliams ugniagesiams liko 25,20 Lt.

1932 05 27 komisija – St. Kvilonas (pirmininkas) bei Petras Celencevičius ir Vincas Lukoševičius (nariai) – tikrino priešgaisrinę būklę ir švarą Giraitės, Valakėlių, Savulkų ir Lesagūrų kaimuose. Patikrinti 37 ūkiai. Dėl švaros priekaištų mažiau, tačiau priešgaisrinio požiūriu netvarkos daugiau: keli kaminai išdegę, apgriuvę, pakrypę, vienas net medinis; trūko priešgaisrinės saugos priemonių: kopėčių, kablių.

Aukų rinkliavų pinigai panaudoti įrankiams įsigyti. Tiesa, aukos nebuvo itin dosnios. Pvz., LCVA 561-19-741 yra du aukų lapai be datų. Pagal pirmąjį lapą 24 aukotojai sudėjo 16,20 Lt (aukojo nuo 10 ct iki 1 Lt); kitame lape 6 asmenys paaukojo 1,40 Lt (nuo 10 ct iki 50 ct).

XIX rinktinės 1933 07 30 įsakymu Nedzingės būrio ugniagesių komandos viršininkas Ignas Kaupas nuo gegužės 20 d. iš pareigų atleistas ir toms pareigoms eiti paskirtas Viktoras Zurlys. 1934 m. gegužės mėnesį surengtos priešgaisrinės savaitės proga komanda persitvarkė ir gegužės 10 d. išsirinko naują valdybą: išdininkas – Zigmas Zurlys, ūkvedys – Motiejus Petrauskas, sekretorius – Vincas Juškevičius, kandidatai į valdybos narius – Bolius Juškevičius ir Petras Celencevičius (buvęs sekretorius L. Nadzeika reikalus P. Celencevičiui ir V. Juškevičiui perdavė tiksliai rugpjūčio 14 d.). Susirinkimas nutarė gegužės 27 d. (per atlaidus vietos bažnyčioje) padaryti rinkliavą. Tačiau jai surengti reikėjo vietos policijos nuovados viršininko leidimo. Anot rinktinės vado Navikevičiaus 1934 05 15 rezoliucijos, rinkliavą ugniagesiai galėjo rengti kartą per metus, nors jų būdavo ir dažniau. Rinkliava surengta liepos 29 d. Iš viso gauta 19,45 Lt pajamų: 6,50 Lt pagal kvitus, o 12,95 Lt aukų dėžutėje. Išlaidos sudarė 3 Lt, tad grynas pelnas – 16,45 Lt (1934 07 31 apyskaita, komandos valdybos pirmininkas P. Celencevičius). Ugniagesių

rinkliava vyko ir tų metų spalio 15 d. Aukų dėžutėje rasta 18,70 Lt. Po išlaidų – 10,55 Lt – liko 8,15 gryno pelno. Vėliau, pvz., 1936 m. pavasari, Nedzingės būrio ugniagesių komandai vadovavo Benediktas Makarevičius.

Kaip jau minėta, Varėnos I būrio šauliui Alfonsui Karpavičiui, baigusiam I-uosius ugniagesių kursus prie rinktinės štabo, 1930 11 19 įsakymu rinktinė pavedė suorganizuoti šaulių ir piliečių ugniagesių komandą (LCVA 561-19-61). Turininga būrio ugniagesių 1931 m. V-VIII mėn. veiklos programa. Joje, be kitų dalykų, planuota kas mėnesį rengti po 5 užsiėmimus: ligoninės gaisro gesinimą ir ligonių gelbėjimą; elektros stočių gaisrų gesinimą; numatyti bandomasis pavojus, supažindinimas su įvairiais gaisrų gesinimo įrankiais, kovos rikiuotė ir kt. (LCVA 561-19-119).

Alytaus rinktinės 1931 08 31 įsakymu ugniagesių komandos viršininkas A. Karpavičius (jis ir būrio vadas) nuo rugpjūčio 20 d. pačiam prašant atleistas ir į jo vietą laikinai paskirtas Antanas Gražulis. Rugsėjo 13 d. 8 val. vakaro buvo daroma Varėnos I šaulių ir savanorių ugniagesių bendra repeticija. Tikslas – išbandyti ugniagesių veikimą. Miestelio gatvėse pradėjus signalizuoti, Varėnos policijos punkto vedėjas Stalgys išbėgo iš alinės ir, išsitraukęs ginklą, puolė signalininkus. Kitą dieną ugniagesių susirinkime Stalgys dar labiau koliojo ugniagesius: „Komanda susitvėrusi iš banditų!” Prieš pavojaus skelbimą ugniagesys Vincas Kaziulionis triskart buvo nuvykęs pas Stalgį pranešti, bet jo nerado namuose, nes policijos veikėjas girtuokliavo. „Jam būnant Varėnoje mūsų komanda griežtai atsisako veikti”, – 1931 09 20 raporte Alytaus apskrities brandmajorui rašė Varėnos šaulių ugniagesių komandos viršininkas A. Gražulis.

Lapkričio 15 d. 23 val. Naujaulyčio kaime pradėjo degti Aniceto Palevičiaus gyvenamasis namas ir tvartas. Šaulių ugniagesių komanda atvyko per 15 min. Ugniagesiai išgelbėjo pirkios vieno galo sienas, o kito galo sienas išdraskė ir taip apsaugojo kaimyninius trobesius.

Varėnos I šauliams ugniagesiams sumanius statyti stoginę, Varėnos valsčiaus taryba 1931 m. davė 300 litų pašalpos, o siurbliui įsigyti 1932 m. garantavo valstybinei draudimo įstaigai 1600 Lt trejems metams. Stoginės statybai nupirktą 30 kietmetrių medžio. Ugniagesių komanda

1932 m. pradžioje turėjo įrankių už 1000 litų. Siurbliui įsigyti ūkininkai apsidėjo mokesčiu per 3 metus nuo pirkios mokėti po 2 Lt.

1932 metais Varėnos gaisrininkams teko gesinti kelis gaisrus. Naktį iš birželio 12-osios į 13-ąją Naujaukyje užsidegė Agotos Keršienės gyvenamasis namas ir tvartas. Pastatai nebuvo apdrausti, nuostolis – 900 Lt. Gaisro priežastis – padegimas. Gaisrą pastebėjo netoli gyvenęs gaisrininkas V. Kaziulionis. Susirinko 22 gaisrininkai su 4 hidropultais, 10 kibirų, 9 kirviais ir 4 kabliais. Arkliai buvo ganyklose ir trūko pakinktų, tad 3 šulės (statinės) nebuvo panaudotos. Vanduo imtas iš netolimo Lapiniausko šulinio. Abu Keršienės pastatai sudegė, tačiau gretimi Lapiniausko pastatai – pirkia ir kluonas – apsaugoti; išgelbėtas už 25 m buvęs Keršienės kluonelis. Gesinant gaisrą sugedo vieno hidropulto pompa, tad komanda patyrė 12 Lt nuostolį (komandos viršininko Jono Keženiaus 1932 06 15 pranešimas rinktinės brandmajorui).

J. Keženius birželio 30 d. surašė aktą, jog tądien 13 val. sudegė Varėnos I miestelio žydų pirtis. Gaisro priežastis – piktos valios darbas. Gaisrą pirmasis pastebėjo kirvininkas Aleksandras Lapurka. Be jokio signalo susirinko 12 gaisrininkų. Gaisras užgesintas kibirais. Dėl sugadintų įrankių gaisrininkų komanda turėjo 15 Lt nuostolių. Pasižymėjo komandos ūkio vedėjas Vincas Kaziulionis. Kad gaisras vėl neišsižiebtų, prie gaisravietės ilgesniam laikui pasiliko kirvininkas Mikas Jaskonis ir švirkšlininkų viršininkas Aleksandras Palevičius.

1932 08 17 gaisrininkų komandos viršininkas A. Gražulis, nors pareigų oficialiai nėjęs, prašė LŠS brandinspektorius Kaune paaiškinti, kas atlygins komandai už gaisrų metu sugadintus įrankius ir sudegintus ugniagesių drabužius bei apavą. Mat rugpjūčio 10 d. 6 val. vakaro Varėnoje kilo gaisras Čereiskio namuose: nuo duonkepės krosnies užsidegė išorinė siena. Gaisras greitai likviduotas. A. Gražulio rašte primintas ir birželio 30 d. pirties gaisras. Brandinspektorius (jo pareigas laikinai ėjo maj. A. Ružancovas) rugsėjo 2 d. atsakė, kad už sugadintus įrankius komandoms nieks atlyginimo neskiria. „Šis klausimas bus svarstomas per suvažiavimą, kuris numatomas š.m. rugsėjo mėnesį”.

XIX rinktinės 1932 08 30 įsakymu Varėnos šaulių ugniagesių komandos viršininkas Jonas Keženius jam prašant nuo liepos 31 d. iš pareigų atleistas ir jas eiti paskirtas Antanas Gražulis (nuo 07 31 iki 08 20

ugniagesių komandos viršininko pareigas ėjo būrio vadas Bolius Poškus). Komandos vadovybė kaitaliojosi: J. Keženius komandos turtą liepos 31 d. perdavė B. Poškui, o šis rugpjūčio 22 d. – vėl A. Gražuliui; komandos adjutantas buvo Vaclovas Lapurka. Pasak 1933 m. kovo mėn. (diena nenurodyta) š. būrio susirinkimo protokolo, ugniagesių turtas vertintas 2 tūkst. litų. Įrankiams laikyti ugniagesiai turėjo stoginę.

Dėl dviejų būrių – Liškiavos ir Perlojos – ugniagesių komandų susikūrimo datų archyvinių šaltinių žinios skiriasi.

Pasak LCVA 561-19-108 lapo 24, Liškiavos būryje komanda įsteigta 1931 m. gegužės 11 d., neskaitant 1930 m. rugsėjo mėn. susibūrusių gaisrininkų Žeimių kaime; Žeimių ugniagesių komandą iš 19-kos asmenų, pradėjusią veikti 1930 09 24, XIX rinktinė patvirtino 1930 m. rugsėjo 30 d.; komandos viršininku paskirtas I ugniagesių vadovų kursų laidą baigęs J. Marcinonis.

1931 05 11 susikūrusią Liškiavos b. komandą sudarė 12 tikrų narių ir 2 rėmėjai. Komandos viršininku tapo Jurgis Marcinonis, jo pavaduotoju – Julius Leknickas, adjutantu sekretoriumi – V. Marcinonis. Inventorius – 6 kabinės kopėčios. Tačiau LCVA 561-1-108 (lapas 306) yra Liškiavos š. b. ugniagesių komandos steigiamojo susirinkimo (?) 1932 m. gegužės 26 d. protokolas. Susirinkimui pirmininkavo Jurgis Marcinonis. Pasak protokolo, į komandą užsirašė 23 nauji nariai. Tačiau naujajame sąraše nėra paties Jurgio Marcinonio, užtat yra Bolius Čaplikas, Petras Vilkelis, Jonas Amšiejus, Rachmanas Chackelis... Komandos valdybos sekretoriumi išrinktas Adolfas Valukonis (narių sąraše jo nėra), išdininku – Šlioma Palnickas; revizijos komisijon – Juozas Česnulevičius, Petras Aleksonis ir Jonas Petrikonis. Nutarta kas mėnesį mokėti po 25 ct nario mokesčio. Liškiavos b. ugniagesių komandos 1933 m. vasario 20 d. sąraše – 23 vyrai: Petras Aleksonis, Juozas Česnulevičius, Kostas Česnulevičius, Jonas Večkys, Bolius Večkys, Juozas Petrikonis, Jonas Petrikonis, Jonas Balčius, Antanas Karlonas, Jonas Zautra, Bolius Valentukevičius, Mejeris Zagurskas, Maušas Berščanskas, Jankelis Dzejermanas, Mejeris Palnickas, Šlioma Palnickas, Jurgis Marcinonis, Juozas Marcinonis, Vladas Marcinonis, Kazys Marcinonis, Juozas Marcinonis, Hiršas Babalskas ir Aižikas Brancholcas (LCVA 561-17-120).

Kaip matėme skirsnio pradžioje iš rinktinės vado 1930 04 15 prane-

šimo, Perlojos š. būrio ugniagesių komanda susikūrusi 1930 m. kovo 22 d. Tačiau pasak LCVA 561-19-108 (lapas 384), komanda susikūrė 1932 m. liepos 25 d. Komandoje kartu su ne šauliais – 40 narių. Išrinktas komandos komitetas: viršininkas – šaulys Juozas Belevičius, pirminkininkas – Julius Baublys (šaulių būrio vadas), sekretorius – šaulys Pranas Lukšys, išdininkas – šaulys Juozas Baublys. Rinktinė J. Belevičių komandos viršininku vėliau patvirtino nuo liepos 25 d. Rinktinės 1933 12 29 įsakymu J. Belevičius iš pareigų atleistas ir nuo gruodžio 15 d. ugniagesių komandos viršininku paskirtas Pranas Lukšys, Juozo.

Ugniagesių kursai 1932 m. vasario 15-21 d.d. (ar 14-22 d.d.?) surengti Alytuje prie 4 artilerijos pulko I grupės. Kursų tikslas – paruošti ugniagesių komandų vadovus (1932 01 30 šaulių rinktinės raštas). Kai kurie būriai rinktinei pranešė, kas iš jų vyks į kursus: iš Nedzingės būrio – Jonas Kopka ir Mikas Ivanauskas, iš Liškiavos b. – Jonas Auryla, Antano iš Panaros kaimo ir Pranas Rudžius, Andriaus iš Žeimių kaimo, iš Akmens b. – Vladas Žemaitis; Varėnos valsčiaus valdyba į kursus pasiskyrė Vaclovą Lapurką ir Antaną Gražulį; iš Masališkių ugniagesių komandos turėjo vykti Aleksandras Orlinskas, tačiau nevyko, nes buvo susižeidęs dešinę ranką (komandos viršininko V. Ivanausko ir A. Orlinsko 1932 04 02 paaiškinimas rinktinės vadui, LCVA 561-19-108).

Kariuomenės ugniagesių inspekcija savo aplinkraščiuose paskelbdavo į atsargą paleidžiamus karių ugniagesių kursus baigusius asmenis ir rekomenduodavo juos įtraukti į šaulių ugniagesių veiklą. Tokie buvo, pavyzdžiui, vėliau žinomi šauliai: 1931 m. spalio mėn. paleistas Juozas Marcinonis iš Žeimių kaimo, 1932 m. balandžio mėn. paleistas Bolius Poškus iš Užumelnyčio, Juozas Rumskas iš Karpiškių kaimo ir kiti.

XIX rinktinės vadas A. Petruškevičius 1932 02 18 raštu prašė visų ugniagesių komandų stoti nariais į Lietuvos ugniagesių organizacijų sąjungą (LUOS). Liškiavos ir Nedzingės š. būrių komandos į LUOS įstojo ir sumokėjo po 10 Lt stojamojo mokesčio. Varėnos I ugniagesiai nutarė tais metais į Sąjungą dar nestoti (komandos viršininko J. Keženiaus 1932 05 08 raštas rinktinės brandinspektoriui). Tačiau iš LCVA 561-19-108 lapų 351-352 matyti, kad 1932 m. liepos mėnesį į LUOS įstojo ne tik Akmens ir Mikalavo būrių, bet ir Varėnos I š. ugniagesių komandos. Be to, Lietuvos ugniagesių organizacijų sąjungos 1936 05 23

įsakymu nuo sausio 1 d. iš Sąjungos narių išbraukta į skyrių persiorganizavusi Liškiavos šaulių komanda (LCVA 561-19-233).

1940 m. balandžio 14 d. įvyko Varėnos II š. būrio ugniagesių komandos steigiamasis susirinkimas (LCVA 561-19-329). Dalyvavo š. būrio vadas V. Grigaliūnas ir 20 kitų asmenų; kaip savivaldybės atstovas dalyvavo Varėnos I viršaitis Jonas Čenkus. Steigti ugniagesių komandą buvo numatyta būrio susirinkime kovo 10 d. Pareiškimus būti ugniagesiais parašė: Boleslovas Steckus, Bronius Kareiva, Vaclovas Milėnas, Juozas Saulėnas, Vladas Šimelionis, Vincas Versekinas (ar Verseckas?), Vladas Naickickas, Vaclovas Navionis, Juozas Misiukaitis, Zenonas Tamulionis (Tamulevičius), Kajetonas Ulozas, Stasys Ramanauskas ir Karolis Orenius. Komandai vadovauti paskirtas šaulys St. Ramanauskas, buvęs Kelmės savanorių ugniagesių komandos viršininkas. Ugniagesių raštvedybai tvarkyti išrinkti K. Ulozas ir Teodoras Steponavičius. Nutarta perimti komandos žinion pas miestelio gyventojus esančius buvusios lenkų ugniagesių komandos įrankius.

Manevrai, pratybos

Šaulių kariniam parengimui stiprinti ir jų gebėjimams patikrinti bene geriausiai pasitarnavo reguliariai rengiami šaulių manevrai ir kitos pratybos.

1926 m. rugsėjo 18-19 d.d. šaulių manevrai vyko Meškučių kaime (Alytaus raj.). 302 Merkinės būrys buvo „mėlynųjų“ vado Jagelavičiaus žinioje („mėlynieji“ per manevrus būdavo puolančioji pusė, besigynusieji – „raudonieji“ arba „baltieji“).

Prienų rajone 1927 m. rugsėjo 25 d. manevravo Marijampolės ir Alytaus apskrįčių šauliai. Dalyvavo net karo lėktuvai. Spalio 2 d. vyko Alytaus ir Trakų rinktinių manevrai Trakų apskr. teritorijoje. Pilvingių apylinkėje spalio 16 d. vyko kelių Alytaus rinktinės š. būrių kariškos pratybos. Dalyvavo rinktinės vadas ir 2 ulonų pulko orkestras. Žiūrėti pratybų atėjo daug apylinkės žmonių. Spalio 23 d. surengti Seinų ir Alytaus rinktinių manevrai Seirijų ir Šventežerio apylinkėse.

1928 m. rugsėjo 30 d. vykusiuose Marijampolės ir Alytaus rinktinių bendruose manevruose mūsų krašto šauliai nedalyvavo, nors laimėjo

XIX Alytaus rinktinė (manevravo šeši jos būriai). Užtat spalio 14 d. Seirijų-Leipalingio rajone vykusiuose bendruose manevruose su Seinų (Lazdijų) rinktine tarp 7-nių XIX rinktinės būrių buvo ir 21 Merkinės būrys. Vėl laimėjo XIX rinktinė.

1928 m. spalio 21 d. rengti XIX rinktinės šaulių manevrai Babriškių kaime. Iš vienos pusės – Varėnos I, Akmens ir Perlojos būriai, iš kitos – Daugų, Meškučių, Nedzingės būriai ir dalis Nemunaičio būrio (Butrimonių būrys į manevrus neatvyko). Antrajai pusei tądien 8 val. ryto reikėjo būti ant plento Doškonių kaime netoli Daugų. Visiems prie kepurinių turėti prisisegus raudonus keturkampius (tai „raudonieji“, kiti būriai – „mėlynieji“). Privalėjo dalyvauti visi pėstininkai, raiteliai, dviratininkai. Vietoj kulkosvaidžių reikėjo pasidaryti po 3 tarškalus. Manevrams vadovavo Daugų būrio vadas. Dalyvavo ir šaulės moterys. Lauko virtuvę manevrams davė 11 baterijos vadas Ambrazėjus. Rinktinės vadas manevrais buvo nepatenkintas. Blogai pasireiškė Perlojos, Nedzingės ir Meškučių būriai (LCVA 561-19-733). Lapkričio 1 d. surengti Liškiavos ir Merkinės būrių manevrai. Dalyvavo Merkinės būrio 27 ir Liškiavos būrio 19 šaulių. Pasak LCVA 561-19-1006, „Merkinės būrys labai gerai ir drausmingai atrodė“. Laimėjo Merkinės būrys, kuriam šie manevrai buvo jau antri tais metais. Antrus tais metais bendrus manevrus lapkričio 11 d. surengė Nedzingės ir Meškučių būrių šauliai.

Alytaus apylinkėse 1929 m. gegužės 26 d. surengti visos XIX rinktinės šaulių manevrai – vieni didžiausių per pirmąjį šaulių gyvavimo dešimtmetį. Po manevrų – sakalų gimnastikos pratimai, kokius vėliau teko daryti Kaune per šaulių 10-mečio suvažiavimą. Visi seni šauliai privalėjo būti su uniforminėmis kepurėmis ir tarnybiniais raiščiais, o kurie važiavo į Kauną – su visa uniforma. Visų šaulių dalyvavimas būtinas. Gimnastika daryta grojant dūdų orkestrui.

Lietuvos nepriklausomybės 11-kos metų paminėjimui Merkinėje 1929 m. rugpjūčio 15 d. surengtas šaulių paradas (Merkinė – LŠS Pafrontės kuopos vado būstinė).

1929 m. rugsėjo 29 d. ties Leipalingiu vyko Alytaus ir Seinų rinktinių šaulių manevrai.

1929 m. gruodžio 12 d. surengti 4-tos kuopos manevrai; kuopos vadas – ats. leit. J. Greblikas. Gruodžio 15 d. Varėnos ir Akmens būrių

šauliai Varėnos I-Salovartės rajone „susirėmė“ su Perlojos ir Nedzingės būriais. Tai buvo 2-ros kuopos manevrai. Juose dalyvavo XIX rinktinės vadas Petruškevičius ir 1-mos kuopos vadas. Vieni susirinko į Varėną I, kiti į Dvarčių kaimą, iš kur prasidėjo žygiai į kovos lauką. Kautynės buvo puolamojo ir ginamojo pobūdžio. Vienai pusei vadovavo A. Ryliškis, kitai P. Makarevičius. Tą pačią dieną vyko ir 3-čios kuopos manevrai. Juose dalyvavo visi kuopos būriai. Kuopos vadas – ats. leit. Z. Prapestis.

1930 m. rugsėjo 26 ir 27 d.d. vyko kariuomenės ir šaulių kuopų manevrai. Po vieną dieną juose su savo būriais dalyvavo būrių vadai: Varėnos I būrio – Vincas Kumpa, Perlojos b. – Rokas Ikasala, Akmens b. – Jonas Keršys, Nedzingės būrio – Rokas Makarevičius. Lapkričio 16 d. Varėnos I rajone įvyko 2 šaulių kuopos manevrai. Dalyvavo daugiau kaip pusantro šimto šaulių – vyrų ir moterų – iš Varėnos I, Perlojos, Nedzingės, Akmens ir Babriškių būrių. Deja, viską sugadino kilusios muštynės tarp Perlojos ir Varėnos šaulių (žiūr. A. Ryliščio raportą rinktinės vadui LCVA 561-19-93).

Trijų būrių – Merkinės, Raitininkų ir Ryliškių – manevrai surengti 1931 m. balandžio 7 d. Merkinės būrys gynėsi nuo puolusių Raitininkų ir Ryliškių šaulių. Rugsėjo 28 d. įvyko Alytaus karinės įgulos ir šaulių manevrai; veiksmus stebėjo 4 vokiečių karininkai. Spalio 18 d. Varėnos I rajone vyko XIX rinktinės 2 kuopos manevrai. Dalyvavo daug pafrontės šaulių. Naujuose Varėnos I šaulių namuose surengtas pirmasis vakaras – suvaidintas gražus veikalas „Savanoris“. Manevruose ir vakare grojo rinktinės orkestras, dalyvavo LŠS Karinio parengimo skyriaus viršininkas Kairiūkštis, rinktinės vadovai.

XIX rinktinės vadui A. Petruškevičiui 1932 m. spalio 24 d. apsilankius Varėnos I būryje (ketvirtą kartą tais metais), tartasi dėl ruošimosi kuopos manevrams spalio 30 d. Sukviesti būrių vadai ir šaulių aktyvas, atsargos jaunesnieji leitenantai. Pasitarime dalyvavo Varėnos I, Perlojos, Daugų, Akmens, Babriškių būrių vadai, ats. jaun. leitenantai Gediminas Balčius ir Kazys Milinkevičius, kuopos vadas ats. karininkas Andrius Ryliškis ir pasienio rajono viršininkas Šurna (A. Ryliščio laipsnis dokumentuose paprastai nenurodomas). Numatytos manevrų vieta ir užduotis, paskirtos rinkimosi vietos. Akmens, Babriš-

kių, Daugų ir Nedzingės būriai spalio 30 d. 6 val. rinkosi Babriškėse ir 7 val. pradėjo žygį Varėnos I link. Varėnos I ir Perlojos būriai 7 val. rinkosi Varėnoje I ir 8 val. išstatė pastovio apsaugą. Būti tarpininkais kviesti pasienio apsaugos rajono viršininkas Šurna ir kai kas iš neseniai kariuomenėje tarnavusių puskarininkių. Bendriesiems manevrams vadovavo pats Petruškevičius. Paruošti pietus 200-tams šaulių Varėnoje I rūpinosi Varėnos b. šaulys Juozas Lapiniauskas ir jam priskirti šauliai ne rikiai iš kiekvieno būrio. Katilas pietums ir orkestras atsiųsti iš Alytaus.

Kuopos manevruose spalio 30 d. dalyvavo 225 šauliai, iš jų 198 pėsstininkai, 4 raiteliai, 1 motociklininkas ir 22 dviratininkai. Be to, dar 3 šaulės ir 4 šauliai gamino pietus. Dalyvavo: Varėnos I būrio – 62 šauliai iš 70, Perlojos b. – 38 iš 45, Akmens b. – 34 iš 38, Babriškių b. – 36 iš 40, Daugų b. – 38 iš 46, Nedzingės būrio – 24 iš 40. Babriškių ir Varėnos I rajone buvo puolamosios ir ginamosios kautynės. Puolusieji – Babriškių, Akmens, Daugų ir Nedzingės būriai, iš viso 132 šauliai; vadas – Daugų b. vadas G. Balčius. Gynėsi Varėnos I ir Perlojos būriai – 93 šauliai, vadovaujami K. Milinkevičiaus. Manevrai baigėsi 10 val. 35 min. Po jų – manevrų rezultatų nagrinėjimas, paradas, pamaldos bažnyčioje. Pasakui šauliai šventoriuje prisiekė. Atidaryta rankų darbų kursų paroda. Iškilmingo šaulių posėdžio darbo prezidiumui vadovavo mokyt. G. Balčius, sekretoriavo mokyt. A. Širka iš Jakėnų. „Pietūs buvo gerai pagaminti: aviena, kopūstai ir bulvės“. Po pietų – Varėnos I būrio 5 metų sukakties iškilmingas minėjimas. Vakare suvaidinta „Vakarinė daina“. Dainavo šaulių choras (vadovas Augonis). Po viskam – šokiai. Viskas praėjo gerai. Buvo svečių iš Kauno: Žemės banko direktorius šaulys Petras Aravičius, p. Radušis ir p. Kregždė (pastarųjų dviejų titulai protokole neparašyti, LCVA 561-2-776).

Liškiavos valsčiuje, už Dubaklonio kaimo, 1932 m. lapkričio 13 d. surengti 6-ių būrių – Ryliškių, Puvočių, Liškiavos, Raitininkų, Merkinės ir Guobinių – manevrai. Tai buvo kuopos manevrai, dalyvaujant rinktinės vadui. Manevruose iš viso dalyvavo 135 šauliai, tarp jų: Merkinės būrio – 45 iš 60, Liškiavos b. – 38 iš 80, Ryliškių b. – 14 iš 34, Raitininkų b. – 12 iš 26, Puvočių b. – 10 iš 38, Guobinių būrio – 16 iš 26. Vyko puolamosios ir ginamosios kautynės. Puolusiems vadovavo ats.

jaun. leit. Juozas Kačiulis, besigynusiems – ats. jaun. leit. Mikas Lukošius. Iš LŠS Centro dalyvavo majoras Kairiūkštis. Manevrai prasidėjo 8 val., baigėsi 14 val. Po manevrų aptarta jų eiga, surengtas granatų sprogdinimas. Pasak rinktinės vado, manevrai pasisėkė vidutiniškai. Dalyvavo mažai šaulių, ypač iš didelio Liškiavos būrio. Tačiau „tie, kurie dalyvavo, darė gražų išpūdį ir stengėsi visa atlikti tvarkingai ir drausmingai” (LCVA 561-19-639).

1933 m. balandžio 9 d. Liškiavoje vėl rengti kuopos manevrai (kuopos vadas – M. Lukošius). Juose dalyvavo 75 šauliai iš Liškiavos, Guobinių ir Kibyšių būrių (trijuose būriuose iš viso buvo 149 šauliai). Puolamosios ir ginamosios kautynės vyko nuo 7 val. iki 10 val. 30 min. Po jų – pamaldos ir šaudymas kovos šoviniiais iš 100 m atstumo. Šaudymo rezultatai geresni, negu 1932 metais. Labai gerai pasirodė naujas Kibyšių š. būrys (b. vadas – girininkas Eligijus Ryškus); šio būrio šauliai atvyko ir išvyko rikiuote.

Varėnos apylinkių šaulių būriai manevrus Daugų-Varėnos I plento linijoje turėjo 1934 m. spalio 21 d. Po jų Varėnos I būrys minėjo 7 metų sukaktuves. Jų išvakarėse šauliai su deglais nuėjo į kapines ir pagerbė prie Širvintų žuvusį šaulį Joną Sukacką bei mirusius šaulius Artemijų Savčenką ir Antaniną Beručkaitę. Manevrų dienos rytą Varėnos I miestelis pasipuošė vėliavomis. Po manevrų vyko pamaldos bažnyčioje. Giedojo Varėnos I šaulių choras. Paskui visi manevrų dalyviai išsirikiavo prie Nepriklausomybės paminklo. Varėnos I būrio valdybos pirmininkas A. Ryliškis nušvietė būrio praeitį. Kalbėjo LŠS viršininkas M. Kalmantas ir Alytaus apskrities viršininkas Jurgelis. Vakare šaulių salėje – vaidinimas ir pasilinksminimas.

Liškiavos ir Merkinės kuopų manevrai, kuriuose dalyvavo 146 šauliai, vyko 1933 m. spalio 22 d. Abiejose kuopose iš viso buvo 237 šauliai. Pasak LCVA 561-2-848, manevruose dalyvavusių šaulių ūpas buvo labai geras. „Ypatingai patenkinti gavę šiltą maistą”. Puolėjams vadovavo J. Kačiulis, gynėjams M. Lukošius. Manevrus stebėjo XIX rinktinės naujasis vadas J. Navikevičius. Varėnos I-Perlojos ruože spalio 25 d. surengti 2 kuopos manevrai. Dalyvavo Varėnos I, Perlojos, Nedzingės, Akmens ir Babriškių būriai. Buvo puolamosios ir ginamosios kautynės.

Liškiavos apylinkėse 1934 m. lapkričio 18 d. įvyko 8 ir 9 kuopų manevrai. Puolusiųjų vadas buvo M. Lukošius, besigynusiųjų – J. Kačiulis.

1935 m. rugsėjo 22 d. tarp Onušio ir Aukštadvario vyko V Trakų rinktinės Onušio-Aukštadvario-Semeliškių rajono šaulių dvipusiai manevrai. Juos stebėjo V rinktinės vadas Vl. Žutautas. Puolančioje pusėje buvo penki būriai, gynimosi pusėje – šeši būriai ir Semeliškių šauliai dragūnai. Gynimosi pusėje buvo 15 Žilinių ir 29 Kaniūkų būriai (LCVA 561-2-962).

Nedzingės ir kiti kaimyniniai būriai manevravo 1935 m. spalio 20 d.

XIX rinktinės vado padėjėjas kapit. Navikevičius 1935 11 16 lankė Merkinės, Perlojos, Varėnos ir Nedzingės šaulių kuopas (rinktinės vadas jau buvo B. Basiulis). Atlikti dvipusiai manevrai, kuriuose dalyvavo Nedzingės, Akmens, Perlojos, Merkinės, Varėnos I, Puvočių, Babriškių, Merkinės raitelių, Pilvingių, Giraitės ir Norulių būriai arba 271 šaulys – 257 pėstininkai ir 14 raitelių. 21 Merkinės būrys su orkestru į manevrus išvyko iš vakaro. Kaip sanitarės manevruose dalyvavo 4 šaulės. Po manevrų Perlojoje perlaidoti šaulio kunigo Leono Petkelio palaikai. Paradą priėmė LŠS vadas su kitais aukštais svečiais. LŠS vadas Respublikos Prezidento vardu Perlojos ir Akmens būrių šauliams partizanams įteikė garbės ženklus už nuopelnus ginant Lietuvos nepriklausomybę.

Merkinės apylinkėse šaulių būrių pratybos vyko ne kartą. 1936 m. spalio 25 d. surengtos lauko pratybos „kuopa puolant“. „Mėlynųjų“ pusėje dalyvavo Merkinės, Merkinės raitelių, Kibyšių, Guobinių, Liškiavos, Ryliškių, Raitininkų, Norulių ir Puvočių būriai. Pratyboms vadovavo rinktinės atstovas kapitonas Jėčys; kuopos vadas vykdytojas buvo ats. leit. Liaudinskas (LCVA 561-17-5). Tą pačią dieną lauko pratybos „kuopa ginantis“ vyko Nedzingėje. Dalyvavo Nedzingės, Pilvingių, Giraitės, Meškučių, Perlojos, Varėnos I, Akmens, Babriškių ir Geidukonių būriai bei 21 šaulys iš Liškiavos būrio. Pratybų vykdytojas – kuopos vadas Makaraitis.

Lauko pratimas „kuopa puolant“ Kibyšiuose atliktas 1937 m. rugsėjo 19 d. Manevravo Kibyšių būrio ir Merkinės kuopos šauliai. Kuopos vadas vykdytojas buvo ats. jaun. leit. V. Matulaitis. „Raudonųjų“ pusė –

Merkinės, Merkinės raitelių, Puvočių, Norulių, Raitininkų ir Ryliškių būriai. Dalyvavo XIX rinktinės atstovas kapit. Jėčys. Tą pačią dieną lauko pratybos „kuopa puolant“ vyko Perlojoje ir Varėnoje I. „Mėlynieji“ – Perlojos, Nedzingės, Pilvingių, Giraitės ir Meškučių būriai. Kuopos vadas vykdytojas – P. Makarevičius.

Lauko pratimai „kuopa puolant“ ir „kuopa ginantis“ atlikti 1938 m. spalio 30 d. Puolančiųjų kuopos vadas vykdytojas buvo leit. A. Dubauskas. „Mėlynųjų“ pusėje – Norulių, Puvočių, abu Merkinės, Raitininkų, Ryliškių, Kibyšių ir Liškiavos būriai. Pratimui „kuopa ginantis“ 12 val. į Gudakiemį atvyko „baltieji“ – Giraitės, Meškučių, Perlojos, Nedzingės ir Pilvingių būriai. „Baltųjų“ kuopos vadas vykdytojas buvo 5 kuopos vadas Valiukevičius.

Anot XIX rinktinės 1938 m. gruodžio 15 d. įsakymo, tais metais būriuose buvo surengta karinio parengimo pamokų bei užsiėmimų: Nedzingės būryje – 8 valandos pamokų ir 3 dienos užsiėmimų, Perlojos b. – atitinkamai 5 val. ir 1 d., Merkinės b. – 38 val. ir 1 d., Varėnos I b. – 42 val. ir 1 d., Babriškių b. – 10 val. pamokų, Merkinės raitelių b. – 30 val. pamokų ir 1 d. užsiėmimų, Kibyšių b. – 27 val. ir 1 d., Norulių būryje – 37 val. pamokų ir 1 diena užsiėmimų; Geidukonių būryje karinio parengimo pamokų ir užsiėmimų nebuvo.

Šaulių šventės, šaudymai

Nors LŠS įsikūrimo oficiali data laikoma 1919 m. birželio 27 d. (kai kur – rugpjūčio 8 d.), tačiau šaulių metinė šventė buvo birželio 24 d. Iš pradžių Lietuvoje kaip didžiausia valstybinė šventė būdavo švenčiama ne vasario 16-oji, o gegužės 15-oji – Steigiamojo seimo išrinkimo 1920 metais diena; ji vadinta Lietuvos nepriklausomybės švente. Gegužės 15-osios šventė oficialiai panaikinta 1925 metais, o švęstina vasario 16-oji, tačiau iki 1928 m. praktiškai švęstos abi šventės.

LŠS 1938 11 10 įsakymu šaulių daliniams nustatytos tokios šventės: vasario 16-oji – Lietuvos nepriklausomybės šventė ir J. Basanavičiaus paminėjimas; kovo 5-oji – Vlodo Putvinskio, mirusio 1929 m., minėjimas; birželio 13-oji – A. Smetonos vardadienis; birželio 23-24 d.d. – Šaulių sąjungos metinė šventė; rugsėjo 8-oji – Tautos šventė (nuo 1930 m.

ji švęsta kaip didžiojo kunigaikščio Vytauto karūnavimo diena); lapkričio 23 d. – kariuomenės šventė. Šaulių daliniai galėjo turėti savo šventes: rinktinių ar būrių sukaktuvių dienas ir kt.

Bene viena pirmųjų šaulių švenčių surengta 1921 m. birželio 24 d. Merkinėje. Privalėjo dalyvauti Merkinės, Ryliškių ir Nedzingės būriai. Po mišių bažnyčioje vikaras J. Bakšys pasakė tai progai pritaikytą pamokslą. Miestelio gatvėmis žygiuota su dainomis, mokyklos salėje vyko susirinkimas, žaidimai ir šokiai.

Šveicarijos šaulių komitetas kvietė Lietuvos šaulių sąjungą dalyvauti tarptautinėse šaudymo varžybose 1925 m. rugpjūčio 7-13 d.d. Sent Galeno mieste. XIX Alytaus skyrius prašė būrius iki liepos 20 d. pranešti apie tinkančius varžyboms šaulius. LŠS pasiūstų juos už Sąjungos lėšas, o rungtynėse šauliai galės dalyvauti su savo ginklais (LCVA 561-19-656). Deja, apie varžybose Šveicarijoje dalyvavusius šaulius žinių neturime.

1926 m. vasarą vykusioje Alytaus apskr. šaulių sporto šventėje jų instruktoriumi buvo Alytaus gimnazijos kūno kultūros mokytojas Karolis Dineika.

1928 m. birželio 24 ir 25 d.d. Merkinėje planuota šaudymo ir sporto šaulių šventė nenusisėkė. Sportininkai turėjo rungtis šaulio Marganavičiaus ir Suomijos šaulių taurėms iškovoti. Tikėtasi, kad dalyvaus 5-kių būrių šauliai, tačiau susirinko tik 21 žmogus iš Merkinės ir 17 iš Ryliškių būrio. (Augustinas Juozas Marganavičius – Suomijos lietuvių veikėjas, tos šalies pilietis, vertęsis cheminiu valymu. Buvo nuolatinis Suomų-lietuvių draugijos valdybos narys. Surinko daug aukų Lietuvos šaulių namams ir įsteigė pereinamą sportinę dovaną – sidabrinį kaušą. Suomijos kare su Tarybų Sąjunga 1939-1940 m. tarnavo savanoriu suomių kariuomenėje.)

Nepavyko ir XIX rinktinės 1928 m. liepos 7 ir 8 d.d. rengta 7-nių būrių sporto šventė Nedzingėje. Dalyvavo tik Nedzingės ir Akmens būriai. Merkinėje ir Nedzingėje norėta šauliams įteikti Lietuvos nepriklausomybės 10-mečio medalius. Sėkmingesnė buvo rugsėjo 29 d. sporto šventė Alytuje. Dalyvavo 90 sportininkų ir 196 kiti šauliai iš 16-kos rinktinės būrių, tarp jų – iš Akmens, Perlojos, Merkinės ir Nedzingės būrių. Prizą laimėjo ir Perlojos atstovai (prizininkai buvo iš šešių būrių).

1929 m. birželio 22-24 d.d. Kaune vyko Šaulių sąjungos 10 metų su-kaktuvių minėjimo šventė – šaulių suvažiavimas. Į minėjimą turėjo vyk-ti: iš Perlojos būrio – 39 šauliai vyrai, Nedzingės b. – 9, Liškiavos – 24, Akmens – 11, Merkinės – 10, Varėnos I – 16, Puvočių būrio – 8 vyrai. Tačiau du Varėnos būrio šauliai susirgo, o prisidėjo du Nedzingės šau-liai; iš sąrašo išbraukti trys Akmens būrio šauliai. Šaulės moterys į mi-nėjimą vyko pagal kitą sąrašą. Iš Perlojos būrio manė važiuoti 18, Ne-dzingės, Liškiavos ir Varėnos I būrių – po dvi šaules. Žinoma, kad iš Liškiavos būrio į šventę buvo nuvykę 22 šauliai: 21 vyras ir 1 moteris.

Pasak LŠS 1929 m. birželio 29 d. įsakymo, per šaulių 10-mečio šven-tę mitybai, tarp kitų, buvo priskirta 630 šaulių (504 vyrai ir 126 moterys) iš XIX Alytaus rinktinės ir 70 šaulių (63 vyrai ir 7 moterys) iš V Trakų rinktinės. XIX rinktinės 1929 06 28 įsakyme sakoma, kad per šventę, tarp kitų, gražiai pasirodė Varėnos I, Liškiavos, Perlojos, Merkinės, Ak-mens, Nedzingės ir Puvočių būriai (LCVA 561-17-49). Tačiau tame pa-čiame įsakyme rinktinės vadas priduria: „Perlojos šaulių būrio vadui Lukšiui ir valdybos sekretoriui Rapkaskui darau perspėjimą už nema-lonų ir nedrausmingą pasielgimą būrio nekuriams šauliais Alytaus stoty-je grįžus iš šaulių šventės”.

1929 metais šaudymas kovos šovininiais XIX rinktinės būriuose reng-tas rugsėjo-spalio mėnesiais. Rugsėjo 13 d. Liškiavoje šaudė Liškiavos būrys, rugsėjo 27 d. Varėnos poligone – Varėnos, Perlojos, Akmens, Ne-dzingės, Meškučių ir Daugų būriai, spalio 1 d. Puvočiuose – Puvočių būrys, o spalio 6 d. Ryliškiuose – Ryliškių, Nemunaičio, Raitininkų ir Merkinės būriai (LCVA 561-19-824). Ryliškių būrys spalio 6 d. šventė 10 metų sukaktuves.

1929 m. spalio 27 d. Alytuje surengta XIX rinktinės 10-mečio šven-tė. Rinktinės spalio 16 d. aplinkraštyje visų būrių vadovybėms nurodyta šauliams tądien susirinkti 7 val. ryto. LCVA 561-2-612 yra geriausių šau-lių sportininkų, privalėjusių dalyvauti šventėje, sąrašas: Nedzingės bū-rio – Vladas Remeika ir Juozas Bleda; Liškiavos būrio – Petras Matule-vičius, Juozas Česnulevičius, Petras Slauta, Pranas Žilinskas, Jonas Nau-jokaitis; Akmens b. – Petras Česnulevičius, Antanas Glaveckas, Vincas Biekša, Antanas Aldonis; Perlojos b. – Jonas Pigaga ir A. Milinavičius; Varėnos I b. – Vaitiekus Peteška ir Daminas Puodys; Puvočių būrio –

Rokas Ikasala, Kazys Jaskelevičius, Juozas Jakimonis, Dionyzas Baniulis, Liudas Lučinskas, Karolis Graužys.

Rinktinės 1929 11 12 įsakyme dėkojama visiems šauliams, dalyvavusiems rinktinės 10-mečio šventėje. Rinktinės vado skirtas dovanas už sportą ir šaudymą, tarp kitų, gavo: Liškiavos būrio šauliai – Petras Matulevičius už keturkovę ir Pranas Kleponis už šaudymą iš 100 m atstumo; Puvočių būrio – Rokas Ikasala už keturkovę ir Jonas Dvareckas už šaudymą iš 100 m; Akmens b. – Antanas Aldonis už keturkovę ir Antanas Česnulevičius už šaudymą iš 100 m; Varėnos I b. – Ignas Bernatavičius už šaudymą iš 100 m; Merkinės b. – Julius Čaplikas už šaudymą iš 100 m; Nedzingės būrio – Romualdas Stankauskas už šaudymą iš 100 m atstumo. Visi apdovanotieji gavo Vyčius – paveikslus su rinktinės vado parašu. Apie apdovanojimus atžymėta šaulių nario liudijimuose.

XIX rinktinės 1930 08 29 įsakymu patvirtintas būrių šaudymo kovos šovininiais iš 100 m ir 150 m atstumo tvarkaraštis 1930 metams; šaudymas vyko rugsėjo 4 d. – spalio 4 d. Pasak XIX rinktinės 1930 12 31 įsakymo, rugsėjo 6 d. Liškiavoje prie sporto aikštės, dalyvaujant rinktinės vadui, vyko Liškiavos ir Guobinių būrių šaudymas kovos šovininiais ir sporto patikrinimas; dalyvavo Liškiavos būrio 25 ir Guobinių būrio 7 šauliai. Patikrinta 17 šautuvų. Rinktinės vadas buvo nuvykęs į Žeimius patikrinti ugniagesių komandos, kuri, anot jo, „dar kaip ir nepradėjusi veikti“. Šaudymo proga piliakalnyje iškelta tautinė vėliava; po šaudymo pilies kalne sugiedotas Tautos himnas ir vėliava nuleista. Merkinės, Raitininkų ir Ryliškių būrių kovinis šaudymas ir sporto patikrinimas surengtas rugsėjo 12 d.; dalyvavo 57 šauliai. Toks pat renginys Akmens, Babriškių būrių bei Geidukonių skyriaus šauliams įvyko rugsėjo 17 d.; dalyvavo 44 šauliai. Varėnos poligone rugsėjo 21 d. šaudė Varėnos I, Perlojos ir Nedzingės šauliai. Rugsėjo 28 d. atskirai šaudė Puvočių ir Meškučių būriai. Išegzaminuota Varėnos būrio 16 šaulių, išėjusių visą karinio parengimo programą. Perlojos būrio susirinkime lapkričio 9 d. patikrinta ginklų ir karinio parengimo būklė; dalyvavo 47 šauliai.

Už geriausią šaudymą iš šautuvų Vytauto Didžiojo metais (1930 m.) XIX rinktinės vado skirtas dovanas laimėjo 26 šauliai, tarp kurių: Varėnos I būrio – ats. jaun. puskarininkis Vincas Kumpa ir Ignas Bernatavi-

čius; Liškiavos b. – Juozas Vilkelis ir ats. leit. Mikas Lukošius; Perlojos b. – Rokas Ikašala, Pranas Lukšys ir Antanas Jonytis; Akmens b. – Antanas Staranevičius; Puvočių būrio – ats. grandinis Vincas Volungevičius. Visi suminėti šauliai, išskyrus I. Bernatavičių, gavo Vytį su rinktinės vado parašu; I. Bernatavičius apdovanotas dideliu Vl. Putvinskio paveikslu.

Vytauto Didžiojo vainikavimo dieną 1930 metais visiems būriams nurodyta atšvęsti kuo iškilmingiau (žiūr., pvz., XIX rinktinės vado 1930 08 11 aplinkraštį LCVA 561-19-824). Šauliams mokytojams ta proga reikėjo paruošti kalbas, scenos veikalus, deklamacijas, visiems šauliams išmokyti patriotinių rikiuotės dainų. Spalio 27-ąją, Vytauto mirties 500-ųjų metinių dieną, šauliai su savo vėliavomis privalėjo rinktis į bažnyčias, kur 10 val. vyko iškilmingos gedulingos pamaldos už didįjį kunigaikštį. Po prakalbų prie paminklų žuvusiems ar kitur, ėmė skambėti didieji bažnyčių varpai – 500 dūžių, simbolizuojančių Vytauto mirties sukaktuves. Pradėjus gauti varpams, eita į kapines, orkestrai grojo gedulo maršus. Po pamaldų ir prakalbų kariuomenė ir šauliai saliotavo 9 salvėmis.

1931 metais šaudymas kovos šoviniais būriuose vyko gegužės-birželio mėnesiais. Pratimai buvo dvejoji: iš 100 metrų atstumo po 4 šovinius ir iš 150 m atstumo po 5 šovinius. Babriškėse gegužės 8 d. šaudė Akmens ir Babriškių būrių bei Geidukonių skyriaus šauliai, Varėnoje I gegužės 14 d. – Varėnos ir Perlojos būrių šauliai, Ryliškiuose gegužės 27 d. – Merkinės, Raitininkų ir Ryliškių būriai. Iš Merkinės būrio geriausiai šaudė Stepas Galkauskas ir Mikas Lukošius. Nedzingės ir Meškučių būriai šaudė Nedzingėje birželio 4 d. Liškiavoje birželio 10 d. šaudė Liškiavos ir Guobinių būriai. Puvočių būrys šaudė birželio 16 d. Vietas šaudymui parinko būrių vadai, kur vyko šaudymas, ir pranešė kitiems būriams. Visur dalyvavo rinktinės vadas. Kai kurie šauliai 100 m pratime neišmušė nė vieno taško. Varėnos būryje buvo 9 tokie šauliai, Perlojos – 8, Akmens – 4, Babriškių – 11, Geidukonių skyriuje – 4, Merkinės būryje – 8, Puvočių – 4, Nedzingės – 9 šauliai (LCVA 561-19-126).

1931 m. birželio 23 d. Alytuje rengtos XIX rinktinės šaulių kontrolinio šaudymo varžybos ir rekordinės sporto rungtynės. Šaudyta iš 150 m

atstumo į 24 žiedų taikinį po 5 šūvius; sąlyga – nė vieno kludymo žemiau 15-to žiedo! Sporto rungtyse įvairios. Rinktinės 1931 06 17 rašte išvardinti geriausiai šaudę ir sporte pasižymėję šauliai, kurie turėjo atvykti birželio 23 d. (LCVA 561-19-825):

Šaudyti:

Akmens būrio – Edvardas Juškevičius; Varėnos I b. – Ignas Bernatavičius, Andrius Ryliškis; Perlojos b. – Juozas Lukoševičius; Merkinės b. – Stepas Galkauskas, Mikas Lukošius; Puvočių b. – Jonas Krušas, Jonas Dvareckas; Nedzingės būrio – Stepas Žibaitis, Romas Stančauskas.

Dalyvauti sporte (keturkovėje):

Merkinės būrio – Juozas Muzikevičius, Povilas Čaplikas, Leonas Čaplikas; Nedzingės b. – Ignas Kaupas, Jonas Gasiūnas, Jonas Kopka, Jonas Piščikas; Perlojos b. – Petras Ciūnys, Rokas Iksala, Pranas Lukšys, Jonas Krivas, Mikas Rapkauskas, Juozas Kalanavičius; Varėnos I būrio – Vaitiekus Korkutis, Bolius Poškus, Vinco, Vaitiekus Peteška, Vincas Rutkauskas, Vincas Kumpa, Vincas Poškus, Bolius Poškus, Adomo, Daminas Puodys, Petras Golumbauskas, Antanas Golumbauskas, Petras Skliutas, Vincas Junča, Vincas Keršys, Julius Baublys, Jonas Valakevičius.

Pasak XIX rinktinės 1931 m. liepos 1 d. įsakymo, kontroliniame šaudyme iš viso dalyvavo 27 šauliai; sąlygas įvykdė 11, tarp jų Ignas Bernatavičius iš Varėnos I ir Juozas Lukoševičius iš Perlojos. Pirmąją prizą – „*Parabellum*” sistemos revolverį, šaulio Antano Rukuižos dovaną, laimėjo 100 taškų išmušęs Ignas Bernatavičius; taip pat 100 taškų išmušęs Ignas Peckus iš Ūdrijos dovanų gavo laikrodį.

Alytaus rinktinės šaulių eilinė sporto šventė ir kontrolinis šaudymas kovos šovininiais vyko Alytuje 1931 m. rugsėjo 27 d. Per kontrolinį šaudymą išmušę ne mažiau kaip 95 taškus, šauliai Pranas Muliulis, Juozas Remeika, Ignas Bernatavičius, Juozas Lukoševičius, Ignas Peckus, Vincas Baranauskas ir Ignas Runta rinktinės 1932 03 25 įsakymu apdovanojami III laipsnio ženklų „Už šaudymą”. I. Bernatavičius ir I. Peckus išmušę po 100 taškų, P. Muliulis, J. Lukoševičius, J. Remeika ir I. Runta po 97, V. Baranauskas 96 taškus.

Anot XIX rinktinės 1932 04 25 rašto būrių vadams (LCVA

561-19-825), šaudymas kovos šoviniais ir sporto dienos tais metais turėjo vykti:

gegužės 3 d. Babriškėse – Akmens, Babriškių būriams ir Geidukonių skyriui;

gegužės 8 d. Varėnoje I – Varėnos, Perlojos ir Nedzingės būriams;

gegužės 13 d. Ryliškiuose – Raitininkų, Ryliškių, Merkinės ir Merkinės raitelių būriams (iš Merkinės būrio renginyje dalyvavo 18 šaulių);

gegužės 20 d. – Puvočių būriui;

gegužės 26 d. – Liškiavos ir Guobinių būriams.

Šaudymo vietas tvarkė būrių, kur vyko pratybos, vadai.

Gegužės 3 d. per šaudymą Babriškėse dalyvavo rinktinės vadas. Čia geriausiai šaudė Babriškių b. šaulys M. Česnulevičius.

XIX rinktinės vadui A. Petruškevičiui gegužės 8 d. lankantis Varėnoje I, antrą kartą tais metais, Varėnos poligono šaudykloje šaudyta kovos šoviniais iš 100 m ir 150 m atstumo. Dalyvavo Varėnos b. 66 šauliai (iš 70), Nedzingės b. – 7 (iš 30), Perlojos b. – 20 (iš 47); dar šaudė Akmens b. 6 šauliai, kurie gegužės 3 d. nebuvo Babriškėse. Iš viso šaudė 99 šauliai. Abiejų pratimų sąlygas įvykdė 23 šauliai: Varėnos I būrio – 9, Perlojos b. – 9, Nedzingės b. – 3, Akmens b. – 2. Geriausiai šaudęs Pranas Aldonis (Akmens būrys) gavo rinktinės valdybos pirminko majoro Ambraziūno dovaną – 10 Lt. Šaudė Varėnos jaunųjų šaulių būrys – 10-12 metų berniukai.

1932 m. gegužės 29 d., taip pat antrą kartą tais metais, A. Petruškevičius lankėsi Liškiavos būryje. Šaudė Liškiavos būrio 54 šauliai (iš 75) ir Guobinių b. 16 šaulių (iš 22). Abiejų pratimų – iš 100 m ir 150 m atstumo – sąlygas įvykdė Liškiavos b. šauliai Vladas Martinonis, Adolfas Balčius, Mikas Lukošius, Juozas Kačiulis, Jonas Šimkonis, Kostas Balčius, Petras Vasiliauskas ir du šauliai iš Guobinių būrio. Po šaudymo patikrinti šaulių sportiniai sugebėjimai; ritminius pratimus darė 44 šauliai, deja, silpnai apmokinti. Rinktinės vadas pastebėjo, kad „drausmė buvo maža per šaudymą“. Į šaudymo vietą šauliai atvyko pavėlavę.

1932 m. XIX Alytaus rinktinės ribose surengta pirmoji šaulių stovykla, kurioje dalyvavo XIX ir IX Seinų rinktinių šauliai. Jie išėjo kariu parengimo programą, atliko šaudymo ir sprogdinimo pratimus, naktnius žygius.

Pagal LŠS 1932 metams nustatytą šaulių karinio parengimo programą XIX rinktinėje patikrinimo egzaminus laikė 144 šauliai; neišlaikė 20. Žinios vertintos 10 laipsnių sistema. Egzaminų programoje buvo Įgulos, Drausmės, Vidaus, Rikiuotės ir Lauko statutai, šaudymas, ginklų pažinimas. Iš 144 egzaminus laikusiųjų šaulių 10 balų gavo 5, tarp kurių: perlojiškiai Romas Valentukevičius (už šaudymą) ir Benadas Baublys (už Vidaus statutą), varėniai Raminas Gražulis ir Juozas Skliutas (abu už šaudymą).

Pasak LCVA 561-2-785, šaulių egzaminai vyko: Varėnos I būryje – 1932 m. sausio 21 d.; Puvočių b. – sausio 29 d.; Merkinės b. – vasario 7 d.; Nedzingės b. – vasario 14 d.; Akmens b. – kovo 1 d.; Liškiavos ir Guobinių būriuose – kovo 4 d.; Babriškių b. – kovo 8 d. Perlojos būryje kovo 20 d. buvo numatyti praktiški kautynių užsiėmimai; galbūt tą dieną šauliai ir išegzaminuoti. Panašūs praktiški užsiėmimai kovo 22 d. turėjo vykti Geidukonyse su Babriškių būrio ir Geidukonių skyriaus šauliais. Neturime žinių apie šaulių egzaminus Puvočių, Merkinės ir Nedzingės būriuose.

1932 metais minėtos Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kęstučio mirties 550 metų sukaktuvės. Anot LŠS Tautinio auklėjimo ir propagandos skyriaus 1932 08 22 rašto XIX rinktinės vadui, šaulių būriai minėjimus turėjo rengti su vietos mokyklomis ir kitomis organizacijomis (LCVA 561-19-825). Merkinėje Kęstučio diena švęsta rugsėjo 25 d. Dalyvauti minėjime Merkinės būrys pakvietė visą Puvočių būrį.

Liškiavos ir Kibyšių būrių manevrai ir šaudymas kovos šoviniais vyko 1933 m. balandžio 9 d. Dalyvavau 54 šauliai, vadovavo Liškiavos kuopos vadas M. Lukošius. Šaudyta gerai.

XIX rinktinė 1933 04 12 aplinkkraščiu paskyrė būriams laiką šaudyti kovos šoviniais (LCVA 561-19-607):

balandžio 23 d. Varėnos poligone šaudė Varėnos I ir Perlojos būriai, taikinius paruošė Varėnos būrio vadas, pirmasis šūvis – 9 valandą;

gegužės 7 d. šaudė Merkinės, Raitininkų, Ryliškių ir Merkinės raitelių būriai, taikinius išstatė kuopos vadas Juozas Kačiulis, pirmasis šūvis – 10 valandą;

gegužės 10 d. šaudė Babriškių, Akmens ir Geidukonių būriai, taikinius išstatė Babriškių b. vadas, pirmasis šūvis – 10 valandą;

gegužės 14 d. šaudė Liškiavos, Kibyšių ir Guobinių būriai, taikinius išstatė kuopos vadas M. Lukošius, pirmasis šūvis – 8 valandą;

gegužės 21 d. šaudė Nedzingės ir Pilvingių būriai, šaudymo vietą parinko ir taikinius paruošė Nedzingės b. vadas, pirmasis šūvis – 8 valandą.

Šaudyme Varėnos I būryje balandžio 23 d. dalyvavo 54 šio būrio šauliai (iš 68) ir Perlojos būrio 15 šaulių (iš 45). Atlikti žemesnės ir aukštesnės klasės 3 pratimai. Rezultatai vidutiniški. Varėnos būrio beveik visi šauliai buvo paruošti, o daugelis Perlojos šaulių nemokėjo taisyklingai atremti šautuvo į petį ir šaudyti nuo atramos. Šaudyme dalyvavęs XIX rinktinės vadas pažymėjo, kad Varėnos b. ugniagesių komanda veikia vidutiniškai, o Perlojos neveikia.

Merkinėje gegužės 7 d. dalyvavo rinktinės vadas ir rinktinės valdybos pirmininkas maj. Ambraziūnas. Šaudė: Merkinės būrio – 31 šaulys (iš 56), Raitininkų b. – 32 (iš 38), Ryliškių b. – 13 (iš 23), Merkinės raitelių būrio – 19 (iš 25). Atlikti abiejų klasių – žemesniosios ir aukštesniosios – pratimai. Rezultatai vidutiniški. Geriausiai šaudė Raitininkų b. šaulys Izidorius Gudukas, 3-se pratimuose išmušęs 81 tašką.

Šaudyme Liškiavos būryje gegužės 14 d. dalyvavo XIX rinktinės vado padėjėjas Juozas Krasnickas. Šaudė: Liškiavos būrio – 48 šauliai (iš 67), Kibyšių b. – 30 (iš 35), Guobinių b. – 18 (iš 21), arba iš viso 97 šauliai. Drausmingiausias ir pavyzdingiausias buvo vos prieš penkis mėnesius susikūręs Kibyšių būrys.

1933 m. spalio 7 d. Alytuje rengta raitelių sporto šventė. Valsčiuose sudaryti komitetai, į kuriuos įėjo šaulių būrių vadai ir būrių valdybų pirmininkai. Kai kur pas šaulius ar kitus gyventojus nuo karo buvo užsilikę kareiviškų šalmų. Būrių vadams liepta nesugadintus šalmus surinkti ir pristatyti į XIX rinktinės štabą; už šalmus užmokėta.

Šaulių sporto šventė Alytuje vyko 1934 m. birželio 24 d.

Anot XIX rinktinės 1934 m. rugpjūčio 31 d. įsakymo, šaudymus kovos šoviniais 1934 metais atliko: balandžio 29 d. – Nedzingės, Liškiavos, Pilvingių, Kibyšių ir Giraitės būriai, dalyvavo atitinkamai 29, 34, 17, 11 ir 25 šauliai; gegužės 6 d. – Akmenų ir Babriškių būriai, dalyvavo 14 ir 26 š.; gegužės 10 d. – Merkinės ir Merkinės raitelių būriai, 23 ir 12 šaulių; birželio 17 d. – Varėnos I ir Perlojos būriai, dalyvavo 47 ir 27 š.;

rugpjūčio 12 d. – Puvočių ir Norulių būriai, šaudymuose dalyvavo atitinkamai 15 ir 40 šaulių.

Merkinėje gegužės 10 d. šaudė Merkinės, Merkinės raitelių, Raitininkų ir Ryliškių būrių šauliai. Vadovavo kuopos vadas J. Kačiulis. Geriausiai šaudžiusį Merkinės b. šaulį Joną Volungevičių kuopos vadas apdovanojo pusės metų „Trimito“ prenumerata. Varėnos I b. šaudykloje birželio 17 d. šaudė Varėnos, Perlojos, Nedzingės ir Meškučių būriai. Vadovavo XIX rinktinės vadas Navikevičius.

1935 m. birželio 10 d. Merkinėje surengta Senovės diena. Atvyko prezidentas Smetona. Sutinkant „tautos vadą“ garbės kuopos sudėtyje dalyvavo Merkinės š. būrys su dūdų orkestru. Smetona sporto aikštėje priėmė organizacijų parada. Šauliams vadovavo rinktinės vadas Navikevičius.

1935 m. birželio 24 d. įvyko pirmoji sporto šventė Liškiavoje. Šventėje dalyvavo Liškiavos, Kibyšių, Guobinių ir Norulių būrių šauliai, policijos sporto klubo nariai, pasienio policijos I ir II rajonų policininkai, jaunalietuviai, jaunieji ūkininkai ir 6-ųjų pradinių mokyklų moksleiviai. Į šv. Jono Krikštytojo atlaidus suplaukė daug žmonių. Atvyko XIX rinktinės vadas Navikevičius ir pasienio Alytaus baro viršininkas Daukša. Sportininkams vadovavo pasienio policijos rajono viršininkas Tinteris. Piliakalny vakare vyko gegužinė, grojo Merkinės b. šaulių orkestras. Kitapus Nemuno, prie administracijos linijos, būrys tautiečių iš Okupuotos Lietuvos padainavo lietuviškų dainų ir sugiedojo Lietuvos himną.

Šaudyme kovos šoviniiais Merkinėje 1935 m. rugpjūčio 11 d. dalyvavo Merkinės, Merkinės raitelių ir Kibyšių būriai. Šių būrių toks pat šaudymas rengtas ir 1936 m. gegužės 24 d. Tą kartą iš 21 Merkinės būrio dalyvavo 26 šauliai ir 8 šaulės.

XIX rinktinės vadas B. Basiulis lankė būrius 1935 m. gruodžio pirmojoje pusėje. Patikrinti Raitininkų, Ryliškių, Nedzingės, Liškiavos, Merkinės, Meškučių, Puvočių, Guobinių, Merkinės raitelių, Pilvingių, Kibyšių, Giraitės ir Norulių š. būrių ginklai, kitas turtas. Paskui tikrinti Daugų, Geidukonių, Bukaučiškių, Varėnos I, Akmens, Perlojos ir Babriškių būrių ginklai, turtas, raštinės knygos, duoti nurodymai, kaip laikyti ir prižiūrėti ginklus bei šovinius, kaip vesti knygas ir tvarkyti susirašinėjimą (LCVA 561-2-962).

Pasak LŠS vado 1936 05 01 aplinkraščio rinktinių vadams, rugsėjo 6–7 d.d. Kaune, 5 pėstininkų pulko šaudykloje, vyko Šaulių sąjungos šaudymo kariškais šautuvais rungtynės. Tikslas: rinktinių grupinėse rungtynėse nustatyti geriausiai šaudžiusią grupę ir taikliausiai šaudančius šaulius. Dalyvauti rungtynėse teisę turėjo šauliai, įvykdę A grupės I klasės šaudymo pratimų sąlygas ir atlikę kontrolinį šaudymą. Kiekviena rinktinė turėjo sudaryti 6 šaulių grupę; iš tų šaulių vienas yra atsarginis. Rungtis buvo galima iš anglišių, vokiškų, rusiškų ir čekiškų šautuvų (LCVA 561-19-607).

XIX rinktinė 1936 05 08 nurodė 21 Merkinės, 38 Merkinės raitelių ir 40 Kibyšių būrių vadams, kad gegužės 24 d. jiems reikės atlikti šaudymo kovos šoviniais pratimus. Šaudyklą, 4 lentas su taikiniais ir kitas priemones parengs 21 būrio vadas. Šaudymo pratybose Nedzingėje gegužės 19 d., o gegužės 24 d. Merkinėje ir Puvočiuose dalyvavo rinktinės kapitonas Domininkas Jėčys. Rinktinės kontrolinis šaudymas kovos šoviniais vyko 1936 m. rugsėjo 29 d. Iš 21 Merkinės būrio jame dalyvavo Juozas Leščinskas, Antanas Plenta ir Anelė Ambrazienė.

1936 m. išpildė šaudymo kovos šoviniais žemesniųjų klasių pratimus, XIX rinktinės 1936 10 26 įsakymu į aukštesnes klases perkelti 245 šauliai, iš kurių: Nedzingės būryje – 4; Liškiavos būryje – 4; Akmens b. – 9; Perlojos b. – 12 šaulių, tarp jų Marijona Bernatavičiūtė; Merkinės būryje – 6, tarp jų Anelė Ambrazienė; Varėnos I b. – 10 šaulių; Puvočių b. – 7, tarp jų Ona Marčiūnienė; Babriškių b. – 5; Pilvingių b. – 2; Merkinės raitelių b. – 1; Kibyšių b. – 1; Norulių b. – 8; Geidukonių būryje – 1 šaulys (LCVA 561-17-49).

Šaudymui, ypač kovos šoviniais, LŠS-goje skirtas rimtas dėmesys. Bent jau antrajame Sąjungos gyvavimo dešimtmetyje šaudymai kovos šoviniais praktiškai rengti kasmet. Pateiksime vienerių – 1937 – metų tokio šaudymo išsamesnę statistiką XIX rinktinei priklausiusiuose Varėnos krašto šaulių būriuose (LCVA 561-19-225). Nors tikslesnės datos protokoluose dažniausiai nenurodytos, tačiau šaudymai vyko rugsėjo mėnesį.

Nedzingės būryje šaudė 52 šauliai, Liškiavos b. – 35, Akmens b. – 37, Perlojos b. – 62, Merkinės b. – 43, Merkinės raitelių b. – 26, Varėnos I b. – 96, Puvočių b. – 22, Babriškių b. – 31, Pilvingių b. – 16, Kiby-

šių b. – 21, Giraitės b. – 18, Norulių b. – 37, Geidukonių būryje – 15 šaulių. Šaudymuose naudoti 12-kos žiedų ir galvos figūrų taikiniai bei taikiniai šaudymui šratais. Išvardintuose būriuose iš viso buvo sunaudota daugiau kaip 4 tūkst. kovos šovinių.

1937 m. rugsėjo 23 d. Alytuje vyko XIX rinktinės šaulių kontrolinis šaudymas (LCVA 561-19-225 ir 561-12-996). Parengtiniame šaudyme dalyvavo 34, kontroliniame – 28 šauliai. Anot 561-19-225, parengtiniame šaudyme tarp kitų dalyvavusių išmušė taškų: Nedzingės būrio šauliai – Stepas Žibaitis 107 taškus, Leonardas Nadzeika 102, Jonas Piščikas 74; Perlojos būrio – Juozas Lukoševičius 114 taškų, Stasys Valiukevičius 93, Jonas Baublys, Jono 89, Ignas Bernatavičius 102, Pranas Mainelis 92, Domas Sikorskis 94; Varėnos I b. – Kostas Skinkis 84 taškus; Puvočių būrio – Zigmas Urbanavičius 86 taškus, Tomas Česnulevičius 91, Juozas Marčiūnas 75, Ona Marčiūnienė 79, Jonas Bandaravičius 88; Merkinės raitelių b. – Jonas Vajėga 80 taškų, Karolis Krukonis 82; Pilvingių b. – Izidorius Kalanta 89 taškus; Kibyšių būrio – Juozas Stoškelis 99 taškus, Eligijus Ryškus 100; Giraitės b. – Jonas Sinkevičius 100 taškų, Stasys Lukoševičius 83, Juozas Grigaravičius 73; Norulių būrio – Antanas Dubauskas 102 taškus.

Pagal LCVA 561-12-996 daugiausia taškų – 92 – kontroliniame šaudyme išmušė perlojiškis Pranas Mainelis, o E. Ryškus iš Kibyšių būrio – 91; tai buvo I ir II vietos rinktinės šaudyme. J. Stoškelis iš Kibyšių, išmušęs 86 taškus, ir J. Marčiūnas iš Puvočių (83 taškai) užėmė IV ir V vietas. Šie keturi vyrai taikinius kliudė visus 5 kartus. Kontroliniame šaudyme vienintelė dalyvavusi moteris O. Marčiūnienė išmušė 50 taškų (4 kliudymai). L. Nadzeika, I. Bernatavičius, K. Skinkis, J. Vajėga, K. Krukonis ir J. Grigaravičius kontroliniame šaudyme nedalyvavo. Kontroliniame šaudyme buvo vyrų, išmušusių vos 34, 44 ar 45 taškus. Prasčiausiai sekėsi J. Piščikui iš Nedzingės: jis išmušė tik 12 taškų, taikinį kliudęs vos vieną kartą.

V Trakų rinktinės kontrolinis šaudymas 1937 m. spalio 3 d. vyko Beižonių rajone. 15 Žilinių būrio šaulys Vincas Čenkus kontroliniame šaudyme nedalyvavo, nors anksčiau senųjų šaulių aukštesniojoje klasėje jis buvo išmušęs 99 taškus.

Dauguose 1937 m. birželio 7-12 d.d. vyko vandens sporto instrukto-

rių kursai. Po jų, birželio 13 d., Daugų ežere vyko vandens sporto šventė. Dalyvauti joje buvo agituojami ir šauliai.

Pasak XIX rinktinės 1937 06 15 aplinkraščio, birželio 20 d. Daugose rengtoje Senovės dienoje organizuotai dalyvauti privalėjo dauguma šaulių būrių, išskyrus Liškiavos, Norulių ir Akmens būrius (nedalyvavimo priežastys aplinkraštyje neminimos).

Šaudymuose kovos šoviniais 1938 metais dalyvaudavo XIX rinktinės vadas pulk. leit. Basiulis. Pavyzdžiui, toks šaudymas birželio 4 d. surengtas Akmens būryje, birželio 6 d. – Varėnos I, birželio 7 d. – Liškiavos būriuose.

Lietuvos šaulių sąjungos šaudymo pirmenybės Kaune vyko 1938 m. rugsėjo 17-18 d.d. Į 24 žiedų taikinį kariniais šautuvais po 10 šovinių iš 150 m atstumo šaudyta iš trijų padėčių. Mažojo kalibro šautuvais iš 50 m atstumo šaudyta iš trijų padėčių – gulom, klūpom ir stačiom – po 10 šovinių į 10 žiedų tarptautinį taikinį. Šaudymui iš 7,65 kalibro automatinio pistoleto atstumas buvo 20 metrų; šaudyta stačiom nuo rankos, paleidžiant 20 šūvių į 10 žiedų tarptautinį taikinį. Šaudyme kariniais šautuvais iš XIX rinktinių daugiausia taškų – 571 – surinko Antanas Česnulevičius; 3-čias rinktinėje buvo Tomas Jakavonis – 552 taškai (daugiausia taškų – 618 – pirmenybėse surinko VIII Vilkaviškio rinktinės šaulys Kazys Petravičius). Iš mažojo kalibro šautuvo Antanas Česnulevičius surinko 236, Pranas Jakavonis – 208 taškus. Šaudydami automatiniais pistoletais, Tomas Jakavonis surinko 140, Antanas Česnulevičius – 135 taškus.

Geriausiai šaudę 1938 metais, LŠS vado P. Saladžiaus 1939 05 19 įsakymu 123 šauliai apdovanoti ženkle „Geram šauliui“. Tarp apdovanojimų buvo XIX rinktinės šauliai Antanas Danyla, Antanas Česnulevičius, Juozas Kačiulis, Jonas Volungevičius, Pranas Janavičius.

Nedzingėje 1939 09 03 vyko apylinkės šaulių būrių prizinis šaudymas iš šautuvų pagal kariuomenės vado 1939 metais patvirtintą LŠS šaudymo programą. Iš Merkinės kuopos dalyvavo šauliai, šaudę mokuosius pratimus: Vitalius Matulaitis, Jonas Volungevičius, Antanas Danyla, Jonas Černiauskas, Stasys Kavaliauskas, Liudvikas Jezerskas.

1939 m. birželio 23-25 d.d. Kaune surengta LŠS 20-mečio šventė. Jos programoje – paradai, dainų, sporto šventės ir kt. 20-mečio dai-

nų šventėje birželio 24 d. Dainų slėnyje Kaune iš XIX Alytaus rinktinės dalyvavo vienintelis rinktinės choras – 25 žmonės (kapelmeisteris Apolinaras Likerauskas). Dalyvavo penki V Trakų rinktinės chorai, tarp jų 15 Žilinių būrio 19 choristų, vadovaujamų Vytauto Stelionio. Nors šaulių chorų visoje Lietuvoje buvo nemažai, per 100-tą, tačiau daugelis buvo tokio žemo lygio, kad dainų šventėje dalyvauti negalėjo. Dauguma chorų buvo mišrūs; vyrų chorų 14, moterų nė vieno.

Pasiruošimas LŠS 20-mečio dainų šventei aptartas šaulių chorvedžių suvažiavime 1938 m. gruodžio 28-29 d.d. Beje, suvažiavime Kaune svečiavosi Julijono Siniaus vadovaujamas Vilniaus lietuvių mišrus choras „Varpas“. Valstybės teatre jis su simfoniniu orkestru pirmą kartą atliko trijų dalių J. Siniaus kantatą „Vasario 16“, kurios atlikti Vilniuje lenkų valdžia neleido (LCVA 561-2-4458). Vėliau „Varpas“, vadovaujamas Antano Krutulio, figūravo kaip šaulių choras, nors 1940 m. pradžioje Alfonsas Mikulskis subūrė XXIII Vilniaus š. rinktinės vyrų chorą. Iš tuo laiku naujai susikūrusių stipresnių chorų minėtini: XIX rinktinėje – Varėnos II šaulių choras, XXIII rinktinėje – Lukiškių būrio choras (vadovas kunigas Juozas Skirkevičius), Dargužių, Valkininkų ir Dūkšto šaulių chorai.

LCVA 561-17-134 yra 6-ių Varėnos krašto šaulių būrių moterų, vyksiančių į LŠS 20-mečio šventę, sąrašai. Iš Akmens būrio vyko 5 moterys: Liuda Baublienė, Jadvyga Vasiliauskaitė, Marė Sapkienė, Stefanija Diržienė, Elena Vaitkienė; iš Merkinės būrio važiavo 22 moterys: Marijona Čirienė, Rožė Šablinskaitė, Veronika Šakienė, Izabelė Barzdienė, Viktorija Dapšauskienė, Aldona Navickaitė, Elena Černiauskienė, Antanina Žilinskaitė, Monika Gutauskaitė, Vera Žėkaitė, Albina Akstinaitė, Irena Vancevičiūtė, Marijona Vasiliūtė, Ona Žilinskaitė, Jadvyga Šilkinytė, Adelė Tatlauskienė, Bronė Navickaitė, Ona Kvaraciejenė, Zuzana Kačiulienė, Ona Ryškienė, Marcelė Jankauskienė, Anelė Ramaškevičiūtė; Norulių būriui atstovavo 12 moterų: Teklė Silickaitė, Ieva Baublienė, Elena Dubauskienė, Valentina Čaplikaitė, Kostė Kiečiūtė, Teofilė Jaskelevičiūtė, Izabelė Jazukevičiūtė, Kostė Sasnauskienė, Ona Saveikienė, Emilija Sinkevičiūtė, Elena Tarnauskienė, Ona Vaitiekūnienė; 16 moterų važiavo iš Perlojos būrio:

Delfina Mainelienė, Marija Ramančiuckienė, Kazė Binkevičiūtė, Ona Davidonienė, Anelė Germanavičienė, Barbora Jonytytė, Adelė Smolenskaitė, Viktorija Smolenskaitė, Ona Stoškutė, Marijona Šeimienė, Stasė Vaikšnoraitė, Antosė Kalantienė, Anelė Bilinskaitė, Ieva Kreivienė (gal Krivienė?), Marė Lukšytė, Ona Lukšytė; iš Puvočių būrio vyko 9 šaulės: Ona Marčiūnienė, Ona Sasnauskienė, Ona Važgienė, Marė Stankevičienė, Julė Bingelytė, Julė Pečiulytė, Ona Ščerbukienė, Jadvyga Bingelytė, Anelė Pečiulienė; 12 moterų į šventę siųsta iš Varėnos I būrio: Apolonija Jasiūnienė, Anelė Janavičienė, Morta Mogėnienė, Janina Jurgelionienė, Ona Poškutė, Marija Poškutė, Ona Germanienė, Ona Bartkevičienė, Marė Palevičiūtė, Paulina Venclovienė, Julija Kariniauskaitė, Fultinavičiūtė.

LŠS 21 metų šventė buvo numatyta 1940 m. birželio 23 d. Deja...

Merkinės apylinkės šaulių sporto, raitelių ir šaudymo varžybų didelė šventė planuota 1940 m. rugpjūčio mėnesį. Dalinių vadai dėl šventės susitarė balandžio 25 d. Šaudymo šventę numatyta rengti rugpjūčio 15 d. Būtų šaudoma iš šautuvų ir mažo (2,2 mm) kalibro šautuvėlių ekipomis ir atskirai. Šaudykla – prie Nemuno ir Straujos upių santakos. Šaulių sporto ir raitelių šventė vyktų rugpjūčio 16 d. Turėjo pasireikšti ir šaulės moterys. Programoje: 7 km patrulinis žygis, paradas, raitųjų sportas, granatos mėtymas, šuoliai, 100 m bėgimas. Deja...

Pasak 40 Kibyšių būrio vado J. Kačiulio 1940 05 14 raporto XIX rinktinės vadui, rengiamas 30 km žygis vyks maršrutu Kibyšiai-Merkinė-Noruliai. Kačiulis tarsis su Norulių b. vadu dėl bendro užduoties atlikimo (kada žygis vyks, nerašoma).

Varėnos I b. vadas A. Ryliškis 1940 05 31 pranešė rinktinės vadui, kad, vykdant XIX rinktinės kovo 15 d. įsakymą, Varėnoje I birželio 23 d. numatyta surengti Varėnos I, Babriškių, Perlojos ir Akmens būrių sporto dieną; taip sutarta būrių vadų pasitarime. Tą dieną bus šventinamas Nepriklausomybės kovoms su lenkais pažymėti paminklas Varėnos I laukuose. Tą pačią dieną Varėnos I pradinės mokyklos IV, V ir VI skyrių mokiniai irgi ruošė sporto šventę, tad abi šventės jungtos kartu. Šauliai turėjo dalyvauti lengvosios atletikos varžybose, moksleiviai atlikti bendruosius sporto pratimus, tautiškus šokius ir kt. Tačiau šaulių planus sujaukė krašte pasikeitusi politinė padėtis.

Rinkliavos

Šaulių organizacijos finansinė būklė niekada nebuvo labai gera. Pradžioje būriai iš esmės laikėsi tik iš šaulių aukų, vėliau – nario mokesčių. Šaulių daugumą sudarė mažas pajamas turintys asmenys, kaimuose – mažų ūkelių savininkai bei jų vaikai ar pas ūkininkus tarnavęs jaunimas. Tačiau pinigų reikėjo ne tik būrių reikmėms; jų reikalavo aukštesnioji vadovybė – rinktinėms ir Lietuvos šaulių sąjungai paremti. Įvairios rinkliavos, kartais net kelios per vienerius metus, vyko praktiškai per visą LŠS gyvavimo laikotarpį.

Rengiantis statyti paminklą Alytuje žuvusiam pirmajam Lietuvos karininkui Antanui Juozapavičiui, sudaryti komitetai aukoms rinkti. Pridėjo ir šauliai. Iš viso surinkta 210252 auksinai. Perlojos komitetas surinko 600 auksinų, Varėnos I – 542 auks., Varėnos I žydų bendruomenė paaukojo 658 auksinus. Paminklas atidengtas 1922 m. rugpjūčio 20 d. („Karys”, 1922, Nr. 35).

1924 m. žiemą LŠS suruošė rinkliavą su aukų lapais karo invalidų naudai – karo invalidų protezams. XIX Alytaus skyrius apie tai būrių valdyboms pranešė 1924 02 07 raštu. Papildydamas šį nurodymą, skyrius vasario 14 d. pranešė, kad aukas galima rinkti ir dėžutėse, tik jos turi būti užantspauduotos. Tartis su klebonais ir rinkliavas daryti sekmadieniais bažnyčiose. Jau tuomet vyko rinkliavos Vilniaus vadavimo reikalams.

Šaulių nario mokesčio – metinio ar mėnesinio – iš pradžių kelerius metus nebuvo. Pasak XIX Alytaus skyriaus valdybos 1924 05 09 rašto, būriams išlaikyti reikėtų, kad nariai mokėtų kokį nors mokestį; pajamoms gauti būriai turėtų rengti gegužines, vakarus. Jau 1924 metais Alytaus šaulių skyriaus valdyba rengė daiktinę loteriją (skyriaus 1924 05 14 raštas būrių valdyboms). Bilieto kaina – 2 Lt; buvo galima išlošti daiktų už 1000 litų. 1927 metais XIX rinktinės valdyba rengė arpo ir arklo loteriją. Iš jos gauta 388,32 Lt gryno pelno. Arklą (plūgą) išlošė policijos Merkinės nuovados teismo sekretorius.

Per šaulių būrius platinti Petro Rimšos medaliai Didžiajam Vilniaus seimui ir Klaipėdos atvadavimui atminti, Ant. Žmuidzinavičiaus darbo Vyčio paveikslai. Mokėjo šauliai Ginklų fondui, Vilniui vaduoti sąjun-

gai, už Vilniaus pasus ir t.t. Vyko rinkliavos būrių bibliotekoms ir kitiems reikalams.

LŠS 1926 m. gruodžio 10 d. – 1927 m. sausio 10 d. rengė rinkliavą Sąjungos namams statyti. Perlojos būrys 1926 11 28 susirinkime išrinkęs komitetą rinkliavai vykdyti: Jonas Milinavičius, Aleksas Važgys, Rokas Sviklas.

XIX rinktinės būrių atstovų suvažiavimas 1928 m. nutarė, kad 20 % pajamų iš gauto pelno už surengtus vakarus būriai privalo siųsti rinktinei. Merkinės būrys prašęs, kad jį nuo tos prievolės atleistų, tačiau rinktinės valdyba 1929 11 26 posėdyje nutarusi atsakyti neigiamai: rinktinei pinigai irgi reikalingi!

Pinigų rinkliavą LŠS naudai XIX rinktinė organizavo 1929 m. gruodžio – 1930 m. sausio mėnesiais. Kaip rodo LCVA 561-19-824 esanti rinkliavos apyskaita, surinkta: Nedzingės būryje – 115 Lt (aukojo 162 žmonės), Liškiavos b. – 119,50 Lt (196 žmonės), Akmens b. – 26 Lt (14 žmonių), Perlojos b. – 79,25 Lt (148 žmonės), Merkinės b. – 142,10 Lt (146 žmonės), Varėnos I b. – 37,45 Lt (48 žmonės), Puvočių būryje surinkta 36,70 Lt (aukojo 41 žmogus). Daugiausia rinktinėje surinko Daugų š. būrys – 165,75 Lt iš 318 aukotojų. Pinigus rinko ir atskiri asmenys: mokytojas V. Keršys Akmens būrio ribose iš 10 aukotojų surinko 18,50 Lt, Merkinės pradinės mokyklos vedėjas – 15 Lt, Varėnos miškų urėdas – 20,55 Lt.

Šiokios tokios pajamos Lietuvos šaulių sąjungai ir šaulių rinktinėms buvo kai kurių knygų, pirmiausia LŠS leidinių, platinimas. LŠS Tautinio auklėjimo ir propagandos skyrius 1929 12 10 būriams išsiuntinėjo raštą su rekomendacija platinti knygas „Nepamiršk Lietuvos“ ir „Vaduokime Vilnių“ (už pastarosios knygos platinimą 30 % pajamų lieka būriui). 1930 metais platintos knygos: „Įstabieji pasaulio dalykai ir reiškiniai“, Ant. Žmuidzinavičiaus eilių rinkinys „Gyvenimo takais“, Vlado Andriukaičio apysaka „Audra Žemaičiuose“, „Mūsų kalendorius“, „Savanoiris“, „Vilniaus reikšmė Lietuvai“ (už pastarosios knygos, kainavusios 1,50 Lt, pardavimą šaulys talkininkas gaudavo 50 ct). Platintas 1930-1931 m. išleistas A. Smetonos raštų keturtomis.

1930 metais rinktos aukos Vytauto Didžiojo muziejui Kaune.

XIX rinktinė, kaip ir kitos, rinko pinigus už Vl. Putvinskio paveiks-

lus (portretus). Antai 1930 12 19 rinktinė Merkinės būriui atsiuntė 15 didelių ir 50 mažų LŠS kūrėjo portretų. Rinkliavą pradėti reikėjo jau gruodžio mėnesį ir tęsti 1931 m. sausio mėn., o žinias apie rezultatus ir pinigų prisiųsti iki vasario 20 d. Aukojusiems ne mažiau kaip 2 Lt, duotas didelis paveikslas, o aukojusiems ne mažiau kaip 50 ct – mažas. Puvocių būriui 1931 02 08 atsiųsta 50 mažų VI. Putvinskio paveikslų.

LŠS Centro Valdyba 1932 metais leido platinti būriuose Bernardo Bučo darbo Vlado Putvinskio biustą, kurį skulptoriui užsakė XII Panevėžio rinktinės 2 Panevėžio būrys. Rugsėjo 30 d. būrys kreipėsi į kitus būrius, siūlydamas įsigyti biustą. Jis kainavo: gipsinis baltas – 100 Lt, bronzos imitacija – 125 Lt, betoninis – irgi 125 Lt, dirbtinio marmuro – 150 Lt, dirbtinio žaliai juodo akmens – 165 Lt, dirbtinio granito – 175 Lt. Biusto aukštis 80 cm, pagrindo plotis 64 cm. Biustą buvo galima gauti išsimokėtinai per 6 mėn. Užsisakyti galėjo ir atskiri asmenys.

1932 m. pabaigoje XIX rinktinė paprašė žinių iš būrių, kiek ir kokių pinigų šie yra pasiuntę rinktinei nuo 1928 m. pradžios.

Perlojos būrys du kartus – 1930 ir 1931 metais – buvo siuntęs atitinkamai 25 Lt ir 63,30 Lt rinktinės orkestrui; 1930 m. vasario mėn. pasiųsta 40 Lt rinktinės namų statybos fondui, o tų metų kovo mėn. – 76,20 Lt aukų pagal aukų lapus Nr.Nr. 141 ir 145; 1932 m. pasiųsta 14,45 Lt kažkokios šaulio Juliaus Pekarsko baudos.

Liškiavos būrys 1928-1931 m. rinktinei pasiuntęs 130 Lt: 120 Lt rinktinės orkestrui (1930 04 15), o 1931 m. – 2 Lt už „Gaisrų gesinimo taktiką“ ir 8 Lt už raštinės knygas.

Akmens būrio siųstų pinigų sąrašas kur kas ilgesnis – 15 pozicijų (353,03 Lt). 1928 04 23 pasiųsta 119,15 Lt LŠS reikalams. Du kartus – 1928 11 04 ir 1929 01 19 – siųsta 55 Lt ir 15 Lt už Lietuvos Nepriklausomybės medalius. 1930 m. kovo mėn. pasiųsta 54 Lt rinktinės orkestro instrumentams pirkti ir 23,45 Lt aukų Vlado Putvinskio paminklui. Mažesnės sumos siųstos už šaulių ženklus, raštų ir kitokias knygas, taip pat pagal aukų lapus surinkti pinigai, procentai už rengtus vakarus ir kt.

Merkinės būrys 1929 m. net tris kartus siuntęs pinigų už būrio vėliavą: 80,90 Lt, 121,15 Lt ir 30 Lt. Mažesnės sumos 1930-1932 m. siųstos už įvairias knygas, vokus, taip pat procentai už vakarų pajamas.

Babriškių būrys 1931 05 20 išsiuntė 35,29 Lt rinktinės šaulių namams; dar siūsta 9,50 Lt už raštinės knygas.

Merkinės raitelių būrys 1932 12 06 atsakė: „Raitelių būrys per trumpą savo egzistavimo laiką jokių piniginių apyvartų nėra daręs, apart pora vakarų, iš kurių gautas suvis mažas pelnas, todėl siunčiamas rinktinės valdybos blankas neužpildomas, nes jokių pinigų nebuvo siūsta” (būrio vadas J. Galkauskas, LCVA 561-19-146).

LŠS Centro Valdybos prezidiumo nutarimu Sąjungos lėšoms padidinti nuo 1933 metų įvestas šaulių perregistravimo kasmetinis mokestis 20-ties centų popierinio ženklelio pavidalu. Kasmet į narių liudijimus lipdyti ženkleliai būdavo nuvertinami perregistravimo stampuku (LŠS 1933 10 31 raštas rinktinių valdyboms ir vadams, LCVA 561-19-606)

LŠS Centro Valdybai 1932 11 11 leidus, XIX rinktinė 1932 m. gruodžio 30 d. paskelbė loteriją paminkliniams karininko Ant. Juozapavičiaus, t.y. XIX rinktinės šaulių namams statyti. Parengta 7500 bilietų po 1 litą. Laimėjimams skirta 3760 litų (LCVA 561-2-785). Rinktinės štabas 1934 10 23 išsiuntinėjo raštą visų būrių valdybų pirmininkams, kad renkama medžiaga Antano Juozapavičiaus šaulių namų statybai Alytuje, Dariaus ir Girėno gatvėje. Prašyta raštą perskaityti šaulių susirinkimuose ir paraginti šaulius bei kitus piliečius vežti akmenis į Alytų. Akmenys turi būti ne mažesni už žmogaus galvą (didesni gali būti) ir tinkami statybai. Akmenų rinkimo vietoje buvo užrašas: „Čia šauliai krauna akmenis šaulių – karin. Juozapavičiaus namams statyti” (LCVA 561-19-565). XIX rinktinės moterų taryba buvo numačiusi 1937 m. vasario mėn. surengti koncertą-balių su loterija ir pelną skirti rinktinės šaulių namams įrengti. Rinktinė 1938 01 12 išsiuntinėjo raštą visiems būrių vadams, kad naujai įrengtoje šaulių salėje sausio 29 d. vyks koncertas su Kipru Petrausku ir turtinga loterija. Vakaro pelnas skiriamas š. namų įrengimui užbaigti ir baldams įsigyti. Prašyta paaukoti loterijai kokių nors daiktų, nors ir gyvų (!), ir prisiųsti iki sausio 25 d. (LCVA 561-19-570).

Įvairių LŠS ir rinktinių loterijų bilietus šaulių būriai privalėjo platinti ne kartą. Tačiau 1938 metais LŠS vadovybė sugriežtino būrių loterijų rengimo tvarką. Anot LŠS 1938 09 24 rašto rinktinių vadams, būriai savo loterijas galėjo rengti tik rinktinių vadams sutikus, o apie tai reikėjo pranešti LŠS viršininkui. Loterijos suma negalėjo viršyti 7500 litų.

1937 metais XIX rinktinė organizavo aviacijos rinkliavą šaulių lėktuvams pirkti (žiūr. rinktinės 1937 07 30 aplinkraštį LCVA 561-19-570). Pagal aukų lapus platinti atitinkami ženkliai.

LŠS rinkinių atstovų susirinkimas 1938 metais nutarė Kelmės miesto kapinėse pastatyti paminklą LŠS įkūrėjui Vladui Putvinskiui. Visi šaulių būriai 1938 m. apdėti vienkartinio ne mažesniu kaip 10 Lt mokesčiu. XIX rinktinė 1938 06 11 išsiuntinėjo raštą, kuriuo įpareigojo būrius pinigų paminklui į rinktinės štabą atsiųsti ne vėliau kaip birželio 25 d. Tačiau paminklas tais metais nebuvo pastatytas. Kai kurie būriai pinigų jo statybai siuntė dar ir 1940 m. pradžioje.

1939 metais iki gegužės 4 d. rinktos aukos nukentėjusiems Klaipėdos krašto pabėgėliams lietuviams sušelpiti; rinkti tik pinigai.

Šaulių orkestrai. Kita kultūrinė veikla

Spauldoje rašyta, kad 1925 m. spalio 23 d. Lietuvos ir Lenkijos Raudoniesiems kryžiams prie Varėnos I pasikeitus politiniais kaliniais, atvežtuosius lietuvius su orkestru pasitiko Perlojos šauliai – grojo Lietuvos himną. Tačiau nei to meto Perlojos š. būrio, nei XIX Alytaus skyriaus dokumentuose apie jokią Perlojos šaulių orkestrą niekur nekalbama. Galbūt tai buvo tik 2-3 muzikantų armonika, smuiku ar klarinetu sugrota himno melodija. Nebuvo šaulių orkestro Perlojoje ir vėliau.

Kuriantis XIX rinktinės orkestrui, visi būriai skyrė pinigų instrumentams įsigyti. Rinktinės būrių atstovų suvažiavime 1927 05 08 pažymėta, kad Liškiavos būrys rinktinės orkestrui surinkęs 23 litus. Vėliau rinktinės orkestrui iš kiekvieno būrio reikalauta pinigų sumos, kuri atitiktų visų būrio šaulių 1930 metų nario mokestį. Pavyzdžiui, Liškiavos būriui išėjo apie 200 Lt (būrio 1929 12 01 visuotinio susirinkimo protokolai, LCVA 561-19-65).

XIX rinktinės orkestras gyvavo tik kelerius metus. 1933 m. kovo mėn. nuspręsta orkestrą likviduoti, o 1934 m. spalio 30 d. nutarta dūdas už 3000 Lt parduoti Merkinės š. būriui. Dėl orkestro likvidavimo ir jo instrumentų pardavimo už pusę kainos rinktinės būrių atstovų suvažiavime

1934 11 01 reikšta nuomonė (šaulys Stepas Žibaitis), jog tai yra nuostolis visiems būriams, kurie prisidėjo orkestrą įsigyjant (LCVA 651-19-178).

21 Merkinės būrys visuotiniame susirinkime 1934 m. rugsėjo 2 d. nutarė: orkestrą steigti būtinai reikalinga! Instrumentams pirkti reikia panaudoti š. namų statybos lėšas, nes namams jų per maža, tas fondas dabar neauga ir duoda visai mažą procentą. Iš orkestro bus daugiau naudos, ir per 6-8 metus namų statybos fondo pinigai sugrįš. Jei orkestrui pinigų neužtektų, tai 200-300 litų galima pasiskolinti (LCVA 561-19-663 ir 561-19-178).

Merkinės būrio valdyba 1934 10 21 posėdyje apsvarstė konkrečius parduodamo XIX rinktinės orkestro įsigijimo reikalus. Valdyba nutarė 1000 Lt sumokėti iš karto, o 2000 Lt palikti išsimokėjimui iki 3 metų. Orkestrui reikėtų 16 žmonių. Jiems mokyti nutarta 6 mėnesiams pasamdyti kapelmeisterį; jo atlyginimas – 100 Lt mėnesiui. Po 3 mėnesių, kai orkestrą jis jau šiek tiek išmokys ir orkestras galės uždarbiauti, kapelmeisteriui be algos dar skirti 5 % gaunamo gryno pelno. Tačiau iš išmokamos algos išlaikyti 10 % kaip garantiją, kad kapelmeisteris išmokys orkestrą tinkamai groti, t.y. išpildys pasirašytos sutarties sąlygą. Sutarties neįvykdžius, kapelmeisteris neturi teisės reikalauti iš jo algos išlaikytų 10 %. Į griežikus priimti ir šaulius ugniagesius, o trūkstant – ir kitų organizacijų narius. Stojantieji į griežikus turi kas mėnesį būrio valdybai mokėti po 5 Lt; šie pinigai bus kapelmeisterio algai ir reikmenims – natoms ir kt. (keistoka: griežikai algos negauna ir dar primoka!). Kiekvienas griežikas su būrio valdyba sudaro sutartį, kad tinkamai prižiūrės instrumentą. Iš kiekvieno griežiko paimti vekselį 100 litų sumai su dviejų žirantų pasižadėjimais arba 100 Lt užstatą. Orkestrui nusi-pirkti surengti rinkliavą po vietos ir kaimynines organizacijas (LCVA 561-19-178). Deja, parduodama orkestrą, rinktinė pareikalavo iš karto sumokėti pusę sumos – 1500 Lt; būrys sumokėjo 1300 Lt.

Peržiūrėjus su būrio orkestro griežikais sudarytas sutartis ir garantijas vekseliais, griežikais 1934 11 06 pripažinti: Stasys Lukauskas, Aleksandras Visockas, Jonas Molneris, Mikas Baranauskas, Viktoras Valentukevičius, Antanas Baublys, Julius Dancevičius, Viktoras Lukošius, Stasys Gruodis, Sergejus Tarakanovas, Jonas Čiurlionis, Ipolitas Strumskas, Juozas Ramaškevičius, Kostas Lučkauskas. Griežikų koman-

dos seniūnu paskirtas Viktoras Lukošius; kapelmeisteris – F. Petrauskas. Orkestras oficialiai įsteigtas 1934 m. lapkričio 8 d. (LCVA 561-19-120). Gruodžio 14 d. nustatyta taksa už orkestro nuomą: griežti vietoje – minimum 30 litų, kitur – mažiausia 50 litų, neskaitant kelionės išlaidų bei maisto. Pirmąkart orkestras viešai pasirodė 1935 m. Vasario 16-osios šventėje.

Orkestrantų sudėtis keitėsi. Būta atvejų, kai tas pats asmuo būdavo priimamas į kandidatus, paskui išbraukiamas kaip netinkamas ir vėl priimamas. Merkinėje gyvenusio griežiko Petro Vilčinsko duotą 100 Lt vertės garantijos vekselį 1935 02 01 nutarta pasiūlyti išpirkti, o jei ne – protestuoti. Griežikui St. Kvaraciejui 1935 03 20 pareikštas viešas papėikimas už dalyvavimą be būrio valdybos žinios žydu orkestre kovo 19 d. per jų paradą ir grojimą žydu vakarėlyje. P. Vilčinskas 1935 05 21 iš orkestro pasitraukė, motyvuodamas silpna sveikata, bet gydytojo pažymėjimo nepateikė. Iš griežiko pareikalauta iki birželio 15 d. būrio kason sumokėti 25 Lt (sumažinta nuo 100 Lt, atsižvelgus į sunkią jo materialinę padėtį), o jei nesumokės, jo 100 Lt vekselį protestuoti.

Dūdų orkestro įsigijimas pridarė Merkinės būriui daug skolų. Anot 1935 03 17 susirinkimo, iš 1725 Lt skolos 1700 Lt buvo už orkestrą (25 Lt – už būrio vėliavos koto viršūnę). Gruodžio mėnesį reikėjo išpirkti 600 litų vekselį už orkestrą. O štai būrio vado F. Pempės įrašas būrio dienyne 1935 m. balandžio 27 d.: „Įvyko būrio alutis. Gauta pajamų 69 litai. Alutis buvo surengtas dūdų orkestro išlaikymo reikalui”.

XIX rinktinė 1936 01 25 parašė Merkinės būrio vadui, kad už nesumokėtus už orkestrą 1700 litų yra išduotas vekselis, ir pagal 1934 11 08 instrumentų pardavimo aktą būrys privalėjo kasmet sumokėti po 566,67 Lt. Jau suėjęs terminas grąžinti 1935 metų skolos dalį, bet pinigai nesumokėti, todėl prašyta kuo greičiau juos įnešti rinktinės tarybos kason (LCVA 561-19-229).

Pasibaigus sutarties terminui, orkestro vedėjas kapelmeisteris F. Petrauskas 1935 06 11 iš pareigų atleistas. Jo vietą užėmė Juozas Gutauskas (nuo lapkričio 1 d. jam mokėta 30 Lt mėnesinio atlyginimo). Pagal kitą dokumentą – XIX rinktinės 1936 03 20 įsakymą – J. Gutauskas orkestro vedėju kaip laisvai samdomas neetatinis darbuotojas priimtas nuo 1936 m. sausio 1 d. su 25 Lt mėnesiniu atlyginimu. Tačiau dėl or-

kestro vadovo yra neaiškumų. XIX rinktinės vadas 1935 11 22 pranešė LŠS vadui, kad Merkinės š. dūdų orkestro vedėjas Petras Jakubauskas nuo rugsėjo 1 d. iš einamųjų pareigų atleistas ir nuo tos dienos orkestro vedėju paskirtas Feliksas Pempė; prašyta jam mokėti orkestro vedėjo atlyginimą. LŠS štabas tai patvirtino 1935 12 05 raštu. P. Jakubauskas buvo atleistas todėl, kad ilgam laikui buvo išvykęs iš Merkinės ir apsigyvenęs Alytuje. Vėliau jis grįžo Merkinėn ir buvo paprastas muzikantas.

1935 m. lapkričio 2 d. 21 Merkinės būrys su orkestru pagerbė iš Okupuotos Lietuvos kilusio šaulio Jurgio Žiogelio atminimą, o lapkričio 3 d. paminėtos orkestro metinės sukaktuvės; kartu į kariuomenę palydėti 4 būrio šauliai, iš kurių 3 buvo orkestro grojikai.

Merkinės būrio taryba 1936 07 06 posėdyje nutarė iš LŠS gaunamą atlyginimą orkestro vedėjui išmokėti su sąlyga, kad per suteiktą orkestrui pertrauką mokymuisi – liepos ir rugpjūčio mėnesius – išmokys du naujus orkestrantus ir paruoš orkestrui 14 naujų natų knygių. XIX rinktinės 1937 06 02 įsakymu nuo 1936 m. spalio 1 d. J. Gutauskas iš pareigų atleistas ir į jo vietą priimtas Stasys Dapšauskas; jam nustatytas irgi 25 Lt atlyginimas mėnesiui. Būrys 1937 02 28 nutarė už orkestro grojimą iš kitų organizacijų imti po 15 litų, jei bus grojama iki 24 val., ir po 3 Lt už kiekvieną valandą po 24 valandos.

Merkinės būrio šaulys muzikantas Petras Jakubauskas 1939 m. vasario 20-23 d.d. atliko arešto bausmę daboklėje už tai, kad neklausė kuopos vado. Mat išvykus orkestro vedėjui St. Dapšauskui ir į jo vietą paskyrus muzikantą Žilį, Jakubauskas agitavo jaunuosius muzikantus neiti groti ir pats negrojo; jis norėjo būti orkestro vedėju, nors to darbo nesugebėtų atlikti. Sausio 29 d. Merkinėje vykusiame Norulių būrio vakare Jakubauskas negrojo, nors pats salėje šoko (kuopos vado V. Matulaičio 1939 01 30 raportas rinktinės vadui, LCVA 561-19-280).

1940 m. gegužės 13 d. Merkinės šaulių orkestras vyko groti į Kalvariją (Marijampolės apskr.), o birželio 10 d. grojo vakarėlyje Merkinėje; abiem atvejais uždarbis buvo po 15 Lt. Kapelmeisteriui Jonui Bernatavičiui už birželio mėnesį avansu išmokėta 25 Lt (LCVA 561-18-237).

Kiek vėliau susikūrė šaulių orkestras Varėnoje I. XIX rinktinės 1936 03 20 įsakymu orkestro vedėju kaip laisvai samdomas neetatinis darbuotojas nuo sausio 1 d. priimtas Andrius Ryliškis (mėnesinis atly-

ginimas – 25 Lt). A. Ryliškį nuo 1936 10 01 pakeitė Petras Bartkevičius (XIX rinktinės 1937 m. birželio 2 d. įsakymas). Greitai orkestro vadovu tapo Vytautas Muraška.

1938 m. rugsėjo 14-15 d.d. Kaune vyko LŠS dūdų orkestrų sąskrydis. Iš XIX Alytaus rinktinės jame dalyvavo du orkestrai: Merkinės š. būrio – 16 žmonių ir Varėnos I š. būrio – 12 žmonių. Merkinės orkestrui vadovavo 53 m. muzikos mokytojas Stasys Dapšauskas, grojęs fleita; Varėnos I orkestro vadovas buvo kornetu grojęs 19 m. fabriko darbininkas Vytautas Muraška.

Šaulių orkestrų grojimas buvo ne itin aukšto lygio. Orkestrų vadovai dažnai būdavo savamoksliai muzikai. Pasak LCVA 561-2-4458 esančio orkestrų žinovo atsiliepimo apie šaulių orkestrus, 85 % orkestrų vedėjai yra muzikos mėgėjai, o didelė dalis iš jų – muzikos analfabetai, kurie muziką tik profanuoja. Orkestrų vadovų sąrašė prie St. Dapšausko pavardės pažymėta, kad pažįsta visas partijas, o prie V. Muraškos pavardės – „bosų ir klarnetų nepažįsta“, t.y. nepažįsta tų instrumentų partijų.

Merkinės būrio orkestro vedėjas šaulys kandidatas Bronius Durka 1939 m. vasarą išvyko kitur, neatsiskaitęs su šaulių kuopa ir išsivežęs kai kurią jos turtą (Merkinės kuopos vado V. Matulaičio 1939 08 12 raportas rinktinės vadui, LCVA 561-19-690); kuopos vadas prašė B. Durka neišmokėti atlyginimo už 1939 m. I pusmetį.

Rinktinių vadovybė būriams atsiųsdavo LŠS Kultūros ir švietimo skyriaus parengtų paskaitų spausdintus tekstus. Paminėsime tik kelias tokias paskaitas: „Kovo 5-oji“ (1933 m., Vl. Putvinskio mirties diena), „Ugdykime savigarbą“, „Gink Lietuvos nepriklausomybę“, „Iš Šaulių sąjungos ideologijos“ (visos trys 1934 m.), „Tie, kurie praskynė Lietuvos nepriklausomybės kelią“, „Ar reikia mums ginkluotis?“ (abi 1935 m.), „Ginkime kraštą“, „M. K. Čiurlionis“, „Vaižgantas – Lietuvos šaulys visą gyvenimą“ (visos 1936 m.).

Valstybės teatro artistai „Linksmieji broliai“ – Jurgis Petrauskas, Viktoras Dineika ir Juozas Siparis, kurių koncertai per Kauno radiją buvo labai mėgiami, rengė koncertus daugelyje provincijos miestų ir miestelių. LŠS vadui sutikus, koncertai organizuoti šaulių vardu, nes koncertų programoje didesnę dalį sudarė šauliškos temos ir mintys. „Linksmieji broliai“ koncertą 1937 m. birželio 19 d., šeštadienį, surengė Alytuje, o

birželio 20 d. Merkinėje. Renginių išlaidas padengė LŠS. Koncertų programos pirmoji dalis skirta šauliškos idėjos propagandai.

Einantis LŠS Kultūros ir švietimo skyriaus viršininko pareigas V. Daudzvardas 1938 m. vasario 11 d. slaptame rašte visiems šaulių kuopų ir būrių vadams rašė, kad Vasario 16-ąją, „kada kunigas, atlaikęs mišias ir atgiedojęs maldą už Lietuvos Respubliką, rengiasi nueiti nuo altoriaus, būtų sugiedotas Tautos Himnas. Tuo reikalu kreiptis į vietos kleboną ir švelniai prašyti jo sutikimo“. Kai kur klebonai giedoti himną leido, kai kur ne. Pavyzdžiui, Birštono klebonas Pranciškus Cibulskis (anksčiau kunigavęs Perlojoje) giedoti neleido, teisindamasis, kad neturįs tuo reikalu parėdymo iš aukštesnės dvasinės vyresnybės. Neleista himno giedoti ir Alytaus parapijos bažnyčioje; klebonas pasakęs, kad dėl to turįs gauti vyskupijos leidimą; paskambinęs į kuriją ir gavęs neigiamą atsakymą... LCVA 561-19-281 yra Nedzingės būrio vado P. Makarevičiaus 1938 02 21 raportas LŠS štabo Kultūros ir švietimo skyriui: minint Nepriklausomybės šventę, Vasario 16-ąją, Nedzingės klebonas Julius Svirskis neleido bažnyčioje giedoti Tautos himno; motyvavo tuo, kad himne nėra žodžių apie Dievą. Beje, V. Kudirkos tekstą bandyta pakeisti. Katalikų leidiniuose – giesmynėliuose, kalendoriuose, ypač į XX a. 4-to dešimtmečio pabaigą, – galima rasti himno tekstą su žodžiu „Dievas“. Pavyzdžiui, leidinyje „Lietuvių maldos ir giesmės“ (parengė kun. St. Yla, Klaipėda, 1939, p. 86) Tautiškos giesmės 3-čias posmas toksai:

Tegul Dievas Lietuvoj
Tamsumus prašalina –
Ir šviesa, ir tiesa
Mūs žingsnius telydi.

„Pataisyti“ V. Kudirką norėta ir Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos kelių deputatų siūlymu 1991 m. spalio mėnesį.

Tautinio vieningumo ir karingos dvasios kėlimo vardan Šaulių sąjungos štabo Kultūros ir švietimo skyrius 1938 m. gegužės 1 d. Varėnoje I ir Merkinėje surengė tautinės propagandos dieną. Su programos dalyviais vyko LŠS štabo atstovai M. Karaša ir V. Daudzvardas.

Varėnoje I po V. Daudzvardo įžangos poetai Jonas Graičiūnas ir Teofilis Tilvytis paskaitė po kelis savo kūrinius. Valstybės operos solis-

tai Juozas Mažeika ir Barbora Drangelienė padainavo lietuviškų muzikos kūrinių. Solistams akompanavo Nadežda Dukstulskaitė. Kariškų dainų padainavo Vinco Mamaičio vadovaujamas LŠS choro oktetas. Visai programai vadovavo rašytojas ir žurnalistas Petras Babickas. Aplankę tiltą per Merkį, svečiai nuvyko į Merkinę. Čia viskas vyko panašiai, tik savo kūrybos paskaitė ir P. Babickas. Abiejose vietose programos vyko šaulių namuose.

1939 m. pabaigoje LŠS surengė koncertus Varėnoje II, Valkininkuose, Rūdiškėse ir Trakuose (Eišiškėse nerasta salės koncertui). Pirmasis koncertas gruodžio 26 d. įvyko Varėnoje II, geležinkeliečių salėje. Kitą dieną – koncertas kariams ir visuomenei Valkininkuose; koncertas vyko Valkininkų šaulių salėje, rūpinosi pašto viršininkas šaulys Janušauskas. Valkininkuose pernakvoję, artistai vyko į Rūdiškes. Autobusu važiavo šauliško darbo bičiuliai: Valstybės operos solistė Veronika Dagelytė-Valatkienė, pianistas Balys Dvarionas, smuikininkas K. Juodelis, šaulių kvartetas – St. Bacevičius, B. Vasiliauskas, J. Duršliokas ir P. Visockis. Kartu keliavo LŠS štabo Kultūros ir švietimo skyriaus viršininkas V. Daudzvardas, skyriaus instruktorius rašytojas P. Babickas, dailininkas Jonušas ir fotografas J. Miežlaidis. Solistė V. Dagelytė-Valatkienė dainavo „Mano sieloj šiandien šventė“, „Oi greičiau greičiau“, „Už jūrelių, už marelių“ ir kt., kvartetas – „Mes šauliai“, „Bunda Vyčiai“ ir kt.

Apie šaulių būrių rengtus vaidinimus, koncertus ir pan. išsamiau kalbama skirsnuose, kuriuose nušviečiama atskirų būrių veikla.

Spaudos platinimas. „Trimitas“

Šaulių sąjungoje rimtas dėmesys skirtas spaudos, pirmiausia šaulių žurnalo „Trimitas“, platinimui. Pastarojo žurnalo užsisakymas šauliams buvo prievolė. „Trimito“ prenumerata 1924 metams buvo 12 litų; pafrontės šauliams 1926 metams ji kainavo 6 litus: išsirašyti buvo galima per būrių valdybas, kurios kreipėsi tiesiai į žurnalo administraciją. Žurnalas 1927 metams pabrango: metinė jo prenumerata su lengvata buvo 9 Lt. Tačiau pafrontės būriams žurnalas 1929 metams vėl kainavo 6 litus (XIX rinktinės 1929 m. sausio 11 d. raštas). XIX rinktinės pastangomis 1932 metams „Trimitas“ 12-kai būrių išrašytas nemokamai.

Daugelyje būrių susirinkimų ar valdybų posėdžių protokolų randame įrašytus šaulių pageidavimus, kad „Trimito“ prenumerata būtų papiginta. Apie tai būdavo kalbama būrių atstovų suvažiavimuose. Antai XIX rinktinės suvažiavime 1934 m. lapkričio 1 d. ne tik pageidauta atpiginti šaulių žurnalo prenumeratą, bet ir siūlyta suteikti būrių valdyboms, esant reikalui, suteikti teisę išvis atleisti pusę šaulių nuo „Trimito“ prenumeratos: prievartos žurnalui išsirašyti neturėtų būti. Merkinės būrys, kuriame apie 70 % šaulių neturtingi, prašė netaikyti „Trimito“ platinimo taisyklių neturtingiems pafrontės šauliams, nes daug jų bus priversti ištotti iš Šaulių sąjungos.

Paprastai nuo gruodžio 10 d. iki sausio 10 d. vykdavo spaudos platinimo vajai – spaudos talkos. Spaudos, ypač „Trimito“, platintojai ir prenumeratoriai būdavo skatinami. Spaudos platinime 1929 metais gerai pasidarbavę šauliai apdovanoti M. Bagdono parengta knyga „Įstabieji pasaulio dalykai ir reiškiniai“ (Kaunas, 1929, „Mūsų rytojaus“ leidinys Nr. 4). Pasak „Mūsų rytojaus“ redakcijos, „knyga išleista ir duodama atminčiai spaudos platintojams bei talkininkams, kurie 1929 metais, spaudos atgavimo 25 metų sukaktuvių proga, uoliai prisidėjo prie spausdintojo žodžio išplatavimo Lietuvos sodžiuose“. Šia knyga apdovanoti (LCVA 561-19-61):

Liškiavos šaulių būryje – Bronius Balevičius, Kostas Radzevičius, Vaclovas Zautra, Emilis Šneideris;

Varėnos I b. – Bolius Poškus, Alfonsas Karpavičius, Juozas Lapiņiauskas, Daminas Česnulevičius;

Akmens b. – Justinas Rūbas, Petras Česnulevičius, Antanas Aldonis, Jonas Keršis;

Nedzingės b. – Julija Kariniauskaitė, Julius Skerniškis, Zigmas Sviklas, Juozas Pigaga;

Merkinės būryje – Tomas Masaitis, Leonas Čaplikas, Jonas Paulaitis, Jonas Volungevičius.

Knygos 4 egzemplioriai skirti ir Perlojos būriui.

Apie apdovanojimą įrašyta nario liudijimuose.

1932 metais išdalinta 1230 „Trimito“ dovanų – knygų ir laikraščių komplektų.

1933 metais kiekvienam „Trimito“ metiniam prenumeratoriui (tais

metais žurnalas kainavo 8 Lt) paskirtas leidinys „Vasario 16“, skirtas Klaipėdos atvadavimo 10-mečiui paminėti. Be to, burtų keliu prenumeratoriams paskirstyta dar 4000 įvairių dovanų. Tai buvo pinigai (100, 50, 25 Lt), įvairūs daiktai (kultivatorius, plūgas, akėčios, balnas, patefonas, fotoaparatas, gintaro karoliai, aukso žiedas, įvairūs laikrodžiai, tautiški kaklaryšiai, automatinis skustuvas, diržas uniformai, skulptūrėlės, dailininkų paveikslai, Vl. Putvinskio portretas, vaismedžių sodinukai, pora pašto karvelių, „Trimito“ prenumerata 1934 metams ir t.t.). Daugumą daiktinių dovanų buvo galima pakeisti pinigais. Tačiau daugiausia žmonių apdovanota knygomis, tarp jų – „Spaudos fondo“ ir „Sakalo“ bendrovių knygynėliais. Kai kurios knygos dovanotos šaulių būrių skaitykloms. Šauliams dovanų savo knygas skyrė įvairūs autoriai: Petras Biržys-Akiras, Liudas Dovydėnas, Vladas Andriukaitis, Liudas Gira, Vytautas Bičiūnas, Petras Babickas, Antanas Žmuidzinavičius, Juozas Mikuckis, Petras Ruseckas, Juozas Tonkūnas ir kt. Dovanotos Juliaus Būtėno „Sciklinės gonkos“, Adolfo Klimo-Kelmučio išversta Indros Zieduonio knygelė „Latvija“, Šaulių sąjungos leidiniai „Vasario 16“, „Neužmiršk Lietuvos“ ir kt., taip pat įvairios ūkiškos knygos. Laimėtojų sąrašas skelbtas „Trimito“ 1933 m. 12-23 numeruose. Deja, ir „Trimito“, ir archyvo byloje (LCVA 561-12-324) – išsiųstų laimėjimų registracijos knygoje – daug kur nenurodyti knygų autoriai arba rašomi netikslūs knygų pavadinimai, nepažymimi knygų išleidimo metai.

Apie 70 laimėjimų teko Varėnos krašto šauliams. Aukso žiedą (25 Lt vertės) laimėjo pasienio policijos VI rajono policininkas Stasys Barišauskas (Varėna I), Vlado Putvinskio portretą – Adolfas Živulskas (Janaukos kaimas), „Sakalo“ b-vės knygynėlį (50 Lt vertės) – Petras Kvaraciejus iš Česukų. Kitiems laimėtojams teko įvairios knygos. Tarp laimėjimų nurodoma knyga „Lietuvoj, 1931“. Tačiau jokie bibliografijos šaltiniai tokio leidinio nemini. Galbūt tai buvo Aleksandro Dičpetrio „Lietuva – Tėvynė mūsų“ (1931 m., „Ūkininko skaitymų“ serijos Nr. 12). Šis laimėjimas teko Ipolitui Gardziuliui (Oranka, matyt, Glūkas) ir Jonui Baranauskui (Merkinė).

„Trimito“ 1935 metų dovanas laimėjo Varėnos I šauliai: auksinį plunksnakotį „Duro“ – Ona Jankevičiūtė iš Varėnos sanatorijos ir pa-

sienio policininkas Antanas Grėbliūnas, o auksinį plunksnakotį „*Lituanica*“ – Petras Skliutas, Miko iš Antakalnio kaimo. Apdovanoti metiniai „Trimito“ prenumeratoriai. Dovanos skirtos traukiant burtus.

Šaulių sąjungos loterijoje 1936 metais 1000 litų išlošęs kaunietis šaulys Kl. Masevičius 125 litus įteikė „Trimito“ redaktoriui, kad 1937 metais žurnalą pagal būrių vadų nurodymą siųstų Varėnos I, Perlojos, Merkinės, Leipalingio ir Kapčiamiesčio nepasiturintiems šauliams.

„Trimitą“, be abejo, skaitė ne tik šauliai. Kaip žurnalas buvo prenu-meruojamas Varėnos krašte 1938 ir 1939 metais, parodo „Trimito“ administratoriaus parengta lentelė (LCVA 561-19-570):

	1938 m. I pusm.	1938 m. II pusm.	1939 03 01
Jakėnai	20	20	26
Liškiava	4	5	17
Merkinė	64	84	82
Nedzingė	9	10	14
Perloja	17	22	26
Varėna I	54	56	98

1940 metų pradžioje pradėjus leisti moterų šaulių žurnalą „Šaulė“, vyko agitacija už jo prenumeratą ir platinimą. Pasak Merkinės moterų būrio vadės M. Jankauskienės 1940 02 11 pranešimo Alytaus rinktinės šaulių moterų vadei, norinčių pirkti „Šaulės“ Nr. 2 kol kas neatsiranda, bet būrio vadė prašė atsiųsti 5 egz. „Šaulės“ ir 4 egz. „Trimito“ – gal išplatins. Perlojos šaulių vadė T. Makaravičienė pasižadėjo išplatinti 10 egzempliorių „Šaulės“ Nr. 2 (1940 02 15), Puvočių būrio moterų skyriaus vadė O. Marčiūnienė – 7 egz., o Varėnos I moterų šaulių vadė O. Balkelienė 1940 02 25 paprašė prisiųsti 20 egzempliorių. Rinktinės šaulių moterų vadė pasiuntė: Simnui – 15 egz., Perlojai – 10, Merkinei – 5, Ryliškiams – 3, Butrimonims – 2 egz. „Šaulės“ Nr. 2.

Be „Trimito“, šaulių būrių valdyboms tekdavo platinti kitus LŠS leidinius: knygas, kalendorius.

6. KRAŠTO ŠAULIŲ BŪRIAI IR JŲ VEIKLA

Perlojos būrys

Nors manoma, kad partizaniškumas Perlojoje ėmė reikštis dar 1918 m. rudenį, nustatyti tikslią datą, kada susikūrė Perlojos šaulių būrys, iš Lietuvos centrinio valstybės archyvo bylose esančių dokumentų neįmanoma. Tačiau aišku, kad būrys organizuočiau ėmė telktis 1920 m. rudenį. Bene seniausias dokumentas – tai 1920 m. rugsėjo 29 d. pažymėjimas (LCVA 561-5-442), jog perlojiškis M. Stoškus iš Šaulių sąjungos štabo viršininko M. Šalčiaus Alytuje priėmė 60 rusiškų šautuvų, 6 dėžes šovinių ir 30 rankinių granatų su kapsulėmis Perlojos, Varėnos ir Marcinkonių šauliams, pasižadėdamas: „imu ant savęs atsakomybę dėl jų išdalinimo, vartojimo ir grąžinimo Šaulių Sąjungai“. Už būrio vadą Juozą Lukoševičių M. Stoškus Alytuje paėmė ginklų ir 1920 m. lapkričio 9 d.: 11 rusiškų, 4 vokiškus ir 1 prancūzišką šautuvą, 560 rusiškų, 120 vokiškų ir 50 prancūziškų šovinių.

18 šaulių perlojiškių dalyvavo Valkininkų kautynėse su lenkais 1920 m. spalio 16 d.

Lenkų puolimą Perlojos šauliai atrėmė 1921 m. sausio 3 d. vakarą.

LŠS Sudėties ir instruktorių skyriaus viršininkas Klimaitis 1921 01 10 raštu nurodė Alytaus apskr. šaulių revizijos komisijos pirmininkui kapi-tonui Džiuvei ištirti Centro Valdybos gautą Perlojos š. būrio nario (pavardė neparašyta) skundą, liečiantį Perlojos rajono vadą Miką Stoškų ir organizatorių Juozą Lukšį; jei skundas pasitvirtins, abu pašalinti iš pareigų. „Antspauda Perlojaus Būriui bus suteikta, kaip tik jų būrys persiorganizuos reikalaujamu būdu“ (LCVA 561-2-133).

Perlojos šauliai būrį oficialiai įteisino susirinkime 1921 m. sausio 22 d. Jam pirmininkavo Zigmas Krivas, sekretoriavo Jonas Pigaga. Dienotvarkėje buvo vienas klausimas: būrio valdybos rinkimai. Į ją visais balsais išrinkti: pirmininkas – Zigmas Krivas, sekretorius – Jonas Pigaga, išdininkas – Juozas Navickas. Protokolą pasirašė b. vadas J. Lukoševičius ir įgaliotieji šauliai J. Svirskas, J. Jaskonis ir Vaclas Važgys. Sausio

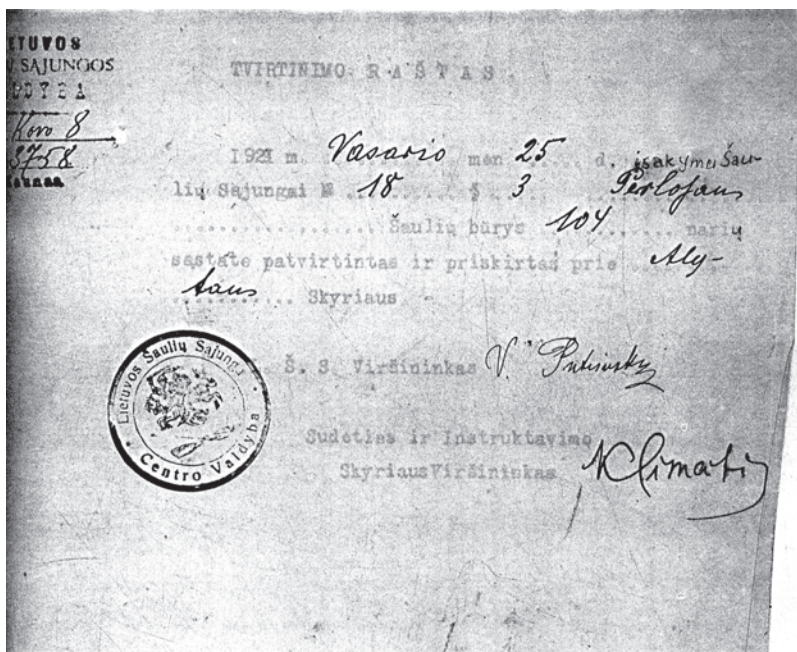
28 d. būrio vadu išrinktas Vaclas Važgys, o jo pagalbininku Jonas Jaskonis. Tą pačią dieną Važgys pasirašė pasižadėjimą: V. Važgys, Stepo, 27 metų ūkininkas, rašyti ir skaityti moka, 1 metus tarnavo rusų kariuomenėje eiliniu, gyvena Perlojoje (LCVA 561-2-133).

1921 m. vasario 5 d. būrio valdybos pirmininkas Z. Krivas ir sekretorius J. Pigaga pranešė Alytaus skyriaus valdybai, kad nuo vasario 1 d. iki 5 d. iš Perlojos būrio išvyko 7 šauliai; dauguma tų šaulių buvo iš užfrontės (t.y. iš kitos demarkacinės linijos pusės), ir kai jų būry pristigo maisto, tai anie išėjo uždariauti. Tarp išėjusių iš būrio – Klimas ir Vincas Karlonai, Bronius Stramkauskas, Vincas ir Martynas Valentukevičiai.

LŠS Perlojos būrį patvirtino 1921 m. vasario 25 d. įsakymu. Vasario 26 d. rezoliucija perlojiškių protokole: „Įsakymui: Perlojos būrys tvirtinamas ir priskiriamas prie Alytaus skyriaus. Nariams, sulig sąrašo, išskyrus Miliauską Aleksandrą ir Rasimavičių Morkų, išduoti liudijimus”; rezoliucijos autoriaus titulo nėra, parašas neįskaitomas. LŠS CV gavusi Daugų nuovados viršininko 1921 02 15 raštą Alytaus š. skyriaus valdybai, kad A. Miliauskas ir M. Rasimavičius (Arasimavičius?) yra kaltinami apylinkės gyventojų apiplėšimu. „Visi kiti šauliai yra ištikimi Lietuvos piliečiai ir niekame negeistiname per miliciją patėmyti nebuvo”. Apie būrio patvirtinimą perlojiškiams pranešta 1921 m. kovo 8 d. raštu, kurį pasirašė LŠS viršininkas Vl. Putvinskis ir Sudėties ir instruktavimo skyriaus viršininkas Klimaitis; raštas patvirtintas LŠS Centro Valdybos antspaudu.

LŠS Centro Valdybai pasiųstame Perlojos būrio narių sąrašė buvo 105 šauliai; kandidatais visi įstoję 1920 m. rugsėjo 27 d. (LCVA 561-2-133): Juozas Lukoševičius, Jono; Zigmas Krivas, Jono; Jonas Pigaga, Vinco; Juozas Navickas, Karolio; Bronius Ankštutis, Petro; Petras Baublys, Mato; Jonas Beručka, Antano; Leonardas Baublys, Petro; Adomas Baublys, Juozo; Adomas Baublys, Petro; Vaclas Baublys, Vaclo; Martynas Balionis, Karolio; Jonas Baublys, Tadeušo (visi 13 iš Perlojos); Zigmas Baublys, Petro (Salovartė); Jonas Budėnas, Simo; Benadas Beručka, Andriaus; Andrius Bušniauskas, Leono; Jonas Baublys, Vinco; Leonas Bučinskas, Petro; Juozas Bušniauskas, Kazio; Karolis Ciūnys, Stasio; Bonifacas Česnulevičius, Jono (visi 8 iš Perlojos); Jonas Dobrodziejus, Viktoro (Salovartė); Jonas Jaskonis, Nikodemo; Damijonas Jaskevičius, Prano; Zigmas Jaskevičius, Jono (visi 3 iš Perlojos);

Morkus Arasimavičius, Juozo (Salovartė); Vaclas Gudaitis, Krisiaus (Perloja); Pranas Gudaitis, Mateušo (Milioniškių); Barnasius Gelusevičius, Andrius; Vincas Gecevičius, Petro; Pranas Krivas, Petro; Vincas Kasiulynas, Vinco; Adomas Kaminskas, Petro (visi 5 perlojiškiai); Antanas Kalanavičius, Vaclo; Jonas Kalanta (abu iš Milioniškių); Vincas Kaminskas, Juozo; Antanas Krivas, Jono (abu iš Perlojos); Klimas Karlonas (Mergežeris); Vincas Kiela (Kielė?), Baltraus; Kastantas Lukšys, Stasio; Gabrys Lukšys, Miko; Juozas Lukšys, Jono; Andrius Lukšys, Krisiaus; Juozas Jonytis, Juozo; Jonas Jonytis, Jurgio; Juozas Ikasala, Jono; Juozas Ikasala, Jokūbo; Rokas Ikasala, Krisiaus; Petras Marčinskas, Prano; Bronius Milinavičius, Adomo; Karolis Marčinskas, Mato (visi 13 iš Perlojos); Aleksandras Miliauskas, Mačio (ne Adomo, Moliadugnis); Adomas Navickas, Karolio; Kazys Ruseckas, Vinco (abu perlojiškiai); Vincas Rasimavičius, Antano (Moliadugnis?); Jonas Svirska, Liudviko; Andrius Stoškus, Petro; Vincas Stoškus, Petro; Tomas Steponavičius, Tomo; Robertas Steponavičius, Tomo; Karolis Stoškus, Kazio; Juozas Stoškus, Juozo (visi 7 iš Perlojos); Bronius Stramkauskas (Druckūnai); Juozas Stankauskas, Juozo (Milioniškės); Bronius Stankauskas (Druckūnai); Pranas Švedas, Vinco; Vaclas Važgys, Stepas; Julius Volungevičius, Jono; Mikas Važgys, Jono; Petras Važgys, Prano; Jokūbas Vaisieta, Silvestro; Antanas Vaisieta, Mateušo; Vincas Valentukevičius; Karolis Verbickas, Krisiaus; Martynas Valentukevičius; Juozas Vaisieta, Juozo (11 perlojiškių); Vincas Karlonas (Mergežeris); Julius Smolenskas, Simo; Antanas Česnulevičius, Pilypo; Liudvikas Baublys, Jurgio (visi 3 iš Salovartės); Adomas Kasiulynas, Juozo; Zigmas Milinavičius, Vinco (abu iš Perlojos); Jonas Stankauskas, Adomo; Vaclas Kalanta, Vinco; Petras Vaikšnoras, Miko; Jonas Čaplikas, Vinco (visi 4 iš Milioniškės); Juozas Lukšys, Krisiaus; Mikas Stoškus, Petro (abu perlojiškiai); Juozas Stankauskas, Miko (Milioniškės); Vaclas Ikasala, Krisiaus (Perloja); Anupras Sinkevičius, Jono; Karolis Balionis, Antano; Pranas Gražėnas, Prano; Juozas Gražėnas, Juozo; Steponas Gražėnas, Stepono; Zigmas Aleksevičius, Barnasius; Kazys Burneika, Antano; Bronius Aleksevičius, Jono; Vincas Susmara, Povilo; Petras Susmara, Martyno; Julius Susmara, Martyno; Rokas Sviklas, Gilerio; Rokas Zalanskas, Vinco; Alpus Susmara, Jono (visi 14 iš Kaibučių).

Raštas apie Perlojos būrio patvirtinimą. 1921 03 08

Jauniausi amžiumi būryje buvo Liudvikas Baublys (16 m.), Robertas Steponavičius, Julius Smolenskas, Antanas Česnulevičius (visi 3 turėjo po 17 m.), Karolis Stoškus (18 m.), vyriausi – Vincas Kiela, Jono (53 m.), Vincas Kasiulynas, Andrius Stoškus ir Jokūbas Vaisieta (visiems trims po 50 m.). Jonas Kalanta tuo metu tarnavo Lietuvos kariuomenėje. Rusų kariuomenėje ilgiausiai buvo tarnavę: Mikas Stoškus (8 metus), Adomas Kasiulynas (7 m., vyresn. puskarininkis), Andrius Bušniauskas ir Andrius Lukšys – po 5 metus. Šaulių dauguma – ūkininkai, dažnai mažžemiai, nemažai bežemių kaimiečių. Kai kurie baigę liaudies mokyklas, kiti savamoksliai. Dauguma turėjo šautuvus – valdiškus arba nuosavus. A. Miliausko iš Moliadugnio tėvo vardas šiame sąrašė, kaip ir kitur, neteisingas: turėtų būti Mačys, bet ne Adomas; Adomo sūnumi paskui bus rašomas ir Aleksandro brolis Simas; Adomo sūnus buvo šaulys partizanas Jonas Miliauskas iš to paties kaimo.

LŠS Alytaus skyriaus Garbės teismas 1921 m. balandžio 1 d. posėdyje nagrinėjo bylą apie kaltinamus Perlojos būrio šaulius Juozą Lukšį ir Juozą Navicką, Karolio. J. Lukšys įtariamas provokacija prieš Lietuvos valdžią (kokia provokacija?), o J. Navickas – „šmugeliavimu“ per demarkacijos liniją. Abu kaltinamieji į teismą neatvyko, nors buvo šaukiami, ir savo liudininkų nepristatė. Teismas nusprendė: J. Lukšį „išbraukti iš tarpo šaulių su viešu apskelbimu už priešvalstybinę agitaciją, teršimą šaulių vardo“, o J. Navickui už spekuliaciją lenkų degtine paskelbtas viešas papeikimas per laikraštį „Trimitas“. LŠS Centro Valdyba patvirtino Alytaus skyriaus Garbės teismo nutarimą, kad „Perlojos būrio šaulys Lukšys Juozas išbraukiamas ant visados iš Šaulių Sąjungos narių“ (Juozas Lukšys, Jono, batsiuovys).

1921 m. gegužės 30 d. Perlojos b. valdybos pirmininkas Z. Krivas ir būrio vadas V. Važgys pranešė Alytaus skyriaus šaulių vadui, kad gegužės 29 d. į Varėnos geležinkelio stotį atvyko („pribuvo“) 5-kios kuopos lenkų kariuomenės su 5-kiomis virtuvėmis ir ketina pulti link Babriškių ir Perlojos (pranešimas patvirtintas antspaudu: lanke – „Lietuvos Šaulių Sąjunga. Alytaus Skyrius“, apskritimo viduryje – „Perlojaus Būrio Valdyba“). Savo ruožtu LŠS Centro Valdyba tą pačią dieną atsuntė telefonogramą Perlojos š. b. valdybai. Telefonogramoje liepta būti atsargiems, nes šiandien ar kitą dieną lenkai nori pulti Perloją ir, kaip ir pernai, užimti visą tą kraštą. Jie nori išprovokuoti jus, kad jūs pirmi pradėtumėt mūšį. Tad kiek galite mūšio venkite, kad vėliau lenkai negalėtų sakyti, jog jūs juos užpuolėte (LCVA 561-19-733).

1921 m. gegužės 8 d. (šv. Stanislovo atleidų dieną; 1962-1965 m. vykęs Vatikano II susirinkimas šį Stanislovą išbraukė iš katalikų šventųjų sąrašo) šaulių vardu surengtas vakaras. Vaidinta Dviejų Lietuvaičių „Dumblynė“. Atvykęs LŠS instruktorius pasakė jausmingą prakalbą „Kas yra Tėvynė“. Per šv. Baltramiejaus atlaidus (rugpjūčio 24 d.) šaulių reikalams surinkta 353 auksinai 40 skatikų.

1921 m. birželio 9 d. Perlojos šauliai gavo pirmąją auką iš Amerikos lietuvių – 448,50 dolerio. Pinigai buvo surinkti Niudžersio valstijoje ir perduoti per Lietuvos misiją. Aukoję 76 asmenys. Iš pavardžių galima spręsti, kad tai išeiviai iš Varėnos krašto: keli Milinavičiai, Baubliai, Jonas Pigaga, Domininkas Bingelis, Adolfas Oškutis, Antanas Matuiza,

Petras Biekša ir t.t. Daugiausia – 50 dolerių – paaukojęs Pranas Balionis, trys asmenys – po 20, trys – po 15 dolerių, kiti po 10, 5, 3, 2 ir 1 dolerį; tik A. Lideka aukojęs 50 centų.

Būrio susirinkimas rugsėjo 4 d. svarstė iš Amerikos gautų maisto produktų ir pinigų padalinimo klausimą. Rugsėjo 14 d. išrinkta komisija – Jonas Svirskas, Adomas Navickas ir Petras Baublys – pasirodė esanti ne sąžininga, ir protokole prašoma (ko?) tuos šaulius pašalinti iš būrio.

Nuo 1921 m. Perlojos būrys turėjo savo vėliavą – anksčiausiai visoje XIX rinktinėje.

Yra atskiras sąrašas Perlojos rajono šaulių, pareiškimus užpildžiusių 1922 m. sausio-spalio mėnesiais (26 asmenys, LCVA 561-5-433): Jonas Česnulevičius, Juozo, Paūlių būrio vadas, gimęs ir gyvenantis Lavyse; Zigmas Česnulevičius, Stasio (Paūliai); Petrukė Palevičaitė, Petro (gim. Barčiuose); Tamošius Bučinskas, Petro; Karolis Navickas, Bernardo; Barnasius Baublys, Krisiaus; Pranas Lukšys, Jono; Aleksandras Važgys, Stepo; Raulas Baublys, Vaclo (g. 1888 m., vaikai: Adolfas, Jonas, Ona, Marė) – visi 7 iš Perlojos; Juozas Jonytis, Felikso (Kaibučiai); Juozas Lukšys, Jono (batsiuovys, prieš pusantrų metų pašalintas iš šaulių); Jonas Milinavičius, Juozo; Zigmas Stoškus, Jono; Jonas Baublys, Raulo (g. 1901 m.); Juozas Lukšys, Juozo; Antanas Verbickas, Miko (g. Rudnioje) – visi 6 gyvena Perlojoje; Feliksas Baublys, Petro iš Salovartės; Paulina Jokubaitienė, Miko (mokytoja ir siuvėja); Juozas Kasiulynas, Vinco; Petras Lukšys, Mataušo; Zigmas Jonytis, Jono; Motiejus Nalivaika, Vinco (g. Rudnioje) – visi 5 gyvena Perlojoje; Barnasius Glavickas, Jono iš Milioniškių; Jonas Miškinis, Jono; Vincas Dvareckas, Juliaus; Jonas Miliauskas, Adomo – visi 3 iš Moliadugnio. Iš šių šaulių vokiškus ir rusiškus šautuvus turi 8: Karolis Navickas, Pranas Lukšys, Barnasius Baublys, Juozas Lukšys, Jono, Zigmas Stoškus, Juozas Kasiulynas ir Petras Lukšys. Pastarosios bylos šaulių registracijos lapų blankai baltarusiški ir lietuviški, o asmens pareiškimų blankai atspausdinti lietuviškai. Čia pirmą kartą sutinkame šaulės moteris.

Perlojos rajono vado K. Tumpos 1922 m. rugsėjo 29 d. sudarytame 5-kių šaulių sąrašėlyje (LCVA 561-5-442) dar yra du Kaibučių kaimo vyrai, priimti rugsėjo 28 d., – Stepas Jaskevičius, Domininko ir Justinas Susmara, Jono. Registracijos lapus ir pasižadėjimus šauliai kartais už-

pildydavo vėliau, negu būdavo priimami į būrį. Kalbamame K. Tumpos sąrašėlyje esantys moliadugniškiai J. Miliauskas, V. Dvareckas ir J. Miškinis į būrį priimti 1922 m. rugsėjo 24 d., o registracijos lapus užpildę spalio pradžioje – 3 ir 8 d.d. K. Tumpa ir Perlojos būrio valdybos pirmininkas P. Važgys 1922 10 07 rašė IV grupės vadui, kad šaulio liudijimas būtų išduotas Mergežerio gyventojui Jonui Kašėtai; 1923 04 23 J. Kašėtai išrašytas liudijimas, kad jis yra Mergežerio būrio šaulys ir turi teisę laikyti šautuvą.

XIX Alytaus š. skyriaus valdyba 1923 12 07 nutarė priimti į Šaulių sąjungą 90 Perlojos būrio šaulių ir tvirtinti sąrašą pasiuntė LŠS Centro Valdybai. Tame sąraše, jeigu tik asmenų vardai ir tėvų vardai užrašyti teisingai, yra 25 šauliai, kurių nėra LCVA 561-2-133 ir 561-5-433 sąrašuose: Pranas Ankštutis; Domininkas Tamulevičius, Motiejaus; Adomas Baublys, Antano; Vladas Kondratavičius, Jono; Juozas Sčesnulevičius, Petro; Kazys Miškinis, Petro; Jonas Sčesnulevičius, Petro; Pranas Beručka, Juozo; Antanas Sčesnulevičius, Simo; Vaclovas Miliauskas, Adomo; Jonas Lukšys, Andriaus; Julius Jonytis, Juozo; Karolis Balionis, Povilo; Karolis Baublys, Adomo; Juozas Jonytis, Felikso; Domininkas Averka, Andriaus; Kazys Susmara, Jono; Adomas Jonytis, Petro; Vaclas Karpavičius, Kazio; Justinas Susmara, Jono; Adomas Verbickas, Miko; Daminas Baublys, Jono; Vincas Bučinskas, Juozo; Juozas Lukšys, Simo; Adomas Milinavičius, Adomo. Skyriaus vadui prašant, į šaulius nepriimti Juozas Kasiulynas, Vinco ir Antanas Navickas, Karolio (LCVA 561-2-317). Sąraše gali būti klaidų.

Perlojos š. būriui priklausė ne tik Perlojos gyventojai, bet ir kelių kitų artimesnių kaimų – Milioniškių, Kaibučių, Salovartės ir kt. – vyrai. Byloje LCVA 561-5-433 yra trijų Moliadugnio kaimo jaunuolių – J. Miškinio, V. Dvarecko ir J. Miliausko – registracijos lapai. Priimti į šaulius visus tris rekomendavęs Petras Važgys. J. Miliauskas turėjęs vokiečių dokumentus, o kiti du – jokių. Pasirašyti mokėjo tik J. Miliauskas, o V. Dvareckas ir J. Miškinis pabrėžę po tris kryžiuokus. Kaimas J. Miliausko registracijos lape vadinamas teisingai – Moliadugniu, o kitų dviejų – Maledubniu.

Daugelyje registracijos lapų tėra tik pačių šaulių parašai, o IV grupės vado ir kitų parašų nėra.

Pasižadėjimas.

1922 m. Spalio mėn. 8 d. Aš, pil. Vinco
 Dvareckas, pasirojau savanarui į Šaulių
 Sąjungos ir glūpės Šlaibz lane kad nesigai-
 lidamas jėgų ir gyvasties darbuotis naudai
 savo Tėvynei ir laisvąsiosios sąjūdžio be-
 lusių – balduodžių žmonių iš lenkų okupacijos
 lane kad sąjungingai pildyti visas
 uždėtas ant mūsų pareigas priėmė ir
 užsiėmė savanariniu darbu.
 Man planota kad, už neužlaikymo pas-
 lapečių, pagyčių, patikėjimo, kieninės naudos
 Sąjungos šio pasidėjimas sulig savo įstatymų.

Taračas: + + +

Moliadugniškio Vinco Dvarecko pasižadėjimas. 1922 10 08

Šaulio pasižadėjimo tekstas lietuviškuose blankuose toks pat, kaip ir baltarusių kalba parengtuose šaulių registracijos lapuose.

LCVA 561-5-442 yra dar keturi Perlojos būrio šaulių sąrašai be da-
 tų. Viename jų yra 95, kitame 86, trečiame 85, ketvirtame – vėl 105
 šauliai (pastarajame sąrašė keli žmonės išbraukti). Palyginus su kitais
 byloje esčiais dokumentais galima spėti, kad šie sąrašai sudaryti tais
 pačiais 1922 metais ar apie 1923 m. pradžią. Sulyginę pirmąjį (95 šau-
 lių) sąrašą su LCVA 561-2-133 ir 561-5-433 bylų sąrašais, randame nau-
 jų pavardžių. Atrodo, visi tie šauliai buvo Perlojos gyventojai: Juozas
 Bušniauskas, Jono; Vincas Kaminskas, Simo; Juozas Lukšys, Simo; Pra-
 nas Lukšys, Jono; Barnasius Gelusevičius, Andriaus; Juozas Trukšys,
 Jono. Kitur dar yra Petras Važgys, Cecelios, Petras Lukšys, Miko ir Ado-
 mas Baublys, Vaclo. Kiek šie sąrašai patikimi, sunku spręsti.

95-kių asmenų sąrašė pažymėta ne tik šaulio gyvenamoji vieta, bet ir
 užsiėmimas, gimimo data, kada priimtas į LŠS narius, kada išduotas

Priimti i Perlojō Būrī ryšis šauliis
zonas Adomo Millauskas ģaimo
Moladubnis priimtas 24. rugsejō m. 1922 m.
Vincas Julio Dvareckas ģaimo Mole-
dubnis priimtas 24. rugsejō m. 1922 m.
zonas Jono Mliškins ģaimo Moladubnis
priimtas i narius 24. rugsejō m. 1922 m.
Jēpas Dominiko Giespencis ģaimo
Kaibucis priimtas 28. rugsejō m. 1922 m.
Justinas Jono Jusmāra ģaimo Kaibucis
priimtas 28. rugsejō m. 1922 m.
29. rugsejō m. 1922 m.

Perlojō rajono
šauliū Vadis Tumpa
№ 1

Perlojos rajono vado K. Tumpos pažyma apie grupės vyrų priėmimą
i Perlojos būrį. 1922 09 29

šaulio liudijimas ir koks jo numeris, kada ir koku numeriu šaulys užregistruotas komendantūroje, įrašytas šaulio ženkle numeris, turimas ginklas, jo rūšis ir numeris, kiek šaulys turi šovinių ar granatų, kuo tarnavęs kariuomenėje (pareigos, laipsnis), ginklas valdiškas ar nuosavas. Deja, ne visur skiltys užpildytos tvarkingai.

Pagal 85-kių šaulių sąrašą Petras Važgys, Prano buvo būrio valdybos pirmininkas, J. Bušniauskas – būrio vado padėjėjas, Adomas Kasiulynas – ginklininkas, Jonas Jaskonis – raštvedys ir net 5 kulkosvaidininkai: Pranas Krivas, Martynas Balionis, Juozas Jonytis, Gabrys Lukšys ir Adomas Baublys (pagal kitą sąrašą kulkosvaidininkas buvo ir Petras Lukšys, Miko). Šaulių turėtų šovinių skaičius – nuo 3 iki 50.

Alytaus š. skyriaus vadas Pranas Šileika, apsilankęs Perlojoje 1922 m. sausio 31 d., pažymėjo, kad būrys jau pradėjo dirbti ir kultūros srityje. Sausio 29 d. vietos mokykloje surengtas vakaras, nors pelno gauta vos 27 auksinai. Šauliai turėjo savo vakarinius kursus. Buvo keliolika rikiuotės ir karinio mankštinimosi pamokų. „Būriui reikalingas būtinai geras ir išlavintas būrio vadas“ (LCVA 561-2-240).

LŠS Perlojos rajono vadas Pranas Jokubaitis, priklausęs LŠS viršininko padėjėjo žiniai, 1922 m. kovo 9 d. IV grupės vadui rašė: „Šiuomi pranešu Tamstai, kad sulig duoto jūsų rašto iš 8 d. š.m. areštuoti p. Ipolitą Gelusevičių negaliu, nes dar iki 15 š.m. priklausau II-rai š.(aulių) grupei ir komisijos priėmimo IV-os grupės dalyvauti negalėsiu“. Už ką I. Gelusevičius turėjo būti areštuotas, neaišku. Taigi P. Jokubaitis vadovavo Perlojos šauliams, kuri laiką būdamas kitos šaulių grupės narys, nors Perlojos rajono vadu paskirtas 1921 m. rudenį (Alytaus skyriaus 1921 10 15 pranešimas Nedzingės būrio valdybai, LCVA 561-19-727).

Būta ir daugiau kažkokių mįslingų dalykų būrio gyvenime. P. Jokubaitis 1922 m. kovo 16 d. IV šaulių grupės vadui pranešė, „kad minimi byloje Perlojaus būrio šauliai, būtent Zigmas Krivas, Andrius Stoškus ir Petras Baublys, yra jau nuginkluoti 1.XII.21 m. ir byla sulig Nr. 24 išeinamųjų raštų knygos gražinta Alytaus šaulių skyriaus vadui.

Priedas: gražinu bylą iš kovo 15 d. š.m. Nr. 178”.

Kitame raštelyje be datos P. Jokubaitis IV grupės vadui pranešė:

„Šiuomi prisiunčiu dar du (2) šaulius, kurie buvo pasislėpę: 1) Važgys Aleksas ir 2) Ciūnys Karalius.

Registracijos lapas.

[illegible]

Parasit: *met nemoganti* *Pompa*

IV Grape's Vast +
Vyr. desten.

Narisi

Pastaba: šautuvų Nr. 7242, 454021”.

Perlojos rajono šaulių vadas (kitur jis vadintas instruktoriumi) aukštesnei valdžiai atrodė kažkuo įtartinas. 1922 03 16 jis skundėsi IV grupės vadui, kad pagal LŠS Centro Valdybos įsakymą Alytaus skyriaus vadas iš jo atėmęs antspaudą ir šampą. Po penkių savaičių, 1922 04 22, Jokubaitis prašė grąžinti skyriui vieną 7,65 kalibro revolverį, vieną kobūrą (dėklą) ir 8-nis 7,65 kalibro šovinius.

1922 m kovo 20 d. P. Jokubaitis IV grupės vadui pranešė: „Šiuomi prisiunčiu pareiškimą apie blogą elgimąsi 12 p.(ulko) kareivių, stovinčių Perlojoj”. IV grupės vadas raštą persiuntė Šaulių sąjungos Centro Valdybai. Tą pačią kovo 20 d. Jokubaitis parašė į Merkinę, kad tądien atėjęs Mergežerio būrio vadas pranešė, jog kovo 19 d. 20 val. lenkai suėmė Mergežerio šaulį Labą (Vladą. – V. Č.) Leikauską. Darę pas jį kratą, lenkai atrado 25 šovinius, šautuvo spyną ir proklamaciją. Kovo 20 d. lenkai minimą šaulį nusivarė į Marcinkonis.

Atrodo, Alytaus apskr. IV nuovados milicijos viršininkas (raštelio viršus nuplėštas) 1922 m. gegužės 12 d. rašė Perlojos šaulių rajono vadui:

„Prašau Tamstos nuginkluoti šiuos Perlojos šaulius, būtent Joną ir Benadą Beručkus kaip įtariamus vagystėje ir plėšimuose pas Miškinį, Volungevičių ir Palevičaitę” (kitoje lapelio pusėje užrašyta: „pastaruoju laiku areštuotus”).

Taigi ne visada ir ne viskas šaulių būriuose klostosi sklandžiai. Deja, archyvinėse bylose esančiuose dokumentuose ne visi faktai atspindi gana tiksliai, todėl kai kurių detalių praktiškai neįmanoma atsekti. LŠS IV lauko štabas 1922 m. gegužės 28 d. įsakymu Nr. 339 Perlojos rajono vadui paliepė:

„Šiuomi įsakau Tamstai sulig C.(entro) V.(aldybos) įsakymo prisiųsti į grupės štabą ant 30 d. gegužės m. š.m. (25) dvidešimt penkis ginkluotus šaulius. Už neišpildymą ir neklausymą šaulių bus patraukti atsakomybėn” (suprask: už įsakymo nevykdymą šauliai ir rajono vadas bus patraukti atsakomybėn. – V. Č.). Įsakymą pasirašę trys pareigūnai: vyresnysis leitenantas, IV grupės vadas ir štabo viršininkas (LCVA 561-5-442).

Lietuvos šaulių sąjungos valdybos Konspiratyvinis skyrius 1922 m. birželio 22 d. raštu prašė IV grupės vado Merkinėje: „Prašau skubiai

pranešti pasekmes iš L.Š.S. Konspir. skyr. rašto iš š.m. kovo mėn. 20 d. 450 Nr. apie patrauktus atsakomybėn Perlojos būrio šaulius". Tačiau kokie šauliai ir už ką buvę patraukti atsakomybėn, rašte neparašyta.

Perlojos būrio 25 šauliai 1922 07 31 rašė IV grupės vadui, kad rajono vadas P. Jokubaitis agitavo Perlojos šaulius atsiskirti nuo Merkinės grupės, nes jie yra baltgudžiai ir gali greitai būti mums priešai. Be to, Jokubaitis pravažinėjo daug būrio pinigų ir prašyta jo algą sulaikyti pinigams gražinti. 1922 m. rugpjūčio 24 d. ir rugsėjo 8 d. Žiūrų š. būrio vadas J. Česnulevičius bei dar 6 asmenys IV grupės vadui rašė, jog baltlandžio mėnesį nuvykęs į Žiūrus gaudyti „šmugelninkų", Jokubaitis sugavo Mančiagirės gyventojus Edvardą ir Juozą Leikauskus su dviem maišeliais cukraus, dviem karvėm ir arkliu. Sugautuosius neva vedė į Perloją. Gavęs tūkstantį auksinų kyšio, Jokubaitis „šmugelninkus" su karvėmis ir arkliu paleido, o cukrų pasiliko sau ir pardavė.

1922 m. spalio mėnesį (diena nepažymėta) perlojiškis Juozas Navickas (rašyta ne jo ranka) skundėsi IV grupės vadui, kad Jokubaitis iš jo paėmęs vežimą su pora arklių vykti į Alytų ir už tai neužmokėjo.

Iš LŠS CV 1922 08 17 rašto IV gr. vadui matyti, jog buvęs LŠS Konspiratyvinio skyriaus viršininko Mikelkevičiaus liepos 17 d. nurodymas išaiškinti faktą apie P. Jokubaičio kyšio ėmimą (apie tai pakartotinai IV gr. vadui Konspiratyvinis skyrius priminė rugpjūčio 19 d.). Pagaliau IV gr. vadas Razumovičius 1922 m. rugpjūčio 29 d. pranešė Konspiratyviniam skyriui, kad P. Jokubaitis rugpjūčio 12 d. iš rajono vado pareigų pašalintas.

Naujasis Perlojos š. rajono vadas J. Lukšys IV gr. vadui 1922 08 28 parašė, kad buvęs rajono vadas P. Jokubaitis „nesusilaiko nuo savo kenksmingų darbų". A. Razumovičius J. Lukšio skundą persiuntė LŠS Konspiratyvinio skyriaus viršininkui.

Praradęs autoritetą tarp dalies Perlojos šaulių, Jokubaitis pagaliau neteko ir Lietuvos šaulių sąjungos vadovybės pasitikėjimo. Mat išsiskyrė nuomonės dėl bendros veiklos su baltarusių šauliais partizanais. Pasirodo, 1922 m. liepos 31 d. P. Jokubaitis buvo sušaukęs šaulių būrio susirinkimą dėl atsiskyrimo nuo baltarusių, o tuo pačiu ištotti ir iš IV šaulių grupės. Pranešimą (be datos) IV gr. vadui pasirašė 26 šauliai (tarp jų – A. Miliauskas iš Moliadugnio). Turėjo Jokubaitis ir šalininkų.

1922 08 02 posėdžiaavęs Perlojos š. būrio prezidiumas – Zigmas Jonytis, Juozas Lukšys ir A. Verbickas – pažymėjo, kad priklausymas IV šaulių grupei nepakenčiamas, nes iš lietuvių mažai kas supranta rusų kalbą, kurią vartoja grupė. „Savo baltgudžius ir rusų kalbą stato priešakyje, o mus ir mūsų kalbą niekina“. Pabėgę iš užfrontės šauliai lietuviai išsiunčiami į baltgudžių batalioną. Todėl nutarta kreiptis į ŠS Centro Valdybą dėl atsiskyrimo, o vietoje reikėtų įsteigti atskirą štabelį. Atstovauti būrio reikalams vienbalsiai pavesta P. Jokubaičiui. Šis buvo nuvykęs į Kauną, į LŠS Centro Valdybą. Žinoma, nieko nepešė.

1922 metais perlojiškiai atrėmė lenkus Akmenyje.

Perlojos š. rajono vado pareigose P. Jokubaitį pakeitęs Juozas Lukšys buvo būrio organizatorius 1920 metais. Tačiau rajono vado pareigose jis išbuvo neilgai. Jau 1922 m. rugpjūčio 27 d. Perlojos b. valdybos pirmininkas P. Važgys ir išdininkas Z. Jonytis rašė LŠS Konspiratyviniam skyriui apie tai, jog J. Lukšys su pašalintais iš būrio Navickais tą dieną, šauliams susirinkus miestelio aikštėje, varė agitaciją prieš būrio valdybą. Šauliai Jonas Baublys ir Levas Bučinskas taipogi rugpjūčio 27 d. skundėsi LŠS Konspiratyvinio skyriaus viršininkui, kad naujasis rajono vadas suklastojęs jų parašus (beraščio Bučinsko kryželius): neva abu šauliai rugpjūčio 3 d. raštu paliudiję, jog P. Jokubaitis, iš spekuliantų gavęs kyšį, juos paleido; J. Lukšys grasino revolveriu. J. Baublys ir L. Bučinskas prisiekę Perlojos klebonui L. Petkeliui, kad jie neliudiję. Dviejų šaulių skundą L. Petkelis patvirtino savo parašu ir bažnyčios antspaudu. Būrio valdyba 1922 09 03 pranešė IV grupės vadui, jog naujasis rajono vadas J. Lukšys atiminėja iš šaulių granatas ir mėtė jas į Merkį, mušdamas žuvis. Prašoma šį reikalą ištirti, kad būrio valdybai paskui nereikėtų atsakyti už karo medžiagas.

Nekoks atsiliepimas apie J. Lukšį yra LŠS žvalgo (informatoriaus) Prakapo 1921 m. kovo 13 d. pranešime LŠS Žinių koncentracijos biurui iš Butrimonių. Žvalgas pranešė, kad Juozas Lukšys iš Perlojos Butrimonyse kurstęs vietos šaulius neklausyti kapitonų, „kurie jus už nosies vedžioja“ (LCVA 561-12-1685).

Perlojos š. rajono vadu greitai tapo Kazys Tumpa, atvykęs iš LŠS Kauno skyriaus 4 Aleksoto būrio. Naujasis rajono vadas klausinėjo atskirus šaulius, norėdamas išsiaiškinti kai kuriuos P. Jokubaičio veiklos

dalykus. 1922 m. rugsėjo 11 d. jis klausinėjo beraštį 54 metų šaulį Andrių Stoškų. Šis papasakojo, kad rugpjūčio mėn. buvęs Merkinės turguje, kur nusipirko du pūdus rugių. Grįždamas pakeliui pavijo arklį besivedantį Mačį Jonytį iš Žiūrų. Pavėžėjo. Paskui Jonytis nuo Perlojos nuėjo namo. Atėjęs Jokubaitis klausė Stoškų, kur padėjęs arklį; tas paaiškino. Tada Jokubaitis paėmė jo arklį ir nuvažiavo į Žiūrus tikrinti; dar kirto tris kartus Stoškui ausin ir uždarė į rūšį. Arklį nuvaikė taip, kad Stoškus tris dienas negalėjo juo važiuoti.

Rugsėjo 25 d. klausinėtas 18-metis Pranas Lukšys. Jis paaiškino, kad liepos pabaigoje Jokubaitis buvo sušaukęs slaptą šaulių susirinkimą dėl atsiskyrimo nuo IV šaulių grupės. Susirinkiman nekviestas atėjo ir P. Lukšys. Jokubaitis, be kita ko, sakęs, kad neverta dėtis su baltarusiais, nes jie lietuviams pavojingi – gali lietuvius parduoti lenkams. Atvykus naujam rajono vadui J. Lukšiui, Jokubaitis agitavo prieš jį. Beraštis jaunuolis apklausos protokole, kaip ir anksčiau A. Stoškus, pabrėžė tris kryžlius. Tą pačią dieną K. Tumpa apklausė dar du asmenis. Mikas Stoškus, 46 metų, sakė tik girdėjęs apie slaptą susirinkimą ir Jokubaičio vykimą į Kauną. Perdavęs rajoną J. Lukšiui, Jokubaitis agitavo prieš jį, ragino jo neklausyti, vadino Lukšį kvailiu ir t.t. Martynas Balionis slapto susirinkimo metu buvęs už kažką areštuotas ir tik girdėjęs apie tai iš Prano Lukšio.

Klausinėtas ir Barnasius Gelusevičius. Jis buvo kviestas į tą slaptą liepos 31 d. susirinkimą. Paaiškino, kad Jokubaitis kalbėjęs, jog nepridera su baltgudžiais dalyvauti, nes jie pasisavina jų (t.y. lietuvių) gerus darbus, o blogus primeta jiems. Gelusevičius ir pasirašęs su kitais protokolą dėl atsiskyrimo nuo IV grupės.

Rugsėjo 26 d. apklaustas Jonas Jaskonis. Susirinkime šis nebuvo, bet nuėjęs pas ten buvusį šaulį Praną Lukšį ir apie viską iš jo išgirdęs.

K. Tumpa 1922 m. lapkričio 19 d. IV grupės vadui pranešė, kad lapkričio 17 d. išaiškinęs Perlojos gyventojus Praną Budėną, Petrą Budėną ir Joną Baublį, iš Tolkūnų gyventojų Šadžio pavogusius jautį ir karvę. Per kratą Petro Budėno tvarte radęs paslėptą mėsą, o odas ir abiejų gyvulių kojas sumestas į ežerą. Sugautas tik Pranas Budėnas. Rasti vogti daiktai ir Budėnas perduoti vietos milicijai, tačiau areštuotasis ištrūko. Daug tokių vagių, netgi ginkluotų, slapstėsi miškuose. Antai lapkri-

čio 18 d. prapuolė Salovartės kaimo 11 karvių (o gal miškuose ir rais- tuose besiganę galvijai buvo tik nuklydę nuo sodžiaus bandos? – V. Č.). Tumpa prašė pagalbos sustiprinti šaulių komandą arba organizuoti spe- cialų šaulių dalinį vagims gaudyti.

1923 m. žiemą, grįžus iš Klaipėdos atvadavimo, rajono vadui K. Tum- pai ir daugeliui perlojiškių teko susikauti su lenkais. Kautynės įvyko vasario 26 d. K. Tumpa ir apie 50 vyrų 23 val. išvyko į kitą Merkio pusę sunaikinti lenkų partizanų lizdo. Pirmiausia nukautas sargybinis, pas- kui įmesta granata į trobos vidų. Bėgančius lenkus gaudė durtuvais. Ta- čiau perlojiškiams ėmė baigtis šoviniai, o iš miško pylė lenkų kulkosvai- dis. Padėtį pataisė Adomas Dabrilka, granata paguldęs abu kulkosvai- dininkus. Deja, A. Dabrilka su Vincu Kaminsku žuvo. Priešų nukauta apie pora dešimčių.

Kazys Tumpa nuo 1923 m. birželio 1 d. paskirtas būrininku XIX Aly- taus skyriuje. Lapkričio 15 d. mirė Perlojos būrio šaulys Antanas Vai- sieta, o 1924 m. sausio 3 d. – Jonas Jaskonis.

Nusistovėjus demarkacinei linijai, kai kurie Merkio kairiojo kranto Perlojos šauliai liko gyventi savo ūkiuose, kiti (pvz., Petras Važgys, Bo- nifacas Česnulevičius, Zigmąs Milinavičius) apsigyveno Nepriklausos Lietuvos pusėje. Perlojoje gyveno mergežeriškis Jonas Vaitkevi- čius ir kai kurie kiti iš Okupuotos Lietuvos kilę šauliai.

Šaulys Petras Važgys 1925 m. gegužės 8 d. prašė LŠS XIX skyriaus vado tarpininkauti, kad jis iš LŠS Centro Valdybos gautų kokią nors pašalpą; ypač pageidautina iš Miškų departamento gauti medžiagos tro- besiams. Mat jis kilęs iš Perlojos okupuotos pusės, nuo 1923 m. gyvena šiaurės, o anapus likusius jo trobesius lenkai ardo ir degina; tenai liko ir dalis jo žemės. Prie prašymo P. Važgys pridėjo 1923 10 22 dokumentą – būrio valdybos pirmininko J. Česnulevičiaus, b. vado K. Tumpos ir sek- retoriaus J. Jaskonio atestatą, kad nuo 1921 m. rudens iki 1923 m. spa- lio 21 d. buvo būrio valdybos pirmininkas ir sąžiningai vykdė pareigas. Kitas pridėtas dokumentas – b. valdybos pirmininko J. Česnulevičiaus 1924 07 19 liudijimas: „jis yra geras lietuvis, doras ir ištikimas pilietis”. P. Važgio šeima – jis, žmona ir duktė. Susirašinėjimas truko beveik 11 mė- nesių. Dėl Važgio 1925 m. gruodžio mėnesį tarpininkavo būrio valdyba ir XIX šaulių skyriaus vadas Žemaitis, o 1926 m. vasario 25 d. raštu į

žemės ūkio ministrą kreipėsi LŠS Centro Valdybos pirmininkas M. Šalčius, prašydamas „paskirti be išmokėjimo miško medžiagos trobesiams pasistatyti iš artimiausių nuo Perlojos miškų” (priedas – 9 lapai). Tačiau ministro Mykolo Krupavičiaus 1926 03 04 rezoliucija tokia: „Be išmokėjimo skirti miško neturiu teisės”. Remdamasi LŠS viršininko 1926 03 19 raštu, rinktinė kovo 26 d. P. Važgiui atsakė, kad jis galės prašyti miško medžiagos už atlyginimą palengvintomis sąlygomis; išsimokėtinais ar kitokiu būdu Žemės ūkio ministerija neduoda. Prašyti galima per skyriaus vadą.

Atrodo, pirmu prašymu P. Važgys nepasitenkino ir kreipėsi kartu su dar dviem šauliais. XIX skyriaus vadas 1926 m. rugsėjo 21 d. prašė pranešti Perlojos šauliams Petruui Važgiui, Karoliui Verbickui ir Jokūbui Vaisietai, kad jų prašymo gauti miško medžiagos ž.ū. ministras nepatenkino. Tačiau Miškų departamentas paaiškino, kad nuo š.m. rugsėjo 1 d. miškas vietos gyventojų reikalams parduodamas taksos kaina miško viešo pardavimo komisijose be varžytinių. Kas negali užsimokėti iš karto, užmokestį galima išdėstyti dalimis ligi 1927 m. lapkričio 1 d. Taigi naujasis žemės ūkio ministras Jurgis Krikščiūnas pasirodė esąs geresnis – leido pirkti išsimokėtinais. Be to, Perlojos būrys 1926 09 30 dar rašė skyriaus vadui, ar šauliai gauna iš valdžios nemokamai malkų; jei gauna, tai kas išduoda leidimus malkoms gauti? Rinktinės atsakymo nėra.

1926 m. vasario 16 d. būrio susirinkimas išrinko naują būrio valdybą: Adomas Baublys – pirmininkas, Juozas Kasiulynas – sekretorius, Karolis Navickas – išdininkas, Pranas Lukšys išrinktas ginklininku; b. vadas – Karolis Marčinskas. Kovo 1-16 d.d. K. Marčinskas dalyvavo Marijampolėje prie 9 pėstininkų pulko surengtuose kursuose šaulių būrių vadams. Kursantams suteiktas butas, maistas ir kariška patalynė. Apmokėtos kelionės geležinkeliu išlaidos.

Kaibučiuose gyvenę būrio šauliai Vincas Susmara, Povilo ir Zigmas Aleksevičius, Barnasiaus 1926 m. vasario 22 d. prašė juos atleisti iš LŠS: pirmasis negali atlikti šaulio pareigų, nes senas tėvas (73 m.), o antrasis, kad gyvena vienas. Prašėsi atleidžiamas ir Bronius Aleksevičius. Būrys vasario 24 d. rašte prašė Alytaus skyriaus taip pat išbraukti iš būrio pasienio policininką Domininką Tamulevičių ir Lenkijoje gyvenusį Domininką Averką.

Pasienio policijos IV rajono viršininkas 1926 m. vasario 23 d. pranešė XIX skyriaus vadui, kad 300 Perlojos b. šauliai Barnasius Navickas ir Karolis Baublys, iš būrio sandėlio gavę šautuvus, yra kontrabandininkai ir juos reikia nuginkluoti. Būrio valdybos pirmininkas A. Baublys ir būrio vadas J. Stoškus (laikiniai ėjęs šias pareigas vietoj į kursus išvykusio Marčinsko) kovo 7 d. XIX skyriaus vadui atsakė, kad Karoliui Navickui ir Karoliui Baubliui šautuvai išduoti kaip ištikimiems ir mūšiuose su lenkais dalyvavusiems šauliams, o K. Navicko sūnus Barnasius neseniai grįžęs iš tarnybos Lietuvos kariuomenėj (LCVA 561-19-32).

Juozas Kasiulynas 1926 02 26 įgaliotas paimti už 154 Lt ženklų LŠS šaulių rinkliavai. Būrys kovo 13 d. prašė Alytaus skyriaus išduoti naują liudijimą šauliui Pranui Lukšiui: mat jo liudijimą sausio 5 d. pavogė Jokūbas Korkutis iš Mitraukos, kuris „turbūt išvyko į Rusiją“(!).

Perlojos girininkas J. Keženius (vėliau jis priklausė Varėnos I būriui) 1926 m. balandžio 16 d. rašė Alytaus sk. vadui, kad šauliai Julius Smolenskas, Zigmas Baublys, Feliksas Baublys ir Antanas Česnulevičius iš Salovartės žiemos metu būriu vaikščiojo po miškus, šaudė paukščius ir žvėrelius, šaudė žuvis joms neršiant. Turėdami ginklus, nebijojo miškų administracijos. „Prašau tokius pašalinti iš šaulių tarpo arba paversti atatinkamam viršininkui juos sutvarkyti, nes jie dabar teršia šaulio vardą“ (LCVA 561-19-1020).

Būrio susirinkimas 1926 05 13 išrinko revizijos komisiją: pirmininkas – Jonas Milinavičius, nariai – Zigmas Jonytis ir Petras Važgys. Į būrių atstovų suvažiavimą Alytuje vyko Vaclas Važgys ir Zigmas Stoškus. Tą pačią dieną būrys (vadas K. Marčinskas, v-bos pirm. A. Baublys) pranešė rinktinei, kad į šaulių parадą Alytuje gegužės 15 d. iš būrio niekas nevyks: nesuspėta pasisiūti kepurų ir yra pavasario darbų metas.

Būrio valdyba 1926 06 08 prašė rinktinės vado išbraukti iš LŠS Zigmą ir Feliksą Baublius, Antaną Česnulevičių ir Aleksandrą Miliauską kaip nevykdančius šaulių pareigų, nedalyvaujančius susirinkimuose ir užsiėmimuose. Kartu prašyta išbraukti Tomą Česnulevičių, Stasį Pačkauską ir Joną Valasinavičių už norėjimą eiti lenkų pusėn žmonių plėšti. Būrio valdyba juos visus pašalinusi balandžio 29 d.

Vykti į Kauną, į būrių atstovų suvažiavimą, buvęs išrinktas Zigmas Krivas. Jo kelionei numatyta 70 litų, kuriuos sudėti turėjo būrio šauliai.

Tačiau dar birželio 29 d. ne visi šauliai buvo pinigūs davę. Būrio susirinkime 1926 06 29 nutarta 20 Lt skirti iš būrio kasos, o kitus pinigūs išieškoti iš šaulių; perrinktas ginklininkas: vietoj P. Lukšio išrinktas Juozas Jonytis.

1926 m. birželio 3 d. areštuotas Perlojos šaulys, būrio sekretorius Juozas Kasiulynas, norėjęs su šautuvu pereiti į lenkų pusę žmonių plėšti. Būrys iš šaulių jį pašalino dar gegužės 7 d., tačiau negavus Alytaus skyriaus pranešimo apie pašalinimo patvirtinimą, Kasiulynas gegužės 26 d. dalyvavo visuotiniame susirinkime. Birželio 9 d. raštu būrys priminė rinktinei savo nutarimą dėl J. Kasiulyno. Skyriaus vadas apie jo išmetimą iš šaulių būriui pranešė liepos 26 d. raštu. Daugiau apie J. Kasiulyną yra b. v-bos pirmininko A. Baublio ir sekretoriaus B. Gelusevičiaus 1926 08 14 rašte skyriaus vadui. J. Kasiulynas buvo suorganizavęs gaują eiti į lenkų pusę žmonių plėšti. Susekti pasienio policijos IV rajono viršininko, jie nuo Merkio grįžo atgal. Per kratą Kasiulyno kluone rasti 3 vokiški ir 3 rusiški šautuvai, 2 mauzeriai ir apie 70 šovinių. Už dalyvavimą kratoje būrio valdybos pirmininką A. Baublį ir būrio vadą K. Marčinską J. Kasiulynas grasinęs nušauti. Nesutarimai tuo nesibaigė. J. Kasiulynas 1927 02 24 būrio valdybai pranešė, kad apie 10 val. matęs su kariškais šautuvais pareinančius Adomą Navicką ir Petrą Nadeiką. Tuoj pranešta pasienio policijos IV rajono viršininkui, o šis – IV nuovados viršininkui. Atvykęs kratos daryti nuovados viršininko padėjėjas šautuvų nerado. A. Navickas šautuvą padėjo savo tvarte ir pranešė seniūnui, kad šautuvą jam kažkas pakišo; policijos viršininkui sakė, kad tai galėjo padaryti Adomas Baublys, Bernardas Gelusevičius ir Bonifacas Gelusevičius, t.y. būrio vadovybė. Todėl A. Baublys ir Bernardas Gelusevičius 1927 03 05 prašė rinktinės vado A. Navicką ir P. Nadeiką už šmeižimą patraukti atsakomybėn. „O jeigu nekreipsite dėmesio P. Vade, tad mes turėsime pasiliuosuoti iš šaulių tarpo“.

Po J. Pilsudskio karinio perversmo Varšuvoje 1926 m. gegužės 12 d. Lietuvoje sustiprinus budrumą, o Varėnos poligone vykus artilerijos šaudymui, XIX skyriaus vadas birželio 30 d. raštu paprašė Perlojos šaulių žinių apie lenkus kitapus demarkacinės linijos (pranešti 2 kartus per savaitę) ir apie būrio turimus ginklus, o liepos 16 d. – žinių apie arklių mobilizaciją lenkų pusėje prie demarklinijos. Liepos 26 d. rinktinės va-

das pasiuntė Perlojos būriui 3 egz. laikraščio „*Nowiny*” ir liepė išplatinti juos užfrontėje ar tarp vietos lenkų. Laikraščio bus ir daugiau, kaskart duoti jį tiems patiems žmonėms; į užfrontę siųsti atsargiai, kad nenukentėtų mūsų žmonės.

Būrio valdyba 1926 08 08 išbraukė iš šaulių į Argentina išvykusius Petrą Krivą ir Antaną Krivą, o Roką Ikašalą – kaip nevykdančią šaulio pareigų. Kandidatais į būrį priimti: Vincas Valentukevičius, Stasys Ivanauskas, Adomas Kašėta, Ona Milinavičiūtė, Antanina Milinavičiūtė ir Julė Jonytytė (Jonyčiūtė). Gruodžio 6 d. b. valdybos pirmininkas A. Baublys prašė rinktinės vado šaulius S. Ivanauską, O. Milinavičiūtę, A. Milinavičiūtę ir J. Jonytytę, kaip neturtingus, atleisti nuo asmens pareiškimų žyminio mokesčio ir išduoti jiems nario liudijimus. Šauliais būrio valdyba juos tikriausiai priėmė spalio 1 d. posėdyje.

Rugpjūčio 29 d. mirė 50-metis būrio narys Andrius Stoškus, geras šaulys, 1923 m. dalyvavęs mūšyje su lenkais ties Perloja. Rudenį, kaip išvykę Argentinon, iš būrio išbraukti Juozas Vaisieta, Jonas Čaplikas ir Jonas Baublys.

Būrio valdybos pirmininkas A. Baublys 1926 m. rugpjūčio 14 d. išsiuntė XIX rinktinės vadui du pranešimus. Viename rašė, kad prie demarklinijos stovi lenkų pasienio kariuomenės pulkas su štabu Druskininkuose; Eišiškėse lenkų kariuomenės nėra, tik vidaus policija; apie arklų mobilizaciją prie demarklinijos nesigirdi, „o man sužinojus svarbesnių dalykų bus pranešta ponui vadui raštu ar per telefoną”. Antras pranešimas apie būrio ginklus. Yra 50 vokiškų šautuvų, 1 lengvasis kulkosvaidis, 230 vokiškų ir 144 prancūziški šoviniai. Kulkosvaidis pagamintas 1918 metais. Iš pastabos sunku suprasti, ar prancūziški šoviniai yra būryje, ar 1923 m. vasario 19 d. jie paskolinti Nedzingės būriui.

Beje, daugelis dar 1920 metais į LŠS įstojusį šaulių neturėjo narių liudijimų. Ir Perlojos būrio valdyba kelis kartus dėl to kreipėsi į XIX rinktinę. 1926 metais apie tai rašyta rugsėjo 7 d. ir spalio 31 d.

Visuotinis susirinkimas 1926 09 12 būrio iždininku išrinko Adomą Lukšį. Spalio 3 d. būrys pasiuntė pas rinktinės vadą susirgusį šaulį Joną Milinavičių ir prašė paguldyti jį į ligoninę. Būrio valdyba rugsėjo 26 d. nutarė išbraukti iš LŠS Karolį Navicką, Joną Svirską ir Adomą Baublį, Juozo kaip nedrausmingus ir neatliekančius šaulio pareigų. A. Baublys

buvo susidėjęs su chuliganais, be to, jo šautuvas rastas per kratą pas J. Kasiulyną.

1927 m. sausio 13 d. XIX rinktinės vadas A. Petruškevičius atsiuntė raštą Perlojos būrio šauliui rėmėjui kunigui L. Petkeliui: „Prašau iki 1 vasario š.m. prisiųsti nesumokėtą mokesnį, kurį prižadėjote mokėti kaip šaulys rėmėjas. Mokestį sumokėti visą pradedant nuo dienos pasižadėjimo, kartu prisiųsti ir rėmėjo liudymą, kad galėčiau apie įmokėjimą atžymėti. Neįmokėjęs būsite išbraukti iš šaulių rėmėjų tarpo” (LCVA 561-19-1020).

Susirinkimas sausio 30 d. vienbalsiai paliko tą pačią būrio valdybą: pirmininkas – Adomas Baublys, sekretorius – Bernardas Gelusevičius, išdininkas – Adomas Lukšys. „Nesiklausant būrio valdybos bei būrio vado įsakymų bausti pirmą syk 50 centų, antrą syk po (1) vieną litą ir t.t.”. Būrio vadas Karolis Marčinskas vasario 2 d. atsiuntė pareiškimą rinktinei su prašymu atleisti jį iš būrio vado pareigų, nes išvyksta į pasienio policiją; į savo vietą būrio vadu skiriaš pavaduotoją, taipogi ats. vyresnįjį puskarininkį Zigmą Stoškų. Tačiau būrio vadu tapo Bernardas Gelusevičius, o sekretoriumi Zigmas Jonytis, vėliau Petras Važgys.

1927 m. vasario 6 d. Perlojoje vyko šaulių būrio ir pavasarininkų kuopos bendras vakaras. Vaidinti „Laisvės kovotojai” ir monologas „Išgama”, po to – šokiai. Gryno pelno liko 77,05 Lt (visos pajamos – 113 Lt, išlaidos – 35,95 Lt). Pelnas pasidalintas: pavasarininkai gavo 20 Lt, šauliai 57,05 Lt. Pelnas skirtas švietimo reikalams (protokolą pasirašė mokytojas Mikas Rapkauskas ir š. b. v-bos pirmininkas Adomas Baublys).

Pasak b. vado Bernardo Gelusevičiaus informacijos XIX rinktinės būrių atstovų suvažiavime 1927 02 10, būryje buvo 104 šauliai, 6 kandidatai ir 2 telefonistai. Veikė švietimo sekcija. Beraščių buvo, bet jie lankė vakarinius kursus. „Trimito” atėjo 3 egz. Šauliai moka šaudyti ir grąnatas mėtyti. Manevrai 1926 metais gerai pavyko.

Būrio valdyba 1927 03 07 į LŠS priėmė Juozą Baublį ir Tomą Melešių. Vykdydama rinktinės vado nurodymą, valdyba išbraukė iš šaulių Praną Lukšį ir Julijų Smolenską „kaipo nepildančius šaulio pareigų ir kaip sutirti kenksmingi asmenys šaulių sąjungai ir neteisingi”.

Pagal 1927 m. kovo 14 d. sąrašą būryje buvo 94 šauliai (LCVA 561-17-114). Dauguma jų partizanai nuo 1920 metų, apie 10 šauliais

tapo 1923-1926 metais, LŠS nariais patvirtinti daugiausia 1924 m. Kaimo pavadinimas skliaustuose prie pavardės reiškia kitą šaulio kilmės ar gyvenamąją vietą, ne Perloją. Dauguma – žemdirbiai (kitokį verslą pažymėsime prie šaulio pavardės). Sąrašas toksai: Jonas Kašėta, Juozo (Mergežeris); Pranas Lukšys, Juozo; Andrius Lukšys, Krisiaus; Jonas Jonytis, Jurgio (stalius); Juozas Jonytis, Juozo; Adomas Kasiulynas, Juozo; Kastantas Lukšys, Stasio; Juozas Baublys, Tado; Pranas Beručka, Juozo; Juozas Lukoševičius, Jono; Vaclas Karpavičius, Kazio (stalius); Petras Važgys, Prano; Aleksas Važgys, Stepo; Vaclas Važgys, Stepo; Jonas Tamulionis, Petro; Karolis Baublys, Adomo; Adomas Baublys, Antano; Juozas Bušniauskas, Kazio; Juozas Lukšys, Simo; Adomas Milinavičius, Adomo; Stasys Ivanauskas, Povilo (iš Lydos apskr. Dvarčėnų kaimo); Zigmas Krivas, Jono; Bernardas Gelusevičius, Andriaus; Adomas Baublys, Petro; Adomas Kašėta, Miko (Kašėtos); Zigmas Navickas, Jono (Palkabalis, dailidė); Karolis Ciūnys, Stasio; Jokūbas Vaisieta, Silvestro; Tomas Melešius, Juozo; Leonas Bučinskas, Petro; Vincas Bučinskas, Juozo; Vaclas Ikasala, Krisiaus; Vincas Kasiulynas (Nočia? kalvis); Gabrys Lukšys, Mykolo; Jonas Milinavičius, Juozo; Zigmas Baublys, Petro (Salovartė); Leonas Baublys, Petro; Vincas Gecevičius, Petro; Bonifacas Česnulevičius, Jono; Kazys Jonytis, Petro (vargoninkas); Karolis Marčinskas, Motiejaus (tarnauja policijoje); Vincas Stoškus, Petro; Juozas Stoškus, Karolio (Amerikoje); Karolis Verbickas, Krisiaus; Bronius Ankštutis, Petro; Ramas Navickas, Barnasiaus; Jonas Matijoška, Leono (Striežiūnai, stalius); Petras Lukšys, Mateušo; Jonas Baublys, Raulo (g. 1901 m.); Martynas Balionis, Karolio; Zigmas Stoškus, Jono; Adomas Lukšys, Krisiaus; Karolis Stoškus, Jono; Jonas Lukšys, Andriaus (Jakėnai); Vincas Nadzeika (Kašėtos); Juozas Česnulevičius, Mykolo (Žiūrai, pasienio policininkas); Zigmas Milinavičius, Vinco; Juozas Juknevičius, Juozo (Kazimieravas); Vincas Valentukevičius, Vinco (Mančiagirė); Leonas Petkelis, Antano (kunigas); Vaclas Beručka, Andriaus; Juozas Lukšys, Juozo; Jonas Kazlauskas, Vinco (Aleksandravas); Juozas Baublys, Vaclo; Juozas Lukšys, Jono (kurpius); Adomas Kaminskas, Petro; Domininkas Jaskevičius, Prano; Bernardas Baublys, Krisiaus; Zigmas Jaskevičius, Jono; Jonas Pigaga, Vinco (kilęs iš Perlojos, gyvena Kazimierave); Zidarius Česnulevičius, Tomo (iš Kašė-

tu); Juozas Stankauskas, Juozo (Milioniškės); Antanas Kalanavičius, Vaclo (Milioniškės); Petras Vaikšnoras, Mykolo (Milioniškės); Jonas Kalanta, Raulo (Milioniškės); Petrė Palevičiūtė, Petro; Ona Milinavičiūtė, Juozo; Antanina Milinavičiūtė, Adomo; Julė Jonytytė, Juozo (vėliau Lukšienė); Pranas Švedas, Vinco; Liudvikas Baublys, Jurgio (Salovartė); Jonas Dobrodziejus, Viktoro (gimęs Krokšlyje, gyvena Salovartėje); Kazys Jazepčikas (iš Krokšlio); 10 Kaibučiuose gyvenančių šaulių: Rokas Zalanskas, Vinco; Anupras Sinkevičius, Jono; Rokas Sviklas, Gilerio; Kazys Burneika; Petras Susmara, Martyno; Pranas Gražėnas, Prano; Juozas Jonytis, Felikso; Kazys Susmara, Jono; Justinas Susmara, Jono; Karolis Balionis, Pauliaus.

Kažin, ar sąrašas labai patikimas? Juk jame yra į Ameriką išvykęs Juozas Stoškus, dar 1926 m. balandžio mėn. iš būrio išbrauktas Zigmas Baublys iš Salovartės...

Atrodo, kiek vėlesniame būrio sąrašė yra 84 šauliai (LCVA 561-17-114). Sąrašą sudaręs valdybos pirmininko pareigas laikinai ėjęs J. Česnulevičius. Sąrašė vėl yra Aleksandras Miliauskas, bet L. Petkelis jau perkeltas į Stakliškes; ten išvykęs ir Stasys Ivanauskas. Į kažkurį kitą kaimą persikėlęs Juozas Juknevičius. Kariuomenėje tarnauja Juozas Stoškus, Juozas Baublys ir Jonas Lukšys, Andriaus. Policijoje (kokioje?) tarnauja: Adomas Baublys, Petro, Karolis Marčinskas, Leonas Baublys, Karolis Ciūnys, Jonas Matijoška, Vaclas Karpavičius, Jonas Milinavičius, Jonas Kašėta, Juozas Jonytis, Zigmas Stoškus, Karolis Stoškus, Vincas Nadzeika, Juozas Česnulevičius, Tomas Česnulevičius, Juozas Lukšys, Juozo.

Pagal 1927 03 19 būrio ginklų sąrašą pas šaulius buvo 46 valdiški šautuvai, o 4 šautuvai sandėly. Juozas Lukšys turėjo nuosavą šautuvą su nulūžusiu daužikliu ir trauktuku. Sandėlyje buvo 1 kulkosvaidis.

Kovo 22 d. būrį aplankė rinktinės vadas Petruškevičius. Būrio vardu jam padėkojo b. valdybos pirmininkas A. Baublys. Rinktinės vadas su Alytaus apskr. komendantu Basiuliu Perlojoje vėl lankėsi liepos 31 d. Būta prakalbų, dainų.

XIX rinktinė Alytaus apskr. ligoninei turėjo sumokėti 33 litus už Perlojos šaulio Bonifaco Gelusevičiaus gydymą 1927 m. balandžio mėnesį; šaulys, neatsargiai elgdamasis su ginklu, persišovė krūtine. Nelai-

mė atsitiko balandžio 17 d., o šaulys mirė balandžio 23 d. Po ilgo susirašinėjimo ligoninė pinigų gavo tik spalio 7 d.

Būrio valdyba 1927 m. liepos 20 d. į šaulius priėmė Zigmą Kalanavičių, Vaclo, Zigmą Kalanavičių, Vinco ir Vincą Navicką.

XIX rinktinės vadas 1927 10 10 slapto raštu nurodė Perlojos būrio vadui: „Pranešant žinias apie kenksmingus asmenis mūsų valstybei bei visuomenei, visas žinias reikia rašyti per mane. Žinias panašias duoti raštu betarpiu draudžiu. Taip pat įvairius susirašinėjimus su pašaliniais asmenimis siųsti irgi per mane” (LCVA 561-19-1020). Spalio 12 d. rinktinė klausė, ar yra būryje užsiregistravęs šaulys Vincas Vasiliauskas iš Druckūnų bei pranešti, koks jo šautuvas ir šautuvo numeris.

Būrio valdyba (pirmininkas S. Ratkevičius, sekretorius M. Rapkauskas) 1928 01 30 į būrį priėmė mokytoją Vladą Aravičių. Būrio vadas Bernardas Gelusevičius sausio 31 d. rinktinės vadui pranešė, kad buvęs šaulys „Jonas Valasinavičius yra pabėgęs į lenkų pusę ir ten prisidėjęs prie Plečkaičio partijos”. J. Valasinavičiaus tėvai gyvena Okupuotoje Lietuvoje.

Vasario 16-osios šventėje 1928 metais organizuotai dalyvavo šauliai ir pradinės mokyklos mokiniai. Su vainikais jie ėjo prie žuvusių už Nepriklausomybę šaulių A. Dabrilkos ir V. Kaminsko kapų. Čia kalbėjo mokytojas M. Rapkauskas, pasienio policijos rajono viršininkas S. Ratkevičius, pasienio policininkas Naujokas... (būrio 1928 03 03 raštas XIX rinktinės vadui).

1928 m. vasario 21 d. niekšų nužudytas 24 metų būrio šaulys Pranas Beručka. Užgavėnių vakarą į pirkį įsiveržė pasigėrę triukšmadariai Tomas Steponavičius ir Romas Verbickas. Steponavičius, nieko nesakęs, šovė iš revolverio į Beručką, ir tas nukrito peršauta galva. Tą patį vakarą Steponavičius per Merkį pabėgo į lenkų pusę, o Verbicką, šauliams padėjus, suėmė pasienio policija. P. Beručka buvo šaulys nuo 1920 metų, ne kartą dalyvavo kovose su Lietuvos priešais. Velionį laidojo visas kaimas.

Būrio valdybos posėdyje 1928 04 14 dalyvavo Perlojos klebonas Pr. Cibulskis ir mokytojas Vl. Aravičius. Nutarta Nepriklausomybės 10-mečiui aikštėje prieš bažnyčią pastatyti paminklą kovose su lenkais žuvusiems draugams. Paminklo statybos komitetas toksai: S. Ratkevi-

čius – pirmininkas, M. Rapkauskas – sekretorius, nariai: Pr. Cibulskis, Vl. Aravičius, b. vadas B. Gelusevičius. Aukas paminklui rinkti su aukų lapais. Juos paruošti pavesta S. Ratkevičiui, o sutvarkyti aikštę – S. Ratkevičiui ir B. Gelusevičiui. Nutarta kreiptis į Nedzingės valsčiaus valdybą, kad aikštė būtų pavadinta Laisvės aikšte, gatvė nuo špitolės iki Merkinės plento – V. Kaminsko gatvė, gatvė nuo aikštės iki Varėnos plento – A. Dabrilkos gatvė. Pamatai paminklui padėti gegužės 15 d. Kaip paminklas atrodys, valdybos posėdžio protokole nekalbama. Aišku, kad jokio paminklo projekto būrys neturėjo.

Apdovanoti Lietuvos nepriklausomybės 10-mečio medaliais 1928 m. balandžio 16 d. XIX rinktinei pristatytame 300 Perlojos būrio pasižymėjusių šaulių sąrašė buvo 41 asmuo, tarp jų – žuvę šauliai V. Kaminskas ir A. Dabrilka, sužeistas Jonas Jonytis, miręs Pranas Beručka (LCVA 651-17-115). Pasak XIX rinktinės pranešimo Alytaus apskrities komendantui, medaliais Perlojos būryje apdovanoti: savanoriai – Izidorius Milinavičius, Juozas Lukšys, Jono ir Ipolitas Baublys, Tomo; atsargos kariai – Karolis Marčinskas, Petras Lukšys, Mato, Karolis Verbickas, Kazio, Adomas Baublys, Petro, Adomas Jonytis, Petro, Karolis Stoškus, Jono, Vincas Valentukevičius, Vinco, Aleksas Važgys, Stepo, Bernardas Gelusevičius, Andriaus ir Vincas Bučinskas, Juozo. Tačiau medaliu apdovanotųjų Perlojos būrio šaulių sąrašė LCVA 561-17-134 yra 54 asmenys. Čia paminėtas tik vienas savanoris – Juozas Lukšys, Juozo (?), nors sąrašė yra ir Juozas Lukšys, Jono bei 10 atsargos karių. Kiti apdovanotieji: po mirties – Vincas Kaminskas, Adomas Dabrilka ir Pranas Beručka; toliau: Leonas Petkelis, Juozas Lukoševičius, Jonas Jonytis, Petras Važgys, Zigmas Krivas, Juozas Jonytis, Juozas Lukšys, Krisiaus, Jonas Svirskas, Jonas Dobrodziejus, Gabrys Lukšys, Jonas Kašėta, Vincas Nadzeika, Zigmas Navickas, Zigmas Česnulevičius, Andrius Lukšys, Bronius Ankštutis, Vincas Gecevičius, Leonas Baublys, Adomas Kašėta, Damijonas Jaskevičius, Martynas Balionis, Vincas Stoškus, Leonas Bučinskas, Mikas Važgys, Juozas Bušniauskas, Jokūbas Vaisieta, Julius Volungevičius, Liudvikas Baublys, Vaclovas Važgys, Pranas Lukšys, Zigmas Baublys, Aleksandras Miliauskas, Jonas Palevičius, Rokas Sviklas, Karolis Balionis, Jonas Milinavičius, Stasys Ivanauskas, Kazys Tumpa, Vladas Aravičius.

Būrio visuotinis susirinkimas 1928 06 07, apsvarstęs būrio vado Bernardo Gelusevičiaus elgesį, pripažino jį netinkamu ir nutarė vadą atleisti iš pareigų. Jo vieton vienbalsiai išrinktas Petras Lukšys, būrio vado pavaduotoju – Vincas Bučinskas. Susirinkimo nutarimas patvirtintas XIX rinktinės vado 1928 09 04 įsakymu, nes ir rugpjūčio pabaigoje būryje apsilankęs rinktinės vadas smarkiai papeikė B. Gelusevičių už apsilaidimą.

Rinktinės šaulių moterų suvažiavime Alytuje 1928 06 24 dalyvavo būrio šaulė Ona Milinavičiūtė. Rugpjūčio 23 d. XIX rinktinės tarybos posėdyje į Perlojos būrį priimti 8 šauliai, tarp jų: Viktoras Dobrodrudzius, Ipolitas Gelusevičius, Jonas Krivas, Julius Pinkevičius...

1928 metais persiregistravusių šaulių sąrašė (47 asmenys, LCVA 561-17-115) yra keli šauliai, kurių nėra 1927 m. kovo 14 d. bei ankstesniuose sąrašuose ir kurių nebus apie 1930 metus sudarytame būrio narių sąrašė. Tai: Juozas Kananavičius, kilęs iš Kietaviškių valsč. Kareivionių kaimo, gyvenęs Perlojoje; Jonas Penkauskas, gimęs Merkinėje, gyvenęs Perlojoje; perlojiškiai Petras ir Motiejus Baubliai (Motiejus – pasienio policininkas, gyveno Trasninke) ir kt.

Šaulys Pranas Gudaitis 1928 m. rugsėjo 23 d. dalyvavo šaulių sporto šventėje Alytuje ir eidamas tarnybos pareigas susirgo. Rinktinė lapkričio 4 d. nutarė prašyti LŠS Centro Valdybos tarpininkavimo gydyti šaulį valdžios lėšomis. Deja, P. Gudaitis 1929 m. liepos mėn. Karo ligoninėje Kaune mirė. Kūnas parvežtas į Perloją. Būrio valdyba 1928 12 06 priėmė į būrį: Juozą Jonytį, Juozo; Juozą Miškinį, Vinco; Joną Lukšį, Juozo; Antaną Jonytį, Jono; Praną Pigagą, Mateušo; Joną Palevičių, Motiejaus; Domininką Balionį, Povilo; Joną Pigagą, Vinco.

Būrio ginklų būklei patikrinti susirinkime 1929 m. sausio 8 d. išrinkta komisija: Pranas Lukšys, Gabrys Lukšys, Vincas Bučinskas. Patikrinimo aktą būrio valdybai reikėjo įteikti iki vasario 10 d. Būryje nebuvo revizijos komisijos, todėl ji išrinkta: Juozas Jonytis, Juozas Baublys, Vincas Bučinskas, kandidatas – Benadas Baublys. Merkinės š. būrys „Trimite“ pasigyrė šauksias Perlojos būrį į manevrus, tačiau žodžio neištesėjo, todėl būrys nutarė į manevrus sausio 13, 20 ar 27 d.d. iššaukti Merkinės būrį ir apie tai parašyti žurnale. Pasiūlyta šauliams, susidėjus po 1 ar 2 litus, išsirašyti „Trimitą“, bet šį pasiūlymą susirinkimas atmetė, o nutarė žurnalą užsisakyti susidėjus dviem, trim arba daugiau šaulių.

XIX rinktinės taryba 1929 01 31 posėdyje nutarė išbraukti iš Perlojos būrio mirusį šaulį Praną Beručką, o Joną Baublį, Raulo ir Joną Baublį, Tado kaip išvykusius į užsienį; iš būrio išbraukti Romas Navickas ir Karolis Baublys. Birželio 12 d. lenkų pasienio sargyba nušovė sielius Merkiu plukdžiusį būrio šaulį Stepą Graženą iš Kaibučių. Jis birželio 14 d. palaidotas Perlojos kapinėse. Laidotuvėse dalyvavo motina ir sesuo, rinktinės vadas, Perlojos būrys, Alytaus š. būrio atstovai, daug kitų žmonių. Perlojos šauliai velionio atminimą pagerbė trimis salvėmis. Visuotiniame būrio susirinkime 1929 09 10 nutarta, kad kiekvienas šaulys paminklui bažnytkaimio aikštėje turi atvežti po 5 vežimus žvyro ir akmenų.

LŠS viršininkas majoras Kalmantas 1929 m. balandžio 13 d. parašė 1 pėst. LDK Gedimino pulko vadui pulk. Dunduliui ir balandžio 18 d. Vyriausiojo štabo rikiuotės skyriaus viršininkui, jog Perlojos šaulių būrį reikėtų pripažinti savanorių būriu. Mat būrys yra pasižymėjęs savo veiklumu lenkų fronte nuo 1919 m. iki 1923 m. pradžios; jį vertėtų išskirti iš visų pafrontės būrių ir pažymėti. Tai nuspręsti turėjo Karių savanorių komisija (LCVA 561-2-612).

XIX rinktinės taryba 1929 m. rugsėjo 11 d. patvirtino Perlojos būrio moterų skyrių; skyriaus pirmininkė – Ona Rapkauskienė, sekretorė – Ona Milinavičiūtė. Anot rinktinės šaulių moterų II suvažiavimo 1929 09 22 protokolo, skyriuje buvo 18 moterų.

Rudenį Perlojos šauliai ir visuomenė apsisprendė statyti Vytauto paminklą – didžiojo kunigaikščio 500 metų mirties jubiliejui. Statyba užsietė, ir paminklas buvo baigtas tik 1931 m. vidurvasarį.

Būrio valdyba 1929 11 10 priėmė į būrį grupę šaulių, tarp jų Simą Miliauską, Mačio (ne Adomo, kaip rašoma protokole) iš Moliadugnio; trys asmenys nepriimti dėl nepatogaus susisiekiimo su jais. Valdyba nutarė pasiūlyti Kaibučių kaimo šauliams prisirašyti prie Puvočių š. būrio. Iš šaulių išbraukta 17 asmenų: vienas, Pranas Gudaitis, Adomo, miręs; kiti išvykę gyventi kitur ar kitaip pasišalinę; 6 išbraukti už apsileidimą (pvz., Ipolitas Gelusevičius ir kt.); Jonas Krivas, Jono išbrauktas už kažkokį nusikaltimą, o Juozas Miškinis, Vinco – už dezertyravimą. Gruodžio 4 d. b. valdyba pašalino iš šaulių Juozą Arasimavičių, Antano – už pasikėsinimą nužudyti žmogų ir Martyną Balionį, Karolio – už nepalaujamą girtuokliavimą ir peštynes.

Būrio šaulių sąrašas be datos (LCVA 561-17-118), bet greičiausiai sudarytame 1930 metais, yra 67 šauliai: Petras Lukšys, Mateušo; Petras Susmara, Martyno (Kaibučiai); Juozas Lukoševičius, Jono; Andrius Lukšys, Krisiaus; Jonas Jonytis, Jurgio; Juozas Lukšys, Simo; Adomas Milinavičius, Adomo; Juozas Bušniauskas, Kazio; Martynas Balionis, Karolio; Bronius Ankštutis, Petro; Karolis Balionis, Pauliaus (Kaibučiai), Petras Važgys, Prano; Gabrys Lukšys, Miko; Adomas Lukšys, Krisiaus; Jonas Kazlauskas, Vinco (iš Aleksandravo, gyvena Perlojoje); Juozas Lukšys, Juozo (pasienio policininkas); Vincas Kasiulynas, Vinco (kalvis); Vladas Aravičius, Vlado (mokytojas, kilęs iš Alytaus valsč. Kaniūkų kaimo); Juozas Pinkevičius, Miko (Salovartė); Jonas Vaitkevičius, Motiejaus; Pranas Pigaga, Mateušo; Antanas Jonytis, Jono; Juozas Jonytis, Juozo; Mikas Rapkauskas, Andriaus (mokytojas, kilęs iš Žaslių valsč. Rečionių kaimo); Vincas Ciūnys, Stasio; Suleimonas Ratkevičius, Aziulio (būrio valdybos pirmininkas, pasienio polic., kilęs iš Zarasų apskr., Antazavės); Vincas Bučinskas, Juozo; Liudvikas Baublys, Jurgio (Salovartė); Aleksandras Važgys, Stepas; Zigmas Baublys, Gabrio; Zigmas Jonytis, Jono; Tomas Melešius, Juozo; Juozas Stoškus, Karolio; Juozas Baublys, Vaclovo; Julius Baublys, Jono; Rokas Sviklas, Gilerio (Kaibučiai); Jonas Dobrodziejus, Viktoro (Salovartė); Jonas Milinavičius, Juozo (pasienio polic.); Ona Milinavičiūtė, Juozo; Bonifacas Česnulevičius, Jono (pasienio polic.); Petras Vaikšnoras, Mykolo (Milioniškės); Leonas Baublys, Petro; Juozas Stankauskas, Juozo (Milioniškės); Jonas Pigaga, Vinco (iš Kazimieravo); Jonas Palevičius, Motiejaus; Jonas Lukšys, Juozo; Izidorius Česnulevičius, Tamošiaus; Pranas Lukšys, Juozo (gimęs JAV); Antanina Beručkaitė, Juozo; Viktoras Jonytis, Petro; Vladas Baublys, Vinco; Juozas Ankštutis, Vinco; Juozas Bušniauskas, Povilo; Adomas Baublys, Juozo; Kazys Jonytis, Petro; Jonas Čiras, Jono (Burokaraistėlė); Simas Miliauskas, Mačio (iš Moliaudugnio, gyvena Perlojoje); Jonas Milinavičius, Klimo; Ona Rapkauskienė, Vinco (namų šeimininkė); Jonas Abromaitis, Baltraus (Mardasavo mokytojas); Ona Milinavičiūtė, Klimo (ūkininkaitė); Jadvyga Beručkaitė, Juozo; Vaclas Iksala, Krisiaus; Antanina Gelusevičiūtė, Andriaus; Ona Baublytė, Juozo; Antanina Iksaliūtė, Morkaus; Zabelė Milinavičiūtė, Adomo.

Įdomūs kai kurių šaulių aibūdinimai. Apie Martyną Balionį sakoma: „teismo nebaustas, bet už vagystes buvo teisiamas ir tardomas“, „girtuoklis, nenuorama ir triukšmadarys“; Juozas Lukoševičius – Perlojos bažnyčios seniūnas; Petras Susmara – prijauciantis socialdemokratų partijai; Vincas Kasiulynas – teismo baustas 2 mėn. kalėjimo už kontrabandą; Jonas Vaitkevičius – „girtuoklis, bet ne triukšmadarys“.

Būrio visuotinis susirinkimas 1930 10 15 pareiškė nepasitikėjimą būrio vadui Petrui Lukšiui. XIX rinktinės vadas nuo tos dienos jį atleido ir laikinu būrio vadu paskyrė Roką Ikašalą. Būrio valdybos pirmininkui S. Ratkevičiui (Radkevičiui, Rodkevičiui) išvykstant iš Perlojos, perrinkta valdyba: pirmininku išrinktas Adomas Lukšys, išdininku – Zigmas Jonytis, sekretoriumi – Mikas Rapkauskas, ginklininku – Pranas Lukšys, Juozo. Susirinkimo pirmininkas S. Ratkevičius pranešė džiuginančią žinią: jų šaulių būrys bus pripažintas savanorių būriu!.. Deja, ši žinia nepasitvirtino; savanorio statuso pripažinimo vėliau negavo ir atskiri šauliai. Kiek vėliau rinktinė R. Ikašalą patvirtino nuolatiniu būrio vadu (LCVA 561-19-89). Vytauto paminklo statybos komiteto pirmininku tapo M. Rapkauskas. Pagaliau 1930 m. vėlų rudenį būrys gavo paminklo projektą. Jį parengė dailininkas grafikas Petras Tarabilda, kuriam talkino architektas Stasys Neliubšis. Metalines sijas paminklui tvirtinti iš Varėnos I parvežė Zigmas Krivas. „Trimitą“ būryje tais metais prenumeravo 18 šaulių.

Buvęs būrio išdininkas mokytojas Vladas Aravičius 1930 10 15 pasiskundė rinktinės vadui, kad būrio valdyba spalio 13 d. jį be motyvuoto nutarimo atleido iš šaulių. Pasak Aravičiaus, tai yra buvusio būrio valdybos pirmininko S. Ratkevičiaus ir buv. būrio vado Petro Lukšio provokacija. Mat Vl. Aravičius, šaulys nuo 1920 metų, spalio 5 d. neleido šauliams mokykloje surengti šokių vakaro. Savo poziciją būrio valdyba pakartojė spalio 30 d. posėdyje: Aravičius yra pasyvus, beveik nedalyvauja šaulių gyvenime, todėl valdyba balsų dauguma ir nutarė nelaikyti jo šauliu. Rinktinė b. valdybos nuomonei nepritarė. 1931 01 19 ji pranešė būrio valdybai, kad jos nutarimo dėl Vl. Aravičiaus netvirtina: jį reikia palikti šauliu. „Asmeninių nesusipratimų jungti prie organizacijos darbo negalima“ (LCVA 561-19-115).

1930 m. gruodžio 8 d. Varėnos I kapinėse palaidota 19-metė Perlojos būrio šaulė Antanina Beručkaitė. Gyveno Varėnoje pas seserį, ilgai

sirgo. Laidotuvėse dalyvavo Varėnos I ir Perlojos būrių šauliai, XIX rinktinės valdybos atstovas, rinktinės dūdų orkestras.

XIX rinktinės valdyba 1931 m. vasario 12 d. posėdyje nutarė iš Perlojos būrio pašalinti 20 šaulių. Išbraukti 3 mirę šauliai, 3 išvykę Argentinon (Zigmas Kalanavičius, Vaclo, Antanina Milinavičiūtė, Adomo ir Ona Milinavičiūtė, Juozo), tačiau dauguma – už nešaulišką elgesį, girtuokliavimą, peštynes, nelegalią prekybą ir kitus prasikaltimus (LCVA 561-19-51). Rinktinės valdyba spalio 14 d. patvirtino, kad į būrį priimti šauliai: Pranas Stankauskas, Juozas Kalanavičius, Adomas Verbickas, Pranas Brazdys, Vincas Gecevičius; lapkričio 3 d. patvirtintas Petro Milinavičiaus priėmimas (LCVA 561-2-785).

1931 m.. pavasarį atnaujinta Vytauto paminklo statyba. Žurnalas „Tritas“ liepos 16 d. (Nr. 29) rašė, kad Perlojoje jau baigtas Vytauto Didžiojo paminklas ir liepos 19 d. bus iškilmingai atidengtas. Paminklas statytas visuomenės lėšomis. Daug prisidėjo Alytaus apskrities mokytojai, platinę loterijos bilietus: iš pustrečio šimto mokytojų neprisidėjo tik septyni. Daug padėjo pasienio ir vidaus policija. (1932 m. vasario 11 d. Nr. 7 žurnalas paminklą pavadino milžinišku!)

XIX rinktinės vadas Petruškevičius 1931 m. liepos 12 ir 19 d.d. lankėsi būryje. Pirmą kartą patikrino pasiruošimą Vytauto paminklo atidengimo iškilmėms, o liepos 19 d. dalyvavo tose iškilmėse. Per jas šaulių paradą priėmė vidaus reikalų ministro pavaduotojas Štencelis. Jis 8-iems šauliams įteikė Šaulių žvaigždes (ordinus). Žvaigždes gavo: rinktinės vadas kapitonas Antanas Petruškevičius, šauliai Petras Aravičius, Antanas Rukuiža, Simonas Janavičius, Romualdas Adžgauskas, Andrius Ryliskis, Jurgis Čaplikas ir kun. Leonas Petkelis. Taigi tarp apdovanojimų yra tik vienas, ir tai jau buvęs, Perlojos šaulys – Petkelis. Iškilmėse dalyvavo karo invalidų orkestras iš Kauno, šauliai iš Varėnos I, Akmens, Nedzingės, Merkinės, Pivašiūnų, Alytaus ir kitur. Šokių bilietas šauliams kainavo 50 centų, ne šauliams – 1 litą.

Nežinančius paminklo statybos istorijos klaidina užpakalinėje jo pusėje esantis užrašas: 1430–1930. Atseit, tarsi paminklas iš tikrųjų buvo pastatytas 1930 metais. Tokią klaidingą informaciją galima aptikti ne viename laikraštyje, ji patekusi net į „Kultūros paminklų enciklopediją“.

Būrio susirinkimas 1932 m. vasario 2 d. nutarė sumažinti šauliams

nario mokesčių ir aukoti 100 litų Varėnos I šaulių namams. Į būrio valdybą išrinkti: mokyt. M. Rapkauskas, mokyt. Vl. Aravičius, P. Važgys ir P. Lukšys.

Rinktinės valdybos posėdyje 1932 03 03 į Perlojos būrį priimti: Adomas Kasiulynas, Julius Milinavičius, Bronius Gudaitis, Adolfas Gudaitis. Kovo 20 d. būrį aplankė rinktinės vadas Petruškevičius. Surengti parodomieji kautynių manevrai. Dalyvavo 45 šauliai iš 54-rių. Kalbėta apie būrio namų statybą. Tikimasi iš seniūnijos greitai gauti sklypą greta Vytauto Didžiojo paminklo. Namus statyti nutarta talkos būdu. Išrinkta namų statybos 3 žmonių komisija. Rinktinės 1932 04 30 įsakymu Perlojos b. vadas Rokas Ikašala nuo balandžio 25 d. atleistas ir eiti b. vado pareigas paskirtas Julius Baublys, Jono; pastarasis būrį ir priėmė balandžio 25 d.

Šaulių žvaigždės ordinu apdovanotas Perlojos šaulys Juozas Lukoševičius. Ordiną įteikė LŠS viršininkas M. Kalmantas 1932 m. birželio 23 d. šaulių stovykloje Simaniškių miške netoli Alytaus. Čia stovyklavo šauliai iš kelių rinktinių: Alytaus, Seinų, Trakų, Ukmergės.

Rinktinės vadas Petruškevičius 1932 07 10 antrą kartą tais metais lankė Perlojos būrį. Padaryta rikiuotės pamoka, po kurios šauliai rikiuote nuėjo į rengiamą gegužinę. Kertinį akmenį būrio namams atvežė šaulys Jokūbas Vaisieta. Buvo svečių – šaulių ekskursantų. Rinktinės vadas pažymėjo, kad daug dirba šauliai mokytojai Mikas Rapkauskas ir Vladas Aravičius.

Trečią kartą 1932 metais A. Petruškevičius būryje apsilankė lapkričio 28 d. Senosios būrio valdybos pirmininkas mokyt. M. Rapkauskas perkeltas kitur, tad visuotiniame susirinkime išrinkta nauja valdyba (pareigomis ji pasiskirstė gruodžio 3 d.): pirmininkas – mokyt. Vl. Aravičius, sekretorius – Benadas Baublys, išdininkas – Vaclas Važgys. Susirinkime dalyvavo 36 šauliai iš 45-kių. Šaulių namų statybai kasoje buvo 600 litų; nupirka 215 kietmetrių miško medžiagos. Nutarta ją išvežti iš miško, kai tik pagerės keliai. Pasak LCVA 561-2-776, būrio vadas Juozas Lukoševičius „ragino visus kaip vienam prie namų statybos prisidėti taip, kaip ginant Perloją nuo lenkų 1918-1921 metais”. Taigi būrio vadas jau buvo J. Lukoševičius, nors Julius Baublys būrio turtą ir ginklus jam perdavė tik gruodžio 17 d.; J. Lukoševičius būrio vadu nuo tos dienos patvirtintas ir rinktinės 1932 12 19 įsakymu (LCVA 561-2-842,

561-19-607, 561-17-49). Painiavą rinktinės dokumentacijoje rodo ir kitas pavyzdys: 1931 12 29 įsakyme rašoma, kad Perlojos būrio vadas Juozas Baublys (?) atleistas, o į jo vietą eiti pareigas paskirtas J. Lukoševičius. Bet juk tuo metu būrio vadas buvo R. Ikasala! Neaiškios datos įsakyme (LCVA 561-19-607) rašoma, kad Jonas Baublys (?) iš būrio vado pareigų atleistas ir paskirtas J. Lukoševičius nuo kažkurių metų liepos 12 d.; tas pat skelbta įsakyme be datos, esančiame LCVA 561-17-49 tarp XIX rinktinės 1933 metų dokumentų.

1932 m. gruodžio 6 d. grupė būrio šaulių laikė karinio parengimo egzaminą pagal LŠS nustatytą programą. Egzaminavo rinktinės vadas bei mokomojo šaulių būrio ats. jaun. leitenantai Maceika ir Užalas. Egzaminus išlaikė: Pranas Pigaga, Juozas Krivas, Jonas Baublys, Juozas Milinavičius, Romas Valentukevičius, Benadas Baublys, Vladas Baublys, Juozas Jonytis, Zigmas Krivas, Jonas Baublys, Vinco, Kevelis Pilvinskas, Julius Stoškus, Antanas Pigaga, Jonas Krivas, Bronius Gudaitis, Liudvikas Baublys, Jonas Baublys, Jono, Bronius Balionis, Julius Milinavičius, Pranas Brazdys, Juozas Lukšys; neišlaikė Martynas Balionis, Julius Bušniauskas, Petras Ciūnys.

1932 metais mirė būrio šauliai Jonas Milinavičius ir Bronius Gudaitis.

Pirmą kartą 1933 metais XIX rinktinės vadas A. Petruškevičius Perlojoje lankėsi sausio 29 d. Susitikime dalyvavo 41 šaulys iš 52-jų. Atliktas kautynių skyriaus manevravimas lauke. Dalis šaulių pratybas tik stebėjo. Būrys nutarė sausio 30 d. pradėti vežti iš miško nupirktą medžiagą šaulių namams; šiemet norima išvaryti sienas iki stogo ir uždengti.

Vasario 21 d. rinktinės valdyba į Perlojos būrį priėmė Vladą Pansevičių, Vladą Bušniauską ir Petrą Kasiulyną. Rinktinės vadas Petruškevičius 1933 m. balandžio 3 d., antrą kartą tais metais būdamas Perlojoje, dalyvavo talkoje vežant miško medžiagą š. namams. Talkoje dalyvavo 13 vežimų su 30 šaulių iš 45-kių. Medžiaga iš miško vežta sunkiai. Iš 215 kietmetrių dar nebuvo išvežta apie 60 ktm. Sunkumas: perlojiškiai skirstėsi į viensėdžius, tad kiekvienam daugiau rūpėjo savi reikalai. Daug energijos ir rūpesčio dėl šaulių namų rodė b. vadas J. Lukoševičius ir b. v-bos pirmininkas Vl. Aravičius. Talka prasidėjo 7 val. 15 min.; po talkos nusifotografuota.

Rinktinės valdyba 1933 04 08 nutarė: „Priimti į Perlojos šaulių būrį šaulį kun. Petkelį Leoną kaip partizaną ir pametusi savo nario liudijimą ir nebežinantį numerio nuo 1919 m. birželio mėn. 30 d.” Tai bent! Juk L. Petkelis iš Perlojos jau buvo išsikėlęs bent prieš penkerius metus. Tame pačiame rinktinės valdybos posėdyje į Perlojos b. priimti Petras Sinkevičius, Jonas Svirskas ir Petras Ciūnys (LCVA 561-2-842). Rinktinė gegužės 26 d. Perlojos ir Stakliškių būriams pasiūlė įsigyti LŠS centre esantį paruoštą š. namams planą – projektą su visa sąmata. Šaulių žvaigždės tarybai nutarus, LŠS metinėms Joninių šventės proga už nuopelnus Lietuviai ir Šaulių sąjungai Respublikos Prezidento vardu krašto apsaugos ministras B. Giedraitis Šaulių žvaigždės ordinu apdovanojo, tarp kitų, Perlojos b. valdybos pirmininką Vladą Aravičių ir Perlojos šaulių vadovą partizanų laikais Kazį Tumpą.

Pasak LŠS šaulių moterų atstovių I suvažiavimo 1933 m. liepos 2-3 d.d., Perlojos š. moterų skyrius veikė nuo 1928 metų (suvažiavime Perlojos šaulėms atstovavo Magdalena Aravičienė). Skyriuje buvo 30 moterų. Šaulės veikė kartu su vyrais. Moterų skyriaus vadė – M. Aravičienė.

1933 m. spalio 8 d. būry apsilankė naujasis XIX rinktinės vadas kapitonas Navikevičius. Įvyko karinio parengimo pamoka, kurioje dalyvavo 38 šauliai iš 42-jų. Jie supažindinti su nuodingomis dujomis, su rusų ir vokiečių dujokaukėmis. Sutvarkytas porės būrys (LCVA 561-2-846).

Būrio šauliai, 1934 metų žiemą dirbdami valdžios miškuose, 5 % uždarbio paskyrė šaulių namams. Pasak „Trimito” (1934 m., Nr. 17), tokiu būdu surinkta 500 litų. Jeigu būtų buvęs geras kelias, būtų uždirbta daugiau. Daug prisidėjo Perlojos girininkas J. Keženius. Būrio visuotinis susirinkimas vasario 15 d. perrinko būrio valdybą; pirmininku vėl tapo Vl. Aravičius, sekretoriumi – Adolfas Gudaitis, išdininku – Vacloas Važgys; revizijos komisija: Petras Važgys, Petras Lukšys, Benadas Baublys, Petro. Rinktinė naują valdybą patvirtino balandžio 5 d. LŠS 15 metų jubiliejaus ir metinės šaulių šventės – Joninių – proga 1934 metais Šaulių žvaigždės ordinu apdovanotas Jonas Jonytis.

Anot Vl. Aravičiaus, tačiau jau kaip būrio vado, 1934 m. spalio 30 d. rinktinei pateikto sąrašo apie kitoms organizacijoms priklausančius šaulius, Lietuvos tautininkų sąjungai priklausė pats Aravičius ir Juozas Lukoševičius, Juozas Jonytis, Tomas Melešius, Petras Važgys, Jokūbas Vai-

sieta, Juozas Bušniauskas, Petras Lukšys; Vl. Aravičius dar priklausė Vilniui vaduoti sąjungai ir Dr. Basanavičiaus mokytojų sąjungai. Kiti šauliai jokioms kitoms organizacijoms nepriklausė (LCVA 561-17-129). Pagal XIX rinktinės būrių atstovų suvažiavime 1934 m. lapkričio 1 d. paskelbtus anketos duomenis, Perlojos būryje 1933 m. surengtos trys paskaitos, 1934 m. – dvi; švenčių buvo po dvi abejais metais, vakarėlių po tris. 1933 m. buvo viena gegužinė, 1934 m. nebuvo. Visą uniformą turėjo 4 šauliai, tik kepures – 10.

XIX rinktinė 1935 m. vasario 27 d. LŠS viršininkui pateikė Perlojos b. šaulio Jono Jonyčio prašymą paskirti pensiją kaip sužeistam kovose su lenkais ir dėl to nustojusiam sveikatos. Pridėti sužeistą Jonytį mačiusių šaulių parodymai. Pasak rinktinės pristatymo, „šaulys Jonytis Jonas ne tik kad neturtingas, bet ir silpnos sveikatos, bent matosi ir iš išvaizdos“ (LCVA 561-19-204).

1923 m. Perlojoje žuvusio šaulio Vinco Kaminsko sesuo Ona Kaminskaitė 1934 m. gruodžio 27 d. prašė XIX rinktinės vado jai perduoti brolio Šaulių žvaigždės ordiną, nes broliams ir seserims tai būtų „labai brangi brolio, žuvusio dėl Tėvynės, atmintis“ (LCVA 561-19-204). Kartu su V. Kaminsku žuvusio Adomo Dabrilkos žmona Eleonora ir duktė Agota, gyvenusios Marcinkonyse, Vl. Aravičiaus prašė joms per žmones perduoti vyro ir tėvo apdovanojimą – Šaulių žvaigždės ordiną. Jos neturinčios leidimo pereiti į Neprikl. Lietuvą. XIX rinktinės vadas Navikevičius 1935 m. kovo 22 d. paprašė LŠS adjutanto prisiųsti abiejų žuvusiųjų apdovanojimo diplomus; ordinai buvo XIX rinktinės štabe. Įvyko nesusipratimas: LŠS atsiuntė diplomą, išrašytą ne Vincui Kaminskiui, o Adomui Kalinskiui. XIX rinktinės vado padėjėjas 1935 m. spalio 2 d. parašė LŠS vadui, prašydamas apdovanojimą atitaisyti, nes šaulio Adomo Kalinsko Perlojoje niekada nebuvo.

1935 m. kovo 13 d. Pivašiunuose mirė buvęs Perlojos būrio šaulys, 1919-1927 m. Perlojoje kunigavęs Leonas Petkelis. Perlojiškiai norėję jį susigrąžinti, pavyzdžiui, 1932 m. rudenį jie rinko parašus, kad Petkelis vėl būtų atkeltas į Perloją. Iš Daugėlišio parapijos (Ignalinos raj.) kilęs L. Petkelis (g. 1885 m.) Vilniaus kunigų seminariją baigė 1910 m. Kunigavo Eišiškėse, Kalesninkuose. Iš Perlojos perkeltas į Stakliškes, paskui į Pivašiūnus. Buvo Šaulių žvaigždės ordino tarybos narys, rinktas į

XIX Alytaus šaulių rinktinės Garbės teismą. Pivašiūnuose buvo vietos š. būrio valdybos narys, pirmininkas (1931-1932 m.), vadovavo šaulių ugniagesių komandai. L. Petkelis Pivašiūnuose tęsė kun. Alfonso Petriolio, pirmojo Pivašiūnų partizanų būrio steigėjo, veiklą.

L. Petkeliui mirus, XIX rinktinės štabas 1935 m. balandžio 10 d. kreipėsi į visus būrius aukoti iš būrių kasų ir rinkti aukas tarp šaulių Petkelio paminklui (LCVA 561-19-783). Aukų lapai balandžio 10 d. pasiųsti į 53 būrius, o gegužės 22 d. – 27 klebonams. Šauliai daugiausia aukojo po 10, 20 ar 50 centų, nors buvo davusių ir po 1 ar net 2-3 litus. Alytaus I klebonas K. Paulavičius į rinktinės raštą atsakė: „...Dėlei nepaprastai sunkiai einančio bažnyčios remonto negaliu rinkti kitiems tikslams aukų, [...] ir jeigu kuomet mėginu kam kitam, tai parapijiečiai pyksta” (LCVA 561-19-210). Buvo ir daugiau panašių atsakymų iš klebonų, nors kiti surinko po keliolika litų.

Į Perloją L. Petkelis grįžo tik miręs. Tarpininkavimo raštą dėl jo palaikų perkėlimo į Perloją Kaišiadorių vyskupui 1935 m. liepos 8 d. parašė LŠS CV pirmininkas L. Vailionis ir l.e. LŠS viršininko pareigas pulk. leit. Kazitėnas (LCVA 561-2-911). Kaišiadorių vyskupijos kurija liepos 10 d. raštu pranešė LŠS Centro Valdybai, jog vyskupas leidęs palaikus perkelti. L. Petkelio palaikai į Perloją atvežti 1935 m. lapkričio 16 d., o perlaidoti lapkričio 17 d. greta šaulių, žuvusių ginant Perloją. Perlaidojant dalyvavo 11-kos artimiausių būrių šauliai: Perlojos, Nedzingės, Akmens, Merkinės, Varėnos I, Puvočių, Babriškių, Merkinės raitelių, Pilvingių, Giraitės ir Norulių, taip pat svečiai – Pivašiūnų, Daugų, Bukaučiškių, Butrimonių ir Skraičionių šauliai. Iš Kauno atvažiavo LŠS viršininkas Pr. Saladžius ir jo pavaduotojas Kazitėnas, vyriausiasis kariuomenės kapelionas Vladas Mironas ir kiti, dalyvavo XIX Alytaus rinktinės vadas Basiulis ir jo padėjėjas Navikevičius, Alytaus apskr. viršininkas Jurgelys. Prie karsto buvo Perlojos, Daugų, Butrimonių ir Pivašiūnų būrių vėliavos. Gedulingas mišias bažnyčioje laikė Vl. Mironas, pamokslą pasakė Punios klebonas Radzevičius. Prie kapo duobės pamokslą sakė Perlojos klebonas Stundža, kalbėjo Pr. Saladžius, buvęs Perlojos rajono šaulių vadas K. Tumpa, Perlojos b. vadas J. Lukoševičius, giminių vardu – iš Kauno atvykęs ats. majoras Petkelis.

Prieš laidotuves XIX rinktinės vado padėjėjas Navikevičius lankė

Merkinės, Perlojos, Varėnos I ir Nedzingės šaulių kuopas. Atlikti dvi-
pusiai manevrai. Po jų šauliai dalyvavo iškilmingame L. Petkelio palai-
kų perlaidojime (LCVA 561-2-962). Po perlaidojimo šauliai išsirikiavo
paradui. Kapit. Navikevičius perskaitė Respublikos Prezidento aktą, ku-
riuo 85 šauliai iš Perlojos ir Akmens (Jakėnų) būrių apdovanoti įvairiais
pasižymėjimo medaliais; perskaitytos visų pavardės. Prezidento akto by-
loje nėra. Tarp išsirikiavusių apdovanotųjų buvo mažiau: vieni buvo žu-
vę kovose ar mirę, kiti tapę invalidais, trečius gyvenimas nubloškė į ki-
tus kraštus. Medalius šauliams prisegė LŠS viršininkas Saladžius. Po
iškilmių b. vado mokytojo Vl. Aravičiaus bute buvo pietūs aukštiesiems
svečiams, kitiems šauliams – pietūs aikštėje prie mokyklos.

Po L. Petkelio mirties jo pasižymėjimo ženklai – Šaulių žvaigždės
ordinas, Lietuvos nepriklausomybės 10-mečio medalis, III laipsnio ug-
niagesių ženklas „Artimui pagalbon“ – perduoti jo broliui Mamertui
Petkeliui, gyvenusiam Okupuotoje Lietuvoje, Daugėlišio valsč. Ramu-
tiškių vienkiemyje (LCVA 651-19-204 yra M. Petkelio 1935 03 19 pakvi-
tavimas). Tačiau velionio broliui reikėjo gauti lenkų valdžios leidimą
persinešti apdovanojimus per demarkacijos liniją.

Būrio susirinkime 1936 06 07 pažymėta, kad Vyriausioji statybos ko-
misija perlojiškių turėto š. namų projekto netvirtino ir statyti namus
prie Vytauto paminklo neleido. Kur teks juos statyti, dar aptars būrio
taryba. Per radiją transliuojamus šaulių pusvalandžius pavesta sekti Ig-
nui Bernatavičiui ir Leonui Kazakevičiui (LCVA 561-19-229). Šaulių
namų statybos ir kitus reikalus aptarė 1936 07 14 Perlojoje ir Nedzingė-
je apsilankęs XIX rinktinės vadas B. Basiulis.

Metiniame susirinkime 1937 m. vasario 21 d. konstatuota (b. vadas
Vl. Aravičius, kontrolės komisijos pirmininkas Stasys Valiukevičius), kad
per 1936 metus turėta 1174 Lt pajamų ir 1203 Lt išlaidų, tad trūksta
29 Lt.; 400 litų skolos iš girininko numatoma išieškoti per teismą. Šie-
met didžiausios išlaidos teks š. namų statybai. Į naują b. tarybą išrinkti:
tarybos pirmininko pavaduotojas – Petras Važgys, sekretorius – Juozas
Grabauskas, išdininkas – Vaclas Važgys, švietimo vadovė – Marė Ber-
natavičiūtė, kandidatai – Pranas Lukšys ir Vincas Bučinskas; kontrolės
komisija palikta ta pati: Stasys Valiukevičius, Pranas Miškinis, Benadas
Baublys (LCVA 561-19-251).

P a r a š a s .

XIX RINKTINĖ.	
1935 m. kovo mėn. 23	
Nr. 674	

Aš Mamertas Petkeliš - brolis mirusio šaulio kun. Leono Petkelišo gyv. Okupuotojoje Lietuvoje Švenčionių apskr. Daugeliškių valsč. Ramutiškių vienk. šiais 1935 mt. kovo mėn. 19 d. iš XIX rinktinės vado kapitono Navikėvičiaus brolio šaul. kun. L. Petkelio pasižymėjimo ženklus būtent: "Šaulių Žvaigždę, Nepriklausomybės medalių ir ugniagesių ženklą "Artimui pagelbon" III laipsnio gavau, kame ir savarankiškai pasirašau.

1935 mt. kovo mėn. 19 d.
Alytus.

Mamert Petkel.

Mamerto Petkelio pakvitavimas apie mirusio brolio kun. L. Petkelio pasižymėjimo ženklų gavimą

1937 metais uždengtas būrio š. namų stogas. Statydami savo namus, šauliai buvo apsidėję 30 litų mokesčiu. Didžiausias rėmėjas – perlojiškis agronomas Jonas (kitur jis Stasys) Jonytis, paaukojęs 1000 litų pinigais, padovanojęs būriui naują patefoną ir 50 plokštelių, kelis vadų ir žymesnių šaulių portretus, kurie papuošė namų salę (salėje buvo ir J. Jonyčio portretas). Didesnes pinigų sumas namams dar aukojo Z. Baublys, Makauskas, Kaplanas, kun. J. Svirskis, V. Važgys, J. Vaisietis ir kt. Kelis šimtus litų sudėjo Perloją lankiusios ekskursijos.

Būrio 20 metų sukaktuves perlojiškiai šventė 1938 m. spalio 23 d. Tą dieną atidaryti dar nebaigti įrengti šaulių namai (būrio vadas – Stasys Valiukevičius). Minėjime dalyvavo LŠS atstovas V. Daudzvardas, Kauno V valstybinės gimnazijos mokytojai Dambrauskas ir Vasiliauskas, svečiai iš Alytaus rinktinės, Merkinės š. būrys su vėliava ir orkestru, Nedzingės būrio atstovai. Kapus, kur ilsisi žuvę partizanai Vincas Kaminskas ir Antanas Dabrilka, kun. Leonas Petkeliš, pašventino klebonas J. Svirskis. Merkinės š. orkestras grojo melodiją Petro Vaičiūno eilėms „Kritusiems šauliams“; ant kapų padėta gėlių. Kalbėjo buvęs partizanas ir veiklus šaulys Leonavičius (iš kur?). Paskui prie Vytauto paminklo Kauno gimnazijos mokytojai šauliams įteikė dovaną – 4 šautu-

vus ir šovinių; ceremonijoje dalyvavo XIX rinktinės vado padėjėjas kapitonas D. Jėčys. Įvyko šaulių paradas. Pagerbti prezidentas A. Smetona ir kariuomenės vadas brigados generolas St. Raštikis.

1938 m. lapkričio 19 d. įvyko Perlojos šaulių moterų būrio steigiamasis susirinkimas; jame dalyvavo XIX rinktinės kapitonas D. Jėčys. Moterų būrio vadė, atrodo, buvo Delfina Mainelienė (atvykusi iš 19 Akmens būrio).

1939 m. gegužės 18 d. Saugumo departamento atstovai įteikė būriui 10 šautuvų (1938 m. departamentas 10 šautuvų aukojo Varėnos I būriui). Prie Vytauto paminklo išsirikiavo šauliai ir šaulės. Už įteiktus ginklus padėkojo ats. leit. St. Valiukevičius. Paskui ne visai įrengtuose šaulių namuose klausytasi paskaitos, dar vėliau įvyko pobūvis, kuriame scenos vaizdelius vaidino pradinės mokyklos mokiniai.

XIX rinktinė 1939 12 21 pranešė šaulei T. Makaravičienei, kad nuo gruodžio 15 d. (!) ji skiriama Perlojos moterų š. būrio vade; pareigas iš D. Mainelienės turi perimti iki gruodžio 27 d. (LCVA 561-19-325). Moterų būrio turtą T. Makaravičienė iš D. Mainelienės perėmė 1940 m. sausio 4 d. (Teofilė Makaravičienė į Perloją atsikėlė iš Nedzingės; tenai ji vadovavo šaulių moterų skyriui.)

Šaulių moterų būrio taryba – b. vadė T. Makaravičienė, b. vadės pavaduotoja Domicelė Stavarytė, sekretorė Marė Lukšytė, išdininkė Ona Baublytė, švietimo vadovė Birutė Žiogienė, kandidatės Petrė Pekarskaitė ir Petrė Stoškutė – 1940 m. vasario 5 d. iš kandidačių į nares pervedė 24 moteris (LCVA 561-18-238). Naujosios šaulės buvo (skliausteliuose prie pavardžių pažymėsime tik kitų kaimų gyventojas): Stefanija Bartininkienė, Vlado (Milioniškės); Ona Davidonienė, Jurgio; Elžbieta Dobrodziejūtė, Jono (Salovartė, vėliau Zurlienė Perlojoje); Ona Iksalaitė, Andriaus; Barbora Milinavičienė-Jonytytė, Simo; seserys Adelė ir Valerija Smolenskaitės, Motiejaus (Salovartė); Viktorija Smolenskaitė, Jono (Salovartė, vėliau Miškinienė Moliadugnyje ir Penkauskienė Perlojoje); Domicelė Stavarytė, Edvardo; Petrė Stoškutė, Juliaus; Marijona Šeimienė, Simono; Bronė Vaikšnoraitė, Petro (Milioniškės); Stasė Vaikšnoraitė, Petro (Milioniškės); Marė Vaisietaitė, Petro; Ona Baublytė, Tado; Antosė Kalantienė, Petro (Salovartė?); Ona Baublytė-Pekarskienė, Benado; Ieva Lukšytė-Krivienė, Motiejaus; Petrė Pekarskaitė,

Andriejaus; Eleonora Sikorskienė; Ona Stoškutė; Ona Lukšytė; Ona Baublytė; Birutė Žiogienė. Šį sąrašą reikėtų papildyti dar 15 moterų – šaulių ir kandidačių – iš D. Mainelienės anksčiau sudaryto sąrašo be datos: Delfina Mainelienė, Jurgio; Marė Lukšytė, Juozo; Marijona Ramančiuckienė, Jono; Adelė Ankštutytė, Juliaus; Adelė Beručkaitė, Juozo; Antosė Bučinskaitė, Mykolo; Ona Bučinskaitė, Mykolo; Marė Dudenienė, Adomo; Anelė Germanavičienė; Vladzė Iksalaitė, Andriaus; Jadvyga Jaskelevičienė, Petro; Ona Saveiskienė, Jono (Milioniškė); Marė Stoškutė, Zigmo; Ona Vážgytė, Petro; Ona Vážgytė, Stepono. Su būrio vade T. Makaravičiene būtų 40 šaulių moterų.

Tiesa, dokumentų tikslumas šiek tiek abejotinas. Pavyzdžiui, tarp 1940 02 05 į šaulės pervestų moterų yra ir Ona Baublytė be tėvo vardo. Tai O. Baublytė, Raulo iš kairiojo Merkio kranto Perlojos (g. 1916 m.), būsimųjų pokario partizanų Adolfo Baublio-Merkio ir Stasio Baublio-Perlo sesuo. Pareiškimą priimti į šaulės parašė 1940 m. sausio 29 d. (LCVA 561-1-111); ją rekomendavo M. Lukšytė ir T. Šibaila. Tačiau vasario 5 d. ši Baublytė į moterų būrį priimta tik kandidate, o tikra šaulė, pasak būrio vadės T. Makaravičienės įrašo, priimta 1940 m. balandžio 19 d. Greitai, gegužės mėnesį, šaulė persikėlė gyventi į Vilnių – čia ištekęjo už buvusio Varėnos II būrio šaulio Vinco Sausaičio.

Šaulių moterų susirinkime 1940 01 28 būrio šaulė M. Lukšytė padarė pranešimą apie rinktinės moterų būrį ir skyrių atstovių suvažiavimą Alytuje sausio 27 d. Į naują būrio tarybą išrinktos: Ona Baublytė, Marė Lukšytė, Birutė Žiogienė, Domicelė Stavarytė; į revizijos komisiją: Adelė Smolenskaitė, Barbora Milinavičienė, Ona Iksalaitė. Nutarta Velykoms surengti vakarą (LCVA 561-18-23).

LŠS egzistavimo saulėlydyje 20 Perlojos b. vadas buvo Petras Makaraitis. Norėdamas gauti daugiau pajamų, būrio susirinkimas 1940 m. sausio 28 d. nutarė apsiimti žvyro pristatymą Varėnos-Merkinės plentui pagerinti. Užsibrėžta tais metais apkalti lentomis šaulių namus, nudažyti jų stogą, pastatyti krosnis. Atnaujinti Vytauto paminklą ir jo aptvarą. Būrio ginklininku ir b. vado padėjėju ūkio reikalams išrinktas Pranas Lukšys. Būrio susirinkimas vasario 27 d. perrinko b. tarybą: vicepirmininkas – Petras Vážgys, sekretorius – Pranas Lukšys, kasininkas – Benediktas Baublys, kandidatas – Benediktas Baublys, Petro. Į šaulius

kandidatus priimta 19 asmenų. Šaulių namams lentomis apkalti nutarta pirkti apvalių rąstų ir juos supjauti. Susirinkime kovo 25 d. šaulys mokytojas Pranas Svirkas perskaitė prezidento Smetonos kalbą, pasakytą šaulių rinktinių atstovų suvažiavime. Būrio taryba balandžio 18 d. posėdyje nutarė stengtis įsigyti radijo aparatą (LCVA 561-19-329).

Nors Perlojos š. būrys nebuvo pripažintas savanorių būriu, tačiau kai kurie būrio šauliai mėgino savarankiškai įrodyti savo nuopelnus ir gauti 1928 metais įsteigtą Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medalį.

Į Vyriausiojo štabo Karių savanorių komisiją su prašymu pripažinti savanoriu kūrėju ir išduoti kūrėjų savanorių medalį per LŠS viršininką 1930 m. vasario 4 d. kreipėsi Perlojos b. šaulys iš Salovartės Antanas Česnulevičius, Pilypo. Pasak LŠS viršininko M. Kalmanto 1930 02 28 liudijimo, A. Česnulevičius „dalyvavo kovose su Lietuvos priešais nuo 1920 metų rugsėjo mėn. 30 d. ligi 1923 m. vasario mėn. 26 dienos su pertraukomis, Perlojos rajone šaulių tarnyboje baustas ir teistas nebuvo“ (LCVA 930-4-772). Tačiau Karių savanorių komisija 1930 04 29 posėdyje nutarė A. Česnulevičiaus prašymą atmesti, „nes jis tarnavo 1928 m. įsak. k-nės 31 nr. nepaminėtame partizanų būry“. Atmetimo pagrindas plačiau paaiškintas komisijos 1930 06 16 rašte Alytaus apskrities komendantui. Prašymas atmestas todėl, kad A. Česnulevičius „1918-1920 metais Lietuvos kariuomenėje visai netarnavo. [...] Už jo tarnybą Perlojos šaulių partizanų būry apdovanoti Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medaliu komisija nerado galimu, nes sakytas būrys nėra įgijęs tų partizanų teisių, kurie prilyginti reguliariai kariuomenei ir išvardinti kūrėjų savanorių medalio instrukcijos 23 p.“ A. Česnulevičius Lietuvos kariuomenėje vyresn. puskarininkiu tarnavęs 6 pėst. Pilėnų kunigaikščio Margio pulke, raitųjų žvalgų komandoje. Nuo 1929 07 11 tarnavo pasienio policijoje įvairiose pareigose; 1935 m. baigė kursus pasienio policijos Merkinės mokomajame būryje, buvo komandiruotas į Klaipėdos kraštą, tarnavo Puvočiuose, Mardasave, Noruliuose. Kaip šaulys partizanas apdovanotas Lietuvos nepriklausomybės 10-mečio medaliu ir Vytauto Didžiojo ordino III laipsnio medaliu su kardais. Beje, 1932 05 03 baustas 6 mėn. (ar 3 mėn.?) už piliečio sumušimą: atrodo, už tai, kad 1929 m. sulaukiant plečkaitininką, sudavė

jam šautuvo buože; tačiau Respublikos Prezidentas bausmę sąlyginai dovanojo (LCVA 1119-1-413). Po II pasaul. karo A. Česnulevičius persikėlė gyventi į Rusnę.

Apdovanoti kariuomenės kūrėjo savanorio medaliu 1940 m. balandžio 19 d. prašė buvęs Perlojos b. šaulys Petras Marčinskas, kilęs iš Jiezno valsč. Kašonių kaimo. Perlojos būry jis buvęs 1918-1926 m., dalyvavęs kovose su lenkais ir bolševikais, apdovanotas Vytauto Didžiojo ordino medaliu. Tačiau iš būrio vado padėjėjo P. Lukšio neaiškiai suformuluoto raštelio galima suprasti, jog P. Marčinsko prašyme nurodyti asmenys atsisako paliudyti jo buvimą š. būryje (LCVA 561-19-333). Toje pačioje byloje yra P. Lukšio raportas XIX rinktinės vadiui, kad Domininkas Vaitkevičius, Motiejaus iš Mergežerio nėra gavęs Vytauto Didžiojo ordino medalio. Mat D. Vaitkevičius rūpinosi gauti Vytauto Didžiojo ordino medalį, kuriuo jis buvo apdovanotas 1935 metais, tačiau gyvenant užfrontėje medalis neįteiktas; be to, medalio diplome yra klaida: įrašytas Vaitkevičius Adolfas. Tokio šaulio Perlojos būryje nebuvo, o Domininko sūnus Adolfas turėjo tik 17 metų. Apie D. Vaitkevičiaus partizanavimą 1920-1923 metais galėtų paliudyti anų laikų Perlojos šauliai Juozas Lukoševičius, Juozo (buvęs būrio vadas), Vaclovas Važgys ir Jonas Svirska (LCVA 561-19-332). Šie trys šauliai 1940 m. balandžio 15 d. parodė, kad D. Vaitkevičius su Perlojos būriu 1920 m. dalyvavo mūšiuose, kad tuo metu būryje buvęs tik D. Vaitkevičius ir t.t. Ar buvęs partizanas suspėjo atgauti medalį, nežinia.

Nedzingės būrys

Nedzingės šaulių būrio vadu pasirašęs ūkininkas iš Vinkšninių Rokas Mikalonis 1920 m. liepos 28 d. pranešė LŠS Centro Valdybai, kad su tam tikrais Lietuvai ištikimais piliečiais tikisi Nedzingėje sukurti tvirtą LŠS organizaciją. Tie asmenys – tai J. Matulevičius iš Semoškų ir V. Prėskienis iš Laukininkų. Deja, apie pastarųjų dviejų vyrų organizacinę veiklą daugiau nieko negirdėti.

Į Nedzingės šaulių būrį 1920 m. rugsėjo mėnesį susitelkė daugiausia dar Vinco Kopkos suagituoti partizanai. Būrio organizatoriai – moky-

tojas Ignas Balčiūnas ir R. Mikalonis. Apie pusantrų metų būrys veikė Lietuvos šaulių sąjungos vadovybės oficialiai nepatvirtintas.

Nedzingės šauliai glaudžiai veikė su Perlojos šauliais. 1920 m. rugsėjo pabaigoje nedzingiščiai užėmė barą nuo Milioniškės iki Perlojos, paskui laikė Dakučkos-Vartavalakio barą, ėjo lauko sargybas. Kautynėse spalio 2-3 d.d. prie Merkio šalia kariuomenės dalyvavo ir apie 60 Nedzingės šaulių bei kitų vyrų. Šaulys Jonas Pigaga iš Vadėnų kaimo pašauktas į kariuomenę. Į Alytaus komendantūrą jis turėjo atvykti lapkričio 2 d. Kaip šaulys Pigaga nuo kariuomenės laikinai buvo atleistas iki lapkričio 26 d.

1921 m. balandžio 3 d. Nedzingėje, mokytojo I. Balčiūno bute, įvyko š. būrio susirinkimas. Dalyvavo 14 narių. Susirinkimą pradėjo būrio valdybos pirmininkas I. Balčiūnas. Pagal balandžio 4 d. sudarytą ir Nedzingės valsčiaus viršaičio V. Pigagos parašu bei valsčiaus antspaudu patvirtintą sąrašą būryje buvo 16 narių (kandidatai nuo 1920 01 01 iki 1921 03 22, LCVA 561-2-133): Ignotas Balčiūnas, Kazimiero, būrio valdybos pirmininkas, mokytojas iš Nedzingės; Juozas Geluncevičius, Vinco, būrio vadas, žemdirbys iš Mikniūnų; Jurgis Dobrovolskas, Jokūbo, išdininkas, iš Dobrovolės; Rokas Mikalonis, Jokūbo, sekretorius, ūkininkas iš Vinkšninių, tarnavęs Lietuvos kariuomenėje; Juozas Makaraavičius, Vinco iš Panedzingio; Petras Gražulis, Baltraus, kurpius iš Vadėnų; Juozas Celencevičius, Juliaus, 17 m. žemdirbys iš Vadėnų; Vincas Svirskas, Juozapo iš Sapiegiškės; Jonas Vinkevičius, Barnasiaus ir Antanas Janavičius, Motiejaus iš Vartavalakio; Juozas Šilalė, Jokūbo iš Pociūniškių; du 18-mečiai – Jonas Neviera, Adomo ir Ignotas Patackas, Jono – iš Rokančių; Adolfas Rusinas, Simo iš Kamisarkos; Juozas Juškevičius, Jono, 50 metų žemdirbys iš Nedzingės; Julius Zalanskas, Tamošiaus iš Pilvingių (J. Zalanskas vėliau priklausė slapta Pilvingių ir Vadėnų komunistų kuopelei).

LŠS Centro Valdyba Nedzingės š. būrį patvirtino ir priskyrė Alytaus skyriui 1921 04 15 įsakymu; buvo išsiųsti ir šaulių liudijimai (pagal kitą šaltinį įsakymo data yra 1921 04 21).

LŠ Sąjungoje 1921 m. liepos 25 d. gautas Juozo Sabaičio iš Nedzingės laiškas. Jo autorius rašo, kad jau trečias mėnuo grįžęs iš Amerikos ir norėtų sužinoti apie LŠS įstatymus ir veikimą, kaip įstoti į LŠS. Tą

pačią dieną LŠS Centro Valdyba pasiuntė Sabaičiui „Šaulių vadovą“ ir „Trimito“ Nr. 25, kuriame yra Steigiamojo Seimo priimtas LŠS įstatymas (LŠS vidaus statutas dar nebaigtas rengti), be to, patarta, esant neaiškumams, kreiptis į Nedzingės š. būrį arba Alytaus š. skyriaus vadą.

Pirmoji moteris – Liuda Balčiūnienė – į būrį priimta 1921 m. lapkričio 2 d. susirinkime. Nedrausmingiems šauliams nutarta skirti pabaudas: už neatėjimą į susirinkimą ar būrio valdybos nutarimo nevykdymą kiekvieną kartą užsimokėti po 10 auksinų.

Kitame 1921 metais parengtame (be tikslesnės datos) Nedzingės būrio narių sąrašė yra jau 23 šauliai (LCVA 561-17-27). Be aukščiau minėtų dar įrašyti: Julius Makaraitis, Motiejaus, būrio vadas, žemdirbys iš Panedzingio; Vaclas Kašėta, Jokūbo iš Mikniūnų; Zigmas Švedas, Simono (Panedzingys); Juozas Kasiulynas, Kazio, 18 m., iš Nedzingės; Juozas Remeika, Martyno (Meškučiai); Motiejus Vinkevičius, Barnasius (Vartavalakis); Kleofas Remeika, Tamošiaus; Zigmas Kazlauskas, Zigmo (Sapiegiškė); Liuda Balčiūnienė, Vinco, šaulė rėmėja, mokytoja iš Nedzingės. Šiame sąrašė nėra Antano Janavičiaus iš Vartavalakio, nors paskui jis vėl bus įrašytas. Juozas Juškevičius, Jono jau esąs iš Sapiegiškės kaimo, o Juozas Kasiulynas, Kazio – iš Rokančių.

Taigi 1921 m. rudenį pasikeitė būrio vadas: J. Geluncevičių pakeitė J. Makaraitis. Pasikeitė ir būrio valdybos sekretorius: vietoj R. Mikalonio pagal 1921 11 24 dokumentą sekretorius jau buvo Julius Zalanskas. Būrio valdybos pirmininkas tebebuvo I. Balčiūnas.

Būrio susirinkime 1921 m. lapkričio 25 d. dalyvavo Perlojos rajono vadas (slapyv. Partizanas). Jam patarus, būrys susiskirstė į 3 grandis: Vadėnų, Rokančių ir Vartavalakio. Grandžių vadai: Rokančių – Rokas Mikalonis, Vadėnų – Petras Gražulis, Vartavalakio – Motiejus Vinkevičius.

1921 m. gruodžio 8 d. būrio sąrašė yra 24 šauliai. Jame nėra Juozo Kasiulyno ir Jono Vinkevičiaus, užtat įrašytas naujas šaulys – Vladas Remeika, Karolio iš Meškučių.

To meto būrio ginkluotė pagal skirtingus archyvinius šaltinius įvairavo. Anot būrio vado J. Makaraičio parengtos 1921 metų ginklų apskaitos (LCVA 561-19-730), tų metų gegužės mėnesį būrys turėjo 30 rusiškų ir 4 prancūziškus šautuvus, 17 granatų ir 800 šovinių; birželio

LIETUVOS
ŠAULIŲ SĄJUNGOS
CENTRO VALDYBA.

1921 m. Balandžio m. 24 d.

Nr. 16446

Kaunas.

Silolė Juozas

priimtas Lietuvos Šaulių Sąjungos narius

1921 m. Balandžio m. mėn. 24 dieną.

Liudymas.

Lietuvos Šaulių Sąjungos Centro Valdyba šiuo liudija, kad

Silolė Juozas

yra Nedzingės būrio

Sklypas

Skyriaus šaulys ir, kaip toksai,

turi teisės laikyti ir nešioti karo šautuvą ir revolverį.

Valdybos Pirmininkas

V. Pakiuskis

Sekretorius

[Signature]

Nedzingės būrio šaulio Juozo Šilalės liudijimas. 1921 04 22

mėnesį buvo 30 rusiškų ir 2 prancūziški šautuvai, 17 granatų ir 750 šovinių; rugsėjo mėn. – 32 rusiški ir 4 prancūziški šautuvai, 20 granatų ir 950 šovinių; lapkričio ir gruodžio mėnesiais ginkluotė buvusi tokia pati, kaip ir rugsėjo mėnesį. 1922 metų sausio mėnesį turėti 23 rusiški ir 3 prancūziški šautuvai, 950 rusiškų šovinių ir 5 prancūziški; buvo 1 vokiškas kulkosvaidis su 500 šovinių. Šautuvų skaičius sumažėjęs todėl, kad pagal 1921 12 10 aktą būrio komisija sandėly radusi 10 sugedusių šautuvų: 9 rusiškus ir 1 prancūzišką. 1922 m. vasario mėnesį apsiginklavimas toks pat, kaip ir sausio mėnesį, tik šovinių šiek tiek daugiau – 975; turėta 20 granatų (anksčiau jas tikriausiai paminėta įrašyti).

Pagal kitą dokumentą (LCVA 561-19-729) 1921 m. pabaigoje Nedzingės būryje iš buvusių 24 šaulių šautuvus turėjo 23 (ginklo neturėjo vienintelė šaulė moteris L. Balčiūnienė): 21 rusišką, 1 prancūzišką ir 1 vokišką; 4 šautuvai buvo nuosavi, 19 valdiškų. LCVA 561-19-727 yra Nedzingės būrio 22-jų šaulių, kuriems išduoti šoviniai ir granatos,

1921 m. lapkričio 25 d. sąrašas. Išdalinta 730 šovinių – nuo 10 iki 60 kiekvienam šauliui. Šovinius gavo: Rokas Mikalonis 40, Juozas Šilalė 50, Jonas Neviera 45, Juozas Celencevičius 50, Juozas Geluncevičius 50, Juozas Makaraitis 15, Petras Gražulis 50, Juozas Kasiulynas 25, Adomas Rusinas 30, Antanas Janavičius 30, Zigmas Švedas 25, Zigmas Kazlauskas 15, Vacloas Kašėta 25, Vincas Svirskas 15, Julius Makaraitis 50, Kleofas Remeika 30, Motiejus Vinkevičius 30, Ignas Patackas 60, Juozas Remeika 10, Vladas Remeika 10, Juozas Juškevičius 10. Išdalinta 20 granatų. Jas gavo 9 šauliai: Juozas Makaraitis 1, Juozas Kasiulynas 1, Vincas Svirskas 1, Jonas Neviera 2, Petras Gražulis 2, Juozas Šilalė 2, Julius Makaraitis 2, Ignas Patackas 2, Rokas Mikalonis 6 (vienos granatos trūksta!). Toje pačioje byloje esančiuose Nedzingės būrio valdybos pranešimuose Perlojos rajono vadui (pranešimai be jokių datų, tačiau netiesiogiai galima spręsti, kad jie rašyti 1922 m. pradžioje) sakoma, kad iš pernai, t.y. 1921 metais, būriui duotų 2 tūkst. rusiškų ir 1 tūkst. prancūziškų šovinių sunaudoti: rusiški – spalio pirmomis dienomis mūsų ruože Perloja-Nedzingė, o prancūziški – einant sargybą bare Varėna-Merkinė, kadangi ne kartą teko susišaudyti.

Bent jau 1921 m. rudenį būrio ginklininkas buvo Ignas Patackas. Šauliai atimdavo ginklus iš ne šaulių. Pavyzdžiui, 1921 09 19 trys šauliai atėmė šautuvą iš Laukininkų gyventojų Felikso Jakubavičiaus, ieškojo ginklo ir pas Giraitės kaimo gyventoją L. Lukoševičių. Kita vertus, Nedzingės apylinkių neaplenkė ir ginkluoti plėšikai. Vyresnysis milicininkas Meškelevičius 1921 11 02 pranešė milicijos IV nuovados viršininkui, kad Nedzingės valsčiuje atsirado daug plėšikų. Pvz., naktį iš spalio 31-osios į lapkričio 1-ąją šeši vyrai atidarė klebono kluoną. Ėmus loti šunims, išėjęs klebonas pradėjo šaudyti ir plėšikus nuvijo. Gyventojai kalba, kad daugiausia plėšikų yra tarp šaulių. Jie plėšia iš žmonių drabužius, mėsą. Todėl 1922 m. sausio 1 d. Nedzingės b. protokole rašoma, kad be milicijos šauliai negali daryti kratų, o būrių vadai reikalauti pastogių. Pažymėta, kad gautas leidimas rengti rinkliavą šaulių namų fondui.

Beje, naujasis būrio vadas Julius Makaraitis buvo dar tik šaulys kandidatas (nuo 1921 05 15), nors pagal kitą šaltinį 1920 12 10 -1921 05 20 jis tarnavęs 11 Vilniaus pėstininkų pulke. Į tikrus šaulius būrio valdyba

J. Makaraitį priėmė tik 1922 m. kovo 12 d. Kartu priimta dar 12 šaulių: Adolfas Kasiulynas, Jokūbo; Vladas Čeikus, Jono; Vaclo Kašėta; Feliksas Baravykas, Vinco; Jonas Tamulionis, Vinco; Zigmas Kazlauskas; Liuda Balčiūnienė; Vincas Jaruševičius, Bernardo; Bronius Jaruševičius, Jono; Juozas Jaruševičius, Jokūbo; Juozas Kasiulynas, Kazio; Petras Vaitkevičius, Motiejaus (tik pagal LCVA 561-19-733 esantį susirinkimo protokolą priimti du Broniai Jaruševičiai). Į sąrašą įrašyti, bet kaip pašalinti išbraukti trys asmenys: Mykolas Grudzinskas, Mato, Kleofas Remeika, Tamošiaus ir Petras Pleskevičius, Vinco. Būrio valdyba: pirmininkas – I. Balčiūnas, išdininkas – J. Dobrovolskas, sekretorius – Juozas Makaraitis.

1921 m. rugsėjo mėnesį 11 Vilniaus pėst. pulko kareiviai sulaikė būrio šaulį Vaclo Kašėtą ir atėmė iš jo prancūzišką šautuvą. Incidentas aiškintas per Perlojos rajono šaulių vadą ir Alytaus skyrių. Skyriaus 1922 02 28 įsakymu Nedzingės būrio vadas Julius Makaraitis nubaustas už savo teisių peržengimą: mat išdavė leidimą ir šautuvą kandidatui į šaulius V. Kašėtai. Bausmė – ištovėti vieną valandą „ramiai“. Įsakymo pagrindas – LŠS 1922 01 28 nutarimas (LCVA 561-2-278, 561-2-269). Julius Makaraitis, atrodo, iš būrio vado pareigų greitai buvo atleistas, o į jo vietą paskirtas Juozas Makaraitis. Tačiau ir šis būriui vadovavo neilgai: Alytaus skyriaus 1922 m. spalio 31 d. įsakymu Juozas Makaraitis iš pareigų atleistas, nes nesirūpinęs šaulių kariniu mokymu ir netinkamai užlaikęs ginklus (LCVA 561-2-278).

1922 m. gegužės 23 d. būrį aplankė ir jame reviziją darė Alytaus skyriaus instruktorius Juozas Grybauskas (LCVA 561-19-11). Būryje buvo 15 rikiuotės šaulių ir 8 ne rikiuotės; 12 būrio narių dar tik kandidatai į šaulius. Kelis narius, kurie daugiau kaip tris kartus neatvyko į susirinkimus ar pamokas, būrys pašalino. Būrio dauguma – žemdirbiai. Iš 27 šautuvų 23 yra rusiški, 3 prancūziški ir 1 vokiškas; du rusiški šautuvai nuosavi. Kulkosvaidis – mažųjų „Maxim'ų“ sistemos. Būrio ginklų sandėlis buvo pas šaulį Juozą Geluncevičių Mikniūnų kaime. Buvo 20 granatų su kotais ir 2 kiaušininės. Rikiuotės pamokas vedė b. vado padėjėjas Vladas Čeikus. Raštinė buvo pas b. vadą J. Makaraitį. Ji apskritai blogos būklės. Kasoje pinigų – 565 auksinai 98 skatikai ir 1 rusų sidabrinis rublis (išdininkas Jurgis Dobrovolskas iš Dobrovolės kaimo).

Švietimo komisija išrinkta 1921 m. liepos mėnesį. Jos pirmininkas – Juozas Juškevičius, nariai: Ignas Balčiūnas, Juozas Dobrovolskas, Motiejus Vinkevičius, Liuda Balčiūnienė. Vakarėliai surengti 1921 m. gegužės ir spalio mėnesiais. Vaidinta „Ekspropriatorius“, „Ant bedugnės krašto“ ir „Senovės kariai“. Nebuvo patyrusio žmogaus, kuris vadovautų chorui. Knygynėlyje (bibliotekėlėje) kai kurių knygų buvo po kelis egzempliorius. Ją tvarkė ir pas save laikė b. valdybos pirmininkas mokytojas I. Balčiūnas. Apylinkėje daug sulenkėjusių gyventojų, todėl būtų labai naudingas lietuviškos dvasios laikraštis „*Nowiny*“. Sporto srity nieko nepradėta, nes su tuo dalyku jaunimas nepažįstamas ir nėra kam pradėti jį judinti. Būrys labai susirūpinęs namų statymu; dėl lėšų kreiptasi į Amerikos lietuvius, jų draugijas ir pažįstamus. Būrio vadovybė prašiusi Perlojos rajono vado leidimo Alytaus, Marijampolės ir kitose artimesnėse apskrityse rengti rinkliavas šaulių namų statybai. Susisiekti su būriu labai sunku, nes Nedzingėje nėra nei pašto, nei telefono.

1922 m. rugpjūčio 4 d. būrį aplankė pats Alytaus skyriaus vadas A. Venclauskas (LCVA 561-2-240). Pasak jo akto, būryje buvo 18 šaulių; į susitikimą atvyko 13, nes 5-kiems nespėta pranešti (apie svečio atvykimą sužinota rugpjūčio 3 d.). Būryje buvo 3 grandys; jų grandininkai: Vadėnų – Petras Gražulis, Rokančių – Ignas Patackas, Vartavalakio – Motiejus Vinkevičius. Kariuomenėje tarnavę 4 šauliai: 1 rusų, 3 lietuvių kariuomenėje. Būrys iš skyriaus gavęs 23 rusiškus ir 3 prancūziškus šautuvus; vienas vokiškas šautuvas buvo būrio nuosavybė. Buvo vienas kulkosvaidis. Turėta 20 granatų su kotais, gautų iš skyriaus, ir dvi paaukotos kiaušininės granatos. Iš skyriaus gautų šovinių buvo: 975 rusiški, 5 prancūziški ir 500 vokiškų. Su karo mokslu šauliai visai nesusipažinę, nevestas karo mokslo dienynas. Daryti pamokų šventadieniais šauliai nesutiko, nors rikiuotės pamokas lankė gana gausiai; pastarąsias vedė IV grupės instruktorius ir b. vado padėjėjas V. Čeikus. Nepaisant prisiųstų formų, bylos ir knygos būryje vestos netvarkingai. Visai nebuvo narių ir protokolų knygų. Skyriui į Alytų nusiųstos mėnesinės ataskaitos.

Švietimo komisija perrinkta 1922 m. birželio 24 d. Jos pirmininkas – Juozas Makaraitis, ūkininkas, sekretorius – Motiejus Vinkevičius, ūkininkas, knygininkas – Ignas Balčiūnas, mokytojas. Knygynas įsteigtas

1921 m. liepos mėn. „mokytojo, būrio vado ir Juškevičiaus” pastangomis iš suaukotų knygų; jų dabar buvo 110. Bibliotekėle naudojosi visi šauliai ir apie 30 kitų piliečių. „Labiausiai mėgiamos eilės, dainelės.” Tarp šaulių vienas beraštis, 6 baigę pradinę mokyklą, vienas vidurinę. Žiemą 2-jų mėnesių raštingumo kursus suaugusiems nemokamai vedė mokyti. Ignas Balčiūnas. Kursus lankė 6 šauliai ir 14 ne šaulių. Tais metais nesurengtas nė vienas vakarėlis, nuosavo choro ir orkestro nebuvo. Vakarus galima rengti valsčiaus salėje, nors ji ir per maža. Šaulių namo statymu nesirūpinama (?!). Būriui ateina 3 egz. „Trimito” (veltui); kitų laikraščių šauliai neskaito. Į Nedzingės valsčių dar atėjo tokia spauda: apie 20 egz. „*Strzecha rodzinna*”, 2 egz. „*Dziennik kowieński*”, 3 – „*Lietuva*”, 1 – „*Laisvė*”, 2 – „*Lietuvos ūkininkas*”, 1 – „*Vienybė*”, 1 – „*Žemdirbių balsas*”. Kitoms organizacijoms šauliai nepriklausė. „Girtuokliavimas šaulių ir piliečių tarpe ne per didelis, traktieriaus nėra.” Visuomenė į šaulius žiūrėjo šaltai, nors santykiai su valdžios organais ir visuomene šiaip geri. Šauliškas susipratimas, statutų, pareigų ir teisių žinojimas vidutinis. Skyriaus vadas padarė išvadą, kad būrio veikimas silpnas; nurodytas karo mokslo reikalingumas, tvarkytini ūkis ir raštinė. Konstatuota, kad būrio valdybos pirmininko „ūpas nupuolęs, nes už pasišventimo darbą yra gavęs nuo karių mušti (seniau). Kiti pasyvūs, būrio vadas aktingas.” Būrio valdybos pirmininkas tebebuvo I. Balčiūnas, sekretorius – Juozas Makaraitis, išdininkas – Juozas Juškevičius, b. vadas – vėl Julius Makaraitis.

Nedzingės būrys oficialiai vadinosi 224-uoju šaulių būriu. Ilgainiui jo narių skaičius augo. LCVA 561-17-27 esančiame dar viename būrio sąraše be metų, tik su nuoroda, kad šauliai priimti 1921-1923 metais, išvardinti: Bronius Jaruševičius (Nedzingė); Jonas Tamulevičius (Pakaršys); Vladas Čekius (Meškučiai); Juozas Jaruševičius (Nedzingė); Adolfas Kasiulynas (Rokančiai); Teofilijus Jakubavičius (Vartavalakis); Petras Pleskevičius (Meškučiai); Viktoras Aleknavičius (Meškučiai); Jurgis Sakavičius (Lynežeris); Zigmas Stankauskas (Zasenos); Juozas Miškinis (Rokančiai); Vincas Juškevičius (Sapiegiškė); Karolis Stankauskas (Vartavalakis); Juozas Kantaravičius (Pociūniškės); Felicijus Vinkevičius (Vartavalakis); Ignotas Pleskevičius (Meškučiai); Antanas Janavičius (Vartavalakis); Kazys Remeika (Rokančiai); Bronius Truncė

(Rokančiai); Vladas Mikalauskas (Kamisarka); Petras Vaisieta (Perloja); Jokūbas Tamulevičius (Burokaraistėlė); Petras Vaitkevičius (Druckūnai); Feliksas Baravykas (Pakaršys); Mikas Sinkevičius (Sapiegiškė); Bronius Jaruševičius (Pamelnyčis); Vladas Barysas; Leonas Stankauskas; Kazimieras Ramoška (Pakaršys); Ignotas Pleskevičius (Susmaros); Ignas Stankauskas (Zasenkos); Mikas Stankevičius (Sapiegiškė); Feliksas Jakubavičius (Laukininkai); Tamošius Tamulevičius (Zervynos). Būrio vadas – Vladas Barysas. Sąraše, kaip matome, buvo iš būrio 1921 m. kovo mėn. pašalintas Petras Pleskevičius (šis Pleskevičius vėliau buvo Meškučių būrio šaulys). Maždaug apie tą laiką tarp Nedzingės šaulių minimi Vacas Mikalauskas, Jono iš Kamisarkos, Jonas Pigaga, Krisiaus iš Savulkų ir Teofilius Babavičius, Vinco iš Pilvingių.

Būrio valdybos pirmininkas Ignas Balčiūnas 1923 m. balandžio 23 d. pareigas perdavė naujam pirmininkui Teofilui Jakubavičiui. Būrio visuotinis susirinkimas 1923 10 28 pažymėjo, kad neseniai iš naujo šaulių kandidatu priimtas Juozas Jaruševičius. Iš būrio pašalinti Ignas Patackas, Petras Gražulis ir Vacas Kašėta „kaipo patirti asmenys girtuokliavime ir šiaip nemandagume“; vienas iš jų net pasisavinęs kažkokį būrio turtą. Alytaus skyriaus valdyba 3-jų šaulių pašalinimą patvirtino tik 1925 m. sausio 29 d. (LCVA 561-2-507). P. Gražulis, kaip matysime toliau (1936 m. sąraše jis nusipelnęs partizanas), paskui šaulių veikloje vėl dalyvavo. Pagal LCVA 561-19-733 būrio susirinkimas valsčiaus salėje vykęs 1923 m. spalio 29 d. Būrio vadu išrinktas Vladas Čekus. Į naują b. valdybą išrinkti: Julius Makaraitis (pirmininkas), Adolfas Kasiulynas (iždininkas), Teofilius Jakubavičius (sekretorius). Juozas Juškevičius išrinktas knyginininku, švietimo komisijos pirmininku – Adolfas Kasiulynas, jos sekretoriumi – Viktoras Aleknavičius.

Būrio susirinkimas 1923 m. lapkričio 11 d. vykti į Kauną, į būrių atstovų suvažiavimą, išrinko Viktorą Aleknavičių; jo kelionei skirti 35 litai. Atstovas įpareigotas Kaune reikalauti: 1) kad šauliams būtų duodami pasižymėjimo ženklai, 2) jei šaulys kare nustoja sveikatos, tai kad jam būtų skirta pašalpa, arba šaulys įrašytas į invalidus, 3) kad šauliai mažžemiai arba bežemiai galėtų išreikalauti iš valdžios žemės, 4) „kad milicija neturėtų nei jokių priekabių į šaulius be žinios būrio valdybos“ (LCVA 561-19-732). „Trimitas“ 1923 m. gruodžio 13 d. (Nr. 168) rašė,

kad Nedzingėje neseniai išrinkta būrio valdyba, tačiau būrys ir toliau miega...

Susirinkimas 1924 01 01 būrio ginklininku paskyrė Juozą Juškevičių. Lapkričio 16 d. susirinkime perrinkta būrio valdyba ir revizijos komisija. Valdyba: Teofilius Jakubavičius (pirmininkas), Adolfas Kasiulynas (įždininkas), Juozas Makaraitis (sekretorius); revizijos komisija: Pranas Žibaitis, Viktoras Čekanauskas ir Viktoras Aleknavičius. Būrio vadas – Alfonsas Remeika. Būrio valdyba 1924 12 21 nutarė per teismą išieškoti iš buvusio valdybos pirmininko Juliaus Makaraičio 129 litus kažkokios skolos (LCVA 561-19-734).

1925 m. sausio 1 d. būrio susirinkime b. vado padėjėjais išrinkti Viktoras Čekanauskas ir Vincas Čekanauskas, o b. valdybos pirmininko padėjėju – Vincas Celencevičius. Išrinkta komisija „ruošimui vakarėlio ar šiaip kokio dalykėlio 16 vasario“. Komisijoje 3 žmonės: Juozas Makaraitis, Pranas Žibaitis ir Kasiulynas. Komisijon knygynui sutvarkyti išrinkti Juozas Šibaila, Juozas Makaraitis ir Petras Makaraitis (LCVA 561-19-733). Būrio vadovybė iš dalies pakeista visuotiniame susirinkime 1926 m. birželio 13 d. Valdybos pirmininku paliktas Teofilius Jakubavičius, o sekretoriumi išrinktas Motiejus Vinkevičius, būrio vado – Vaclo Mikalauskas. Nutarta teismui perduoti Julijū Makaraitį, 1924 metais vadovavusį Vilniaus vadavimo rinkliavai ir neišsiuntusiam surinktų pinigų – 39 litų (LCVA 51-19-733).

Nedzingės būrio veikla vėl merdėjo: 1927 m. kovo 28 d. dokumente (LCVA 561-19-1022) tiesiog rašoma: „darbuotės 1926 m. nebuvo“. Tuo metu nuo Nedzingės šaulių atsiskyrė 409 Meškučių būrys. LŠS Centro Valdyba jį patvirtino 1926 m. spalio 16 d. įsakymu: laikyti susikūrusiu nuo 1925 11 22, 17 narių. Meškučių būrio valdybos pirmininku tapo buvęs Nedzingės šaulys mokytojas Pranas Žibaitis. Apie 409 būrio įregistravimą jam 1927 01 24 raštu pranešė XIX rinktinės vadas A. Petruškevičius. Beje, dokumentuose painiotas šaulio Žibaičio vardas: vėliau jis jau Stepas, pvz., 1927 06 17 protokole; Stepovo vardu jį sutiksime vėl esantį Nadzingės būryje.

Nezingės b. visuotiniame susirinkime 1927 m. vasario 13 d. dalyvavo 43 šauliai. Būrio vadas – Alfonsas Remeika. Į valdybą išrinkti: Julius Makaraitis – pirmininkas, Petras Žiliukas – sekretorius, Jonas Pigaga –

iždininkas, kandidatais liko Juozas Makaraitis ir Motiejus Vinkevičius. Revizijos komisija: Teofilius Jakubavičius – pirmininkas, nariai – Rokas Makaraitis ir Vincas Celencevičius. Nutarta iš rinktinės išsireikalausti bent kiek šautuvų šaulių apmokymui ir padaryti spintą būrio raštinei, siūlymą paleidus iš varžytinių (už 63 Lt spintą pavesta padaryti Vincui Pigagai iš Vadėnų; tik pagal LCVA 561-19-732 toks nutarimas priimtas 1927 02 27 susirinkime). Pažymėta, kad būrio bibliotekoje buvę apie 200 knygų, bet dėl netvarkingo jų išdavimo daug nerasta. Išmėtytoms knygoms susirinkti išrinkta komisija: Juozas Makaraitis, Juozas Juškevičius ir Teofilius Jakubavičius; knygynui atgaivinti skiriamos 3 savaitės (LCVA 561-19-733 ir 1022).

1927 m. kovo 4 d. į šaulius priimti buvę kandidatai: Petras Žiliukas, Jonas Pigaga, Vincas Celencevičius, Rokas Makaraitis, Jonas Geluncevičius, Vincas Patackas, Stepas Pigaga ir Kazys Remeika; Jonas Pigaga pagal pateiktus dokumentus šauliu laikytas nuo pat būrio susikūrimo. Kovo 27 d. būrio susirinkimas nutarė raštingumo pamokas rengti kas sekmadienį po 2 valandas vakarais (būryje jau buvo ir mokytojas Juozas Bleda). Bibliotekėlei sutvarkyti išrinkta nauja komisija: Julius Makaraitis, Petras Žiliukas ir Jonas Pigaga. Šaulių knygyną (biblioteką) nutarta sujungti su Jaunosios Lietuvos sąjungos knygynu. Vėlykoms numatytas vakaras neįvyko, nes negauta salės. Šaulių ženklus ant rankovių turėjo vos 3 šauliai: Juozas Makaraitis, Zigmas Kazlauskas ir Julius Makaraitis. „Trimitas“ 1927 m. balandžio 28 d. (Nr. 16) rašė, kad išrinkus naują valdybą iš pirm. Juliaus Makaraičio, sekret. Petro Žilinsko (iš tikrųjų Žiliuko) ir išd. Juozo Makaraičio, o vadu paskyrus energingą atsargos puskarininkį Joną Pigagą, Nedzingės būrys pradėjo rodyti darbštumą, mokyti rikiuotės. Būrio nariai dalydamiesi skaitė 8 egz. „Trimito“. Taigi matome, kad b. vado pareigose A. Remeiką tą pavasarį pakeitęs J. Pigaga.

1927 metais surengtos trys rikiuotės pamokos ir viena gimnastikos ant skersinio pamoka. Ginklų – šautuvų būryje nebuvo (LCVA 561-19-1022). (O kur dingę 1921-1923 metais buvę būrio ginklai?!) Sandėlyje buvo 200 prancūziškų šovinių, o 250 tokių šovinių dar 1923 metais paskolinta Merkinės šauliams. Du šauliai – Teofilius Jakubavičius ir Petras Žiliukas – turėjo nuosavus revolverius. Būryje iš viso 41 narys: 20

šaulių ir 21 kandidatas. Tačiau trūko šaulių inteligentų, todėl veikimas sunkus. Būrio lėšos – 18 centų (LCVA 561-19-1022, dokumentas be datos). Pagal gautus iš XIX rinktinės aukų lapus rinkti aukas (kokias?) pavesta: 1) Nikodemui Jakubavičiui – Vartavalakyje ir Nedzingėje, 2) Jonui Pigagai – Vadėnuose, Pilvingiuose, Panedzingyje ir Mikniūnuose, 3) mokytojui Juozui Bledai – Dvarčiuose ir Tolkūnuose, 4) Zigmui Kazlauskui – Sapiegiškėje, 5) Zigmui Kasiulynui – Rokančiuose ir Pociūniškėse. Rinktinės vadas Petruškevičius 1927 01 18 pakartotinai prašė būrio valdybos žinių apie šaulio Juozo Jaruševičiaus pilietinę ištikimybę; atseit, šaulys gavęs žemės Martinavos dvare Varėnos valsčiuje (panašių žinių dar 1926 04 21 buvo prašęs rinktinės vado pareigas laikinai ejęs leit. Žebrauskas). Būrio valdyba 1927 05 06 atsakė, kad šaulys Juozas Jaruševičius žemės Martinavoje negavęs, o gavęs kitas Juozas Jaruševičius, bet ne šaulys, todėl žinių apie jo pilietinę ištikimybę b. valdyba negali suteikti. Žinių LŠS Centro Valdybos prašęs Žemės reformos departamentas (LCVA 561-19-1022).

Į rinktinės būrių atstovų suvažiavimą b. susirinkimas 1927 04 23 išrinko Joną Pigagą ir Julijų Makaraitį. Padėti rinktinei kaip kažkokių darbų darbininkas vykti pasisiūlė Bronius Jaruševičius; visi šauliai pasižadėjo sudėti jam po 50 centų maistpinigių (LCVA 561-19-732).

Anot 1927 07 03 susirinkimo protokolo, būrys „sulig vietovių susiskirstė į du skyrius”: I skyriaus skyrininkas yra Vincas Celencevičius, II – Nikodemas Jakubavičius. Į revizijos komisiją papildomai išrinkti Juozas Celencevičius ir Teofilius Babavičius, o būrio sekretore Liucija Liepinaitė. Nutarta su 409 Meškučių būriu surengti manevrus Vaisietiškių laukuose. Tačiau į numatytus manevrus buv. Lesagūrų dvaro laukuose ir valdžios miške liepos 10 d. Meškučių būrys neatvyko (būrio 1927 07 18 raštas XIX rinktinės vadui). Pašaudė tik Nedzingės būrio 30 šauliai, persiskyrę į du skyrius, o šie – kiekvienas į tris grandis, į savo ir priešų pozicijas.

Iš viešo vakaro, surengto Nedzingės pradinėje mokykloje 1927 08 21, gauti 22 litai pelno – už bilietus po 2 ir 1 litą. Tačiau vakaras pareikalavo didesnių išlaidų – 28 Lt. Spalio 9 d. įvyko Gedulo dienos – Suvalkų su-tarties sulaužymo – paminėjimas. Šauliai, vedami i.e. būrio vado parei-gas Jono Kopkos, nuėjo prie pasodintų Vilniaus medžių. Čia klebonas

J. Vaitekūnas žmonių miniai paaiškino renginio tikslą. Pranešimą apie sunkią Vilniaus padėtį ir Suvalkų sutarties sulaužymą padarė šaulys Petras Makaraitis. Šauliams sutrimitavus, minia Vilnių pagerbė tyla; šauliai gerbė šautuvais. Vilniaus medelius klebonas pavedė šaulių globai.

Būrio valdyba 1927 10 10 paprašė rinktinės vado duoti būriui 20 vokiškų šautuvų ir 40 mokomųjų šovinių bei tepalo ginklams. Rinktinės vado Petruškevičiaus spalio 11 d. rezoliucija: „Išduoti 17 vokiškų šautuvų ir 1 francūzų + 40 manevrinių šovinių“. Spalio 29 d. būrio vadovybė, atsiliepdamą į šaulių raštišką pareiškimą, prašė patraukti atsakomybėn Kucakiemio lenkomanus, kurie kėsinosi atimti šauliui gyvybę ir mušė šaulių šeimynas. Mat tiems Kucakiemio gyventojams išjuokus spalio 9 d. iškilmes, šauliai apie tai pranešė policijai, kurie anuos nubaudė po 200 litų arba mėnesiu kalėjimo. Tad Kucakiemio gyventojai dabar keršija. Tie šmeižikai – Žilinskai. Rinktinės vadas lapkričio 3 d. kreipėsi į apskrities karo komendantą, prašydamas triukšmadarius sudrausti ir nubauti, nes ankstesnė pabauda jiems, matyt, buvo per maža. Karo komendantas rinktinės vadui atsakė rezoliucija: „Pavedu Tamstai susipažinti (su) dalyko stoviu vietoje ir vienkart praveisti nuodugnią kvotą, kurią pristatyti man. 5-XI-27“ (LCVA 561-19-1022).

1927 m. rugpjūčio 29 d. Nedzingės būrio sąrašė (LCVA 561-17-114) yra 42 šauliai. Kandidatais jie buvę 1920-1927 metais, į Šaulių sąjungą priimti 1921-1927 metais. Sąrašė nurodyta beveik visų šaulių gyvenamoji vieta, kai kurių – iš kur kilęs, verslas; šaulių dauguma – žemdirbiai, nors žemės turėjo ne visi. Štai tie šauliai: Julius Makaraitis, Motiejaus (Panedzingys); Juozas Makaraitis, Vinco (Panedzingys); Juozas Jaruševičius, Jokūbo (Nedzingė); Zigmas Kazlauskas, Zigmo (Sapiegiškė); Jurgis Dobrovolskas, Jokūbo (Dobrovolė); Teofilius Jakubavičius, Motiejaus (Vartavalakis); Vaclas Mikalauskas, Jono (Kamisarka, siuvėjas); Jonas Pigaga, Krisiaus (Savulkos, žemės neturi); Jokūbas Tamulevičius, Adomo (Burokaraistėlė); Juozas Celencevičius, Juliaus (Vadėnai, bežemis); Jurgis Sakavičius, Jono (Pilvingiai); Teofilius Babavičius, Vinco (Pilvingiai, žemdirbys, baigęs gimnaziją); Juozas Pigaga, Jono (iš Žiūrų, gyvena Vadėnuose); Antanas Sviklas, Simo (Burokaraistis); Jonas Pigaga, Vinco (gimęs Amerikoje, gyvena Vadėnuose); Vincas Celencevičius, Vinco (Panedzingys); Stepas Pigaga, Miko (iš Žiūrų, gyv. Vadė-

nuose, žemės neturi); Juozas Juškevičius; Julius Zalanskas, Tamošiaus (Pilvingiai); Vincas Patackas (Rokančiai); Motiejus Vinkevičius, Motiejaus (Vartavalakis); Vincas Juškevičius, Antano (Sapiegiškė); Mikas Stankevičius, Krisiaus (Sapiegiškė); Feliksas Baravykas (Pakaršys); Jonas Kopka, Juliaus (g. 1904 m., Mikniūnai, žemdirbys, bet žemės neturi, baigęs vidurinę mokyklą ?); Stasys Belevičius, Stasio (Kucakiemis); Jonas Sviklas, Miko (Burokaraistis); Nikodemus Jakubavičius, Motiejaus (Vartavalakis); Vaclas Jakubavičius, Motiejaus (Vartavalakis); Liucija Liepinaitė, Petro (gim. Mažeikiuose, gyvena Nedzingėje, dirba piešinėje); Vincas Sluškonis, Jokūbo (Pilvingiai); Vincas Micevičius, Vinco (Pilvingiai); Juozas Černiauskas, Tomo (Rakatanskai); Stasys Prakas, Kosto (Kucakiemis); Jonas Geluncevičius, Gabrio (Dobrovolė); Zigmas Juškevičius, Benedikto (Sapiegiškė); Vladas Zajančkauskas, Mateušo (Kucakiemis); Rokas Makaraitis, Adomo (Panedzingys); Bronius Jaruševičius (Nedzingė); Zigmas Belevičius, Vaclo (Kucakiemis); Vladas Jankauskas, Juozo (Dobrovolė, žemdirbys ir muzikantas); Lukošius Dobrovolskas, Krisiaus (Laičiai). Būrio valdybos pirmininkas – J. Makaraitis, sekretorė – L. Liepinaitė, b. vadas – J. Pigaga. 1927 m. gruodžio 10 d. sąrašas pasipildė 10-čia žmonių. Visi jie tais metais priimti į būrį kandidatais, būtent: Petras Žiliukas, Zigmas Švedas, Vincas Mockevičius, Juozas Miškinis, Julius Juškevičius, Jonas Tamulionis, Karolis Stankauskas, Karolis Pigaga, Adolfas Rusinas ir Juozas Belevičius. Pasak 1927 m. lapkričio 17 d. „Trimito“ (Nr. 45), Nedzingės b. vadas Jonas Pigaga įsigijo detektorinį radijo aparatą. Pas vadą pasiklausyti radijo ateidavo daug šaulių ir šiaip kaimo jaunuolių.

224 Nedzingės būrio šauliai buvo suskirstyti į 3 grupes (LCVA 561-19-729, sąrašas be datos). Kovos šauliai: Jonas Pigaga, Juozas Pigaga, Stepas Pigaga, Juozas Celencevičius, Teofilius Babavičius, Jonas Kopka, Rokas Makaraitis, Stasys Belevičius; Zigmas Belevičius, Jonas Geluncevičius, Vaclas Jokubavičius, Vaclas Mikalauskas, Vincas Juškevičius, Juozas Černiauskas, Vladas Jankauskas, Vladas Zajančkauskas, Bronius Jaruševičius, Zigmas Juškevičius; apsaugos šauliai: Julius Makaraitis, Teofilius Jakubavičius, Jonas Pigaga, Jurgis Sakavičius, Nikodemus Jakubavičius, Vincas Celencevičius, Vincas Sluškonis, Vincas Micevičius, Julius Zalanskas, Vincas Patackas, Karolis Stankauskas, Lu-

košius Dobrovolskas, Juozas Belevičius, Antanas Kazlauskas, Antanas Rusinas, Zigmas Švedas, Vacloas Belevičius, Mikas Stankevičius; įgulos šauliai: Liucija Liepinaitė, Juozas Makaraitis, Jokūbas Tamulevičius, Antanas Sviklas, Jonas Sviklas, Juozas Juškevičius, Motiejus Vinkevičius, Julius Juškevičius, Kostas Prakapas, Feliksas Baravykas. Kitame tokia-me pačiame sąrašė be datos (LCVA 561-17-13) prie kovos šaulių dar prirašytas Adomas Cilcius. Sąrašą pasirašė b. valdybos pirmininkas J. Makaraitis, b. vadas Jonas Pigaga ir sekretorė L. Liepinaitė (šitokia būrio vadovybė yra ir 1928 03 25 dokumente).

1928 01 08 b. susirinkimas nutarė kartu su Meškučių būriu išrinkti komisiją, kuri rūpintųsi, kad šauliai kuo gausiau kartu eitų į bažnyčią, o po pamaldų mokykloje ar valsčiaus valdyboje būtų paskaita. Būrio vėliavai įsigyti paskirti nario mokestį, o jei truks – pridėti po litą arba pusę. Pasiūlyta rengti vakarinius raštingumo kursus. Rikiuotės pamokas daryti sekmadieniais. Knygos bibliotekai nebuvo grąžintos ir nežinia, kur jos yra. Dauguma šaulių žiemą lankė vakarinius lavinimosi kursus. 1928 04 01 Nedzingėn buvo sušaukti 224 ir 409 būrių šauliai. Skaityta paskaita apie nuodingąsias dujas. Dalyvavo apie 50 abiejų būrių šaulių ir 25 kiti piliečiai. Per rinkliavą LŠS naudai surinkta 250 litų. Balandžio 15 d., per Atvelykį, Nedzingės būrys surengė vakarėlį su vaidinimais. Vaidinta „Už tėvynę kariausim“ ir „Žydas pas fotografą“. Pelnas skirtas būrio vėliavai įsigyti („Trimitas“, 1928 m., Nr. 18).

Būrio valdyba (b. v-bos pirm. J. Makaraitis, einąs b. vado pareigas J. Pigaga, sekretorė J. Kariniauskaitė) 1928 m. birželio 10 d. siūlė rinktinei Lietuvos nepriklausomybės 10-mečio medaliu apdovanoti 15 šaulių. Anot LCVA 561-17-115, apdovanoti 9 šauliai. Tačiau XIX rinktinės tarybos 1928 m. rugpjūčio 23 d. posėdyje (LCVA 561-19-51) nutarta medaliu apdovanoti 12 užsitarnavusių Nedzingės būrio šaulių: Juozą Makaraitį, Vinco, Stepą Pigagą, Vincą Patacką, Jono (savanorį iš Rokančių), Juozą Juškevičių, Vaclą Mikalauską, Motiejų Vinkevičių, Juozą Pigagą, Jono, Nikodemą Jakubavičių, Motiejaus, Leonardą Nadzeiką, Jono, Joną Kopką, Juliaus, Julę Kariniauskaite, Miko, Vincą Celencevičių. Pasak XIX rinktinės pranešimo Alytaus apskrities komendantui, Laisvės medaliu (!?) apdovanotas savanoris Julius Makaraitis iš Panedzingio, Nedzingės būrio šaulys (LCVA 561-17-115). Nepriklauso-

mybės medaliu apdovanotas ir Nedzingės būrio vadas Jonas Pigaga, Vincas. Anot jo pareiškimo rinktinės vadui (LCVA 561-19-55), medalį gavęs iš Varėnos miškų urėdijos. Vincui Patackui Nepriklausomybės medalis jau buvo paskirtas kaip savanoriui, todėl iš apdovanojamų šaulių sąrašo jis išbrauktas (LCVA 561-19-733, 1928 10 26 rinktinės raštas). Medalį gavo ir Liucija Liepinaitė. Už medalį šauliai mokėjo po 5 Lt.

Rinktinė 1928 06 11 nurodė būrio valdybai liepos 7 d. 8 val. surinkti būrį Nedzingėje, kur įvyks 2-jų dienų būrių šaudymo ir sporto šventė. Be Nedzingės būrio, dalyvaus Daugų, Varėnos I, Perlojos, Merkinės, Akmens ir Alovės būriai. Bus šaudoma kovos šovininiais į taikinius iš 100 ir 150 metrų atstumo; sporto varžybose – 100 ir 500 metrų bėgimas, šuoliai į aukštį ir tolį įsibėgėjus. Nedzingės būrys privalėjo parengti tris 2 x 2 m taikinius, parinkti vietą šaudymui (susitarus su policija) ir parūpinti nakvynę svečiams. Liepos 8 d. šauliams turėjo būti įteikti Lietuvos nepriklausomybės 10-mečio medaliai (LCVA 561-19-73).

1928 m. vasarą įvyko šaulių konfliktas su Nedzingės pieninės vedėju Žilinsku. Pasak 1928 07 01 XIX rinktinės vadui rašto pareiškimo, pasirašyto b. v-bos pirmininko J. Makaraičio, b. vado J. Pigagos ir sekretoriaus J. Kopkos, Žilinskas birželio 10 d. iš tarnybos pieninėje atleido šaulę L. Liepinaitę už tai, kad ji, kaip būrio sekretorė, daug laiko sugaišta šaulių reikalams. Anksčiau iš darbo buvo atleistas į šaulius įstojęs Petras Žiliukas. Pieninės vedėjui neįtiko ne tik šauliai, bet ir tie, kurie nemokėjo su juo susikalbėti lenkiškai. Kuo konfliktas baigėsi, iš LCVA 561-2-568 neaišku. Tik rinktinės vadas Petruškevičius LŠS viršininkui liepos 4 d. rašęs, kad „toje apylinkėje yra daug tokių, kurie šauliams ne tik kad neprijaučia, bet dar kliudo”.

1928 07 15 būrio valdyba į šaulius priėmė Nikodemą Jakubavičių, Julę Kariniauskaitę, Joną Kopką, Antaną Kazlauską, Stasį Belevičių, Liuciją Liepinaitę, Zigimą Juškevičių, Joną Grambą, Juozą Černiauską ir Kostą Prakapą. Kandidatais jie buvo įstoję 1927 01-1928 01. XIX rinktinė juos visus šauliais pripažino 1928 10 24.

Kaip matome, Jonas Kopka, J. Kariniauskaitė ir N. Jakubavičius višateisiais šauliais tapo tik 1928 m. liepos 15 d.; rinktinė nuo rugpjūčio 16 d. J. Kopką patvirtino būrio vadu (LCVA 561-19-733), nors tikru šauliu – tik spalio 24 d. J. Kopka tarpininkavo dėl būrio šaulio Jono

Geluncevičiaus 1928 10 12 prašymo leisti laikyti ginklą; pirkti revolverį „*Werk-Erfurt*“ šauliui leista 1929 m. liepos 23 d. (LCVA 561-19-46). 1928 10 20 raštu rinktinės vadas pareiškė papeikimą būrio valdybai už jo nurodymų nevykdymą: kiekvienas gautas raštas turi būti įvykdytas per 2 savaites, o jeigu jo negalima įvykdyti, pasiaiškinti kodėl.

1928 m. spalio 15 d. šauliai Nedzingėje surengė viešą vakarą. Pasak jo apyskaitos, už bilietus po 3, 2 ir 1 Lt gauta 106 litai pajamų; išlaidų buvo 36,70 Lt, tad grynas pelnas sudarė 69,30 Lt. Jis skirtas šaulių kryžiaus statybai. Kryžių šventinti numatyta lapkričio 25 d. (1928 11 18 susirinkimo protokolas). Tą dieną būtų šventinama ir būrio vėliava, o šauliai priimtų priesaiką. Būriui reikėjo išplatinti 10 egz. eilėraščių rinkinėlį „Vaduokime Vilnių“. 1928 m. lapkričio 1-11 d.d. šaulių liudijimus gavo 10 šaulių: Jonas Kopka, Jonas Gramba, Julė Kariniauskaitė, Juozas Černiauskas, Kostas Prakapas, Nikodemus Jakubavičius, Zigmas Juškevičius, Stasys Belevičius, Liucija Liepinaitė ir Antanas Kazlauskas (b. vadas J. Kopka, sekretorė J. Kariniauskaitė, v-bos pirmininkas J. Makaraitis, LCVA 561-17-115). Lapkričio 11 d. būrio šauliai dalyvavo Meškučių b. manevruose. Būrio valdyba 1928 12 16 posėdyje už nedrausmingumą pašalino 11 šaulių, o tris – Joną Sviklą, Teofilijų Baba- vičių ir Vincą Micevičių – paliko pasitaisymui. Pagal pačių pareiškimus atleisti Julius Zalanskas, Jurgis Dobrovolskas ir Juozas Celencevičius. Tačiau pagal XIX rinktinės 1929 m. spalio 1 d. posėdžio nutarimą, priimtą remiantis būrio 1928 12 16 protokolu, išbraukimo iš šaulių vaizdas truputį kitoks: pagal šaulių pareiškimus atleisti Julius Zalanskas, Jurgis Dobrovolskas ir Kostas Prakapas; kaip nedrausmingi ir turėję papeikimų išbraukti Karolis Stankauskas, Juozas Jaruševičius, Jurgis Sakavičius, Jonas Tamulionis ir Petras Vaitkevičius; Nikodemus Jakubavičius išvykęs užsienin. Juozas Celencevičius greičiausiai liko būryje, nes, kaip matysime, 1929 m. gruodžio mėn. jis gavo rimtą įpareigojimą.

Būrio v-bos pirmininkas bent iki 1928 m. metų pabaigos buvo J. Makaraitis. Anot būrio 1929 02 17 pranešimo XIX rinktinės štabui (LCVA 561-17-27), už nedrausmingumą ir visišką taisyklių nesilaikymą būrio taryba pašalino 16 šaulių. Buvo pašalinti: Teofilius Jakubavičius, Karolis Pigaga, Zigmas Belevičius, Vladas Belevičius, Juozas Jaruševičius, Jonas Tamulionis, Stasys Prakapas, Jurgis Sakavičius, Adolfas Rusinas,

Karolis Stankauskas, Juozas Belevičius, Mykolas Stankevičius, Zigmas Kazlauskas, Vacloas Jakubavičius, Lukošius Dobrovolskas ir Kostas Prapapas. Kai kurių šaulių pavardės, neva įrašytos į 1928 12 16 protokolą, kartojasi. 1929 02 12 b. valdyba nutarė kandidatų, tarp kitų, priimti Julijų Makaraitį. Mat buvo du Juliai Makaraičiai: vienas, nepriklausomybės kovų savanoris, kai kada vadintas J. Makaraičiu I, ir būrio aktyvistas, bet dėl 1924 m. skolų galbūt išėjęs iš šaulių organizacijos, Julius Makaraitis II; į tikrus šaulius pastarasis priimtas 1929 04 28 valdybos posėdyje.

1929 m. balandžio 14 d. susikūrė būrio sanitarinė sekcija. Joje buvo 5 šauliai; viršininkas – sanitarijos jaunesnysis puskarininkis Viktoras Sluškonis. Maisto ir amunicijos tiekimo viršininku išrinktas Motiejus Vinkevičius. Kiti sekcijos nariai: Juozas Makaraitis, Jokūbas Tamulevičius ir Feliksas Baravykas (LCVA 561-19-71). Nuo rugpjūčio 25 d. dėl šeimyninės padėties būrio vado pareigų atsisakė Jonas Kopka; jo pareigas perėmė b. v-bos pirmininkas Jonas Pigaga, o v-bos pirmininku tapo Stepas (anksčiau buvo Pranas) Žibaitis. Tačiau J. Kopka iš pareigų atleistas tik nuo lapkričio 5 d. rinktinės 1929 11 12 įsakymu. Į jo vietą paskirtas ats. leitenantas Petras Makaraitis (Makarevičius), b. vado pavaduotoju – ats. puskarininkis Jonas Pigaga.

1929 10 19 būrio valdyba nusprendė Vytauto Didžiojo minėjimui Kaune paaukoti 10 litų. Kambarėlio būrio štabui nutarta prašyti pas Juozą Juškevičių Nedzingėje; reikalui esant, už kambarėlį apmokėti. Gruodžio 13 d. valdyba nutarė šaulių rinkliavoms paskirti rajonus (LCVA 561-19-734): Petrui Makaraičiui – Vadėnai, Panedzingys, Nedzingė, Sapiegiškė, Kucakėmis; Juozui Celencevičiui – Savulkos, Lesagūrai, Dobrovolė, Laičiai, Pakaršys; Vincui Micevičiui – Pilvingiai, Sukarepka, Mikniūnai, Giraitė, Laukininkai, Laukininkėliai; Adolfui Bledai – Tolkūnai, Biniūnai, Dvarčiai; Jonui Sviklui – Burokaraistis, Burokaraistėlė, Vartavalakis, Kamisarka, Karužai; Stepui Žibaičiui – Rakatanskai, Rokančiai, Purveliai, Pavartės, Gajavietis.

1930 m. sausio 19 d., apskrities karo komendantui leidus, būrys surengė viešą vakarą. Po vaidinimo per šokius apie 21.30 val. policijos IV nuovados Nedzingės punkto vedėjas Jonas Gasiūnas ėmė savivaliauti. Muzikantui grojant polką, jis priėjęs sulaikė ir liepė groti suktinį, pas-

kui liepė visiems išsiskirstyti. J. Gasiūnas irgi buvo šaulys. Vykdamas komendanto 1929 06 22 įsakymą, vakaras baigtas 22 valandą. Būrio vadas P. Makaravičius (Makaraitis) protestavo dėl Gasiūno elgesio ir skundėsi XIX rinktinės vadui (LCVA 561-19-66). (J. Gasiūnas vėliau taps Nedzingės š. būrio vadu.)

XIX rinktinės 1930 01 30 įsakymu Nedzingės būrio vado pavaduotojas Jonas Pigaga, kaip išvykęs į naują tarnybos vietą, nuo sausio 1 d. atleistas. Būrio vadas ir 2 kuopos būrio vado pavaduotojas P. Makaraitis atleistas nuo sausio 23 d. (pareigų atsisakė pats); nuo tos pačios dienos į jo vietą paskirtas Rokas Makaravičius (Makaraitis), Adomo iš Panedzingio kaimo, o b. vado pavaduotoju – Jonas Kopka, Juliaus iš Mikniūnų (abu jaunesnieji puskarininkiai). Visuotiniame susirinkime kovo 9 d. būrio valdybos pirmininku išrinktas L. Nadzeika, sekretore – J. Kariniauskaitė.

Nedzingėje gyvenęs būrio šaulys Juozas Juškevičius, turėdamas leidimą ginklui laikyti, davė tą leidimą savo broliui ne šauliui, irgi Juozui Juškevičiui iš Sapiėgiškės kaimo. Šis su tuo leidimu ginklų parduotuvėje Alytuje nusipirko revolverį ir šovinių. Apskrities komendantas Vimeris 1930 02 08 apie tai pranešė rinktinės vadui, kuris vasario 27 d. šaulį Juškevičių nubaudė: 30 Lt pabauda arba 5 paros arešto; šaulys bevelijo užsimokėti 30 litų (LCVA 561-19-93).

Būrio valdyba 1930 06 28 nutarė neaukoti 8 Stakliškių būriui, nes atskiri šauliai aukojo 1929 metais, o dabar lėšų nebuvo. Iš šaulių išbrauktas užsienin išvykęs ir apie tai nepranešęs Stasys Belevičius. „Trimitą“ 1930 metams Nedzingės būryje užsiprenumeravo net 24 asmenys, tarp kurių: Adolfas Bleda, Anupras Biekša, Jonas Gasiūnas, Jonas Geluncevičius, Elena Kamarauskaitė, Antanas Kunkulis, Petronėlė Baranauskienė, Vaclovas Ščigla. Už pasidarbavimą per spaudos platinimą 1928-1929 metais rinktinės 1930 06 24 įsakymu knyga „Įstabieji pasaulio dalykai ir reiškiniai“ apdovanoti Julė Kariniauskaitė, Julius Makaravičius, Zigmas Sviklas ir Juozas Pigaga.

Būrio vadovybė 1930 04 10 prašė rinktinės vado duoti leidimus važinėti dviračiais 8-niems šauliams: Julei Kariniauskaitei, Mykolo ir Leonardui Nadzeikai, Jono iš Nedzingės, Stepui Žibaičiui, Marcijono iš Rokančių, Rokui Makaraičiui, Adomo iš Panedzingio, Viktorui Sviklui,

Zigmo, Zigmui Sviklui, Martyno ir Viktorui Zurliui, Martyno iš Burokaraisčio, Adolfui Bledai, Vinco iš Tolkūnų (LCVA 561-17-118). Žinoma, už leidimus ir numerių lenteles reikėjo mokėti. Pagal 1931 m. gegužės 5 d. sąrašą būrio dviratininkų grandis atrodė kiek kitaip. Ją sudarė 11 dviratininkų (LCVA 561-17-13): L. Nadzeika, J. Kariniauskaitė ir Ignas Kaupas iš Nedzingės, Antanas, Vacas ir Viktoras Sviklai bei V. Zurlys iš Burokaraisčio, Juozas Pigaga iš Vadėnų bei aukščiau minėti A. Bleda, S. Žibaitis ir R. Makaravičius (Makaraitis). 1932 m. balandžio 23 d. dviratininkų grandį sudarė: L. Nadzeika, J. Kariniauskaitė, Jonas Kaupas, Motiejus Petrauskas, Vincas Juškevičius, Zigmus Kalanavičius, Stasys Kvilonas, S. Žibaitis, A. Bleda, V. Zurlys ir Marė Pangonytė (LCVA 561-18-495). Šaulių dviratininkų grandyje 1933 m. kovo 29 d. buvo: L. Nadzeika, J. Kariniauskaitė, V. Juškevičius, S. Žibaitis, A. Bleda, R. Makaraitis, V. Zurlys, M. Pangonytė, Vacas Sviklas. Prie grandies kiek vėliau, atrodo, prisidėjo Tamošius Šibaila iš Vadėnų. Mat pastarasis 1934 m. lapkričio mėnesį rūpinosi, kad Merkinės valsčiaus valdyba papiginta kaina duotų 1935 metams leidimą važinėti dviračiu: jis esąs Nedzingės šaulių dviratininkų grandies narys.

XIX rinktinės valdyba 1930 m. spalio 10 d. posėdyje iš šaulių išbraukė Bronių Jaruševičių – už apsileidimą vykdant pareigas, Stasį Belevičių – išvykusį užsienin.

Rokas Makaraitis 1931 m. birželio 23 d. paprašė rinktinės vado atleisti jį iš b. vado pareigų; jo vieton laikinai paskirtas Jonas Kopka. Tačiau anot rinktinės 1931 07 01 įsakymo, R. Makaraitis iš pareigų atleistas nuo birželio 4 d., o nuo tos dienos būrio vadu paskirtas Jonas Gasiūnas (!). Būrio valdyba (pirmininkas L. Nadzeika, išdininkas S. Žibaitis, sekretorė J. Kariniauskaitė – visi mokytojai) birželio 23 d. nutarė skirti 50 litų būrio knygynui papildyti; knygas pirktų pati valdyba ir perduotų knyginkui Rokui Makaraičiui. Scenai rengti (kur?) už 75 litus pirkti 15 lentų. Sudaryta komisija karių kapams Biniūnuose tvarkyti: pirmininkas – Adolfas Bleda, išdininkas – Vincas Poškus, sekretorė – Jonė Verbickienė; komisija turėjo nustatyti kapų būklę ir pradėti susirašinėjimą su Vyriausiąja karių kapams tvarkyti komisija (LCVA 561-19-738).

Beje, Meškučių būrys 1931 d. birželio 28 d. susirinkime iškėlė klausimą bent 3 metams prisijungti prie Nedzingės būrio. Tačiau rinktinė

tam nepritarė (liepos 9 d. raštas) ir nurodė Meškučių būrio vadui bei valdybai būti aktyvesniems, į darbą labiau įtraukti visus šaulius (LCVA 561-19-115).

Nedzingės būrys 1931 07 13 sušaukė susirinkimą „Trimitui“ pagerbti. Apie žurnalo darbus papasakojo šaulys mokytojas Stepas Žibaitis; susirinkime apsparstyti ir kiti dalykai. Gruodžio 12 d. šaulių būrys su kitomis Nedzingės miestelio organizacijomis nusiuntė sveikinimą A. Smetonai jo perrinkimo prezidentu proga; šauliams sveikinimas kainavo 3 litus.

Būrio valdyba 1932 m. vasario 4 d. (b. vadas J. Gasiūnas) nutarė nupirkti audeklo ir pasiūti makštis 6-iems šautuvams; būsimiems manevrams padaryti tris 120 x 120 cm taikinius; manevrams nupirktas avinas už 10,50 Lt ir duonos už 5 Lt (taikinius už 23 Lt padarė Jonas Kopka). XIX rinktinės valdyba kovo 3 d. Nedzingės būrio šauliais patvirtino 11 asmenų: Adolfą Bledą, Vincą Poškų, Oną Vinkevičiūtę, Genę Sluškonytę, Joną Čapliką, Janiną Verbickienę, Eleną Kamarauskaitę, Anuprą Biekšą, Vaclovą Sviklą, Apoloniją Gasiūnienę ir Viktorą Zurlį. Kandidatais visi jie buvo nuo 1931 m. balandžio 2 d. (LCVA 561-2-785). B. valdyba 1932 03 17 nutarė į ugniagesių kursus komandiruotiems trims šauliams – Mykolui Ivanauskui, Izidoriui Kalantai ir Viktorui Zurlui – sumokėti po 15 litų. Į šaulių moterų kursus nutarta komandiruoti J. Kariniauskaitę. Pareikštas protestas prieš valsčiaus valdybos sprendimą sklypą prie Nepriklausomybės kryžiaus mainais perleisti privačiam asmeniui, dargi žydui. To sklypo prašė šauliai ugniagesiai, kur jie būtų statę savo stoginę, bet valsčiaus valdyba sklypo nedavė.

Būrio vadas Jonas Gasiūnas persikėlė į kitą būrį. Ginklus ir kitus daiktus 1932 m. kovo 20 d. jis perdavė savo padėjėjui Jonui Kopkai (šaulių dokumentuose šie aktyvistai vienur vadinami padėjėjais, kitur pavaduotojais). Balandžio mėnesį į Nedzingės „brolius šaulius“ kreipėsi Varėnos I būrio šauliai, prašydami paremti jų namų statybą, išplatinant Varėnos vaizdų albumėlį. Pageidauta atsiskaityti iki gegužės 15 d. Atsiųstas aukų lapas ir 25 albumėlio egzemplioriai. Birželio 23 d. pareigomis pasiskirstė naujoji būrio valdyba: Leonardas Nadzeika – pirmininkas, Stasys Kvilonas – vicepirmininkas, Stepas Žibaitis – išdininkas, Julija Kariniauskaitė – sekretorė. Gegužės 15 d. Nedzingėje surengtas

vakaras davė 50 Lt pajamų; išlaidų buvo 36,35 Lt, tad liko 13,65 Lt gryno pelno.

Nedzingės būrį 1932 m. lapkričio 8 d. apłankė rinktinės vadas Petruškevičius. Kalbėtasi apie karinio rengimo pamokas ir spaudos platinimą. Būrys stengėsi gauti iš valsčiaus sklypą šaulių namams statyti. Spaudos talkos 1933 metams vykdytoja sutiko būti Julija Kariniauskaitė (b. valdybos posėdžio 1932 11 23 protokolas, LCVA 561-19-738). Būti spaudos platintojais pasisiūlė Vincas Juškevičius, Jonas Kopka (jisai ir būrio vadas), Viktoras Zurlys, Zigmas Juškevičius ir Jonas Celencevičius. Nutarta prašyti iš valsčiaus savivaldybės šaulių namams sklypo prie Nepriklausomybės kryžiaus. Šauliu netvirtintas Antanas Sviklas, Simono, „nes jo veiksmai priešingi šaulių ideologijai“ – girtavimas ir vagystė.

B. valdyba 1933 02 21 nutarė įsigyti šaudymui šratais tūtelę angliškam šautuvui ir 100 šratų; viskas kainavo 8 litus. Kelmės š. būrys buvo atsiuntęs su aukų lapu vieną albumėlį ir 10 būsimų šaulių namų atvaizdų – iš viso už 10 Lt – ir prašė išplatinti. Parduoti du atvaizdėliai (už 1 Lt), iš būrio lėšų pridėta 5 Lt ir tokiu būdu išsiųsti 6 Lt, iš būrio lėšų padengus 30 ct pašto išlaidų. Būrį 1933 m. kovo 5 d. apłankė rinktinės vadas A. Petruškevičius. Susitikime dalyvavo 44 šauliai. Egzaminus pagal LŠS nustatytą programą laikė 6 šauliai, kariuomenėje netarnavę naujokai. Buvo gerai pasiruošę. Juos rengė būrio vadas ats. jaun. pusk. J. Kopka. Egzaminus išlaikė Danielius Makaraitis, Petras Makaravičius, Vincas Pigaga, Juozas Čeikus, Pranas Čeikus ir Zigmas Juškevičius (nors pasak LCVA 561-19-607, Z. Juškevičius egzamino neišlaikė). Kadangi dėl šiltinės epidemijos susirinkimai kurį laiką buvo draudžiami, tai toliau nuo Nedzingės gyvenantys šauliai negalėjo išeiti visos programos. Tie šauliai egzaminus laikė lapkričio mėnesį. Būrys rūpinosi namų statyba iš valsčiaus savivaldybės gautame sklype (deja, sklypas dar nebuvo gautas: prašyti rinktinės vado padėti kuo greičiau gauti sklypą b. valdyba dar nutarė lapkričio 3 d.). Būrio metiniame susirinkime 1933 m. kovo 9 d. paskaitą „Priešdujinė apsauga“ skaitė mokytojas Cieška. Išrinkta ir nauja būrio valdyba, kuri pareigomis pasiskirstė tik birželio 18 d.: pirmininkas – Stepas Žibaitis, vicepirmininkas – Julius Makaraitis, sekretorė – Julija Kariniauskaitė, išdininkas – Vincas Juškevičius, valdybos narys – Zigmas Juškevičius. Rinktinės valdyba balandžio 8 d. į Nedzin-

gės būrį priėmė Juozą Aleknavičių ir Romą Stankauską. Susirinkime birželio 25 d. iš šaulių „už nemandagų elgesį“ pašalintas Vincas Pigaga.

1933 m. rugpjūčio 15 d. būryje lankėsi naujasis XIX rinktinės vadas kapitonas Navikevičius. Vyko šaudymas kovos šoviniiais, atlikti a, b ir c pratimai. Iš 43 būrio šaulių šaudė 22; visų trijų pratimų sąlygas įvykdė 3 šauliai. B. valdybos posėdyje rugpjūčio 29 d. tartasi dėl Tautos šventės rugsėjo 8 d.: bus iškelta vėliava, vyks pamaldos, iškilmingas posėdis su kalbomis, vakare – pasilinksminimas. B. valdybos posėdyje lapkričio 3 d. nutarta prašyti spaudos talkos 1934 metams vykdytoju būti Stepą Žibaitį, spaudos platintojais – Vincą Juškevičių, Joną Kopką, Viktorą Zurlių, Stepą Žibaitį ir Joną Celencevičių. Sklypui šaulių namams persirašyti reikėjo sklypo plano. B. valdyba 1933 11 27 nutarė dėl to kreiptis į privatų matininką, jeigu planas nekainuos daugiau kaip 30 Lt; jei kainuos daugiau, tai planą nusibraižyti patiems (sklypo planas kainavo 7,75 Lt). Be to, pinigų reikėjo ir sklypo perrašymui. Po 50 Lt sutiko paskolinti Stepas Žibaitis ir Julija Kariniauskaitė, nutarta dar kreiptis į L. Nadeiką.

XIX rinktinė 1934 m. vasario 6 d. iš šaulių išbraukė Romą Stankauską, Jokūbą Tamulevičių, Bronių Jaruševičių, Feliksą Baravyką ir Vaclovą Sviklą – visus pagal LŠS Vidaus tvarkos statuto 17 paragrafo 6 p. – už aplaidumą pareigose (betgi B. Jaruševičius jau buvo brauktas 1930 10 10!). Beje, 1931 m. sausio 19 d. XIX rinktinės Feliksui Baravykui išrašytame pažymėjime sakoma, kad šaulys, į LŠS įstojęs 1921 05 17, pareigas eina tinkamai ir sąžiningai (LCVA 561-19-116). Būrio šaulys Izidorius Kalantavičius (gal Kalanta?) vasario mėnesį perėjo į Pilvingių būrį.

Anot 1934 m. kovo 18 d. visuotinio susirinkimo protokolo, būrio izde buvo 36 litai, bibliotekoje – tik 40 knygų. Nario mokestis mokėtas blogai: susimokėję tik 9 nariai. Išrinkta vakarams rengti komisija: Jonas Celencevičius, Juozas Pigaga, mokyt. Adomas Verbickas, Leonardas Nadeika, Julija Kariniauskaitė ir Vincas Celencevičius (LCVA 561-19-745). Už paskelbimą „Vyriausybės žiniose“ apie sklypo perleidimą būriui pagal Varėnos valsčiaus savivaldybės 1934 04 17 raštą I apylinkės teismui reikėjo pasiųsti 40 litų. Rugpjūčio 8 d. būrys buvo numatęs surengti gegužinę prie Ilgelio ežero (1934 07 03 b. valdybos protokolas). 1934 m. rugsėjo 6 d. b. valdyba, o rugsėjo 16 d. visuotinis suirin-

kimas į Alytų dalyvauti būrių vėliavų parade „tautos vadui“ Smetonai pagerbti jo 60-mečio proga nutarė su būrio vėliava pasiųsti šaulius Petrą Baravyką ir Juozą Čaikų iš Laičių kaimo ir Joną Celencevičių iš Vadenų. Iškilmės vyko rugsėjo 23 d.; nuvykti reikėjo iš vakaro apie pietus. Spalio 16 d. nutarta visam būriui vykti į Daugų būrio 15 metų sukaktuves spalio 28 d.

Pagal 1934 m. spalio 29 d. žinias (LCVA 561-17-129) kitoms organizacijoms tuo metu priklausė šie būrio šauliai: Leonardas Nadzeika – Lietuvių tautininkų sąjungai (LTS), Vilniui vaduoti sąjungai (VVS), Dr. Basanavičiaus mokytojų sąjungai, Jaunųjų ūkininkų ratelių sąjungai (JŪR); Julija Kariniauskaitė – LTS, VVS, Dr. Basanavičiaus sąjungai, Jaunosios Lietuvos sąjungai; Rokas Makaraitis – LTS ir VVS; Julius Makaraitis I ir Vincas Patackas – Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungai (kitaip – Savanorių sąjungai); Julius Makaraitis II, Jonas Celencevičius, Juozas Pigaga, Julius Juškevičius ir Vincas Juškevičius – VVS; Juozas Saulevičius – VVS ir JŪR; Adomas Verbickas ir Vaclovas Baublys – LTS, VVS, Dr. Basanavičiaus sąjungai.

Būrio visuotinis susirinkimas 1934 11 04 nutarė, kad būrio valdyba savo nutarimu neturtinguosius šaulius gali atleisti nuo „Trimito“ prenumeratos. Atsižvelgdama į šaulių materialinę padėtį, b. valdyba lapkričio 6 d. nuo „Trimito“ prenumeratos atleido 8 būrio narius: Miką Ivanauską, Vaclą Mikalauską, Antaną Kazlauską, Praną Čaikų, Juozą Aleknavičių, Adomą Pigagą, Joną Celencevičių ir Juozą Čaikų.

Gautą sklypą š. namams statyti b. valdyba 1935 m. kovo 21 d. nutarė kol kas išnuomoti (per varžytines, nuo 10 Lt pradinės kainos). Kovo 24 d. įvykusiame metiniame būrio susirinkime pažymėta, kad 1934 metais būrys turėjo 4 visuotinius susirinkimus, buvo 8 valdybos posėdžiai; surengti 5 vieši vakarai, iš kurių gauta 42,30 Lt pelno. Nario mokesčio per tuos metus surinkta tik 23,50 Lt, nors būryje yra 36 nariai ir 3 kandidatai. Kasoje buvo tik 36 litai. Būrio iniciatyva nudažytas ir aptvertas Lietuvos nepriklausomybės dešimtmečiui pastatytas paminklas – kryžius. Buvo nedrausmingų šaulių. Nebuvo išeitas šaulių karinio mokymo kursas. Nutarta paminėti būrio sukaktuves. Kadangi nėra jokių žinių, kada būrys įsisteigė, tad valdybai pavesta sužinoti, kada būrys pirmą kartą įregistruotas Šaulių sąjungos centre (dauguma senesniųjų šaulių

tvirtino, kad būrys įsikūręs 1919 m. rugsėjo mėnesį). Po bažnytkaimių valkiojosi daug palaidų gyvulių, kurie jį teršė. Nutarta pranešti Merkinės nuovados viršininkui, kad imtųsi priemonių gyvuliams sutvarkyti. Šaulys L. Nadzeika pasiūlė surengti rinkliavą knygynui padidinti; jam bus skiriama dalis renginių pelno. Prisidėti prie knygyno gausinimo kvietos kitos organizacijos (LCVA 561-19-745). Susirinkime išrinkta būrio valdyba gegužės 3 d. pasiskirstė pareigomis: pirmininkas – S. Žibaitis, vicepirmininkas – L. Nadzeika, sekretorė – J. Kariniauskaitė, išdinininkas – Vincas Juškevičius, valdybos narys – Vaclovas Baublys; revizijos komisija: Vincas Patackas, Rokas Makaravičius ir Juozas Makaravičius. Būrio sklypas už 12 Lt metams išnuomotas šauliui Vincui Juškevičiui su sąlyga, kad prieš žiemą žemė būtų suarta; nuomą reikės sumokėti iki 1936 m. sausio 1 d.

XIX rinktinė 1935 04 05 į šaulius priėmė Petrą Makaravičių ir Adomą Lapienį, o nežinia kada išbraukė Juozą Černiauską (LCVA 561-2-885). Būrio 15-mečio sukaktuvių minėjimas surengtas 1935 m. liepos 14 d. Kartu vyko Meškučių ir Giraitės būrių vėliavų šventinimas. Grojo dūdų orkestras, surengti pietūs. Pastariesiems iš Alytaus ulonų pulko pasiskolinti 2 katilai ir 150 dubenėlių. Rugsėjo 1 d. Nedzingėje vyko 12 šaulių kuopos karinio parengimo pamokos, po jų visuotiniame susirinkime paminėta Lietuvos kariuomenės įžengimo į Vilnių 15 metų sukaktis. Paskaitą skaitė studentas Pranas Svirskas. Aptarti šaulių persitvarkymo reikalai, kalbėta apie ūkininkų streikus (būrio vadas – jau Petras Makaravičius). Šaulių namų statybai rugsėjo 27 d. sudaryta komisija: Leonardas Nadzeika, Julija Kariniauskaitė, Petras Makaravičius, Vincas Patackas, Rokas Makaraitis, Vincas Juškevičius, Jonas Čaplikas, Stepas Žibaitis, Jonas Kopka, Jonas Celencevičius. Nutarta Tolkūnų apylinkėje suorganizuoti Nedzingės būrio skyrių. Šauliai spalio 15 d. vaidino „Valkatą“.

Šaulių namų statybos komisija padavė prašymą Merkinės valsčiaus tarybai dėl pašalpos namų statybai. Valsčiaus taryba spalio 26 d. posėdyje paskyrė 300 litų. B. susirinkimas 1935 11 03 paprašė techniką Tamošių Šibailą parengti namų projektą. Namų statybą paremti pinigais lapkričio 1 d. pažadėjo Nedzingės apylinkės mokytojai. Į namų statybos komisiją iš kiekvieno apylinkės kaimo nutarta pakviesti po atstovą –

reklamai ir propagandai, rinkliavai. Prašymas dėl pašalpos pasiųstas ir Alytaus apskrities tarybai. Šauliui Jonui Piščikui leista namams rinkti grūdus iš ūkininkų, atvažiuojančių į malūną. Lapkričio 12 d. Merkinės valsčiaus savivaldybė galutinai patvirtino sklypo šaulių namams skyrimą; būrys valsčiui sumokėjo 1,60 Lt, o sklypo numeriui prikabinti nutarė pastatyti stulpą. Apie namų statybą kalbėta ir b. susirinkime gruodžio 1 d. Nutarta nuo tos dienos pradėti rinkliavą.

1935 metais būrys dalyvavo šaulio Leono Petkelio perlaidojime Perlojoje, Senovės dienoje Merkinėje. Gruodžio 5 d. paskelbus pavojų, į rinkimosi vietą atvyko 32 šauliai; 5 nerasti namuose, 2 sirgo, 2 neatvyko dėl nenurodytų priežasčių, o 5-iems išvis nebuvo pranešta.

Būryje 1936 m. sausio 19 d. minėta Klaipėdos krašto grįžimo Lietuvai 13-kos metų sukaktis. Apie tai kalbėjo mokytojas L. Nadzeika. Pasiųstas sveikinimas Klaipėdos gubernatoriui. Vasario 13 d. Varčios miške virsdamas nupjautas medis mirtinai prislėgė vieną Nedzingės partizanų organizatorių ir šaulių būrio steigėjų Roką Mikalonį iš Vinkšninių (dabar Alytaus raj.). Į kapines velionį palydėjo šauliai, tarp jų – nedzingiškiai. R. Mikalonio našlę vėliau vedė Simas Miliauskas iš Moliadugnio kaimo, tarnavęs pas Mikalonį ir tą nelemtą dieną kartu su šeimininku važinėjęs į mišką; S. Miliauskas yra buvęs Perlojos š. būryje.

Būrio taryba kovo 10 d. šauliais patvirtino kandidatus Petrą Vyšniauską, Antaną Geležauską ir Juožą Prakapą. Susirinkime kovo 15 d. daugiausia dėmesio skirta šaulių namų statybai. Pasak namų statybos komisijos vadovo L. Nadzeikos, kiekvienas šaulys pažadėjęs duoti 10 Lt, o, esant reikalui, dar po 10 Lt. Kiekvienas šaulys galėjo prisidėti savo darbu, įvertinant jį pinigais, t.y. užuot davęs pinigus, šaulys gali atidirbti: birželio-rugpjūčio mėnesiais viena darbo diena įvertinta 2 litais, kitais mėnesiais – 1,50 Lt. Kirsti mišką, vežti jo medžiagą ir akmenis nutarta talkos būdu. Pamūrę padaryti už pinigus. Susirinkimas taipogi nutarė kreiptis į rinktinės vadą dėl galimybės šauliams apsidrausti: mat kai kuriems grasinama užmušimu ar padegimu. Susirinkimas nutarė steigti šaulių dragūnų grupę.

Pasak „Trimito“ 1936 m. Nr. 17 (balandžio 23 d.), Nedzingės būriui ėmus vadovauti P. Makaraičiui, būrio veikla pagerėjo: kas mėnesį šaukiami susirinkimai, rengiami vakarai su vaidinimais, paskaitos, įvairūs

minėjimai. Šaulių namams, be Merkinės valsčiaus tarybos skirtų 300 litų, dar 300 litų vidaus paskolos lakštais paaukojo apylinkės mokytojai. Aukų lapai pasiūti 64 būriams. Sausio-vasario mėnesiais surengta rinkliava tarp Nedzingės apylinkės gyventojų. Surinkta 169,75 Lt pinigais; grūdų – rugių, miežių ir avižų – surinkta 3106 kg; taip pat surinkta svogūnų, linų, rankšluosčių, drobės stuomenų, juostų ir perkaklių. Natūrą pardavus, rinkliava iš viso davė 705,45 Lt, tad namams jau turėta 2000 litų. Namų projektą parengė būrio šaulys T. Šibaila. Vežti akmenys ir miško medžiaga.

Per Švč. Trejybės atlaidus (gegužės mėn.) būrys surengė daiktinę loteriją. Dalis fantų buvo suaukota. Aukomis parėmė akc. bendrovė „Drobė“, „Kauno marginiai“ (?), Alytaus žemės ūkio draugija, Šaulių saldainių f-kas „Rūta“ ir kt. Vakare vaidinta drama „Pavergtųjų kalavijas“. Grojo Merkinės šaulių orkestras. Vakaro pelnas – 55,55 Lt. Su loterija iš viso gauta 611,30 Lt pajamų. Viskas – šaulių namų statybai. Metinis b. susirinkimas birželio 11 d. visais balsais perrinko senąją būrio tarybą: mokytojus L. Nadzeiką, J. Kariniauskaitę, S. Žibaitį ir Vaclą Baublį, taip pat Joną Kopką ir Vincą Juškevičių. Palikta ta pati revizijos komisija, papildžius ją dviem asmenimis, – Juozu Celencevičiumi ir Petru Makaravičiumi. Šauliai sutiko patys suvežti namams statyti reikalingas samanas (LCVA 561-19-745). Pareigomis b. taryba pasiskirstė 1936 m. liepos 2 d.: S. Žibaitis – vicepirmininkas, L. Nadzeika – švietimo vadovas, J. Kariniauskaitė – sekretorė, V. Juškevičius – kasininkas, V. Baublys ir J. Kopka – kandidatai į tarybą (jos pirmininkas jau būdavo būrio vadas). Į tikruosius šaulius priimti kandidatai: Juozas Poškus, Juozas Sinkevičius, Adolfas Dobrovolskas, Vincas Vinkevičius ir Marytė Vinkevičiūtė; kandidatais į šaulius patvirtinti: Petras Prakapas, Zigmas Zurlis, Antanas Juškevičius ir Vincas Pigaga. Būrio bibliotekoje buvo 52 knygos. Pasak rugsėjo 12 d. pranešimo rinktinei, Nedzingės š. būrys pasipildęs 10 narių ir 4 kandidatais; 9 šauliai uniformuoti, 15 turėjo kepurės. Tą dieną į šaulius pervesti kandidatai Vincas Vinkevičius, Kazė Vinkevičiūtė-Žibaitienė ir Juozas Poškus. Būrio taryba nutarė dar rugsėjo mėnesį surengti vakarą Rokančiuose, o spalio 15 d. – Nedzingėje; vakarų pajamas skirti š. namų statybai. Nutarta lapkričio mėnesį surengti šauliams „istorinio pobūdžio kursą“ (LCVA 561-19-738).

Per vasaros sezoną būrys surengė 6 gegužines ir 2 vakarus. Studentas P. Svirskas susirinkime rugsėjo 20 d. skaitė paskaitą „Šaulys visuomeniniame gyvenime“. Rugsėjo 27 d. minėta Saulės mūšio 700 metų sukaktis. Kalbėjo būrio vadas Petras Makaravičius (Makaraitis) ir studentas P. Svirskas. Šventės proga šaulius prisaidino kun. J. Svirskis.

Būrio visuotinio susirinkimo 1936 10 15 protokole pažymėta, kad šaulių namų statybai jau išleista daugiau kaip pustrėčio tūkstančio litų ir buvo apie šeši šimtai litų skolos; tartasi dėl rinkliavos Nedzingės apylinkėje. Rengti rinkliavą namų statybai pinigais ir natūra būrys nutarė susirinkime lapkričio 29 d. Nutarta prie būrio steigti raitelių grupę (nutariama jau antrą kartą. – V. Č.) ir moterų skyrių. Kiek anksčiau, lapkričio 11 d., b. taryba numatė namų statymui iš būrio kasos perduoti 429,88 Lt ir sumokėti 6,30 Lt už sveikinimą S. Žibaičio sutuoktvių proga. Per Kalėdų atostogas surengti viešą reklaminių šaulio teismą. Kandidatais į šaulius priimti: Viktoras Bankauskas, Adomas Kazlauskas, Vincas Slipkauskas, Julius Prakapas (ar Prakapavičius?) ir Petras Kaupinis. Grupė Nedzingės šaulių gruodžio 13 d. svečiavosi Dauguose, šaulių moterų vakare – dramoje „Taurioji Genovaitė“.

Būrys (b. vadas P. Makaravičius, pavaduotojas Jonas Kopka), anot LCVA 561-19-226, 1936 m. rudenį pagal kariškas žinias ir amžių suskirstytas į skyrius, nors skirstymo principų iš dokumento (bylos lapas 223) negalima suprasti. I skyriaus skyrininku paskirtas ats. jaun. pusk. Rokas Makaravičius, jo pavaduotoju – Jonas Celencevičius; II sk. skyrininkas yra ats. vyresn. pusk. Juozas Celencevičius, pavaduotojas – eilinis Petras Makaravičius (būryje, be vado, buvo ir antras Petras Makaravičius); III sk. skyrininkas – ats. jaun. pusk. Zigmas Juškevičius, pavaduotojas – eilinis Julius Juškevičius; grandininkai: Petras Vyšniauskas, Juozas Pigaga, Vincas Celencevičius, Antanas Geležauskas, Julius Prakapas ir Juozas Čekus. Buvo, atrodo, dar ir IV skyrius, kurį sudarė šauliai Jonas Čaplikas, Juozas Juškevičius, Vincas Poškus ir Jonas Gramba. Tokį būrio suskirstymą rinktinės vadas patvirtino 1936 10 15. Tuo metu būryje buvo 3 moterys: Julija Kariniauskaitė, Janina Verbickienė ir Marė Vaitkevičiūtė-Žibaitienė (? LCVA 561-19-745 minima Kazė Vinkevičiūtė-Žibaitienė!).

1937 m. sausio 3 d. Nedzingėje surengtas šaulio teismas. Teismo pirmininkas buvo š. L. Nadzeika, kaltintojas – studentas P. Svirskas, gynė-

jas – ats. leit. š. P. Makaravičius. Didelė žmonių minia išsėdėjo 4 valandas, kol sulaukė teismo sprendimo. Teismo pabaigoje atsistojimu pagerbti už Lietuvos nepriklausomybę žuvę apylinkės partizanai. Būrio taryba vasario 13 d. posėdyje nutarė organizuoti būrio chorą. Chorvedžiu numatytas vietos vargoninkas šaulys Petras Kaupinis. Kandidatais į šaulius laikytini: Vladzė Petrauskaitė, Genė Petrauskaitė, Stasys Petras ir Jonas Prakapas. Į šaulius perversi kandidatai: Petras Kaupinis, Adomas Kazlauskas ir Julius Prakapavičius; neturtingus vyrus A. Kazlauską ir J. Prakapavičių nutarta atleisti nuo 2 Lt stojamojo mokesčio. Per Gavėnią šauliams ir visuomenei numatyta surengti bendro lavinimosi kursus. Būrio susirinkime vasario 14 d. perrinkta būrio taryba. Jos pirmininku tapo būrio vadas Petras Makaravičius, vicepirmininku – Stepas Žibaitis, švietimo vadovu – L. Nadzeika, sekretore – J. Karinaiuskaitė, kasininku – V. Juškevičius, kandidatais į būrio tarybą – V. Baublys ir J. Kopka. Į perrinktą revizijos komisiją įėjo Julius Makaravičius, Juozas Celencevičius ir Juozas Pigaga, kandidatai – antrasis Petras Makaravičius ir Jonas Celencevičius. Susirinkimas aptarė ir choro organizavimo klausimą. Š. namų statybai 100 litų iš būrio kasos paskirta 1937 05 10 b. tarybos nutarimu.

Būrio taryba 1937 08 30 nutarė siūlyti Merkinės valsčiaus valdybai už 1900 litų pastatyti tiltą per Vinkšninės upelį ties Girkalnio kaimu. Tokiu būdu būrys uždirbtų pinigų savo namų statybai. Jeigu statant tiltą atsirastų trūkumas, jį padengtų iš būrio lėšų. Vesti derybas su valsčiaus valdyba pavesta būrio tarybos nariui L. Nadzeikai. Sporto kursuose buvusiam šauliui Rokui Makaraičiui išmokėta 10 litų. Šauliais patvirtinti kandidatai: Juozas Jankauskas, Vincas Ivanauskas, Bolius Saulevičius, Vincas Poškus, Juozas Romualdas Kazlauskas, Zigmas Juškevičius, Felė Kazlauskaitė, Marė Poškutė, Ona Nadzeikienė ir Ona Saulevičiūtė; Z. Juškevičius, kaip beturtis, nuo stojamojo mokesčio atleistas.

Pasak 1937 10 10 būrio susirinkimo protokolo, svarbiausias dalykas tuo metu – įstiklinti šaulių namų langus. Nutarta rinkti aukas. Šauliai pasirašytų atskirame aukų lape. Stačio miško šaulių namams buvo nupirktas Varėnos miškų urėdijos Bingelių girininkijoje. Kirsdami biržę, darbininkai nupjovė ir dvi nenupirkta pušis. Dalį baudos urėdija dovanuoja, o 123,23 Lt skolos reikėjo padengti (LCVA 561-18-274). Šaulys

L. Nadzeika padavė pareiškimą ištotti iš būrio tarybos narių ir šaulių namų statybos komiteto narių (priežastys nenurodytos). Į jo vietą išrinktas Jonas Kopka. (Leonardas Nadzeika gimęs 1895 11 03 Kašėtų kaime prie Ūlos, šaulys nuo 1926 m. Po I pasaul. karo Jungtinėse Amerikos Valstijose rinko parašus peticijai prezidentui V. Vilsonui, kad JAV pripažintų Lietuvą. 1940 m., jau bolševikų valdžiai esant, trumpai vadovavo Alytaus muziejui. Po II pasaul. karo ištremtas į Sibirą. Grįžęs iš tremties gyveno ir mirė Kaune.) Būrio švietimo vadovu vietoj atsistatydinusio L. Nadzeikos susirinkimas 1937 10 27 išrinko Joną Kopką. Nutarta kreiptis į apylinkės ūkininkus, kad šie šaulių namų statybai paaukotų pinigų arba padėtų natūra.

1937 12 08 būrio susirinkimas vietoj išstojusios iš b. tarybos sekretorės J. Kariniauskaitės išrinko Roką Makaravičių. (Julija Kariniauskaitė gimusi 1909 12 16 Marijampolės apskr. Kamšų kaime; šaulė nuo 1928 m.) Būrio vadas P. Makaraitis 1937 m. gruodžio mėn. prašė XIX rinktinės vado L. Nadzeiką ir J. Kariniauskaitę apdovanoti pasižymėjimo ženklais.

1937 m. gruodžio 19 d. šaulių iniciatyva sušauktas kviestinių asmenų susirinkimas; jo tema – kuo iškilmingiau ir gražiau paminėti Lietuvos nepriklausomybės 20-metį (LCVA 561-18-274). Išrinkti du komitetai: darbo ir propagandos. Į darbo komitetą įėjo 15 žmonių: P. Makaravičius (Makaraitis, mokytojas, būrio vadas), Zigmas Zurlys, Vincas Juškevičius, Šmargonytė (mokytoja), Pilvingių mokytoja (jos pavardė nenurodyta), Vincas Micevičius, Tuloba (mokytojas), Juozas Grigaravičius, Jonas Kopka, J. Bleda (mokyt.), Julius Remeika, Stepas Žibaitis (mokyt.), Vincas Patackas, Kazys Šimas (mokyt.) ir Juozas Sinkevičius. Propagandos komitetas: Vincas Vinkevičius, Rokas Makaravičius, Boļius Juškevičius, Nikodemus Jakubavičius, Juozas Pigaga, Stankauskas ir mokytojas Vinkevičius.

Būrio tarybos sekretoriaus pareigas iš Roko Makaravičiaus 1938 01 09 perėmė Vincas Juškevičius; R. Makaravičius tapo būrio kasininku. Iš knygų fondui pagal aukų lapus surinktų 23,50 Lt už 11,25 Lt nupirktą knygų, o 11,25 Lt skirta š. namų langams įstiklinti. Pagal atskirą aukų lapą langų stiklinimui surinkti 67 litai (LCVA 561-19-738). Š. namuose dėtos lubos ir grindys. Pasak būryje buvusio valdiško turto 1938 m. vasario 1 d. žinių, būryje buvo 8 revolveriai (tačiau visi, atrodo, nuosa-

vi). Balandžio 16 d. 23 šauliai pasižadėjo sudėti po 1 litą š. namų krosnių statybinei medžiagai parvežti į Nedzingę (sąrašas LCVA 561-17-27). Vėlykų antrą dieną, balandžio 18-ąją, būrys surengė vakarą jau savo namuose. Įdomią programą atliko Alytaus gimnazijos vaidintojų trupė, vadovaujama mokytojo Šukio. Pajamos skirtos š. namams įrengti. Be to, mokyt. Šukys dar skaitė paskaitą. Šaulių vakaras namuos surengtas ir balandžio 24 d.; vaidinta 3 veiksmų drama „Nebaigtas žygis”.

Anot 1938 05 18 būrio susirinkimo protokolo, šaulių namus atidaryti ir pašventinti numatyta birželio 12 d. (sekmadienį). Bus pakviesti kaimyninių būrių šauliai, kitų organizacijų atstovai ir atskiri asmenys. Pietumis rūpinsis b. tarybos nariai. Už šaulių salėje būsimas pramogas iš visų ne šaulių organizacijų imti ne mažiau kaip 8 Lt. Pramogų rengėjai patys turės padengti patarnavimo išlaidas ir, jeigu būtų, nuostolius. Iš atskirų asmenų imti ne mažiau 12-kos litų. Jei organizacijos salėje šauktų tik susirinkimus, mokestis būtų iki 2,50 Lt (LCVA 561-19-738). Gegužės 30 d. vyko šaudymo kovos šoviniais pratybos.

1938 m. birželio 12 d. Nedzingės būryje iš tikrųjų buvo didelės iškilmės: pašventinti šaulių namai, o XIX rinktinės kapitonas Jėčys įteikė ginklų. (Domininkas Jėčys vadovavo Alytaus A. Juozapavičiaus šaulių namų statybai 1936-1937 m. Prasidėjus Vokietijos-Tarybų Sąjungos karui 1941 m. birželį, Alytuje susiformavo 3 partizanų būriai; vienam, veikusiam dešiniajame Nemuno krante, vadovavo D. Jėčys. Tačiau vokiečiai sukilėlius palaikė priešais, dalį suėmė, nuginklavo ir birželio 23-osios vakare 42 vyrus Nemuno pakrantėje sušaudė. Jėčys 1944 m. buvo Vietinės rinktinės vadas, nuo 1945 m. – Dainavos apygardos partizanų vadas, o nuo 1946 m. liepos mėn. – Pietų Lietuvos partizanų vadas. Slapyv. Ažuolas. Žuvo 1947 m. rugpjūčio 11 d. Punios šile, Dainavos apygardos partizanų vadavietėje.) Pasak būrio 1938 06 19 susirinkimo medžiagos (LCVA 561-19-745), iš šaulių namų atidarymo šventės gauta 36 Lt gryno pelno, tačiau dalyvavę pietuose turėtų prisidėti dviem litais (matyt, papietavo be pinigų). Pažymėta, kad būryje trūksta drausmės. Būrio vadas P. Makaraitis kalbėjo, kad daugelis būrių turi savo tradicines šventes; pasiūlyta ir nutarta Nedzingės būrio šventę švęsti per Švč. Trejybės dieną (tądien Nedzingės bažnyčioje būna atlaidai). Nutarta į šaulių namus įsileisti krautuvę. Susirinkime kalbėta apie šau-

lių pavardžių atlietuvinimą. B. vadas P. Makaraitis už nuopelnus Lietuvai ir Šaulių sąjungai LŠS 19-kos metų sukakties ir metinės šventės proga birželio 24 d. apdovanotas Šaulių žvaigždės ordinu.

1938 07 09 būrio tarybos posėdyje konstatuota, kad būrys neturi pinigų! Todėl būrio vadas P. Makaraitis padarė 337 Lt išlaidų iš savo pinigų: išpirko vekselį, duotą už š. namų langų ir durų apkaustymo medžiagą (300 Lt), užmokėjo 16 Lt už durų padarymą, 6 Lt – už sienelės nugruntinimą, 5 Lt – už pastotę ir 10 Lt – būrio auka Vl. Putvinskio paminklui. Už medžiagą krosnims būrio vadas rugpjūčio 5 d. išdavė vekselį 500 Lt sumai, o rugsėjo 5 d. – 300 Lt sumai. Už vekselius atsakė būrys, nors juos išpirkti sutiko pats P. Makaraitis ir kreditavo būrį iki 1939 m. sausio 1 d. Jeigu būrys iki tol negalėtų jam išmokėti skolos, tai mokėtų 4 % metinių palūkanų. Būrio ginklams pagal aukų lapus surinkta 104,36 Lt, iš Pilvingių būrio gauta 45,60 Lt, tad iš viso buvo 149,96 Lt; už 125 Lt nupirkta vienas šautuvas, o 24,96 Lt atiduota šaulių namams. Kad namai duotų daugiau pelno, taryba rado reikalą foje pietvakarių gale „vieną langą iki durų nuo krosnies“ užleisti krautuvei; nuomos sąlygas numatys sutartis.

Būrys per varžytines apsiėmė pastatyti tiltą per Nedzingės upelį II rūšies vieškelyje Varėna-Alytus. Tiltlo statybos sąmata – 2493 Lt (tarybos posėdžio 1938 08 04 protokolas). Pelnas teks šaulių namams. Jei bus trūkumas, jį padengs būrys. Sutartį su Merkinės valsčiaus valdyba pasirašys būrio vadas. B. vadas 200 Lt vekselį jau išpirkęs. Būrio taryba 1938 08 23 nutarė vieną š. namų kambarį išnuomoti pašto agentūrai. Susirinkime rugsėjo 11 d. Jonas Kopka pasiūlė sušelpiti nuo perkūnijos nukentėjusį Julijų Kašėtą iš Pilvingių, kuris rėmęs šaulius statant jų namus; skirta 25 Lt pašalpa. S. Žibaitis ragino šaulius prisidėti prie savišalpos kasos. Gruodžio 18 d. susirinkimas į b. tarybą išrinko Stepą Žibaitį (vicepirmininkas), Petrą Gabrielaitį (švietimo vadovas), Joną Kopką (sekretorius) ir Antaną Kunčą (kasininkas); revizijos komisija: Juozas Celencevičius, Juozas Pigaga, Petras Makaravičius.

Tiltlo statybai per Nedzingės upelį būrys išleido 1834,55 Lt; būriui liko 658,45 Lt pelno. Tokiu būdu likviduota skola būrio vadui P. Makaraičiui (tarybos posėdžio 1938 12 15 protokolas). Tačiau užtraukta nauja 120 Lt paskola namams įrengti; be to, dar reikėjo apmokėti 80 Lt

Iršanskui (Jeršanskiui?) Varėnoje I už kreditan paimtas plytas krosnims (plytos vežtos iš Alytaus). B. taryba 1939 m. sausio 31 d. nutarė įsigyti š. namams inventoriaus: uždangų scenai, tris stalus, keturias kėdes, dvi taburetes ir medinę sofą, o suolams nupirkti medžio medžiagos.

Susirinkime 1939 02 26 tartasi dėl šaulių uniformos įsigijimo. Lietuvos šaulių sąjungai Nedzingės apylinkėje nusipelnusių žmonių portretus nutarta iškabinti š. namų salėje; tokie asmenys: kun. Kazimieras Steberiakas, Jokūbas Sluškonis, Antanas Kunkulis (ar Kurkulis?) ir Vincas Kopka. Atviru paliktas Roko Mikalonio paveikslo iškabinimo klausimas. Būrio knyginku išrinktas Adolfas Valukonis; jo metinis atlyginimas – 25 Lt. Pasak būrio tarybos 1939 03 03 protokolo, už 144,40 Lt nupirktą 11,43 kietm. miško medžiagos šaulių namų sienoms apkalti ir baldams padaryti. Tą patį pažymėjo ir būrio susirinkimas kovo 12 d. Subartonių miške nupirktus rąstus nuvežti į Alytų, į lentpjūvę supjauti lentoms, išsivaržė šaulys Juozas Pigaga. Būrio ginklininku išrinktas Jonas Kopka, korespondentu – Petras Gabrielaitis, nors kartu pasakyta, kad pastarasis šaulys nieko nedirbo švietimo srity.

1939 m. kovo 19 d. įsisteigė Nedzingės šaulių kuopa. Steigiamajame susirinkime dalyvavo XIX rinktinės vado padėjėjas kapit. Jėčys. Kuopos vadu tapo Petras Makaraitis. Į kuopos tarybą išrinkti: Antanas Kunca (kasininkas), Kazys Šimas (švietimo vadovas), Stepas Žibaitis (vicepirmininkas), Rokas Makaravičius (sekretorius); revizijos komisija: Izidorius Kalanta, Vincas Venckevičius ir Juozas Pigaga. Balsų dauguma nustatytas 1 Lt kuopos nario mokestis. Nuo šiol Nedzingės š. būrys daugiau figūravo kaip 5 Nedzingės šaulių kuopa. Jai priklausė Nedzingės, Pilvingių, Meškučių ir Giraitės būriai.

Kovo 21 d. posėdyje kuopos taryba patvirtino nuomos už salę vasarą kainą – 8 Lt. Žiemą salę ir kambarius nuomininkai apsikūrens patys. Patvirtintas ir 1938 05 18 susirinkimo numatytas nuomos mokestis iš atskirų asmenų – 12 Lt bei susirinkimams – 2,50 Lt (pinigai sumokami iš anksto). Kovo 25 d. kuopos tarybos posėdyje patvirtinta, kad 120 Lt skola P. Makaraičiui grąžinta, užmokėta 80 Lt Jeršanskiui Varėnoje už 1200 plytų ir Varėnos miškų urėdijai per dvi ratas po 84 Lt (1938 04 01 ir 1939 04 01). Kuopos susirinkimo 1939 04 30 protokole pažymėta, kad prisiminti kun. K. Steberiaکو nuopelnai ir šaulių namų salėje iškabintas

jo paveikslas. Paminėtas balandžio 29 d. miręs rašytojas Juozas Tumas-Vaižgantas. Vaidybos vadovu išrinktas Rokas Makaravičius, knyginin-ku vietoj vasario 26 d. išrinkto A. Valukonio perrinktas Julius Prakapas. Nedzingės bažnyčios remontui kuopa 1939 m. spalio 21 d. skyrė 20 litų, o šauliui, kurio gyvenamąjį namą sudegino griaustinis, 30 litų. Kuopos susirinkime spalio 29 d. vadas P. Makaravičius (Makaraitis) septyniems šauliams prisegė Šaulių žvaigždės medalius. Numatyta Nedzingėje su-rengti lietuvių kalbos, istorijos ir karinio rengimo kursų. Šaulių namų įrengimo darbai dar nebaigti, nors namais naudojasi visa kuopa. Kuo-pos taryba lapkričio 16 d. nusprendė 25 litus skirti neseniai susikūrusiai XXIII Vilniaus šaulių rinktinei paremti, o nuo 1940 m. sausio 1 d. šau-lių namuose atidaryti skaityklą (atidaryti kuopos skaityklą patikslinta 1939 12 31 susirinkime).

1940 m. sausio 14 d. įvyko 5 Nedzingės kuopos metinis susirinkimas (kuopos vadas Antanas Kunca). Dalyvavo 78 šauliai ir kandidatai. Į kuo-pos tarybą išrinkti: mokyt. Juozas Bleda – vicepirmininkas, mokyt. Vy-tautas Šlekys – sekretorius, Zigmas Juškevičius – kasininkas, Rokas Ma-karavičius – švietimo vadovas, kandidatai į tarybą – Juozas Pigaga ir Vincas Venckevičius (pareigomis tarybos nariai pasiskirstė sausio 20 d.). Į revizijos komisiją išrinkti: Julius Remeika, Adolfas Valukonis ir Jonas Prakapas, kandidatai – Vincas Celencevičius ir Jonas Celencevičius. At-stovais į sausio 27 d. numatytą XIX rinktinės suvažiavimą išrinkti: nuo Pilvingių būrio – Vincas Micevičius, Meškučių b. – Vladas Remeika, Nedzingės b. – Jonas Kopka, Giraitės būrio – Juozas Grigaravičius. Šo-kius š. namų salėje galėjo leisti tik kuopos vadas (LCVA 561-19-745). Iš 1939 12 26 surengto vakaro gauta 25,60 Lt pelno. Nutarta pirkti 10 kub. metrų malkų š. namams apkūrenti (kuopos tarybos posėdžio 1940 01 20 protokolas).

Kuopos taryba kovo 17 d. posėdyje pažymėjo, kad vasario 4 d. vykęs vakaras davė 22,65 Lt pelno. Nutarta už 11,25 Lt pirkti „Sakalo“ ben-drovės išleistų pigių knygų. Gegužės 19 d. planuota surengti vaidini-mą „Genovaitė“; drabužius jam nuomoti iš Švietimo ministerijos. Tary-bos posėdžio balandžio 7 d. protokole rašoma, kad iš kovo 25 d. sureng-to šaulių vakaro gauta 52,40 Lt pelno, o balandžio 5 d. vakaro pelnas – 35,75 Lt. Esančiuose tuščiuose š. namų kambariuose leista apsigyventi

sargui. Šalia kitų pareigų, „sargas turi rūpintis, kad skaitykloje nebūtų lošiama kortomis ir geriama degtinė“. Š. namus apšodinti medeliais pavesta Rokui Makaravičiui. Kovo 18 d. degant šaulio Zigmo Juškevičiaus (kuopos kasininko) gyvenamajam namui, sudegė visi šaulių pateisinamieji dokumentai nuo 1938 m. gruodžio 27 d. iki 1940 m. vasario 8 d. ir 53,65 Lt pinigų. Pinigai nurašyti į nuostolius. Pateisinamaisiais dokumentais laikytini įrašai kasos knygoje.

Paskutinysis archyvinis dokumentas apie Nedzingės šaulių veiklą yra kuopos tarybos posėdžio 1940 m. gegužės 2 d. protokolas. Tąkart taryba numatė š. namus artimiausiu metu apdengti gontais. Namų sargu būtų nedzingiškis Juozas Minkevičius. XIX Alytaus rinktinės vadas B. Basiulis gegužės 4 d. rašė LŠS štabo viršininkui dėl Nedzingės būriui priklausiusių partizanų Miko Česnulevičiaus ir Broniaus Jaruševičiaus prašymų gauti savanorių kūrėjų medalius.

LCVA 561-17-14 esančioje 1940 m. (be tikslesnės datos) Nedzingės būrio narių knygoje įrašyti 47 šauliai. Tačiau iš jų 11 išvykę kitur arba jau senokai išbraukti iš šaulių. Iš šio sąrašo tik tokius ir paminėsime: 1934 02 06 išbraukti Jokūbas Tamulevičius, Adomo iš Burokaraistėlės, Feliksas Baravykas iš Pakaršio, Bronius Jaruševičius iš Pamelnyčio, Vac-las Sviklas iš Burokaraisčio, Ramas Stankauskas, Prano iš Zasenkos; Izidorius Kalanta, Jurgio, 1934 m. išvykęs į Pilvingių būrį; Ignas Kau-pas, Igno, pienininkas, 1933 m. išvykęs į Daugus; Zigmas Kalanavičius, Vinco, gimęs Milioniškėje, išbr. 1934 03 12; Pranas Šupienis, Mykolo, 1934 m. išvykęs į Butrimonis; Jonas Gasiūnas, Jono, policininkas, 1932 m. išvykęs į Punią. Sąrašas nepatikimas: jame tik dvi moterys – Genė Sluš-konytė, Vinco iš Pilvingių ir Jonė Verbiekinė iš Tolkūnų; trūksta akty-vaus šaulio Roko Makaraičio, Adolfo Valukonio, Adomo ir kitų.

Atskirai apsistosime ties Nedzingės šaulėmis.

1938 m. spalio 19 d. Nedzingės būrio moterų sportininkių sąrašė – 8 šaulės: Marytė Paslavičiūtė, Anelė Makaravičiūtė, Jadvyga Celence-vičiūtė, Anelė Prakapaitė, Vladžė Petrauskaitė, Genė Pekarskaitė, An-tosė Piščikaitė ir Ona Skerniškytė (LCVA 561-17-13). Šaulių moterų skyriaus vade įvardinta Rokančiuose gyvenusi Marytė Žibaitienė. Be to, skyriui dar priklausė Stasė Juškevičienė ir Petrė Celencevičiūtė. Ta-čiau Nedzingės šaulių moterų skyrius oficialiai įsisteigė tik 1938 m. gruo-

džio 17 d. (LCVA 561-19-759). Steigiamajame susirinkime išrinkta skyriaus taryba ir revizijos komisija. Tarybą sudarė: Anelė Makaravičiūtė, Vladzė Petrauskaitė, Marytė Paslavičiūtė, Zosė Kuncienė, Teofilė Makaravičienė ir Jadvyga Celencevičiūtė; revizijos komisija: Marytė Žibaitienė, Ona Skerniškytė ir Anelė Prakapaitė, nors XIX rinktinės 1938 m. rugsėjo 19 d. įsakymu M. Žibaitienė nuo rugsėjo 7 d. paskirta skyriaus vade (!). Skyriaus susirinkime 1939 m. sausio 24 d. šaulėms pranešta, kad rinktinė nustačiusi būrių mokestį rinktinei po 50 ct nuo asmens. Į šaulių moterų rinktinių atstovių suvažiavimą Kaune išrinktos atstovės iš šių XIX rinktinės būrių: Alytaus, Birštono, Merkinės, Perlojos ir Nedzingės.

Anot moterų skyriaus 1939 02 05 susirinkimo protokolo, nuo vasario 1 d. vykę rankdarbių kurseliai, numatyti mėnesiui, pratęsti iki kovo 18 d.; kovo 19 d. bus surengta rankų darbų parodėlė. Iš vasario 16 d. moterų skyriaus surengto vakaro su 4 veiksmų drama „Vergijos griuvėsiuos“ gauta 47,95 Lt pajamų: į vaidinimą parduoti 102 bilietai – 4 po 1 Lt, 73 po 0,50 Lt, 24 po 30 ct ir 1 už 25 ct. Vakaro išlaidos buvo 23,85 Lt: 8 Lt muzikantams, 14,35 Lt įvairioms prekėms ir 1,50 Lt už salės išvalymą. Tad liko 24,10 Lt gryno pelno.

Moterų skyriaus susirinkime kovo 19 d. dalyvavo rinktinės atstovas kapit. Jėčys. Jis kalbėjo, kad Nedzingėje numatoma įsteigti moterų šaulių būrį, į kurį dar įeis Giraitės, Meškučių ir Pilvingių būrių šaulės. Tą dieną sudarytame skyriaus narių ir kandidačių sąrašė buvo 25 moterys: Zosė Kuncienė, Jonė Verbickienė, Marytė Žibaitienė, Ona Valukonienė, Teofilė Makaravičienė, Ona Vaitulionienė, Anelė Makaravičiūtė, Vladzė Petrauskaitė, Marytė Paslavičiūtė, Petrė Celencevičiūtė, Jadvyga Celencevičiūtė, Anelė Prakapaitė, Genė Pekaraskaitė, Ona Skerniškytė, Ona Juškevičiūtė, Felicija Stankevičiūtė, Veronika Slipkauskaitė, Genė Sluškonytė, Marytė Pigagaitė, Antosė Makaravičiūtė, Zuzana Makaravičiūtė, Emilija Gecevičiūtė, Grigaravičiūtė, Genovaitė Petrauskaitė, Genovaitė Sinkevičiūtė. Susirinkime kovo 25 d. moterys šaulės, tarp kita ko, nutarė nuo kovo 27 d. iki balandžio 2 d. surengti virimo kurselius.

Pagal 1939 m. gegužės 7 d. surengto Motinos dienos minėjimo programą į garbės prezidiumą buvo numatyta pakviesti daugiavaikes apy-

linkės motinas: Sinkevičienę Zigmienę (10 vaikų) iš Laukininkų kaimo, Sadzevičienę Vincienę (9 v.) iš Sangalonių, taipogi 9-nių vaikų motinas Eleną Kašėtienę iš Pilvingių, Viktoriją Grigaravičienę iš Mikniūnų ir Magdalėną Grudzinskiėną, 8-ių vaikų motiną Batulevičienę bei po 7-nis vaikus turinčias Marę Andriuškevičienę iš Nedzingės, Julę Makaravičienę iš Panedzingio, Jadvygą Juškevičienę ir Elžbietą Grigaravičienę iš Sapiegiškės, Petrę Zurlienę iš Burokaraisčio ir Agotą Pigagienę iš Vadėnų. Tačiau Sinkevičienė ir E. Kašėtenė į minėjamą neatvyko, atėjo kitos trys daugiavaikės motinos: Uršulė Stankauskienė, Rožė Prakupienė ir Ona Zurlienė. Kiti garbės prezidiumo nariai – kunigai (klebonas ir vikaras), mokytoja, organizacijų atstovai: tautininkų, pavasarininkų, JŪR (Nedzingės tautininkų apylinkės pirmininkas buvo mokytojas St. Kunca, mergaičių pavasarininkų skyriaus pirmininkė F. Kazlauskaitė). Šauliams atstovavo Rokas Makaravičius. Minėjime kalbėjo mokytojai Z. Kuncienė ir P. (jau vėl ne Stepas!) Žibaitis, klebonas D. Linartas ir vikaras A. Stasevičius, šaulė Vladzė Petrauskaitė. Iš vietos mokytojų ir kunigų aukų kiekvienai daugiavaikei motinai įteiktos dovanos – skarelės. Meninę dalį sudarė vieno veiksmo vaizdelis „Motinos meilė“, eilėraščiai, plastiški šokiai su dainelėmis bei kitos motinoms pritaikytos dainelės (LCVA 561-19-759). (Nedzingės bažnyčios administratorius Donatas Linartas 1947 m. bolševikų nužudytas.)

Moterų šaulių susirinkimas (skyriaus vadė Teofilė Makaravičienė) 1939 m. lapkričio 19 d. nutarė surengti priešdujinės apsaugos kurselius (susitarus su Nedzingės šaulių kuopos taryba), o apylinkėje surengti baltosios medžiagos karo ligoninei rinkimą.

XIX rinktinės moterų š. vadė V. Katilienė gavo T. Makaravičienės 1939 12 05 raportą dėl atleidimo iš pareigų: ji išsikelia iš Nedzingės. V. Katilienė nuomone T. Makaravičienės vieton tinkamiausia būtų Nedzingės miestelyje gyvenusi šaulė mokytoja Z. Kuncienė (Katilienės 1939 12 21 raštas). Tačiau Nedzingės kuopos vadas A. Kunca 1940 02 20 parašė moterų rinktinės vadei, kad jo žiniomis Zofija Kuncienė skyriaus vadės pareigų negalės eiti „dėl nepakankamai tvirtos sveikatos“ (gautas Z. Kuncienės 1940 02 17 raportas). A. Kunca į jos vietą siūlė Rokančių pradinės mokyklos mokytoją Adelę Ražaitytę, kuri žodžiu sutikusi eiti pareigas.

Nedzingės kuopos moterų skyriaus (vadė A. Ražaitytė) XIX rinktinės moterų šaulių vadei 1940 m. balandžio 18 d. nusiųstame sąrašė yra 13 narių ir 8 kandidatės į šaules. Narės: Zosė Kuncienė, Ona Vaitulionienė, Genovaitė Makaravičienė, Ona Skerniškytė, Jadvyga Celencevičiūtė, Petronėlė Celencevičiūtė, Anelė Prakapaitė, Anelė Makaravičiūtė, Genė Pekarskaitė, Ona Valukonienė, Marytė Bledienė (skyriaus sekretorė), Jonė Verbickienė ir Adelė Ražaitytė; kandidatės: Malvina Makaravičiūtė, Ona Juškevičiūtė, Zuzana Makaravičiūtė, Emilija Gecevičiūtė, Marytė Pigagaitė, Antosė Makaravičiūtė, Veronika Slipkauskaitė ir Genovaitė Sinkevičiūtė. Tarp kandidačių buvo įrašyta, bet išbraukta Felicija Stankevičiūtė (LCVA 561-17-13). Balandžio 25 d. susirinkime moterų skyrius nutarė surengti su kitomis organizacijomis Motinos dienos minėjimą, sutvarkyti motinų kapus Nedzingės kapinėse (LCVA 561-18-238 ir 561-18-759). Nutarta surengti gegužinę, kurios pelną skirti į sporto stovyklą Merkinėje vyksiančioms neturtingesnėms šaulėms (deja, sporto stovykla jau neįvyko). Motinos dienos minėjime gegužės 5 d., be moterų, dar kalbėjo vietos klebonas ir pradinės mokyklos mokytojas Juozas Bleda. Mokyklos vaikai deklamavo motinai skirtas eiles, V ir VI skyrių mokinės skaitė savo sukurtus referatus ir eilutes motutėms. Dainavo mokyklos mergaičių duetas, šaulių mergaičių kvartetas ir bažnytinis choras.

Akmens būrys

Kaip žinome iš skyriaus „Nepriklausomybės kovų šauliai partizanai“, Akmens ir Jakėnų apylinkėse partizanai ėmė reikštis 1919 m. rudenį; vėliau jų būrys pakriko. Tačiau 1920 m. vasarą rusų bolševikams lenkų kariuomenę nuvijus Varšuvos link, buvę partizanų būrio telkėjai Vincas Keršys ir Motiejus Aldonis rudenį Jakėnuose ėmė organizuoti šaulių būrį. Veiklus buvo Jakėnų partizanas M. Didika. Pirmieji šauliai buvo to krašto partizanai, į būrį persitvarkę artėjant Želigovskio gaujoms. Nors daugiausia vyrų buvo iš Jakėnų, bet būrys pasivadino Akmens vardu. V. Keršio vadovaujamam būriui tekdavo laikyti barą tarp Akmens ir Puodžių; iš abiejų pusių būdavo Lietuvos kariuomenės dalys. M. Aldonis buvo būrio vado pavaduotojas. Būrys įregistruotas IV

šaulių lauko štabe Alytuje 1920 m. spalio pradžioje. Akmens apylinkėse veikė F. Šemetos vadovaujamas skrajojantis partizanų būrys. 1920 m. spalio 10 ir 11 d.d. lenkai apšaudė lietuvių sargybą ties Paakmenės kaimu ir norėjo užimti tiltą per Merkį, bet šauliai ir partizanai lenkus atmušė, o tiltą spalio 11-osios naktį sugriovė. Spalio 16 d. būrio žvalgai Andrius Putys ir kt. Čižiūnų kaime paėmė į nelaisvę tris lenkų kareivius raitelius, keturis arklius (du pabalnotus) ir porinį vežimą su cukrumi, miltais ir kitais daiktais. Belaisviai ir arkliai perduoti IV lauko štabui Alytuje. Spalio 18 d. būrys susikovė su lenkais ties Bartelių kaimu, susišaudė su lenkų šarvuotu traukiniu. Spalio 24 d. būrys gavo Puodžiuose stovėjusios kariuomenės viršininko įsakymą sudeginti geležinkelio tiltą per Merkį ties Pamerkiais. Tai buvo padaryta: naktį iš spalio 24-tosios į 25-ąją lenkų sargyba nuo tilto pašalinta, o tiltas sudegintas..

Akmens šaulių būriui žvalgyba lenkų pusėje gerai pavyko, nes būryje buvo keli vyrai iš lenkų užimto Smalninkų kaimo. Spalio 28 d. apšaudyti iš Voriškių į Molių kaimą joję lenkų raiteliai. Per susišaudymą lenkai sunkiai sužeidė Augustą Miliauską, kuris ėgulos ligoninėje Alytuje mirė; palaidotas gimtosiose Šarkiškėse. Lapkričio 22 d. karo veiksmai buvo sustabdyti. M. Aldonis ir V. Keršys grįžo mokytojauti į paskirtas mokyklas, kiti šauliai išsiskirstė po namus.

(Kiek kitaip, tačiau netiksliai, to meto įvykius aprašė „Trinitas“ 1938 m. Nr. 2. Anot jo, Akmens partizanų būrys 1920 m. gruodžio 14 d. su lenkais susirėmė Valkininkų miestelyje. Didesnės jėgos spaudžiams, būrys turėjo pasitraukti, palikdamas keletą nukautų saviškių, tarp jų – V. Dovydaitį. Šaulys Eugenijus (ne Augustas) Miliauskas, 60 metų vyras, žuvo gruodžio 20 d. per susišaudymą Šarkiškėse...)

Aprimus mūšiams Akmens apylinkėse, būrys dalyvavo Širvintų-Giedraičių fronte, kur žuvo du šauliai partizanai – Aleksandras Molis ir Jonas Sukackas. Vincas Subas buvo patekęs į nelaisvę.

1921 m. sausio 30 d. Akmenyje įvyko šaulių susirinkimas; jame dalyvavo 31 asmuo ir šaulių Alytaus skyriaus revizijos komisijos pirmininkas kapitonas Adomas Džiuvė. Išrinkta būrio valdyba: pirmininkas – Antanas Matukevičius, sekretorius – Vincas Keršys; būrio vadu paskirtas pusketvirtų metų rusų kariuomenėje tarnavęs vyresnysis puskarininkis, 26 metų ūkininkas Edvardas Keršys, Jeronimo iš Giraitės kaimo

(Matuizų seniūnija; LCVA 561-2-155). Čia pat yra Akmens būrio narių sąrašas (kandidatai į šaulius visi nuo 1920 m. lapkričio 1 d.): Vincas Leonavičius, Vinco (siuvėjas, Giraitė); Vincas Keršys, Andriaus (Giraitė); Edvardas Keršys, Jeronimo; Vincas Miliauskas, Vinco (Šarkiškės); Vladas Miliauskas, Augusto (Šarkiškės); Jonas Miliauskas, Augusto (Šarkiškės); Adomas Biekša, Motiejaus (Šarkiškės); Vladas Matuiza, Benado (Matuizos); Cipras Matuiza, Julijono (Matuizos); Petras Matuiza, Jono (Matuizos); Stasys Matuiza, Jono (Matuizos); Daminas Ladžieta, Jono (Matuizos); Kazys Lankelis (Matuizos); Jonas Barysas (Jakėnai); Jonas Jadzevičius (Jakėnai); Vincas Lubas, Juozo (Jakėnai); Daminas Didika, Felikso (Paručiai); Krisius Balukonis (Paručiai); Vincas Balukonis (Paručiai); Juozas Didika, Antano (Paručiai); Jonas Belevičius (Smalninkai); Jonas Lubas, Stasio (Smalninkai); Pranas Korys, Ipolito (siuvėjas, Maskauka); Juozas Lužys (Maskauka); Petras Bartkevičius (Maskauka); Juozas Bakanauskas (Moliai); Kazys Putys, Tomo (Barteliai); Andrius Putys (Barteliai); Petras Putys, Andriaus (Norvidiškės); Antanas Miklušis (Kamorūnai); Antanas Matukevičius, Antano (Jakėnai); Pranas Miškinis, Tomo (Maskauka); Jonas Iksala (Moliai). Sąrašė dar buvę Juozas Belevičius iš Smalninkų ir Juozas Korys, Ipolito iš Maskaukos, tačiau abu išbraukti LŠS įsakymu kaip mobilizuoti į kariuomenę (Juozas Belevičius, Maksimo bent 1927 m. yra buvęs Perlojos š. būryje.) Jakėnuose gyvenę šauliai J. Barysas ir V. Lubas čia tarnavo pas ūkininkus. Be E. Keršio, rusų kariuomenėje buvo tarnavę dar 4 į šaulius stoję vyrai: V. Leonavičius – puskarininkiu, o J. Barysas, V. Lubas ir A. Miklušis – eiliniaais. 297 Akmens būrį LŠS Centro Valdyba patvirtino 1921 02 25 įsakymu. Edvardą Keršį būrio vado pareigose vėliau pakeitė A. Glaveckas (1923 11 14 raštas XIX skyriaus vadui). Nustovėjęs demarkacinei linijai tarp Lietuvos ir Lenkijos, būrio sudėtis žymiai pasikeitė. Daugelis šaulių partizanų liko Okupuotoje Lietuvoje, kai kurie persikėlė į Nepriklausomą Lietuvą. Būrio veiklos centru tapo Jakėnų kaimas.

297 būrio valdyba (pirmininkas – Vincas Leonavičius, išdininkas – Antanas Matukevičius, sekeretorius – Andrius Glaveckas; b. vadas – Jonas Staknys) 1925 m. kovo 9 d. posėdyje į šaulius priėmė 28 kandidatus: Vinčą Keršį, Vinčą Leonavičių, Joną Staknį, Andrių Glavecką,

Antaną Matukevičių, Juozą Lužį, Valento, Adolfą Vaitkevičių, Benado, Valentą Kamarauską, Juozo, Juozą Kairevičių, Ipolito, Joną Miliauską, Matą Saulėną, Petrą Bartkevičių, Petro, Ciprą Matuizą, Stasį Matuizą, Juozą Bakanauską, Petrą Matuizą, Praną Kairevičių, Ipolito (kitur jie su broliu Juozu vadinami Koriais), Andrių Putį, Joną Aldonį, Matą Aldonį, Antaną Miklušį, Joną Valiukonį, Povilą Leonavičių, Antaną Leonavičių, Matą Pigagą, Domą Didiką, Povilą Bakanauską, Vincą Suchocką, Kazio. Dalis vyrų šauliai buvo nuo 1920 metų, tačiau tik dabar, 1925 m. kovo 1 d., užpildę pareiškimus. Kiti irgi buvo seni šauliai, tik padarę pertrauką dėl tarnybos kariuomenėje. XIX rinktinės valdyba 1925 12 15 visus išvardintus šaulius nutarė priimti į LŠS; rinktinės sąraše dar prirašytas antras Vincas Keršys (LCVA 561-2-507). Beje, šis V. Keršys jau 1921 m. pavasarį buvo šaulių Alytaus skyriaus Garbės teismo narys.

Pasak „Trimito“ 1938 m. Nr. 2, būrys iš naujo pertvarkytas į 19 Akmens būrį 1926 metais. Atgaivinto būrio pirmąją valdybą sudarė: pirmininkas – Adomas Biekša, sekretorius – A. Aldonis, išdininkas – P. Česnulevičius. Tačiau žurnalo informacija netiksli: būrys dar 1927 m. pradžioje ir vėliau vadinosi 297 būriu. 1926 metais į Akmens būrį įstojo į Neprikl. Lietuvą perėjęs ir Onušio valsčiuje apsistojęs Varėnos II gyventojas Petras Suchockas, Juozo. Jis, matyt, kreipėsi į Piliečių apsaugos departamentą dėl Lietuvos pilietybės suteikimo. Departamento sveitimšalių referentas savo ruožtu kreipėsi į LŠS žinių apie atvykėlių. Iš pradžių, 1926 m. lapkričio 12 d., LŠS Organizacijos skyriaus viršininkas žinių apie P. Suchocką kreipėsi į V Trakų rinktinę, t.y. pagal jo gyvenamąją vietą (LCVA 561-2-697), paskui – į XIX Alytaus rinktinę. LŠS Organizacijos skyriaus viršininkas Bliūdžius 1927 m. vasario 2 d. raštu sveitimšalių referentui atsakė: „Į Tamstos raštą iš 1926 m. spalio 28 d. 26234 nr. prisiunčiu surinktas žinias apie šaulį Petrą Suchocką su Akmens šaulių būrio ir Alytaus rinktinės valdybų nutarimais prašant pripažinti jam Lietuvos pilietybę. Priedas: 13 lapų“. Deja, LCVA 561-2-507 priedų nėra.

Pasak XIX rinktinės 1927 01 14 raporto LŠS viršininkui, 297 Akmens būrio vadas tebebuvo viršila Jonas Staknys. LCVA 561-17-114 yra du skirtingi 1927 metais XIX rinktinėje gauti būrio šaulių sąrašai: balandžio 28 d. sąraše 14, gegužės 28 d. sąraše – 13 asmenų. Pirmasis

sąrašas toksai: Povilas Leonavičius, Vinco (gyvena Bytautonyse, Onuš-
 kio valsč.); Jonas Staknys, Alekso (Jakėnai); Vincas Keršys, Motie-
 jaus (Jakėnai); Vincas Leonavičius, Vinco (Jakėnai); Motiejus Aldo-
 nis, Juozo (mokytojas, Jakėnai); Stasys Raškauskas, Krisiaus (kilęs iš
 Pučkornių, gyvena Burbonyse, Onušio valsč.); Stasys Stančikas, Sta-
 sio (Bakaloriškės); Andrius Glaveckas, Stasio (Pamusiai); Petras Pu-
 tys, Andriaus (Laukiapušis); Motiejus Jasiulevičius, Stasio (gimęs Puč-
 kornėse, gyv. Ginakiemyje, Onušio valsč.); Andrius Putys, Andriaus
 (Laukiapušis); Motiejus Saulėnas, Motiejaus (Karpiskės); Stasys Ma-
 tuiza, Stasio (Jakėnai); Andrius Verseckas, Damino (Kareivonys).
 Į antrąjį sąrašą įrašyti: Antanas Matukevičius, Antano (Jakėnai); Jo-
 nas Aldonis, Juozo (g. Jakėnuose, gyv. Cepunkoje, Onušio valsč.);
 Daminas Didika, Felikso (Paručiai); Antanas Miklušis, Antano (Va-
 rėna I); Kastantas Marcinkevičius, Kastanto (tarnauja Damononyse,
 Onušio valsč.); Valentas Kamarauskas (Maskauka); Juozas Lužys
 (Maskauka); Petras Bartkevičius (Maskauka); Petras Suchockas, Juozo
 (g. Giraitėje, gyv. Bytautonyse, Onušio valsč.); Vincas Suchockas,
 Vinco (g. Akmenyje, gyv. Grendavėje, Onušio valsč.); Juozas Kaire-
 vičius, Martyno (Maskauka); Pranas Kairevičius, Martyno (Maskau-
 ka); Adomas Biekša (g. Šarkiškėse, gyv. Akmenyje). Anot sąrašų, visi
 į juos įrašyti šauliai priimti 1920 m. kovo 10 d., išskyrus J. Aldonį
 (1921 m.). Tačiau toks teiginys nepatikimas, žinant, pavyzdžiui, kad
 P. Suchockas į Neprikl. Lietuvą perėjo tik 1926 m.; įtarimą kelia S.
 Matuizos tėvo vardas – Stasys; broliai Juozas ir Pranas Kairevičiai (Ko-
 riai) anksčiau buvo Ipolito sūnūs... Toje pačioje byloje esančiame tre-
 čiaame šaulių sąrašė be datos yra 29 asmenys. Sprendžiant iš kitų bylos
 dokumentų, sąrašas sudarytas irgi apie tą patį laiką, kaip ir anie du.
 Jame nėra P. Bartkevičiaus, M. Aldonio, S. Raškausko, M. Jasiulevi-
 čiaus, M. Saulėno ir A. Versecko, užtat yra nauji šauliai: Adolfas Vait-
 kevičius, Petras Ratkevičius, Motiejus Vičkačka, Juozas Gaurys, Jo-
 nas Butrimavičius, Petras Radzevičius, Motiejus Jaraminas ir Motie-
 jus Keršys. Yra broliai Juozas ir Pranas Kairiai (1921 m. jie Koriai,
 1927 m. sąrašė – Kairevičiai). Dar viename Akmens būrio sąrašė pa-
 žymėta, kad J. ir P. Kairiai bei M. Vičkačka kandidatais tapę
 1927 metais.

Būrį 1927 m. liepos 24 d. aplankė XIX rinktinės vadas A. Petruškevičius. Jo kalbos klausėsi apie du šimtus žmonių. Dar kalbėjo Vilniui vaduoti sąjungos vyresnysis instruktorius Vincas Uždavinsys (žurnalistas, kilęs iš Paručių). Būrio susirinkime 1927 12 21 nauju b. valdybos pirmininku išrinktas Adomas Biekša (anksčiau buvo V. Leonavičius), išdininku paliktas tas pats Juozas Kairys. Neaišku dėl vado: juo būtų Juozas Kairys arba Valentas Kamarauskas. Nutarta rinkti po 1 Lt būrio vėliavai įsigyti (LCVA 561-19-50). Tačiau anot 1928 03 15 b. valdybos posėdžio protokolo, būrio vadas buvo Zenonas Miklušis. Valdyba pažymėjo, kad būrio raštvedyboje yra didelė netvarka. Tartasi, kaip būrį padaryti pavyzdingu: toks yra naujosios valdybos uždavinys!

B. visuotinis susirinkimas 1928 03 25 vėl perrinko būrio valdybą: pirmininkas – Adomas Biekša, išdininkas – Pranas Binkevičius, sekretorius – Antanas Aldonis, nariai – Kazys Paznėkas ir Andrius Putys, gyvenęs Norvydiškėse. Valdyba kovo 30 d. svarstė, kaip greičiau sutvarkyti būrį, kokių priemonių imtis prieš tuos šaulius, kurie nepaiso b. valdybos nutarimų ir nemoka nario mokesčio. Nutarta Akmenyje surengti vakarą su Kazio Alytos 3 veiksmų komedija „Ant bedugnės krašto“. Visuotinis susirinkimas balandžio 22 d. į tikruosius šaulius priėmė 12 kandidatų: Petrą Česnulevičių, Vinčą Biekšą, Petrą Vainilavičių, Antaną Stankevičių, Kazį Paznėką, Zenoną Miklušį, Antaną Aldonį, Antaną Glavecką, Praną Binkevičių, Stepą Stankevičių, Joną Pagonį ir Joną Keršį. Taigi net būrio vadas Z. Miklušis buvęs tik kandidatas į šaulius. Visi šauliai atsisakė imti iš rinktinės atsiųstus liudijimus, kuriuose įrašyta, kad naujokais į LŠS jie priimti tik 1926 m. spalio 19 d. ir nelaikomi esą šauliais nuo 1919-1920 metų. Šaulių dauguma dalyvavo partizanuose, kai Šaulių sąjunga dar nebuvo galutinai susiformavusi, ir pageidavo, kad nario liudijimuose būtų įrašytos senesnės datos. Tačiau kažkodėl būrio valdyba aukščiau minėtus 12 vyrų į tikrus šaulius vėl priiminėjo gegužės 8 d. posėdyje. Rinktinės taryba rugpjūčio 23 d. nutarė tvirtinti tik 8 šaulius, o Z. Miklušio, A. Stankevičiaus, J. Pagonio ir J. Keršio netvirtino (LCVA 561-2-568).

B. valdyba, siekdama labiau sudrausminti šaulius, 1928 08 28 nutarė juos bausti: už neatvykimą į visuotinį susirinkimą, rikiuotės pamokas ar šiaip svarbų renginį pirmą kartą – 1 Lt, antrą kartą – 2 Lt ir toliau kiek

vienąkart po 3 Lt. Į šaulius priimtas kandidatas Motiejus Bartašiūnas (mirė 1931 m.), o išbrauktas į lenkų pusę pabėgęs Jonas Pangonis. Valdybos nutarimą apie šaulių baudimą rugsėjo 16 d. patvirtino visuotinis susirinkimas. Būrio vado pavaduotoju nuo spalio 1 d. paskirtas Jonas Keršys.

B. susirinkimas 1928 m. lapkričio 1 d. pakeitė b. valdybos sudėtį. Pirmininku išrinktas mokytojas Justinas Rūbas, kasininku – Petras Česnulevičius, sekretoriumi – Antanas Aldonis, nariais – V. Keršys ir V. Kamarauskas. Karinio parengimo pamokas nutarta rengti kiekvieną šventadienį – po 4-5 val.! Tačiau jas sunku rengti be ginklų – reikia šautuvų. Svečias kapitonas B. paaiškino, kad, kaip ir kariuomenėje, šaulys turi pirmiau išmokti, kaip su ginklu elgtis, o tik paskui galės jį gauti.

XIX rinktinės taryba 1928 m. gruodžio 1 d. nutarė apdovanoti Lietuvos nepriklausomybės 10-mečio medaliais 297 Akmens būrio šaulius: Adomą Biekšą, Motiejų Aldonį, Vincą Keršį, Motiejaus, Stasį Matuizą, Antaną Aldonį, Petrą Česnulevičių, Antaną Mikelevičių, Vincą Lubą, Petrą Bartkevičių, Antaną Matukevičių ir Andrių Glavecką. Į būrį nutarta priimti Justiną Rūbą ir Joną Keršį (LCVA 561-19-51; pagal LCVA 1119-1-401 Adomas Biekša medaliu apdovanotas 1928 05 15). Vietoj Antano Mikelevičiaus iš tikrųjų turėtų būti Antanas Miklušis, juolab, kad ir LCVA 561-17-115 yra apdovanojamų 11-kos šaulių 1928 11 19 sąrašas. Medaliu atskirai dar buvo apdovanotas Motiejus Keršys. Būrio valdyba 1928 07 14 buvo nutarusi pasiūlyti apdovanoti Nepriklausomybės medaliais 24 šaulius ir buvusius partizanus: 22 iš jų 1920-1921 metais dalyvavo mūšiuose su lenkais Varėnos-Valkininkų ruože, o du pasižymėjo kitokiu veiklumu. Trys pasižymėję buvę būrio nariai gyveno Okupuotoje Lietuvoje: Petras Matuiza, Jono bei broliai Jonas ir Vladas Miliauskai. Pastarųjų tėvas Augustas Šarkiškį kaime neva lenkų nužudytas už sūnų dalyvavimą partizanuose (? LCVA 561-17-134). Būrio vadas tuo metu buvo S. Stankevičius, b. v-bos pirmininkas – A. Biekša, sekretorius – A. Aldonis, v-bos narys – A. Putys.

Rinktinė 1928 12 07 išdavė pažymėjimą būrio šauliui Adomui Biekšai, kad jis yra šaulys nuo 1919 m. rugsėjo 10 d. Sąžiningas, doras, blaivus, „ištikimas kaipo šaulys, taip ir kaipo pilietis” (LCVA 561-19-55).

Antanas Aldonis 1929 m. balandžio mėn. išrinktas būrio korespon-

Septyniolika
 297- Akmens šaulių būrio šaulių kuriems
 reikalinga išduoti šautuvus ir jiems laikyti
 leidimai.

Pavardė ir vardas	Gyvenamoji vieta	Postaba
Aldonis Antanas	Jakėnų km.	Varenos valst.
Pūlys Andrius	Korvydikių vien.	
Čekmulevičius Petras	Pasakmenės km.	
Samarauskas Valentas	Maskauckos km.	
Paleckas Vincas	Vargirdonių dv.	
Žilinskas Aleksandras	— — km.	
Čeršio Jonas	Žilimėlių km.	

Būrio valdybos Pirminis
[Signature]

1928-X-14d.
[Signature]

Akmens būrio šaulių, kuriems reikėtų išduoti šautuvus ir leidimus juos laikyti, sąrašas. 1928 10 17

dentu. Rinktinės 1929 m. gegužės 20 d. įsakymu Jakėnų šauliams perduota Alytaus miesto ir apskrities komendanto pulk. leit. Vimerio padėka už tai, kad vasario mėnesį „Jakėnų kaimo šauliai, budriai stovėdami Nepriklausomos Tėvynės sargyboje, sulaukė siųstą Lietuvon Plečkaičio agentą su ginklais“ (LCVA 561-2-612). B. valdyba rugpjūčio 20 d. nutarė per Dešimtinių atlaידus Akmenyje surengti gegužines, kurios duotų pajamų būrio vėliavai įsigyti. Rugsėjo mėn. į Alytaus apskr. Simono valsčių persikėlė Bytautonyse gyvenęs būrio šaulys P. Suchockas (liudijimas Nr. 41111); jo narystė Šaulių sąjungoje kažkodėl nutrūko. Spalio 6 d. būrys pratinosi šaudyti kovos šoviniiais. Susirinkime spalio 9 d.

po šaulio P. Jurevičiaus kalbos apie Vilniaus reikšmę Lietuvai priimta rezoliucija Vilniaus vadavimo reikalui. Būrio valdyba (pirmininkas – J. Rūbas, sekretorius – A. Aldonis; b. vadas – Jonas Keršys) 1929 m. gruodžio 4 d. nutarė priimti į šaulius Romą Radziukyną, Emiliją Avie-taitę, Praną Makselę, Povilą Česnulevičių, Valentą Keršį, Vinčą Jurge-levičių ir Antaną Nacevičių.

Būrio šauliai 1930 m. vasario 23 d. Jakėnų pradinėje mokykloje vai-dino 4 v. scenos vaizdelį „Laisvės kovotojai“. Rinktinės vadas A. Pet-ruškevičius balandžio 23 d. dalyvavo steigiant Akmens būrio šaulių gran-dį Pabėzninkų kaime. Visuotiniame susirinkime gegužės 17 d. (ar 18 d.), mokytoju J. Rūbui pasiūlius, nutarta ruoštis būrio 10-mečio šventei. Iš-rinktas 9 žmonių komitetas. Būrys užsisakė vėliavą.

Gyvavimo dešimtmečio sukaktuves būrys atšventė 1930 m. birže-lio 27 d. Po pamaldų Akmens bažnyčioje šventoriuje pašventinta bū-rio vėliava ir priimta šaulių priesaika. Apeigas atliko kunigas Miku-čionis. Vėliavą būriui įteikė Alytaus apskr. karo komendantas Vime-ris; ją priėmė būrio valdybos narys A. Aldonis. Vimeris priėmė šaulių paradą. Pasveikino XIX rinktinės vadas Petruškevičius. Klebonijos so-de vyko atviras būrio susirinkimas. Dalyvavo daug žmonių. Būrio kū-rimosi istoriją papasakojo pirmasis būrio vadas mokytojas Vincas Ker-šys. Atsistojimu ir tylos minute pagerbti Nepriklausomybės kovose žuvę šauliai partizanai Augustas Miliauskas, Jonas Sukackas ir Aleksand-ras Molis. Pasiūsti sveikinimai Respublikos Prezidentui, LŠS valdybai ir viršininkui, Savanorių sąjungai ir kt. Būrį sveikino: XIX rinktinės moterų skyriaus vardu – Petruškevičienė, 2 šaulių kuopos vardu – A. Ryliskis, Vilniui vaduoti sąjungos Akmens skyriaus vardu – J. Rū-bas, nuo V Trakų rinktinės 3-jų būrių – A. Matukevičius, nuo Perlojos šaulių – Vl. Aravičius, 1 kuopos vardu – Brazdžionis, užfrontės gyven-tojų vardu – Jankauskas ir P. Biržys. Vakare, grojant XIX rinktinės orkestrui, vyko gegužinė.

Spėjamame 1930 m. Akmens būrio sąrašė (LCVA 561-17-118) yra 15 šaulių: Valentinas Kamarauskas, Juozo (Maskauka); Juozas Kaire-vičius, Ipolito (Maskauka); Stasys Matuiza, Jono (Jakėnai); Andrius Putys, Andriaus (Jakėnai); Motiejus Aldonis, Juozo (mokytojas, Jakė-nai); Petras Česnulevičius, Juozo (Akmuo); Vincas Biekša, Motiejaus

(Akmuo); Antanas Glaveckas, Miko (Jakėnai); Jonas Keršys, Grigo (Žilinėliai); Justinas Rūbas, Ambroziejaus (mokytojas, Akmuo); Antanas Aldonis, Juozo (Jakėnai); Jonas Aldonis, Juozo (Jakėnai); Jonas Binkevičius, Prano (ar tik ne Pranas Binkevičius, Jono? pasienio policininkas, Jakėnai); Vladas Zemenskas, Jokūbo (Vazgirdonys); Petras Naujalis, Vlado (stalius, Vazgirdonys). Toliau, šaulių apibūdinimo lapuose, Andrius Putys pavadintas kontrabandininku, o P. Naujalis esąs pasienio policininkas.

„Trimitą“ 1930 metams būryje buvo užsiprenumeravę 13 šaulių, tarp jų: Justinas Rūbas, Emilija Avietaitė, Bonifacas Česnulevičius (perlojiškis, pasienio policininkas), Stepas Stankevičius, Anastazija Kazlauskaitė (vėliau Širkienė, 1903-1990), Petrė Paškevičiūtė. Šauliai Justinas Rūbas, Petras Česnulevičius, Antanas Aldonis ir Jonas Keršys už pastangas platinant spaudą 1928-1929 m. XIX rinktinės 1930 06 24 įsakymu apdovanoti knyga „Įstabieji pasaulio dalykai ir reiškiniai“. Mokytojas J. Rūbas 1930 m. rudenį išvyko iš Akmens apylinkės.

XIX rinktinės vadas 1931 m. vasario mėnesį slaptu raštu kreipėsi į Alytaus apskr. viršininką: „Prašau suteikti žinias apie virš minėtus asmenis ištikimybės, doros ir elgesio atžvilgiu“. Tie asmenys: Antanas Mikėlionis, Alekso, policininkas, gyv. Paakmenės kaime; Juozas Kasperavičius, Miko, žemdirbys iš Vazgirdonių kaimo; Aleksandras Širka, Jokūbo, mokytojas, gimęs 1907 m. Varšuvoje, gyv. Miletonių kaime. Mat Akmens š. būrio valdyba 1931 01 21 atsiuntė rinktinės štabui tų 3-jų asmenų pareiškimus; būrys prašė laikyti juos šauliais ir prisiųsti narių liudijimus. B. valdyba rėmėsi sausio 17 d. posėdžio protokolu; tie asmenys jau išbuvę bandomąjį laiką. Apskrities viršininko nuomonės byloje nėra, nors ji, tikriausiai, buvo teigiama. Būrio valdyba sausio 17 d. buvusi tokia: pirmininkas – A. Aldonis, iždininkė – E. Avietaitė, sekretorius – P. Česnulevičius; b. vadas – Jonas Keršys. Pastarasis nedalyvavo rinktinės būrių vadų suvažiavime ir vasario 3 d. rinktinės vadui atsirašė: „Šiuo pranešu, kad dėl blogo kelio autobusai nėjo, todėl į būrių vadų suvažiavimą nebuvo galimybės atvykti“. Atsiliepdamas į Varėnos I būrio prašymą paaukoti 100 litų šaulių namams baigti, Akmens būrys vasario 16 d. susirinkime vieningai nutarė paaukoti prašomą sumą.

B. susirinkime 1931 m. kovo 8 d. šaulys A. Širka skaitė paskaitą „Šau-

lio pasiruošimas". XIX rinktinės valdyba balandžio 26 d. patvirtino Akmens būrio naują valdybą: pirmininkas – A. Širka, išdininkė – E. Avietaitė, sekretorė – P. Paškevičiūtė. Tačiau į būrį Aleksandrą Širką rinktinė priėmė tik birželio 5 d. posėdyje; tąkart į šaulius dar primti Antanas Mikelonis ir Juozas Kasperavičius. Susirinkime gegužės 17 d. būrio valdybos pirmininkas A. Širka b. šauliui Jonui Staranavičiui įteikė rinktinės vado dovaną už pavyzdingą šaudymą šaulių manevruose. Po būrio vado Jono Keršio paskaitos apie nuodingąsias dujas išrinkta priešdujinės apsaugos komisija: pirmininkas – Pranas Aldonis, nariai – Antanas Glaveckas ir Petras Česnulevičius. Dr. Jurgaitis (gal A. Grigaitis?) paskaitė paskaitą apie užkrečiamąsias ligas.

Skaudus smūgis būrį ištiko 1931 m. birželio 2 d.: mirė pavyzdingas šaulys Motiejus Bartašiūnas. Kitą dieną jis palydėtas į Vazgirdonių kapines. Prie kapo duobės kalbėjo b. valdybos pirmininkas A. Širka. Velioniui atsaliutuota trimis šautuvų salvėmis. M. Bartašiūnas buvo tik 24 metų, su žmona gyveno vos dvejus metus ir paliko mažą sūnelį. Lauke dirbusį šaulį nutrenkė žaibas.

Birželio 12 d. būrys suruošė gegužinę. Grojo kaimo muzikantai; buvo ir bufetas. Sveikinti prezidento Antano Smetonos vardinių proga būrio atstovai buvo nuvykę į Kauną. Susirinkime birželio 14 d. b. v-bos pirmininkas A. Širka perskaitė gautus aplinkraščius ir įsakymus. Susirinkimas liepos 12 d. nutarė, kad Vytauto paminklo Perlojoje atidengime turi dalyvauti visi būrio šauliai, išskyrus tuos, kurie turi rimtų kitų reikalų. Išrinktas atstovas žemės sklypui būrio reikmėms įsigyti. Korespondentu išrinktas Petras Česnulevičius. Priimta protesto rezoliucija dėl gegužės 29 d. įvykių Valkininkuose. Rezoliucijoje, be kita ko, rašoma: „... Jums, nukentėjusiems, brangūs broliai, nuo žiauraus lenkų durklo, ir kitiems pavergtiems siunčiame giliausią užuojautą. Nenusiminikit, nes kiekvienas jūsų pralieto kraujo lašas artina jums išvadavimo valandą, kada nereikės bijotis lenkų durklo, kada mes „prošepanus“ su visais jų durklais ir granatomis nuvysim į Varšuvą...“ Mat po Vilniaus vyskupo sufragano K. Michalkevičiaus Valkininkų bažnyčios vizitacijos į vyskupo išlydėtuves atvykusi lenkų kavalerija pareikalavo, kad lietuviai pamestų tautiškas spalvas. Daugelis lietuvių iš Valkininkų miestelio ir kelių kaimų buvo sužeisti durtuvais ir kardais, o vyskupas į tai

nereagavo. Valkininkų įvykiai plačiai atspindėjo to meto Nepriklausomos Lietuvos ir Vilniaus lietuvių spaudoje, visoje Lietuvoje priimta ir paskelbta dešimtys protesto rezoliucijų. Vilniaus lietuvių laikraščio „Vilniaus rytojus“ birželio 10 d. Nr. 35, aprašęs Valkininkų įvykius, lenkų valdžios buvo konfiskuotas.

XIX rinktinės 1931 07 21 įsakymu būrio vadui Jonui Keršiui pareikštas griežtas papeikimas už sugadinimą 18 rusiškų kovos šovinių, panaudojus juos saliotavimui per šaulio M. Bartašiūno laidotuves. Naudoti kovos šovinius saliotavimui, nors jie būtų ir būrio nuosavybė, griežtai draudžiama. Tam tikslui tinkami šoviniai gaunami rinktinėje (LCVA 561-17-49). Būrio vado pavaduotoju nuo rugpjūčio 1 d. paskirtas ats. jaun. puskarininkis Pranas Radžiūnas (Radžiukynas? rinktinės 1931 12 29 įsakymas). Vėliau jis tapo būrio vadu. Rugpjūčio 15 d. vyko rikiuotės pamoka, kuriai vadovavo ats. jaun. puskarininkis S. Stankevičius; po pamokos – visuotinis susirinkimas. Būrys pasiryžo iki lapkričio mėnesio išeiti visą naujokų paruošimo programą. Rikiuotės pamoka ir sporto patikrinimas Jakėnų pradinės mokyklos aikštėje surengti rugpjūčio 23 d.

Susirinkime 1931 10 11 vėl iškeltas klausimas įsigyti žemės sklypą. Lapkričio 8 d. susirinkime Akmens pradinėje mokykloje kalbėta apie manevrų reikšmę. Priimta rezoliucija dėl lenkų nušauto pasienio policininko šaulio Jurgio Kybarto, žuvusio prie Baltamiškio Vievio apyl. (savo puskarininkį Palecą lenkų valdžia apdovanojo aukšto laipsnio kryžiumi). Buvo dvi paskaitos: ats. leitenanto Miliukevičiaus – „Šaulio ypatumai“ ir A. Širkos – „Ar yra galimumų Vilnių atvaduoti“ (pasak kito šaltinio, paskaitą apie Vilnių skaitęs Vilniui vaduoti sąjungos instruktorius Sabalis). Tą pačią dieną surengtas viešas vakaras; vaidintas 2 v. scenos vaizdelis „Ponaitis“. Visuotinis susirinkimas gruodžio 8 d. skirtas būrio 12 metų sukaktuvėms paminėti. Dalyvavo rinktinės vadas Petruškevičius ir ulonų pulko kapitonas. Susirinkimą pradėjo b. valdybos pirmininkas A. Širka. Be kitų, būrį Jaunosios Lietuvos sąjungos Jakėnų skyriaus vardu sveikino mokytoja Petronė Paškevičiūtė, Vilniui vaduoti sąjungos Akmens skyriaus vardu – A. Širka (LCVA 561-19-118).

LCVA 561-17-132 yra Akmens būrio 6 šaulių, apie 1931 metus užsisiakusių revolverius, sąrašas (dokumetas be datos). Emilija Avietaitė ir

Petrė Paškevičiūtė, sumokėjusios po 83 Lt, užsisakė „Mauser 6,35“; Petras Naujalis – „Mauser 7,65“, kainavusį 91 Lt (įmokėjo 20 Lt); Stasys Matuiza ir Aleksandras Širka, sumokėję po 20 Lt, užsisakė po 79 Lt kainavusius „Browning 7,65“; Antanas Nasavičius (gal Nacevičius?) užsisakė 60 Lt kainavusį „Česka 6,35“ (įmokėjo 20 Lt). Užsakyta 300 šovinių: 7,65 kalibro – 175, 6,35 kalibro – 125. Už šovinius sumokėta iš karto.

Būrio valdyba 1931 04 19 nutarė laikyti būrio nariais 5 asmenis, tarp jų – Stasį Karpičių. XIX rinktinė 1932 01 09 paprašė Trakų apskr. IV nuovados viršininko suteikti žinių apie jį (S. Karpičius – buvęs Žilinių būrio šaulys). Nuovados viršininko sausio 22 d. atsakyme rašoma, kad Stasys Karpičius, gyvenęs Onušio valsč. Bytautonių kaime, „yra žymus kontrabandininkas, kuris prisidengęs šaulio vardu, gabena iš Lenkijos prekes“. „Kadangi jis palaiko ryšius su kontrabandininkais, tad ir politiniu atžvilgiu yra abejotinas.“ Rinktinės vadas Petruškevičius 1932 03 12 parašė Akmens būrio valdybai, kad ši pratęstų bandomąjį stažą S. Karpičiui, nes jis gabena prekes iš Okupuotos Lietuvos ir nubaustas 7000 Lt bauda; jis apeliavęs į Vyriausiąją Tribunolą, bet byla dar neišspręsta (LCVA 561-19-91).

Kaip rašė „Trimitas“ 1932 m. Nr. 5 (sausio 28 d.), Akmens būryje karinis pasirėngimas vyko sparčiai. Mokyta si kas šventadieni. Vado vavo būrio vadas Jonas Keršys ir kiti puskarininkiai. Ruoštas vakaras, kurio pelnas būtų paskirtas Varėnos I šaulių namams. Renkant „Trimito“, „Mūsų kalendoriaus“ ir kitų leidinių prenumeratą pasižymėjo šauliai A. Venclovas ir P. Česnulevičius. Kovo 1 d. būryje lankėsi rinktinės vadas Petruškevičius. Vyko šaulių karinio parengimo egzaminai pagal LŠS nustatytą karinio parengimo programą. Dalyvavo 27 iš 37 šaulių. Egzaminams buvo ruošęsi 13 kariuomenėje netarnavusių šaulių; kai kurie į karinio parengimo pamokas važinėjo 5-6 km. Išlaikė 10: Jonas Didika, Vladas Žemaitis, Antanas Glaveckas, Andrius Jadzėvičius, Juozas Kasperavičius, Petras Česnulevičius, Petras Žemaitis, Juozas Aldonis, Stasys Mankeliūnas, Aleksandras Širka. „Šauliai atsakinėjo kaip tikri kariai, baigę naujokų apmokymą“ (geriausiai laikė P. Česnulevičius). Egzamino neišlaikė Vincas Jurgelevičius, Juozas Rumskas ir Martynas Lukšys (LCVA 561-2-776). Posėdyje kovo 3 d. rinktinės valdyba Akmens būrio šauliais patvirtino kandidatus nuo 1930

12 20 Valentina Zaliecką, Stasį Mankeliūną ir Juozą Rumską. Vakara Akmens pradinėje mokykloje būrys surengė balandžio 17 d. Vaidino „Nepasisekė debiutas“; kitus scenos dalykėlius atliko šios mokyklos mokiniai.

Antrą kartą 1932 metais rinktinės vadas į būrį atvyko birželio 29 d. Kartu dalyvavo rinktinės atstovas pulk. leit. Basiulis. Po susirinkimo nuvykta į namus pas šaulį invalidą Motiejų Aldonį, kuriam įteikta Šaulių žvaigždė (ordinas); ja Respublikos Prezidentas šaulį apdovanojo LŠS metinės šventės proga. Būrio vadą Joną Keršį pakeitęs Pranas Radziukynas (ar Radžiūnas?), tačiau jis pareigas ėjo trumpai: nuo liepos 2 d. atleistas (rinktinės 1932 08 30 įsakymas) ir vadu paskirtas Daminas Nacevičius (po kurio laiko jį vėl pakeitė Jonas Keršys). B. susirinkime liepos 10 d. pareikštas viešas papeikimas valdybos sekretoriui, kad vilkina atsakyti į rinktinės štabo terminuotus raštus. Nutarta platinti Vilniaus pasus. Išklaudyta šaulio P. Česnulevičiaus paskaita. D. Nacevičius su leidimu lauko darbams liepos 5 d. perėjo į lenkų pusę. Lenkų kareiviai jį sugriebė ir sumušė, teko kelias dienas sirgti. Susirinkime lapkričio 13 d. mokyti. A. Širka skaitė paskaitą „Špionažas ir jo reikšmė“, o šaulys J. Putys – „Sprogstamoji medžaga“.

Būrio susirinkime 1933 m. sausio 15 d. šaulių ugniagesių komandos viršininkas D. Nacevičius pranešė apie gaisrą Puodžių kaime ir šaulio Andriaus Pučio sumanumą jį gesinant. Pradėtas organizuoti būrio choras; jam vadovautų mokytojas A. Širka. Nutarta pasiųsti per radiją protestą dėl Girežerio skerdynių. (Girežerio skerdynės – 1933 m. sausio 1 d. įvykiai šiame kaime. Į Petro Sčesnulevičiaus namuose surengtą jaunimo pasilinksminimą įsiveržę iš Mitraukos atvykę girti lenkų kareiviai pasieniečiai pradėjo krėsti namus ir susirinkusius, neva ieškodami ginklų. Pro užstotas duris niekas negalėjo išbėgti. Durtuvais sužeisti apie 9 žmonės, tarp jų dvi merginos. Labiausiai nukentėjo Petras Dvareckas, Liudviko: jam buvo perrėžtas pilvas. Trys vyrai nuvežti Varėnos ligoninėn. Per Kauno radijo žurnalą „Pavergtas Vilnius“ skelbti visuomenės protestai ir užuojautos girežeriškiams iš visos Lietuvos. Protestų yra gavusi ir Šaulių sąjunga.)

Rinktinės vadas Petruškevičius Akmens būryje lankėsi 1933 02 28. Patikrinta, kaip einama karinio parengimo programa. Dalyvavo 26 šau-

liai iš 34. Atsakinėjo gerai. Susirinkime rinktinės vadas viešai pagyrė Andriaus Pučio nuopelnus ir padėkojo už pasišventimą. Mat šaulys pasižymėjo per gaisrą pas ūkininką Andrių Tarailą Puodžiuose, nors gal ir ne taip labai, kaip buvo pranešta rinktinės vadui ir rašyta laikraščiuose. Būrys paminėjo Vlado Putvinskio mirties sukaktuves. Gegužės 10 d. būryje, vėl atvykus rinktinės vadui, surengtas šaudymas kovos šoviniiais. Dalyvavo 16 Akmens būrio šaulių, 18 – Babriškių būrio ir 5 iš Daugų būrio Geidukonių skyriaus (iš viso 39 šauliai). Po šaudymo 4 kariuomenėje netarnavę šauliai egzaminuoti iš karinio parengimo.

1933 m. liepos 28 d. lenkų KOP kareiviai ties Paakmenės kaimu keturiais šūviais apšaudė Akmens būrio šaulį Stepą Stankevičių, kuris uniformotas ėjo prie Merkio žvejoti. Ketvirtoji kulka kliudė šaulio petį. Paskui lenkai savo elgesį norėjo primesti Lietuvos pasienio apsaugai – esą ji šaudžiusi. Liepos 29 d. lenkai suėmė būrio šaulį Petrą Česnulevičių, bedirbantį lauke jų pusėje, ir nusivarė į KOP Smalninkų būstinę (stražnicą), paskui į Varėną II, į karinės žvalgybos punktą. Iš kito šaulio lenkai atėmė leidimą eiti dirbti laukų į Okupuotą Lietuvą, nes neva tas šaulys ant lenkų sargybos būdelės užrašęs: „*Litwin zmyśli, Niemiec zrobi, Polak głupi wszystko kupi*” (Lietuvis sugalvos, vokiečiai padarys, o kvailas lenkas viską nupirks).

Būrio susirinkime 1933 10 22 A. Širka skaitė paskaitą apie Klaipėdą. Pagerbti lakūnai Darius ir Girėnas ir lenkų nužudytas lietuvis Juozas Bakanauskas iš Molių kaimo. Būrio šaulys Vl. Žemaitis, spalio 17 d. plentu važiuodamas per Babriškes, pamatė bėgantį vilką. Greit nubėgęs pas kitą šaulį, pasiskolino šautuvą ir iš 800 metrų atstumo vilką nušovė.

XIX rinktinės 1933 11 09 įsakymu būrio vadui Jonui Keršiui pareikštas papeikimas už dviejų rinktinės vado raštų neišpildymą. Gruodžio 11 d. būrys minėjo savo keturiolikmetį. Susirinkime kalbėjo b. valdybos narys mokyt. A. Širka. Būrys sveikino Respublikos Prezidentą, krašto apsaugos ministrą, LŠS valdybą ir kt., pagerbė žuvusius ir mirusius būrio šaulius.

Šaulys Stasys Matuiza 1933 05 07 per XIX rinktinę prašęs pažymėjimo, kad 1919 metais buvęs partizanas (rinktinės gegužės 20 d. raštas

LŠS viršininkui). Iš Matuizų kaimo kilęs šaulys, kuriantis partizanams įstojęs į 297 Akmens būrį, o partizanams susilikvidavus vėl likęs tame pačiame būryje. Būrio šauliai Vincas Keršys ir Andrius Putys 1932 m. gegužės 21 d. paliudiję, kad S. Matuiza į jų būrį tikrai įstojo 1919 m. ir 1920 m. rugsėjo, spalio ir lapkričio mėnesiais dalyvavo mūšiuose su lenkais ties Valkininkais. Sąžiningas ir pareigas ėjo gerai. Tačiau rinktinės valdyba 1934 01 09 S. Matuizą pašalino iš šaulių, o sausio 18 d. paprašė Alytaus apskrities komendanto nubausti mušeiką Stasį Matuizą už šaulio Juozo Kasperavičiaus sužeidimą. Akmens būrys S. Matuizą jau buvo išbraukęs iš šaulių tarpo. O prieš penkerius metus S. Matuiza buvo apdovanotas Lietuvos nepriklausomybės 10-mečio medaliu!

Kaip ir visuose būriuose, taip ir Akmens būryje kai kurie į šaulius priimti asmenys ilgai jais nepabūdavo. Daugelį tekdavo išbraukti už pasyvumą, kitus už įvairius prasižengimus ir t.t. Antai b. valdyba 1929 m. gruodžio 4 d. už pasyvumą išbraukė Lietuvos nepriklausomybės medaliu apdovanotą Andrių Glavecką ir tik 1928 08 23 priimtą Petrą Vainilavičių (pastarasis kažkur išvykęs; XIX rinktinė b. valdybos nutarimą patvirtino 1930 02 21). B. valdyba 1930 05 10 iš šaulių pašalino (rinktinė patvirtino liepos 9 d.) buvusį pasienio policininką Kazį Paznėką, Prano, už kažkokį nusikaltimą atleistą iš tarnybos ir išsiųstą į Varnių koncentracijos stovyklą. Rinktinė 1931 06 06 išbraukė Valentą Kamarauską (kažkodėl rinktinė V. Kamarauską pagal tą patį Vidaus tvarkos statuto 17 paragr. 3 p. išbraukė antrą kartą 1933 04 08). 1933 metais iš būrio dar išbraukti Edvardas Juškevičius, Jonas Didika, Jonas Aldonis, Petras Matuiza, Antanas Nacevičius; 1934 02 06 išbraukti Juozas Kasperavičius ir Vladas Zemenskas.

Apie 1934 m. pradžią į Akmens būrį iš Puvočių būrio atsikėlė Bolius Jurkevičius. 1934 m. vasario 6 d. rinktinės valdyba į būrio šaulius priėmė Juozą Jarmalavičių ir Vladą Žemaitį; Juozas Aldonis nepriimtas.

Pagal būrio valdybos pirmininko A. Širkos 1934 m. spalio 31 d. sudarytą sąrašą apie būrio šaulių priklausymą kitoms organizacijoms vaizdas toksai: vien Vilniui vaduoti sąjungai priklausė Petras Česnulevičius, Antanas Glaveckas, Birutė Stankaitytė, Antanas Venclovas ir Vincas Biekša; Lida Peterytė priklausė Vilniui vaduoti sąjungai ir Lietuvių tautininkų sąjungai, Anastazija Širkienė – Vilniui vaduoti sąjungai, „Jau-

najai Lietuvai”, Dr. Basanavičiaus mokytojų sąjungai; Aleksandras Širka priklausė toms pačioms organizacijoms, kaip ir A. Širkienė, ir dar jaunųjų ūkininkų rateliui. Beje, A. Širka buvo jaunalietuvių Varėnos apylinkės vadovas – tėvūnas (provincijoje organizacijos apylinkė paprastai apimdavo valsčių).

1934 m. gruodžio 8 d. būrys šventė 15 metų sukaktuves. Atsilankė rinktinės vadas J. Navikevičius. Prisiminta, kaip būrys 1919-1920 metais dalyvavo kovose su lenkais Varėnos-Valkininkų ruože. Keli lenkai nukauti, du paimti į nelaisvę (anksčiau rašyta, kad šauliai partizanai 1920 m. spalio 16 d. į nelaisvę paėmė tris lenkų raitelius). Gyvi buvo būrio steigėjai ir pirmieji šauliai Vincas Keršys ir Motiejus Aldonis; 65 metų V. Keršys dar mokytojavo, o M. Aldonis invalidas, per karus netekęs sveikatos, nuo 1932 m. gavo pensiją (M. Aldonis mirė 1940 10 20). Būrio šaulys buvo veterano Vinco Keršio sūnus, taipogi Vincas. Būrys įsigijęs nuolatinę išardomą sceną su suolais; būrio pastangomis Jakėnuose spalio 20 d. įsteigta Akmens pašto agentūra. Buvo būrio bibliotekėlė, vėliava. Susirinkime perrinkta būrio valdyba; jos pirmininku tapo A. Širka, sekretoriumi – V. Kazlauskas, išdininke – L. Peterytė.

XIX rinktinės 1934 12 20 įsakymu būrio vadu nuo gruodžio 15 d. paskirtas ats. jaun. leitenantas policijos vachmistras Balys Šimkonis; b. vado pareigas ėjęs Jonas Keršys paskirtas b. vado pavaduotoju (LCVA 561-2-885). Tačiau rinktinės 1935 03 31 įsakymu kitur persikėlęs B. Šimkonis nuo kovo 31 d. iš pareigų atleistas, o į jo vietą laikinai eiti b. vado pareigas vėl paskirtas Jonas Keršys. Pasak 1935 05 20 pažymėjimo (LCVA 561-19-204), J. Keršys buvo šaulys nuo 1928 m. kovo 29 d. Būrio vado pareigas ėjo nuo 1928 m. iki 1934 m.; paskui šias pareigas ėjo nuo 1935 m. kovo mėn. Pažymėjimas duotas pristatyti Varėnos miškų urėdui. Šaulių sąjungai 1935 metais persitvarkius, rinktinės 1935 m. įsakymu nuo rugsėjo 1 d. ėjusieji būrių vadų pareigas atleisti ir nuo tos dienos paskirti kiti būrių vadai, tarp jų Akmens būrio – Aleksandras Širka vietoj Jono Keršio.

XIX rinktinės vadas 1936 m. sausio 16 d. raštu pranešė Akmens būrio vadui A. Širkai: nuo sausio 25 d. jis atleidžiamas iš pareigų, visą būrio turtą iki tos dienos jis privalo perduoti pasienio policijos VI rajono vachmistrui Jonui Ramoškiui ir perdavimo-priėmimo aktą ne vėliau

sausio 25 d. atsiųsti rinktinei. Kartu pranešta J. Ramoškiui, kad nuo sausio 25 d. jis skiriamas 19 Akmens būrio vadu, turįs perimti būrį iš A. Širkos ir aktą iki sausio 25 d. pristatyti rinktinei (LCVA 561-19-226).

Būrys gegužės 10 d. Jakėnų mokykloje vaidino dramą „Leitenantas Antanas“. B. vadas J. Ramoškis gegužės 15 d. prašė rinktinės vado jo pavaduotoju paskirti ats. jaun. puskarininkį Joną Bolį, o skyrininkais – Zigmą Jurčikonį, Balį Sadauską ir Joną Keršį. Rinktinės vadas prašymą patenkino nuo gegužės 22 d. Tačiau 1936 m. liepos 4 d. J. Ramoškis įteikė rinktinei raportą, kad nuo liepos 1 d. jis perkeltas į Ukmergės apskritį ir prašo nuo liepos 3 d. iš būrio vado pareigų atleisti. Rinktinės vadas liepos 13 d. paprašė 7 kuopos vado K. Skinkio parinkti tinkamą kandidatą į Akmens būrio vadus (Kostas Skinkis gyveno Varėnos I miestelyje, 7 kuopos vadu jis buvo paskirtas nuo gegužės 22 d.). K. Skinkis spalio 7 d. į būrio vadus pasiūlė šaulį ats. jaun. leit. Praną Mainelį, Karpiškių kaime gyvenusį pasienio policijos VI rajono vachmistą. Rinktinės vadas eiti b. vado pareigas P. Maineliui pavedė nuo spalio 20 d. Pagal kitą dokumentą būrį P. Mainelis perėmė tik lapkričio 6 d.; perdavė buvęs laikinasis b. vadas Jonas Bolys.

1936 m. lapkričio 8 d. Jakėnų mokykloje būrys surengė viešą vakarą. Už gautą pelną turėjo būti sutvarkyti mirusių būrio šaulių kapai. Būrys turėjo nuosavą sklypą ir ruošėsi statyti savo namus. Rinktinės 1936 11 30 įsakymu į Akmens būrį priimti: Vincas Kazlauskas, Antanas Večkys, Stasys Linkevičius, Petras Bistrickas, Kazys Kratavičius, Alfonsas Budėnas, Adomas Jakučionis. 1936 m. pabaigoje būrio valdybos sekretoriumi buvo A. Baublys, kultūros (švietimo) vadovu – A. Širka.

Būrio metiniame susirinkime 1937 01 24 dalyvavo XIX rinktinės vado padėjėjas Jėčys ir Alytaus š. moterų būrio vadė mokytoja E. Aleksaitytė. B. švietimo vadovas A. Širka pasakojo apie būrio 17-kos metų veiklą; pasak pranešėjo, 24 šauliai partizanai apdovanoti medaliais. Susirinkimas į būrio tarybą išrinko: A. Širką (švietimo arba kultūros vadovas), mokyt. A. Paškevičiūtę (sekretorė), pasienio VI rajono viršininką P. Bistricką, J. Keršį, kandidatai – P. Česnulevičius ir J. Aldonis; būrio vadas P. Mainelis kartu buvo ir būrio valdybos pirmininkas. Į revizijos komisiją išrinkti: J. Jadzevičius, D. Mainelienė, Z. Jurčikonis, kandidatai – P. Česnulevičius ir A. Baublys. Nustatytas toks nario mokestis 1937 me-

tams: šauliams valstybės tarnautojams – 1,50 Lt, ne tarnautojams – 1 Lt. Vėl keltas klausimas dėl būrio choro. A. Širka sutiko parinkti ir paruošti dainininkų.

Akmens būrio šaulių moterų skyriaus vade nuo 1937 m. vasario 1 d. paskirta Anastazija Širkienė (XIX rinktinės 1937 03 22 įsakymas), o būrio vado pavaduotoju nuo gegužės 30 d. – Andrius Putys. Būrio vadu, atrodo, 1937 m. rudenį, paskirtas Tomas Jakavonis.

Būrio taryba balandžio 7 d. apžiūrėjo sklypą šaulių namams prie Varenos-Onušio vieškelio. Nutarta išsiuntinėti gyventojams atspausdintus lapelius apie namų būtinumą ir rinkti aukas. Spalio 31 d. būrys surengė viešą vakarą Jakėnų mokykloje. Suvaidinta 4 v. drama „Pavergtoji Kalvarija“ ir komedija „Pas barzdaskutį“. Prieš vaidinimą švietimo vadovas A. Širka kalbėjo apie kovą su piktu. 1937 metais iš būrio išbraukti Pranas Makselis (Makselė?) ir Ona Juodzevičiūtė (Jadzevičiūtė?).

1938 m. birželio 4 d. būryje vyko šaudymo kovos šoviniais pratybos. Rinktinės 1938 07 30 įsakymu iš b. vado pareigų pačiam prašant atleistas Tomas Jakavonis. Rinktinės gruodžio 1 d. įsakymu b. vado pavaduotoju nuo tos dienos paskirtas Aleksandras Širka, iš pareigų atleidus Andrių Putį. B. vadas buvo Povilas Jasiūnas. Gruodžio 26 d. būrys minėjo 19 metų sukaktuves (atseit, būrys įsisteigęs 1919 m. rugsėjo 8-10 d.d.).

Susirinkime 1939 m. sausio 15 d. būrys apžvelgė atliktus darbus ir nubrėžė gaires ateičiai. Į naują būrio tarybą išrinkti Diržys, Česnulevičiūtė, Vasiliauskaitė ir Adomaitytė; į revizijos komisiją – Diržienė, Jasiūnienė ir Jadzevičius. Būrio vado padėjėju paskirtas A. Širka. Būrys ketino suburti krepšinio komandą, numatė sutvarkyti žuvusių bei mirusių šaulių kapus ir parapijos kapinėse žuvusiesiems pastatyti paminklą; norėta paminklėliais pažymėti vietas, kur per Nepriklausomybės kovas žuvo kariai. Buvo rašoma būrio istorija, rūpinamasi uniforma. Savo šaudykloje būrys gegužės 21-22 d.d. atliko šaudymo kovos šoviniais pratimus. Vadovavo b. vadas P. Diržys. Iš 144 galimų taškų daugiausia – 124 – surinko pats Diržys. Pratimų sąlygas įvykdė daug moterų. Nuosavame sklype būrys gegužės 28 d. surengė didelę gegužinę su sporto programa. Dviračių lenktynėse pirmąją vietą laimėjo šaulys Jadzevičius, 1 km nuvažiavęs per 50 sek. Dar buvo lenktynės su maišais, su kiaušiniais ant barjero ir puodo daužymas. Gegužės 29 d. šauliai pasižadėjo pinigais

paremti nelaimės ištiktą šaulį A. Putį. Vėl didelę gegužinę būrys surengė rugpjūčio 15 d. Su apeigomis buvo pavaizduotos senoviškos dzūkios darbymečio pabaigtuvės. Atlikti senoviški šokiai, dainos. 20-ties metų sukaktį būrys rengėsi minėti rugsėjo 10 d.

1940 m. vasario 11 d. Jakėnų pr. mokykloje įvyko būrio metinis susirinkimas. B. vadas A. Širka į garbės prezidiumą pakvietė buv. savanorių šaulį Vladą Dabužinską, šaulius partizanus Andrių Putį ir Petrą Putį, Varėnos I valsčiaus viršaitį šaulį Joną Čenkų. Pažymėta, kad 1939 metais buvo 4 teorinės ir praktinės karinio parengimo pamokos, skaitytos 4 paskaitos, Žilinėlių pr. mokykloje vyko Lietuvos istorijos kursai, surengti 5 vakarai su vaidinimais, 1 kaukių balius, 8 gegužinės ir kt. Trys šauliai turėjo radijo imtuvus. Šaulys Petras Česnulevičius apdovanotas Šaulių žvaigždės medaliu. Būrio 20-mečio minėjimas iš 1939 m. atidėtas ir nutarta jį švęsti 1940 m. gegužės 31 d. Akmenyje. Nutarta nuo buv. demarkacinės linijos nuimti spygliuotą vielą, ją parduoti per varžytines ir pinigus įnešti būrio kason. Andrių Putį susirinkimas išrinko garbės šauliu. Išrinkta nauja būrio taryba: Andrius Putys, Antanas Glaveckas, Juozas Jadzevičius ir Jadvyga Vasiliauskaitė, kandidatai – P. Rumskas ir P. Putys; į revizijos komisiją išrinkti: Matas Jarmalavičius, Jonas Staranavičius, Juozas Čenkus, kandidatais liko Alfonsas Taraila ir Petras Putys. Nario mokestis paliktas tas pats – 1,50 Lt metams (LCVA 561-19-329).

B. vadas A. Širka 1940 m. kovo 1 d. kreipėsi į XIX rinktinės vadą: 1935 11 17 Perlojoje Vytauto Didžiojo ordino medaliais su kardais apdovanota grupė 1919-1920 m. partizanų; turėjo būti apdovanoti ir Akmens partizanai Vladas, Jonas ir Augustas Miliauskai bei Edvardas Keršys, tuomet gyvenę okupuotame Vilniaus krašte ir negalėję atvykti pasiimti apdovanojimų (A. Miliauskas apdovanotas po mirties). E. Keršys kovų su lenkais metais buvęs būrio vadu. Kur tie medaliai yra? Mat Vladas Miliauskas iš Šarkiškių vasario 23 d. kreipėsi į Akmens b. vadą, jog jis iš to būrio partizanų girdėjęs, kad jis, jo brolis Jonas ir partizanų kovose žuvęs tėvas Augustas irgi buvo apdovanoti. Žuvusio tėvo medalo liudijimą Nr. 740e Vladas Miliauskas gavęs balandžio 12 d.

Akmens būrio šaulių moterų skyriaus vadė 1940 m. tebebuvo Anasztazija Širkienė. Būrio aktyvistas A. Širka mirė Vilniuje 1973 m.

Merkinės būrys

Pasak 21 Merkinės būrio 1930-1939 m. dienyno (LCVA 561-19-688), būrys įsikūrė 1920 metais. Pirmasis jo vadas buvo Vladas Barysas, Tomo, padėjėjas – Jonas Dvareckas. Būrio susirinkime 1921 m. sausio 19 d. dalyvavo 70 žmonių (LCVA 561-2-155). Išrinkta būrio valdyba: pirmininkas – Vladas Barysas, jo padėjėjas – Juozas Pačkauskas, sekretorius – Jonas Galčius, išdininkas – Vacloas Kudarauskas, valdybos narys – Jonas Gudaitis; revizijos komisijos nariu išrinktas Juozas Volungevičius. Susirinkimo protokolą patvirtino buvusieji būrio vadai V. Barysas ir Vincas Kalanta (?). V. Barysui išvykus kitur (tik ne 1920 m. pabaigoje, kaip rašoma minėtame būrio dienyne, o apie 1921 m. vidurį), būrio vadas buvo Jonas Dvareckas; tačiau V. Barysas paskui grįžo ir kurį laiką toliau vadovavo būriui. (V. Barysas – vienas iš lietuvių karių, pirmą kartą iškėlusių Lietuvos vėliavą Gedimino kalne Vilniuje 1919 m. sausio 1 d., Klaipėdos atvadavimo dalyvis, vėliau tarnavęs pasienio policininku Varėnoje I; Lietuvos valdžia jam skyrė 15 ha žemės sklypą prie Nedzingės; mirė ir palaidotas 1991 m. gruodžio mėn. Skriaudžiuose Prienuų raj.). Po V. Baryso b. vadu J. Dvareckas su kai kuriomis pertraukomis buvo iki 1927 m. balandžio 3 d. LŠS vadovybė Merkinės būrį patvirtino 1921 m. kovo 12 d.

Iš pradžių būrys priklausė Alytaus šaulių štabui, o 1921 m. perėjo IV partizanų grupės žinion. Iš 1921 m. žinomi 4 didesni būrio susirėmimai su lenkais, puldinėjusiais, daugiausia naktimis, Puvočių kaimą. Kartą apie 20 šaulių partizanų iš Merkio dešiniojo kranto užpuolė lenkus kitapus ir parsivedė 4 belaisvius, nuvarė juos į partizanų štabą. Kitą kartą J. Dvarecko vadovaujami šauliai lenkus vijosi net iki Antrosios Rudnios (prie Skroblaus). Vėl paimti 4 belaisviai, daug ginklų ir vežimas su pora arklių.

Tačiau Merkinės šaulių būryje ilgokai nebuvo nė vieno Merkinės gyventojų. Vienas seniausių būrio šaulių sąrašų be konkrečios datos atrodė taip: 17 vyrų, kandidatų nuo 1920 10 10, iš Mardasavo – Jonas Kandrotas, Tomo; Vincas Mažykas, Miko; Zigmas Svirnelis, Jono; Tomas Svirnelis, Tomo (17 metų); Zigmas Navickas, Tomo; Petras Zalanskas, Dionyzo; Antanas Navickas, Juozo (siuvėjas); Vincas Mortūnas,

Simo; Liudvikas Navickas, Motiejaus; Izidorius Gudaitis, Vinco; Vincas Plutulevičius, Juozo; Adolfas Plutulevičius, Tomo; Karolis Kvaraciejus, Tomo; Vacas Kvaraciejus, Jono; Juozas Kvaraciejus, Juozo; Antanas Šleivelis, Vinco; Rokas Jakavonis, Vinco; 23 šauliai iš Puvočių (kandidatai nuo 1920 11 04) – Jonas Dvareckas, Jono; Petras Bingelis, Juliaus; Vacas Kudarauskas, Vinco; Vladas Dvareckas, Jurgio; Tomas Kudarauskas, Juliaus; Alfonsas Marčinskas, Kazio; Rokas Kisieličius, Juozo (6 mėn. tarnavęs Lietuvos kariuomenėje ir vėl ėjo tarnauti); Romualdas Dvareckas, Morkaus; Juozas Volungevičius, Juozo; Julius Jevaišis (Jovaiša), Adomo; Kazys Jevaišis, Juliaus; Dionyzas Bingelis, Motiejaus; Bronius Galčius, Vinco; Karolis Galčius, Lauryno; Juozas Zurlis, Vinco; Juozas Baniulis, Vinco; Bronius Miškinis, Motiejaus; Vacas Dvareckas, Morkaus; Petras Platūkis, Jokūbo (17 m.); Jonas Dvareckas, Motiejaus; Jonas Tamulevičius, Jono; Jonas Galčius, Vinco; Karolis Miškinis, Adomo; 6 vyrai iš Lankininkų – Antanas Stanevičius, Karolio; Vincas Kvaraciejus, Simo; Jonas Kvaraciejus, Simo; Petras Kvaraciejus, Kazio; Pranas Kvaraciejus, Izidoriaus; Aleksandras Milius, Kastanto; 4 šauliai iš Kasčiūnų – Vladas Barysas, Tamošiaus (2 metus tarnavęs Lietuvos kariuomenėje); Juozas Pačkauskas, Dionyzo; Valentas Jakavonis, Tamošiaus; Vincas Jakavonis, Petro; toliau – Juozas Garbus, Juozo (Šunupis), Julius Karsokas, Petro (Trasninkas). Iš viso 52 šauliai, didžioji dauguma 18-21 m. amžiaus. Sąrašė dar buvęs, bet LŠS 1921 m. įsakymu išbrauktas Jonas Gudaitis, Jokūbo iš Mardasavo (LCVA 561-2-155).

Būrio kandidatų nuo 1920 m. spalio 10 d. ir lapkričio 4 d. atskirame sąrašė yra 16 žmonių: Tomas Prieskienis, Juozo; Gasparas Vaškelevičius, Petro (kitur jis Vaškelis); Dionyzas Tamulevičius; Kazys Klimavičius; Viktoras Jevaišis, Tamošiaus; Vincas Marčinskas, Liudviko; Juozas Dvareckas, Motiejaus (visi 7 iš Puvočių); 9 Mardasavo vyrai – Bolesius Zalanskas, Juliaus; Juozas Plutulevičius, Dionyzo; Petras Barysas, Tomo; Julius Kvaraciejus, Jono; Adolfas Šleivelis, Jurgio; Vincas Sinkevičius, Karolio; Vacas Mortūnas, Simo; Vincas Kalanta, Vinco; Barnasius Jakavonis, Liudviko.

Šaulių Merkinės rajono pirmasis vadas buvo mokytojas Jonas Miškinis, IV partizanų grupės štabo darbuotojas. Jis kilęs iš Musteikos. 1919 m.

balandžio mėn. lenkų „*Tatarska jazda*” Miškinį suėmė kaip įkaitą, kol pasirodys jų ieškotas Tadas Ivanauskas, vėliau žymusis gamtininkas, tuomet dirbęs jo įkurtoje mokykloje. Tačiau J. Miškinis 1921 metais iš lenkų kalėjimo pabėgo. 1939 m. pabaigoje - 1940 m. pradžioje J. Miškinis dirbo Varėnoje II Valkininkų apskrities mokyklų inspektoriumi, priklausė Varėnos II šaulių būriui, o Valkininkų apskritį likvidavus, dirbo Trakų apskr. mokyklų inspekcijoje. Vėliau mokytojavo Marijampolėje, Druskininkuose, trumpai vadovavo Alytaus muziejui, o iki antrosios bolševikų okupacijos dirbo mokytojo darbą Alytuje. Pasitraukė į Vakarus. Londone 1966 m. išėjo Jono Miškinio atsiminimų knyga „Manoji Dzūkija”.

Pasak Alytaus š. skyriaus vado Prano Šileikos, 1922 m. aplankiusio Merkinės būrį, pranešimo, būrio šauliai kilę nuo demarklinijos. Jie ne lankė nei susirinkimų, nei rikiuotės pamokų. Nors per rajono vadą A. Glavecką bandyta šaulius sukviesti sausio 8 d., tačiau Merkinėn nuvykęs Šileika nerado nė vieno šaulio. „Miestelyje gyventojų dauguma lenkuojančių, arba puslietuvių, neįeinančių į Šaulių Sąjungos darbuotę.” Šauliai susirinkdavo liaudies mokykloje. Vasario 2 d. rengė vakarėlį Puvočių kaime, nes tenai daugiausia šaulių. Paskyrus karišką instruktorių, šauliai rinkdavosi kartą per savaitę. Įsigyti šauliams namą bus sunku, nes į darbą nebus įtrauktas miestelio jaunimas (LCVA 561-2-240).

Pagal 1922 m. rugsėjo 10, 17 d.d. ir spalio 1 d. užpildytus registracijos lapus būryje dar buvo tokie šauliai: 10 iš Randamonių – Julius Akstinas, Antano; Stasys Grigas, Vinco; Juozas Kisielius, Andriaus; Nikodemaks Akstinas, Miko; Alesius Jankauskas, Vinco; Vacloas Petrelis, Kazio; Jonas Akstinas, Karolio; Petras Kisielius, Andriaus; Kazys Čiras, Jurgio; Jonas Čiras, Tamošiaus; 5 iš Kašėtų (Pagrūdės) – Tamošius Jazukevičius, Tamošiaus (gimęs Marcinkonyse); Kazys Kašėta, Petro; Juozas Kašėta, Petro; Vincas Kašėta, Raulo; Jonas Kašėta, Tadeušo; 4 vyrai iš Puvočių – Kazys Klimavičius (gimęs 1863 m. Krokšlyje); Tomas Zurlis, Jokūbo; Vacloas Jevaišis, Adomo; Jonas Bingelis, Juliaus; iš Trasninko buvo Vincas Volungevičius, Antano. Lietuviški registracijos lapų blankai padauginti hektografu. Vyrai turėjo rusiškus, vokiškus dokumentus arba neturėjo jokių; kai kurie tarnavę rusų kariuomenėje (LCVA 561-5-412).

1922 m. pabaigoje gauta žinia, kad reikia ruoštis Klaipėdos vadavimui. J. Dvareckas surinko keliolika smarkesnių šaulių ir gruodžio 29 d.

išvyko iš Merkinės. Kaišiadoryse prie VI partizanų grupės ruošiasi kovoms. Savo krašte likę šauliai kiek pakriko. Po Klaipėdos būrys apie 4 savaites budėjo prie Merkio, kol partizanų grupės buvo likviduotos. Daugelis šaulių partizanų išsiskirstė: kas dirbti savo žemės, kas tarnauti pas ūkininkus, kas kur.

Pasak LCVA 561-5-478, būryje tuo metu buvęs šaulys Adomas Karsokas iš Viršurodučio kaimo. Jį Merkinės nuovados teismo tardytojas dėl kažko buvo kaltinęs pagal Baudžiamojo statuto 453 str. B. vadas V. Barysas 1923 02 06 išrašė liudijimą, kad A. Karsokas yra būrio šaulys; anksčiau, 1922 m. gruodžio 9 d., Barysas buvo paliudijęs, kad Juozapota Karsokienė tikrai yra šaulio žmona ir teikia žinias apie lenkus.

302 (Merkinės) būrio valdyba 1923 m. rugpjūčio 30 d. priėmė į būrį 41 šaulį, o XIX Alytaus skyrius tai patvirtino gruodžio 7 d. Tarp šaulių naujokų, nesančių ankstesniuose sąrašuose, buvo: dar vienas Pranas Kvaraciejus; Vincas Jazukevičius, Kazio; Vincas Jazukevičius, Jono; Petras Averka, Martyno; Juozas Karsokas; Jonas Jurkevičius, Nikodemo; Juozas Volungevičius, Kazio; Tamošius Gudaitis, Simo; Vincas Volungevičius, Petro; Juozas Urbanavičius, Juozo; Antanas Sinkevičius, Petro; Jonas Sinkevičius, Juozo; Liudvikas Sinkevičius, Raulo; Aleksandras Sinkevičius, Petro; Petras Jevaišis, Andriaus; Antanas Plutulevičius, Vinco; Petras Čiurlionis, Morkaus; Petras Bingelis, Aleksandro; Antanas Puvačiauskas, Jono; Juozas Aleksa, Juozo; Izidorius Vitkauskas, Felikso (LCVA 561-2-317).

Nuo 1924 m. padėtis pafrontėje pasidarė ramesnė, nors lenkų agentai pralįsdavo. Daugelis šaulių iš Puvočių kaimo negalėjo grįžti į savo ūkius Okupuotoje Lietuvoje. Kiti grįžę nukentėjo. Likę Neprikl. Lietuvoje daugelis tarnavo pasienio ir vidaus policijoje. Buvęs būrininkas Jonas Volungevičius, kilęs iš okupuotos Puvočių pusės, 1924 01 29 prašė XIX skyriaus išmokėti jam algą už 29 dienas. Tačiau prašymas atmes tas, nes apie atleidimą partizanas buvo perspėtas iš anksto.

Didžiausia skriauda Merkinės šauliams ir visuomenei – kunigo ir vidurinės mokyklos vedėjo šaulio Juozo Bakšio peršovimas 1924 m. gruodžio 17 d. Iš Druskininkų slapta atvykę lenkų žvalgybos agentai sute mus iškvietė kunigą neva važiuoti pas sunkų ligonį ir tarpdury keliskart šovė į jį iš revolverių; kliudė dvi kulkos. Į Kauną nuvežto Bakšio gyvybė

bandė išgelbėti prof. dr. Vladas Kuzma. Mirė J. Bakšys 1925 01 07, palaidotas Utenoje. J. Bakšys gimęs Utenos apskr. Kuktiškių valsč. Suolelių (kitur rašoma, kad Asmalų) kaime. Mokėsi Švenčionių keturklasėje mokykloje, Vilniaus dvasinėje seminarijoje ir Insbruko (Austrija) universitete. Dirbo Vilniuje, veikė lietuviškose organizacijose, prisidėjo prie Lietuvos Tarybos kūrimosi. Merkinėje buvo vienas iš vidurinės mokyklos steigėjų ir jos vadovas, padėjo organizuoti šaulius (plačiau apie J. Bakšį žiūr. „Mūsų Vilniaus“ 1934 m. Nr. 20, o jo atminimui skirtą Liudo Giros eilėraštį – LŠS 1928 m. leidinyje „Vasario 16“). Artimai bendravo su V. Krėve-Mickevičiumi. Po Juozo Bakšio mirties apmirė ir visas Merkinės miestelis. Šaulių būrio veikla smarkiai susilpnėjo, nors, kaip sakoma būrio praeities aprašyme, „Bakšio dvasia liko viso šio krašto šaulių tarpe, kurie pasiryžę nors erškėčių takais, nors per kraują eiti Bakšio keliu. Tuo keliu eidami mes žadinsime savo broliuose tautišką susipratimą ir nueisime į mūsų gyvybės šaltinį – Vilnių“. Dabar J. Bakšio vardu vadinasi viena Merkinės gatvė.

Prie 9 pėstininkų pulko Marijampolėje 1925 m. kovo 1-16 d.d. vykusiuose šaulių būrių vadų kursuose mokėsi 302 Merkinės b. vadas Jonas Dvareckas. Tais metais mirė būrio šaulys Juozas Karsokas, Petro iš Trasninko.

LCVA 561-17-144 esantis Merkinės būrio kariuomenėje tarnavusių šaulių sąrašas be datos (jis greičiausiai sudarytas apie 1926 m.) taip pat rodo tarp jų buvus vien Merkinės apylinkės kaimų vyrus: iš Bingelių – Jonas Bingelis, Adolfas Čiurlionis, Pranas Stadalnykas, Pranas Bilinskas, Jonas Bilinskas, Petras Bilinskas, Jonas Bilinskas; iš Jablanavo – Vincas Vitkauskas, Jurgis Vitkauskas, Bronius Vitkauskas; iš Rodukos – Kastantas Treigys, Adolfas Treigys, Jonas Janulevičius, Vladas Galčius, Zigmas Volungevičius; iš Kasčiūnų – Bronius Barysas, Vincas Jakavonis; iš Puvočių – Juozas Volungevičius, Julius Jevaišis, Zigmas Glavickas, Jonas Bulonas (?), Juozas Prieskienis; iš Mardasavo – Julius Kvaraciejus, Adolfas Plutulevičius, Juozas Kvaraciejus; iš Norulių – Vincas Jazukevičius, Julius Kvaraciejus, Alfonsas Kielė, Jurgis Čaplikas; iš Gudakiemio – Martynas Vaskėlevičius, Juozas Vaskėlevičius, Viktoras Barysas, Juozas Kudarauskas, Juozas Gudalonis, Boleslovas Miškinis, Aleksandras Barysas, Izidorius Cilcius, Rokas Barysas, Morkus Žalnieraus-

kas; iš Subartonių – Zigmas Aidukevičius, Zigmas Slaminis, Adolfas Dziangauskas, Aleksandras Milius, Juozas Kurkurinskas, Aleksandras Parapinius; iš Samūniškių – Jonas Volungevičius, Juozas Lepeška, Leonas Čaplikas, Juozas Čaplikas, Julius Čaplikas, Jonas Čaplikas; iš Maksimonių – Jurgis Jakavičius (?), Julius Barysas, Pranas Milius, Juozas Lekavičius; iš Česukų – Tamošius Kvaraciejus, Vladas Kvaraciejus. Sąrašą sudarė b. vadas Kvaraciejus ir b. valdybos pirmininkas Stanevičius.

Būrio valdyba 1926 01 04 nutarė išduoti liudijimus žemės gavimo reikalu šauliams, kurie nėra teismo bausti ir kurie dalyvavo mūšiuose su priešu. Tokie yra: Julius Karsokas, Petras Kvaraciejus, Vincas Kvaraciejus, Jonas Kvaraciejus, Pranas Kvaraciejus, Antanas Stanevičius, Juozas Pačkauskas, Izidorius Vitkauskas, Jonas Bingelis. Pasak LCVA 561-19-656 esančių liudijimų, Julius Karsokas iš Trasninko dalyvavo mūšiuose su lenkais nuo 1920 m. rugsėjo iki gruodžio mėn.; Petras Kvaraciejus iš Lankininkų kovojo su lenkais 1920 09 - 1921 01, dalyvavo Klaipėdos atvadavime 1923 m.; Pranas Kvaraciejus (Lankininkai) su lenkais kovėsi 1920 09 - 1920 12, dalyvavo Klaipėdos kampanijoje; Vincas Kvaraciejus, dalyvavo kovose su lenkais 1920 09 - 1921 01, o Juozas Kvaraciejus (abu iš Lankininkų) – 1920 09 - 1920 12; Juozas Pačkauskas iš Kasčiūnų su lenkais kovėsi 1920 09 – 1921 01 ir 1922 05 - 06.

Prie III karo apygardos 9 pėst. pulko 1926 m. kovo 1-16 d.d. vyko 104 valandų karinio parengimo kursai šaulių būrių vadams. Iš Merkinės būrio kursuose dalyvavo Karolis Marčinskas ir Jonas Dvareckas. Egzaminus pirmasis išlaikė labai gerai, antrasis silpnai (LCVA 561-2-4302).

Tikrų merkiniškių pagal kilmę nėra ir 1927 m. sausio 7 d. būrio narių sąrašė (LCVA 561-17-114): Antanas Stanevičius, Karolio, gimęs Nemunaičio valsč. Einorių kaime, gyveno Lankininkuose; Vincas Kvaraciejus, Simo, Pranas Kvaraciejus, Izidoriaus, Petras Kvaraciejus, Kazio – visi trys iš Lankininkų; iš Bingelių – Petras Bingelis, Aleksandro, Petras Čiurlionis, Morkaus; iš Kasčiūnų – Juozas Pačkauskas, Dionyzo, Valentas Jakavonis, Tamošius; iš Utiekos – Liudvikas Sinkevičius, Raulo, Antanas Sinkevičius, Petro; iš Jablanavo – Izidorius Vitkauskas (plento sargas); iš Trasninko – Julius Karsokas, Petro, Petras Averka, Marty-

no, Vincas Volungevičius, Petro, Jonas Juškevičius, Nikodemo, Juozas Volungevičius, Kazio; Trasninke gyveno pasienio policininkas Juozas Urbanavičius iš Kapiniškių; iš Puvočių – Vacas Jevaišis, Adomo, Antanas Puvačiauskas, Jono; Jonas Dvareckas, Jono iš Puvočių gyveno Makniūnuose; Merkinėje gyveno trys šauliai iš Puvočių – Rokas Kisielius, Juozo (gyveno kapuose), Jonas Bingelis, Juliaus ir Dionyzas Bingelis, Motiejaus; Merkinėje taip pat gyveno Juozas Kisielius, Andriaus iš Randamonių. Du vyrai iš lenkų okupuotos Puvočių pusės grįžę į savo namus; tai Bronius Galčius, Vinco ir Juozas Baniulis, Vinco. Sąrašą sudaręs b. vadas Kvaraciejus.

B. valdyba (Dvareckas, Vitkauskas, Stanevičius, Kvaraciejus...) 1927 m. sausio 12 d. svarstė, ar priimti kandidatą į šaulius Petrą Kvaraciejų; nutarta nepriimti, nes sužinota, kad Kvaraciejus buvo teistas. XIX rinktinės būrių atstovų suvažiavime 1927 m. vasario 10 d. pažymėta, kad Merkinės š. būrys iškrikęs, nors ir dalyvavęs Klaipėdos atvadavime. Alytaus rinktinės vadas balandžio 3 d. sukvietė Merkinės šaulių susirinkimą. Į būrį įsiliejo naujų žmonių. Naujoji būrio valdyba pareigomis pasiskirstė balandžio 24 d.: pirmininkas – Jonas Rinkevičius, išdininkas – Pranas Jurgelis, sekretorius – Jonas Rėklys. Kandidatą į b. vadus rinktinės vadui nutarta pasiūlyti Joną Skirpstūną. Valdyba nutarė surengti kelias paskaitas: iš Lietuvos istorijos skaitys mokytojas J. Rinkevičius, apie Šaulių sąjungos ideologiją – mokyt. J. Rėklys, iš Lietuvos geografijos – mokyt. P. Jurgelis, iš gamtos – mokyt. Ražauskas. Nesant pinigų būsto nuomai, nutarta tenkintis privačiais butais (LCVA 561-19-1013). Gegužės 15 d. iškilingai paminėta Tautos nepriklausomybės šventė, įvyko šaulių vakaras.

Būrio valdyba 1927 06 08 nutarė pervesti į šaulius kandidatus: Juozą Mažeiką, Praną Jurgelį, Joną Rėklį, Stasį Kavaliauską, Joną Rinkevičių, Vinčą Feiferį, Julijų Čapliką. Spalio 16 d. Merkinėje Alytaus š. rinktinės vaidintojų trupė vaidino Moljero komediją „Vestuvės per prievartą“. Po vaidinimo Dumbliauskaitė ir Šaulinaitė padainavo keletą dainų; čigonų šokius šoko Tubinavičienė, Dumbliauskaitė ir vienas vyras. Grojo 2 ulonų pulko orkestras. Per 1927 metus būryje iš viso surengti 3 vakarai su vaidinimais ir sporto šventė, 6 paskaitos. B. valdybos posėdyje 1927 10 19 iš kandidatų į narius priimti: Julius Baranauskas, Juozas

Bakanauskas, Teodoras Čaplikas, Jonas Volungevičius, Saturnas Volungevičius, Julius Žiogelis. Nutarta prašyti rinktinės Teodorą Čapliką skirti b. vadu.

B. valdyba 1928 01 28 priėmė kandidatais: Joną Paulaitį, Steponą Galkauską, Antaną Sinkevičių, Miką Bilinską, Vincą Volungevičių, Bronių Prėskienį, Leoną Čapliką. Jono Volungevičiaus asmens pareiškimą rinktinė dėl kažkokių priežasčių grąžino. Susirinkime vasario 4 d. būrys nutarė kas šeštadienį rengti karinio pasirengimo pamokas, o iki gegužės 15 d. įsigyti uniformas (!). B. valdybos posėdyje gegužės 19 d. į narius priimti kandidatai: Jonas Paulaitis, Mikas Bilinskas, Vincas Volungevičius, Leonas Čaplikas, Povilas Čaplikas, Pranas Čaplikas, Kazys Pigaga, Mikas Palubinskas. Kandidatais dar palikti: Antanas Sinkevičius, Antanas Babavičius, Petras Kvaraciejus, Tomas Tamulevičius; kandidatais palikti ir į kariuomenę išvykę Steponas Galkauskas bei Bronius Prėskienis. 1928 06 07 pareigomis pasiskirstė nauja būrio valdyba: mokyt. Jonas Rinkevičius – pirmininkas, mokyt. Jonas Paulaitis – sekretorius, Pranas Čaplikas – išdininkas. Nutarta organizuoti dviratininkų grandį; į ją užsirašė: Leonas Čaplikas, Jonas Rinkevičius, Jonas Paulaitis, Jonas Volungevičius, Petras Čiurlionis, Pranas Jurgelis, Mikas Palubinskas. Leidimų važinėti dviračiais teko rūpintis per rinktinės vadą.

LCVA 561-17-24 yra Merkinės būrio 30 šaulių, apdovanotų Lietuvos nepriklausomybės medaliais, sąrašas. Jis be datos, bet greičiausiai, kaip ir kitų būrių, yra 1928 metų, nes nurodyta apdovanojamiems šauliams iki birželio 25 d. atsiųsti valstybės išdan po 5 Lt, o medaliai būtų įteikti ligi 1929 m. birželio mėn. Vyčio kryžiaus ordino kavalieriams, savanoriams ir tarnyboje esantiems kariūnams bei kareiviams medaliai duoti nemokamai. Sąrašė yra: Vladas Kazlauskas, Mikas Palubinskas, Juozas Lepeška, Jonas Volungevičius, Julius Žiogelis, Pranas Čaplikas, Leonas Čaplikas, Tomo (Samūniškės), Jonas Kvaraciejus, Jonas Dvareckas, Vaclas Jevaišis, Juozas Urbanavičius, Petras Kvaraciejus, Pranas Kvaraciejus (Lankininkai), Jonas Bingelis, Bronius Galčius, Dionyzas Bingelis, Vaclovas Dvareckas, Julius Karsokas, Juozas Pačkauskas, Izidorius Vitkauskas, Petras Čiurlionis, S. Stanevičius, Kazys Puvačiauskas, Petras Averka, Liudvikas Sinkevičius, Jonas Kaziūnas, Teodoras Čaplikas (Samūniškės), Jonas Rinkevičius, Pranas Jurgelis, kun. Juo-

zas Bakšys (po mirties). Sąrašo originalas nėra visai patikimas dėl įtartinos kai kurių pavardžių rašybos. Buvo ir tokių šaulių, kurie medalio atsisakė – galbūt nenorėjo už jį mokėti 5 Lt. Pavyzdžiui, iš būrio 1928 12 18 pristatytų 8-nių šaulių atsisakė trys. Būrys 1928 05 14, tarp kitų, buvo pristatęs apdovanoti medaliais Igną Stankevičių ir Maušą Slinką, tačiau medalį gavo tik I. Stankevičius. Be to, būryje buvo ir kitų medaliu apdovanotų šaulių. Pvz., LCVA 561-17-134 tarp 28 apdovanotųjų yra Petras Bingelis. Prezidentas Smetona Merkinės šaulį Juozą Baranauską, Antano medaliu apdovanojo 1928 m. gegužės 15 d. Deja, kai kurie apdovanotieji gana greitai buvo pašalinti iš šaulių už neveiklumą ir kt.

Gautų Nepriklausomybės medalių ir nario liudijimų iškilmingą įteikimą šauliams būrio valdyba 1928 m. birželio 7 d. nutarė surengti birželio 24 d., pasikvietus rinktinės vadą, Alytaus apskrities viršininką ir apskrities karo komendantą. Paskirtas naujas būrio vadas – Leonas Čaplikas. Prasidėję karinio parengimo užsiėmimai. Birželio 23 d. vakare vyko Joninių, o birželio 24 d. – sporto šventė. Į sporto šventę atvyko kelių kaimyninių būrių šauliai, XIX rinktinės vadas Petruškevičius, LŠS atstovas majoras Karaša, I Kauno rinktinės vadas Goncerauskas. Sporte geriausiai pasirodė Merkinės ir Ryliškių būriai. Apdovanoti labiausiai pasižymėję šauliai Mikas Savilionis ir Petras Griškevičius. Iš sporto šventės grįžtančių šaulių grupę užpuolė Subartonių kaimo bernai. Taikos teismas spalio 5 d. penkis užpuolikus nubaudė. 1927-1929 metais b. valdybos sudėtis keitėsi kas keli mėnesiai. Štai 1928 m. birželio 7 d. valdybos nariai pasiskirstė pareigomis, o buvusiems b. valdybos nariams J. Paulaičiui ir J. Rinkevičiui išvykstant iš Merkinės, liepos 19 d. reikalus perėmė kiti kandidatai: pirmininkas – policijos valdininkas M. Palubinskas, sekretorius – pašto valdininkas T. Masaitis, valdybos narys – Pr. Čaplikas (T. Masaitis į narius priimtas valdybos posėdyje rugpjūčio 26 d.). Vietos organizacijos su visuomene plentų kryžkelėje Lietuvos nepriklausomybės 10-mečiui pastatė kryžių.

Susirinkime 1928 m. rugsėjo 9 d. dalyvavo rinktinės vadas ir daug svečių, ekskursantų iš Alytaus. Išrinkta nuolatinė sekcija vakarams rengti. Rugsėjo mėnesį būrys dalyvavo šaulių manevruose Seirijuose ir gavo rinktinės vado raštišką pagyrimą su padėka. Rinktinės valdyba spalio 24 d. nutarė į šaulius Merkinės būryje priimti 9 asmenis, tarp jų – Joną

Volungevičių, Julijų Žiogelių, Joną Lepešką (juos b. valdyba priėmė liepos 29 d.). 1928 m. surengti trys vakarai ir spaudos platinimo talka. Jos vykdytojas buvo T. Masaitis. Surinkta 70 „Trimito“, 170 „Mūsų rytojauš“ prenumeratorių, parduota daugiau kaip 400 kalendoriaus knygučių (žinoma, prenumeratoriai buvo ne tik šauliai).

B. valdyba 1929 m. kovo 10 d. atmetė Juozo Bakanausko prašymą gauti leidimą ginklui (revolveriui) laikyti: šaulys netinkamas. Remiantis 1927 11 06 visuotinio narių susirinkimo nutarimu ir 1928 09 09 susirinkimo papildymu, nutarta 3 kartus neatvykusius į susirinkimus ir nemokančius nario mokesčio šaulius braukti kaip netinkamus, todėl iš būrio pašalinti Juozas Bakanauskas, Izidorius Vitkauskas ir Petras Kvaracijus. Kariuomenėje tarnaujančius šaulius laikyti šauliais, kol sugrįš namo. Į būrį priimti Antanas Bartusevičius ir Kazys Barysas. Šaulį V. Feiferį už grasinimą šautuvu per jaunimo šokius vasario 19 d. Subartonių kaime nubausti: jo nuosavą šautuvą su 4 šoviniais metams paimti į sandėlį, o šauliui visuotiniame susirinkime pareikšti viešą papeikimą. Padaryti rinkliavą tarp šaulių b. vėliavai ir sporto įrankiams įsigyti, o iš turimų pinigų steigti mažą b. bibliotekėlę. Pasienio policijos vakaro būriui paaukotą pelną – 85,75 Lt – panaudoti paminklui ant žuvusio kareivio kapo Merkinės kapinėse (LCVA 561-19-1013).

B. valdyba 1929 05 09 priėmė būrio vado L. Čapliko atsistatydinimą, tačiau tam, atrodo, tą kartą rinktinė nepritarė. Antrą kartą nutarta sudaryti būryje dviratininkų grandį; joje: Petras Čiurlionis, Lukošius Pigaga, Rapolas Lekavičius, Tomas Masaitis, Pranas Jurgelis, Petras Bingelis, Jonas Paulaitis (J. Paulaitis ir J. Rinkevičius 1928 m. vasaros pabaigoje iš Merkinės, matyt, neišvyko); į dviratininkų grandį birželio 30 d. priimtas Julius Bingelis. Šį mokytoją į būrį valdyba priėmė gegužės 12 d. (v-bos pirmininkas – vėl J. Rinkevičius, sekretorius – T. Masaitis, narys – M. Palubinskas). Pasak būrio birželio 12 d. raporto rinktinei, būryje buvo ir sanitarinė sekcija: Jonas Volungevičius, Pranas Čaplikas ir Antanas Antanavičius. B. valdyba birželio 30 d. nutarė išbraukti 5 šaulius: vieni išvykę kitur, o Petras Orlauskas netinkamas. Nariais priimti Rapolas Lekavičius ir Juozas Oželis. Indėlių knygelę 96,65 Lt sumai ir 28,25 Lt grynais pinigais J. Rinkevičius perdavė Juliui Bingeliui, o biblioteką – 51 knygą – Tomui Masačiui. Šauliai aptvarkė neseniai surastą kovoję su lenkais kritusio kareivio

Benedikto Trakymo kapą. Iš surengto viešo vakaro, kuriame vaidinta 3 v. komedija „Audra giedroje“, gauta 80 Lt pelno. Tą pačią komediją būrio vaidintojai rugpjūčio 25 d. vaidino Varėnoje I; pelnas – 21 Lt – skirtas Varėnos šaulių namams statyti. Merkinės b. teatro mėgėjai viešą vakarą rugsėjo 1 d. surengė Seirijuose. Suvaidinta 3 v. komedija „Gyvieji nabašninkai“.

Naujai būrio valdybai 1929 08 12 pasiskirsčius pareigomis, jos pirmininku tapo T. Masaitis, sekretoriumi – Pr. Jurgelis, kasininku – J. Bingelis; b. vadas – L. Čaplikas. Atgal būrin priimtas kovo 10 d. pašalintas J. Bakanauskas. Vėliavą nutarta įsigyti geresnės rūšies – už 150-180 litų. Rugpjūčio 4 d. surengta dviratininkų ekskursija į Perloją ir Varėną I. Tačiau šaulys mokytojas Pranas Jurgelis buvo iškeliamas kitur. B. valdyba rugpjūčio 19 d. kreipėsi į rinktinės vadą, kad mokytoją paliktų vietoje arba bent nenukeltų toli nuo Merkinės: Jurgelis vadovauja vaidintojų sekcijai, yra vienas veikliausių mokytojų ir seniausias šaulys būryje. Bet merkiniškai pavėlavo (A. Petruškevičiaus 1929 08 28 atsakymas, LCVA 561-19-71). Rinktinės valdyba spalio 1 d. patvirtino Petro Kvaraciejaus ir Izidoriaus Vitkausko pašalinimą iš būrio.

B. valdyba 1929 11 10 posėdyje (v-bos sekretorius jau R. Lekavičius) nusprendė, kad šaulės moterys kas mėnesį mokės po 15 ct nario mokesčio. Pervesti į narius rinktinei pristatyti kandidatai: Zuzana Krukonytė, Sofija Paulaitienė, Petras Dzidzevičius, Leonas Čaplikas II, Antanas Antanavičius. Spaudos talkai organizuoti išrinkti: vykdytojas – T. Masaitis, talkininkai – J. Janulevičiūtė, J. Paulaitis, L. Čaplikas, R. Lekavičius, Z. Krukonytė, S. Paulaitienė. Nutarta lapkričio 24 d. Merkinėje suruošti šokių vakarą su koncertiniais ir komiškais dalykėliais, o per Kalėdas Masališkėse – viešą vakarą. Į būrių vadų parengimo kursų sutiko vykti ats. vyresn. puskarininkis Jonas Volungevičius.

Noruliuose gyvenęs šaulys Vincas Jazukevičius kažkada 1929 metais prašė išbraukti jį iš būrio, nes yra vedęs, turi vaikų, gyvena ūkyje, todėl negali pasišalinti iš namų, atlikti šaulio pareigų... B. valdybos pirmininkui T. Masaičiui už gerą būrio raštinės sutvarkymą XIX rinktinės 1929 11 12 įsakymu pareiškta padėka.

1929 m. įsteigtame būrio knygyne (bibliotekoje) metų gale buvo 70 knygų. Už 250 Lt įsigyta vėliava. Ji pašventinta ir įteikta būriui rugsėjo 15 d. Vėliavą šventino ir šaulius prisaidino kun. Kazimieras Ribi-

kauskas. Parade tą dieną dalyvavo 27 šauliai. Rinktinės vadas Petruškevičius patikrino sporto užsiėmimus. Būrys birželio 24 d. dalyvavo LŠS dešimtmečio šventėje Kaune, o spalio 27 d. – rinktinės dešimtmečio minėjime Alytuje. Tais metais būrys surengė 6 vakarus su vaidinimais ir 3 šokių vakarus (po vieną vakarą surengta Seirijuose ir Varėnoje I). Per spaudos talką išplatinta 300 egz. „Mūsų kalendoriaus“, 55 egz. Vlado Andriukaičio knygos „Žvalgo užrašai“, užverbuota 30 „Trimito“ prenumeratorių. 1930 m. sausio 1 d. būrys suruošė šokių vakarą Merkinėje, o sausio 5 d. – vakarą su vaidinimu Samūniškėse.

1930 m. vasario 27 d. staiga mirė būrio šaulys vilnietis Julius Žiogelis. Vilnių 1920 metais užėmus lenkams, 17-metis jaunuolis atbėgo į Nepriklausomą Lietuvą, stojo į IV šaulių grupę ir kovojo su lenkais. Palaidotas kovo 1 d. Samūniškių kapinėse; prie kapo duobės kalbėjo rinktinės vadas A. Petruškevičius, būrio valdybos pirmininkas T. Masaitis. B. valdyba kovo 9 d. trečią kartą grįžo prie dviratininkų grandies klausimo. Grandyje buvo: Tomas Masaitis, Rapolas Lekavičius, Zuzana Krukonytė, Steponas Galkauskas (būrio v-bos išdinininkas), Jonas Paulaitis, Jonas Janulevičius, Petras Bingelis, Julius Bingelis. Į šaulės kandidates priimta Marė Fedotovaitė.

Būrio susirinkime kovo 22 d. dalyvavo rinktinės vadas. Kadangi didesnė dalis būrio šaulių yra iš Samūniškių kaimo, todėl nutarta ten organizuoti šaulių gaisrininkų komandą. Be to, nutarta sudaryti būrio moterų grupę, įtraukiant į ją kaimų mergaites. Tą pačią dieną šauliai surengė vakarą; suvaidintos komedijos „Nepasisekė debiutas“ ir „Daug triukšmo dėl nieko“. Visuotinis susirinkimas balandžio 13 d. nutarė statyti būrio namus. Rūpintis jų statyba išrinktas komitetas: T. Masaitis, J. Paulaitis, J. Janulevičius, Z. Krukonytė, J. Bakanauskas. Iš rinktinės atsiųstus knygos „Įstabilieji pasaulio dalykai ir reiškiniai“ keturis egzempliorius b. valdyba gegužės 18 d. nutarė paskirstyti spaudos talpininkams: Tomui Masaičiui, b. vadui Leonui Čaplikui, Jonui Paulaičiui ir Jonui Volungevičiui.

Susirinkime birželio 19 d. perrinkta būrio valdyba. Birželio 23-osios vakarą būrys iškilingai šventė Jonines prie Šarūno kapo netoli Subartonių kaimo. Liepos 6 d. įvyko visuotinis susirinkimas, skirtas „Trimito“ 10 metų sukaktuvėms paminėti. Mokytojas šaulys Jonas Janu-

levičius skaitė paskaitą apie spaudą ir „Trimito“ reikšmę; žurnalą užsisakė 14 šaulių. Susirinkime rugpjūčio 10 d. aptartas Vytauto paveikslo sutikimas. Iš Perlojos į Merkinę jis atneštas rugpjūčio 20 d. Sutikime dalyvavo visi šauliai, tarp jų – 8 raiteliai. Paskui visi paveikslą išlydėjo į Alytų. Rugpjūčio 24 d. įvyko rikiuotės pasiruošimas Vytauto Didžiojo mirties 500 metų sukaktuvėms. Iškilmės vyko rugsėjo 8 d; nors oras buvo blogas, jose kalbą sakė šaulys mokyt. J. Paulaitis. Rugsėjo 19 d. surengtas šaudymas kovos šoviniais iš 100 m ir 150 m atstumo; šaudė 17 šaulių. Rugsėjo 28 d. vyko gimnastikos pamokos, kuriose dalyvavo 14 šaulių.

1930 m. rugsėjo 21 d. pareigomis pagaliau pasiskirstė naujoji b. valdyba: pirmininkas – T. Masaitis, vicepirmininkas – J. Paulaitis, sekretorius – R. Lekavičius, kasininkas – S. Galkauskas, valdybos narės – S. Paulaitienė ir Z. Krukonytė. Išrinkta švietimo komisija: M. Fedotovaitė, S. Galkauskas, P. Dzidzevičius, P. Čaplikas, R. Lekavičius. Biblioteką kol kas tvarkys v-bos sekretorius. Kandidatais į būrį nuo birželio 1 d. priimti: Kazys Sasnauskas, Julius Čaplikas I, Julius Čaplikas II, Stasys Sinkevičius, Antanas Stalgys; nuo rugpjūčio 1 d. priimtas Antanas Romančiuckas. Nariais priimti Juozas Skerniškis ir Juozas Kirmelevičius. Šaulys Juozas Lepeška už netinkamą uniformos dėvėjimą nubaustas 5 Lt pabauda; ją sumokėti privalėjo iki spalio 15 d. J. Lepeška per švaros savaitę ėjo seniūno pareigas. Jį nubausti savo nuožiūra b. vadas prašė 1930 06 17 pranešime. Naujoji valdyba nutarė būryje organizuoti raitelių grandį; tas reikalas pavestas S. Galkauskui. Vakare rugsėjo 21 d. būrio artistai vaidino veikaliukus „Vargšas Tadas“ ir „Nepavykusi komedija“; gauta 23,40 Lt pelno. Merkinėje vykusioje žemės ūkio ir namų pramonės parodoje Alytaus rinktinės šauliai turėjo savo skyrių.

Rudenį būrio valdyba vėl keitėsi. Spalio 19 d. posėdyje ji tokia: pirmininkas – T. Masaitis, vicepirmininkas ir sekretorius – J. Paulaitis, nariai – S. Galkauskas, ats. leit. M. Lukošius, ats. leit. J. Greblikas; b. vadas – L. Čaplikas. Būrio 10 metų sukaktuves nutarta minėti spalio 26 d. Tačiau tą dieną jos paminėtos tik J. Grebliko ir M. Lukošiaus paskaitomis; sukaktuves švęsti iškilmingai numatyta pavasarį. Spalio 27 d. šauliai antrą kartą dalyvavo Vytauto Didžiojo mirties metinių

minėjime. Vakare surengtas šaulių vaidinimas „Už tėvynę kariavau“. Spektaklis buvo nemokamas. B. valdybos pirmininkui T. Masaičiui išvykstant gyventi kitur, jo pareigos spalio 29 d. posėdyje perduotos vicepirmininkui Jonui Paulaičiui. Būrio knygyną nutarta papildyti nuo spaudos platinimo likusiomis 10 knygų (8,45 Lt sumai). Kandidatais į šaulius priimti: Steponė Čaplikaitė, Viktoras Aleksa, Juozas Lepeška II, Feliksas Kavaliauskas, Antanas Bingelis.

B. vadas Leonas Čaplikas jam prašant „dėlei susidėjusių svarbių šeimininių aplinkybių“ (1930 10 20 raportas) nuo lapkričio 10 d. atleistas ir b. vadu paskirtas Povilas Čaplikas (rinktinės 1931 01 31 įsakymas). B. valdybos posėdyje lapkričio 30 d. į šaulius priimti kandidatai: Kostas Černiauskas, Adolfas Čaplikas, Juozas Barysas, Kazys Sasnauskas, Julius Čaplikas (I), Juliaus, Julius Čaplikas (II), Tomo, Stasys Sinkevičius. Į būrį priimta šaulė Petronė Žaromskaitė-Barkauskienė, į LŠS įstojusi Kaune 1920 m., 1924 m. perėjusi į XVI Kėdainių rinktinės Josvainių būrį, tačiau neturėdama pastovios gyvenamosios vietos liko nepersiregistravusi (Josvainių š. b. 1930 11 17 pateisinamasis raštas, LCVA 561-19-1013).

B. valdyba 1931 01 25, remdamasi būrio vado raštišku pranešimu, nutarė Juozą Lepešką pašalinti iš šaulių už nusizengimą šaulių įstatams: šaulys namuose buvo pavartojęs ginklą prieš šeimą ir kitus ten gyvenusius asmenis. Apie J. Lepeškos pašalinimą b. v-bos pirmininkas J. Paulauskas 1931 06 09 pranešė rinktinės vadui. Tuo tarpu Samūniškėse gyvenęs J. Lepeška savo 1931 06 10 paaiškinime rinktinės vadui rašė, kad „Pono Vado nutarimu esu nubaustas už sukėlimą triukšmo 50 litų, arba penkiom parom arešto ir pašalintas esu iš šaulių tarpo“ (arešto bausmę atliko ligi 1931 04 02). Atseit, pernai, parvykęs iš Merkinės, kieme lojant šuniui, jis išėjęs ir triskart iššovęs. Namiškiai apie tai pranešė būrio vadui Povilui Čaplikui, kuris su policija jį suėmė. J. Lepeška buvo šaulys nuo 1919 m.; būdamas Ryliškių būryje, 1919-1920 m. dalyvavo kovose su lenkais; jis agitavęs Samūniškių kaimo jaunuolius stoti į šaulius, nes kaime tik jis vienas buvęs šaulys... Rinktinės vadas 1931 m. birželio mėn. (dienos nėra) rezoliucijoje rašė, kad J. Lepeška iš šaulių neišbrauktas ir tebėra Merkinės būryje (LCVA 561-19-657).

L. Š. S.
XIX RINKTINĖS
VADAS

Pavergtas Vilnius—Vaduokim J!

1930 m. balandžio mėn. 3 d.

839 Nr.

Alytus.

[Nr. 15.

Byla Nr. 5.

Merkinės šaulių būrio V a l d y b a i.

Siunčiu išteikti Tamstų būrio šauliui
Galkauskui Stėpui leidimą revolveriui
laikyti.-

Priedas: leidimas Nr. 326/31.

L.e. Rinktinės Vado p.

E. raštyvedžio p.

XIX rinktinės pranešimas apie leidimą Merkinės būrio šauliui Stepui Galkauskui laikyti revolverį. 1930 04 03

B. valdyba 1931 m. kovo 15 d. į kandidatus priėmė Merkinės gyventoją Sergejų Buslajevą (į šaulius – birželio 7 d.). Visuotiniame būrio susirinkime kovo 29 d. mokytojas J. Paulaitis skaitė paskaitą „Šauliai ir kooperacija“. Būrys ruošėsi pavasarį švęsti 10 metų sukaktuves. Gegužės 25 d. surengtas viešas vakaras Bingelių kaime; pilnas – apie 40 Lt. Būrys gavo VII Šiaulių rinktinės 45 Kelmės būrio gegužės 23 d. raštą, kuriame dėkojama už 4 Lt auką būrio š. namų statybai. Rugsėjo 6 d. b. valdyba be bandomojo stažo į šaulius pervedė Feliksą Pempe – kaip būriui reikalingą specialistą šaulių ugniagesį.

Rugsėjo 20 d. susirinkime išrinkta nauja būrio valdyba: pirmininkas – Pranas Žilinskas, vicepirmininkas – Jurgis Greblikas, Baltramiejaus, sekretorius – J. Žukas, išdininkas – Antanas Baranauskas, narys – R. Lekavičius (rinktinė valdybą patvirtino spalio 14 d.). Išrinkta komisija šaulio J. Žiogelio paminklui kapinėse pastatyti: P. Čaplikas, A. Baranauskas, J. Volungevičius. Rinktinė lapkričio 3 d. patvirtino Viktoro Aleksos, Jono Lepeškos, Antano Baranausko ir Sergejaus

Buslajevio priėmimą į Merkinės būrį. Susirinkime lapkričio 8 d. vėl svarstytas š. namų statybos klausimas. Iš šaulio J. Janulevičiaus pranešimo matyti, kad namų statybos komitetas nieko nenuveikęs (LCVA 561-19-663). Komitetą perrinkti ir toliau tartis dėl paminklo J. Žiogeiliui numatyta kitame susirinkime. Beje, b. valdyba lapkričio 1 d. atmetė Merkinės savanorių gaisrininkų draugijos pasiūlymą statyti namus bendrai: šauliai namus statys tik šauliams! Rūpindamasis namų statyba, būrys sumanė rengti loteriją. Todėl lapkričio 28 d. kreiptasi į rinktinės vadą su prašymu parūpinti leidimą loterijai; ji vyktų 1932-1933 metais, panašiai, kaip Perlojos būryje. Tačiau rinktinė leidimo loterijai nedavė: pirmiau reikia turėti namams sklypą, paskui sąmatą bei planą.

Dar 1928 m. Varėnos I š. būrys buvo atsiuntęs Merkinės būriui aukų lapą parinkti aukų Varėnos šaulių namams. Lapas su aukojusių asmenų sąrašu grąžintas 1929 m. rugsėjo mėn. ar spalio pradžioje. Surinkti 25 Lt išsiųsti ir gauti, apie ką rašyta „Trimito“ 1929 m. Nr. 44. Įvykęs kažkoks nesusipratimas. Varėnos būrys 1931 01 20 siuntė Merkinėn raštą, prašydamas atsiųsti pinigų už viską, o 1931 12 27 raštu dar kartą apie tai priminė. Tačiau buvęs Merkinės b. valdybos pirmininkas T. Masaitis 1932 m. sausio 19 d. iš Kauno paaiškino, kad iš gautų 50-ties Varėnos vaizdų albumėlių parduoti 27 egz., kiti grąžinti. Už albumėlius 26,45 Lt išsiųsti 1930 06 06.

1932 m. vasario mėnesį būrys susiskirstė į tris skyrius. Merkinės skyrius apėmė Merkinę, Maksimonis, Masališkes, Parudnią, Dubaklonį ir Jonionis (pastarieji du kaimai buvo Liškiavos valsčiuje); skyrininkas Stasys Kavaliauskas. Samūniškių skyrius: Samūniškės, Subartonys, Netiešos ir Apsingė; skyrininkas Vaclovas Lepeška. Norulių skyrius: Noruliai, Bingeliai, Lankininkai ir Krušai (Krušonys); skyrininkas Kazys Sasnauskas. Vasario 7 d. surengtas viešas vakaras su vaidinimais – 3 veiksmų vaizdėliu „Rytojaus diena“ ir 1 v. komedija „Namų židiny“ – tedavė vos 2 Lt pelno. Vasario 16-ąją vėl suvaidinta „Rytojaus diena“. Subartonyse gyvenęs J. Greblikas vasario 15 d. paprašė b. valdybos pirmininko išbraukti jį iš valdybos narių – vicepirmininko pareigų negalėjo eiti dėl ligos. Pareiškimą birželio 27 d. b. valdybai parašė Juozas Žukas: „... Aš dėl susidėjusių gyvenimo aplinkybių toliau pasilikti valdybos sąstata negaliu“, ir prašė nuo tos dienos jo nelaikyti valdybos nariu.

XIX rinktinės valdyba 1932 03 03 į Merkinės būrį priėmė Juozą Lepešką II, Stefaniją Čaplikaite, Antaną Bingelį, Feliksą Kavaliauską, Antaną Stalgį ir Antaną Romančiucką. Susirinkime kovo 20 d. visi šauliai pritarė namų statybai. Šaulys Volungevičius pasižadėjo aukoti 100 plytų. Į revizijos komisiją išrinkti: Petrauskas, Leonas Čaplikas, Bešonis, kandidatai į komisiją – Paulaitis ir Sačkauskas (?). Nutarta imti tokį nario mokestį: iš rikių 2 Lt metams, iš nerikių – 10 ct. Būrį balandžio 9 d. aplankė rinktinės vadas Petruškevičius. Įvyko susirinkimas ir kariuomenės parengimo patikrinimas. Dalyvavo 31 šaulys ir 2 šaulės iš 38 b. narių. Pasak rinktinės vado, b. vadui Povilui Čaplikui reikėjo reikšti daugiau iniciatyvos, nes šauliai nori dirbti. Drausmė būryje gera. Rinktinės valdyba gegužės 2 d. kaip nepersiregistravusius išbraukė: Vincą Kvaraciejų, Tomą Kudarauską, Antaną Sinkevičių, Aleksą Sinkevičių, Liudviką Sinkevičių, Joną Sinkevičių, Antaną Plutulevičių, Antaną Stanevičių, Vincą Jazukevičių (pastarąjį b. valdyba išbraukė dar 1930 02 21). B. valdyba gegužės 23 d. nutarė steigti moterų skyrių. Eiti būrio vado pareigas nuo birželio 1 d. paskirtas Stasys Kavaliauskas (XIX rinktinės 1932 06 01 įsakymas).

Būryje 1932 m. gegužės 26 d. lankėsi I Kauno rinktinės 23 Vytauto Didžiojo universiteto studentų š. būrio ekskursija – 30 žmonių. „Mes studentai šauliai ypatingai sujaudinti ir patenkinti Merkinės šaulių lietuvišku vaišingumu ir gražiu nusistatymu dirbti dėl Lietuvos Nepriklausomybės“, – sakoma studentų atsiliepime. Studentai keliavo palei demarkliniją: pradėję nuo Varėnos I, paskui važiavo į Perloją, Merkinę, Liškiavą. Liepos 2-3 d.d. ekskursiją į pademarkliniją suruošė VIII Vilkaviškio rinktinės 8 Vilkaviškio būrys. Vadovavo pats rinktinės vadas Tugaudis. Pro Leipalingį svečiai atvyko į Liškiavą, paskui į Merkinę, Perloją. Čia pernakvoję, liepos 3 d. ekskursantai vyko į Varėną I, Babiškes, Daugus...

Merkinės būrys 1932 02 27 paprašė rinktinės leisti rinkliavą būriuose su aukų lapais, o gegužės 22 d. vėl prašė leidimo rengti daiktinę loteriją, kuri vyktų rugsėjo 10 d. Loterija numatoma 5000 litų sumai – 5 tūkst. bilietų po 1 Lt. Bus 50 laimėjimų 2500 Lt sumai. Loterijos daiktų sąrašas toksai:

1. Lempinis radijo aparatas	1	400 Lt
2. Rašomoji mašinėlė	1	400 “
3. Patefonas	1	300 “
4. Foto aparatai po 150 Lt	2	300 “
5. Medžiaga „Diagonal” šaulių kostiumams		
po 120 Lt	2	240 “
6. Sidabriniai portsigarai po 100 Lt	2	200 “
7. Sieninis laikrodis	1	85 “
8. Kišeniniai laikrodžiai po 40 Lt	5	200 “
9. Vytauto Didžiojo medalionai po 25 Lt	2	50 “
10. Portfeliai po 20 Lt	4	80 “
11. Diržai uniformai po 15 Lt	8	120 “
12. Laikrodžiai žadintuvai po 10 Lt	6	60 “
13. Vytauto Didž. medalionai po 5 Lt	5	25 “
14. A. Smetonos portretai po 5 Lt	5	25 “
15. Vytauto Didž. portretai po 3 Lt	5	15 Lt
Viso:	50	2500 Lt

Jei bilietų bus išplatinta mažiau, tai proporcingai bus sumažintas ir leimėjimų skaičius bei suma. Lošime dalyvautų šaulių, savivaldybės, policijos ir visuomenės atstovai. Rezultatai būtų paskelbti „Trimite” (LCVA 561-19-662). Alytaus apskrities viršininkas leido loteriją surengti rugsėjo 10 d. (1932 06 13 raštas). Būrys spaustuvėje atsispausdino birželio 26 d. rašto kitiems būriams blanką: siunčiame NN loterijos bilietų ir prašome išplatinti iki rugpjūčio 20 d.; būrio vald. pirm. Pr. Žilinskas, nariai: F. Pempė, A. Baranauskas, R. Lekavičius, J. Žukas. Platinti bilietus sekėsi ne itin sėkmingai. Daugelis būrių, gavę 20 ar 10 bilietų, pardavė vos po vieną kitą arba nė vieno ir grąžino atgal, juolab, kad ir merkiniečiai gaudavo panašius prašymus iš kitų būrių. Pvz., XI Raseinių rinktinės 12 Šiluvos būrys su 1932 09 19 raštu atsiuntė išplatinti 10 loterijos bilietų jų būrio namų statybai.

LCVA 561-19-662 yra keli šimtai pranešimų iš būrių apie Merkinės b. bilietų platinimą. Kai kurių būrių atsakymai gana mandagūs, pvz., Radviliškio būrio atstovo (1932 08 06): „Grąžindamas loterijos bilietus turiu pranešti, kad šauliškai patarnauti Jūsų būrio naudai turėtų būti ne

tik kaip malonus patarnavimas, o kaip šauliška prievolė, bet tuo tarpu negalime Jums tame reikale padėti, nes ir mūsų būrys savo apylinkėje vykdo tokią pat loteriją, kurios pelnas skiriamas būrio namų statymui”. Šakių rinktinės 2 Veiverių būrys jau liepos 1 d. atsakė, kad užsiėmęs savo būrio namų statymu „ir prie geriausių norų negalime kitiems būriams dabar padėti” ir bilietus grąžino. Grąžindamas bilietus Punios būrys atsakė: „Neišplatino priežastis – statymas būrio namų, todėl visos lėšos panaudojamos savo reikalams”. XVIII Biržų rinktinės Vaskų būrys rengė loteriją savo namų statybai ir bilietus merkinikiškiams grąžino. Savo namus statėsi XVI Kėdainių rinktinės Krakių būrys ir bilietus grąžino. Biržų rinktinės Vabalninko būrys bilietus irgi grąžino, nes gavęs panašių bilietų bent iš keturių būrių. Kėdainių rinktinės Josvainių būrys bilietus grąžino ir pranešė: „Šiais metais tiek daug bilietų gautama iš visų būrių, kad jau niekas nenori jų ir pirkti”. Jonavos būrys irgi grąžino visus 50 bilietų. IV Tauragės rinktinės Laukuvos būrys atsakė, kad būrio valdybos nariai, išeidami atostogų, nepaliko nieko savo pareigoms eiti, tad bilietų negali išplatinti. Kai kurie būriai pranešė, kad bilietus platina: VIII Vilkaviškio rinktinės 10 Pilviškių būrys (gavęs 20 bilietų), Biržų rinktinės Pasvalio būrys. 6-is bilietus išplatino IX Seinų rinktinės 21 Papečių būrys. Puvočių būrys išplatino 17 bilietų (gavo 20). Visus 10 gautų bilietų išplatino Marijampolės rinktinės 1 Meškapievis būrys. 10 bilietų išplatino ir dar paprašė 10-ties V Trakų rinktinės 20 Panošiškių būrys. Marijampolėje liepos 2 d. gautus bilietus išplatino šaulys, kriminalinės policijos tarnautojas Jonas Tercila ir dar paprašė 20 bilietų.

Loterijos reikalai aptarti būrio susirinkime 1932 m. rugpjūčio 7 d. Jau rugpjūčio 14 d. valsčiaus valdybos kieme buvo pastatyta palapinė loterijai. Sargybą prie jos šauliai ėjo dieną ir naktį. Tačiau iki loterijos likus porai savaitių, nebuvo išplatinta nė pusės bilietų. Todėl būrys paprašė apskrities viršininko leisti loteriją surengti vėliau – lapkričio 6 d.; apskrities viršininkas leido (1932 08 30 raštas). Dėl loterijos pratęsimo buvo ir nesusipratimų. Neradę „Trimite” loterijos laimėjimų skelbimo, šauliai rašė būriui laiškus: iš Sedos, Akmenės ir kitur. Mat 1932 06 26 rašte apskritai nekalbėta apie lošimo datą. Vėliau siųstuose raštuose ranka pataisyta – prašoma bilietus išplatinti iki spalio 20 d.

Rugpjūčio 15 d. valsčiaus salėje š. būrys surengė vakarą su vaidinimu – 5 v. drama „Ponas ir muzikai“, o rugpjūčio 16 d. miestelyje surengta gegužinė. Abiejų renginių pelnas skirtas š. namų statybai. Rugpjūčio 28-osios naktį skelbtas bandomasis pavojus. Pratybose dalyvavo 33 šauliai. Šokių vakarą valsčiaus savivaldybėje būrys rengė spalio 16 d. nuo 18 iki 24 val. Kaip visada, reikėjo policijos leidimo. Rugsėjo 25 d. paminėtos LDK Kęstučio 500-osios mirties metinės. Spalio 19 d. iš šaulių pašalintas Juozas Sakalauskas. Mat jis susimušė, už ką rinktinės vado buvo nubaustas 3 paromis paprasto arešto, tačiau atlikti bausmės neatvyko. Šauliams teko jį namuose suimti ir pristatyti į rinktinės štabą (rinktinė šaulio pašalinimą patvirtino 1933 02 19). Susirinkime spalio 23 d. perrinkta b. valdyba. Jos pirmininku tapo Feliksas Pempė, sekretoriumi – Ksaveras Dėdinas, kasininku – Pranas Žilinskas, nariais – Juozas Žukas, Jonas Paulaitis, Leonas Čaplikas; knyginku išrinktas Rapolas Lekavičius. Tą pačią dieną, spalio 23-ąją, XIX rinktinės valdybos posėdyje Merkinės būrio šauliais patvirtinti: Jonas Jasionis, Antanas Pakulis, Jokūbas Narušaitis, Antanas Baliūnas. Į Merkinės būrį iš Varėnos I 1932 metais atsikėlė Kazys Peckus; metų pabaigoje į būrį įsiregistravo į Merkinę atkeltas Varėnos I b. šaulys Jonas Barysas (prieš tai 3 mėn. jis buvo Perlojoje). Bent apie 1932 metus būryje buvęs šaulys S. Kvaraciejus.

B. valdybos pirmininkas Pr. Žilinskas susirinkime lapkričio 20 d. pranešė, kad loterija jau davė per 400 Lt pelno, o visos loterijos rezultatai dar nebaigti apdoroti. Tikimasi, kad iš viso bus gauta per 1000 litų pelno. Laimėjo 23 bilietai. Laimėtus daiktus galima atsiimti per mėnesį nuo paskelbimo dienos – asmeniškai arba per paštą. Per tą laiką neatsiimti daiktai laikomi paaukoti būriui. Konstatuota, kad buvusieji iždinkai padarė išėikvojimų, bet dabar tie veikėjai išvykę nežinia kur, tad nutarta tuos išėikvojimus anuliuoti (nurašyti). Paminklo J. Žiogeliui komisijos pirmininkas A. Baranauskas pranešė, kad medžiaga paminklui jau paruošta ir statybą galima pradėti; paminklas bus pastatytas per 2-3 savaites. Būrio knygynui padidinti nutarta skirti 64 Lt iš loterijos pelno. Pr. Žilinskas pasiūlė nario mokesį 1933 metams dėl sunkios ekonominės krizės sumažinti iki 1 Lt; susirinkimas pasiūlymui pritarė.

B. vadas Stasys Kavaliauskas gruodžio 18 d. vyko į rinktinės būrių vadų suvažiavimą. Savo pareigas pavedė eiti Petriui Pinkevičiui. Tą die-

ną Pinkevičius surengė užsiėmimus, o kandidatas į šaulius Stepas Chrauskas agitavo šaulius į juos neiti. B. vadas apie tokį kandidato elgesį gruodžio 27 d. pranešė rinktinės vadui, kuris kitą dieną atsakė, kad „kandidatų elgesį seka būrio vadovybė“, dėl jų net nėra reikalo klausti rinktinės nuomonės: jei kandidatas netinkamas, būrys gali jo nepriimti. Rinktinės vadas Petruškevičius antrą kartą 1932 metais būryje lankėsi gruodžio 20 d. Tikrintas karinis pasirengimas. Dalyvavo 35 šauliai iš 60. Iš 35 dalyvavusių tik 4 tarnavę kariuomenėje, tačiau daugelis karinius dalykus išmanė gerai. Karinio parengimo pamokas dėstė ats. jaun. leit. Mikas Lukošius ir b. vadas Stasys Kavaliauskas. Namų statybos fonde būrys turėjo 1500 litų ir rūpinosi gauti ar pirkti Merkinėje sklypą. „Būrys gana darbštus, noras dirbti yra geras.“ Beje, žemės sklypą paaukoti arba pirkti šauliai prašė ir Merkinės stačiatikių cerkvės klebono Leonido Vorobjovo. Iš jo 1932 07 21 rašto b. valdybos pirmininkui sužinome, kad šaulių prašymą šventikas persiuntęs Lietuvos stačiatikių vyskupijos tarybai į Kauną. Taryba posėdžiauja du kartus per metus; dėl laukų darbų posėdis greit neišvyks.

B. valdyba 1933 m. sausio 8 d. nutarė prašyti rinktinės vado b. vadą Stasį Kavaliauską „kaipo neturintį vietoje autoriteto ir ardantį šaulių būrio valdybos ir bendrai šaulių veikimą“ pakeisti tinkamesniu; kad b. vadu paskirtas ats. viršila Leonas Čaplikas, rinktinė būriui pranešė vasario 22 d. Klaipėdos atvadavimo 15 metų sukaktį būrys minėjo 1933 01 15. Buvo paskaita. Vakare per radiją klausytasi minėjimo transliacijos iš Kauno. Imtuvą paskolino žydų sporto organizacijos „*Makabi*“ skyrius. Vasario 26 d. (per Užgavėnės) Merkinėje pirmą kartą surengtas kaukių vakaras. Iš jo gauta 39,20 Lt pelno. Balandžio 12 d. gautas Merkinės valsčiaus savivaldybės raštas, kad valsčiaus taryba nutarė paskirti būriui 1000 Lt šaulių namams statyti ir sklypui įsigyti. Balandžio 23 d. surengtas būrio viešas vakaras. Vaidinta 3 v. komedija „*Moterims neišsimeluosi*“, kelias daineles padainavo vietos pavasarininkų choras; pelnas – 18 Lt. Rinktinė gegužės 11 d. į 21 Merkinės būrį oficialiai priėmė Ksaverą Dėdiną.

Birželio 4 d. Samūniškių kapinėse pašventintas paminklas Jurgiiui Žiogeliui. Švento Merkinės vikaras kun. Stasiūnas. Dalyvavo Merkinės, Merkinės raitelių, Puvočių, Ryliškių ir Raitininkų š. būriai, daugiau kaip tūkstantis apylinkės gyventojų.

Birželio 25 d. Merkinėje įvyko Joninių šventė, Merkinės šaulių kuopos 5 metų sukaktuvės ir sporto šventė. Į svečius atvyko LŠS Centro Valdybos pirmininkas Antanas Žmuidzinavičius, jo adjutantas Kukučionis, XIX rinktinės atstovas Židanavičius, daug žmonių iš Okupuotos Lietuvos. Kartu su Merkinės būriu dalyvavo Raitininkų, Puvočių, Ryliškių ir Merkinės raitelių būriai su savo vėliavomis. Pamaldas bažnyčioje laikė Merkinės dekanas kun. K. Ribikauskas, kuopos šaulius prisaikdino vikaras kun. Stasiūnas. Šventei vadovavo kuopos vadas mokytojas J. Kačiulis. Šaulių paradą priėmė Žmuidzinavičius. Valsčiaus savivaldybės salėje įvyko iškilingas posėdis, kuriame kalbėjo Žmuidzinavičius. Prisimintos kovos su lenkais prie Varviškės. Po to – sportas aikštėje ant Nemuno kranto; geriausiems sportininkams Žmuidzinavičius įteikė dovanas. Šventė baigėsi bendra užkanda su kalbomis. Rinktinė rugpjūčio mėn. išbraukė iš šaulių Antaną Bartusevičių.

Didelės iškilmės Merkinėje – Tautos šventė bei lakūnų Dariaus ir Girėno minėjimas – įvyko 1933 m. rugsėjo 8 d. Pakeliant vėliavą dalyvavo šauliai, šaulių ugniagesių komanda, žydų savanorių ugniagesių komanda ir kitos žydų organizacijos, apie 40 pasienio policininkų. Kalbą pasakė šaulys Pr. Žilinskas. Paskui – pamaldos bažnyčioje. Po jų atidaryta Dariaus ir Girėno aikštė: šaulių iniciatyva taip pavadinta buv. Rinkos aikštė. Kalbėjo ir kaspiną perkirpo Merkinės valsčiaus viršaitis Jonas Jaskelevičius. Sveikino pasienio policijos rajono viršininkas Petras Bistrickas, kalbėjo mokytojai Janulevičius ir Sidrauskas. Organizacijų paradą priėmė P. Bistrickas. Paskaitą apie lakūnus valsčiaus savivaldybės salėje skaitė pasienio policijos viršininkas Dirkis. Vėliava nuleista 17 val. Vakare – šaulių spektaklis: 3 v. drama „Šauliška meilė“ ir dialogas „Šmikio kelionė iš Amerikos“. Pelnas – 32,25 Lt - skirtas Dariaus ir Girėno paminklui Kaune (paminklo statymo komitetui nusijusti 33 Lt).

Pasak 1933 m. lapkričio 5 d. susirinkimo protokolo, nors sporto šventė birželio 25 d. rengta kuopos vardu, tačiau visi pasiruošimo darbai (aikštės aptvėrimas ir sutvarkymas, prizų pirkimas, vakarienė ir kt.) teko Merkinės būrio šauliams. Tais metais surengti 9 vakarai, davę būriui apie 150 Lt pelno. Suorganizuota šaulių ugniagesių komanda. Būrio vardu padėtas vainikas prie žuvusių karių paminklo Varėnos I kapinėse, daly-

vauta Varėnos I b. šaulių namų šventinimo iškilmėse. Nors ne visi šauliai gerai mokėjo nario mokesį, tačiau būrio kasoje buvo 1266,50 Lt grynų pinigų. Į būrio valdybą susirinkime išrinkti: mokyt. Pr. Žilinskas, pašto viršininkas F. Pempė, mokyt. Emilis Šneideris, girininkas Ks. Dėdinas, Čaplikas, mokyt. J. Paulaitis; į revizijos komisiją: valsčiaus savi-valdybės sekretorius Vladas Petrauskas, mokytoja S. Paulaitienė, pašto valdininkas J. Žukas, mokyt. Rapolas Lekavičius. B. valdyba tą pačią dieną nutarė už 64 Lt nupirkti 60 knygų ir įtraukti jas į būrio bibliotekos katalogą.

XIX rinktinė 1934 m. sausio mėn. iš Merkinės būrio išbraukė šaulius Antaną Stalgį, Petronėlę Žaromskaitę ir Vincą Lepešką. Kaip nepersiregistravę vėliau išbraukti Juozas Lepeška, Stepas Chranauskas ir Petras Dzidzevičius. 1934 02 04 rinktinės vadas Merkinės šauliams skaitė paskaitą apie nuodingąsias dujas; pademonstruotos ašarinės dujos ir dujokaukės. Susirinkime balandžio 15 d. į šaulius priimtas Merkinės miestelio gyventojas Jonas Besusparis, Pijaus. Nutarta prašyti rinktinės dovanoti 17,20 Lt skolą buv. būrio vadui Leonui Čaplikui – įsiskolinimą už knygų platinimą per 1932 m. spaudos talką; L. Čaplikas jokio turto neturi ir skolos išieškoti nėra galimybės. Nežinia kur per šaulių loteriją dingo odinis diržas; nutarta jį laikyti pražuvusiu (LCVA 561-19-178).

Anot 1934 04 29 visuotinio susirinkimo protokolo, rinkliavą pagal aukų lapus Merkinės šaulių namams statyti norėta rengti visoje Lietuvoje, tačiau gautas leidimas rinkliavai tik Alytaus apskrityje. Kadangi apskrityje rinkliavų ir taip nemaža, tad nutarta rudenį padaryti draugišką rinkliavą tarp šaulių ir vėl surengti daiktinę loteriją. Šaulio Vlodo Petrausko išleistuvėms ir dovanai sunaudota 64 Lt. Išlaidoms padengti nutarta aukoti ne mažiau kaip po 1 Lt, o šauliai tarnautojai pasižadėjo duoti ir daugiau. Kol V. Petrauskas buvo Merkinėje, jo bute tilpo būrio raštinė. Dabar nutarta prašyti valsčiaus viršaičio būrio raštinę ir biblioteką priglausti valsčiaus namuose arba patalpą išnuomoti. Gegužės 6 d. vyko būrio Samūniškių skyriaus mokymas ir šaudymas šratais; dalyvavo 24 šauliai. Gegužės 10 d. surengtas šaudymas Dilginės vietovėje. B. šaulys J. Volungevičius už geriausią šaudymą stačiomis laimėjo kuopos vado J. Kačiulio dovaną – „Trimito“ metinę prenumeratą. Beje, Dilginėje vykdavo ir kitų būrių, pvz., Raitininkų, Ryliškių, šaudymo pratybos.

Būrio susirinkime rugsėjo 2 d. retoriškai klausta, kodėl Merkinės bažnyčioje pamokslai tebesakomi ir Evangelija skaitoma lenkiškai, nors keli vietos lenkai puikiai moka lietuviškai. Ir taip esti net per Tautos šventę! Paprieštarauta kunigo dekano Juknevičiaus planams ant likusių senovės miesto ribas žyminčių stulpų pastatyti šventųjų statulas ar kryžius. Tokiu atveju stulpai nustotų savo reikšmės. Švietimo ministerija perspėjo Juknevičių savo planų nevykdyti ir stulpus remontuoti tik su ministerijos specialistu (kun. Andrių Juknevičių 1941 m. birželio 24 d. išsivedė rusų kareiviai). Rinktinės 1934 09 30 įsakymu Merkinės b. vadas Leonas Čaplikas nuo rugpjūčio 18 d. atleistas ir į jo vietą paskirtas Feliksas Pempė. Anot rinktinės būrių atstovų suvažiavimo 1934 11 01 dokumentų, Merkinės būryje visą šaulišką uniformą turėjo 8 šauliai, kepurės 21 šaulys. Būryje buvo 4 moterys. Į būrį įregistruotas pastovios gyvenamosios vietos neturėjęs Julius Bingelis.

Pasak 1934 m. gruodžio 30 d. būrio visuotinio susirinkimo, tais metais į būrį priimti 8 nauji nariai, 7 atvyko iš kitų būrių, kitur išvyko 15, išstojo 4 asmenys. Įvyko 2 būrio susirinkimai (be pastarojo) ir 5 valdybos posėdžiai. Knygynėlyje buvo 256 knygos; įsigytos dūdos ir sukurtas orkestras; surengti 4 pasilinksminimai, skaitytos dvi paskaitos apie šaulių ideologiją. 1934 metais gauta 380,70 Lt pajamų, o išleista 1634,05 Lt (didesnioji dalis – orkestro instrumentams pirkti); 1935 metams kasoje liko 12,25 Lt. Pasakyta pastabų buv. b. vado Leono Čapliko adresu. Anot rinktinės vado Navikevičiaus įrašo būrio dienyne, L. Čaplikas „ne tik kad būryje nieko neveikė, bet ir šautuvų neprižiūrėjo“. Vadu paskirtas Feliksas Pempė, anksčiau sutvarkęs ugniagesių komandą. Į b. valdybą išrinkti: Ks. Dėdinas, J. Daukša, L. Čaplikas, A. Plenta, L. Kerulis, kandidatai – J. Paulaitis ir St. Žmuidzinavičienė; revizijos komisija: Em. Šneideris, Paškevičius, V. Griškevičius, kandidatai – A. Baranauskas ir S. Kavaliauskas.

1935 m. vasario 16-ąją Merkinėje surengtas visų visuomeninių organizacijų bendras Nepriklausomybės paskelbimo 17-ųjų metinių minėjimas. Prie valsčiaus savivaldybės pakelta vėliava. Paskui pamaldos bažnyčioje, cerkvėje ir sinagogoje. Šauliai pamaldose dalyvavo organizuotai. Po pamaldų – paskaita žydų pradinėje mokykloje (skaitė š. mokytojas Pranas Žilinskas); publikos buvo pilnutėlė salė. Tą dieną pirmą kartą viešai pasirodė š. būrio orkestras. Kovo 1 d. senoji būrio valdyba (pir-

mininkas F. Pempė) pareigas perdavė naujajai; jos pirmininkas – Jonas Daukša. Gegužės 10 d. patikrinti šautuvai. Šauliui Jonui Lepeškai už ginklo nevalymą pareikštas papeikimas ir duota savaitė laiko šautuvą sutvarkyti. Vėliau, per Tautos šventę rugsėjo 8 d., J. Lepeška nėjo rikiuotis. B. vadas jį nubaudė 2 valandom „po šautuvu”.

Per kariuomenės susiartinimo su visuomene minėjamą gegužės 26 d. paskaitą valsčiaus savivaldybės salėje skaitė mokyt. Pr. Žilinskas. „Publikos buvo tiek daug, kad daugumas publikos nebetilpo ne tik salėje, bet ir už sienos esamoj pradžios mokyklos klasėj ir koridoriuose.” Būrio vadui F. Pempei atostogaujant, jo pareigas laikinai ėjo Vaclas Lepeška (XIX rinktinės 1935 07 22 įsakymas; V. Lepeška 1937 m. gegužės 15 d. mirė). Kaune vykusio užsienio lietuvių kongreso metu 1935 m. rugpjūčio 13 d. Merkinę aplankė Amerikos ir kitų kraštų lietuviai studentai ir moksleiviai; atvyko 4 dideliais autobusais su orkestru. Padėjus viršaičiui šauliui Jonui Jaskelevičiui, šauliai Varėnos-Merkinės plente buvo pastatę gražius vartus. Susitikime su svečiais dalyvavo 21 Merkinės būrys, jo ugniagesių komanda, vietos jaunalietuvių skyrius. Svečiams išlipant Merkinės šaulių orkestras sugrojo sutiktuvių maršą. Po š. mokytojo Pr. Žilinsko kalbos sugiedota „Lietuviais esame mes gimę”. Išvykstančius svečius šaulių orkestras taipogi palydėjo smagiu maršu.

1935 metais Lietuvos šaulių sąjunga perorganizuota (naująjį įstatymą žiūr. „Vyriausybės žinių” 1935 m. Nr. 490). Naujasis šaulių įstatymas skaitytas būrio susirinkime rugsėjo 1 d. Naujasis įstatymas sustiprino būrių vadų vaidmenį ir vienvaldiškumą. Vykdydama XIX rinktinės vado 1935 08 23 raštą, b. valdyba rugsėjo 5 d. būrį ir visą jo turtą perdavė tvarkyti būrio vadui Feliksui Pempei. Susirinkime rugsėjo 22 d. b. vadas pareiškė padėką šauliui Petrui Pinkevičiui už įtartino asmens su laikymą, o šauliui Florijonui Turoniui – už 10 Lt auką orkestro naudai. Nutarta pasiųsti sveikinimo telegramą iš Amerikos atskridusiam lietuvių lakūnui Feliksui Vaitkui.

Merkinės lenkai išsinuomojo butą ir įsteigė viešą biblioteką-skaityklą „*Pochodnia*”. Š. būrio vadas F. Pempė ir sekretorius L. Kerulis kreipėsi į kitų būrių vadus, prašydami jų kreipimasi – prašymą paaukoti knygų – perskaityti susirinkimuose, o suaukotas knygas su sąrašais atsiųsti į Merkinę: mat š. būrys užsimojęs įsteigti savo biblioteką-skaityk-

lą, kuria galėtų naudotis ir platesnioji visuomenė. B. taryba 1935 10 12 nutarė prašyti valsčiaus tarybos 500 litų pašalpos skaityklai įsteigti. Nutarta pašalinti iš būrio rugsėjo 14 d. priimtą Antaną Antanavičių: sužinota, kad jis yra tarnavęs lenkų legionuose, „sekiojęs ir mušęs tuo laiku lietuvius“; rugsėjo 14 dienos protokolo atitinkamas punktas panaikintas.

1935 m. lapkričio 9 d. susirinkime būryje įsteigta vaidybos (teatro) sekcija. Jos administracija pareigomis pasiskirstė taip: režisierius – A. Plutulevičius, režisieriaus padėjėjas – Ks. Dėdinas, administratorius – L. Kerulis, kasininkas – A. Plenta, grimuotojas – S. Radzickas. Drausmei sustiprinti sekcijos dalyvis – artistas turėjo pasirašyti pasižadėjimą, kad sutinka vaidinti jam paskirtas roles, dalyvauti repeticijose, klausyti režisieriaus nurodymų ir kt. Tokį pasižadėjimą 1935 m. spalio 27 d. buvo pasirašiusi Marija Fedotovaitė, spalio 28 d. – Juozas Augonis, Antosė Plutulevičienė, Leokadija Kvaraciejūtė, Juozas Gutauskas, Julius Sinkevičius, R. Dudinas, J. Garkevičius (LCVA 561-17-4). Viešame vakare gruodžio 26 d. vaidintas P. Vaičiūno „Nuodėmingas angelas“. Būrio vaidintojai 1936 01 05 Samūniškėse suvaidino dvi komedijas: „Tipas ir tipukas“ ir „Šauliškas pademarklinijys“. Grojo būrio š. orkestras.

Būrio vado padėjėju nuo 1935 m. spalio 31 d. paskirtas ats. jaun. puskarininkis su pradiniu išsilavinimu žemdirbys Sergejus Radzickas. Rinktinės vadui Basiuliui lankantis Merkinėje gruodžio 12 d., patikrinti Merkinės, Merkinės raitelių, Liškiavos, Meškučių, Raitininkų, Ryliškių, Puvočių, Nedzingės, Guobinių, Pilvingių, Kibyšių, Giraitės ir Norulių būrių ginklai, kitas turtas, raštinių knygos.

1936 m. sausio 16 d. įvyko Merkinės valsčiaus atsargos kareivių patikrinimas. XIX rinktinės vadas tikrino šaulių karinį pasiruošimą. Sausio 19 d. minėta Klaipėdos atvadavimo 13 metų sukaktis. Valsčiaus savivaldybėje ant paminklinės lentos žuvusiesiems už Lietuvos laisvę uždėtas vainikas. Ta proga bažnyčioje atlaikytos pamaldos, o valsčiaus salėje vyko šaulio Pr. Žilinsko paskaita. Vainikai ant paminklinės lentos valsčiaus pastate padėti ir Vasario 16-ąją. Šį kartą paskaitą skaitė šaulys mokytojas J. Paulaitis. Valsčiaus savivaldybės rūmuose atidaryta š. būrio vieša biblioteka-skaitykla; iki tol miestelyje šitokios lietuviškos įstaigos nebuvo. Skaityklai išrašyta 14 įvairių laikraščių ir žurnalų, buvo šachmatai ir šaškės, teniso stalas (jį nemokamai padirbo šaulys Fl. Turonis).

Susirinkime 1936 04 05 kalbėta apie 1935 metais būrio nuveiktus darbus ir būrio būklę. Taigi praėjusiais metais įsisteigė moterų skyrius, teatro sekcija (be P. Vaičiūno „Nuodėmingo angelo“ dar suvaidinusi to paties autoriaus „Patriotus“). Būrio reikalams valsčiaus rūmuose išsiorūpinta salė, nors dar galutinai neįrengta. Salėje buvo b. vieša skaitykla. Būrys 1935 metais padidėjo 25 asmenimis – 11 vyrų ir 14 moterų. Priimti 22 nauji šauliai – 8 vyrai ir 14 moterų, iš kitur atvyko 6 šauliai, kitur gyventi išsikėlė vienas, du išėjo į kariuomenę. Už drausmės pažeidimus neišbrauktas nė vienas šaulys. Būryje buvo priešcheminės apsaugos grandis. „Dabar Merkinės šaulių būrys visais atžvilgiais yra stipriausia organizacija Merkinėje ir jos apylinkėje.“

Kariuomenės susiartinimo su visuomene šventė 1936 metais vyko gegužės 17 d. Buvo vėliavos pakėlimas, pamaldos, vainikas ant paminklinės lentos valsčiaus rūmuose, palaidoto kario pagerbimas kapinėse, paradas. Pastarajame dalyvavo Merkinės, Merkinės raitelių, Norulių, Kibyšių šaulių būriai, vietos jaunalietuvių skyrius, Gudakiemio jaunųjų ūkininkų ratelis, būrelis savanorių kūrėjų, žydai – ugniagesiai ir sportininkai makabistai. Vakare gegužinė su laužu. Sekminių pirmąją dieną, gegužės 31-ąją, Merkinėje vykusio Senovės diena buvo pirmoji tokia šventė Lietuvoje. Birželio 1 d., antrąją Sekminių dieną, vyko Vilniaus diena, kurią organizavo Vilniui vaduoti sąjungos Merkinės skyrius. Renginyje dalyvavo apie penkis tūkstančius žmonių. Merkinės š. būrys dalyvavo su gyvu poveikslu „Pavergtas lietuvis ir laisvos Lietuvos lenkas“.

Susirinkimas 1936 m. birželio 7 d. išrinko naują b. tarybą ir kontrolės komisiją. Būrio taryba: Antanas Plenta, Juozas Tatlauskas, Juozas Leščinskas, Vladas Ambrasas, kandidatai – Jonas Paulaitis ir Antanas Plutulevičius; kontrolės komisija: Kostas Steigvila, Ksaveras Dėdinas, Tomas Volungevičius; sporto vadovas – Juozas Leščinskas. Valdyba birželio 8 d. posėdyje nutarė būrio kasos lėšoms padidinti rugpjūčio 15-16 d.d. surengti daiktinę loteriją. Padaryti 2000 bilietų su 500 išlošimų. Bilietas kainuotų 50 centų. Fantus rinkti aukomis, o trūkstantus nupirkti. Pasak būrio kasos būklės 1936 06 26 akto, knygyne buvo apie 300 knygų, teniso stalas. Šauliams užtektų 1 Lt stojamojo mokesčio, „nes dabar įstojamasis mokestis toks pat, kaip buvo anksčiau, kada laikai finansiniu atžvilgiu buvo geresni“ (LCVA 561-19-228).

1936 06 28 LŠS 17-ųjų metinių proga po pamaldų bažnyčioje jos šventoriuje prisiekė 31 šaulys. Prisaikdino Merkinės klebonas kun. dekanas Andrius Juknevičius. Tarp prisiekusiųjų: b. vadas F. Pempė, b. tarybos nariai J. Tatlauskas ir J. Leščinskas, skyrininkas Vaclovas Lepeška, skyrininko pavaduotojas Vincas Griškevičius, grandininkas Jonas Be-susparis, Petras Jakubauskas, Pranas Milius (LCVA 561-17-4). Skaityk-loje įvyko b. vado F. Pempės paskaita. Pašto valdyba Feliksą Pempę 1936 09 07 perkėlė pašto viršininku į Kudirkos Naumiestį. Būrio gin-klus ir kitą turtą iš Pempės laikinai perėmė b. tarybos sekretorius J. Leš-činskas (jis buvo ir „Jaunosios Lietuvos” vietos skyriaus vadovas). Ta-čiau rinktinės vado raštu būrio vadu nuo rugsėjo 8 d. paskirtas pasienio baro viršininkas ats. leit. Jokūbas Liaudinskas. Jis ir paskaitą skaitė žy-dų mokykloje per Tautos šventę rugsėjo 8 d. J. Liaudinskas būrio turtą ir ginklus iš J. Leščinsko perėmė rugsėjo 12 d. Tą turtą sudarė: 10 an-gliškų ir 6 rusiški šautuvai, 1 revolveris, 250 anglišių ir 200 rusiškų šovi-nių šautuvams, 17 įvairių dūdų orkestro instrumentų, radijo aparatas, 341 knyga (LCVA 561-19-228).

Susirinkime rugsėjo 20 d. rimtai užsibrėžta statyti būrio namus; nu-tarimo vykdymas pavestas būrio tarybai, kooptuojant į ją su sprendžia-mojo balso teise penkis talkos komiteto narius. Valsčius namams buvo skyręs 1000 litų; sklypo namams norėta prašyti prie Nemuno ir Merkio santakos (valsčiaus taryba rugsėjo 23 d. sklypą skyrė prie Nemuno gat-vės). Kasoje turimus 1500 litų paskirstyti taip: 1200 Lt – namų statybos fondui, 200 Lt – sumokėti rinktinei dalį skolos už orkestro instrumen-tus, 100 Lt palikti būrio kasdieniniams reikalams. Moteris išskirti iš bū-rio, kad jos sudarytų atskirą šaulių moterų būrį. Iš Samūniškių kilęs vidaus reikalų ministras generolas leitenantas Julius Čaplikas išrinktas būrio garbės nariu; nutarta pasiųsti jam sveikinimo adresą. Rugsėjo 22 d. būrio taryba įgaliojo b. vadą J. Liaudinską imtis žygių išleisti Merkinės vaizdų albumą, o pelną už jį skirti š. namų statybai (matyt, užkrėtė Va-rėnos I šaulių pavyzdys).

Šaulių namų statybos komitetas (Merkinės b. vadas J. Liaudinskas, 38 Merkinės raitelių b. vadas J. Vajėga ir tautininkų apylinkės pirminin-kas Pr. Žilinskas) spalio 2 d. namų projektą parengti nutarė pavesti ge-ram architektui, užmokant jam iki 100 Lt. Pastatas būtų mūrinis, 250 kv.

metrų ploto (bet ne daugiau kaip 275 kv. m). Namo rūsiuose būtų priešlėktuvinė slėptuvė ir ginklų sandėlis, apatiniame aukšte – 100 kv. m šaulių ugniagesių garažas, 30 kv. m butas sargui, 50 kv. m skaitykla, bufetas... Viršutinis aukštas – salė 300 žmonių, scena su užkulisiais (grindis nuleidžiant ugniagesių garažo sąskaita). Be to, dar reikėtų patalpų šaulių štabo raštinei (20 kv. m), muziejui (60 kv. m), kambario kitoms organizacijoms (20 kv. m).

LCVA 561-17-9 yra buvusių 21 Merkinės būrio narių sąrašas. Jis, atrodo, sudarytas po 1936 metų: Mikas Lukošius, Prano, Merkinės mokytojas, atvyko iš Liškiavos būrio, išvyko į Kibysių būrį; Povilas Čaplikas, Tomo iš Samūniškių, išbrauktas 1935 m; Rapolas Lekavičius iš Bingelių, 1934 m. išvyko į Krikštonių b.; Stepas Galkauskas, Vlado iš Netiesų, 1933 m. perėjo 38 Merkinės raitelių b.; Zuzana Krukonytė, Jono-Antano, mokytoja iš Burokaraisčio, kilusi iš Druskininkų kaimo, 1932 m. išvyko į Raitininkus; Tomas Masaitis, Petro, Merkinės pašto tarnautojas, 1932 m. išvyko į Kauną; Juozas Volungevičius, Simo iš Samūniškių, išbrauktas 1935 m.; Jurgis Greblikas, Baltramiejaus, gimęs Marijampolės apskr., atvyko 1930 m., gyveno Subartonyse, išvyko į Miroslovo b.; Kazys Barysas, Kazio iš Maksimonių, išvyko nežinia kur; Leonas Čaplikas, Kazio iš Norulių, 1934 m. išvyko į Norulių b.; Antanas Antanavičius, Karolio iš Parudnios, išbrauktas 1935 m.; Vincas Lepeška, Zigmo iš Samūniškių, išbrauktas 1933 m.; Juozas Mažeika iš Subartonių, išbrauktas 1935 m.; Julius Čaplikas, Adolfo iš Samūniškių, išbrauktas 1935 m.; Juozas Bakanauskas, Juozo, Merkinės banko tarnautojas, išbrauktas pačiam prašant 1935 02 04; Jonas Kvaraciejus iš Lančininkų, dingęs be žinios; Vincas Skerniškis, Kazio iš Masališkių, 1933 m. perėjęs į Merkinės raitelių b.; Juozas Kirmelevičius, Juliaus iš Masališkių, išbrauktas 1934 m.; Stasys Kavaliauskas, išbrauktas 1935 m.; Vladas Petrauskas, Vinco, gimęs Krikštonyse, atvyko iš Puvočių b., gyveno Merkinėje, išvyko į Alytų; Kostas Černiauskas, Morkaus iš Netiesų, 1935 m. perėjo į Merkinės raitelių b.; Kazys Sasnauskas, Kazio iš Norulių, išvyko į Kretingą; Adolfas Čaplikas, Vinco iš Samūniškių, išbrauktas 1935 m.; Stasys Sinkevičius, Jono iš Merkinės, 1931 m. išvyko į Kauną; Julius Čaplikas, Juliaus iš Norulių, 1934 m. perėjo į Norulių b.; Julius Čaplikas, Tomo iš Norulių, dingęs be žinios ir išbrauktas 1935 m.;

Juozas Lepeška, išbrauktas 1934 m.; Juozas Žukas, Stasio iš Merkinės, 1934 m. išvyko į Alytaus miesto būrį; Juozas Bešonis, Stasio, policijos nuovados viršininko padėjėjas, 1931 m. atvyko iš Alytaus, perkeltas tarnauti kitur; Juozas Janulevičius, Jono iš Puvočių, atvyko 1929 m., samdinys, išvyko į Puvočių būrį; Petronėlė Žaromskaitė-Barkauskienė, išbraukta 1933 m.; Alfonsas Gerasimavičius iš Ilgininkų, 1933 m. išvyko į Raitininkų b.; Silvestras Verseckas, Silvestro, iš Butrimonių atvyko 1932 m. balandžio mėn., o birželio mėn. išvyko į Birštoną; Antanas Bingelis, Aleksandro iš Bingelių, 1932 m. išsikėlė į Prienus; Adomas Romančiuckas, Vinco, policininkas, 1932 m. išvyko į Daugus; Juozas Lepeška, Juliaus iš Samūniškių, 1932 m. išvyko į Kauną; Feliksas Kavaliauskas, Stasio, gimęs Nemunaičio valsč., gyvenęs Samūniškėse, išbrauktas kaip dingęs be žinios; Feliksas Kavaliauskas, Kazio iš Nemunaičio valsč., 1934 m. išbrauktas kaip išvykęs nežinia kur; Stefanija Čaplikaitė iš Samūniškių, išbraukta 1934 m.; Antanas Stalgys iš Merkinės, išbrauktas 1933 m.; Kazys Peckus, Blažiejaus, 1932 m. atvyko iš Varėnos I b., 1934 m. išvyko į Šakių apskr.; Jonas Barysas, Petro, gimęs Jiezne, gyveno Merkinėje, 1933 m. atvyko iš Varėnos I b., 1935 m. išvyko į Jiezno b.; Stepas Chrauskas, Jono, gimęs Lydos apskr., gyveno Merkinėje, 1933 m. išvyko į Viekšnius; Antanas Baliūnas, Broniaus iš Liškiavos valsč. Dubaklonio, 1933 m. perėjo į Merkinės raitelių b.; Juozas Krivickas, Mataušo, policijos tarnautojas, gimęs Krosnos valsč., išvykęs iš Merkinės; Jonas Garkevičius, Povilo, plentų dešimtininkas, gimęs Dusetų valsč., 1933 m. atvyko iš Marijampolės rinktinės, išvyko į Alytų; Eugenijus Sinkevičius, Kazio, plentų tarnautojas, gimęs Berštų valsč., tarnavęs atskirame baltgudžių batalione, 1934 m. atvyko iš Alytaus, gyveno Merkinėje, išvyko į Norulių b.; Vytautas Dzekonskas, Zigmo, plento sargas, gimęs Ilgininkuose, 1934 m. atvyko iš Raitininkų b., gyveno Merkinėje, 1935 m. išvyko į Pionierių b. Alytuje; Mečislovas Slučka, Motiejaus, gimęs Panevėžio apskr. Raguvoje, 1934 m. atvyko iš Raguvos, gyveno Merkinėje, 1935 m. išvyko į Kauną; Jonas Bagdžiūnas, Jurgio, gimęs Troškūnų valsč., gyveno Merkinėje, išvykęs; Bronius Jauneška, Adolfo, gimęs Druskininkų kaime, gyvenęs Samūniškėse, išvyko 1935 m.; Juozas Mikelionis, Antano, Merkinės pašto tarnautojas, gimęs Leipalingyje, išvyko 1935 m.; Kazys Ušeckas iš Merkinės, išvykęs; Kostas Lučkaus-

kas, išbrauktas; Vaclovas Lepeška (mirė 1937 05 15). Iš sąrašo neįmanoma suprasti trijų būrio šaulių likimo; tie vyrai: 1) Juozas Sakalauskas, Vaclo, šaulys nuo 1928 m., 2) Jonas Lukšys, Juozo, gimęs Marcinkonyse, gyveno Merkinės kolonijoje, 1932 m. atvyko iš Puvočių b., 3) Antanas Baublys, šaulys nuo 1935 m.

B. vadas karinio parengimo instruktoriumi ir savo pavaduotoju 1936 10 18 paskyrė ats. jaun. leitenantą Vitalių Matulaitį. J. Liaudinskui nuo spalio 20 d. pavesta eiti 8 Merkinės šaulių kuopos vado pareigas. Rudenį, pailgėjus vakarams, daugiau žmonių ėmė rinktis į šaulių skaityklą. Todėl susirinkimas lapkričio 21 d. nutarė įvesti skaitykloje būdėjimą nuo 17 val. iki 22 val. Naujo radijo imtuvo dėl lėšų stokos nepirkti. Namų statybos fonde jau buvo 300 Lt nuosavų pinigų. Gruodžio mėnesį, išbuvę 3 mėn. kandidatais, tikrais šauliais patvirtinti: Petras Kvaraciejus, Kazys Bagdonavičius, Antanas Babarskas, Tomas Volungevičius, Viktoras Pilvelis. P. Kvaraciejus ir K. Bagdonavičius atleisti nuo stojamojo mokesčio; gruodžio mėn. būrio vadovybė prašė rinktinės vado duoti laikiną leidimą ginklui laikyti kandidatui Vincui Ramaškevičiui.

Pasak b. kasininko Antano Plentos informacijos 1937 m. vasario 14 d. susirinkime, 1936 metais kasoje turėta 1257 litų; buvo 1085,35 Lt išlaidų. Susirinkimas atkreipė būrio tarybos dėmesį, kad reikia rengti kuo daugiau pramogų, nes iš jų gaunama daugiausia pinigų. Į naują b. tarybą išrinkti: Jonas Paulaitis, Ksaveras Dėdinas, Jonas Jankauskas, Antanas Plenta, kandidatas – Kostas Steigvila; revizijos komisija: Juozas Leščinskas, Pranas Žilinskas, Juozas Augonis. Taryba pareigomis pasiskirstė vasario 18 d.: J. Jankauskas – b. vado pavaduotojas, Ks. Dėdinas – išdininkas, A. Plenta – sekretorius, J. Paulaitis – švietimo vadovas. Būrio vadas Jokūbas Liaudinskas, jam pačiam prašant, nuo vasario 18 d. atleistas. Vykdamas rinktinės vado įsakymą, visas būrio turtas perduotas mokytojui Vitaliui Matulaičiui (jis b. vado pareigas pradėjo eiti vasario 19 d.). Taryba nutarė orkestro muzikantams mokėti atlyginimą. Š. Jonas Jaskelevičius už žeminatį šaulio vardą elgesį 6 mėnesiams pažemintas į kandidatus, o Florijonui Turoniui už panašų elgesį pareikštas viešas papeikimas.

1937 metais 21 Merkinės būrys su 38 Merkinės raitelių būriu persiorganizavo į Merkinės šaulių kuopą. Apie tai Merkinės b. vadas V. Ma-

tulaitis 1937 03 15 raportu pranešė XIX rinktinės vadui ir prašė persiorganizavimą patvirtinti. Kuopoje su jos vadu buvo 92 šauliai. Kuopos vadovybė tokia: vadas – ats. jaun. leit. Vitalius Matulaitis; I būrio (raitelių) vadas – ats. jaun. leit. Antanas Danyla; II būrio (Merkinės) vadas – ats. jaun. pusk. Petras Pinkevičius; III būrio (Samūniškių) vadas – ats. viršila Leonas Čaplikas; kuopininkas – š. Pranas Žilinskas.

I būrys: 1 skyriaus skyrininkas – ats. vyresn. puskarininkis Jonas Dudavičius, šauliai: Vincas Černiauskas, Vincas Skerniškis, Juozas Janulevičius, Juozas Barysas, Viktoras Zurlys, Juozas Treigys, Kazys Pigaga, Vincas Česnulevičius, Karolis Krukonis, Kostas Černiauskas, Petras Bakanauskas, Juozas Bakanauskas, Jurgis Kvaraciejus, Juozas Bingelis, Jonas Bilinskas; 2 skyriaus skyrininkas – ats. vyresn. pusk. Antanas Lupeikis, šauliai: Viktoras Sasnauskas, Viktoras Bingelis, Leonardas Liaukevičius, Adolfas Liaukevičius, Alfonsas Lapinskas, Vaclovas Vaitulionis, Zigmas Pačkauskas, Petras Jurkevičius, Jonas Mikalonis, Pranas Kuliešius, Pranas Šleivelis, Vladas Ragelis, Vincas Saliuta, Stasys Kazionas.

II būrys: 1 sk. skyrininkas – ats. jaun. pusk. Juozas Ramanauskas, šauliai: Petras Jakubauskas – skyrininko pavaduotojas, Stasys Kavaliauskas – taikytojas, Juozas Stravinskas, Zigmas Kvaraciejus, Juozas Barysas (visi trys – kulkosvaidininkai), Stasys Balkus, Antanas Baublys, Petras Kvaraciejus (Merkinė), Stasys Mačiulskas, Jonas Jasionis, Sergejus Buslajevs, Bronius Motiejavičius, Zigmas Povilaitis; 2 sk. skyrininkas – ats. jaun. pusk. Bonifacas Janavičius, šauliai: Petras Kvaraciejus (skyrininko pavaduotojas, Česukai), Antanas Pakulis, Viktoras Aleksa, Petras Bingelis, Tomas Šidlavičius, Vytautas Šalomskas, Morkus Pinkevičius, Stasys Kasabuckas, Jonas Mazaliauskas (Juozas Bingelis perkeltas į III būrį, Vincas Kilmanas išbrauktas).

III būrys: 1 sk. skyrininkas – ats. jaun. pusk. Jonas Volungevičius, šauliai: Povilas Čaplikas (skyrininko pavaduotojas), Jonas Černiauskas, Zigmas Lukšys, Pranas Pigaga, Petras Barzda, Vladas Bruzgys, Stasys Šukys, Ksaveras Dėdinas, Vincas Strazdas, Antanas Vaitkevičius, Kostas Steigvila (išbrauktas Julius Sinkevičius); 2 skyriaus skyrininkas – ats. jaun. pusk. Pranas Strumskas, šauliai: Juozas Augonis (ats. jaun. pusk., skyrininko pavaduotojas), Balys Baltaragis, Juozas Gutauskas, Anta-

nas Plutulevičius, Juozas Tatlauskas, Saturnas Volungevičius, Jonas Paulaitis, Pranas Kuliešius (bet toks šaulys yra ir I būryje?), Jonas Besusparis, Jonas Jankauskas, Vincas Ramaškevičius, Tomas Volungevičius, Kazys Šakys (ar Šukys?).

1937 m. gegužės 2 d. Merkinės šauliai ir šaulės surengė Motinos dienos minėjimą ir naujokų į kariuomenę išleistuves (minėjimą atidarė St. Matulaitienė, pranešimą padarė Mikalauskaitė). „Jaunosios Lietuvos“ 10-mečio minėjime dalyvavo ir šauliai, jaunieji ūkininkai bei kt. Susirinkime gegužės 27 d. b. vadas V. Matulaitis įsakė šauliams su viršininkais ir tikrosios tarnybos kariais sveikintis kariškai, neduoti šovinių šiaip piliečiams (beje, Miroslavo b. susirinkimas 1937 05 20 pažymėjo, kad šoviniai būtų parduodami ne žydų, o lietuvių krautuvėse, nors, pavyzdžiui, šeštadieniais žydai ne tik šovinių, bet ir nieko nepardavinėdavo). Vandens sporto kursuose Dauguose birželio 6-13 d.d. dalyvavo Merkinės b. šaulys Alfonsas Lukošius. Susitarus su Valstybės teatru, jo artistų grupė birželio 19 d. atvyko į vakarą su šauliškos propagandos numeriais – humoru, dainomis ir baletu. Birželio 20 d. būrys organizuotai dalyvavo Senovės dienoje Dauguose (ten atvyko A. Smetona). Birželio 27 ir 29 d.d. vyko būrio šaudymas šratais, o liepos 4 d. – šaudymas kovos šoviniais kartu su šaulėmis ir Merkinės raitelių būriu. Vadovavo V. Matulaitis.

Liepos viduryje statybininkas Lazauskas apsiėmė pastatyti šaulių namus už 900 litų. Statybai talkino šauliai, ypač šauliai ugniagesiai. 1937 09 06 posėdžiavusios Merkinės būrio taryba (Vitalius Matulaitis, Jonas Jankauskas, Jonas Paulaitis, Kostas Steigvila, Ksaveras Dėdinas) ir Merkinės šaulių ugniagesių komandos valdyba (Jonas Vajėga, Juozas Bakanauskas, Pranas Strumskas, Alfonsas Lukošius) susitarė, kad Merkinės b. taryba š. namų statybai duos 1000 litų, o kiekvienas būrio šaulys vieną dieną dirbs prie statybos. Naudotis namais š. būrys turės lygią teisę su š. ugniagesių komanda. Sklypas priklausė 21 Merkinės š. būriui, tad sklypui priklausančias prievoles atliks š. būrys, o namui priklausančias prievoles atliks ugniagesių komanda (LCVA 561-19-251). Alovėje lapkričio 7 d. surengta kovos su piktu ir nusikaltimais diena; čia kalbėjo iš Merkinės atvykęs šaulys Stasys Šukys. 1937 m. pabaigoje LŠS nutarė šaulių liudijimus pakeisti naujais. Merkinės būryje seni liudiji-

mai surinkti per gruodžio 12 d. susirinkimą. Šauliai nutarė prie namų statybos prisidėti natūra: V. Ramaškevičius pažadėjo paaukoti 10 centnerių šiaudų, kiti prisidės kuo galėsią.

Klaipėdos atvadavimo paminėjimas 1938 m. sausio 15 d. pas Merkinės šaulius atvyko buvęs Klaipėdos krašto gubernatorius Navakas ir buvęs Klaipėdos seimelio pirmininkas Reisgys (Martynas Reisgys, Klaipėdos sukilimo 1923 m. dalyvis, 1941 metais nacių SS suimtas ir 1942 m. mirė Mauthauzeno koncentracijos stovykloje). Pasak būrių ginklų apskaitos 1938 02 01 duomenų, Merkinės būryje buvo 7 valdiški šautuvai, 12 nuosavų pistoletų ir 1 nuosavas vokiškas šautuvas. Būrio susirinkime vasario 13 d. pranešta, kad 1937 metais būrys turėjo 1293,52 Lt pajamų ir 1279,01 Lt išlaidų; 1938 metams kasoje liko 14,51 Lt. B. vadas V. Matulaitis paaukojo būriui už karinio parengimo pamokas gautą atlyginimą. Perrinkta b. taryba. Į ją išrinkti: Ksaveras Dėdinas, Jonas Paulaitis, Kostas Steigvila, Pranas Žilinskas (šaulys rėmėjas), kandidatai į tarybą – Jonas Jankauskas ir Antanas Židžiūnas; naujoji kontrolės komisija: Juozas Augonis, Stasys Šukys, Leonas Čaplikas, kandidatai – Juozas Gutauskas ir Viktoras Pilvelis. Vasario 16-osios šventė rengta tradiciškai. Tik į garbės prezidiumą dar ne visai užbaigtų šaulių namų salėje buvo pakviesti žuvusių savanorių tėvai. Vakare – S. Kymantaitės-Čiurlionienės veikalas „Aušros sūnūs“ (be bilietų). Vaidino: V. Matulaitis, Pr. Žilinskas, Ks. Dėdinas, A. Plutulevičius, V. Ramaškevičius, Alf. Lukošius, Čiurlionytė, V. Dapšauskienė. Kovo 18 d., esant įtemptiems santykiams su Lenkija dėl įvykių prie Trasninko, sušauktas staigus pavojaus susirinkimas. Ginkluoti šauliai buvo pasiryžę kovoti už Tėvynės laisvę.

Gegužės 28 d. būryje vyko šaudymo kovos šoviniais pratybos; dalyvavo XIX rinktinės kapitonas Jėčys. Nuo gegužės 30 d. būryje buvo Antanas Vaitkevičius, Justino, 1939 03 01 persikėlęs į Kauną. Kariuomenės ir visuomenės susiartinimo šventė Merkinėje surengta birželio 26 d. Atvyko 2 ulonų pulko dalinys, XIX rinktinės vadas, apskrities pradžios mokyklų inspektorius, Jaunųjų ūkininkų ratelių sąjungos Alytaus apskrities vadovas ir kiti svečiai. Merkinės šaulių būriui įteikti dovanoti ginklai: lengvasis kulkosvaidis „Brno“ – valsčiaus savivaldybės, būrio narių ir žydų visuomenės dovana, 1 šautuvas – „Jaunosios Lietuvos“ Mer-

kinės skyriaus dovana, 2 šautuvai – Varėnos miškų urėdijos tarnautojų dovana, 1 šautuvas – mokytojo šaulio J. Paulaičio dovana, 2 šautuvai – Smulkaus kredito draugijos Merkinės skyriaus dovana ir t.t.; iš viso įteikta 18 šautuvų. Įteikus ginklus, Alytaus apskr. pradžios mokyklų inspektorius Židanavičius įteikė pažymėjimus ir dovanas valsčiaus mokyklose IV ir V skyrius baigusiems moksleiviams. Pasirodė ulonai: jodinėjimas, dainos, šokinėjimas per kliūtis. Vyko Merkinės šaulių raitelių konkurai; laimėjusiems pirmąsias vietas įteikti 4 prizai. Svečius ir kt. moterys šaulės vaišino pietumis.

Tautos šventės minėjime rugsėjo 8 d. buvo ats. jaun. leit. Juozo Mickaus paskaita; šaulių orkestras ir „Jaunosios Lietuvos“ skyriaus choras visuomenei suruošė nemokamą koncertą. Per Lietuvos kariuomenės 20-mečio minėjimą lapkričio 26 d. – V. Matulaičio paskaita ir šaulių orkestro koncertas. Tais metais mirė būrio šaulys Jurgis Kiela.

Verta stabtelėti ties šaulių ir gana gausios Merkinės žydų bendruomenės santykiais. Kaip matėme, vietos žydai šaulius ne kartą yra šiuo tuo parėmę. Todėl kaip savotiškas akibrokštas buvo Merkinės š. būrio vado 1939 m. vasario 5 d. raštas (be parašo) žydų savaitraščio „Apžvalga“ administratoriui (LCVA 561-19690):

„Nežinau, kokią įsigijau iš Tamstos malonę, kad Tamsta visus 1938 m. siuntinėjai Merkinės šaulių būriui „Apžvalgą“, nors, rodos, būryje nėra nė vieno žydo, o taip pat matau Tamstos pasiryžimą ją siuntinėti ir 1939 m.

Kadangi Tamstos siuntinėjamas laikraštis būriui nedaro garbės, o taip pat ir naudos, tat prašau jo būriui veltui nesiuntinėti, o jei bus mums reikalingas, tai pasiūsime už prenumeratą pinigų”.

(„Apžvalga” – 1935-1940 m. Kaune ėjęs žydų visuomeninės minties iliustruotas savaitraštis. Jį leido Lietuvos nepriklausomybės kovose dalyvavusių žydų karių sąjunga. Leidinys buvo skirtas lietuviškai mokantiems žydams ir lietuviams, norintiems geriau susipažinti su žydų gyvenimo problemomis, tradicijomis bei kultūra.)

Visuotiniame susirinkime 1939 m. sausio 15 d. aukštesniųjų šaulių organų įsakymai išklausyti vadui sukomandavus „Ramiai!” (šitaip jau antrą kartą!). Pasak iždininko K. Steigvilos informacijos, 1938 metais buvo 849,52 Lt pajamų ir 660,85 Lt išlaidų; 1939 metams liko 188,67 Lt.

Už orkestro grojimą ir iš rengtų vakarų gauta 196,65 Lt. Nors už orkestrą gauta 81,40 Lt pajamų, bet jis pelno faktiškai nedavė, nes 47,80 Lt sumokėta už instrumentų remontą ir susidarė daug išlaidų už elektrą per griežikų pamokas. Rinktinei už orkestrą jau išmokėta 1500 Lt ir dar likę 1500 Lt skolos. Nutarta prašyti rinktinės skolą už orkestrą paversti pašalpa būriui. Nario mokestis 1939 metams vėl bus 1 litas. Jeigu susidarytų grupė šaulių, norinčių įgyti karinį laipsnį, tai jie galės lankyti apmokymo pamokas ir pasiruošti egzaminams. Tas laipsnis prilygs kariuomenės laipsniui (žinoma, galima kalbėti tik apie puskarininkių laipsnius). Į b. tarybą išrinkti: Pranas Žilinskas, Petras Barzda, Jonas Jankauskas, Kostas Steigvila, kandidatai – Vincas Strazdas ir Juozas Augonis; kontrolės komisija: Ksaveras Dėdinas, Juozas Gutauskas, Jonas Paulaitis, kandidatai – Stasys Šukys ir Petras Pinkevičius. Per Vasario 16-ąją paskaitas skaitė mokytojas Pr. Žilinskas ir matininkas K. Steigvila; įvyko „Jaunosios Lietuvos” skyriaus choro koncertas.

1939 metais 21 šaulys iš Merkinės būrio panorėjo atlietuvinti savo pavardes. Pavyzdžiui, Volungevičius norėjo keisti pavardę į Volungys, Jankauskas – į Janulis, Kilmanas – į Kilminis, Pinkevičius – į Pinkus, Strumskas – į Srovys, Žilinskas – į Žilėnas ir t.t. Tik trys Kvaraciejai nežinojo, kaip pavardes sulietuvinti (LCVA 561-17-134). Susirinkime balandžio 1 d. nuspręsta kuopos radijo aparatą paleisti į loteriją: padaryti 75 bilietus po 1 Lt ir loteriją surengti iki liepos 2 d. Kuopa siūlėsi už 2549 litus apsiimti suremontuoti tiltą per Nemuną. Vitalius Matulaitis buvo paskirtas 4 Merkinės šaulių kuopos vadu. Kuopos I būrio vadas jaun. leit. Antanas Danyla 1939 m. rugsėjo mėn. išvyko į Kauną – buvo mobilizuotas; V. Matulaitis 09 12 prašė rinktinės vado būrio vadu paskirti Joną Dudavičių (LCVA 561-19-690). Šaulių paramos prašydavo policijos nuovada. Pavyzdžiui, 1939 m. spalio mėn. tremiant į Okupuotą Lietuvą Lenkijos piliečius P. Aleksandrovskį bei J. Poguželskį, juos iki sienos privalėjo palydėti po vieną ginkluotą šaulį. Savo ruožtu, šauliams reikėdavo policijos pagalbos. Kuopos vadas 1939 11 26 prašė Merkinės policijos nuovados viršininko leidimo kuopos III būrio vadui Leonui Čaplikui pirkti tris litrus žibalo būrio pamokų reikmėms (?!). Kuopa 1939 11 12 surengė vakarą Krušų (Krušonių) kaime: buvo vaidinimas „Onutės piršliai”, šokiai. Pasak kuopos tarybos (jos nariai: Pr. Žilins-

kas, J. Jankauskas, K. Steigvila, P. Barzda) 1939 12 23 posėdžio protokolo, ginklams pirkti pagal aukų lapus surinkta 1718,20 Lt. Iš jų 1038 Lt paaukojo žydų visuomenė, 680,20 Lt – Merkinės ir apylinkių lietuviai (LCVA 561-19-329).

Kuopos susirinkime 1940 m. sausio 21 d. pranešta, kad šauliai Leonas Čaplikas, Ksaveras Dėdinas, Karolis Krukonis ir Antanas Pakulis apdovanoti Šaulių žvaigždės medaliais, o Antanas Danyla ir Jonas Volungevičius už gerą šaudymą – ženklų „Už šaudymą“. Kuopos išdininikas Petras Barzda padėkojo Jonionių šauliams gėlininkams (?) už auką kuopai; tokį pat mokestį turėjo įnešti ir Maksimonių šauliai, bet neįnešė. Kuopos švietimo vadovas buvo Jonas Jankauskas. Nario mokestis 1940 metams vėl paliktas 1 Lt. Nutarta prašyti rinktinės tarpininkauti gauti lėšų iš LŠS namų statybos fondo arba rinktinės sutvarkyti šaulių namui ir sklypui; prašyti rinktinės vado paskirti naują š. ugniagesių komandos viršininką vietoj išvykusio Prano Žilinsko. Į kuopos tarybą visais 45 balsais išrinkti: Petras Barzda, Jonas Jankauskas, Kostas Steigvila, Steponas Žibaitis, kandidatai – Juozas Augonis, Balys Baltaragis ir Jonas Besusparis; kuopos kontrolės komisija: Ksaveras Dėdinas, Juozas Gutauskas, Stasys Šukys, kandidatai – Zigmas Kvaraciejus ir Petras Pinkevičius. Vasario 4 d. surengtas 4 Merkinės š. kuopos vakaras davė 157,70 Lt pajamų; bilietai į jį buvo po 50 ct, 1 Lt ir 1,50 Lt. Kuopa kovo 1 d. pasiuntė 50 litų auką XXIII Vilniaus rinktinei. Šaulių namo sklypą kovo 16 d. susirinkime nutarta atiduoti naudoti š. namo sargui be atskirio atlyginimo, bet už tai sargas turėjo prižiūrėti namo ir sklypo švarą. Susirinkimas nutarė pasirūpinti medeliais ir per talkas sklypą apsodinti.

Merkinės kuopos vadas V. Matulaitis 1940 04 29 pranešė XIX rinktinės vadui, kad kuopos mokomasis šaudymas vyks gegužės 26 d. Rinktos aukos šaulių ginklavimuisi. Aukotojai davė nuo 15 Lt iki 20 ct, nors buvo porų – vyro su žmona, aukojusių ir po 25 Lt. V. Matulaitis birželio 3 d. prašė rinktinės vado tarpininkauti apdovanoti Šaulių žvaigždės medaliu: 1) puskarininkį Petrą Pinkevičių, Vaclo, šaulį nuo 1932 08 22, buvusį skyrininką, o nuo 1939 03 18 būrio vadą, 2) eilinį Joną Jusionį, Augusto, šaulį nuo 1932 11 26, 1919-1922 metų partizaną; jis, stalius, buvo padaręs šauliams daug darbų. Kuopos šaulys, Bingelių girininkas Ks. Dėdinas per žiemą iš darbininkų surinko 497,99 Lt.

Dalis pinigų sunaudota orkestro instrumentų remontui, kiti perduoti į kasą. Šaulio Antano Plutulevičiaus rūpesčiu iš naujo suburtas vaidintojų būrelis.

Didokas 21 Merkinės būrio esamų ir buvusių šaulių sąrašas yra LCVA 561-17-10. Sprendžiant iš jame nurodytų kai kurių metų ir jau šitą žinant apie ankstesnę būrio sudėtį galima manyti, kad sąrašas sudarytas 1938 ar 1939 metais. Jis vertingas tuo, kad suteikia žinių apie šaulių profesiją, kilmės arba gyvenamąją vietą ir patikslina būrio asmeninės sudėties kitimą. Pagal mūsų pateikiamą sąrašo versiją šaulystės pradžia laikomi priėmimo į kandidatus metai. Kai kas patikslinta pagal vieną 1931 m. sąrašą. Santrumpa MRB reiškia 38 Merkinės raitelių būrį. Tai gi būrio šauliai tokie:

Jonas Paulaitis, Vinco, mokytojas, gyvena Masališkėse, šaulys nuo 1928 m.; Sofija Paulaitienė, Martyno, mokytoja, gyv. Masališkėse; Vincas Griškevičius, Vinco, gimęs Trakiškuose, gyv. Samūniškėse, š. nuo 1928 m.; Leonas Čaplikas, Samūniškės, š. nuo 1928 m.; Kazys Barysas, Kazio, Maksimonyš, š. nuo 1929 m., išbrauktas 1935 m.; Jonas Černiauskas, Morkaus, Netiesos, š. nuo 1928 m.; Jonas Volungevičius, Tomo (ar Jono?), g. Samūniškėse, gyv. Pelekiškėje, š. nuo 1928 m.; Saturnas Volungevičius, Tomo, Samūniškės, š. nuo 1927 m.; Vincas Feiferis, Petro, Subartonys, š. nuo 1928 m.; Petras Bingelis, Aleksandro, Bingeliai; Juozas Barysas, Kazio, Maksimonyš, š. nuo 1929 m., 1935 m. perėjo į MRB; Pranas Žilinskas, Andriaus, mokytojas, g. Marijampolės apskr., gyv. Merkinėje, š. nuo 1921 m.; Viktoras Aleksa, Juozo, g. Makniūnuose, gyv. Maksimonyse, š. nuo 1931 m.; Antanas Baranauskas, Antano, mokytojas, g. Subartonyse, gyvenęs Samūniškėse, išvykęs į Liškiavos b., š. nuo 1930 m.; Sergejus Buslajevas, Vosylius, gyv. Merkinėje, tarnavęs baltgudžių batalione, š. nuo 1931 m., po kelerių metų išbrauktas; Jonas Lepška, Juliaus, Samūniškės, išbrauktas 1936 05 30 už girtuokliavimą; Feliksas Pempė, Aleksandro, buv. Merkinės pašto viršininkas, g. Amerikoje, š. nuo 1931 m., 1936 m. išvyko į Kudirkos Naumiestį; Petras Pinkevičius, Merkinė, š. nuo 1932 m., 1935 m. išvyko kariuomenėn; Petras Kvaraciejus, Jono, g. Pašilingėje, gyv. Česukuose, š. nuo 1932 m.; Zigmąs Lukšys, Juozo, g. Marcinkonyse, gyv. Masališkėse, š. nuo 1932 m.; Antanas Pakulis, Kazio, g. Rodūnios valsč. Piliūnų k., gyv. Merkinėje,

buvęs IV gr. partizanas, š. nuo 1931 m.; Jonas Jasionis, Augusto, g. Rodūnios valsč. Vigonių k., IV gr. partizanas, š. nuo 1931 m.; Stasė Šneiderienė, Antano, g. Ricielių k., š. nuo 1928 m., 1933 m. atvyko iš Liškiaivos b., 1936 m. išvyko Alytun; Emilis Šneideris, Karolio, buv. valsčiaus raštininkas, g. Šakiuose, š. nuo 1926 m., 1936 m. išvyko į Alytų (E. Šneideris 1940 m., jau bolševikų laikais, trumpai vadovavo Alytaus muziejui, o paskui repatrijavu Vokietijon); Ksaveras Dėdinas, Jono, girininkas, g. Sintautų valsč., gyv. Merkinėje, š. nuo 1932 m.; Leonas Kerulis, Jono, pašto tarnautojas, g. Vilniuje, gyveno Merkinėje, 1934 m. atvyko iš VI Ukmergės rinktinės Giedraičių būrio, 1936 m. išvyko Višakio Rūdon; Antanas Plenta, Martyno, valsčiaus sekretorius, g. Alytaus apskr. Praniūnų k., 1934 m. atvyko iš Butrimonių ir vėl ten išvyko; Stasė Žmuidzinavičienė, Juozo, akušerė, g. Maskvoje, gyveno Merkinėje, šaulė nuo 1933 m. Vievio būryje, 1934 m. atvyko iš Varėnos I b., 1936 m. išvyko į Alytų; Jonas Besusparis, Pijaus, degtinės monopolio vedėjas, g. Vilkaiviškio apskr. Gižų valsč., gyv. Merkinėje, 1929 m. atvyko iš Klaipėdos miesto, š. nuo 1933 m.; Jonas Jaskelevičius, g. 1885 m. Puvočiuose, gyv. Merkinėje, š. nuo 1929 m., 1935 m. atvyko iš Puvočių b.; Petras Jokubauskas, Felikso, Merkinė, š. nuo 1934 m.; Juozas Tatlauskas, Vinco, veterinarijos felčeris, g. Jiezno valsč., š. nuo 1934 m.; Vaclovas Navickas, mėsinių, g. Onuškyje, š. nuo 1934 m., išbrauktas 1938 m.; Juozas Leščinskas, Antano, pašto monteris, g. Kėdainių apskr., 1935 m. atvyko iš VII Šiaulių rinktinės Joniškio š. b., išvyko į Miroslavą; Sergejus Radzickas, Tomo, knyginių, g. Marijampolės apskr., š. nuo 1927 m., 1935 m. atvyko iš XIX rinktinės Tabarų b., išvyko į Kalvariją; Jonas Savickas, Jono, tarnautojas, g. Raguvos valsč., š. nuo 1932 m., atvyko iš Raguvos, išvyko į pasienio policiją; Antanas Židžiūnas, g. Seirijuose, gyv. Subartonyse, š. nuo 1921 m., 1935 m. atvyko iš Kriokialaukio b.; Bronius Motiejavičius, Juozo, g. Gardino apskr. Naujadvario valsč., š. nuo 1932 m., atvyko iš Raitininkų b.; Povilas Tyrulis, policijos valdininkas, 1935 m. atvyko iš Troškūnų; Vladas Ambrasas, Petro, mokytojas, g. Marijampolės apskr. Sasnavos valsč., gyv. Merkinėje, š. nuo 1933 m., 1936 m. atvyko iš Radžiūnų b.; Anelė Ambrasienė, Simono, g. Alytaus valsč., gyv. Merkinėje, š. nuo 1933 m., 1936 m. atvyko iš Radžiūnų b., paskui išvyko; Lukošius Pigaga, Lukošiaus, kalvis ir fotogra-

fas, g. Žiūruose, gyveno Bingeliuose ir Merkinėje, š. nuo 1929 m., 1936 m. atvyko iš MRB; Marija Fedotovaitė, Grigorijaus, raštininkė, š. nuo 1930 m., 1935 m. išstojo savo noru ir išvyko į Semeliškes; Monika Gutauskaitė, Juozo, g. Leliūnuose (Utenos apskr.), gyv. Merkinėje, š. nuo 1935 m.; Adelė Falkauskaitė, Juozo, g. Marijampolėje, gyv. Merkinėje, š. nuo 1935 m.; Vladzė Dėdinienė, Antano, gyv. Merkinėje, š. nuo 1935 m.; Juzė Jaskievičiūtė, Jono, š. nuo 1935 m., gyvenusi Merkinėje, išvykusi į Alytų; Ona Navickaitė, gyv. Merkinėje, š. nuo 1935 m.; Pranė Garnevičienė, Juozo, g. Paežerėlių valsč., š. nuo 1935 m., išvykusi į Seirijus; Antanina Vajėgienė, Mato, g. Marijampolėje, gyv. Merkinėje, š. nuo 1935 m.; Ona Marčiūnienė, Mykolo, g. Rusijoje, gyv. Merkinėje, š. nuo 1935 m.; Stasė Plentienė, Leono, g. Stakliškių valsč.; š. nuo 1935 m., išvykusi į Butrimonis; Elena Vaitkienė, Igno, g. Simne, gyv. Merkinėje, š. nuo 1935 m.; Ona Ryškienė, g. Kibyšiuose, gyv. Merkinėje, š. nuo 1935 m.; Julius Sinkevičius, g. Leipalingio valsč. Vilainių k., gyv. Merkinėje, š. nuo 1936 m.; Juozas Augonis, Jokūbo, savivaldybės raštininkas, g. Pakuonio valsč. (Prienų raj.), š. nuo 1934 m., atvyko iš Varėnos I b.; Adomas Biekša, Motiejaus, telefonistas, g. Šarkiškėse, š. nuo 1936 m., gyveno Merkinėje, išvyko į Perlojos b.; Florijonas Turonis, Jono, g. Dalinoje, š. nuo 1936 m., gyveno Merkinėje, išvyko į Kauną; Vincas Kazočiūnas, pasienio policininkas, š. nuo 1936 m., gyveno Merkinėje, mirė 1937 02 12; Kostas Steigvila, Miko-Vinco, matininkas, g. Panevėžyje, š. nuo 1936 m.; Viktoras Pilvelis, Vinco, g. Leipalingio valsč. Vilainių k., š. nuo 1936 m., gyveno Merkinėje, išvyko į Tauragę; Pranas Tamulevičius, š. nuo 1936 m., gyveno Merkinėje, išvyko į Alytaus 1 š. būrį; Aleksandra Abraitytė, š. nuo 1936 m., gyvenusi Merkinėje, 1936 m. išvyko į Alytų; Jonas Kluonis, š. nuo 1936 m., gyveno Merkinėje, 1938 m. išvyko iš būrio; Antanina Lapeškaitė, Samūniškės, š. nuo 1936 m.; Antanas Plutulevičius, Vinco, felčeris, g. Mardasave, gyv. Merkinėje, š. nuo 1936 m.; Zigmas Kvaraciejus, g. Pašilingėje, gyv. Merkinėje, š. nuo 1935 m.; Apolinaras Mošeckas, puodžius, g. Mažeikių apskr., gyv. Merkinėje, š. nuo 1935 m.; M. Besusparienė, gyv. Merkinėje, š. nuo 1935 m.; Pranas Milius, gyv. Merkinėje, š. nuo 1935 m.; Ipolitas Strumskas, Viktoro, š. nuo 1935 m., gyveno Merkinėje, 1938 m. dingo be žinios; Juozas Stravinskas, gyv. Merkinėje, š. nuo 1935 m.; Pranas Čaplikas, Tomo, š. nuo

1931 m., išbrauktas 1935 m.; Izidorius Ruzgas, Kazio, g. Rokiškio apskr., š. nuo 1936 m., 1936 m. atvyko iš Simno būrio, 1938 m. išvyko į Alytų; Vytautas Lepeška, Samūniškės, š. nuo 1935 m.; Vitalius Matulaitis, mokytojas, š. nuo 1931 m., į būrį atvyko 1936 m.; Marytė Skirgailaitė, g. Rusijoje, gyv. Merkinėje, 1936 m. atvyko iš Strėvos b.; Adelė Skirgailaitė, g. Rusijoje, gyv. Merkinėje, 1936 m. atvyko iš Strėvos b.; Jonas Jankauskas, pašto valdininkas, g. Jiezno valsč., 1936 m. lapkričio mėn. atvyko iš Daugų; Pranas Pigaga, Apsingė, š. nuo 1934 m., paskui tarnavo kariuomenėje; Kazys Bagdonavičius, g. Miroslave, gyv. Merkinėje, š. nuo 1935 m., išbrauktas 1938 m.; Vincas Kilmanas, gyv. Merkinėje, š. nuo 1937 m., išbrauktas 1938 03 09 už vagystę; Boleslovas Pačkauskas, dingo be žinios; Pranas Strumskas, š. nuo 1937 m., į būrį atvyko 1937 12; Juozas Baranauskas, Antano, mokytojas, g. Zaunieriškių (?) k., š. nuo 1921 m.; Tomas Volungevičius, š. nuo 1936 m.; Vladzė Navickaitė, š. nuo 1932 m.; Tomas Matulevičius, Stasio, Netiesos, š. nuo 1931 m.; Juozas Stasiukynas, Jono, Merkinė, š. nuo 1931 m.; Stasys Tamašauskas, Kazio, Samūniškės, š. nuo 1921 m.; Ignas Mocevičius, Juozo, š. nuo 1928 m.

Prie šio sąrašo reikėtų pridėti dar bent keturis būrio šaulius; tai: 1) Vincas Seliuta, Vinco iš Mančiagirės, gyvenęs Merkinėje, siuvėjas, buvo tarnavęs pasienio policijoje, 1939 m. lapkričio mėn. persikėlė į Kauną, 2) Petras Barzda, Jono, g. Dusetų valsč., šaulys nuo 1930 m., 3) Dmitrijus Karpenka, policininkas, anksčiau buvęs Norulių būryje, į kurį atvyko iš VI Ukmergės rinktinės, 4) Jonas Bernatavičius, Juozo, kilęs iš Kaniavos valsč. Barčių kaimo, atvykęs iš 26 Varėnos I būrio.

Yra žinomi dar bent 23 vyrai, rašę pareiškimus priimti į Merkinės būrį, būtent: Stasys Kasabuckas, Karolio, Merkinė, 1938 m.; Kostas Sinkevičius, Motiejaus, g. Kibyšiuose, gyv. Merkinėje, 1939 m.; Kostas Stravinskas, Prano, 1939 m.; Jonas Janulevičius, Kazio, Merkinė, 1939 m.; Juozas Bingelis, Motiejaus, g. Purplių k., gyv. Pelekiškių k., 1938 m.; Stasys Kauzonas, Vaclo, Ulčicai, 1938 m.; Feliksas Sinkevičius, Motiejaus, Jonionys, 1939 m.; Bronius Platkauskas, Antano, g. Leipalingio valsč., gyv. Kurmiškių k., 1938 m.; Aleksandras Visockas, Jono, Merkinė, 1937 m.; Antanas Valentukevičius, Antano, Dubaklonis, 1939 m.; Jonas Amšiejus, Ambraziejaus, Dubaklonis, 1939 m.; Juozas Česnulevičius, Benedikto, g. Puvočiuose, gyv. Parudnios k., 1932 m.; Jonas Ba-

rysas, Jono, Dubaklonis, 1932 m.; Adolfas Baliūnas, Broniaus, Dubaklonis, 1932 m.; Juozas Barysas, Anelės, g. Merkinėje, gyv. Maksimonyse, 1932 m.; Bronius Durka, Broniaus, g. Kaune, gyv. Merkinėje, kariuomenės pulko auklėtinis, muzikantas, 1939 m.; Jonas Barysas, Vaclo, Maksimonys, 1939 m.; Petras Pigaga, Tomo, g. Apsingėje, gyv. Samūniškėse, 1939 m.; Juozas Lepeška, Juozo, Samūniškės, 1939 m.; Bronius Čaplikas, Adolfo, Samūniškės, 1939 m.; Kazys Čaplikas, Vinco, Samūniškės, 1939 m.; Antanas Žemaitis, Povilo, g. Seirijų valsč., gyv. Merkinėje, 1937 m.; Jonas Molneris, Juozo, kalvis, g. Kaune, gyv. Merkinėje, 1939 m. Iš LCVA 561-17-8 esančių pareiškimų matyti, kad 1939 metais į šaulius vėl prašėsi 1935 metais išbraukti Julius Čaplikas, Adolfo ir Feliksas Kavaliauskas, Stasio. Deja, visų šioje archyvo byloje esančių asmens pareiškimų tolimesnis likimas nežinomas.

Buvęs Merkinės būrio šaulys, Daugų miškų urėdijos Perlojos girininkijos vyresnysis eigulys Leonas Čaplikas 1940 metais užkliuvo bolševikų valdžiai. Jis minimas tarp Alytaus apskr. piliečių, priešišškai nusiteikusių prieš tarybų valdžią. Apie jį žinias rinko J. Vasiliauskas ir A. Jankauskas. Pasak jų, Daugų urėdijoje jau 17 metų tarnaujantis L. Čaplikas, buvęs šauliu Merkinės būryje ir apdovanotas Šaulių žvaigždės ordinu, buvo ir „Jaunosios Lietuvos“ Samūniškių skyriaus vadas. Anketos skiltyje „Kompromituojanti medžiaga ant jo“ mažaraštiškai įrašyta: „Kadangi ir senas tarnautojas tai buvo didelis Smetonos pakalikas, griestai buvo nusistatę prieš Socialistinę Respubliką per naktis šnipinėjo ir persekiojo visą darbininkiją“ (LCVA R-220-1-5).

1935 m. vasario 12 d. įsisteigė Merkinės būrio šaulių moterų skyrius. Steigiamajame susirinkime dalyvavo 16 moterų ir svečiai: rinktinės vadas Navikevičius, rinktinės šaulių moterų vadė Navikevičienė ir kiti (susirinkimo sekretorė buvo M. Gutauskaitė). Į skyriaus valdybą išrinktos: Stasė Žmuidzinavičienė – pirmininkė, Antanina Vajėgienė – vicepirmininkė, A. Tatlauskienė – išdininkė, V. Dėdinienė – sekretorė (pastarosios trys ką tik priimtose kandidatėse; pareigomis valdybos narės pasiskirstė kovo 9 d.). Skyriaus vade visais balsais išrinkta St. Žmuidzinavičienė (LCVA 561-19-176). Deja, pirmųjų skyriaus narių sąrašo nėra. Be išrinktųjų į skyriaus vadovaujančius organus, nuo 1935 m. žinoma skyriaus šaulė Bronė Garkevičienė.

Merkinės šaulių moterų veiklos kronika yra LCVA 561-19-676. Skyriaus vadė kovo 24 d. skaitė paskaitą „Kokia turi būti šaulė“. Balandžio 1 d. posėdyje skyriaus valdyba nutarė padėti Merkinės š. būriui (vyrams) surengti margučių vakarą, o gegužės 5 d. Merkinėje surengti Motinos dienos minėjimą. Pranešimą minėjime padarė skyriaus vadė St. Žmuidzinavičienė, vakare suvaidinta „Moderniška kaimo moteris“. Gegužės 30 d. šaulėms surengtos pamokos: supažindinimas su šautuvu ir šaudymo taisyklėmis; dalyvavo 11 moterų. Pirmą kartą šaulės – 11 moterų – šaudė birželio 2 d.; šaudė šratais iš 12 m atstumo gulomis nuo atramos ir stačiomis nuo rankos. Valsčiaus savivaldybės salėje birželio 6 d. šaulėms buvo rikiuotės pamokos. Spalio 24 d. sk. valdyba nutarė lapkričio mėnesį surengti vakarą su vaidinimu „Likimo keliai“; pelną skirti Ginklų fondui. Gruodžio 13 d. nutarta surengti Naujųjų Metų sutikimą – balių; iš skyriaus išdo šaulei Vladzei Navickaitei užprenumeruoti 1936 metams „Trimitą“. Naujieji Metai sutikti valsčiaus savivaldybės salėje.

1936 m. sausio 9 d. skyriaus valdyba nutarė vasario 2 d. rengti vakarą, o vasario 5 d. nutarta per Užgavėnės (vasario 22 d.) suruošti kaukių balių. Nutarta padengti per Naujųjų Metų balių susidariusius nuostolius – 9,85 Lt ir dar 1935 m. vasarą Merkinėje vykusios Senovės dienos nuostolius – 15,80 Lt. Kovo 11 d. nutarta balandžio 19 d. (per Atvelykį) paminėti skyriaus įsisteigimo vienerių metų sukaktį. Į minėjimą atvyko rinktinės vadas pulk. leit. Basiulis, jo pavaduotojas kapit. Jėčys, Alytaus moterų šaulių vadė Gimžauskienė ir kiti svečiai. Šaulės bažnyčioje priėmė priesaiką; gražią kalbą ta proga pasakė klebonas kun. Andrius Juknevičius. Balandžio 26 d. surengtos skyriaus vadės Stasės Žmuidzinavičienės išleistuvės; joms skirta 13,45 Lt. Žmuidzinavičienei iš Merkinės išvykus gyventi į Alytų, skyriaus vade nuo 1936 05 26 paskirta Antanina Vajėgienė.

Birželio 24 d. skyriaus valdyba nutarė birželio 28 d. už Nemuno surengti gegužinę. Kitą gegužinę arba, esant nepalankiam orui, šokius salėje numatyta surengti liepos 26 d. (liepos 21 d. posėdis). Valdyba liepos 31 d. numatė rugpjūčio 16 d. dar kartą rengti gegužinę, o rugpjūčio pabaigoje – vakarą. Vilniaus užgrobimo metinių proga š. moterų skyriaus vakarą su vaidinimu surengė spalio 11 d. Grynas pelnas – 36,95 Lt –

skirtas Vilniaus vadavimo reikalams. Spalio 13 d. skyriaus valdyba nutarė prašyti rinktinės vadovybės atskirti skyrių nuo 21 Merkinės šaulių būrio ir laikyti atskiru būriu, nes skyriuje yra 12 narių ir 17 kandidačių.

Nuo 1936 m. lapkričio 10 d. valdybos posėdžių protokoluose jau rašoma „21 Merkinės šaulių moterų būrys“, nors iš tikrųjų šaulės ir toliau veikė kartu su vyrais. Lapkričio 10 d. nutarta lapkričio 28 d. suruošti vakarą – pastatyti P. Vaičiūno dramą „Liepsnojančios širdys“. Pelną skirti š. namų statybai. Gruodžio 15 d. nutarta eilinį vakarą rengti gruodžio 27 d., suvaidinti pjesę „Pavergtoji sužadėtinė“ ir parengti koncertą. Nutarta trims šaulėms – Viktorijai Dapšauskienei, Albinai Akstinaitėi ir Aleksonytei – nupirkti uniformas. Gruodžio 29 d. nutarta per Naujųjų Metų sutikimą surengti kaukių balių su bufetu. Maisto produktus bufetui sudėtų pačios šaulės. Įdomiausioms kaukėms nupirkti prizų: nosinių, skustuva, šokolado.

1937 m. sausio 11 d. moterų būrio valdyba nutarė sausio 24 d. suruošti koncertą ir šokius, o Užgavėnėms – vakarą su bufetu, suvaidinant „Netrukdyk galvoti“. Vasario 24 d. nutarta padengti dalį išlaidų (20 Lt), susidariusių dėl šaulio V. Kazočiūno laidotuvių. Balandžio 15 d. nutarta vakarą rengti balandžio 18 d., vaidinti A. Čechovo vieno veiksmo komediją „Jubiliejus“, o gegužės 2 d. Motinos dienos minėjimą surengti kartu su jaunaietuvėmis. Spalio 11 d. b. valdyba nutarė siūlyti rinktinei būrio vade patvirtinti mokytoją Marcelę Jankauskienę. Pasak XIX rinktinės 1937 12 19 įsakymo, A. Vajėgienė atleista nuo spalio 23 d. ir b. vade paskirta M. Jankauskienė. Tačiau anot rinktinės 1938 04 14 įsakymo, Vajėgienė jai prašant atleista tik nuo tos dienos (balandžio 14 d.), o ją pakeitė Vladislava Dėdinienė. Rinktinės minėtu 1937 m. įsakymu į būrį priimtos: Pranė Kvaraciejenė, Ona Kliunienė, Modestina Tarakanovienė, Regina Kazočiūnienė, Elena Gruodienė, Anelė Ramaškevičiūtė, Elena Černiauskaitė, Antanina Turonytė, Veronika Purvinienė-Šakienė. B. valdyba prašė rinktinės vadovybės įsteigti Merkinėje sveikatos centrą. 1937 12 22 numatyta gruodžio 27 d. suruošti šokių vakarą, grojant dūdų orkestrui, o sausio 5 d. surengti neturtingiems vaikams eglutę su programa (šokių vakaras neįvyko).

1938 m. kovo 5 d. b. valdybos posėdyje šaulėmis narėmis priimta grupė moterų: Vladzė Navickaitė, Vladzė Ramanauskaitė, Viktorija

Dapšauskienė, Joana Turonienė, Ona Kvaraciejūtė, Janė Bingelytė, Marijona Stankevičiūtė, Albina Akstinaitė, Albina Daugelienė. Jas, išskyrus A. Daugelienę, valdyba rugpjūčio 8 d. nutarė atleisti nuo stojamojo mokesčio. Gegužės 30 d. b. valdyba nutarė krikščionybės įvedimo Lietuvoje 550 metų minėjimui paruošti gyvąjį paveikslą. Visoms šaulėms reikėjo vykti į Nedzingės šaulių namų šventinimą. Birželio 14 d. valdyba nutarė pasiūlyti šeimoms priimti atostogoms Klaipėdos lietuvių vaikus. Rugpjūčio 16 d. buvo numatyta gegužinė su šaudymais, bet dėl blogo oro ji neįvyko.

Merkinės š. moterų būrio vadė Vladislava Dėdinienė nuo 1938 m. lapkričio 1 d. atleista ir vade paskirta Marcelė Jankauskienė (XIX rinktinės 1938 11 18 įsakymas). Lapkričio 17 d. užsibrėžta Naujiesiems Metams suvaidinti „Burtininkę“, A. Akstinaitei ir V. Dapšauskienei 1939 metams užprenumeruoti „Trimitą“ (Naujųjų Metų vakaras davė 87,46 Lt pelno). Gruodžio 20 d. pareigomis pasiskirstė b. revizijos komisija: mokyt. S. Paulaitienė – pirmininkė, narės – A. Tatlauskienė ir M. Besusparienė (Besasparienė). B. išdininkė buvo Veronika Šakienė. Kariuomenės dienos minėjime 1938 metais šaulės dalyvavo su kitomis organizacijomis.

Apie Merkinės moterų šaulių 1938 metais nuveiktą darbą žinių yra 1939 01 06 susirinkimo protokole (LCVA 561-19-1041). Būryje 1938 m. buvo 23 narės. Sušaukti 3 b. susirinkimai, surengta 11 tarybos posėdžių, skaitytos dvi paskaitos, buvo 4 rikiuotės pamokos; 4 paskaitos skaitytos sanitariniuose kursuose. Susirinkimas sausio 6 d. išrinko naują būrio tarybą: pirmininkė – M. Jankauskienė, jos pavaduotoja – I. Barzdienė, išdininkė – V. Šakienė, sekretorė – M. Čirienė, kandidatės – A. Žilinskienė ir A. Tatlauskienė; švietimo vadove išrinkta V. Dapšauskienė, sporto vadove – M. Gutauskaitė; į naują revizijos komisiją išrinktos: V. Dėdinienė (komisijos pirmininkė), S. Paulaitienė, A. Ramaškevičiūtė, kandidatės – Albina Daugelienė ir O. Ryškienė. Tvirtinant sąmatą 1939 metams, numatyta 50 Lt paskirti šaulių namų remontui, 50 Lt paaukoti beturčių vaikų darželiui.

1939 m. pradžioje surengti pirmosios medicinos pagalbos kursai. B. taryba sausio 20 d. nutarė atsiskaityti su šaulių moterų rinktine – išsiųsti jai 20,20 Lt, t.y. 20 % praėjusiais metais iš vakarų gauto gryno pelno (jo

buvo 101,34 Lt). Nutarta vasario 5 d. rengti vakarą – vaidinti dramą „Žmogžudžio duktė“ (veikalų būrys nusipirkdavo; pvz., pagal tarybos 1939 m. sausio 12 d. nutarimą nupirkti 7 dramos veikalai). Pasak tarybos vasario 7 d. protokolo, iš vasario 5 d. vakaro gauta 47,60 Lt gryno pelno; už bilietus surinkta 85 Lt; išlaidos sudarė 37,40 Lt: salė – 10 Lt, orkestras – 12 Lt, kuras – 5,50 Lt, vakarienė – 5,65 Lt, grimas – 1,30 Lt, kitos išlaidos – 2,95 Lt. Susirinkime vasario 12 d. mokytoja Mikalauskaitė skaitė paskaitą apie moters kultūrą. Pasak lektorės, „moterys turi save rimtai laikyti, jokių tepalų ir dažų nevartoti“, skaityti gerus ir naudingus laikraščius bei knygas. Atsiliepdamos į sporto vadovės M. Gutauskaitės raginimą, šaulės nutarė nuo vasario 26 d. visos mokytis tautinių šokių; vasario 16 dienai nupinti vainiką pagerbti žuvusiems už Lietuvos nepriklausomybę. B. tarybos posėdyje kovo 28 d. tikrąja nare priimta Rožė Šablinskaitė. Susirinkime balandžio 4 d. nutarta už savo lėšas įsigyti būrio vėliavą, per vietos kooperatyvą užsisakyti uniformines kepure ir pirštines. Sporto vadovė M. Gutauskaitė įpareigota nuo balandžio 17 d., po Atvelykio, tęsti tautinių šokių mokymą (per Gavėnią nešoko).

B. taryba 1939 06 15 nutarė kandidatėmis priimti Veroniką Žėkaitę, Ireną Vansevičiūtę, Mariją Vasiulytę, Aldoną Navickaitę, Oną Žilinskaitę, Jadvygą Šilkinytę. Viktorijai Dapšauskienei išvykstant į naują tarnybos vietą, švietimo vadove išrinkta Antanina Žilinskienė. Šiame tarybos posėdyje kandidatėmis priimtas moteris, išskyrus O. Žilinskaitę, tikromis narėmis b. taryba priėmė 1939 10 12; į tikras šaules kartu priimta Antosė Jakavonytė. Būrio susirinkime spalio 23 d. (jį vedė R. Šablinskaitė) paskaitą apie Vilnių skaitė mokytoja Ona Augonienė. Atsiliepiant į XIX rinktinės 1939 10 04 raštą ir atsišaukimą, nutarta miestelyje ir kaimuose rinkti baltą medžiagą karo ligoninės reikalams (Merkinėje rinko Rožė Šablinskaitė ir Marija Vasiulytė). Numatyta lapkričio mėnesį surengti vakarą – vaidinti „Dramą miške“, o vakaro pelną skirti vilniečiams.

B. susirinkime lapkričio 26 d. (sekretoriavo Irena Vansevičiūtė) paskaitą apie moters vaidmenį šių dienų gyvenime skaitė kunigas Dieninis. Pažymėta, kad įvykusio vakaro pelnas jau paskirtas vilniečiams. Perskaitytas aukštesniųjų organų įsakymas kiekvienai šaulei išeiti tam tikrą mokslą pagal nustatytą programą ir išlaikyti egzaminus tikram šaulės

vardui įgyti. B. vadės M. Jankauskienės pasiūlymu nutarta surengti kelis bendrus vakarojimus visoms kartu tai programai išeiti. B. taryba gruodžio 26 d. į tikras nares pakėlė O. Augonienę, o apsilėidusias ir šauliškų pareigų neatliekančias Mariją Besusparienę, Jonę Bingelytę ir Pranę Kvaraciejenę išbraukė iš būrio. Pasak b. revizijos komisijos gruodžio 30 d. protokolo (LCVA 561-18-238), neįvykdytas sausio 6 d. susirinkimo kilnus pasiryžimas skirti po 50 litų beturčių vaikų darželiui ir šaulių namų remontui. Tačiau vistiek „Merkinės moterų šaulių būrys tokiam sulenkėjusiam pafrontės miestelyje yra tartum šviesos židinyš...”

Susirinkime gruodžio 31 d. šaulė M. Vasiulytė skaitė paskaitą apie šaulės moters uždavinius. B. vadė M. Jankauskienė pateikė ataskaitą apie būrio veiklą 1939 metais. Būryje buvo 31 narė; 1940 metams lieka 23 (kitos išvyksta į atgautą Rytų Lietuvą, išbrauktos ir t.t.). 1939 metais įvyko 6 visuotiniai susirinkimai, kuriuose skaitytos 4 paskaitos, buvo 13 b. tarybos posėdžių, 8 rikiuotės pamokos, surengti 3 vakarai su vaidinimais, 2 literatūriniai vakarai ir 1 gegužinė. Per baltosios medžiagos karo ligoninės reikalams rinkliavą 1939 m. rudenį apie pusšimtis aukotojų aukojo kas rankšluostį, kas drobės, kas litą ar kelis. Surinkta 78,60 Lt pinigais, 7 rankšluosčiai (4 lininiai ir 3 medvilniniai), 1 lininė staltiesė, 1 medvilninė paklodė, 7,1 metro drobės (3,6 m lininės ir 3,5 m medvilninės). Viskas nusiųsta rinktinėn (LCVA 561-19-687). Anot išdininkės V. Šakienės, 1939 metais gauta 390,30 Lt pajamų, padaryta 367,18 Lt išlaidų (liko 23,12 Lt). Už 90 Lt 1939 m. gegužės mėnesį įsigyta šilkinė būrio vėliava su kotu ir gražia viršūne, nupirktą 34,60 Lt kainavusi staltiesė, 19 Lt išleista raštinės knygoms, už 11 Lt įsigyta scenos veikalo. Vilniaus lietuvių organizacijoms sušelpiti išsiųsta 97,15 Lt. Į naują b. tarybą išrinktos: I. Barzdienė – tarybos pirmininkė, b. vadės pavaduotoja, I. Vansevičiūtė – sekretorė, R. Šablinskaitė – išdininkė, M. Vasiulytė – švietimo vadovė, M. Gutauskaitė – sporto vadovė, kandidatės – O. Augonienė ir V. Žėkaitė; į kontrolės komisiją išrinktos: V. Dėdinienė, Kačiulienė, A. Ramaškevičiūtė, kandidatės – J. Šilkinytė ir A. Navickaitė (LCVA 561-17-15 ir 561-19-1041). Vakare surengtas Naujųjų Metų sutikimas.

B. taryba 1940 m. sausio 2 d. nutarė iš Naujųjų Metų sutikimo vakaro gryo pelno – 92,31 Lt – 50 litų skirti šv. Vincento a Paulo draugijos Merkinės skyriaus išlaikomam beturčių vaikų darželiui (LCVA 561-19-

687). Tarybos posėdyje sausio 8 d. nutarta už būrio pinigų neturtingai šaucei Albinai Akstinaitėi užprenumeruoti tiems metams „Trimitą“. Iš 1939 metais gauto pelno 20 % – 20,50 Lt – nutarta išsiųsti XIX rinktinei. Numatyta dar sausio mėnesį surengti literatūrinį vakarą su pajvairinta programa. Kitame, sausio 29 d., posėdyje moterų b. taryba numatė Gavėnios metu surengti keletą vakarojimų išeiti programai egzaminams laikyti. Užsibrėžta išmokyti naujų tautinių šokių ir per Atvelykį suruošti vakarą su rimtesniu veikalu (mat buvo stiprokas šaulių vaidintojų būrelis).

B. susirinkime kovo 17 d. šaulė I. Vansevičiūtė skaitė pranešimą „Tėvynės meilė“, o b. vadė M. Jankauskienė perskaitė aplinkraštį apie naują žurnalą „Šaulė“. Numatyta rengti egzaminus tikram šaulės vardui įgyti (keblesniais klausimais paskaitoms kviesti kuopos vadą V. Matulaitį), organizuoti šaulių chorą ir, pasitarus su vyrų šaulių taryba, ruoštis Vilniuje įvyksiančiai Dainų šventei. Susirinkimas numatė rengtis ir sporto šventei; sporto pamokose sutiko dalyvauti 13 moterų: M. Gutauskaitė, I. Vansevičiūtė, Vl. Navickaitė, A. Vilčinitė, Žibaitienė, M. Jankauskienė, I. Barzdienė, Vl. Dėdinienė, R. Šablinskaitė, A. Akstinaitė, M. Vasiulytė, A. Navickaitė, V. Žėkaitė. Pasak tarybos balandžio 4 d. protokolo, iš kovo 31 d. (per Atvelykį) surengto vakaro gauta 134,02 Lt gryno pelno. Numatyta surengti Motinos dienos minėjimą. Tikromis narėmis į šaulės priimtos Adelė Vilčinitė ir Marija Matukonytė. Atsiliepdamos į Pūčkornių šaulių būrio prašymą skirti pinigų uniformoms įsigyti, Merkinės šaulės nutarė (1940 04 16 tarybos posėdžio protokolas) suruošti vakarą, kurio pelną skirti Pūčkornių šauliams. Nutarta vasarą pašventinti moterų būrio vėliavą. Kariškiems dalykams aiškinti b. taryba balandžio 26 d. nutarė kviesti kuopos vadą Vitalių Matulaitį ir ką nors iš Alytaus rinktinės.

Būrio susirinkime balandžio 28 d. (beje, moterų būrio protokolai švariai atspausdinti mašinėle) paskaitą „Moteris – kultūrinės kovos karys“ skaitė šaulė A. Vilčinitė. Higienos dalykams aiškinti nutarta kviesti gydytoją. Rugpjūčio 15-16 d.d. Merkinėje planuota šaulių sporto šventė. Prieš ją Merkinės moterų š. būriui rinktinė pavedė Merkinės apylinkėje surengti moterų sporto propagandos stovyklą. Joje, Ežeraičių vieniemyje, išbūti visą laiką pasižadėjo 5 šaulės, o jeigu tik po darbo valandų, tai sutiko dar 11 moterų (LCVA 561-19-1041; šią vasaros sporto

stovyklą rinktinė paskui atšaukė). Susirinkime gegužės 19 d. referatą „Šaulė moteris Vilniaus krašte” skaitė šaulė E. Blijūtė. Numatyta per Dievo kūno šventę (Devintines) bažnyčioje papuošti šaulių altorėlį (LCVA 561-18-238).

I 1940 m. vasarą LŠS planuotus sporto vadovių kursus turėjo vykti mokytoja Adelė Vilčinaitė, o į ūkio tiekimo kursus – būrio tarybos narė, vaikų darželio vedėja Rožė Šablinskaitė (LCVA 561-5-792). Liepos 16-30 d.d. Kaune buvo numatyti būrių vadžių kursai. Į juos iš XIX rinktinės panorėjo vykti 6 moterys, tarp jų – Merkinės moterų b. tarybos narė Irena Vansevičiūtė. Pragyvenimą kursuose užtikrino Šaulių sąjunga, tik kelionę turėjo apmokėti šaulių dalinys, o jei šis nepajėgtų, tai moterų šaulių rinktinė. Apie vienus ir kitus kursus rinktinių šaulių moterų vadėms buvo pranešta l.e. Lietuvos šaulių vadės pareigas M. Žmuidzinavičienės 1940 05 15 raštu.

Du posėdžius Merkinės moterų būrio taryba surengė 1940 m. birželio mėnesį. Birželio 7 d. taryba numatė birželio 22 d. su ekskursija važiuoti į Vilnių; kelionės išlaidas neturtingoms šaulėms apmokėtų būrys. Planuota birželio 29 d. surengti gegužinę, joje vaidinti veikaliuką „Melchioro Putelės meilė” ir padaryti gyvą paveikslą „Miręs milžinas”. Birželio 27-osios tarybos posėdyje – vienintelis dalykas: apmokėti šaulei Aldonai Navickaitei „Šaulės” prenumeratą su persiuntimu – 2,35 Lt (LCVA 561-19-1041).

Kaip minėta anksčiau, 1939 m. pabaigoje ir 1940 m. pradžioje dalis būrio šaulių moterų išsikėlė kitur. Pvz., būrio tarybos sekretorė Marija Čirienė 1939 m. gruodžio mėn. tapo Varėnos II moterų šaulių būrio vade, Veronika Šakienė 1940 m. gegužės mėn. perikėlė gyventi į Vilnių ir t.t. 1940 m. vasarą būrį likviduojant, būrio vadės pareigas laikinai ėjo Irena Vansevičiūtė, b. sekretorė buvo M. Vasiulytė.

Liškiavos būrys

Kaip rašoma trumpoje būrio istorijoje, esančioje LCVA 561-19-642, šaulių būrys Liškiavoje organizavosi 1920 metais. Organizuotis padėjo Seinų skyriaus Leipalingio valsčiaus Cimoniūnų būrio šaulys Jonas Kalėda. Iš LŠS štabo viršininko M. Šalčiaus Alytuje 1920 m. rugsėjo 30 d.

jis Liškiavos būriui paėmė 14 rusiškų šautuvų ir dėžę su 1000 šovinių. Spalio 10 d. paėmė dar 10 šautuvų, o spalio 18 d. – 40 prancūziškų šautuvų, 2400 prancūziškų šovinių ir 23 granatas (LCVA 561-5-438). Atseit, J. Kalėda buvęs pirmasis Liškiavos šaulių vadas. Tačiau Liškiavos šauliai 1921 m. sausio 3 d. kreipėsi į Seirijų rajono šaulių vadą su pareiškimu, kad atsisako nuo Liškiavos b. vado pasiskelbusio J. Kalėdos ir nori, kad būtų pripažintas jų būrys su dabartiniu laikinu būrininku Vladu Balčiumi. Būrys galėtų būti padalintas į tris: Cimaniūnų, Radyščiaus ir Liškiavos būrius. Liškiavos šauliai J. Kalėdos būrio vadu nerinko; jei norima prievarta juos palikti prie Cimaniūnų, tai visi Liškiavos šauliai, nors ir gyveną neutralioje juostoje, gali atiduoti ginklus. „Mes darbavomės ir darbuosimės, Liškiavos miestelio šauliai, dėl Lietuvos tėvynės labo ir visų žmonių gerovės ir neduosim savo darbu naudotis Cimaniūnų kaimo Leipalingio valsčiaus Seinų apskrities šauliams“ (LCVA 561-19-633).

1921 m. sausio 16 d. Liškiovoje įvyko susirinkimas, kuriame dalyvavo šaulių Alytaus skyriaus revizijos komisijos pirmininkas kapitonas Adomas Džiuvė ir 10 šaulių. Išrinkta būrio valdyba: pirmininkas – Liškiavos pr. m-los mokytojas Ignas Šidlauskas, sekretorius – Pranas Lukoševičius; būrio vadu išrinktas Juozas Svetulevičius. LŠS Centro Valdyba būrį patvirtino 1921 m. sausio 27 d. Pirmieji Liškiavos šauliai: Juozas Svetulevičius, Andrius, 33 m. ūkininkas iš Liškiavos, 8 metus tarnavęs eiliniu rusų kariuomenėje; Pranas Lukoševičius, Ambroziejus, ūkininkas, Liškiava; Bronius Balevičius, Liškiava; Petras Glavinskas, Benado, Radyščius; Juozas Nenartonis, Augusto, Radyščius; Pranas Leknickas, Adomo, Radyščius; Antanas Gaidys, Miko, Radyščius; Vladas Balčius, Felikso, Liškiava; Aizikas Gražauskas, Šmulio, kalvis, Liškiava; Ignas Šidlauskas, Igno, mokytojas, Liškiava. Visi jie kandidatai nuo 1920 10 06 - 1921 01 16. Šaulių sąrašą savo parašu ir bažnyčios antspaudu 1921 m. sausio 16 d. patvirtinęs Liškiavos kunigas K. Sederavičius.

1921 m. vasario 22 d. šaulių Alytaus skyriaus valdybai išsiųstame, Liškiavos valsčiaus viršaičio Balčiaus patvirtintame rikiuotės šaulių sąraše buvo jau 46 būrio nariai: Bolesius Sabaliauskas, Jono, ūkininkas, Liškiava; Joselis Sandleris, Jankelio, 50 m., 5 metus tarnavęs eiliniu rusų kariuomenėje, Liškiava; Kazys Jaskelevičius, Vinco, 1 m. tarnavęs

eiliniu Lietuvos kariuomenėje, Liškiava; Aizikas Gražauskas, Šmūlio, Liškiava; Juozas Balčius, Antano, darbininkas, Liškiava; Vladas Balčius, Felikso, ūkininkas, 5 mėn. tarnavęs eiliniu Lietuvos kariuomenėje, Liškiava; Antanas Čaplikas, Aleksandro, Liškiava; Jonas Amšiejus, Jurgio, 6 m. tarnavęs rusų kariuomenėje, Liškiava; Valerijus Rutkevičius, Boliaus, darbininkas, Aukštasis dvaras; Bronius Glatkauskas, Antano, Ringėliškė (ar Baltašiškė?); Pranas Jurjonis (gal Jurkonis?), Vinco, Ringėliškė; Andrius Balčius, Motiejaus, Ringėliškė; Bolesius Žėkas, Juozo, Radyščius; Juozas Žėkas, Motiejaus, Radyščius; Petras Glavinskas, Bonifaco (ar Bronislovo, anksčiau – Benado), Radyščius; Juozas Navickas, Felikso, Radyščius; Juozas Nenartonis, Augusto, 19 m., Radyščius; Vladas Nenartonis, Augusto, 21 m., Radyščius; Jonas Nenartonis, Vinco, Radyščius; Pranas Leknickas, Adomo, Radyščius; Adolfas Amšiejus, Andriaus, Radyščius; Jonas Amšiejus, Juozo, Radyščius; Pranas Mizara, Kastanto, tarnavęs 8 metus eiliniu rusų kariuomenėje, Voverys; Juozas Vaiciekutis, Kazio, Voverys; Motiejus Stankus, Motiejaus, Gailūnai; Antanas Žukas, Gailūnai; Motiejus Bendorius, Tamošiaus, 9 mėn. tarnavęs eiliniu Lietuvos kariuomenėje, Sarkajiedai; Valeris Granatauskas, Kibyšiai; Adolfas Januševičius, Tamošiaus, 17 m., Kibyšiai; Ipolitas Balčius, Tamošiaus, 45 m., darbininkas, 4 metus tarnavęs rusų kariuomenėje, Gailūnai; Petras Kvaraciejus, Jonionys; Antanas Kibildis, Jonionys; Jonas Kaupinis, Adomo, Jakubiškiai; Antanas Žemaitis, 1 m. tarnavęs eiliniu Lietuvos kariuomenėje, Jakubiškiai; Juozas Navarackas, Guobiniai; Petras Gegužis, Guobiniai; Jonas Karmazinas, Panemunė; Antanas Micevičius, Panemunė; Adolfas Svirskas, Panemunė; Juozas Bačiulis, Geniai; Kastantas Karmazinas, Geniai; Romas (?) Rasiemas, Kudrėnai; Jurgis Barbatavičius, Kudrėnai; Jonas Rasimas, Kudrėnai; Jonas Šatas, Andriaus, 18 m., Krasnykas; Juozas Žukauskas, 18 m., Guobiniai. Sąraše pasigendame pusės susirinkime sausio 16 d. dalyvusių šaulių: J. Svetulevičiaus, P. Lukoševičiaus, B. Balevičiaus, A. Gaidžio ir I. Šidlausko.

Kitame, 1921 m. kovo 22 d., Liškiavos šaulių sąraše nėra A. Gaidžio, P. Glavinsko, P. Leknicko ir Juozo Nenartonio, užtat yra nauji šauliai: Andrius Jurkonis, Bolesius Balčius, Jurgis Balčius ir Kastantas Miliauskas iš Ringėliškės, Pranas Žėkas, Antano, Zigmas Navickas, Prano ir

Juozas Petrulevičius, Adomo iš Radyščiaus, Antanas Balčius, Igno ir Adolfas Večkys iš Liškiavos. Tarp kandidatų nuo 1920 m. spalio 2-15 d.d. dar yra Jonas Geležauskas, Jono iš Radyščiaus ir Pranas Kalanta, Juozo iš Ricielių. Vienoje 1922 m. liepos-spalio mėnesių byloje dėl „šmugelio“ – kyšio gavimo iš persiyrusiųjų per Nemuną su javais – tirtas šaulys kandidatas Antanas Jurkonis iš Ringėliškės.

Merkinės š. būrio vadas V. Barysas 1921 03 16 atsiuntė Liškiavos b. vadui 6 svarus proklamacijų lenkų kalba: „Tegu kokie žmonės perneša už demarkacinės linijos“, „ir prašau, kad tamstos išdalintumėt paliokų kareiviams“. Krašto apsaugos ministerijos Alytaus miesto ir apylinkės komendantas balandžio 11 d. prašė Liškiavos šaulių padėti komendantūros kareiviui Ambrazui Kašelynui suimti pabėgusį kareivį Vladą Žilionį. „Lenkiškos“ literatūros Liškiavos š. vadui balandžio 20 d. atsiuntė LŠS Alytaus skyrius ir paprašė išplatinti tarp lenkų kareivių, o „apie padarytą įspūdį ir atliktą darbą pranešti“. Liškiavos valsčiaus šaulių skyrius (šitaip jis kai kada save vadino) 1921 06 17 prašė Alytaus skyriaus šaulių štabo tarpininkauti, kad būtų paleistas iš kariuomenės buvęs jų vadas Vladas Balčius. Tačiau LŠS Centro Valdyba spalio 7 d. pranešė Alytaus skyriaus vadui, kad padėti niekuo negali – ne tik kad V. Balčius būtų paleistas iš kariuomenės, bet ir prikomandiruotas Sąjungos žinion. Sūnaus likimu, kai šeimynai reikalingas maitintojas, privalėtų pasirūpinti V. Balčiaus tėvai.

Visuotinis susirinkimas 1921 m. liepos 10 d. perrinko būrio valdybą: b. vadas – Jonas Amšiejus, valdybos pirmininkas – Aronas Daichesas (Daiches, kai kuriuose dokumentuose rašoma sulietuvinta forma – Daigis), sekretorius – Pranas Lukoševičius, valdybos nariai – Bronius Glatkauskas, Antanas Čaplikas, Juozas Navarackas, Juozas Vaiciekutis ir Juozas Navickas; Liškiavos grandies grandininkas – Bronius Balevičius, Ringėliškės – Bronius Glatkauskas. Liškiavos b. šaulių sąrašė be datos (LCVA 561-5-438), tačiau, sprendžiant pagal kitus bylos dokumentus, sudarytame 1921 m. vasarą, yra 58 šauliai iš Tetervinės, Ringėliškės, Ricielių, Virosniko (?), Guobinių, Liškiavos, Rūsingės, Gailiūnų, Voverių, Kudrėnų, Radyščiaus, Aukštojo dvaro, Sarkajiedų, Kibyšių ir Jakubiškių. Tarp jų: iš Liškiavos – Juozas Žukauskas; Jonas Amšiejus, Jurgio; Bronius Balevičius, Simo; Bolesius Sabaliauskas, Jono; Antanas

Čaplikas, Aleksandro; Juozas Balčius, Antano; Pranas Lukoševičius, Ambraziejaus; Juozas Svetulevičius, Andriaus; Aizikas Gražauskas, Šmuilio; Joselis Sandleris, Jankelio (ūkininkas); Adolfas Večkys; iš Tėtėrinės – Kivelis Daichesas, Giršo; Giršas Daichesas, Arono (abu žemdirbiai); Chaimas Blochas, Abramo (kalvis); iš Rūsingės – Isakas Šulcas, Leibos; Israilis Šulcas, Leibos (abu ūkininkai); Aronas Starodvorskas (žuvininkas); iš Voverių – Juozas Vaiciekutis, Kazio; Kastantas Vaiciekutis; Pranas Mizara; Jonas Karmazinas; Jonas Griškevičius; iš Kudrėnų – Zigmas Zinkevičius; Adolfas Kėva; iš Radyščiaus – Bolesius Žėkas, Juozo; Pranas Žėkas, Antano; Juozas Žėkas, Motiejaus; Petras Glavinskas, Benedikto; Juozas Navickas, Felikso; Juozas Nenartonis, Augusto; Vladas Nenartonis, Augusto; Jonas Nenartonis, Vinco; Pranas Leknickas, Adomo; Jonas Geležauskas, Jono; Juozas Petrulevičius, Adomo; Adolfas Amšiejus, Andriaus; Jonas Amšiejus, Jono; iš Sarkajiedų – Motiejus Bendorius, Tamošiaus; iš Kibyšių – Valeris Granatauskas, Jono; Adolfas Januševičius, Tamošiaus; iš Aukštojo dvaro – Valeris Rutkauskas. Vyriausias amžiumi – 55 metų – Kivelis Daichesas, jauniausi – 17-mečiai – buvo Giršas Daichesas ir Adolfas Januševičius. Liškiavos būrys 1921 09 06 pranešė Alytaus skyriaus vadui, kad užfrontės šauliais užsiregistravę Efraimas Guožanskas ir Volfas Avižanskas iš Ratnyčios. Jie Liškiavos būriui buvo pranešę daug žinių apie lenkus ir lenkų šnipus, platino jiems duotas proklamacijas. Norėtų įstoti į LŠS. Būrio valdybos pirmininkas A. Daichesas ir b. vadas J. Amšiejus tarpininkauja, užtikrindami, „kad jie yra tikri lietuviai“.

1921 m. rugsėjo 11 d. susirinkę 20 Liškiavos šaulių kalbėjo apie šaulių pareigas; padaryta priekaištų Radyščiaus šauliams dėl jų neveiklumo. Numatyta rengti vakarėlį. Vakaras surengtas Liškiavoje spalio 2 d. Vaidinta „Kuprotas oželis“, „Daina be galo“, „Vaikų žaislui“; dar deklamuota, padainuota, pašokta. „Jaunimo organizavimui ir švietimui ypač uoliai darbuojasi vietos mokytojas Ignas Šidlauskas.“ Būrio valdyba kreipėsi atsišaukimu į Amerikos lietuvius, ypač kilusius iš Liškiavos paraprijos, paremti šaulius pinigais: reikėjo įsigyti ginklų, raštinės reikmenų ir kt. Tikėtasi, kad Amerikos lietuviai parems, „o mes kovosime su priešais, stengdamiesi apvalyti savo kraštą, kad jūs kada parkeliavę Lietuvoj jau rastute Lietuvą laisvą ir nepriklausomą šalelę“. Mat Viečiūnų

kaime stovėjo kareiviai lenkai ir kasdien ėjo sargybą palei Nemuną. Pernai jie apiplėšė Liškiavos miestelio gyventojus, liepę per valandą prikulti 80 karčių avižų ir pristatyti panemunėn, kas ir buvo padaryta. Vėliau taip jau neatsitiko, nes susiorganizavę ginkluoti šaulių būriai gynėsi. Liškiavos šauliai 1921-1922 metais kelis kartus neleido lenkų plėšikams įeiti į miestelį.

Įvyko konfliktas su II nuovados viršininko padėjėju milicininku Bronislovu Volskiu. Jis 1921 10 16 girtas, pasikvietęs dar keliolika girtų vaikinių, pralaikė per naktį Liškiavos mokykloje artistų mėgėjų būrelį, puolė mušti šaulį Antaną Čapliką; tą pačią naktį nusivarė iš anapus Nemuno, iš Ratnyčios, atvykusias dvi merginas, šaulių ryšininkes, kurias paėmė iš būrio vado J. Amšiejaus buto. B. valdyba spalio 17 d. posėdyje nutarė iki lapkričio 15 d. nuginkluoti šaulius, nepadavusius asmens pareiškimų ir neturėjusius šaulių liudijimų. Pirmiausia tai taikyta Tetervinės dvaro, Radyščiaus, Rūsingės ir Kibyšių šauliams.

Liškiavos b. šauliai apskritai buvo neblogai apsiginklavę. Pasak vieno 1921-1922 m. dokumento be datos, iš 43 šaulių tik du neturėjo šautuvų. Šautuvai rusiški, vokiški, prancūziški, 2 japoniški, 1 austriškas. Kelių šaulių šautuvai buvo nuosavi. B. vadas Jonas Amšiejus turėjo 5 granatas, Jurgis Balčius – tris, 5 šauliai – po dvi, du – po 1 granatą. Trys šauliai turėjo valdiškus revolverius (LCVA 561-17-49).

1921 m. spalio 24 d. sudegė būrio šaulio Prano Kalantos (Ricieliai) visi trobesiai ir visas turtas; šaulys liko vienmarškinis. B. valdyba lapkričio 2 d. posėdyje patenkino 21 asmens pareiškimus priimti į šaulius (iš 30). Atmesti Jono Šato (jis yra vasario 22 d. sąraše) ir Adolfo Kėvos pareiškimai; susilaikyta dėl Vlodo Nenartonio ir Prano Žėko, nes jų pareiškimai ne visiškai užpildyti. Pridėtas 21 kandidato sąrašas. Iš 21 šaulio 17 turėjo šautuvus: 2 vokiškus, 2 rusiškus, 11 prancūziškų ir 2 japoniškus (LCVA 561-5-438). Beje, Adolfas Kėva iš Kudrėnų dvaro buvo tapęs šauliu. LŠS Alytaus skyrius 1921 09 10 jam išdavęs liudijimą, kad gali laikyti šautuvą ir revolverį. Tačiau 1922 m. rudenį A. Kėva pašalintas iš šaulių už nedorumą (?). Į 1921 11 27 vykusį Alytaus skyriaus šaulių atstovų suvažiavimą visuotinis susirinkimas (dalyvavo 21 šaulys) lapkričio 6 d. išrinko Juozą Navaracką iš Guobinių. B. valdybos pirmininkui A. Daichesui patikėtos ir išdininko pareigos. Lapkričio 13 d. b. val-

dybos sekeretoriumi išrinktas Jonas Valukonis, į švietimo komisiją – Jonas Balčius, Juozas Navarackas, Bronius Glatkauskas.

Visuotinis susirinkimas 1922 m. sausio 9 d. b. valdybos pirmininku perrinko Aroną Daichesą, jo padėjėju išrinktas Bronius Balevičius (Liškiavos zakristijonas), sekretoriumi – mokytojas Ignas Šidlauskas (jis ir švietimo komisijos pirmininkas); į švietimo komisiją dar išrinkti: Bronius Glatkauskas, Bronius Balevičius, kandidatai – Antanas Čaplikas ir būrio vadas Jonas Amšiejus. Pasak sausio mėnesį būrį aplankiusio Alytaus skyriaus vado Pr. Šileikos, Liškiavos būryje su kandidatais buvo apie 60 šaulių. Kalėdų antrą dieną surengtas vakaras su dainomis. Į šaulius žmonės stijo daugiau tik reikalo verčiami, nes lenkai per Nemuną ateidavo iš vietos gyventojų prisiplėšti maisto. Šauliai saugojo žmones nuo plėšikų. Rikiuotės ir karo mankštos srityje padaryta labai mažai. Miestelyje buvo tik vienas inteligentas – mokytojas; jis sutiko surengti vakarinius švietimo kursus jaunimui. Šauliai rinkosi parapijos salėje (LCVA 561-2-240). B. vadas J. Amšiejus kovo 9 d. iš IV lauko štabo viršininko reikalavo „atlyginimo už tarnystę“. Lėšų reikėjo „užlaikymui raštininko ir raštinės“. „Jeigu nebus atlyginimo, tai visiškai atsisakau.“

B. valdybos posėdyje 1922 m. kovo 12 d. dalyvavo Alytaus apskr. karo instruktorius J. Krikštolaitis. Būrio vadas jam kažkuo viešai prasižengęs. Kol dalykas bus išaiškintas, valdyba nutarė vadą pakeisti: juo laikinai paskirtas Kazys Jaskelevičius iš Liškiavos. Kovo 12-ąją Liškiavos šauliai pranešė IV grupės štabui, kad mūsų kareiviai yra už 3 km nuo Nemuno ir demarkacinė linija neapsaugota; Nemuną ties Liškiava pereidinėjo visokie žmonės, per Nemuną vyko spekuliacija javais, o šauliai neturėjo įsakymo saugoti demarkliniją, nors jie pasiruošę tai daryti. Dėl ko J. Amšiejus pateko J. Krikštolaičio nemalonėn? Tai aiškėja iš J. Amšiejaus 1922 03 11 pranešimo IV lauko štabo viršininkui ir IV grupės vadui (gauta kovo 15 d.). Būrio vadas rašė, kad jo darbui labiausiai kenkia Liškiavos milicija. Nuovados viršininko padėjėjas Kazlauskas šmeižė šaulius, atkalbinėjo nuo veiklos, liepė ištotti iš LŠS („Koks jums čia pelnas?“). Joselio Sandlerio smuklėje Kazlauskas ir karo instruktorius Jonas Krikštolaitis gėrė, šaudė, neklausė Liškiavos seniūno prašymo nešaudyti (instruktorius iššovė dar 4 kartus). Kovo 10 d. toj pačioj smuklėj Kazlauskas ir milicininkas Antanas Blaževičius vėl nugirdė

Krikštolaitį ir prašė, kad pašalintų šaulių b. vadą J. Amšiejų, kuris jiems kenkė, nes nedavė praleisti per Nemuną spekuliantų. Praleidę 24 pūdus rugių gavo 100 rublių, už praleistas 17 veršelių odų paėmė 200 rub. Tai galėjo paliudyti Liškiavos seniūnas Motiejus Slauta, smuklininkas Sandleris, Liškiavos valsčiaus viršaitis Mikas Jurkonis ir kiti (LCVA 561-5-438).

B. susirinkimas kovo 19 d. būrio vadu išrinko Vaclovą Balčių iš Degėsių kaimo, o K. Jaskelevičių paliko vado padėjėju. Nutarta: šauliui neatvykus į susirinkimą pirmą kartą – viešas papeikimas, antrą kartą – atimti šaulio vardą tam laikui, kurį paskirs b. valdyba, už neatvykimą į susirinkimą trečią kartą – visiškai atimti šaulio vardą (išbraukti iš šaulių). B. valdyba kovo 20 d. Joną Amšiejų išrinko ūkio vedėju. Į šaulius priimti: Motiejus Krikštolaitis; Vaclas Balčius, Julijono (Degėšiai); Kazys Jaskelevičius, Vinco (Liškiava); Antanas Grigas, Augusto (Ringėliškė); Jonas Balčius, Motiejaus (Ringėliškė); Motelis Ilgauskas, Leibos (Liškiava); Emilis Šneideris, Karolio (Ricieliai); Justina Balčiūtė, Jono (mokytoja, Ricieliai); Šmerelis Širanas, Niselio (Liškiava); Feliksas Vidūnas, Ignoto (Baltašiškė); Jonas Šatas, Andriaus (Krasnykas). Taigi V. Balčius vadu išrinktas diena anksčiau, negu oficialiai priimtas į šaulius, o K. Jaskelevičius vadovavo būriui visą savaitę, būdamas, matyt, tik kandidatas. Valdybos posėdyje kovo 24 d. į būrį priimti keli kandidatai: Vaclovas Butkevičius (pagal kitą protokolo variantą – Valeris Rutkevičius), Jurgis Grigas, Ignoto (Liškiava), Bolesius Sabaliauskas, Jono (Liškiava) ir Antanas Čaplikas, Aleksandro (Liškiava). Būrys turėjo savo antspaudą.

Pafrontėje esant įtemptai padėčiai, b. valdybos nariai ėmė pasirašinėti slapyvardžiais. Beje, žinios apie būrio veiklą pagal LCVA 561-19-642 esančią būrio istoriją, būrio protokolų 1922-1924 m. knygą LCVA 561-19-635 ir dokumentus LCVA 561-5-438 ne visur sutampa. Daugiau remsimės antruoju ir trečiuoju šaltiniais. Pasak b. valdybos 1922 m. balandžio 2 d. posėdžio protokolo, b. vadas yra V. Augustaitis (toks V. Balčiaus slapyvardis), v-bos pirmininkas – A. Daichesas (slapyv. A. Šilalis, gimęs Skidelyje, Baltarusijoje), pirmininko padėjėjas – B. Balevičius (slapyv. B. Margelis), švietimo komisijos pirmininkas – I. Tamulionis (?). V-bos sekretoriumi išrinktas mokytojas Emilis Šneideris (slapyv. E. Ga-

liūnas, vokieitis, kilęs iš Šakių apskr.), iždininku – Kastantas Amšiejus, Pranciškaus iš Liškiavos. Į būrį priimti kandidatai Jonas Mackevičius, Baltraus ir Pranas Sinkevičius (abu iš Baltašiškės). Atmestas Juozo Balčiaus pareiškimas. Šaulys Juozas Navarackas, Jono balandžio 2 d. prašė būrio valdybos atleisti jį iš LŠS: jis turįs svarbesnį uždavinį – valdžios reikalais dažnai važinėja į Alytų; jei negalima visiškai atleisti iš šaulių, tai jis tik atiduos ginklą ir liks rėmėju. J. Navarackas paliktas šauliu rėmėju. Nutarta balandžio 9 d. šaukti visuotinį susirinkimą, visus neaktyvius šaulius pašalinti iš būrio ir nuginkluoti. Tačiau susirinkime balandžio 9 d. dalyvavo tik 18 šaulių, tarp jų anksčiau nesutiktas Baltrus Vaidiekutis. B. valdyba balandžio 30 d. į šaulius priėmė Kazę Valentaitę, Adomo (Degėšiai), Juozą Zinkevičių, Baltraus (Baltašiškė), Joną Večkį, Adolfo (16 m., Liškiava), Juozą Miliauską, Motiejaus (Ringėliškė), Kastantą Amšiejų, Pranciškaus; į tikrus šaulius vėl priimtas Juozas Navarackas, Jono. Numatyta gegužės 14 d. surengti gegužinę.

Būrio vadas V. Augustaitis-Balčius 1922 05 04 prašė b. valdybos pirmininko mokėti jam mėnesinę algą, nes ūkio reikmės neleidžia per savaitę 2-3 dienas aukoti šaulių veiklai ir ūkiui tenka samdyti darbininkus. Todėl valdyba gegužės 6 d. nusprendė, kad būrio vadas turi būti apmokamas – gauti ne mažiau kaip 600 auksinų per mėnesį – ir nutarta užmokesčio pareikalauti iš IV lauko štabo. Taip pat nutarta prašyti IV lauko štabo, kad nuo karo tarnybos būtų atleistas b. valdybos pirmininkas A. Daichesas (į kariuomenę jis turėjo išeiti dar tą mėnesį); Daichesas labai reikalingas būriui (A. Daichesas iš b. valdybos pirmininko pareigų atsistatydino, 1922 06 15 parašęs pareiškimą b. visuotiniam susirinkimui). Šaulių šventę birželio 24 d. pavesta rengti būrio vadui, Justinai Balčiūtei ir Antanui Balčiui-Milžinui. Tačiau šventės su paradu surengti nepavyko, pasitenkinta iškilmingesniu susirinkimu.

V. Augustaitis-Balčius 1922 m. gegužės pirmojoje pusėje pranešė IV grupės vadui, kad Mizarų kaime prie Druskininkų tilto ginkluoti lietuvių kareiviai, suėję su lenkų kareiviais, naktimis geria. Lenkų kareiviai vaikščiojo neutralioje zonoje. IV grupės vadas Razumovičius ir štabo viršininkas gegužės 14 d. paprašė tikslesnių žinių: kokios kuopos ir pulko buvo kareiviai, kas jų vadai ir kt. Tačiau V. Augustaitis gegužės 21 d. atsakė, jog tikslesnių žinių pateikti negali, nes tai atsitikę dar ne

jam vadovaujant būriui, jis tai girdėjęs iš šaulių... Tame pačiame pranešime b. vadas rašė, kad šauliai Jonas Amšiejus ir Antanas Čaplikas nuginkluoti (kodėl?). B. vadas gavo IV grupės štabo gegužės 14 d. nurodymą (rusų k.): „Nedelsdami išaiškinkite, ar tikrai į Druskininkus iš Gardino atvyko 32 (lenkų. – V. Č.) pulkas ir kokiai divizijai jis priklausė, o taip pat sužinokite, ar yra ten 41 atskirojo bataliono štabas, o jeigu išvyko, tai kur ir kada. Patikrinkite, kur neutralioje juostoje yra lenkų partizanai ir pasistenkite sužinoti, kokiam tikslui juos čia siunčia, kas jų viršininkai ir kokiuose kaimuose yra lenkų partizanai” (LCVA 561-5-438).

B. visuotiniame susirinkime liepos 23 d. valdybos pirmininku išrinktas Juozas Navarackas-Naminis iš Guobinių, o į kariuomenę nepaimtas A. Daichesas liko jo padėjėju. B. valdyba spalio 10 d. į būrį priėmė Antaną Stankų, Kastanto (Liepiškiai), Joną Česnulevičių, Karolio (Liškiava), Antaną Basalyką, Antano (Mizarai) ir Joną Šimkonį, Miko (Liškiava); A. Stankus jau gruodžio 29 d. prašė atleisti jį iš šaulių kaip negalinti vykdyti š. pareigų. B. valdyba vėl posėdžiavo spalio 15 d. Pasirodo, b. valdybos pirmininko padėjėjas A. Daichesas spalio 10 d. posėdyje buvo sukėlęs triukšmą ir nepasirašė protokolo. Konstatuota, „kad pirmininko padėjėjo A. Daicheso visame darbe daugiausia matyti savimeilės jausmo ir mažai rūpėjo būrio reikalai. Nuo savo išrinkimo dienos stengtasi nutęsti ir supainioti valdybos darbą jo asmens naudai”. A. Daichesui pareikštas papeikimas ir neleista dalyvauti dviejuose valdybos posėdžiuose. Spalio 15 d. b. vadas Augustaitis-Balčius tardė šaulius Joną Česnulevičių ir Bolesių Sabaliauską, kodėl šie nepranešė apie spekuliaciją per Nemuną. Šaulys Chaimas Palnickas tardytas dėl spekuliacijos cukrumi, rugiais, sviestu, gyvuliais. Jį norėjo sulaikyti Ringėliškės grandies šaulys Andrius Jurkonis.

B. valdyba gruodžio 8 d. į šaulius priėmė Alfonsą Čapliką, Aleksandro (siuvėją, Liškiava) ir Petrą Balevičių, Benado (Gudeliai); priimti 4 kandidatai. Į būrį gruodžio 19 d. įstojo Juozas Lukoševičius, Prano iš Ricielių. Tarp 1922 metais registracijos lapus užpildžiusių Liškiavos būrio šaulių buvo dar tokie: Jonas Krikštolaitis, Motiejaus (instruktorius, kilęs iš Šakių apskr. Sintautų miestelio); Vladas Šimkonis, Vinco (Liškiava); Giršas Daichesas, Kivelio (Tetervinė); Zigmas Zinkevičius, Sta-

nislovo (Kudrėnai); Isakas Šulcas, Leibos (Rūsingė); Juozas Junda, Mykolo (Gudeliai); Jonas Jurkonis, Vinco (Liškiava); Bronius Burba, Antano (Ricieliai); Antanas Večkys, Adolfo (Liškiava). Tarp Liškiavos b. registracijos lapų, atrodo, atsitiktinai pakliuvęs Tamošiaus Lukšio, Jono iš Kapiniškių kaimo registracijos lapas: jį užpildęs asmuo prašė priimti į Kapiniškių būrį (LCVA 561-5-427).

1923 metai – perversmo metai Liškiavos š. būryje. Mat daug būrio šaulių nenorėjo vykti į Klaipėdą. 18 šaulių iš Liškiavos būrio buvo nuginkluoti VI grupėje Kaišiadoryse, kaip pabėgę iš ekspedicijos į Klaipėdą. Pabėgę iš šios ekspedicijos šauliai nubauti 10 valandų stovėti „po šautuvu“; pradėti stovėti turėjo nuo balandžio 22 d. kas šeštadienį po 2 valandas (LCVA 561-19-633, Liškiavos rajono vado 1923 04 20 pranešimas Gudelių kaimo šauliui Petrui Balevičiui). Iš Klaipėdos ekspedicijos pabėgo ir Kaišiadoryse nuginkluoti šie būrio šauliai: Bronius Glatkauskas, Baltašiškė; Antanas Balčius, Liškiava; Motiejus Stankus, Liepiškiai; Jonas Balčius, Ringėliškė; Feliksas Vidūnas, Baltašiškė; Pranas Sinkevičius, Baltašiškė; Jonas Česnulevičius, Liškiava; Bolius Sabaliauskas, Liškiava; Valeris Rutkevičius, Liškiava; Petras Balevičius, Gudeliai; Alfonsas Čaplikas, Liškiava; Jonas Večkys, Liškiava; Bolius Vilkelis, Liškiava; Bolius Balčius, Ringėliškė; Juozas Vaiciekutis, Voverys; Kostas Miliauskas, Ringėliškė; Jonas Jurkonis, Ringėliškė; Jonas Mokevičius, Baltašiškė (LCVA 561-17-49).

LŠS IV grupės štabas vasario 8 d. įsakė Liškiavos b. vadui Vaclovui Balčiui tuojau pat vykti į Gailiūnų kaimą, suorganizuoti būrį ir su pasirašytais šaulių pasižadėjimais ir sąrašais atvykti pas grupės vadą. Liškiavos būrį su visu turtu perimti iki vasario 15 d. IV gr. vadas vasario 9 d. įsakė Liškiavos rikių vadui Vladui Balčiui-Pruteniui; šis paskui turėjo vykti į grupės štabą instrukcijų. Vasario 26 d. susirinkę Ricielių kaimo gyventojai susirašė į šaulius ir nutarė reikalauti ginklų visiems 68 kandidatams „dėl apsigynimo nuo lenkų banditų“. Naujo būrio valdybos pirmininkas – Emilis Šneideris-Galiūnas, valdybos nariai – P. Balčius ir Juozas Čiurlionis. E. Šneideris-Galiūnas pranešė IV gr. vadui, kad Neravų kaime apsistoję lenkų partizanai ketino per Nemuną pulti Gailiūnus. Ricielių š. būrys reikalavo iš IV gr. štabo 68 šautuvų, po 100 šovinių kiekvienam šautuvui ir 100 granatų. B. vadu Ricielių šauliai ko-

vo 4 d. išsirinko Joną Aleksonį (slapyv. Svirboraistis) iš Ricielių kaimo (LCVA 561-19-636). Liškiavos rajono Žeminių š. būrio vadas Staigaitis 1923 03 11 būrį perdavė naujam vadui Gustaičiui. Perduoti tokie ginklai: 27 vokiški ir 4 prancūziški šautuvai, 1170 vokiškų ir 110 prancūziškų šovinių (atskirų kaimų šaulių grupių vadinimas būriais – sąlyginis).

Liškiavos b. vadas Vaclovas Balčius-Augustaitis kovo 12 d. prašė Liškiavos rajono vado ištirti Liškiavos viršaitį Vincą Valentą „kaipo kenksmingą gaivalą Lietuvos valstybei ir LŠ Sąjungai“, pašalinti jį iš valsčiaus viršaičio pareigų bei visam pavojingam laikui – iš rajono teritorijos. Savo ruožtu rajono vadas Vladas Balčius-Prutenis kovo 18 d. irgi prašė IV grupės vado pašalinti iš jo rajono viršaitį V. Valentą kaip priešingą Lietuvos valstybei. IV grupės štabas kovo 17 d. pareikalavo iš Liškiavos rajono vado Vlado Balčiaus ne vėliau kaip iki kiekvieno mėnesio 5 d. slaptai pateikti tiksliai žinias apie lenkų pasienio apsaugą, nurodant žmonių skaičių, apsaugos rūšį – kariuomenę, partizanai, žandarmerija ar milicija, – kokia kuopa, pulkas ir pan. Reikalauta žinių apie lenkus ruože nuo Utielos iki Švendubrės. Žinias Liškiavos šauliams per Nemuną neva nešiojusios panelės Elžbieta ir Antosė Urbanavičiūtės. Slapta per Nemuną jos irdavusios naktį. B. valdybos posėdyje kovo 19 d. pažymėta, kad vadovaujant būriui Vaclovui Balčiui, sutvarkyti būrio reikalai, apleisti vadu buvus Jonui Amšiejui. Tačiau būrio reikalai pašlijo dėl Klaipėdos ekspedicijos. Posėdyje dalyvavo rajono vadas V. Balčius-Prutenis. B. valdyba atsistatydino, viską perdavusi rajono vadui. Buvęs valdybos pirmininkas A. Daichesas ir buvęs būrio vadas J. Amšiejus pasižadėjo atlyginti skolą „Trimito“ redakcijai už 1920 metus.

IV grupės vadas 1923 m. kovo 20 d. 15 val. įsakė Liškiavos rajono vadui iki 20 val. jam pavestame rajone surinkti ne mažiau kaip 30 žmonių, apginkluoti juos šautuvais bei granatomis ir pačiam su minėtais žmonėmis ne vėliau kaip 23 val. atvykti į Leipalingį grupės štabo komandos viršininko žinion. Deja, nuvyko tik 11 vyrų, nes iš Gailiūnų būrio 11-kos žmonių atvyko tik 6, iš 10-ties Žeminių b. žmonių atvyko 7, bet 5 atsisakė vykti į Leipalingį, o iš Ricielių b. 8-nių žmonių neatvyko nė vienas (LCVA 561-19-633). Žeminių būrio žvalgai per Liškiavą užmezgė ryšį iki Gailiūnų, Gailiūnų būrys per Baltašiškę susirišo su Siesma, Siesmos užtvara – su Mizarų kaimu, o Ringėliškės grandis užmezgė ryšį su

Mizarų ir Diržų kaimais bei per Lipliūnų kaimą – su Leipalingio šauliais. Liškiavos š. rajonui priklausė teritorija palei Nemuną nuo Žeminių kaimo iki Mizarų ir gilyn į Lietuvą iki Merkinės-Leipalingio plento; už Nemuno Liškiavos rajonui priklausė okupuota teritorija priešais rajoną.

Liškiavos rajono vadas Vladas Balčius-Prutenis 1923 04 07 IV gr. vadui parašė atsistatydinimo iš pareigų pareiškimą, tačiau rajono vadu išbuvo dar bent dvi savaites. Balandžio 10 d. jis pranešė IV gr. vadui, jog balandžio 9 d. perbėgo du vyrai iš Viečiūnų, nenorintys tarnauti lenkų kariuomenėje; tie du vyrai norėtų apsigyventi Neprikl. Lietuvoje. Mat balandžio 9-10 d.d. Viečiūnuose lenkai gaudė vyrus į kariuomenę; vieną sugavo, bet ir tas pabėgo. Į užfrontę balandžio 18 d. vyko du Liškiavos rajono IV gr. partizanai – Tomas Lukšys ir Jonas Trainavičius. Norulių užtvaros viršininkas turėjo juos praleisti.

1923 m. rugpjūčio 5 d. įvyko Liškiavos š. būrio antras steigiamasis susirinkimas. Priežastis – šio toks būrio pakrikimas po grupės šaulių atsisakymo dalyvauti Klaipėdos atvadavime bei buvę kai kurie nesutariai būrio vadovybėje. Dalyvavo 37 šauliai ir Alytaus skyriaus instruktorius V. Barysas. Šauliai tokie: Jonas Balčius, Vaclovas Balčius, Antanas Lukoševičius, Julius Marcinonis, Motiejus Marcinonis, Pranas Žukas, Kazys Jaskelevičius, Bronius Burba, Julijonas Čiurlionis, Mikas Balčius, Antanas Valatkevičius, Jonas Šmitas, Julius Stankus, Antanas Grigas, antras Julius Marcinonis, Vladas Augus, Andrius Jurkonis, Kostas Miliauskas, Jurgis Balčius, Bolius Balčius, antras Antanas Grigas, Petras Balevičius, Alfonsas Čaplikas, Kostas Amšiejus, Ipolitas Balčius, Pranas Kibildis, Aleksas Balčius, Petras Slauta, Petras Dzenkauskas, Kajetas Slauta, Jonas Česnulevičius, Giršas (Hiršas) Daichesas, Vladas Balčius, Ambrazas Kašėlynas, Jonas Žėkas, kitas Jonas Balčius, Juozas Balčius (LCVA 561-17-49). Būrio vadu balsų dauguma išrinktas Ambrazas Kašėlynas iš Gailiūnų (kiti balotiravęsi – Antanas Grigas ir Bronius Burba). B. valdybos pirmininku išrinktas Vaclovas Balčius iš Degėsių (kiti balotiravęsi – Kazys Jaskelevičius ir Bronius Burba). V-bos pirmininko pagalbininku tapo Giršas Daichesas iš Tėtervinės (arba Aukštojo dvaro, Arono Daicheso tėvas), sekretoriumi – Jonas Balčius iš Ringėliškės.

B. valdybos posėdyje rugsėjo 30 d. iš buvusio rikių vado Vlado Balčiaus-Prutenio perimti visi senieji dokumentai; už dokumentų išsaugoji-

mą net pavojingiausiais būriui laikais valdyba tarė šauliui širdingą ačiū. Į būrį šauliais priimti 8 kandidatai: Andrius Jurkonis, Jonas Balčius, Kostas Miliauskas, Pranas Jurkonis, Gediminas Balčius, Juozas Balčius, Vladas Balčius, Giršas Daichesas. Visuotinis b. susirinkimas lapkričio 4 d. į būrių atstovų susirinkimą Kaune (lapkričio 15 d.) išrinko Bronių Burbą ir įgaliojo jį „spręsti visus klausimus, liečiančius L.Š. Sąjungą, išskiriant prieštaraujančius valstybei ir L.Š. Sąjungai“. Visuotinis susirinkimas gruodžio 9 d. kitiems metams paliko tą pačią būrio valdybą, tik švietimo komisijos pirmininku išrinko Ricielių pradinės mokyklos vedėją Emilį Šneiderį. Trumpą pranešimą susirinkime padarė iš Kauno sugrįžęs B. Burba.

B. valdybos posėdyje 1924 m. sausio 3 d. į šaulius priimta 17 kandidatų: Aleksandras Balčius, Jono; Jurgis Balčius, Motiejaus; Antanas Grigas, Augusto; Jonas Balčius, Mateušo; Vaclovas Balčius, Juliaus; Emilis Šneideris, Karolio; Julius Čiurlionis, Kosto; Mikas Balčius, Kosto; Ambrazas Kašėlynas, Tado; Julius Marcinonis, Jurgio; Vladas Augus, Kazio; Julius Marcinonis, Motiejaus; Julius Stankus, Jurgio; Ipolitas Balčius, Tamošiaus; Petras Kleponis, Jurgio; Pranas Žukas, Juozo; Antanas Grigas, Adomo. Sausio 20 d. susirinkimo protokole rašoma, kad būrys organizuojamas iš naujo. Išrinkta nauja valdyba: pirmininkas – Vaclovas Balčius, jo pagalbininkas – Bronius Burba iš Ricielių, sekretorius – Juozas Balčius iš Ringėliškės; b. vadu liko Ambr. Kašėlynas, švietimo k-jos pirmininku – E. Šneideris. Nutarta ruošti Vasario 16-tai taip, „kad galima būtų išeiti su paradu“. B. valdyba balandžio 5 d. nutarė patraukti atsakomybėn buvusį rikių vadą Vladą Balčių, kuris neatiduo-da būriui revolverio „*Parabellum*“, laikydamas jį nuosavu. Birželio 30 d. valdyba nutarė ant lenkų nužudyto šaulio Jurgio Grigo kapo pastatyti paminklą – ažuolo kryžių ir kapą aptverti. Medžiagą surinkti aukų būdu. Mat 1923 m. vasario 27-osios naktį lenkų partizanai užpuolė Liškiavos miestelį. Prieš kelias dienas iš Klaipėdos ekspedicijos grįžusį šaulį Jurgį Grigą žiauriai nukankino. Jurgį išvedant ir tėvui Ignui tarpdury pasakius „Sudie, sūneli, daugiau nesimatysim“, tėvą nušovė. Jurgį lenkai vedžiojo po miestelį, badydami peiliais, grūsdami į gerklę šakutes, durdami į panages adatas, kad išduotų draugus. Paskui persiyrė į kitą Nemuno pusę ir nušovė. Šauta burnon, nes visas viršugalvis su smegetimis nuneštas. Tėvas ir sūnus palaidoti Liškiavos kapinėse.

Tame pačiame valdybos posėdyje birželio 30 d. į šaulius priimti kandidatai Bronius Burba, Antano ir Antanas Basalykas, Antano (juos ir sausio 3 d. priimtus vyrus XIX rinktinė šauliais patvirtino tik 1925 m. sausio 29 d.) . Nutarta kreiptis į policiją dėl šautuvų atėmimo iš šaulių, kurie nenorėjo jų atiduoti gražiuoju. Spalio 19 d. b. valdyba nutarė steigti būrio knygyną (biblioteką), knygas suskolinant iš privačių asmenų. Tvarkyti šį reikalą pavesta švietimo k-jos pirmininkui E. Šneideriui; knygas skaityti iš pradžių būtų duodama tik būrio nariams. Visuotiniame susirinkime 1924 12 28 b. valdybos pirmininku slapto balsavimu išrinktas Emilis Šneideris, sekretoriumi – Gediminas Balčius iš Degėsių, b. vadu – Ambr. Kašėlynas. Ligšiol būryje buvo dvi grandys – Ringėliškės ir Gailiūnų; leista sudaryti trečią grandį Liškiavoje. Būrio bibliotekėlė buvo Ricieliuose pas mokyt. E. Šneiderį.

Ambrasas Kašėlynas, perėjęs į tarnybą pasienio policijoje, 1925 m. sausio 20 d. būrio vado pareigų atsisakė, nors būriui dar vadovavo iki vasario vidurio. Visuotinis susirinkimas vasario 15 d. vykti į LŠS būrių atstovų suvažiavimą Kaune išrinko Vaclovą Balčių. Nutarta ten iškelti klausimą dėl pafrontės būrių sustiprinimo materialiai ir moraliai; prašyti daugiau literatūros – jei ne už dyką, tai bent perpus pigiau; skirti šiojų tokių atlyginimą būrių vadams. B. vadu vietoj atsistatydinusio Kašėlyno išrinktas jaunas šaulys Bolesius Žėkas, nors laikinai – 3 mėnesius – b. vado pareigas ėjo vado padėjėjas A. Grigas. Vasario 25 d. b. valdyba kandidatais priėmė Petrą Kalantą, Isaką Šulčą, Stasį Zapasniką ir Bolesių Morkelevičių (pastarasis gyveno Panaroje, vėliau Vilkiautinyje; iš šaulių pašalintas 1929 07 23 už neveiklumą).

293 Liškiavos b.visuotinis susirinkimas 1926 m. sausio 24 d. rinko būrio valdybą. Jos pirmininku išrinktas E. Šneideris, sekretoriumi – Petras Aleksonis, švietimo komisijos pirmininku – Alfonsas Gerasimavičius. B. vadu išrinktas Julius Marcinonis, vado padėjėju – Petras Kalanta. Nutarta pasirūpinti gauti būriui žemės iš parceliuojamo Tetervinės dvaro. Tačiau būrio vadu kažkodėl vadinosi ne J. Marcinonis, o Aronas Daichesas. Rinktinės vadas vasario 17 d. užklausė būrio, kas Daichesą paskyrė būrio vadu. B. vadą paskirdavo rinktinės vadas iš b. valdybos pateiktų kandidatų; b. vadu turėtų būti Julius Marcinonis. A. Daichesas b. vado pareigų atsisakė (E. Šneiderio 1926 02 20 raštas rinktinės

vadui). Valdybos pirmininkas E. Šneideris vasario 23 d. XIX skyriaus vadui pasiuntė sąrašą b. valdybos priimtų kandidatų; jame: Petras Aleksonis, Antano; Petras Kalanta, Motiejus; Bolesius Morkelevičius, Vinco; Kostas Joneika, Baltraus; Mikas Zapasnikas, Antano; Alfonsas Čaplikas, Alekso (nors šaulio liudijimas su teise laikyti ginklą jam buvo išrašytas 1924 07 28); Isakas Šulcas, Leibos (jis buvęs dar 1921 m. būrio šaulių sąrašė); Stasys Zapasnikas, Antano; Kostas Amšiejus, Prano; Pranas Jurkonis, Ipolito. XIX rinktinės valdyba šauliais juos patvirtino balandžio 7 d.

Būrio vadas iš 4 kandidatų vėl rinktas visuotiniame susirinkime 1926 m. kovo 21 d. Į vadus išrinkti du kandidatai – Vladas Balčius ir Julius Marcinonis; ką rinktinė paskirs b. vadu, tuo tarpu neaišku. J. Marcinonį būrio vadu, o V. Balčių jo padėjėju nuo 1926 m. balandžio 7 d. rinktinė patvirtino tik 1927 m. kovo 30 d.! B. v-bos pirmininkas E. Šneideris 1926 04 08 pranešė XIX rinktinei, kad į šaulių parадą Alytuje negali nieko pasiūsti – per toli. Be to, šauliai nebuvo mokyti šaudyti iš šautuvų ir kulkosvaidžių, mėtyti granatų. Šaudymo ar sporto švenčių būryje nėra buvę – nėra kam jų organizuoti. Vyko tik rikiuotės pamokos. Nėra kam vesti sporto užsiėmimų. Neskaitytos ir paskaitos. Balandžio 17 d. E. Šneideris prašė rinktinės kuo greičiau būrį aprūpinti ginklais ir šauliams išrašyti nario liudijimus (ginklų Šneideris prašė ir kovo 1 d: pas jį Ricieliuose buvo būrio raštinė, mokykla stovėjo penkių kelių kryžkelėje, lenkai už 3 km nuo mokyklos. „... Žinokime, kad atsarga gėdos nedaro“. LCVA 561-19-1019).

Visuotinis susirinkimas 1926 m. gegužės 16 d. į Alytaus rinktinės š. būrių atstovų suvažiavimą išrinko E. Šneiderį ir Valerį Ruckį. Nutarta nario mokestį mokėti po 10 centų kas mėnesį. Gegužės 26 d. b. valdyba gavo iš rinktinės 20 vokiškų šautuvų ir 100 šovinių bei 400 gramų tepalo šautuvams. Vienas šautuvas sugadintas, todėl valdyba birželio 12 d. nutarė jį grąžinti rinktinei. Per rinkliavą LŠS namams Kaune būryje ir kaimuose surinkta 101,85 Lt; auکوjo 138 asmenys. Šautuvus birželio-liepos mėnesiais gavo 25 šauliai: Bolesius Čepukaitis, Petras Slauta ir Jonas Večkys iš Liškiavos, Petras Kalanta, Feliksas Balčius ir Gediminas Balčius iš Degėsių, Mikas Cilinkevičius iš Jonionių, Julius Marcinonis, Motiejus Stankus, Antanas Grigas, Jonas Šmitas, Julius Marcino-

nis ir Julius Čiurlionis iš Gailiūnų, Vaclovas Balčius iš Krasnyko, Jonas Balčius, Jonas Jurkonis, Kostas Miliauskas ir Andrius Jurkonis iš Ringėliškės, Emilis Šneideris, Vilius Šneideris, Petras Aleksonis ir Jonas Vaiciekutis iš Ricielių, Valeris Ruckis iš Aukštojo dvaro, Jonas Šimkonis iš Barzdžiūnų ir Kostas Radzevičius iš Panaros. Visi pasirašė pasižadėjimus ginklus tinkamai naudoti ir gavo po 5 šovinius (LCVA 561-17-49). Birželio 14 d. E. Šneideris klausė rinktinės vado, ar nebūtų galima su vidaus policijos žinia duoti ginklus kiekvienam šauliui į namus: šauliai gyveno įvairiuose kaimuose, jiems keblu einant į rikiuotės pamokas dar eiti į sandėlį pasiimti šautuvų. Rinktinės vadui liepos 2 d. pasiskundė pasienio policijos skyrius, kad šauliai dienomis ir naktimis šaudė Nemuno lankose, o tai gali sukelti konfliktą su lenkais. Todėl rinktinės vadas liepos 8 d. dar kartą pakartojo šautuvus laikyti sandėlyje ir neduoti jų šauliams į namus (LCVA 561-19-1019).

Atrodo, 1926 metais 293 Liškiavos būrys suskirstytas į skyrius. I Ricielių skyriaus skyrininkas buvo Jonas Radzevičius; jam priklausė Ricielių, Degėsių, Raudonikių, Snaigupės, Ringėliškės ir Janavo kaimų šauliai. II Liškiavos skyriaus skyrininkui Petru Slautai priklausė Liškiavos, Žeimių, Panaros, Gudelių ir Aukštojo dvaro šauliai. III Gailiūnų sk. skyrininkui Jonui Kašėlynui pavaldūs buvo Gailiūnų ir Baltašiškės šauliai. IV Radyščiaus sk. skyrininkui Jurgiui Sakalauskui priklausė Radyščius, Janauka, Kudrėnai, Vilkiautinis, Navikai, Kibyšiai ir Barzdžiūnai; J. Sakalauską iš Barzdžiūnų kaimo kurį laiką pavadavo Grudzinskas iš Radyščiaus.

Šaulys rėmėjas Giršas Daichesas sutiko per metus mokėti 12 Lt šaulio rėmėjo mokesčio.

Visuotiniame susirinkime 1927 m. sausio 23 d. perrinkta būrio valdyba. Jos nariams pasiskirsčius pareigomis, pirmininku tapo Gediminas Balčius, sekretoriumi – E. Šneideris, išdininku – Bolesius Balčius, kandidatai į valdybą – Petras Slauta ir Julius Marcinonis. Rinktinės vadas A. Petruškevičius liko patenkintas gerais būrio užmojais ir prašė prisiųsti arklus su rogėmis parsivežti daugiau ginklų.

E. Šneiderio 1927 m. vasario 3 d. sudarytame sąrašė yra 42 šauliai (LCVA 561-17-114): Petras Aleksonis, Antano (Ricieliai); Emilis Šneideris, Karolio (lietuvis? mokytojas, gimęs Šakių valsč. Striupų kaime,

gyvena Ricieliuose); Kostas Joneika, Baltraus (g. Neravų k., gyv. Ricieliuose); Jonas Balčius, Mateušo (Ringėliškė); Jonas Balčius, Motiejaus; Aleksandras Balčius, Jono; Pranas Jurkonis, Ipolito; Andrius Jurkonis, Ipolito; Jonas Jurkonis, Vinco (bežemis); Juozas Balčius, Mateušo; Pranas Jurkonis, Vinco; Kostas Miliauskas, Motiejaus (visi 8 iš Ringėliškės); Stasys Zapasnikas, Antano (baltarusis, g. Lydos apskr. Žirmūnų miestelyje, gyv. Snaigupėje); Julius Marcinonis, Motiejaus; Antanas Grigas, Adomo; Mikas Balčius, Kosto; Motiejus Stankus, Motiejaus; Ambraziejus Kašelynas, Tado; Pranas Žukas, Juozo (visi 6 iš Gailiūnų); Petras Kleponis, Jurgio (g. Jakubiškiuose); Julius Čiurlionis, Kosto; Vladas Augus, Kazio; Julijonas Marcinonis, Jurgio; Kostas Balčius, Adomo; Ipolitas Balčius, Tamošiaus (visi 11 iš Gailiūnų); Alfonsas Čaplikas, Adolfo (Liškiava); Jonas Šmitas, Prano (g. Baltašiškėje, gyv. Gailiūnuose); Jonas Večkys, Adolfo; Petras Slauta, Motiejaus; Vladas Balčius, Felikso (visi 3 liškiaviečiai); Valeris Ruckis, Bolesiaus (g. Gailiūnuose, gyv. Aukštajame dvare); Bronius Balevičius, Simono (Tetervinės dvaras); Aronas Daichesas, Giršo (žydas, baigęs 4 gimnazijos klases, Tetervinės dvaras); Isakas Šulcas, Leibos (žydas, baigęs gimnazijos 4 kl., Rūsingės dvaras); Bolesius Morkievičius (kalvis, g. Dubiniuose, Rodūnios valsč., gyv. Panaroje); Mikas Zapasnikas, Antano (Stasio brolis, kurpius, gyv. Kibyšiuose); Kostas Amšiejus, Prano (g. Jakubiškiuose, gyv. Liškiavoje); Vaclovas Balčius, Julijono (g. Degėsių k., gyv. Krasnyko dvare); Petras Kalanta, Motiejaus (Degėsių); Antanas Grigas, Augusto (g. Snaigupėje, gyv. Krasnyko dvare); Gediminas Balčius, Jurgio (iš Degėsių, mokosi Alytaus mokytojų kursuose); Alfonsas Gerasimavičius (mokytojauja Ricieliuose).

Būrių atstovų suvažiavime Alytuje 1927 02 10 Liškiavos b. atstovas V. Balčius dar kartą pabrėžė, kad jų būryje stokojama inteligentų, nors, pavyzdžiui, mokytojas E. Šneideris padėjo labai daug. Nuo 1927 m. pavasario Liškiavos būrio dokumentuose ima šmėkščioti Gailiūnų būrio pavadinimas. Pavyzdžiui, kovo 25 d. Gailiūnų b. v-ba į šaulius priėmė kandidatus Juozą Živulską, Vilių Šneiderį ir Joną Vaiciekutį (XIX rinktinė juos patvirtino tik 1929 01 31). Visuotinis susirinkimas balandžio 18 d. protestavo prieš kratos darymą kovo 26 d. pas šaulį Vaclovą Balčių Krasnyke (dėl ko krata daryta, neaišku).

B. susirinkime Gailiūnų kaime liepos 1 d. dalyvavo rinktinės vadas Petruškevičius ir Kauno Šančių būrio vadas A. Kažukauskas. B. valdyba liepos 8 d. pakeitė būrio suskirstymą į skyrius; nuo šiol buvo Ricielių, Ringėliškės, Liškiavos ir Gailiūnų skyriai. Liepos 16-17 d.d. buvo numatyti būrio manevrai ir šaudymai. Tačiau manevrai liepos 16 d. kažkodėl neįvyko, nors dauguma šaulių, pametusių lauko darbus, buvo susirinkę. Todėl valdybos pirmininkas Gediminas Balčius liepos 17 d. valdybos vardu prašė rinktinės manevrus atidėti, nes ateina dar didesnis darbmetis.

Nors XIX rinktinė 1927 03 30 nutarimu nuo 1926 m. balandžio būrio vadu buvo paskyrusi Julijų Marcinonį, tačiau vado būryje kaip ir nebuvo (gal rinktinė nepranešė būriui?), nes b. valdybos pirmininkas G. Balčius 1927 m. rugpjūčio 31 d. guodėsi rinktinės vadui, kad iki šiol nėra būrio vado, todėl nėra ir jokių užsiėmimų. B. valdyba lapkričio 14 d. į b. vadus numatė Ambrazą Kašelyną iš Gailiūnų ir Joną Balčių iš Ringėliškės. Iš šaulių pašalinti trys Liškiavos vyrai: Vladas Balčius – už netinkamą pareigų ėjimą, Jonas Večkys – už neleistinus šaudymus, Petras Slauta – už girtavimą ir neleistiną šauliui elgesį. Būrys 1927 m. gruodžio 18 d. - 1928 m. sausio 22 d. Gailiūnuose ėjo karinio parengimo programą. Sausio 22 d. mokymo išdavas stebėjo rinktinės vadas ir politinio baro viršininkas Br. Bilmanas. Per trumpą laiką pasiekta labai gerų rezultatų. Šaulių rikiuotės mokėsi ir šiaip kaimo jaunuoliai.

Gediminas Balčius 1928 m. sausio 25 d. iš Gailiūnų pranešė rinktinei, kad būryje pradėjo veikti vakariniai mokymosi kursai; juos lankė ne tik šauliai. G. Balčius prašė rinktinės vado leisti organizuoti šaulių būrį Žeimių kaime. Būrio steigiamasis susirinkimas čia įvyko 1928 m. vasario 2 d. Jame dalyvavo 293 būrio v-bos pirmininkas Gediminas Balčius ir Žeimių kaimo seniūnas Mykolas Skukis. XIX rinktinėje vasario 28 d. gautame norinčių įstoti į LŠS Žeimių kaimo žmonių sąraše yra 66 pavardės (LCVA 561-17-115). Jauniausias, Vladas Marcinonis, tik 15 metų; 16-mečiai – Pranas Rudis, Vincas Janušauskas, Marė Geležauskaitė; yra 6 17-kos metų jaunuoliai. Vyriausias amžiumi Ambraziejus Petrelis buvo 39 metų. Tačiau pasak „Trimito“ 1928 m. Nr. 11, Lietuvos nepriklausomybės 10-mečio garbei būrys Žeimiuose įsisteigė vasario 15 d. Į būrį daugiausia stojusios moterys. Susirinkime dalyvavo

rinktinės vadas, todėl, matyt, ta diena ir laikyta būrio gyvavimo pradžia. Deja, savarankiškas šaulių būrys Žeimiuose nesusikūrė ir tą kartą. Kitame nežinia kokių metų būti šauliais norėjusių Žemių kaimo žmonių sąraše yra 55 asmenys (LCVA 561-19-49). Pasak kito šaltinio, šaulių būrys Žemių kaime neva buvo susikūręs 1927 metais, bet 1928 m. likvidavosi.

Visuotiniame susirinkime 1928 m. vasario 26 d. išrinkta nauja Liškiavos b. valdyba: pirmininkas – Julius Marcinonis, sekretorius – Gediminas Balčius, išdinininkas – Albinas Kašelynas iš Gailiūnų, v-bos narys – Adolfas Balčius. Valdyba pareigomis pasiskirstė kovo 4 d.; tarp tą dieną į kandidatus priimtų 12 vyrų buvo Adolfas Balčius su Albinu Kašelynu; juos į narius b. valdyba pervedė 1928 10 05. XIX rinktinėje liepos 19 d. iš Liškiavos būrio gautame sąraše (LCVA 561-17-115) yra 22-jų iki tol būryje nesutiktų žmonių pavardės (galbūt jie buvo kandidatai, numatyti priimti į būrį?): Balys Karlonas, Antano; Jonas Večkys, Adolfo; Jonas Šimkonis, Miko; Marė Šimkonytė, Miko; Natalija, Aleksonytė, Jono; Jonas Mazaitis, Andriaus; Antanina Žukaitė, Juozo; Marė Večkytė, Adolfo; Jonas Slauta, Motiejaus; Juozas Slauta, Motiejaus; Juozas Marcinonis, Motiejaus; Marė Valentukevičiūtė, Adolfo; Mikalina Slautaitė, Motiejaus; Juozas Česnulevičius, Karolio; Juozas Petrukonis, Antano; Juozas Lukoševičius, Adomo; Viktė Šimkonytė, Miko; Balys Večkys, Adolfo; Juozas Sabaliauskas, Jono; Jonas Nenartonis, Vlodo; Viktė Karlonaitė, Juozo; Balys Šimkonis, Miko. J. Mazaitis ir A. Žukaitė mokėsi Alytuje (J. Mazaitis 1928 01 26 buvo Alytaus 23 moksleivių būrio sąraše).

Anot Gailiūnų (Liškiavos) būrio 1927-1928 m. darbuotės apyskaitos (LCVA 561-19-642), 1928 m. birželio 10 d. du būrio šauliai turėjo radijo aparatus, „Trimitą“ skaitė 8 šauliai. Per 1927 metus būrys turėjo 10 Lt pajamų ir 10 Lt išlaidų. 1927 metais buvo du šaudymai šratais; dalyvavo 20 šaulių, sunaudota 300 šratų. Būrio vadas 1928 metais vėl buvo Ambrazas Kašelynas. Jis tais metais bene vienintelis iš būrio šaulių apdovanojotas Lietuvos nepriklausomybės 10-mečio medaliu. Beje, XIX rinktinė 1929 11 30 nutarė Liškiavos b. šauliui Bolesiu Grigui įteikti Klaipėdos išvadavimo medalį; per rinkliavas 1928 m. B. Grigas surinko daugiausia aukų. Tačiau šaulys jau buvo išvykęs užsienin...

Būrio narių 1928 m. lapkričio 12 d. sąrašas, palyginus jį su 1927 02 03 sąrašu, pasipildęs 13 naujų žmonių (sąrašė iš viso yra 46 šauliai). Būrio naujokai tokie: Antanas Živulskas, Antano iš Janauko kaimos ir 12 šaulių iš Gailiūnų – Albinas Kašelynas, Miko; Antanas Čiurlionis, Kastanto; Antanas Marcinonis, Prano; Adolfas Balčius, Adomo; Kostas Balčius, Tomo; Vladas Marcinonis, Motiejaus; Bolius Žukas, Prano; Antanas Kašelynas, Alekso; Julius Kašelynas, Miko; Pranas Kleponis, Petro; Bolius Grigas, Adomo; Jonas Marcinonis, Motiejaus (LCVA 561-17-115). B. valdyba gruodžio 19 d. į kandidatus priėmė Stasę Šneiderienę ir Kostą Radzevičių.

Pasak LŠS 1929 m. sausio 30 d. įsakymo, XIX rinktinės 293 Liškiavos būrys nuo sausio 1 d. vadintinas 18 Gailiūnų būriu: mat būrio centras ir dauguma šaulių buvo iš Gailiūnų (LŠS Centro Valdyba tą klausimą svarstė sausio 8 d.). Gailiūnų b. visuotinis susirinkimas sausio 20 d. perrinko būrio valdybą (susirinkimas vyko Liškiavoje): pirmininkas – Pranas Žilinskas, Radyščiaus pr. m-los vedėjas, sekretorius – E. Šneideris, Ricielių pr. m-los mokytojas, iždininkas – Kostas Radzevičius – Panaros pr. m-los mokytojas, šaulys kandidatas. (Buves b. v-bos pirmininkas Gediminas Balčius tarnavo kariuomenėje; vėliau ats. jaun. leit. G. Balčius buvo Daugų būrio vadas.) Nario mokestis – po 15 ct mėnesiui, sumokant pusmečiais.

Gailiūnų (Liškiavos) būrys organizuotai dalyvavo 1929 m. Vasario 16-osios šventėje Liškiavos bažnytkaimyje. Prie Nemuno skambėjo dainos, kurių klausytis anapus atėjo Okupuotos Lietuvos žmonės. Kun. klebonas K. Sederavičius atlaikė pamaldas už žuvusius karius ir šaulius. Gatvėje kalbėjo šaulys mokyt. Pr. Žilinskas ir vidaus policijos Liškiavos punkto vedėjas J. Gasiūnas. Kapinėse prie Grigų ir karininko Grėbliausko kapų kalbas sakė Ricielių mokytojas E. Šneideris ir Radyščiaus mokytojas Pr. Žilinskas. B. valdyba kovo 24 d. priėmė į narius 3 mėn. išbuvusius kandidatus: Kostą Radzevičių, Joną Radzevičių (iš Snaigupės), Jurgį Kuncevičių, Stasę Šneiderienę ir Petrą Balčių. Iš šaulių pašalinti atsisakę paimti šaulių liudijimus ir nelankę susirinkimų Mikas Zapasnikas, Pranas Žukas, Juozo ir Isakas Šulcas. Valdyba balandžio 1 d. posėdyje į kandidatus priėmė 7 asmenis, tarp jų 3 moteris: Vladžę Balčiūtę ir Oną Čiurlionytę iš Ricielių bei Valeriją Kutienę iš Liškiavos.

Geresniam būrio sutvarkymui valdyba numatė b. vadui Ambrazui Kašelynui paskirti padėjėją – Joną Radzevičių iš Snaigupės, turintį mokomosios kuopos grandinio atestatą. J. Radzevičių b. vado pavaduotoju rinktinė patvirtino balandžio mėnesį.

Visuotinis susirinkimas 1929 m. balandžio 8 d. nutarė 18 Gailiūnų būrį vadinti 18 Liškiavos būriu – „dėl geresnio būrio gyvavimo ir jo plėtimo“. LŠS Centro Valdyba senąjį vardą būriui oficialiai grąžino 1929 m. spalio 10 d. įsakymu (nuo liepos 5 d.). Guobinių ir dar kelių kaimų šauliai atsiskyrė į savarankišką Guobinių būrį (jis įsteigtas 1930 m. sausio 15 d.); tai buvo antras šaulių būrys Liškiavos valsčiuje. Apskritai nuo 1929 m. Liškiavos būrio veikla žymiai pagyvėjo. Susirinkime balandžio 8 d. švietimo sekcijos vedėja išrinkta Liškiavos pr. m-los vedėja Valerija Kutienė, Martyno, jos pavaduotojais – Bronius Balevičius ir Bolius Karlonas iš Liškiavos. Propagandos sekcijos vedėju išrintas Radyščiaus pr. m-los vedėjas Pranas Žilinskas, jo pavaduotoju – Vilkiautinio m-los mokytojas Antanas Kuliešius. Sporto sekcija: vedėjas – Liškiavos vyresn. policininkas Jonas Gasiūnas (vėliau jis tarnavo Nedzingėje), pavaduotojai – Jonas Šimkonis iš Liškiavos ir b. vadas Ambrazas Kašelynas. Nutarta įsigyti būrio vėliavą. Išrinkta revizijos komisija: pirmininkas – Jurgis Kuncevičius, Ricielių pr. m-los vedėjas, nariai – Petras Balčius iš Ricielių, Jonas Balčius iš Ringėliškės, kandidatai – Bronius Balevičius, Vladzė Balčiūtė ir Ona Čiurlionytė. Išrinktas sanitaras – Ipolitas Balčius iš Gailiūnų kaimo. Nutarta steigti š. būrio chorą. Tartasi dėl Liškiavos pilies paėmimo būrio globon ar nuosavybėn. Nutarta įsigyti šaulių kepures (dėl jų tartis su kepurininku), o visas uniformas užsisakyti išsimokėtinai per rinktinę. Aptverti šaulio Jurgio Grigo ir jo tėvo kapus; šiam darbui vadovauti pavesta Broniui Balevičiui ir Kostui Amšiejui. Prašyti rinktinės valdybos paramos, kad Liškiavos miestelio gatvės būtų pavadintos Liškiavos kapinėse besilsinčių karžygių vardais: viena – Marijampolės gatvė – šaulio J. Grigo vardu, kita – Panaros gatvė – karininko Grėbliausko vardu (LCVA 561-19-1012).

Spaudos talkos vykdytoju išrinkus mokytoją E. Šneiderį (jo pagalbininkai buvo Bronius Balevičius, Kostas Radzevičius ir Julius Marcionis), per 1928-1929 m. spaudos talką išplatinta 100 egz. 1929 metų „Mūsų kalendoriaus“, 5 egz. knygos „Neužmiršk Lietuvos“, 3 egz. – „Vasario

16. 1928 m.”, 100 egz. – „Apie sveikatą ir ligas”, 62 egz. – „Gyvulių ligos”, užverbuoti 83 laikraščio „Mūsų rytojus” prenumeratoriai, 10 – „Trimito”, 14 kitų laikraščių prenumeratorių. 1929 04 23 būrio vardu surengtas viešas vakaras. Radyšciaus kaimo jaunimas suvaidino „Laisvės kovotojus”; gauta 47,80 Lt gryno pelno (vakarus š. būrys rengė nuo 1926 m.). B. valdyba balandžio 28 d. kandidatais į šaulius priėmė 8 asmenis, tarp jų 3 moteris: Eleną Balčiūtę iš Ricielių, Emilę Radzevičiūtę iš Snaigupės ir Moniką Ignatavičienę, Mato iš Liškiavos. Visuotinis susirinkimas gegužės 9 d. po ilgų diskusijų nutarė imti būrio naudai po 1 litą stojamojo mokesčio. Spaudos atgavimo 25-ųjų metinių proga nutarta steigti būrio knygyną (biblioteką; panašus nutarimas jau kartą buvo priimtas – 1924 m. spalio 19 d.). Dėl išsų stygiaus atidėta paminklo šauliui J. Grigui statyba. Sporto sekcijos vedėjas J. Gasiūnas pranešė, kad iečių pasidarė patys šauliai, futbolo kamuolys pasiskolintas... Gegužės 15-ąją kartu šventė Liškiavos ir Žemių šauliai. Piliakalnyje plevėsavo trispalvė.

Būrio vėliava pašventinta 1929 m. gegužės 19 d. Ceremonijoje dalyvavo rinktinės vadas ir Alytaus moksleivių š. būrio vadas A. Andriukaitis. B. valdyba gegužės 25 d. nutarė, kad vėliavos būstinė bus Liškiavos pradinėje mokykloje. Rinktinėi už vėliavą sumokėta 120 Lt. Į šaulius kandidatus priimta 16 asmenų, tarp jų – 1927 11 14 iš būrio pašalinti Petras Slauta ir Jonas Večkys. Visuotiniame susirinkime spalio 13 d. P. Slauta išrinktas būrio ūkvedžiu.

B. valdyba 1929 07 07 įsteigė 7 žmonių dviratininkų grandį. Susirinkime liepos 14 d. pranešta, kad grandis pasipildė dar penkiais nariais; jos vadu paskirtas Kostas Radzevičius. Būrio knyginininku susirinkimas išrinko Bronių Balevičių. Nutarta 1 lito stojamąjį mokestį imti tik iš vyrų, o moteris nuo jo atleisti, kad būryje jų būtų daugiau. Nutarta steigti raitelių grandį. B. v-bos pirmininkas mokyti. Pr. Žilinskas skaitė paskaitą „Ką mes turime veikti ateinančią dešimtmetį”. Valdyba liepos 23 d. iš būrio išbraukė į užsienį išvykusius 7 šaulius, tarp jų ir buvusį b. vadą Ambr. Kašelyną. Į kandidatus priimti: Petras Amšiejus, Felikso ir Julius Kilmanas, Vinco iš Navikų, Natalija Aleksonytė, Jono, Marė Šimkonytė, Miko ir Antosė Žukaitė, Juozo iš Liškiavos, Kostas Auryla, Prano iš Panaros, Adolfas Žėkas, Petro iš Vilkiautinio, Juozas Granatauskas, Jono iš Kibyšių.

B. valdybos iniciatyva rugpjūčio 4 d. Ricielių pr. mokykloje suruoštas viešas vakaras – vaidintas veikalas „Nepasisekė debiutas“. Tas pats veikalas rugpjūčio 24 d. vaidintas Liškiavoje. Apie 60 būrio šaulių, tarp jų ir dviratininkų grandis, rugpjūčio 15 d. dalyvavo Tautos šventės iškilmėse Merkinėje. Būrio knygyną iš B. Balevičiaus perėmė mokyt. V. Kuitienė, kuri jį gražiai sutvarkė. Net 23 asmenys į narius ir 8 į kandidatus priimti 1929 m. rugsėjo 7 d. (pašalinti 2 nariai ir 1 kandidatas). Tarp priimtų į narius: Bolesius Čaplikas, Alekso, Jonas Naujokaitis, Juozo ir Jonas Večkys, Adolfo iš Liškiavos miestelio, Kostas Žėkas, Felikso, Vladas Marcinonis, Jono ir Jonas Bolys, Baltraus iš Panaros, Liudvikas Grudzinskas, Leonardo iš Radyščiaus, Jonas Kuncevičius iš Janaukos ir kt. Visuotiniame susirinkime rugsėjo 8 d. nutarta ant piliakalnio įtaisyti tautinę vėliavą; tai padaryti pavesta sporto sekcijos vedėjui J. Gasiūnui. Nuspręsta įsigyti sporto įrankių, pirmiausia futbolo kamuolį. Būrio pinigai turėjo būti įnešti į Liškiavos ūkininkų taupmenų skolinamąją kasą; pas būrio kasininką pasiliko tik banko knygelė ir kiti piniginiai dokumentai. Paaiškėjo, kad Liškiavos vargoninkas dėl vasaros darbų neorganizavo jam pavesto šaulių choro. Pranešta apie XIX rinktinėje įsteigtą daboklę šauliams.

Rugsėjo 13 d., dalyvaujant rinktinės vadui A. Petruškevičiui, surengtas šaudymas kovos šoviniiais iš 100 m atstumo ir sporto patikrinimas: 100 ir 500 metrų bėgimas, šokimas į tolį ir aukštį įsibėgėjus. Rinktinės vadui būrys padarė labai gerą išpūdį. Šaulys Pranas Kleponis iš Gailiūnų už gerą šaudymą gavo prizą – Vytį (XIX rinktinės 1929 10 04 raštas). Būrys rugsėjo 29 d. dalyvavo Alytaus ir Seinų rinktinių manevruose Leipalingio apylinkėse. XIX rinktinės 1929 10 25 įsakymu Liškiavos b. vadu nuo spalio 15 d. paskirtas ats. leitenantas mokytojas Mikas Lukošius (rinktinės spalio 31 d. raštas), o buvęs b. vadas Julius Marcinonis (juo Marcinonis vėl buvo nuo gegužės 1 d., Ambr. Kašelynui išvykus į užsienį) paskirtas b.vado pavaduotoju. Spaudos talkos vykdytoju 1929-1930 metams lapkričio 10 d. paliktas ankstesnės talkos vykdytojas E. Šneideris; uoliausias jo talkininkas buvo Bronius Balevičius; „Trimito“ prenumeratorių padaugėjo tris kartus.

Pasak b. sekretoriaus E. Šneiderio 1929 11 18 rašto rinktinės vadui, būryje tą dieną buvo 100 vyrų ir 10 moterų; tikrų narių: vyrų – 72, mote-

rų – 7; kandidatų: 28 vyrai ir 3 moterys. J. Marcinonio lapkričio 19 d. raporte rinktinės vadui pranešta, kad būryje buvo 20 vokiškų šautuvų su 270 šovinių, 1 rusiškas šautuvas be šovinių, 5 prancūziški šautuvai be šovinių, 3 brauningai, 1 granata be kapsulės ir 1 piroksilino sprogalas. Lapkričio 20 d. būrio rašte rinktinei rašyta, kad knygynas būryje įsisteigęs 1929 m. spaudos atgavimo 25 metų sukaktuvių proga; knygyne buvo apie 80 knygų, atėjo žurnalai „Karys“, „Trimitas“ ir „Mūsų Vilnius“. B. valdybos posėdyje lapkričio 24 d. priimti 6 kandidatai (Jonas Ignatavičius, Antano iš Liškiavos, Petras Buslavičius, Petro ir Eligijus Ryškus, Kazio iš Kibyšių bei kt.), o į narius priimti 24 asmenys, tarp kurių: Juozas Cikanas iš Raudonikių, Kostas Bolys, Juozas Auryla ir Petras Bolys iš Panaros, Adolfas Živulskas iš Janaukos, Leonardas Liaukevičius iš Radyščiaus, Juozas Markeliūnas ir Bronius Bražinskas iš Žeimių, Juozas Petrikonis iš Liškiavos, Jonas Žėkas ir Adolfas Vengrauskas iš Vilkiutinio bei kt. Iš viso būryje per 1929 metus į narius priimti 66 asmenys, į kandidatus – 68, išbraukti 22 nariai ir 3 kandidatai (LCVA 561-19-639).

Šauliai mokytojai Mikas Lukošius ir Kostas Radzevičius su Gudelių kaimo jaunimu 1929 m. lapkričio 24 d. surengė š. būrio vardu vakarą Gudeliuose. Vaidinta „Sugrižęs gyvenimas“ ir „Šmikio kelionė Amerikon“. Visuotinis susirinkimas gruodžio 1 d. nutarė XIX rinktinės orkestrui skirti visą reikiamą sumą – 200 Lt, kas prilygtų 1930 metų šaulių nario mokesčiui. Per 1929 metus būrys gavo 689,60 Lt pajamų ir turėjo 530,35 Lt išlaidų; 1930 metams liko 208,65 Lt. Gruodžio 1 d. M. Lukošius perėmė būrį iš J. Marcinonio. P. Slauta gruodžio 30 d. išbrauktas iš būrio, nes išvykęs užsienin.

1930 m. sausio 6 d. visuotinis susirinkimas perrinko b. valdybą (jos nariai pareigomis pasiskirstė vasario 2 d.): pirmininkas – Pr. Žilinskas, sekretorius – E. Šneideris, išdininkė – V. Kutienė; revizijos komisijoje liko tie patys šauliai: Jurgis Kuncevičius, Petras Balčius ir Jonas Balčius. Būrio korespondentu išrinktas Panaros pr. m-las mokytojas Kostas Radzevičius (ligitol jis buvo būrio išdininkas). Būrio sanitaru paskirtas mokytojas Jurgis Sakalauskas iš Barzdžiūnų pr. mokyklos. Į Liškiavos būrį iš XVII Šakių rinktinės 7 Naumiesčio būrio atvyko ats. jaun. leit. mokytojas Juozas Kačiulis. Vasario 2 d. valdyba kandi-

datais į būrį priėmė Joną Aurylą, Juliaus, Joną Aurylą, Antano ir Vincą Sadauską.

B. valdybos pirmininkas Pr. Žilinskas ir sekretorius E. Šneideris kovo 2 d., sušaukę Liškiavos miestelio gyventojus, tarėsi su jais, kad būrio globai pavestų Liškiavos pilį su piliakalniu, tačiau nieko nesusitarta. Tą pačią dieną būrio vadas Mikas Lukošius vedė 16-metę būrio šaulę Emiliją Rudzytę (Rudytę) iš Žeimių kaimo; tai pirmas atvejis būrio istorijoje, kai šaulys vedė šaulę. Vestuvėse dalyvavo visa būrio valdyba ir kai kurie kiti šauliai. Balandžio 13 d. (Verbų sekmadienį) Liškiavos laukuose turėjo vykti šaulių manevrai. Liškiavą gynė Liškiavos, Gailiūnų ir Radyščiaus šaulių skyriai. Pulti turėjo Guobinių būrys, bet jis neatėjo; pavėlavo ir 3-ios kuopos vado Z. Prapiesčio vadovaujamas Liškiavos būrio Ricielių skyrius. Valdybos posėdžio balandžio 15 d. protokole pažymėta, kad dviratininkų grandyje jau yra 22 šauliai. Ne visi jie turėjo leidimus važinėti dviračiais, nes prie būrio sekretoriaus E. Šneiderio balandžio 13 d. rašto rinktinės vadui pridėtas sąrašas šaulių, kuriems reikalingi leidimai; tokie šauliai: Stasė Šneiderienė, Juozas Maknickas ir Jurgis Kuncevičius iš Ricielių, Jonas Balčius iš Ringėliškės, Jonas Večkys iš Liškiavos, Jurgis Sakalauskas iš Barzdžiūnų, Jonas Auryla, Kostas Auryla ir Kostas Radzevičius iš Panaros, Vaclovas Balčius ir Juozas Cikanas iš Raudonikių, Mikas Lukošius iš Ulčių ir Zigmas Prapiestis iš Radyščiaus (pastarasis atvykęs iš Nemunaičio būrio; LCVA 561-17-118).

B. vado, jau Panaros pr. m-los vedėjo, M. Lukošius iniciatyva sukurta Gudelių kaimo jaunųjų šaulių skyrius. Jo steigiamasis susirinkimas įvyko 1930 m. balandžio 28 d. Į skyrių įsirašė 16 moksleivių – 9 berniukai ir 6 mergaitės – iš Gudelių ir Ulčių kaimų. Skyriui vadovauti išrinkti Augustas Večkys (valdybos pirmininkas) ir Adolfas Večkys (sekretorius). Augustas Večkys paskirtas ir skyriaus vadu (LCVA 561-19-94). Liškiavos b. susirinkimas gegužės 4 d. nutarė iš šaulių pašalinti Adolfą Žeką iš Vilkiautinio – už šaulio ir būrio vardo gadinimą. Būryje įsteigtas moterų skyrius; jam vadovauti pavesta V. Kutienei, todėl ši atsisakė būrio išdininkės pareigų, o į jos vietą išrinktas Petras Balčius iš Ricielių. Gegužės 18 d. išrinktą Liškiavos b. moterų skyriaus valdybą (pirmininkė – Valerija Kutienė, kasininkė – Monika Ignatavičienė, sekretorė – Vladzė Balčiūtė) XIX rinktinė patvirtino liepos 12 d.

1930-aisiais, Vytauto Didžiojo metais, Liškiavos būrys kartu su Guobinių būriu LDK Vytauto garbei Joninės birželio 23-osios vakarą pirmą kartą surengė piliakalnyje. Iškelta vėliava. Degė laužai, smalos bačkos, leistos raketos, šokta, dainuota, žaista (Vytauto Didžiojo jubiliejaus komiteto pirmininkas buvo Liškiavos valsčiaus viršaitis). Valsčiaus pradinų mokyklų mokytojai š. būrio vardu birželio 24 d. Liškiavoje surengė viešą vakarą. Vaidinta S. Kymantaitės-Čiurlionienės drama „Aušros sūnūs“. Už pasidarbavimą per spaudos talką spaudos platintojai šauliai Bronius Balevičius, Emilis Šneideris ir ne šaulys Vaclovas Zautra iš Guobinių kaimo XIX rinktinės 1930 06 24 įsakymu apdovanoti knyga „Istabilieji pasaulio dalykai ir reiškiniai“. Vytauto Didžiojo paveikslo sutikime ir išlydėjime Merkinėje rugpjūčio 20 d. dalyvavo Liškiavos būrio 23 pėstininkai ir 15 dviratininkų. Iš viso 1930 metais šauliai surengė 5 vakarus (4 vakarai ir 2 gegužinės surengtos per I pusmetį); jiems dažniausiai vadovavo šauliai mokytojai. Būrio knygynėlis pasipildė 59 pirktomis ir paaukotomis knygomis. Per rinkliavą XIX rinktinės naudai surinkta 119,60 Lt. Būrio dešimtmečio sukaktuves numatyta švęsti 1931 metais. Rugsėjo 2 d. išrinkta komisija rinkti aukoms Grigų paminklui: Juozas Maknickas ir Ona Čiurlionytė iš Ricielių, Jonas Večkys iš Liškiavos, Jonas Kašėlynas iš Gailiūnų.

Vytauto Didžiojo mirties 500 metų sukaktuvių minėjimo iškilmės būrys rengė rugsėjo 8 d.; deja, jos nelabai pavyko: nepasirodė net pats jubiliejinio komiteto pirmininkas valsčiaus viršaitis, nebuvo pasienio ir vidaus policijos veikėjų. Iškilmėse dalyvavo Žemimų kaimo š. ugniagesių komanda. Po pamaldų bažnyčioje pradinėje mokykloje išklausyta b. vado M. Lukošiuo prkalba ir sugiedotas Tautos himnas. Paskui, nepaisydami smarkaus lietaus, šauliai dainuodami nuėjo į piliakalnį, kur liškiavietis studentas Svetulevičius pasakė prakalbą, triskart sušukta „Valio!“ – už Vytautą, Lietuvą ir vyriausybę... Parapijos bažnyčios choras (tik merginos, nes vyrai pabijojo lietaus!) padainavo „Mes be Vilniaus nenurimsim“. Visi vėl pagiedojo Tautos himną. Piliakalny dėl blogo oro buvo mažai žmonių. „Nors sulyti, bet dainuodami grįžo visi į miestelį ir būrys surengė nemokamus šokius“ (LCVA 561-19-639). LDK Vytauto mirties 500 metų sukaktuvių minėjimas šaulių būrio pastangomis surengtas antrą kartą rugsėjo 27 d. Dalyvavo šauliai, pavasarininkų kuo-

pelė ir pradinių mokyklų mokiniai. Po pamaldų bažnyčioje nuvykta į kapus prie Grigų kapo, kur po kun. Jonkaičio žodžio saliotuota. B. valdybos pirmininkas Pr. Žilinskas prie mokyklos kalbėjo apie Vytautą, jo santykius su Jogaila ir kryžiuočiais. Iškilmės baigtos „Mes be Vilniaus nenurimsim“ ir Tautos himno giedojimu. Tai buvo pirmas atvejis, kai iškilmėse organizuotai dalyvavo pavasarininkai.

XIX rinktinės vadas 1930 m. lapkričio 10 d. Zigmą Prapiestį ir Miką (Mykolą) Lukošiuoną sukeitė pareigomis: Z. Prapiestį paskyrė Liškiavos būrio vadu, atleidęs iš 3-os š. kuopos vado pareigų, o M. Lukošiuoną paskyrė 3-os kuopos vadu, atleidęs iš Liškiavos b. vado pareigų (LCVA 561-19-117). (M. Lukošiuonas – pokario partizanas, žuvęs kovoje su NKVD kariuomene 1945 m. vasario 28 d., vadovaudamas Panaros mūšiui; žmona Emilija slapstėsi, o išaiškinta ir suimta neprisipažino esanti žuvusio partizano žmona.)

Visuotinis susirinkimas 1931 m. kovo 1 d. perrinko b. valdybą. Tą pačią dieną jos nariai pasiskirstė pareigomis: pirmininkas – E. Šneideris, sekretorius – Jonas Daukšys, Ricielių pr. m-los mokytojas, išdinininkas – Kostas Radzevičius, Panaros pr. m-los mokytojas, nariai – Ulčicų pr. m-los mokytojas Petras Račiauskas ir Barzdžiūnų pr. m-los mokytojas Jurgis Sakalauskas; revizijos komisija: V. Kutienė, Liškiavos pr. m-los mokytoja, Antanas Radzevičius, pasienio policininkas, ir Zigmą Prapiestis (būrio vadas), Radyščiaus pr. m-los mokytojas; V. Kutienė kovo 22 d. susirinkime dar išrinkta švietimo sekcijos vadove. Nario mokesčiai – 25 ct ketvirčiui (metams – 1 Lt). Ricielių skyriaus šauliai, vadovaujami mokytojo E. Šneiderio, balandžio 29 d. mokykloje surengė šaulių vakarą; vaidintas „Namų židiny“. Būrys savo 10-metį buvo numatęs švęsti birželio 24 d., ta proga surengti vakarą, kuriam paruošti išrinkta 5 žmonių komisija; tačiau vėliau sukurtųjų iškilmės nukeltos į rudenį. Paminklo Grigams statymu visuotinis susirinkimas gegužės 14 d. pavadė rūpintis būrio valdybai ir skyrė 300 litų.

Ats. leitenantui Z. Prapiėsčiui ne itin sekėsi vadovauti būriui. Birželio 10 d. turėjo vykti Liškiavos ir Guobinių būrių šaudymas kovos šoviniiais ir sporto patikrinimas. Apie 10 val. į Liškiavą atvykęs rinktinės vadas Petruškevičius nerado nė vieno šaulio, nei taikinių, nors įsakyme buvo liepta susirinkti 7 valandą. Po 15 min. atvyko 3 Liškiavos šauliai,

nors būryje jų buvo apie 100. Būrio vadui pareikštas papeikimas. Todėl Z. Prapiestis birželio 16 d. raporte teisinosi, kad šauliams buvo pranešta, ir rašė: „Dėl ko tokia padėtis susidarė, išaiškinti negaliu ir kaltu pripažinti nesutinku. Todėl prašau p. Kapitoną atleisti mane iš būrio vado pareigų“ (LCVA 561-19-117). Tačiau kai rinktinės vadas jo paprašė pranešti geriausių šaulių, kurie tiktų į vadus, pavardes, Z. Prapiestis liepos 9 d. sutiko pasilikti būrio vadu.

Į Kauną sveikinti prezidento Smetonos su vardinėmis birželio 13 d. vyko b. valdybos pirmininkas E. Šneideris, šaulys Kazys Kurauskas ir mokytojas Kašelynas iš Gailiūnų. Susirinkimas birželio 24 d. (jame dalyvavo tik 22 šauliai, visi mokytojai buvo išvykę į kaimus) b. ūkio vedėju išrinko Joną Večkį iš Liškiavos. Grigų paminklo statyba pavesta šauliui K. Kurauskui. B. valdyba liepos 1 d. už neveiklumą iš būrio atleido 16 narių. Pasitikti Respublikos Prezidento į Alytų rugpjūčio 31 d. buvo nuvykę 23 šauliai ir šaulės bei keliolika prijauniančių žmonių iš ūkininkų ir jaunimo. Liepos mėnesį būryje susikūrė dvi šauliškos šeimos: šaulys Jonas Večkys susituokė su šaule Antose Žukaite (abu iš Liškiavos miestelio), o šaulys Juozas Maknickas – su šaule Vladze Balčiūte (abu iš Ricielių).

Kadangi būrio valdyba buvo tik iš mokytojų ir prasidėjus naujiems mokslo metams dalis jų išsikėlė kitur, visuotinis susirinkimas rugsėjo 13 d. (dalyvavo 57 nariai) valdybą papildė; į ją išrinkti Jonas Večkys ir Bronius Balevičius iš Liškiavos bei Panaros mokytojas St. Židžiūnas. Tartasi dėl pilies aptvėrimo ir piliakalnio apsodinimo medeliais. B. valdybai pavesta dar kartą tartis su vietos gyventojais dėl pilies ir kalno pavidimo šaulių globai (LCVA 561-19-639). Po būrio susirinkimo spalio 27 d., į kurį atėjo tik 25 drausmingi šauliai, jame dalyvavusio rinktinės vado Petruškevičiaus nuomonė buvo tokia: „Būrio šauliai daro gražius nutarimus lankyti pamokas ir pildyti būrio vado įsakymus, bet jų nepildo“ (LCVA 561-19-639).

Susirinkime 1932 m. sausio 6 d. išrinkta nauja b. valdyba: pirmininkas (ir b. vadas) – mokyt. Z. Prapiestis, sekretorius – mokyt. J. Kačiulis, išdininkas – vidaus policijos punkto vedėjas Vaitulionis; į kontrolės komisiją išrinkti mokyt. Baranauskas, mokyt. St. Židžiūnas ir Br. Balevičius. Vasario 16-ąją šauliai minėjo Liškiavos pradinėje mokykloje. Susi-

rinko daugiau kaip 30 žmonių. Kalbą pasakė mokytojas Baranauskas. Kovo 3 d. rinktinė patvirtino į Liškiavos būrį priimtus 6 narius, tarp jų – Juozą Saveiskį, Bernardo ir Juozą Kėvą, Jono iš Žeimių, Joną Aleksoni iš Ricielių. Rinktinės vadas kovo 4 d. patikrino būrio pasiruošimą karinio parengimo egzaminams; pasak vado, „pasiruošimas netarnavusių šaulių kariuomenėj yra silpnas” (LCVA 561-19-639). Tą dieną karinio parengimo pamoką pravedė J. Kačiulis; šaulys Dranginis skaitė paskaitą apie nuodingąsias dujas ir cheminį karą. Daugiau kaip 20 šaulių ir keli kiti piliečiai kovo 13 d. minėjo Vlado Putvinskio mirties trečiąsias metines. Apie Putvinskio nuopelnus kalbėjo b. vadas Z. Prapiestis.

Liškiavos būrio Kibyšių skyriaus vadu nuo 1932 m. balandžio 10 d. paskirtas skyrininkas Kostas Šeštakauskas, nors skyrius J. Kačiulio iniciatyva susikūrė tik balandžio 13 d.; tą dieną į skyrių įstojo 11 naujų kandidatų (gruodžio 3 d. įsisteigė Kibyšių būrys). B. visuotiniame susirinkime balandžio 23 d. tartasi dėl paminklo Grigams šventinimo. Liškiavos kuopos vadas M. Lukošius skaitė paskaitą „Šaulio drausmė”. Kibyšių skyrius gegužės 16 d. surengė gegužinę; Liškiavos š. būrys ir Baltašiškės grandis gegužinę surengė gegužės 22 d. Keliolika būrio šaulių dalyvavo XIX Alytaus ir IX Seinų rinktinių šaulių stovykloje. Birželio 23-osios vakarą buvo būrio Joninių laužas piliakalnyje; paleista 10 raketų. Birželio 26 d. būrys surengė vakarą Liškioje, o liepos 15 d. Sauleniuose; iš antrojo vakaro pelno visai negauta.

B. vadas Z. Prapiestis, jam prašant, nuo 1932 m. rugsėjo 2 d. atleistas ir vado pareigoms eiti paskirtas ats. jaun. puskarininkis Juozas Česnulevičius. Rinktinės valdybos rugsėjo 19 d. posėdyje patvirtinti būrio šauliai: Jonas Auryla, Ona Marcinauskaitė, Kostas Stravinskas, Pijus Matulevičius. B. šaulys Stasys Steponavičius išlaikė patikrinimo egzaminą pagal LŠS nustatytą šaulių karinio parengimo programą. Spalio 2 d. būrio vaidintojai parapijos salėje suvaidino dramą „Ugnies ratas” ir dialogą „Pas fotografą”.

Visuotinis susirinkimas 1933 m. sausio 8 d. konstatavo, kad būrys veikia silpnai; išrinkta nauja valdyba: pirmininkas – mokytojas Antanas Bleizgys, sekretorius – mokyt. St. Židžiūnas, išdinininkas – J. Večkys, kandidatai – mokyt. J. Sakalauskas ir Marcinonis; revizijos komisija: Kuncevičius, Auryla ir Adolfas Valukonis, kandidatas – P. Balčius. Sausio

15 d. būrys minėjo Klaipėdos išvadavimo dešimtmetį. Minėjime dalyvavo 30 šaulių. Mokytojas A. Bleizgys skaitė paskaitą „Klaipėda istoriniu, geografiniu ir ekonominiu žvilgsniu“. Vasario 2 ir 12 d.d. vyko karinio parengimo pamokos; jose dalyvavo 15-16 šaulių. Rinktinė vasario 2 d. į būrį priėmė 6 šaulius: Vaclovą Balčių, Boleslovą Karkauską, Antaną Karloną, Antaną Bleizgį, Kazį Marcinonį, Kostą Česnulevičių (policininką), o vasario 10 d. posėdyje priimti Pranas Jurošius, Antanas Pečiūra, Alfonsas Kleponis, Jonas Kaupinis. Per Vasario 16-ąją organizuotai dalyvauta pamaldose, paskui aplankyti žuvusių savanorių ir šaulių kapai. Prie jų kalbėjo šaulys E. Šneideris. Kelios kalbos pasakytos prie Liškiavos mokyklos. Pasak įrašo būrio dienyne (LCVA 561-19-639), dalyvavo visi šauliai ir apie 400 kitų žmonių. Kovo 5 d. būrys minėjo „Aušros“ laikraščio 50-metį. Paskaitą apie „Aušros“ įtaką lietuvių tautiniam atgimimui skaitė mokytojas Antanas Bleizgys, apie V. Putvinskį kalbėjo mokyt. Zigmas Prapiestis.

1933 m. rugsėjo 13 d. Liškiavoje pirmą kartą lankėsi naujasis XIX Alytaus rinktinės vadas Navikevičius. Svarbiausias vizito tikslas buvo parinkti vietą Liškiavos ir Merkinės kuopų manevrams. Mokyklose prasidėjus naujiems mokslo metams, du aktyvūs Liškiavos būrio šauliai mokytojai E. Šneideris ir P. Žilinskas persikėlė dirbti į Merkinę; čia jie greitai buvo išrinkti į Merkinės š. būrio valdybą. Liškiavos būrys valdybą perrinko 1933 m. gale: pasak LCVA 561-19-144, susirinkime lapkričio 5 d., o pagal LCVA 561-19-639 – gruodžio 13 d. Į valdybą išrinkti: pirmininkas – Antanas Bleizgys, sekretorius – Jonas Šimkonis, iždininkas – Jonas Večkys, kiti valdybos nariai – Izidorius Ruzgas, Julius Marcinonis, Kostas Auryla, Antanas Židžiūnas. Gruodžio 13 d. „nutarta paieškoti dingusių būrio pinigų“.

M. Lukošius iš Liškiavos apylinkių išsikėlė ir tapo 41 Radžiūnų (Alytaus valsč.) būrio vadu. Pasikeitus Alytaus ir Seinų apskričių riboms, 1933 m. panaikinus Liškiavos valsčių, dauguma Ricielių šaulių atsiskyrė nuo Liškiavos būrio ir priklausė IX Seinų rinktinės Guobinių būriui.

B. susirinkime 1934 m. sausio 28 d. skaitytos paskaitos apie dujų karą ir aeroplanus. Skaitė atsargos vyresn. leitenantas A. Rusevičius ir ats. jaun. leit. B. Šimkonis. Rinktinės valdyba vasario 6 d. išbraukė net 27 Liškiavos būrio šaulius; visi išbraukti už aplaidumą; tie šauliai buvo:

Juozas Saveikis, Jonas Dvareckas, Vladas Grigonis, Juozas Maknickas, Leonardas Liaukevičius, Antanas Kvietkauskas, Jonas Kuncevičius, Kostas Joneika, Vladas Augus, Motiejus Stonkus, Antanas Grigas, Mikas Balčius, Julius Čiurlionis, Jonas Mackevičius, Jonas Radzevičius, Juozas Misiūnas, Julius Marcinonis, Juozas Vilkelis, Jonas Lastauskas, Vladas Marcinonis, Natalija Aleksonytė, Ona Čiurlionytė, Marė Šimkonytė, Ona Marcinauskaitė, Juozas Kašelynas, Juozas Živulskas, Jurgis Kuncevičius. Kovo 3-osios naktį būrys neteko šaulio Jono Večkio, Karolio iš Gudelių kaimo. Jis valtimi buvo persiyręs per Nemuną į Norulių šaulių susirinkimą, bet grįždamas išvarto iš valtės ir „nuskendo sraunam Nemunėly“. Vėliau kaip po mėnesio lavoną sugavo Merkinės žvejai ir davė žinią tėvams. J. Večkys iškilmingai palaidotas Liškiavos kapinėse; velionio garbei šauliai 24 kartus iššovė (tiek metų buvo skenduoliui). B. susirinkime kovo 4 d. paskirti skyrininkai: Baltašiškės – Kazys Kurauskas, Liškiavos – Petras Lukoševičius, Panaros – Kostas Auryla, Žeimių – Petras Vasiliauskas. Rinktinė birželio 1 d. įsakymu K. Kurauską nuo balandžio 1 d. patvirtino būrio vado pavaduotoju, o kitus skyrininkais. Būrys gegužės 24 d. surengė gegužinę Baltašiškės kaime; kartu rinktos aukos baigiamam Jurgio Grigo paminklui.

Pagal XIX rinktinės būrių atstovų suvažiavime 1934 11 01 paskelbtą anketą Liškiavos būryje 1933 metais surengtos 7 paskaitos, 1934 m. – 9; 1933 m. įvyko 2 šventės, 1 vakarėlis, 1 gegužinė, 1934 m. – 1 vakarėlis. Būriui priklausė 4 moterų skyriai. Šaulių santykiai su visuomene geri, su kitomis organizacijomis taipogi geri, tik parapijos klebonas kurstė prieš šaulius. Visą uniformą turėjo 6, tik kepures – 10 šaulių (LCVA 561-18-280). Susirinkime 1934 m. lapkričio 11 d. išrinkta nauja būrio valdyba: pirmininkas – mokyt. Antanas Bleizgys, sekretorius – Vaclovas Balčius, iždininkas – Jonas Večkys (visi iš Liškiavos), kandidatai – Juozas Marcinonis iš Žeimių ir Julijonas Aleksonis iš Ricielių; revizijos komisija: mokyt. Petras Račiauskas, policininkas Bonifacas Benetis, Kostas Auryla, kandidatas – Jurgis Marcinonis.

XIX rinktinės 1935 m. gegužės 31 d. įsakymu Liškiavos b. vadas Juozas Česnulevičius paties prašymu atleistas iš pareigų ir nuo gegužės 15 d. jo vieton paskirtas ats. jaun. leitenantas Antanas Čyžius, nors kurį laiką tais metais b. vado pareigas laikinai ėjo ir mokytojas Antanas Bleizgys.

Pastarajam išvykus kiton tarnybos vieton, nuo rugsėjo 1 d. jis atleistas ir b. vadu vėl paskirtas A. Čyžius; jo pavaduotojas buvo Juozas Granatauskas.

1935 m. rugpjūčio 18 d. Liškiavos būryje vyko šaudymas kovos šoviniiais. Dalyvavęs rinktinės vadas Navikevičius į būrio dienyną tą kartą įrašė: „Būrio dienynas yra būrio veidrodis. Taigi paėmus dienyną mato si, kas būryje yra padaryta. Iš šio dienyno mato si, kad būrys šiais metais snaudė ir nieko nenuveikė” (LCVA 561-19-639).

Šaudyme kovos šoviniiais 1936 m. gegužės 16 d. dalyvavo 35 būrio šauliai; atvyko XIX rinktinės vadas pulk. leit. Basiulis. Susirinkime birželio 7 d. 9 kuopos vadas J. Kačiulis ir būrio vadas A. Čyžius kalbėjo apie šaulių uždavinius pagal naujojo LŠS statuto reikalavimus. Dalyvavo 38 šauliai. Išrinkta nauja b. taryba: b. vado padėjėjas – J. Marcinonis, sekretorius – V. Balčius, išdininkas – mokyt. P. Račiauskas, švietimo vadovas – mokyt. M. Ramanauskas; kontrolės komisija: pirmininkas – V. Balčius, nariai – Kostas Česnulevičius ir Antanas Karlonas. B. vadas A. Čyžius birželio 28 d. aiškino drausmės statutą; dalyvavo 23 šauliai. Susirinkime lapkričio 29 d. paminėta kariuomenės šventė. B. taryba gruodžio 8 d. šauliais kandidatais priėmė: Joną Kašelyną iš Gailiūnų, Juozą Žeką iš Radyščiaus, Joną Amšiejų ir Joną Večkį iš Žeimių, Adolfą Kėvą ir Antaną Rasimavičių iš Kudrėnų, Mykolą Ramanauską, Praną Balčių, Petrą Cikocką, Juozą Šimkonį ir Joną Večkį iš Vilkiutinio. Visi jie, išskyrus J. Večkį iš Vilkiutinio, tikrais šauliais priimti b. tarybos posėdyje 1937 m. kovo 8 d.

Susirinkime 1936 m. gruodžio 13 d. b. vadas policijos vachmistras A. Čyžius skaitė paskaitą „Komunizmas ir fašizmas”. Rinkti daiktus Alytaus š. rinktinės moterų tarybos rengiamai loterijai paskirti šauliai: Liškiavoje – Jonas Amšiejus, Žeimių kaime – Jurgis Marcinonis, Baltašiškėje – Jonas Balčius.

Apie būrio veiklą 1937 metais žinių turime mažai. Rinktinės 1937 10 12 įsakymu būrio vadu paskirtas Jonas Tinteris, kurį vėliau pakeitė Juozas Aperavičius, iš pareigų pačiam prašant atleistas rinktinės 1938 07 30 įsakymu. B. vadu vėl tapo ats. jaun. leit. mokytojas Zigmas Prapiestis, vado padėjėjas buvo Karolis Marčinskas.

Būrys 1938 m. vasario mėn. minėjo Lietuvos nepriklausomybės 20 metų jubiliejų. Gegužės 15 d. surengtas kariuomenės ir visuomenės susiartinimo dienos minėjimas. Būrio šaudyme kovos šoviniiais birželio

Liškevos šaulių būrio valdybai.

Suomi durin garbės D Tamsdoms pramėdi ir pareik-
sdi sekanti. Tad aš š. m. spalio mėn 26 d. Jaukiamą
ir visuotiną Liškevos šaul. būr. susirinkimą negaliojan-
atšilankyti dėl susidariusių mano asmenišky sum-
čių sąlygų: D Tad nuolankiai prašau gerbiamos
valdybos ir poms pirmininko neisbraukti mano iš
šaulių darbo bei sąrašo nes pasižada ir toliau atlikti
visas šaulio pareigas kiek tik leis aplinkybės vnas klu-
dis patalimus Su pagarba šaulys Adolfas Živalokas
Janauskos kaim.

Liškiavos būrio šaulio Adolfo Živulsko neaiškių metų dokumentas

7 d. lankėsi rinktinės vadas Basiulis su padėjėju. Birželio 26-osios, sek-
madienio, vakarą būrys šventė piliakalnyje. Degė laužas ir griežė Mer-
kinės šaulių orkestras. Apylinkės jaunimas gražiai padainavo ir pašoko.
Rugsėjo 8-ąją būrys minėjo Tautos šventę. Pilies kalne iškelta vėliava.
Pabūta pamaldose bažnyčioje ir aplankyti žuvusiųjų už laisvę kapai. Gra-
žų žodį bažnyčioje ir kapinėse tarė kun. Baužys. Grįžus iš kapinių, prie
šaulių paminklo kalbėjo mokytojai J. Kačiulis (kuopos vadas) ir J. Žiū-
rys. Vakare prie Nemuno – gegužinė.

Visuotinis susirinkimas 1938 09 25 išrinko naują b. tarybą; į ją iš-
rinkti mokytojai P. Račiauskas, Juozas Žiūrys, J. Jankauskas; revizijos
komisija: Marčiukas, Tomas Jakavonis, A. Markevičius. Skyrininkais nuo
lapkričio 10 d. paskirti Jonas Baublys, Alfonsas Markevičius ir Karolis
Marčinskas, nors pagal rinktinės 1938 09 19 įsakymą K. Marčinskas nuo
rugpjūčio 1 d. iš b. vado padėjėjo pareigų atleistas kaip išsikėlęs kitur;
kažkur yra eilinė rinktinės raštvedybos klaida.

XIX rinktinės vado 1939 m. vasario 22 d. raštu būrio vadu nuo kovo
1 d. paskirtas ats. jaun. leit. policijos vachmistras Tomas Jakavonis; jis

pareigas perėmė iš Z. Prapiesčio. Visuotinis susirinkimas kovo 12 d. vėl perrinko būrio tarybą ir revizijos komisiją; numatyta Liškiavoje statyti šaulių namus. Susirinkime lapkričio 26 d. paminėta Lietuvos kariuomenės sukaktis; ta proga paskaitą skaitė ats. jaun. leit. V. Viliūnas.

Viename vėlyviausiųjų 18 Liškiavos būrio sąraše be datos (LCVA 561-17-134) yra 41 šaulys, tarp jų – 11 įvairių policininkų: Adomas Biekša, Juozas Baublys, Juozas Daunoras, Jonas Krušas, Balys Muliulis, Tomas Jakavonis, Bolius Jurkevičius, Bonifacas Benetis, Alfonsas Markevičius, Marcelius Savickas. Keli iš jų anksčiau buvo Merkinės, Puvočių ir Norulių šaulių būriuose. Pasak 1939 m. gruodžio 31 d. susirinkimo protokolo, tais metais būryje surengti 9 vieši vakarai, skaitytos 7 paskaitos, buvo 21 „Trimito“ prenumeratorius ir kt. Į būrio tarybą išrinkti: J. Žiūrys (švietimo vadovas), A. Jakavonienė (sekretorė), T. Jakavonis (tarybos pirmininko pavaduotojas), V. Juškevičius (kasininkas); revizijos komisija: J. Jankauskas, Juozas Baublys, Alfonsas Markevičius, kandidatai – B. Balevičius ir J. Balčius. Nutarta metinį nario mokesį nuo 50 ct padidinti iki 1 lito (LCVA 561-19-329).

Būrio vado pareigas 1940 m. sausio 5 d. iš Tomo Jakavonio perėmė Vitas Viliūnas (LŠS patvirtintas 1940 01 31). Vasario 4 d. surengtas būrio vakaras – vaidinta „Drama miške“; buvo labai daug žmonių, pelnas – 35 litai. Vasario 16-oji minėta visuotiniame susirinkime. Mokytojas J. Žiūrys perskaitė iš LŠS gautą paskaitą. Kunigas Lengys kalbėjo, kaip turime saugoti savo nepriklausomybę. Dalyvavo 30 šaulių ir daug svečių.

Varėnos I būrys

Būrys bent iki 1939 m. vėlyvo rudens oficialiai vadintas tik Varėnos būriu.

Varėnos I pradinės mokyklos salėje 1927 m. spalio 15 d. susirinkę Varėnos I miestelio ir aplinkinių kaimų jaunuoliai bei kiti vyrai įsteigė šaulių būrį. Būrio organizavimo iniciatorius – mokytojas Andrius Ryliskis. Susirinkimui pirmininkavo P. Kaliūnas, sekretoriavo P. Juonys. Steigiamajame susirinkime dalyvavo: Bolius Poškus, Damino; Bolius Poškus, Vinco; Juozas Lapiniauskas; Vaclo Lapurka; Vincas Kumpa; Vin-

cas Rutkevičius; Alfonsas Pigaga; Andrius Ryliškis; Juozas Misiūnas; Zigmas Skirkevičius; Aleksandras Navickas; Juozas Švedas; Juozas Rizauskas; Petras Juonys; Petras Kaliūnas; Vincas Junča; Juozas Remeika. XIX rinkinei atstovavo jos vadas A. Petruškevičius. Susirinkimas būrio vadu išrinko Juozą Lapiniauską. B. valdybos pirmininku išrinktas Petras Juonys, išdininku – Juozas Misiūnas, sekretoriumi – Vaclo La-purka; revizijos komisija: Juozas Remeika, Aleksandras Navickas ir Vin-cas Kumpa (LCVA 561-19-50; pasak LCVA 561-19-1006, susirinkime dalyvavo 23 žmonės). Jau lapkričio 26 d. būrys surengė vakarą. Vaidin-tas „Susitikimas miegamam kambarėje“. Po vaidinimo buvo b. susirin-kimas, kuriame vėl dalyvavo rinktinės vadas.

LŠS Varėnos būrį patvirtino 1928 m. kovo 26 d., apie ką paskelbė 1928 04 30 slaptaime įsakyme. Tačiau šiame įsakyme skelbta, kad 22 žmonių būrys veikė tik nuo 1928 m. kovo 26 d., nors būrys visuomet, o vėliau ir rinktinė būrio gimtadieniu laikydavo 1927 m. spalio 15 dieną. Būrio steigimo iniciatorius A. Ryliškis daugelyje dokumentų vadintas atsargos karininku, tačiau jo laipsnis nenurodytas. Iš tikrųjų Ryliškis buvo baigęs tik Raudonosios armijos Aukštuosius karinio apmokymo kursus Maskvoje (1919 m. gruodis - 1920 m. liepa). Grįžęs į Lietuvą mokytojavo Pocelonyse (Alytaus raj.), nuo 1924 08 15 – Perlojoje, o 1924 m. gruodžio pradžioje perkeltas į Varėną I. 1925 metais įgijo mo-kytojo teises ir paskirtas Varėnos I mokyklos vedėju, kuriuo išbuvo ligi 1940 m. birželio 15 d. 1944 metais pasitraukė į Vakarus. A. Ryliščio vardu dabar vadinama Senosios Varėnos vidurinė mokykla.

1928 m. pradžioje į Varėnos I būrį įsiregistravo Jonas Urbaitis (gi-męs Šakių raj. Dagilių kaime). Atvyko iš XII Panevėžio rinktinės Kre-kenavos būrio. Dirbo Varėnos I pašte. Išrinktas būrio sekretoriumi. Ta-čiau neišbuvęs Varėnoje nė metų, J. Urbaitis persikėlė į Seirijus. Būrio valdyba (pirmininkas –A. Ryliškis, nariai – Bolius Poškus ir Silvestras Vėlyvis, Antano; b. vadas – J. Lapiniauskas) 1928 m. kovo 25 d. nutarė į būrį tikrais šauliais priimti 22 vyrus, tarp jų ir save pačius. Priimti: Juozas Lapiniauskas; Antanas Lapiniauskas; Juozas Misiūnas; Bolius Poškus, Damino; Juozas Švedas; Domas Jasilionis; Juozas Rizauskas (kilęs iš Birštono valsč. Matiešionių kaimo); Alfonsas Pigaga; Vincas Junča; Alfonsas Karpavičius; Petras Baranauskas; Bolius Poškus, Vin-

co; Daminas Puodys; Vladas Barysas; Daminas Česnulevičius; Juozas Volungevičius; Silvestras Vėlyvis; Juozas Remeika; Rokas Ikašala; Julius Šilanskas; Andrius Ryliškis; Andrius Rutkauskas. Tačiau pasak LCVA 561-2-612, tą kartą į būrį priimta tik 19 šaulių (sąraše nėra J. Mišiūno, B. Poškaus, Damino s., ir D. Puodžio). Būrio nariu laikytas Jonas Urbaitis (LCVA 561-17-115).

Antrąją Velykų dieną (balandžio 9 d.) būrys pastatė net du veikalus – „Šeimynos laimė“ ir „Daug triukšmo dėl nieko“. Vaidyboje pasižymėjo A. Jakelevičius ir A. Karpavičius. Gautas pelnas paskirtas paminklui žuvusiems kariams ir šauliams statyti. Apdovanoti Lietuvos nepriklausomybės 10-mečio medaliu būrys gegužės 12 d. rinktinės vadui pristatė 13 šaulių, tarp jų: prie Širvintų žuvusį (24 m.) šaulį partizaną Joną Sukacką; Varėnoje tarnaujantį Vladą Barysą, Tomo, pasižymėjusį kovose prie Merkinės; Juozą Švedą, Augusto, ūkininką iš Varėnos I, taipogi pasižymėjusį kovose su lenkais ties Merkine. XIX rinktinės pranešime – vardiniame sąraše Alytaus apskr. komendantui tarp apdovanojimų įrašyti šie Varėnos būrio šauliai: V. Barysas, savanoris, ir atsargos kariai – Juozas Lapiniauskas, Petro, Bolius Poškus, Damino, Bolius Poškus, Vinco ir Domas Jasilionis, Jono (LCVA 561-17-115). Tačiau kitame apdovanojimų sąraše (LCVA 561-17-134) yra dar keli varėniai: Juozas Švedas, Jonas Sukackas (po mirties), Silvestras Vėlyvis, Daminas Česnulevičius, Alfonsas Karpavičius, Vincas Junča; antrą kartą įrašytas Vladas Barysas.

Šaulių iniciatyva Varėnos I miestelyje buvo pastatytas ir 1928 m. gegužės 20 d. atidengtas Nepriklausomybės paminklas. Į jo statybos komitetą, be šaulių, įėjo ir visuomenės atstovai – kunigas Jonas Markelis ir vaistininkas Jonas Dabkus. Paminklo projektas gautas iš LŠS Centro Valdybos; paminklas būriui kainavo 1063,30 Lt. Jo atidengimo iškilmėse dalyvavo Alytaus apskrities viršininkas, komendantas, šaulių rinktinės vadas ir daug kitų svečių; po iškilmių – vaišės. Rinktinės būrių atstovų suvažiavime birželio 3 d. Andrius Ryliškis išrinktas kandidatu į rinktinės Garbės teisimą. XIX rinktinės vadas Varėnos I ir Perlojos būriuose lankėsi rugpjūčio pabaigoje. Tartasi dėl sporto šventės Alytuje rugsėjo 23 d. ir rudens manevrų. Rudenį būryje užsiregistravo iš 384 būrio atvykęs Druckūnų mokytojas Jonas Ališauskas, apsigyvenęs Kazi-

mieravo kaime. Metiniame susirinkime 1928 m. spalio mėnesį nutarta statyti savo namus.

LCVA 561-17-114 yra net du tokie patys Varėnos I būrio sąrašai be datų, tačiau su kai kuriomis žiniomis apie šaulius. Palyginę su kitais toje byloje esančiais dokumentais galime daryti išvadą, kad sąrašai sudaryti apie 1928 metus. Iš 26 vyrų 18 yra žemdirbiai, dauguma kitų – tarnautojai. Štai tie šauliai: Juozas Lapiniauskas, Petro, Naujaulyčis; Antanas Lapiniauskas, Petro, Naujaulyčis; Aleksandras Navickas, Vinco, Varėna I; Juozas Remeika, Martyno, kilęs iš Meškučių kaimo, Varėna I; Domas Jasilionis, Jono, V rajono pasienio policininkas, Varėna I; Juozas Rizauskas, Motiejaus, Varėna I; Alfonsas Pigaga, Liudviko; Vincas Junča, Martyno; Juozas Švedas, Augusto (visi trys gyvena Varėnos I miestelyje); Petras Lapurka, Juozo, Naujaulyčis; Alfonsas Karpavičius, Jono, Antakalnis; Vaclo Lapurka, Juozo, Naujaulyčis; Antanas Lapinskas, Mateušo, Naujaulyčis; Vladas Barysas, Tomo, V raj. pasienio policininkas, kilęs iš Kasčiūnų kaimo, Varėna I; Bolius Poškus, Vinco, siuvėjas, Užumelnyčis; Vincas Kumpa, Bonifaco, Užumelnyčis; Daminas Česnulevičius, Miko, Naujaulyčis; Juozas Misiūnaas, pasienio policininkas, Varėna I; Bolius Poškus, Damino, Užumelnyčis; Petras Juonys, Simo, Varėnos pašto įstaigos laiškininkas, kilęs iš Daugų; Petras Barauskas, Ignoto, vidaus policijos nuovados viršininko padėjėjas, kilęs iš Butrimonių valsč. Gervėnų kaimo; Leonas Markuckas, Juozo, Varėnos I klebonas; Silvestras Vėlyvis, Antano, Naujaulyčis; Pranas Tamulevičius, Antano, Antakalnis; Petras Jankauskas, Juozo, beturtis žemdirbys, Naujaulyčis; Vincas Rutkauskas, Užumelnyčis. Buvę įrašyti, bet išbraukti: Vincas Lapurka, Juozo iš Naujaulyčio, Vincas Mortūnas, Simo iš Užumelnyčio (kilęs iš Mardasavo) ir Zigmas Skirkevičius, pasienio policininkas, kilęs iš Jiezno valsčiaus. Tačiau tarp šaulių pasigendame A. Ryliškio, trūksta A. Navicko ir P. Kaliūno.

Švietimo ministerija, atsakydama į LŠS CV raštą, 1928 m. rugpjūčio 18 d. sutiko perleisti LŠS Centro Valdybos žinion 26 Varėnos š. būrio reikmėms mūrinį namą Varėnoje I 10-čiai metų su sąlyga, kad LŠS padarytų reikalingą remontą. Namas buvo 100 kv. metrų ploto, vieno aukšto, be langų. Alytaus apskr. II rajono pradžios mokyklų inspektoriui pavesta su LŠS įgaliotais asmenimis surašyti namo perdavimo aktą

(LCVA 561-2-568). Mat būrys užsimojo jau 1929 m. pradžioje pradėti statyti šaulių namus. Jų projektą rengė Lietuvos šaulių sąjungos Centro Valdybos komisija šaulių namų projektams ruošti; komisijai pirmininkavo Centro Valdybos narys inžinierius Antanas Graurogkas. Namų projektą būrys gavo 1930 metais; jo autorius – statybos technikas Gudzinskas.

B. valdybos posėdyje 1929 m. sausio 10 d. į būrį priimti Juozas Keršys, Petras Palevičius, Julius Kaziulionis, Petras Pigaga. Valdyba gegužės 23 d. nutarė iš būrio kandidatų išbraukti Antaną Lapinską „dėl pasityčiojimo iš šaulio pareigų“. Birželio 16 d. pašventinta ir įteikta būriui vėliava. Šventinime dalyvavo Alytaus apskr. pradžios mokyklų inspektorius A. Venclauskas. LŠS Centro Valdyba 1929 07 01 išsiuntė švietimo ministrui kitą prašymą dėl Varėnos I š. būriui perleisto namo. Mat to namo remontui reikia daug statybinės medžiagos. Šalia yra Švietimo ministerijos žinioje esantys 10 m x 7 m dydžio valdiško pastato griuvėsiai – buvusi rusų kareivinių skalbykla, apgriauta per karą 1915 m. Prašoma šį namelį atiduoti šaulių būriui plytomis. Švietimo ministerija 1929 08 31 atsakė, jog sutinka atiduoti griuvėjus šauliams su sąlyga, kad šie mokyklai pastatytų medinę malkinę.

26 Varėnos būrio susirinkimas 1929 m. rugsėjo 1 d. svarstė, kaip paminėti būrio įsisteigimo 2 metų sukaktuves; numatyta surengti paradą, o po jo vakarėlį. Nutarime įrašyta, jog tą vakarą „iš bufeto šauliams duodama su nuolaida“. Susirinkimas išrinko švietimo komisiją: A. Ryliškis, A. Karpavičius, Jonas Keženius, nariai – B. Kandrotas ir J. Balnionis. Apsispręsta į šaulių organizaciją kviesti moteris. Būrio 2 metų sukaktuvės atšvęstos spalio 20 d. Atvyko rinktinės vadas. Po pamaldų bažnyčioje prisiekė nauji būrio nariai. Pamokslą pasakė kun. J. Markeelis. Rinktinės vadas priėmė šaulių paradą. Per iškilmingą posėdį šauliai nutarė pasiųsti sveikinimą lenkų kareivių sužeistam Akmens būrio šauliui Jonui Latviui. Pasak LCVA 561-2-612, per savo sukaktuvių minėjimą būrys gražiai ir drausmingai atliko dienos programą. Rinktinės vadas b. valdybos pirmininkui A. Ryliškiui ir šauliams pareiškė padėką.

Rugsėjo 22 d. Alytuje vyko rinktinės būrių vadų ir atstovų suvažiavimas. Iš Varėnos I būrio jame dalyvavo tik valdybos pirmininkas A. Ryliškis. Rinktinės vadas rugsėjo 28 d. pranešė būrio vadui J. Lapiniaus-

kui, kad už neatvykimą į suvažiavimą jis baudžiamas viena para arešto arba 5 litų pabauda; atlikti bausmės reikėjo atvykti iki spalio 5 d. Būrys rugsėjo 30 d. rinktinės vadui paaiškino, kodėl b. vadas nedalyvavo suvažiavime. Savo kasoje būrys turėjo du fondus: šaulių namų statymo ir einamųjų būrio reikalų. Rugsėjo 22 d. einamųjų b. reikalų fonde buvo 10 litų, o b. vadui ir antram atstovui kelionpinigiams ir nakvynei Alytuje susidarė 35 litai. Todėl būrio valdyba, pasitarusi su b. vadu, nutarė siųsti tik valdybos pirmininką (LCVA 561-19-65).

B. vadovybė (valdybos pirmininkas – A. Ryliškis, sekretorius – J. Balnionis, išdininkas – B. Kandrotas, b. vadas – J. Lapiniauskas, revizijos komisijos nariai – A. Karpavičius, B. Poškus, J. Keženius), rūpindamasi lėšomis š. namų statybai, 1929 m. spalio 18 d. nutarė užsakyti Klaipėdos bendrovėje „Rytas“ 12 tūkst. egzempliorių trispalvių Varėnos I apylinkių albumėlių. Užsakymui apmokėti pinigų – 3500 Lt – nebuvo, todėl nutarta užtraukti paskolą, ją garantuojant būrio turtu: 800 Lt vertės miško medžiaga, 400 Lt vertės kalkėmis ir 2600 Lt vertės 20 tūkst. plytų. Numatyta „Rytui“ išsiųsti 1800 Lt pinigais ir 1700 Lt vekseliais su trimis išmokėjimo terminais: 500 Lt – 1930 m. vasario 1 d., 500 Lt – 1930 m. kovo 1 d. ir 700 Lt – 1930 m. balandžio 1 d. Persiuntimui pinigų pasiskolinti iš privataus asmens, išdavus jam 18 % metinių palūkanų neterminuotą vekselį (LCVA 561-19-89). Susirinkimas gruodžio 8 d. nutarė rinkliavą rinktinės dūdų orkestrui surengti 1930 m. vasario mėnesį, nes sausio mėnesio svarbiausias reikalas yra spaudos platinimas.

1929 m. spalio mėnesį būrys kitiems būriams išsiuntinėjo spaustuvėje spausdintą specialų raštą: „Mes pafrontiečiai šauliai laukėme ir laukiame šaulių iš Tamsų paramos aukomis mūsų statomiems šaulių namams Varėnoje. Beveik visa jau mūro namų statymui medžiaga yra, bet dėl pinigų stokos darbas laikinai sustabdytas“. Iš Merkinės būrio prašyta atsiųsti aukų lapą nors su mažomis aukomis ne vėliau lapkričio 15 d. (LCVA 561-19-656).

Būrys 1929 m. gruodžio 7 d. iš XIX rinktinės gavo 13 rusiškų šautuvų, o 1931 m. kovo 9 d. – 10 anglišių šautuvų. Nuosavus šautuvus turėjo 11 šaulių, 6 šauliai – nuosavus revolverius; buvo 2 valdiški revolveriai. Būrys 1930 m. sausio 16 d. prašė rinktinės 21-nam šauliui duoti leidimus ginklams laikyti; sąrašė – Artemijus Savčenka, Petras Fultinavičius, Vaitie-

kus Peteška ir kt. Duoti leidimus ginklams net 30-čiai šaulių Varėnos I būrys prašė 1930 m. gruodžio 1 d. Tarp išvardintų šaulių: Antanas Tamulevičius, Balys Kandrotas, Antanas Grėbliūnas, Bolius Gražulis, Simas Kaziulionis; ties Felikso Baublio pavarde pastaba: „ne šaulys, nedrausmingas” (LCVA 561-17-132). Būrio šaulys Alfonsas Karpavičius jam patikėtą šautuvą 1929 m. lapkričio mėnesį davė kitam asmeniui (broliui). Nakties metu kilus triukšmui pats jame dalyvavo. Už tai Karpavičius buvo nubaustas, o šautuvas atsidūrė XIX rinktinės štabe. Būrys 1930 03 20 įgaliojo Antaną Lapinską tą rusišką šautuvą atsiimti (LCVA 561-19-66; išeity, jog A. Lapinskas 1929 05 23 nebuvo pašalintas iš būrio!).

B. valdyba 1930 01 24 posėdyje nutarė priimti į būrį 12 narių. Jie tokie: Daminas Puodys, Tomo; Bolius Poškus, Vinco; Marė Kandrotienė, Karolio; Anastazija Kazlauskaitė, Juozo (mokytoja; vėliau į persikels į Akmens būrį ir taps Širkiene); Petronėlė Paškevičiūtė, Juozo; Aleksandra Krukonytė, Antano; Vaclovas Matulevičius, Vlodo; Jonas Barysas, Petro; Ignas Bernatavičius, Kazio; Stasė Stankevičiūtė, Andriaus; Vaitiekus Peteška, Juozo; Vincas Kumpa, Bonifaco. Tarp kitų einamųjų reikalų nutarta prašyti rinktinės valdybos atleisti būrį nuo 20 % vakarų pelno mokesčio rinktinei tol, kol nebus baigta būrio šaulių namų statyba (LCVA 561-17-118). B. susirinkime vasario 19 d. dalyvavo rinktinės vadas. Jis tikrino būrio karinį mokymą ir ginklus. 1930 m. kovo 16 d. valdyba nutarė sudaryti dviratininkų grandį, o iki gegužės 15 d. prie būrio organizuoti moterų skyrių. Rinktinės valdyba vasario 21 d. šauliais patvirtino 10 Varėnos būrio narių, tarp jų – Vaitiekų Petešką, Vincą Kumpą. Birželio 1 d. būrį vėl lankė XIX rinktinės vadas. Jo 1930 06 24 įsakyme rašyta: „Būrys kariniu atžvilgiu apmokytas gerai. Beveik visi naujokai yra rimtai ir atsidėjusiai praėję karinio pasiruošimo programą. [...] Raštinė vedama ir ginklai laikomi tvarkingai. Būrio kultūriniai reikalai stovi gana aukštai”. Manevrinę užduotį šauliai atliko vikriai ir gražiai. B. valdybos pirmininkui A. Ryliškiui, b. vadui J. Lapiniauskui, karinio parengimo instruktoriui Alfonsui Karpavičiui ir visiems šauliams pareikšta padėka (LCVA 561-17-49). Tuo pačiu rinktinės įsakymu už gerą pasidarbavimą platinant spaudą 1928-1929 metais knyga „Ištabieji pasaulio dalykai ir reiškiniai” apdovanoti būrio šauliai Bolius Poškus, Alfonsas Karpavičius, Juozas Lapiniauskas ir Daminas Česnulevičius.

1930 m. lapkričio 16 d. Varėnoje surengti egzaminai pagal šaulių naujokų programą. Egzaminų komisijai vadovavo rinktinės vadas Petruskevičius. Bendra išvada: egzaminams buvo silpnai pasiruošę Vincas Palevičius, Petras Skliutas ir Jonas Fultinavičius; patenkinamai egzaminą išlaikė Juozas Korkutis, Petras Lapinskas, Juozas Poškus ir Aleksandras Lapurka, gerai – Vaitiekus Korkutis, Simas Kaziulionis, Petras Garnevičius, Antanas Golumbauskas, Vincas Keršys, Bolius Gražulis, Vaitiekus Peteška, Vincas Junča ir Vincas Poškus; labai gerai neišlaikė nė vienas šaulys (LCVA 561-17-49). Pasikeitė būrio vadas. Rinktinės lapkričio 19 d. įsakymu Juozas Lapiniauskas nuo lapkričio 9 d. iš vado pareigų atleistas ir paskirtas eiti 2-os šaulių kuopos ūkio dalies viršininko pareigas. Varėnos I b. vado paskirtas Vincas Kumpa (LCVA 561-19-61 ir 561-17-49). Rinktinės būrių vadų suvažiavime lapkričio 30 d. dalyvavo V. Kumpa, kuris būriui jau vadovavo per manevrus rugsėjo 26-27 d.d. Būrių vadų suvažiavime konstatuota, kad Varėnos b. šaulių namų statyba atsieis 69 tūkst. litų; ligšiol atlikta darbų už 29 tūkst. litų. Namų dydis – 22 m x 12,5 m. Pasak būrių vadų suvažiavimo protokolo, „Varėnos būrys kariniam pasiruošime ir kituose darbuose yra daug nuveikęs, nežiūrint, kad tik 3 metai kaip gyvuoja. Iš rinktinės būrių statomas bene pirmoj vietoj” (LCVA 561-19-827). Būrio ryšių viršininku paskirtas Bolesius Kandrotas. Nuo gruodžio 1 d. jis privalėjo ne mažiau kaip 6 šaulius apmokyti dirbti su telefono aparatais. Tarp XIX rinktinės 1930 11 20 į Varėnos būrį priimtų 12-kos šaulių yra Simas Kaziulionis, Bolius Gražulis, Aleksandras Lapurka, Petras Garnevičius, Petras Burinskas, Antanas Tamulevičius, Mečislovas Lapinskas, Marytė Navickaitė...

Būrys 1931 m. pradžioje išsiuntinėjo kitiems, ir ne tik XIX Alytaus rinktinės būriams, spausdintą sausio 20 d. atsišaukimą dėl pagalbos namams statyti. Pvz., Merkinės šaulių prašyta „paaukoti šaulių namų užbaigimui iš kasos nors vieną šimtą litų arba surengti tam tikslui tokią pramogą”; jei sutiks, tai pasižadėjimą prisiųsti iki vasario 25 d., nes reikės padirbti paminklines lentas. Brolių šaulių prašyta surasti nors vieną asmenį, kuris sutiktų namams paaukoti 100 litų. 1930 metais pastatyti namai „iš tolo veria okupantų akis”. Alytaus apskr. technikas atliktus namų statybos darbus įvertino 29 tūkst. litų, bet reikės atlikti dar didesnę darbų dalį. Kitiems būriams išsiuntinėtame spausdintame pasižadė-

L. Š. S.
XIX rinktinės
(26) VARĖNOS
Šaulių Būrys

1930 m. kovo mėn. 14 d.
18 Nr.
Psl. Varėna

Broliai lietuviai!

Lenkų plėšrusis varas dar tebedrasko Lietuvos kūną anapus demarklinijos. Mūsų spauda jau kelinti metai kelia aikštėn

Vilniaus ir okupuotosios Lietuvos klausimą ir **rengia tautą jos atvadavimui**. Bet ir okupantai nesnaudžia: jie stiprina strateginius punktus pademarklinyje. Varėnos geležinkelio stotį sujungė su Lyda karo reikalams pritaikintu plentu. Varėnos ir Valkininko stočių rajonuose stato kareivines ir laiko kariuomenę. Žodžiu, kiek įmanydami, stiprina „savo“ sieną okupuotoj Lietuvoj. Toks lenkų poelgis verčia ir mus smarkiau sukrusti. Todėl mes, pafrontės šauliai, kviečiame visus nenusiminti tokia lenkų strategija, bet visi

petys į petį aktyviai stoti į kovą

Tik mes kviečiame kovoti ne ginklu, o **švelnumu, kultūringumu**. Lenkų areivinei mes statysim **lietuviškas kultūros tvirtoves** — „šaulių namus“. Į mūsų kultūros židinius, lietuviškas mokyklas ir šaulių namus, **kaip į uolas turės subyrėti priešų ginklai** ir išnykti lenkų galybės „aureolė“.

Tad, Lietuvos sūnūs, kreipiamės į Tamstas, prašydami vienam tų židinių:

Varėnos šaulių namams statyti, materialės paramos.

Tiesą jau visiems nusibodo įvairios aukos ir rinkliavos, bet mes statybos darbe tiek esam nužengę, kad 1930 metais tikimės, jei ne visą, tai bent didesnę dalį namo įrengti, o be paramos to neatliksim. Mes norim parodyt lenkams, kad lietuvis moka, iš prakaitu uždirbtų centų, statyti gražias, tautines kultūros tvirtoves. Kadangi šaulių namai (250 metrų atstumo nuo demarklinijos) stovės fasadu į okupuotą Lietuvą, tai jie lenkams primins, kad lietuvių tauta ne žodžiu, bet rimtu darbu rengiasi Vilnijos atvaduoti.

Norėdami supažindint Tamstas su pafronte, siunčiame **Varėnos albumėlius**, kuriuos prašytumėm išplatinti savo apylinkėj tarp visų piliečių, kurie tik sutiks pirkti. **Už parduotus albumėlius surinkti pinigai ir bus mūsų prašoma parama.** Sutikus išplatinti daugiau albumėlių, prašome apie tai pranešti būrio valdybai. Neišplatintus albumėlius prašome skubiai grąžinti.

Už albumėlius prašome atsiskaityti **ligi 1930 m. balandžio mėn. 15 d.**

Varėnos Šaulių Namų Statymo Komitetas

Varėnos I būrio šaulių namų statybos komiteto kreipimasis. 1930 m.

jimo blankė rašyta, kad NN būrys „pasižada paaukoti šaulių namų užbaigimui Varėnoje šimtą litų, kurie bus sumokėti Varėnos šaulių būrio valdybai iki 1931 m. birželio mėn. 15 d. vienu atveju arba dalimis” (LCVA 561-19-657).

XIX rinktinės vadas 1931 01 22 raštu nurodė V. Kumpai būrį nuo vasario 1 d. perduoti Alfonsui Karpavičiui (nauji būrių vadai užpildydavo vado pasižadėjimo blanką ir nusiųsdavo jį rinktinės štabui). Tačiau A. Karpavičius būrio vadu išbuvo taipogi neilgai: 1931 08 20 jis paprašė rinktinės vado atleisti iš b. vado pareigų, nes įstojo į nuolatinę tarnybą Varėnos sanatorijoje ir pareigų negalės eiti. Į savo vietą jis pasiūlė Bolių Poškų, Adomo. Iš pareigų A. Karpavičius atleistas rinktinės rugpjūčio 31 d. įsakymu ir nuo rugpjūčio 24 d. b. vadu paskirtas ats. jaun. puskarininkis B. Poškus.

1931 m. vasario 7 d. prie Varėnos I būrio suorganizuotas jaunųjų šaulių būrys, o vasario 16 d. – šaulių moterų skyrius, „į kurį įeina visos susiratusios Varėnos ir apylinkių jaunos mergaitės ir ištekęsios moterys” („Trimitas”, 1931 m. Nr. 10). Dusmenų š. būrio susirinkimas kovo 8 d. nutarė paaukoti 20 Lt Varėnos I ir 10 Lt Kelmės šaulių namų statybai.

Vakarą Varėnoje I gegužės 3 d. surengė Alytaus miesto šaulių būrys. Atvyko trys pilni autobusai alytiškių, iš kurių viename – XIX rinktinės dūdų orkestras. Varėnoje I tą dieną buvo apaštalių Pilypo ir Jokūbo atlydiniai, todėl žmonių buvo labai daug. Rinktinės orkestras grojo per pamaldas. Prie paminklo Lietuvos nepriklausomybei rinktinės vadas priėmė šaulių parodą. Paskui – vakaras prie statomų šaulių namų. Alytaus šauliai po atviro dangumi suvaidino Petro Babicko vaizdą „Spalio 9-oji”. Prie vakaro gražiai prisidėjo Alytaus tunto skautai, suvaidinę komediją „Namų židinys”. Gražiai deklamavo vos 7 metų uniformotas šaulys Antutis Petruškevičius ir panelė Dvilinskaitė. Po vaidinimų ir padėkų Varėnos I b. valdybos pirmininkas alytiškius pakvietė į mokyklos salę, kur moterys buvo paruošusios skanūs pavakarius.

Rinktinės valdyba 1931 m. birželio 5 (ar 6?) d. iš šaulių išbraukė mirusį Varėno I b. šaulį Artemijų Savčenką; kartu išbraukti užsienin išvykę Vincas Mortūnas ir Jonas Dapkus (Dabkus?) bei Alfonsas Piga (pastarasis už nešaulišką elgesį). Už orkestro grojimą mokyklą šven-tėje Varėnoje I rinktinė nutarė paimti 50 litų.

XIX rinktinės vadas A. Petruškevičius 1931 m. birželio 5 d. prašė Alytaus apskrities viršininko suteikti žinių apie Varėnos š. būrio valdybos 1931 03 18 nutarimu nariais į būrį priimtų 15-kos asmenų dorą ir ištikimybę. L.e. apskrities viršininko pareigas birželio 6 d. slaptu raštu kreipėsi į IV nuovados policijos viršininką, kad būtų patikrinti: 1) Vaitiekus Korkutis, Jokūbo, Užumelnyčis, 2) Vincas Palevičius, Vinco, Užumelnyčis, 3) Petras Savickas, Vinco, Užumelnyčis, 4) Pranas Germanavičius, Antano (vyresn. policininkas), 5) Juozas Vėlyvis, Igno, Antakalnis, 6) Jonas Gardziulis, Kristupo (sanatorijos tarnautojas), Glūkas, 7) Jonas Fultinavičius, Petro, Naujaulyčis, 8) Petras Skliutas, Miko, Užumelnyčis, 9) Juozas Palevičius, Prano, Užumelnyčis, 10) Petras Lapinskas, Miko, Naujaulyčis, 11) Pranas Šabrauskas, Edvardo, Užumelnyčis, 12) Antanas Galumauskas, Jono, Antakalnis, 13) Vincas Poškus, Martyno, Užumelnyčis, 14) Adolfas Poškus, Felikso, Užumelnyčis, 15) Adolfas Akstinas, Prano, Užumelnyčis. Rinktinės vadas su 1932 m. liepos 18 d. raštu Varėnos š. būrio valdybai gražino Juozo Vėlyvio ir Petro Savicko asmens pareiškimus, t.y. tų asmenų šauliais netvirtino (LCVA 561-19-91). Kitus 13 vyrų iš kandidatų į šaulius rinktinės valdyba priėmė 1931 08 28. Visi jie, išskyrus P. Lapinską, kandidatais į būrį įstojo 1930 m. rugsėjo-gruodžio mėnesiais (P. Lapinskas kandidatas buvo nuo 1929 m. lapkričio 10 d.). Tie patys 13 šaulių antrą kartą priimti rinktinės valdybos 1931 10 14 posėdyje! Jiems išrašyti nario liudijimai.

1931 m. rudenio p Varėnos I šaulių namai buvo beveik baigti. Net manyta spalio mėnesį juos atidaryti. Laikraštis „Alytaus dzyvas“ rugpjūčio 22 d. (Nr. 3) rašė, kad Varėnos I šaulių namų statyba eina prie pabaigos: įstatyti visi langai ir durys, viduje kambarių sienos jau sutvarkytos, o iš oro sienos baigiamos tinkuoti. Kapinėse Varėnos šauliai rengiasi dar šiais metais statyti paminklą žuvusiems kariams ir šauliams. Projektą paruošė dailininkas Burba. „Paminklas bus labai originalus, kokio dar nėra visoje Lietuvoj“. Tais metais Varėnoje vyko sporto šventė. Steigtas šaulių dūdų orkestras. Rugsėjo 8 d. š. būrys labai iškilmingai šventė Tautos šventę. Alytaus rinktinės šaulių moterų būrių ir skyrių vadžių III suvažiavimo lapkričio 8 d. prezidiuman pakviesta Varėnos būrio atstovė Daukšienė. Rinktinės vadas lapkričio 26 d. tikrino būrio šautuvus.

Varėnos I š. būrys – būrio valdybos ir šaulių namų statybos komiteto pirmininkas A. Ryliškis, b. vadas B. Poškus, kasininkas V. Kumpa, sekretorė S. Stankevičiūtė – 1931 m. gruodžio 27 d. kreipėsi į kitus šaulių būrius iki 1932 m. vasario 1 d. būtinai atsiskaityti dėl aukų Varėnos I š. namų statybai. Mat buvo išsiuntinėtas platinti Varėnos vaizdų albumėlis arba prašyta šiaip aukoti. Namai statyti jau dvejus metus ir norėta 1932 m. per Sekmines kviesti į jų pašventinimą. „Šaulių namai Varėnoje pastatyti visos Lietuvos šauliams ir visuomenei remiant. Ne tik lenkai iš to tyčiodamiesi juokėsi, bet ir ne visi lietuviai tikėjo, kad šauliai ir visuomenė karštai atsilieps ir parems tokius didelius 2 aukštų mūrinius namus statant. Bet sąrašas paminklinėje lentoje salėje būrių ir asmenų, aukavusių po 100 ir daugiau litų, ir sąrašai rėmuose šaulių būrių ir visuomenės veikėjų, aukavusių sulig išgalės, kiekvienam aplankiusiam šaulių namus liudys šaulių idėjos jėgą ir galingumą”. Dabar svajonė jau realizavosi, nors namų užbaigimui dar trūko 8000 litų. Būrio šauliai pasižadėjo iki namų šventinimo įnešti kason 2000 litų. Toliau kreipimesi rašoma: „Čia mes auklėsime mylėti tėvynę, čia pasireikš gyvesnis tautiniai kultūrinis darbas, čia drąsiai skambės lietuviškoji daina, čia mokysimės vartoti ginklą, iš čia, pašaukti geležinio vilko iš Panerių kaukimo, eisime vaduoti Aušros vartų, Gedimino pilies, Vytauto grabo” (LCVA 561-19-825).

Š. namų statybai 15 tūkst. litų pašalpą 1931 metais skyrė Vyriausybė. Per Vidaus reikalų ministeriją 1932 metais gauta dar 8000 litų pašalpa. Kiti būriai suaukojo 10 tūkst. litų, patys varėniečiai šiaip taip sukrapštė 5 tūkst. litų. Į nebaigtus namus Varėnos I šauliai įžengė 1931 m. spalio 25 d., o 1932 m. vasario 16 d. namuose atidaryta skaitykla-biblioteka. 1932 metų pradžiai š. namams buvo išleista 32 tūkst. litų. Namuose buvo įrengta salė, scena, bufetas, skaitykla ir trys gyvenamieji butai. Po scena – rūšys priešdujinei apsaugai. Būrio šauliai 1932 metams nutarė apsidėti 12 litų, šaulės – 6 litų mokesčiu. Namams apkūrenti nupirktą 20 kietmetrių sausuolių, kurios suvežtos per talką.

2 kuopos vadui A. Ryliškiui ir Varėnos I b. šauliui J. Lapiniauskui Alytaus apskrities komendantas davęs leidimus meškerioti bei važinėti apskrityje ir administracinės linijos ruože vėliau nustatyto laiko. Rinktinė 1932 01 05 to paties prašė būrio vadui Boliui Poškui iš Užumelny-

čio kaimo (LCVA 561-19-91). Rinktinės vadui lankantis būrje 1932 m. sausio 21 d., atlikti karinio parengimo egzaminai. Egzaminuota 11 kariuomenėje netarnavusių šaulių. Egzaminams pasiruošta gerai. Susirinkime dalyvavo 45 šauliai iš 52. Anot rinktinės vado būrio lankymo protokolo, „būrys veiklus, drausmingas. Turi knygyną. „Trimito“ prenumeruoja apie 30 egz. Namus mano baigti šiais metais. Išaiškinta šaulių dragūnų reikalingumas” (LCVA 561-2-776). Pasak XIX rinktinės 1932 03 29 rašto, Krokialaukio ir Varėnos I būriuose jau buvo raitelių skyriai. Rinktinės valdybos 1932 05 02 posėdyje į Varėnos I š. būrį priimti: Petras Valakevičius, Kostas Palevičius, Jonas Valakevičius, Boliūs Poškus, Juozas Galatinčius, Juozas Gardziulis, Adolfas Gecevičius. Kandidatai visi jie buvo nuo 1931 m. spalio 7 d. Varėnos I šaulių mišrus choras – 40 dainininkų – scenoje pirmą kartą pasirodė 1932 m. gegužės 15 d. Choras 7 dainas padainavo po vaidinimo. Choro vedėjas – mokytojas ne šaulys J. Augonis. Vakaro pelnas – 127 litai – paskirtas š. namams aptverti.

Antrą kartą 1932 metais rinktinės vadas Petruškevičius būryje lankėsi liepos 15 d. Važinėjo kartu su buvusiu vidaus reikalų ministru Petru Aravičiumi; apžiūrėti statomi šaulių namai, tikintis gauti 9000 Lt pašalpą. Paskelbtas pavojus; per 1 val. 20 min. susirinko 22 šauliai iš 70; daug buvo išvykę darbams. Mat būryje daugiausia jaunimas, o vasarą prasidėjus melioracijos darbams, kone visi šauliai išvykdavo į darbus.

Patikrinimo egzaminą pagal LŠS šaulių karinio parengimo programą 1932 metais išlaikė būrio šauliai: Raminas Gražulis, Juozas Skliutas, Vincas Palevičius, Daminas Oškutis, Juozas Švedas, Adolfas Poškus, Daminas Česnulevičius, Petras Burinskas, Petras Bartkevičius, Motiejus Skliutas, Jonas Skliutas. Būrys 5 metų sukaktį planavo švęsti 1932 m. spalio 30 d., tačiau iškilmės nukeltos į 1933 m. pavasarį – per šaulių namų šventinimą. Deja, š. namų atidarymas nusikėlė net į 1933 m. rudenį. Tačiau dar ne visiškai įrengtuose namuose vyko vakarai, nes jau buvo įrengta salė ir scena, veikė skaitykla, buvo 5 lempų radijo imtuvai. Šauliai laisvesniu laiku prie namų dirbo vakarais. Nuo 1932 m. rugsėjo 5 d. dviem pamainomis – rytais ir vakarais – šaulių namuose vyko Žemės ūkio rūmų surengti mezgimo ir nėrimo kursai. Nuolatinių lankytojų – apie 60. Spalio 3 d. surengta mezgimo ir nėrimo darbelių bei Varėnos ir Nedzingės valsčių gyventojų audinių paroda.

Varšuvos laikraštis „*Gazeta polska*” parašė, esą 1932 m. spalio 26 d. Varėnoje lietuviai mokiniai užpuolę lenkų mokytoją Krajevskį. Varėnos I šaulių būrys dėl to pasiuntė protestą LŠ sąjungai, nes tokio mokytojo ir lenkų mokyklos Varėnoje I nebuvo. Vakaras su vaidinimu šaulių namuose surengtas per Kalėdas. Pelnas skirtas skaityklai – dienraščiams ir žurnalams užsakyti.

Būrys, jo choras ir šauliai ugniagesiai šaulių namuose gražiai sutiko 1933-uosius Naujus Metus. Būrys skaityklai skyrė 50 litų. Namams baigti šauliai pasižadėjo sumokėti po 6 Lt nario mokesčio. Varėnos I š. būrys ir visuomenė pasiuntė sveikinimą LŠS viršininkui Klaipėdos atvadavimo 10-mečio proga. Šaulių choras koncertą surengė vasario 16 d. Rinktinė vasario 21 d. kaip nepersiregistravusį iš būrio išbraukė Petrą Naujalį (išbraukimas pakartotas 1933 05 02 sąraše).

1933 m. kovo 12 d. pirmą kartą tais metais būrį aplankė rinktinės vadas Petruškevičius. Susirinkime dalyvavo 58 šauliai iš 62. Kariuomenėje netarnavę 9 šauliai naujokai laikė karinio parengimo egzaminą. Penki išlaikė gerai, keturi – patenkinamai. Egzaminų komisijoje dar buvo pasienio policijos IV rajono viršininkas ats. kapitonas Tautrimas ir VI rajono viršininkas ats. leitenantas Marčiūnas. Pasak būrio susirinkimo protokolo, būrio bibliotekoje (knygyne) buvo 250 įrištų knygų ir žurnalų komplektų. Knygas ir žurnalus įrišo patys šauliai, tad darbas nekainavo, nors bibliotekos įsteigimas atsiėjo 200 litų. Knygrišiams vadovavo knyginkininkas B. Gražulis. Jau 1933 m. bibliotekai suaukota apie 100 knygų. Į skaityklą atėjo 4 dienraščiai, 7 savaitraščiai ir 11 žurnalų. Būrio ugniagesių komandos turtas vertintas 2 tūkst. litų. Buvo choras. Būriui talkino ne šauliai mokytojas J. Augonis, daktaras A. Grigaitis ir vaistininkas J. Dabkus. Susirinkime kovo 12 d. į b. valdybą išrinkti: A. Ryliškis – pirmininkas, S. Stankevičiūtė – sekretorė, B. Gražulis – knyginkininkas, J. Lapiniauskas – išdininkas, J. Korkutis – turto prižiūrėtojas, kandidatai į valdybą – B. Poškus ir J. Keršys; į revizijos komisiją išrinkti: S. Verseckas, Juozas Poškus, Juozas Palevičius, kandidatas – B. Poškus (LCVA 561-19-144). Būrys turėjo 800 litų skolų. Varėnos sanatorijos vedėjas dr. A. Grigaitis sekmadieniais nuo 14 val. 30 min. š. namų salėje skaitė higienos ir sanitarijos paskaitas. Rinktinės būrių atstovų suvažiavime kovo 26 d. A. Ryliškis išrinktas XIX rinktinės Garbės teismo nariu.

1933 m. rugpjūčio 6 d. būryje lankėsi naujasis XIX rinktinės vadas J. Navikevičius; suruošta karinio parengimo pamoka. Dalyvavo 38 šauliai iš 61; daugelis dirbo ne tik savo laukuose, bet buvo išvykę ir į kitus kaimus. 1933 metais galutinai sutvarkytos ir aptvertos Varėnos I kapinės. Miško medžiagą kapinių tvorai parūpino š. būrys, o toliau tvarkėsi miestelio ir gretimų kaimų gyventojai.

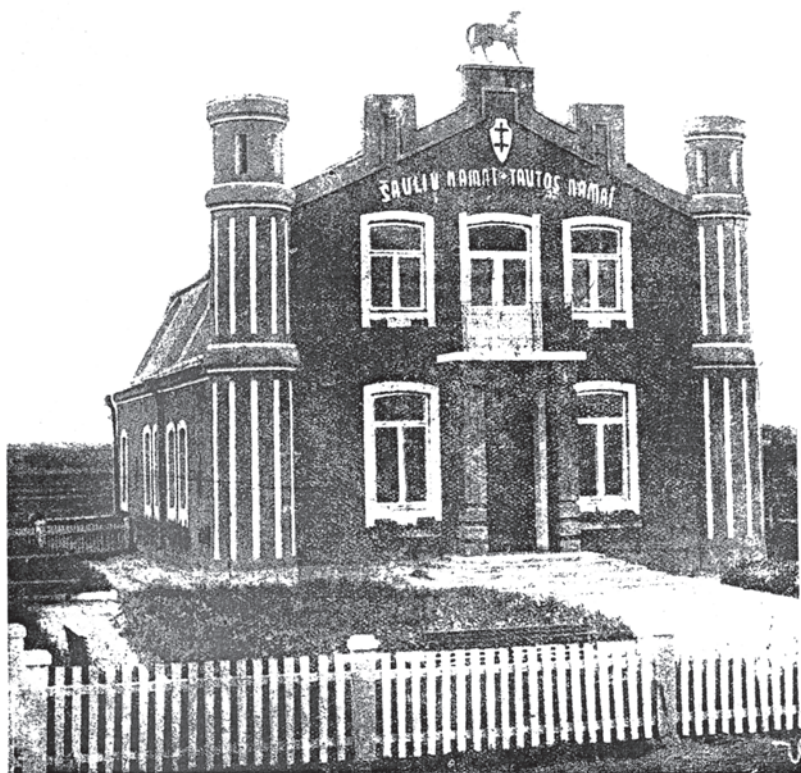
Didelės išskilmės Varėnoje I įvyko 1933 m. rugsėjo 17 d. Nors oras buvo blogas, išskilmės buvo labai įspūdingos. Atvyko aukštų svečių: LŠS Centro Valdybos pirmininkas A. Žmuidzinavičius, LŠS viršininkas M. Kalmantas, šaulių moterų garbės pirmininkė Emilija Putvinskienė, Alytaus karo komendantas Basiulis, apskrities viršininkas Jurgelis, rinktinės vadas Navikevičius, buvęs Alytaus rinktinės vadas Petruškevičius; tarp svečių buvo Kelmės š. būrio valdybos pirmininkas Vytautas Putvinskis. Svečiai nuėjo prie Merkio tilto. Prieš būrio šventę rinktinės vadas Navikevičius patikrino šaulių rikiuotę. Patikrinime dalyvavo 48 šauliai. 11 valandą – pamaldos bažnyčioje, po jų – eiseną į kapines. Ėjo Varėnos I būrio ir į svečius atvykę kaimyninių būrių šauliai (iš kitų būrių atvyko 124 šauliai). Buvo žmonių iš anapus demarkacijos linijos. Paminklą žuvusiems už Lietuvos laisvę kapinėse pašventino kun. Vilutis. Prie naujųjų šaulių namų pasirašius jų priėmimo aktą, Em. Putvinskienė perkirpo kaspiną. Prie Nepriklausomybės paminklo įvyko šaulių paradas, kurį priėmė LŠS viršininkas ir Centro Valdybos pirmininkas. Po parado š. namų kieme vyko iškilmingas posėdis. Apie namų statybą ir šaulių veiklą išsamiai kalbėjo nuolatinis š. būrio valdybos pirmininkas mokyt. A. Ryliškis. Paskui – sveikinimai ir linkėjimai Varėnos šauliams, dovanos, ulonų orkestro muzika, choro dainos. Buvo parduodami metaliniai ženkleliai su jame pavaizduotais š. namais. Gaila, ženklelio atvaizdo niekur neteko matyti. Tikriausiai tų ženklelių buvo mažai pagaminta. Ženklelis neminimas 1993 metais išėjusioje Algimanto Astiko knygoje „Lietuvos ordinais, medaliai ir ženkleliai 1918-1940”.

Pasak „Trimito” 1933 m. Nr. 38, atidaryti Varėnos I šaulių namai buvo tautos tvirtovė pafrontėje. Jie buvo bene tretieji šaulių namai šalies provincijos miesteliuose – po Kelmės ir Anykščių. Š. namus apipa-vidalinti iš lauko ir vidaus padėjo dailininkas Jonas Burba. Lietuvos ka-

riuomenės revizorius namus 1935 m. įvertino 60 tūkst. litų. Kadangi statybai daug talkino patys šauliai, tai būrys per savo kasą, įskaitant įvairias pašalpas ir aukas, statybai išleido 40 tūkst. litų. Kiemo patvoriai vėliau apsodinti žirnmedžiais. Šaulių namuose savo vakarus rengė ir Varėnos I žydai. Einant II pasaul. karo frontui, 1944 m. liepos mėnesį, sudegus Varėnos I bažnyčiai, namuose įsikūrė maldos namai, išbuvę čia beveik pusketvirtų metų. Šaulių namai 1948 metais tapo miestelio kultūros namais, tačiau po trejų metų sudegė. Dabar jų vietoje stovi A. Rylišio vidurinės mokyklos naujesnysis pastatas.

1933 metais šaudymuose dalyvavo Varėnos I būrio 52 šauliai: Vincas Kumpa; Bolius Poškus, Damino; Juozas Korkutis; Vincas Rutkauskas; Juozas Vėlyvis; Aleksas Arasimavičius; Simas Kaziulionis; Vaitiekus Korkutis; Daminas Česnulevičius; Petras Vėlyvis; Jonas Palevičius; Vincas Keršys; Zenonas Miklušis; Raminas Gražulis; Petras Gražulis; Motiejus Skliutas; Tomas Tamulevičius; Stasys Muraška; Jonas Skliutas; Feliksas Baublys; Romas Baublys; Bolius Kamarauskas; Bolius Poškus, Vinco; Petras Galumbauskas; Petras Linkevičius; Daminas Oškutis; Antanas Tamulevičius; Petras Garnevičius; Juozas Palevičius; Antanas Galumbauskas; Adolfas Akstinas; Petras Bernatavičius; Aleksandras Lapurka; Juozas Keršys; Juozas Junča; Julius Baublys; Aleksandras Špokas; Daminas Puodys; Vincas Poškus; Antanas Bužinskas; Kostas Bucelevičius; Andrius Ryliškis; Juozas Savickas; Petras Lapinskas; Pranas Savickas; Jonas Česnulevičius; Jonas Smolenskas; Bolius Poškus, Adomo; Vincas Palevičius; Jonas Dobrodziejus; Jonas Gardziulis; Alfonsas Karpavičius (LCVA 561-17-120).

Nemažų pakitimų būrio asmeninėje sudėtyje buvo 1934 metais. XIX rinktinės valdybos vasario 6 d. posėdyje į būrį priimti šauliai: Julius Baublys, Kostas Bucelevičius, Romas Baublys, Aleksandras Bakšys, Feliksas Česnulevičius, Aleksas Arasimavičius, Zenonas Miklušis, Stasys Muraška, Simonas Poškus, Aleksandras Špokas, Juozas Kaziulionis, Bolius Kamarauskas, Tomas Tamulevičius, Juozas Skliutas, Antanas Gražulis, Raminas Gražulis, Vaclovas Degutis, Albinas Grigaitis (buvęs Lietuvos kariuomenės gydytojas A. Grigaitis, 1926 m. rudenį atidarius Valstybinę Varėnos džiovininkų sanatoriją, paskirtas jos direktoriumi); Feliksas Baublys nepriimtas (pirmieji šeši priimti ir F. Baublys – iš

Varėnos I šaulių namai

Salovartės; F. Česnulevičius vėliau gyveno Ežeriekuose). Tame pačiame rinktinės posėdyje už neveiklumą išbraukta 10 būrio šaulių: Stasys Reimeika, Jonas Valakevičius, Silvestras Verseckas, Jonas Fultinavičius, Vacloas Matulevičius, Juozas Švedas, Kostas Palevičius, Pranas (iš tikrųjų Jonas) Keženius, Pranas Šabrauskas, Alfonsas Karpavičius. Balandžio 5 d. ir birželio 12 d. už neveiklumą rinktinė iš šaulių išbraukė Petrą Fultinavičių ir Bronių Baranauską. Kaip matome, tarp išbrauktųjų yra vienas pirmųjų būrio šaulių, Lietuvos nepriklausomybės medaliu apdovanotas J. Švedas, buvę būrio aktyvistai J. Keženius ir A. Karpavičius...

Užumelnyčio kaime gyvenęs Pranas Šabrauskas kilęs iš Okupuotos Lietuvos. Su tėvu buvęs partizanas. Tėvas lenkų nužudytas. Lenkams okupavus tėviškę, pabėgo į Neprikl. Lietuvą, savanoriu stojo į kariuomenę, nors savanorių kūrėju vėliau nebuvo pripažintas. Paleistas į atsargą grįžo tėviškėn, bet po kelerių metų ištremtas. 1931 metų rudenį persikėlė į Biržų apskritį ir prisiregistravo XVIII Biržų rinktinės Kupreliškio š. būryje (LCVA 561-19-91). Iš VI Ukmergės rinktinės 32 Šešuolėlių būrio į Varėnos I būrį atvykęs Domas Sikorskis, pametęs šaulio liudijimą, 1934 m. taip pat buvo išbrauktas, bet jam, kaip pavyzdingam šauliui, narystė atstatyta: šaulio liudijimas greičiausiai pradangintas per būrių susirašinėjimą. Nario liudijimą 1934 metais buvo pametęs Daminas Česnulevičius (skelbimas „Trimito“ Nr. 45; toks skelbimas žurnale kainuodavo 3 Lt; naujas liudijimas būdavo išrašomas, išpirkus 2,50 Lt žyminį ženklą; keičiant susidėvėjusį liudijimą, užtekdavo apmokėti 25 ct šaulių rinkliavos ženklelį).

1934 m. pradžioje būriui leista platinti atvirukus-vinjetes, į kurias sudėtos paminklo žuvusiems karžygiams, šaulių namų ir kitos nuotraukos. Pajamos skirtos š. namų reikalams. Balandžio 15 d. didž. kunigaikštienės Birutės ulonų pulko liktinių puskarininkių grupė Varėnos I š. namų salėje vaidino „Išgamą“. Šokiams grojo ulonų dūdų orkestras. Vakarą pilnas atiduotas š. būriui. Pasak XIX rinktinės būrių atstovų suvažiavimo 1934 11 01 ataskaitos, Varėnos I būryje 1933 metais skaitytos 8 paskaitos, 1934 m. – 9; švenčių buvo atitinkamai 3 ir 3, vakarėlių – 8 ir 8, gegužinių – 2 ir 1. Uniformas turėjo 8, kepures – 10 šaulių. Moterys prie būrio sudarė atskirą skyrį.

1935 m. kovo 21 d. Varėnos I šauliai, kitos organizacijos ir daugybė žmonių, ulonų orkestrui grojant, miestelio gale pasitiko į Vilniaus Rasų kapines vežamą įžymaus Lietuvos visuomenės veikėjo Petro Vileišio kūną. Prie Nepriklausomybės paminklo karstą pasitiko bažnytinė procesija. Čia kalbėjo šaulys Zavistanavičius. Eglaitėmis iškaišytu ir tautinėmis vėliavomis papuoštu keliu karstas iš lėto toliau slinko pro išpūdingai parengtus vartus ir sustojo ant Merkio tilto. Artindamiesi prie demarklinijos, šauliai nusiėmė nuo pečių ginklus. Po trumpų Varėnos I klebono Vilučio maldų automobilis pervažiavo į Mitrauką, ir lenkai tilto vartus tuojau užrakino... Balandžio 7 d. Varėnoje I gastroliavo Valstybės

Alfabeto raidė: E-11
1619

Šaulio

eilinis Julius Baublys Jurgio
(eilinis, vardas, pavardė, tėvo vardas)

TARNYBOS LAPAS

Tarnybos pradžia 19 ³⁴ m. vasarą mėn. E d. 11 rinktinėje.

Baigtas 19 ____ m. ____ mėn. ____ d. ____ rinktinėje, Nr. ____

Varėnos I būrio šaulio Juliaus Baublio iš Salovartės tarnybos lapo viršelį

teatras iš Kauno. Š. namų salėje (250 vietų) vaidinta Petro Vaičiūno 5 v. komedija „Naujieji žmonės“. Visi bilietai parduoti. Kiek prastokas buvo apšvietimas žibalinėmis lempomis.

B. susirinkime balandžio 28 d. pažymėta, kad š. būrio namai yra miestelio lietuviškos kultūros židiny. Buvo 12-kos instrumentų dūdų orkestras, kainavęs 2293,57 Lt, scenos mėgėjų būrelis ir kt. Tačiau būrio biudžetą slėgė 3600 litų skolų. Į naująją būrio valdybą išrinkti A. Ryliskis, Vl. Čepelis, S. Balkelis, J. Venckus ir J. Korkutis. Gegužės 19 d. Alytuje pašventinta pirmoji Lietuvoje šaulių moterų vėliava; ją įsigijo XIX Alytaus rinktinės moterų komitetas. Iškilmingame posėdyje perskaitytas ir Varėnos I šaulių moterų sveikinimo raštas. Valstybės teatras perpildytoje Varėnos š. namų salėje gegužės 26 d. vaidino F. Šilerio tragediją „Klasta ir meilė“.

1936 metais iki rugsėjo vidurio į būrį atvyko 14 šaulių, iš būrio išvyko 8. Būrys turėjo 15 sportininkų, futbolo komandą, kroketą. Dar tebebuvo nuo š. namų statybos likusi 3600 litų skola. Būrio 9 metų sukakties minėjime ir šaulių priesaikoje spalio 18 d. dalyvavo rinktinės vadas Basilius. Kaip paprastai, mitinguota prie Nepriklausomybės paminklo, šaulių namuose išklausyti sveikinimai. Pagal rinktinės 1936 11 30 įsakymą, Varėnos I būrin priimti kandidatai: Stasys Balkelis (Balkevičius), Zigmąs Varanauskas, Domąs Kulikauskas, Aleksas Barauskas, Jonas Bagdzevičius, Bronius Baranauskas, Povilas Jasiūnas, Stasys Jasaitis, Antanas Jonas Raudys, Vincas Šilva, Vincas Subačius, Petras Ardavičius, Aleksas Važgys, Antanas Jonaitis, Antanas Jurgaitis (Jurgelionis), Jeronimas Lukša, Jonas Bartkevičius, Juozas Vėlyvis, Ona Bružauskienė, Ona Fultinavičienė, Agnė Žylaitė.

Rimtus darbus atlikti būrio taryba (A. Rylškis, Povilas Jasiūnas, Stasys Balkevičius, P. Garnevičius, Antanas Jurgelionis) užsibrėžė 1937 m. vasario 11 d. posėdyje. Nutarta vasario-gruodžio mėnesiais surengti 10 vakarų (numatytos konkrečios dienos), iš Kauno pakviesti Valstybės teatrą. Spalio 17 d. surengti būrio 10-mečio minėjimą. Sutvarkyti mirusių šaulių kapus, kartu su moterų šaulių būriu tam reikalui surinkus aukų. Būrio taryba perrinkta susirinkime vasario 14 d. Į ją įėjo: J. Vencus, P. Jasiūnas, J. Butkus, Z. Kunickas, kandidatai – Vincas Palevičius ir Petras Oškutis; naujoji revizijos komisija: dr. A. Grigaitis, A. Kunca, Jaskelevičius, kandidatai – S. Balkevičius-Balkelis ir Čepukaitis. Į rinktinės būrių atstovų suvažiavimą išrinktas K. Skinkis. B. vadas – A. Rylškis (susirinkimą protokolavo Jeronimas Lukša). Rinktinės 1937 10 12 įsakymu šaulys Simas Kaziulionis už nedrausmingumą ir nemandagų elgesį su būrio vadu per manevrus rugsėjo 19 d. nubaustas 3 paromis daboklės ir įspėtas, „kad pasikartojus bus atiduotas pulko teismui ir išmestas iš šaulių tarpo“. Į būrio šaulius ilgokai buvo isimaisę keli po grindžio komunistai. Tarp šaudžiusiųjų būryje 1937 m. rugsėjo mėnesį buvo Levas Paulauskas, būsimasis enkavedistas, taip pat šauliai iš Salovartės: Kostas Bucelevičius, Jonas Dobrodziejus, Julius Baublys, Aleksandras Bakšys, Romas Baublys (LCVA 561-19-225).

Dešimtmetį būrys šventė lapkričio 14 d. Varėnos I miestelis pasi-puošė vėliavomis. Buvo svečių iš Kauno ir Alytaus. Prie Nepriklau-

somybės paminklo būriui įteikta Saugumo departamento ypatingojo skyriaus dovana – 10 šautuvų. LŠS vado pavaduotojas Kazitėnas priėmė šaulių parą. Būrys kapinėse pagerbė žuvusius karius ir mirusius šaulius; klebonas Ignas Urbonavičius pašventino kuklius paminklus. Po iškilmingo posėdžio šaulių namuose bendroje vakarienėje dalyvavo 165 asmenys. Pasak „Trimito“ 1937 m. Nr. 49 pateiktos statistikos, per 10 metų būrys savo jėgomis surengė 75 vakarus, 60 įvairių minėjimų, buvo 8 ekskursijos; per tuos metus skaityta 30 higienos paskaitų gyventojams bei įvyko 45 kitos įvairių specialistų paskaitos, veikė treji kursai. Buvo 600 tomų biblioteka. Rinktinė 1937 12 19 iš būrio išbraukė Joną Gardziulį (mirusį), kažkurį Bolių Poškų, Adolfą Akstiną, Jurgį Tamošiūną.

1938 02 01 būryje buvo 8 valdiški vokiški šautuvai ir 10 belgiškų (pastarieji – galbūt lapkričio 14 d. gauta dovana? – V. Č.). Dar buvo 2 surūdiję nuosavi rusiški šautuvai (Juozo Lapiniausko ir Jono Bartkevičiaus) ir 1 nuosavas surūdijęs vokiškas šautuvas (Adolfo Gecevičiaus) bei 8 nuosavi revolveriai. A. Ryliškis atsiminimų knygoje „Fragmentai iš praeities miglų“ (Chicago, 1974) p. 239 rašė, kad būrys kažkuriais metais dar turėjęs lengvąjį kulkosvaidį „Bmo“ ir dėžę granatų. Rinktinės vadas būrio šauliui ats. leitenantui A. Kuncai balandžio 14 d. pareiškė papeikimą už tai, kad šis, nesilaikydamas nustatytos tvarkos, sausio 27 d. nusiuntė korespondenciją į „Trimitą“, norėdamas pakenkti būrio vado A. Ryliškio autoritetui... Birželio 6 d. būryje vyko šaudymas kovos šovininiais.

1939 m. sausio mėnesį į naują tarnybos vietą atvyko Lekėčių (Šakių raj.) šaulių būrio vadas Kazys Čepas; Varėnoje I jis paskirtas miškų urėdu. Vincas Kumpa nuo lapkričio 1 d. priimtas į pasienio policiją. Pasak b. vado A. Ryliškio 1939 12 15 raporto XIX rinktinės vadui, būryje tais metais surengtos 58 karinio parengimo pamokos: 41 pamokoje dėstė Dotnuvos žemės ūkio akademijoje gyvenęs ats. jaun. leit. Vincas Kazlauskas, o 17 pamokų dėstė pats b. vadas (LCVA 561-19-331).

1940 m. pradžioje būrio taryboje buvo Andrius Ryliškis, Bolius Poškus, Marcelinas Kilas, Juozas Leščinskas ir Vincas Kazlauskas. Sausio 14 d. posėdyje taryba numatė pagal sąmatą būrio orkestro vedėjui ir instruktoriui einamiesiems metams skirti 600 litų. Būrio veiklos 1939 metais apžvalga pateikta susirinkime 1940 m. sausio 21 d. Būrys 1939 m. surengė 8 viešus vakarus – š. namų scenoje pastatė 4 dramas ir 4 kome-

dijas; lankėsi Valstybės teatras. Būrio išlaikoma skaitykla-biblioteka šaulių namuose atidaryta kasdien po 15 valandos. Buvo 5 lempų radijo imtuvai. Praėjusiais metais pusė būrio šaulių su orkestru dalyvavo LŠS 20-mečio šventėje Kaune. Orkestras repeticijoms važinėjo į Merkinę. Dėl LŠS jubiliejaus šventės būrys turėjo 400 Lt kitų išlaidų. Dauguma šaulių įsigiję uniformas, o orkestrantams uniformoms duota po 15 Lt pašalpų iš būrio lėšų. Į naują b. tarybą išrinkti: Juozas Mickus, Antanas Lesiūnas, Juozas Keršys, Marcelinas Kilas, kandidatai – Petras Kaliūnas ir Bolius Kamarauskas; išrinkti į revizijos komisiją: buvęs jos pirmininkas Stasys Balkelis, Juozas Germanas, Antanas Jurgelionis, kandidatai – Jokūbas Špikas ir Bolius Kamarauskas. Švęsti Vasario 16-ąją būrys nutarė organizuotai vykti į Varėną II (LCVA 561-19-329).

Beje, pastačius šaulių namus, Valstybės teatro artistai iš Kauno į Varėną I atvykdavo kone kasmet. Paskutinį kartą teatro drama gastrolių atvyko 1940 m. birželio 22 d. Vakare publikos buvo skystokai.

Varėnos I š. būrio moterų skyrius formaliai įsteigtas 1930 m. pavasarį (pasak LCVA 561-2-850, skyrius įsteigtas netgi 1928 metais), tačiau bent porą metų jis merdėjo. Tik mokytojos Sofijos Stankevičiūtės iniciatyva 1933 m. birželio 15 d. skyrius atgaivintas. Jame buvo 12 moterų; skyriaus valdybos pirmininkė – S. Stankevičiūtė. Iš pradžių skyriuje jokių sekcijų nebuvo; pirmiausia įsteigta sporto sekcija. 1933 m. liepos 2-3 d.d. Kaune vykusiame pirmajame visuotiniame šaulių moterų skyrių atstovių suvažiavime Varėnos I šaulėms atstovavo S. Stankevičiūtė ir moterų skyriaus sekretorė Pranė Galinaitė (LCVA 561-2-850).

Moterų b. vade nuo 1937 m. sausio 15 d. buvo Apolonija Jasiūnienė. Rinktinės 1938 04 14 įsakymu A. Jasiūnienė jai prašant nuo kovo 8 d. atleista ir eiti vadės pareigas pavesta Onai Kyguolytei-Balkelienei.

1939 metais vykusioje maisto bei drabužių tiekimo akcijoje Varėnos I šaulės nedalyvavo. Pasak tuometinės moterų šaulių vadės V. Balkuvienės 1940 01 20 pranešimo rinktinės vadui, neveikė ir sanitariiniai punktai. Paštuose šaulės moterys nepadėjo, nes tinkamų tokiam darbui nebuvo (LCVA 561-19-325). 1940 m. sausio mėnesį šaulių moterų būryje buvo 14 šaulių ir 10 kandidačių. Išsamesnio moterų šaulių sąrašo nėra. Būryje 1940 m. sausio pradžioje buvusi šaulė Germanienė.

Puvočių būrys

Puvočių kaime dešiniajame Merkio krante 1929 m. sausio 13 d. įvyko Puvočių šaulių būrio steigiamasis susirinkimas. Jį sukvietė ir atidarė XIX Alytaus rinktinės vadas Petruškevičius. Išrinkta būrio valdyba pasiskirstė pareigomis: valdybos pirmininkas – Alfonsas Pačkauskas, sekretorius – Pranas Janušauskas, išdininkas – Jonas Jaskelevičius; b. vadas – pasienio policijos III rajono viršininkas Juozas Budrevičius, vado padėjėjas – Jonas Dvareckas. Revizijos komisija: Juozas Tamulevičius, Vladas Petrauskas, Antanas Radzevičius, Vincas Pačkauskas, Viktoras Bingelis ir Petras Naujalis. Į būrį stojo 56 asmenys: pulkininkas leitenantas Bronius Bilmanas, Boliaus; Juozas Budrevičius; Pranas Janušauskas, Aleksandro; Marytė Janušauskaitė; Jonas Dvareckas, Jono; Julius Jevaišis; Kazys Jevaišis, Juliaus; Bronius Čiras, Mykolo; Juozas Bujanauskas, Prano; Pranas Kvaraciejus; Vincas Kvaraciejus; Liudvikas Lučinskas, Vinco; Jonas Barysas; Vincas Pačkauskas; Viktoras Barysas, Tomo; Gasparas Jakavonis; Petras Makselė; Juozas Jakimonis, Ipolito; Jonas Krušas, Martyno; Jonas Baranauskas, Tomo; Juozas Tamulevičius, Juozo; Jonas Česnulevičius; Antanas Venclovas, Prano; Petras Tarnauskas, Vinco; Kazys Jaskelevičius, Vinco; Vincas Kudarauskas, Cezario; Matas Geina, Jokūbo; Jonas Pangonis, Kazio; Alfonsas Pačkauskas, Tomo; Vladas Matuiza, Benedikto; Jonas Bagdzevičius; Antanas Stanevičius; Petras Kvaraciejus; Karolis Sinkevičius, Karolio; Jonas Bingelis, Jurgio; Petras Bingelis; Viktoras Bingelis, Motiejaus; Jonas Navickas, Juliaus; Antanas Daukšys; Adomas Bingelis, Tamošiaus; Pranas Bingelis, Motiejaus; Karolis Graužys, Tamošiaus; Petras Valentukevičius, Viktoro; Petras Naujalis, Vlado; Juozas Davidonis, Juozo; Dionyzas (Divas) Baniulis, Vinco; Antanas Radzevičius, Domininko; Julius Vitkauskas, Jono; Viktoras Čaplikas; Jurgis Vitkauskas; Izidorius Vitkauskas, Felikso; Jonas Jaskelevičius, Vinco; Vladas Petrauskas, Vinco; Kostas Auryla, Antano; Vladas Jakavonis; Jonas Bingelis, Motiejaus. Daugelis šaulių anksčiau priklausė 302 Merkinės būriui.

B. valdyba 1929 01 16 posėdyje oficialiai į šaulius kandidatus nuo sausio 13 d. priėmė 28 asmenis. Be išvardintų žmonių, sausio 13 d. susirinkimo protokole dar yra Leonardas Kaziukevičius, Jono ir Mykolas

Bilinskas, Izidorius (LCVA 561-19-824). XIX rinktinės 1929 01 21 įsakymu Puvočių b. vadu nuo sausio 13 d. paskirtas Juozas Budrevičius, o jo pavaduotoju – Jonas Dvareckas.

Visuotinis susirinkimas sausio 20 d. papildė būrio valdybą. Į ją dar išrinkti Juozas Tamulevičius, Petras Kvaraciejus, Viktoras Barysas, Izidorius Vitkauskas, Juozas Jakimonis ir Bolius Jurkevičius, Nikodemo (pastarojo tarp būrio narių anksčiau nebuvo). Iš revizijos komisijos išstojus Juozui Tamulevičiui, kandidatais į komisiją išrinkti Vaclovas Jevaišis, Adomo (jo irgi nėra būrio narių sąrašuose), Pranas Kvaraciejus ir Kazys Jevaišis. Visi šauliai sutiko iki vasario 16 d. įsigyti uniformas, kepure ir diržus (!). B. valdyba balandžio 3 d. į būrį priėmė 22 žmones: dalį esančių sausio 13 d. sąraše, dalį naujų – Marijoną Karsokaite, Michaliną Volungevičiūtę, Vincą Akstiną, Konstanciją Jurkevičiūtę, Florijoną Turonį, Jono, Joną Čapliką, Juliją Čapliką, Petrą Vasiliauską, Prano. Du Puvočių būrio šaulius – Matą Geiną ir Antaną Radzevičių – XIX rinktinės valdyba 1929 m. gegužės 3 d. nutarimu apdovanojo Lietuvos nepriklausomybės 10-mečio medaliais.

Pasak 1929 m. birželio 16 d. būrio susirinkimo protokolo, vykti į LŠS 10-mečio šventę Kaune birželio 22-24 d.d. užsirašė 15 šaulių, tarp jų anksčiau neminėti Rokas Ikašala ir Pranas Janavičius, Liucijono (vėliau norinčių vykti į Kauną skaičius sumažėjo iki 8-nių). Iš Merkinės iki Alytaus šauliai turėjo vykti autobusu, iš Alytaus į Kauną – traukiniu; rinktinės vadas Alytuje šaulius suskirstys į kuopas. Rinktinės liepos 8 d. įsakymu būrio vadas Juozas Budrevičius nuo pareigų nušalintas ir vadu nuo liepos 1 d. paskirtas Jonas Dvareckas. Nuo rugsėjo 8 d. pasikeitė būrio valdyba: pirmininkas – Alfonsas Pačkauskas, sekretorius – Juozas Tamulevičius, nariai – Jonas Dvareckas ir Jonas Krušas. B. valdyba tą pačią dieną į kandidatus priėmė Bonifacą Benetį (nuo liepos 26 d.), Adolfą Čiurlionį, Romą Čiurlionį, Liudviką Bingelį, Miką Bingelį, Klimą Navicką, Malviną Bingelytę, Bronę Bingelytę, Janę Bingelytę ir Juozą Daukšį (visus nuo rugpjūčio 29 d.). Po kurio laiko 44 šauliai gavo narių liudijimus, nors 7 iš jų 1930 m. sausio 27 d. buvo išbraukti. Du – Vincas Kudarauskas ir Mykolas Bilinskas – išvyko į kariuomenę, Antanas Radzevičius – į Liškiavos būrį, Juozas Davidonis – į Varėnos I būrį. Neaišku, kuriuo metu būrio valdybos pirmininku tapo Vaclovas Jevaišis.

Susirinkime 1929 m. rugsėjo 15 d. išrinktas LDK Vytauto mirties 500-ųjų metinių paminėjimo komitetas: Bronius Čiras, Juozas Tamulevičius, Jonas Bingelis, Vaclovas Jevaišis, Mykolas Bilinskas. Būrio valdyba į kandidatus priėmė Stasį Mugenį ir Stasį Janušą, o Vincą Akstiną, Jurgį Vitkauską, Marijoną Karsokaite, Michaliną Volungevičiūtę ir Konstanciją Jurkevičiūtę, nelankiusius susirinkimų ir neatlikusius šaulio pareigų, išbraukė (į būrį jie buvo priimti balandžio 3 d.). Šauliai Adomas Bingelis, Jonas Navickas, Jonas Bingelis ir Viktoras Bingelis 1929 metais gavo liudijimus, suteikiančius teisę laikyti vokiškus šautuvus; teisę laikyti šautuvą turėjo ir Pranas Bingelis.

B. susirinkimas spalio 6 nutarė bausti šaulius, kurie nelankys susirinkimų: pirmą kartą – viešas papeikimas, antrą kartą – 5 Lt pabauda, trečią kartą – pašalinimas iš būrio; 5 litų pabaudą galima pakeisti 2 val. „po šautuvu“. Būrį iš Jono Dvarecko nuo 1929 m. spalio 10 d. perėmė pasienio policijos rajono viršininkas ats. kapitonas Stasys Janušas. Spalio 11 d. būryje surengtas šaudymas kovos šovininiais iš 100 metrų atstumo ir sporto patikrinimas. Tai atliko rinktinės vadas Petruškevičius. B. valdyba spalio 20 d. iš kandidatų į šaulius priėmė 45 asmenis. XIX rinktinės 3 kuopos vadas 1929 m. gruodžio 2 d. įsakė Puvočių b. vadui, kad gruodžio 15 d. 9 val. ryto užimtų gynimosi poziciją manevrams – teks ginti kelią iš Merkinės į Bingelius.

Konkretesnių žinių apie būrio šaulius pateikiama ne vėliau kaip 1929 m. pabaigoje sudarytame būrio narių sąrašė (45 vyrai, LCVA 561-17-118). Sąrašė nurodyta šaulių gyvenamoji vieta ir užsiėmimas. Iš 45 šaulių 23 buvo pasienio policininkai: Karolis Stoškus, Puvočiai; Rokas Ikasala, Puvočiai; Alfonsas Pačkauskas (kilęs iš Kabelių); Jonas Dvareckas, Puvočiai; Jonas Krušas, Puvočiai; Dionyzas Baniulis, Puvočiai; Antanas Radzevičius, Merkinė; Matas Geina, Žeimiai; Juozas Bujauskas, Puvočiai; Jonas Pangonis, Puvočiai; Leonardas Kaziukevičius (kilęs iš Perlojos); Petras Tarnauskas, Kaibučiai; Juozas Davidonis (atvykęs iš Varėnos I); Kazys Jaskelevičius, Puvočiai; Jonas Baranauskas, Mardasavas; Kostas Auryla, Mardasavas; Adolfas Volungevičius, Noruliai; Karolis Grauzys, Kaibučiai; Petras Valentukevičius, Utiėka; Vladas Matuiza, Kaibučiai; Antanas Venclovas, Mardasavas; Petras Vasiliauskas, Trasninkas; Pranas Janavičius, Trasninkas. Jonas Jaskelevičius

buvo Merkinės valsčiaus viršaitis, Vladas Petrauskas – valsčiaus sekretorius, o Puvočiuose gyvenęs Bronius Čiras – valsčiaus valdybos tarnautojas; Pranas Janušauskas – Puvočiuose gyvenęs šoferis, Florijonas Turonis – Trasninke gyvenęs stalius. Likusieji 17 – žemdirbiai: iš Puvočių – Vaclas Jevaišis, Juozas Tamulevičius, Vincas Kudarauskas, Kazys Jevaišis; iš Trasninko – Bolius Jurkevičius; iš Kasčiūnų – Vincas Lučinskas, Juozas Jakimonis, Viktoras Barysas; iš Mardasavo – Jonas Bingelis, Jurgio; iš Jablanavo – Julius Vitkauskas; iš Bingelių – Mykolas Bilinskas; iš Purplių – Karolis Sinkevičius, Viktoras Bingelis, Motiejaus, Jonas Bingelis, Motiejaus, Adomas Bingelis, Pranas Bingelis, Motiejaus, Jonas Navickas, Juliaus.

XIX rinktinė 1930 m. sausio 21 d. Puvočių b. valdybai išsiuntė raštą (panašūs raštai išsiuntinėti ir kitiems būriams), kuriame prašyta iki vasario 16-20 d.d. prisiųsti 150 litų rinktinės orkestro instrumentams pirkti. Jie kainuos apie 3500 litų; pirkti numatoma apie vasario 25 d. Tačiau būrys neturėjo pinigų. Iki birželio 28 d. pasiūsta tik 30 Lt, likusieji 120 Lt nusiųsti 1931 metais. Lietuvos šaulių sąjungos Centro Valdyba Puvočių būrį patvirtino 1930 m. sausio 24 d. ir apie tai paskelbė balandžio 15 d. įsakyme. 1930 m. sausio mėnesį (protokole diena neįrašyta) būrys išrinko naują valdybą: Juozą Tamulevičių, Joną Dvarecką ir Joną Jaskelevičių (dar balotiravosi Karolis Stoškus ir kiti 3 šauliai); į revizijos komisiją išrinkti: Bronius Bilmanas, Vladas Petrauskas, Bronius Čiras; balotiravęsi į valdybą ar į revizijos komisiją liko kandidatais į tuos organus.

1930 01 25 b. vadas Stasys Janušas, v-bos sekretorius Juozas Tamulevičius ir šaulys Jonas Dvareckas surašė aktą, kad Tautos šventės iškilmėms iš Perlojos š. būrio 1929 m. rugpjūčio 15 d. pasiskolinta 12 vokiškų 1898 m. pavyzdžio 1913-1916 m. gamybos šautuvų. Pafrontės šaulių kuopos vado parėdymu jie perėjo Puvočių būrio žinion. Dėl surūdijimo, sužalojimų ir kt. visi ginklai priskirti 3-iai rūšiai (ginklus skolinosi buvęs b. vadas Jonas Dvareckas).

1930 m. sausio 27 d. b. valdybos posėdyje kaip nedrausmingi iš šaulių tarpo išbraukti: Viktoras Bingelis, Jonas Bingelis, Pranas Bingelis, Adomas Bingelis, Jonas Navickas, Klimas Navickas; Karolis Sinkevičius išbrauktas kaip įtartas vagyste ir baustas kalėjimu; už susirinkimų nelankymą ir nario mokesčio nemokėjimą išbraukti: Vincas Kvaracie-

jus, Jonas Bingelis, Jurgio, Vaclo Lekavičius, Adolfas Čiurlionis, Malvina Bingelytė, Bronė Bingelytė, Janė Bingelytė, Juozas Daukšys, Juozas Bingelis, Viktoras Klimušauskas ir Mykolas Bukša (t.y. dalis priimtų tik 1929 m. rugsėjo 8 d.). Atrodo, būrio valdybos nutarimo rinktinės valdyba tvirtinti neskubėjo, nes Viktoras Bingelis, Pranas Bingelis ir Jonas Bingelis už triukšmo sukėlimą ir šaulio vardo žeminimą rinktinės vado gegužės 31 d. įsakymu nubausti 10 valandų „po šautuvu“; praskaltėliai bausmę atliko iki gegužės 19 d. (įsakyme faktas patvirtintas atgaline data). Vasario mėnesį į būrį iš Meškučių būrio atsikėlė Grigalius Jakavonis. „Trimitą“ 1930 metais būryje buvo užsisakę Adomas Baublys, Karolis Graužys, Jonas Baranauskas, Stasys Janušas, Petras Tarnauskas, Karolis Stoškus ir Matas Geina.

1930 m. antrą pusmetį būryje buvo 46 nariai – 42 šauliai rikiiai ir 4 ne rikiiai. B. vadas S. Janušas, pasienio policijos III rajono viršininkas, gyveno Mardasave. Būrys turėjo 13 vokiškų šautuvų (vienas – 1891 m. rusiško pavyzdžio, tačiau pagamintas Vokietijoje). Sportu būryje tuo metu užsiėmė 21 vyras: buvo dviratininkų komanda (9 žmonės) ir 12-kos narių lengvosios atletikos (sakalų gimnastikos) komanda. Spalio 12 d. prie 5 pėstininkų pulko prasidėjo kursai šaulių būrių vadams; iš Puvočių būrio turėjo vykti vienas šaulys. S. Janušą b. vado pareigose 1930 m. pabaigoje yra pavadavęs Julius Jevaišis (jis gruodžio 31 d. dalyvavo rinktinės būrių vadų suvažiavime Alytuje).

1931 m. vasario 24 d. Puvočių būrys pranešė XIX rinktinės vadui, kad surinkta 120 litų rinktinės namų fondui (1,15 Lt atskaičiuota už persiuntimą). Aukos rinktos mainais į Vl. Putvinskio portretus. Iš rinktinės būrys buvo gavęs 15 didelių ir 100 mažų portretų; pritrūko 4 didelių ir 40 mažų. Aukų rinkėjai pažadėjo paveikslus pinigų aukotojams atiduoti vėliau (trūkstantus paveikslus rinktinė išsiuntė kovo 14 d.). Kovo 9 d. rinktinė būriui pasiuntė 5 angliškus šautuvus; žinoma, ginklai nebuvo nauji, kai kur gerokai aprūdiję.

Būrio visuotiniai susirinkimai kartais vykdavo Merkinėje, pvz., valsčiaus valdybos salėje; šiaip susirinkimui ar suėjimui naudotasi kurio nors šaulio butu. Susirinkimą Merkinėje 1931 03 08 atidarė b. vadas S. Janušas. Į b. valdybą išrinkti: pirmininkas – Kazys Jaskelevičius (Mardasavas), iždininkas – Jonas Jaskelevičius, sekretorius – Bronius Čiras, kan-

didatai į valdybą – Vladas Matuiza ir Julius Jevaišis. Susirinkime balandžio 15 d. kandidatais priimta 14 asmenų. B. valdybos pirmininku pasirašęs J. Janulevičius balandžio 21 d. pranešė rinktinės vadui, kad iš šaulių ne rikių sudaryta komisija Mardasavo kaime esantiems karių kapams prižiūrėti. Komisijos pirmininkas – Vladas Jevaišis, sekretorius – Viktoras Barysas, išdininkė – Marijona Janušauskaitė. Su savo nutarimais nuolat vėluojanti XIX rinktinė kovo 8 d. išrinktą būrio valdybą patvirtino birželio 5 d. Būrio šaulys Juozas Pinkevičius 1931 m. vasarą persikėlė į Akmens būrį (rugpjūčio 15 d. jau buvo ten). Į kitą tarnybos vietą išvykęs b. vadas Stasys Janušas nuo lapkričio 25 d. atleistas iš pareigų, o į jo vietą paskirtas buvęs vado pavaduotojas Vincas Volungevičius. Rinktinės vadas lapkričio 27 d. tikrino būrio šautuvus. B. valdyba gruodžio 30 d. būrin priėmė Praną Kuliešių ir Vincą Čirą (rinktinė priėmimą patvirtino 1932 05 02). 1931 metais mirė būrio šaulys Vincas Žėkas.

Rinktinės vadas 1932 m. sausio 29 d. aplankė Puvočių būrį. Susitikime dalyvavo 10 šaulių iš 30. Patikrintas pasiruošimas karinio parengimo egzaminams. Atvyko tik tie, kuriems reikėjo tokį egzaminą laikyti, tačiau paaiškėjo, kad ne visi pasiruošę. B. vadas ir valdyba papeikti, kad ne visiškai vykdo rinktinės nurodymus. 1932 m. kovo mėn. būrio vadas tebebuvo Vincas Volungevičius, v-bos pirmininkas – Kazys Jaskelvičius, sekretoriaus pareigas laikinai ėjo Adomas Baublys. Rinktinės vadas būryje vėl lankėsi gegužės 20 d. Šaudyta kovos šoviniiais iš 100 ir 150 metrų atstumo. Šaudė 13 šaulių iš 28. Pažymėta, kad būrys veikia silpnai ir ne visai apmokytas šaudymo technikos.

Būrio 24-iems šauliams 1932 metais išrašyti (LCVA 561-19-825 rašoma, kad įteikti) nario liudijimai. Juos turėjo gauti: Mikas Bingelis, Antano; Rokas Čiurlionis, Morkaus; Bonifacas Benetis, Antano; Stasys Mugenis, Juozo; Juozas Vasaris, Martyno; Kipras Poškus, Roko; Marijona Janušauskaitė, A.; Juozas Rudys, Prano; Petras Mockevičius, Baltraus; Adolfas Jakavonis, Alfonso; Petras Vainilavičius, Juozo; Stasys Janušas, Adomo (gegužės mėn. išsikėlęs į Sudargą Šakių apskr.); Vincas Žėkas, Nikodemo (deja, pernai miręs); Raulas Biekša, Motiejaus; Juozas Daunoras, Simo; Juozas Pinkevičius, Miko (jau senokai buvęs Akmens būryje); Bolius Muliulis, Jono; Jonas Lukšys, Juozo; Motiejus Baublys, Vin-

co; Bronius Baranauskas, Igno; Pranas Kerdokas, Igno; Julius Jevaišis, Adomo; Jonas Krušas, Jono; Tomas Česnulevičius, Miko.

1932 m. gegužės 22-29 d.d. būryje surengta priešgaisrinė savaitė su rinkliava ugniagesių komandos naudai. Rinkliava vyko su aukų lapais. Tais metais vyko loterija karininko Antano Juozapavičiaus paminkliniams šaulių namams Alytuje statyti. Puvočių būriui rugpjūčio 10 d. išsiųsta išplatinti 20 loterijos bilietai po 1 litą. VII Šiaulių rinktinės 45 Kelmės š. būrys rugpjūčio 31 d. kvietė Puvočių šaulius rugsėjo 18 d. atvykti į Kelmės šaulių namų atidarymo šventę. 1932 metais mirė du Puvočių b. šauliai – Vladas Matuiza ir Kipras Poškus.

Būrio valdyba 1933 m. balandžio 2 d. posėdyje pažymėjo, kad didesnę būrio dalį sudaro pasienio policijos tarnautojai, kuriems aktyviau dalyvauti šaulių veikloje dažnai trukdo visokie tarnybiniai reikalai. Rinktinės dokumentuose rašyta, kad būrys ėmė silpnėti iš jo išvykus ats. pulk. leit. B. Bilmanui. Rinktinės vadas liepė balandžio 19 d. sušaukti visuotinį susirinkimą, kuriame teks nuspręsti, ar būrys egzistuos toliau, ar reikės jį likviduoti. Pasirodo, buvusi b. valdyba nesugebėjo patraukti šaulių prie darbo, ir šie apsnūdo. Valdybai reikėjo daugiau „civilių“ asmenų. Susirinkime dalyvavo 24 šauliai iš 39. Naujosios valdybos pirmininku tapo mokytojas Jonas Janulevičius, sekretoriumi išrinktas Jonas Pangonis, išdininku – Vaclo Jevaišis; revizijos komisija: Bronius Čiras, Jonas Jaskėlevičius, Kazys Jaskėlevičius ir Juozas Rudys. Būrio vadu paskirtas Adomas Baublys. Susirinkimo svečias, rinktinės vadas Petruškevičius pranešė, kad Lazdijuose į šnipinėjimą prieš Lietuvą buvo įsipainioję policija ir šauliai.

(Puvočių būrio šaulys, buvęs Lietuvos kariuomenės karininkas, iš Tauragės kilęs pasienio policijos Merkinės baro viršininkas Bronius Bilmanas, čia linksmai leidęs laiką su meiluže iš Kauno, apie 1931 m. persikėlė tarnauti į Vilkaviškio barą. 1933 metų vasarą į Merkinę atvykęs atostogų, liepos 20 d. nusišovė. Vietos klebonas Bilmano palaikų į katalikų kapines neįsileido. Kreiptasi į stačiatikių šventiką. Šis mielai sutiko padėti ir savižudį kataliką su stačiatikių apeigomis palaidojo savo administruojamose kapinėse.)

Antrą kartą 1933 metais rinktinės vadas būryje lankėsi rugpjūčio 20 d.; tačiau tai buvo jau kitas rinktinės vadas – Navikevičius. Atlikti trys – a, b ir c – šaudymo kovos šoviniiais pratimai. Dalyvavo 22 šauliai

iš 50. Pasak rinktinės vado, šauliai šaudė gerai. Visų trijų pratimų sąlygas įvykdė 8 šauliai. Tautos šventę, rugsėjo 8-ąją, valdyba rugsėjo 6 d. nutarė švęsti Merkinėje kartu su Merkinės būrio šauliais. Be kitų dalykų, čia buvo numatytas Dariaus ir Girėno aikštės atidarymas. Lapkričio 5 d. b. valdyba įsteigė sporto sekciją. Ją sudarė: Pranas Kuliešius, Vladas Kvaraciejus, Vaclovas Jevaišis, Vincas Kudarauskas, Viktoras Barysas ir Bronius Kvaraciejus. Nutarta įsigyti ietį. Iš šaulių 1933 m. išbrauktas Karolis Graužys (rinktinės 1933 11 17 nutarimas).

Rinktinės valdyba 1934 01 09 į Puvocių būrį priėmė šaulius: Bronių Kvaraciejų, Vincą Augustauską, Motiejų Česnulevičių, Vladą Kvaraciejų. Dėl įvairių priežasčių vasario 6 d. rinktinės valdybos posėdyje iš būrio išbraukti: Kipras Poškus, Vladas Matuiza (abu mirę), Jonas Savickas, Bolius Jurkevičius, Leonardas Kaziukevičius, Petras Tarnauškas, Kazys Jevaišis, Matas Geina; balandžio 5 d. išbrauktas Jonas Matijoška. L. Kaziukevičius, išėjęs į pensiją, įsikūrė Perlojoje; Perlojoje gyveno ir Kazys Jevaišis. Bolius Jurkevičius persikėlė į Akmens būrį, Bronius Baranauskas – į Varėnos I būrį, Jonas Matijoška išėjo į kariuomenę, o Jonas Savickas išvyko nežinia kur. Seniai ne šaulys buvo Rokas Čiurlionis. „Popierinis“ šaulys buvo pasienio policijos tarnautojas Juozas Daunoras. (Mato Geinos išbraukimą rinktinė pakartotojo birželio 6 d. nutarime, nes vasario 6 d. jį buvo „pakrikštijusi“ Mykolu.)

Būrio susirinkime 1934 m. kovo 11 d. iškelta mintis, kad Merkinės valsčiaus šauliai rengtų bendrus susirinkimus; apie tai reikėtų informuoti kuopos vadą. Kovo mėnesį iš Varėnos I š. b. atsikėlė ir Mardasave apsigyveno Juozas Volungevičius, o grupė būrio šaulių – 18 žmonių – liepos mėn. perėjo į naujai susikūrusį Norulių š. būrį. Į Norulių b. išėjo: Adolfas Pačkauskas, Adolfas Volungevičius, Juozas Vasaris, Jonas Lukšys, Juozas Daunoras, Juozas Česnulevičius, Tomas Česnulevičius, Vaclovas Karpavičius, Jonas Krušas, Petras Valentukevičius, Florijonas Turonis, Pranas Janavičius, Stasys Mugenis, Motiejus Baublys, Petras Vainilavičius, Bolius Muliuolis, Pranas Kerdokas, Juozas Sinkevičius. Susirinkimas rugpjūčio 15 d. nutarė tais metais būtinai įsigyti būrio vėliavą.

Puvocių š. būrio pajamas sudarė daugiausia nario mokestis. Kelerių metų būrio pajamas ir išlaidas pateiksime pagal LCVA 561-19-828 esančią būrio kasos knygą.

Iš 1930 m. į 1931 metus perkelta 99,75 Lt. 1931 metais gauta 150 Lt pajamų, o išleista 206,30 Lt, tad į 1932 m. perkelta 43,45 Lt. 1932 metais pajamų buvo žymiai mažiau – tik 52,45 Lt; išlaidos taipogi nedidelės – 14 Lt; saldo – 38,45 Lt. Per 1933 metus būrio ižde iš viso buvo 130, 65 Lt (už neapmokėtus praėjusius metus Karolis Stoškus surinko 69,50 Lt, o Kazys Jaskelevičius 10,70 Lt nario mokesčio). Tų metų išlaidos – 26,60 Lt, tad 1934 metams liko 104,05 Lt. Užtat 1934 metų pajamos buvo mažytės – vos 7,05 Lt (matyt, šauliai nemokėjo nario mokesčio). Su pernykščiu likučiu susidarė 111,55 Lt pinigų. Išlaidos – 24,15 Lt, saldo 1935 metams – 87,40 Lt.

Anot atsakymų į 1935 m. pradžioje išplatintą XIX rinktinės anketą, būryje 1933 metais skaitytos 3 paskaitos, 1934 m. – 4, vakarėlių surengta po vieną, gegužinių – 1 ir 3. Visos uniformos neturėjo nė vienas šaulys, Būryje nebuvo moterų. Ginklai: 5 angliški šautuvai ir 50 šovinių. Būrio nuosavybė buvo 10 knygų (ne kanceliarinių). Tarp 1935 metais šaudymo pratimus atlikusių šaulių buvo šie Puvočių b. šauliai: Vincas Zabiela, Mikas Bilinskas (atitarnavęs kariuomenėje), Antanas Pačkauskas, Pranas Kuliešius, Izidorius Barysas, Vaclovas Glavickas, Vaclovas Jevaišis, Feliksas Bulonas (ar Bulovas?), Vladas Bruzgys (Bruzgys?), Bronius Tamulevičius, Adolfas Kudarauskas, Jonas Kvaraciejus, Antanas Kvaraciejus, Klimas Navickas, Karolis Stoškus.

1936 m. kovo 2 d. būrys minėjo Estijos nepriklausomybės 18 metų sukaktį, o balandžio 26 d. paminėtos M. K. Čiurlionio mirties 25 metų ir J. Tumo-Vaižganto mirties 3 metų sukaktuvės. Birželio 1 d. Puvočių kaime surengtas vakaras davė 32 Lt, o liepos 26 d. Mardasave – 43,90 Lt pelno.

Kaibučiuose gyvenęs būrio šaulys Juozas Rizauskas (Ryzauskas) 1936 m. kovo 17 d. kreipėsi į XIX rinktinės vadą, prašydamas tarpininkauti LŠS, kad jis būtų apdovanotas Vytauto Didžiojo ordino medaliu su kardais, kaip juo buvo apdovanoti kiti šauliai partizanai iš Perlojos ir Akmens būrių (už įvairius nuopelnus kariuomenei 1919-1923 m. šiuo medaliu apdovanoti 85 Perlojos ir Akmens būrių šauliai). J. Rizauskas 1919 04 02 savanoriu įstojo į 1 pėst. LDK Gedimino pulką ir iki 1922 m. spalio mėn. dalyvavo mūšiuose su bolševikais, bermontininkais ir lenkais. Grįžęs iš kariuomenės, Širvintose įstojo į VII partizanų grupę, da-

lyvavo mūšiuose su lenkais prie Širvintų, Juodelių ir Avižonių kaimų bei Paširvinčio dvaro. Partizanuose išbuvo iki 1923 m. birželio 1 d. – iki partizanų grupės likvidavimo. Prie savo raporto šaulys pridėjo VII partizanų grupės atestaciją. Alytaus rinktinės vadas per Puvočių būrio vadą 1936 03 28 atsakė (atsakymas atspausdintas kitoje prašymo pusėje):

„Paaikškinti šauliui Juozui Ryzauskui, kad visi Nepriklausomybės kovų dalyviai negali būti apdovanoti.

Be to, einant įsakymu kariuomenei Nr. 91 iš 1935 metų, už senų laikų pasižymėjimus daug apdovanojama nebus. Dėl šios priežasties tarpininkauti apdovanoti jį prašomu medaliu neturiu pagrindo” (LCVA 561-19-829).

B. vadas Juozas Marčiūnas 1936 m. birželio 14 d. pasiprašė rinktinės vado atleisti iš pareigų: mat jis yra pasienio policijos rajono viršininkas, dažnai nebūna vietoje, jam sunku vykdyti šaulių programą, šaukti susirinkimus. Į savo vietą Marčiūnas pasiūlė ats. jaun. leitenantą Juozą Stasiukyną. Rinktinės vadas pastarąjį būrio vadu paskyrė nuo birželio 22 d. (LCVA 561-19-226). Rugsėjo 29 d. Alytuje vykusiame kontroliename šaudyme kovos šoviniais Puvočių būriui atstovavo Antanas Venclovas, Jonas Janulevičius, Zigmas Urbanavičius, Vladas Butrimas, Juozas Marčiūnas ir Ona Marčiūnienė.

B. susirinkimas 1936 m. spalio 9 d. nutarė įsteigti šaulių moterų skyrių. Išrinkta nauja būrio valdyba (pareigomis ji pasiskirstė spalio 12 d.): būrio vadas ir valdybos pirmininkas – vachmistras Juozas Stasiukynas, jo pavaduotojas – Jonas Janulevičius, išdininkas – Vladas Butrimas, sekretorius – Juozas Kurkutis, švietimo vadovė – Ona Marčiūnienė, kandidatai į valdybą – Tomas Česnulevičius ir Stepas Stankevičius. Susirinkime į šaulius priimti kandidatai: Antanas Mikelionis, Algirdas Kalanta, Adolfas Lapiniauskas, Marcelius Savickas, Vladas Butrimas, Tomas Česnulevičius, Vladas Jakavonis, Zigmas Urbanavičius ir Julius Sasnauskas. Apie tą laiką tarp būrio šaulių dar buvo tokios moterys: Marė Stankevičienė, Marė Kulikauskienė, Ona Važgienė, Julija Bingeitytė, Paulina Venclovienė. Gruodžio 26 d. būrys numatė surengti vakarą.

1937 metais Vasario 16-ąją būrys minėjo Puvočių pradinėje mokykloje. Paskaitą ta proga skaitė pasienio policijos III rajono viršininkas

šaulys Juozas Marčiūnas. Susirinkime vasario 20 d. perrinkta būrio vadovybė: valdybos pirmininko pavaduotojas (jis ir b. vado pavaduotojas ar padėjėjas) – mokyt. Jonas Janulevičius, išdininkas – Bronius Čiras, sekretorius – Juozas Pečiulis, kandidatai – Juozas Marčiūnas ir Jonas Kvaraciejus, švietimo vadovė – mokytoja Ona Marčiūnienė; revizijos komisija: pirmininkas – Vladas Butrimas, nariai – Jonas Ščerbukas ir Juozas Kurkutis, kandidatai – Pranas Kuliešius ir Antanas Babarskas. Nuspręsta per metus mokėti po 1 litą nario mokesčio, iš b. kasos pinigų užsakyti vieneriems metams „Trimitą“ neturtingam ir darbščiam šauliui Vincui Augustauskui. Beje, tam pačiam šauliui sušelpiti birželio mėnesį rinktos aukos Norulių š. būryje. 15 žmonių iš Utiėkos kaimo suaukojo: pinigų – 8 Lt, rugių – 6 gorčius, bulvių – 1 krepšį; 25 Rodukos ir Trasninko gyventojai suaukojo 1,70 Lt pinigų, 15 gorčių rugių, 1 kg kruopų ir 1 kg miltų; Norulių kaime iš 16 aukotojų surinkta 7 Lt pinigų, 10 gorčių rugių, 5 gorčiai bulvių ir 1 svaras lašinių.

Į būrių sporto instruktorių kursus 1937 m. gegužės 21-22 d.d. vyko Adolfas Lapiniauskas; iš būrio kasos jam skirti 6 litai. Kontroliniame šaudyme kovos šovininiais Alytuje rugsėjo 23 d. dalyvavo Zigmas Urbanavičius, Tomas Česnulevičius, Juozas Marčiūnas, Ona Marčiūnienė ir Jonas Bandaravičius. O pačiame būryje 1937 metais kovos šovininiais šaudė šie 24 šauliai: Antanas Venclovas, Jonas Janulevičius, Zigmas Urbanavičius, Vladas Butrimas, Tomas Česnulevičius, Juozas Marčiūnas, Ona Marčiūnienė, Motiejus Česnulevičius, Juozas Stasiukynas, Adolfas Lapiniauskas, Vladas Sakavickas, Vladas Kvaraciejus, Jonas Jablonskis, Domas Kulikauskas, Juozas Pečiulis, Stepas Stankevičius, Jonas Kvaraciejus, Vincas Kudarauskas, Juozas Kurkutis, Jonas Ščerbukas, Marcelius Savickas, Aleksandras Važgys, Jonas Bandaravičius, Jonas Bingelis (LCVA 561-17-4).

Ginklų fondui 1937 metais Puvočių būryje, kaip ir kitur, aukojo ne tik šauliai. Tarp kitų aukotojų sąrašuose yra: Antosė Savickienė, Ada Skirgailytė, Katrytė Bingelytė, Jadvyga Mikelionienė, Ieva Urbanavičienė, Juozas Padelskas, Magdė Padelskienė, Anelė Pečiulienė, Marija Bandaravičienė, Jadzė Janulevičienė, Katriutė Jakavonytė, Ona Sasnauskienė; daugelis moterų buvo šaulių žmonos. XIX rinktinės 1937 12 19 įsakymu į būrį priimti buvę kandidatai: Vincas Čyras, Algir-

das Kalanta, Julius Sasnauskas, Marcelius Savickas, Adolfas Lapiniauskas, Tomas Česnulevičius, Zigmas Urbanavičius, Vladas Sakavickas, Antanas Mikelionis.

Būryje 1938 m. vasario 1 d. buvo du valdiški vokiški šautuvai ir 3 nuosavi revolveriai. Vasario 16-ąją būrys nutarė paminėti anksčiau – vasario 13 d. Mat vasario 16 d. Merkinėje ir kaimyniniuose kaimuose rengti vakarai, į kuriuos norėjo nueiti tiek šauliai, tiek kiti gyventojai. Viešame vakare Puvočiuose vasario 13 d. vaidinta 4 v. drama „Bakanausko mirtis“ ir 1 v. drama „Anapus linijos“. Susirinko žmonės iš tolimų apylinkių. Mokytojo J. Janulevičiaus diriguojamas mokyklos mokinių choras gražiai padainavo kelias liaudies daineles.

Pasak vasario 22 d. įvykusio būrio metinio susirinkimo protokolo, per 1937 metus š. būrio vardu surengta: 1 vakaras, 2 gegužinės, 2 minėjimai, skaitytos 3 paskaitos, vyko 1 diskusija; įvyko 4 būrio susirinkimai ir 4 b. tarybos posėdžiai. Iš vakarų ir gegužinių gauta 59,10 Lt pajamų, juos rengiant padaryta 26,50 Lt išlaidų. Surinkta 29,90 Lt nario mokesčio. Nuo 1936 m. kasoje buvo likę 176,90 Lt, o 1938 m. sausio 1 d. buvo 205,05 Lt. 1938 metams numatyta tokia sąmata: gauti 88 Lt pajamų – surinkti 38 Lt nario mokesčio, o 50 Lt gauti iš įvairių pramogų ir pasiunksminimų; išlaidos – 260 Lt: vėliavai įsigyti – 200 Lt, raštinės reikmėms – 10 Lt, įvairioms kitoms išlaidoms – 50 Lt. Išrinkta nauja būrio taryba: jos pirmininko pavaduotojas – Jonas Ščerbukas, sekretorius – Jonas Bandaravičius, išdininkas – Aleksas Daučanskas, švietimo vadovė – Ona Marčiūnienė; revizijos komisija: pirmininkas – Juozas Kurkutis, nariai – Adolfas Lapiniauskas ir Stepas Stankevičius. Nario mokesčio – vėl 1 litas metams. Rinktinė balandžio 14 d. patvirtino šaulėmis 9 būrio kandidatus: Marę Kulikauskiene, Marę Stankevičienę, Oną Važgienę, Pauliną Vencloviene, Zofiją Česnulevičienę (iš Masališkių, šaulio iš Salovartės Antano Česnulevičiaus žmoną), Antosę Savickienę, Oną Ščerbukienę, Jadvygą Mikelionienę, Oną Sasnauskiene.

B. susirinkimas 1938 07 24 nutarė, jog 1939 metais tiek vyrams, tiek moterims reikėtų įsigyti šaulių uniformas. Moterų skyriaus vade nuo gruodžio 1 d. paskirta Ona Marčiūnienė.

Būrio taryba vėl perrinkta metiniame susirinkime 1939 m. sausio 6 d. Tarybą sudarė: Juozas Kvaraciejus, Jonas Ščerbukas, Stepas Stan-

kevičius, Antanas Mikelionis, kandidatai – Juozas Pečiulis ir Viktoras Jankūnas; naujoji revizijos komisija: Juozas Kurkutis, Aleksas Daučanskas, Jonas Kvaraciejus, kandidatai – Vincas Subačius ir Zigmas Urbanavičius. Rugsėjo 24 d. Nedzingėje vyko šaulių prizinis šaudymas iš šautuvų. Puvočių būriui atstovavo Juozas Kurkutis, Jonas Ramoškis, Juozas Marčiūnas, Karolis Marčinskas, Pranas Paulauskas.

1940 m. sausio 2 d. visuotiniame susirinkime perrinkta būrio taryba. Į ją išrinkti: Ona Marčiūnienė, Jonas Ščerbukas, Juozas (ar Jonas?) Jablonskis, Pranas Paulauskas, kandidatai – Juozas Pečiulis ir Juozas Padeliskas; revizijos komisija: Juozas Kvaraciejus, Pranas Maleckas, Jonas Ziminskas, kandidatai – Feliksas Klevečka ir Bronius Runkauskas. Balandžio 19 d. būrys pasiuntė 10 Lt VI. Putvinskio paminklo statybai.

29 Puvočių šaulių būrio moterų skyriuje 1940 m. sausio 8 d. buvo 12 šaulių (LCVA 561-18-233): Ona Marčiūnienė (vadė), Marė Kulikauskienė, Ona Sasnauskienė, Ona Važgienė, Ona Ščerbukienė, Anelė Pečiulienė, Marė Stankevičienė, Katrė Jankūnienė, Julija Pečiulytė, Julė Bingelytė, Jadvyga Bingelytė, Jadvyga Mikelionienė. Kandidatės Jadvyga Bingelytė ir Julija Pečiulytė vasario mėnesį tapo tikromis šaulėmis.

1940 metų pradžioje, ypač kovo mėnesį, keli būrio šauliai išvyko kitur. Antanas Mikelionis ir Jadvyga Mikelionienė persikėlė į Paūlių kaimą, Stepas Stankevičius, Marė Stankevičienė ir Zigmas Urbanavičius – į Dainavos kaimą, Aleksandras ir Ona Važgiai – į Žiūrus. Adolfas Lapiniaskas persikėlė į pasienio policijos VII rajoną; iš būrio išvyko Vladas Sakavickas (LCVA 561-18-301).

Babriškių būrys

1930 m. gruodžio 4 d. įvyko Babriškių šaulių būrio steigiamasis susirinkimas (nuo kovo 9 d. buvo Varėnos I š. būriui priklausęs Babriškių skyrius). Dalyvavo XIX rinktinės vadas A. Petruškevičius, šauliais tapti panorėję 35 asmenys ir 25 svečiai. Susirinkimui pirmininkavo mokytojas Kazys Pileckas, sekretoriauti pakviestas S. Grigaravičius. Kaip paprastai tokiais atvejais, rinktinės vadas pirmiausia perskaitė paskaitą apie šaulių ideologiją. Į būrio valdybą išrinkti: K. Pileckas (pirmininkas), Zigmas Kavaliauskas (sekretorius), Daminas Valickas (iždinin-

kas), kandidatai į valdybą – Martynas Valickas ir Kazys Grinkevičius; revizijos komisija: Juozas Lubas, Adolfas Kavaliauskas, Alfonsas Grinkevičius, kandidatai – Kazys Grinkevičius ir Adomas Skendelius. Būrio vadu paskirtas ats. grandinis Juozas Rutkauskas. Nutarta kas mėnesį mokėti po 20 ct nario mokesčio (LCVA 561-2-842). Jau gruodžio 20 d. Pavarėnio pradinėje mokykloje vykusiam susirinkime b. vadas nusiskundė, kad šauliai nelanko rikiuotės užsiėmimų ir apskritai būryje jaučiamas ištižimas; apsilėidusius būrio narius reikėtų šalinti (LCVA 561-19-89).

1931 m. sausio 17 d. XIX rinktinės gautame Babriškių būrio šaulių sąrašė yra 39 asmenys (LCVA 561-17-120): iš Babriškių – Juozas Rutkauskas, Juozo (b. vadas); Kazys Pileckas; Zigmas Kavaliauskas, Teofilias; Daminas Valickas, Damino; Andrius Žuromskas, Jokūbo; Alfonsas Žuromskas, Jokūbo; Jonas Česnulevičius, Stasio; Bronius Valickas, Antano; Juozas Lubas, Jono; Valentas Rutkauskas, Juozo; Alfonsas Jarmalavičius; Albinas Baravykas; Bronius Beržanskas; Martynas Valickas; Martynas Zdobas; Adolfas Kavaliauskas; Alfonsas Ščiglinskis; iš Kirklionių – Alfonsas Grinkevičius, Barnasiaus; Kazys Grinkevičius, Jono; Pranas Grinkevičius, Jono; Vytautas Vitalius Griškevičius, Jono; Juozas Griškevičius, Jono; Juozas Zagorskas, Petro; Daminas Zagorskas, Damino; Juozas Gliėbus, Banado; Juozas Zagorskas, Kazio; iš Pavarėnio – Salva Plonadūmis, Jurgio; Jonas Verseckas, Motiejaus; Adomas Truncė, Vaclo (Dvarčėnai); iš Aleksandravo – Stasys Puodys, Juozo; Motiejus Sinkevičius, Bonifaco; Adomas Skendelius, Prano; iš Martynavos – Petras Leikauskas, Antano; Anicetas Leikauskas, Antano; iš Pamusio dvaro – Povilas Osinskas; Petras Ščiglinskis; Juozas Čekius (Kazimieravas); Jonas Juonys (Pavarėnis); Jonas Česnulevičius, Stasio (pasienio policininkas, Kirklionys). Kitame sąrašė dar yra trys broliai Buinickai – Antanas, Aleksandras ir Pranas, Mamerto sūnūs, iš Babriškių, Petras Jurgelevičius, Tamošiaus iš Aleksandravo, Juozas Makselė ir Adolfas Čekius iš Kazimieravo.

Kiek vėliau sudarytame būrio šaulių sąrašė (kurioms organizacijoms priklauso, kuo verčiasi, ar tarnavo kokioje nors kariuomenėje, ar buvo bausti ir kt.) pažymėta, kad š. Juozas Čekius už triukšmo sukėlimą baus-tas 5 paromis arešto, „gerti myli, bet ne peštukas“, o Stasys Puodys – „peštukas, triukšmadarys, myli pagerti“. Vytautas Vitalius Griškevičius

jau miręs. Šaulio mirties aplinkybės išaiškėjo iš būrio naujojo vado Zigmo Kavaliausko rašto rinktinės vadui. B. vadas su V. V. Griškevičiumi 1931 m. vasario 26 d. buvo vestuvėse Kirkklionių kaime; Griškevičius – pabrolys. Pavarėnio kaimo jaunuoliai Verseckai ir Juoniai, turėdami pyktį ant Griškevičiaus, sukėlė muštynes ir Griškevičių mirtinai sužeidė. Kavaliauskui sužalotas veidas. Vytauto Griškevičiaus bylą svarstė apygardos teismas Alytuje; deja, pasekmės nežinomos (LCVA 561-19-177). Būrio steigiamajame susirinkime į revizijos komisiją išrinktas Alfonsas Grinkevičius, 1941 metais buvęs Pavarėnio apylinkės pirmininku, 1941 m. liepos 10 d. baltaraišių sušaudytas netoli Mergežerio.

Rinktinės vadas A. Petruškevičius 35 Babriškių būryje 1932 metais lankėsi du kartus. Sausio 21 d. vyko šaulių ir ūkininkų susirinkimas dėl šaulių namų statybos. Susirinko apie 80 žmonių. Namų statybai pritarė, tik pageidauta, kad juose būtų ir kaimo mokykla. Kovo 8 d. vyko karinio parengimo egzaminai pagal LŠS šaulių naujokų apmokymo programą. Dalyvavo kariuomenėje netarnavusių 16 šaulių naujokų ir kariuomenėje tarnavę 6 šauliai. Egzaminuota iš statutų: Vidaus, Įgulos, Lauko, Ginklų bei šaudymo teorijos ir rikiuotės. Egzaminus išlaikė 8 šauliai, parengti b. vado, ats. jaun. puskarininkio Z. Kavaliausko. Gegužės 3 d. šaudyta iš 100 ir 150 m atstumo. Dalyvavo 25 šauliai iš 34. Abiejų pratimų sąlygas įvykdė Mikas Česnulevičius, Antanas Vaištaras, Martynas Valickas ir Anicetas Leikauskas. Kartu šaudė 15 šaulių iš Akmens būrio ir Geidukonių skyriaus 4 šauliai. Abiejų pratimų sąlygas įvykdė 5 Akmens ir 1 Geidukonių šaulys. Kitaip tariant, iš viso šaudė 44 šauliai, o abiejų pratimų sąlygas įvykdė 10.

Būrys 1932 m. gruodžio 11 d. išrinko naują valdybą: pirmininkas – Martynas Valickas, sekretorius – Daminas Valickas, išdininkas – Juozas Lubas, kandidatas – Juozas Zagorskas; revizijos komisija: pirmininkas – Juozas Griškevičius, nariai – Alfonsas Ščiglinskas ir Alfonsas Žuromskas (LCVA 561-19-144). Šią valdybą rinktinė patvirtino 1933 02 10. 1932 m. gruodžio 29 d. būryje dar kartą laikyti egzaminai pagal LŠS karinio parengimo programą. Vėl egzaminavo rinktinės vadas Petruškevičius. Egzaminą išlaikė: Alfonsas Jarmalavičius, Juozas Griškevičius, Albinas Baravykas, Daminas Zagorskas, Pranas Grinkevičius, Valentas Rutkauskas, Jonas Česnulevičius, Alfonsas Žuromskas, Juozas Gliėbus,

Alfonsas Grinkevičius; egzamino neišlaikė Juozas Zagorskas, Kazio, Juozas Zagorskas, Petro ir Bronius Beržanskas (LCVA 561-17-49). Būrys planavo prie plento pastatyti šaulių namus, kuriuos pavadintų per Nepriklausomybės kovas čia žuvusio karininko Antano Matulaičio vardu.

Rintinės vado Petruškevičiaus paskutinis apsilankymas Babriškių būryje buvo 1933 m. kovo 28 d. Susitikime dalyvavo 26 šauliai iš 36. Karinio parengimo programos egzaminą laikė kariuomenėje netarnavę 6 šauliai naujokai. B. vado Z. Kavaliausko parengti, visi egzaminą išlaikė gerai. Egzaminą laikė: Bronius Kavaliauskas, Adolfas Rutkauskas, Feliksas Jarmalavičius, Pranas Beržanskas, Adolfas Čekus, Pranas Grinkevičius. Nors šauliai organizavęsi tik prieš dvejus metus, bet karinio parengimo srity jau daug pasiekę. B. valdybą sudaro ūkininkai, visi energingi. Šauliai drausmingi, kupini pasiryžimo. Babriškių kaimas rengėsi skirstytis į vienkiemius ir 1 ha sklypą prie plentų kryžkelės žadėjo atiduoti šaulių namų statybai (LCVA 561-2-846).

Lietuvos šaulių sąjungos Centro Valdyba 35 Babriškių būrį patvirtino tik 1933 m. balandžio 10 d. posėdyje ir paskelbė 1933 04 22 slaptaime įsakyme (LCVA 561-2-842). Būryje 20 tikrųjų šaulių: Juozas Lubas, Jonas Česnulevičius, Daminas Valickas, Juozas Zagorskas, Alfonsas Žuromskas, Alfonsas Ščiglinas, Alfonsas Jarmalavičius, Zigmas Kavaliauskas, Martynas Valickas, Juozas Makselė, Adolfas Čekus, Juozas Čekus, Martynas Zdobas, Pranas Grinkevičius, Alfonsas Grinkevičius, Adomas Truncė, Juozas Gliebus, Juozas Griškevičius, Daminas Zagorskas ir antrasis Juozas Zagorskas. Kartu su kandidatais būryje buvo 36 asmenys. Mirus būrio vado pavaduotojui Juozui Lubui, rinktinės 1933 09 11 įsakymu vado pavaduotoju nuo rugpjūčio 9 d. paskirtas ats. puskarininkis Bronius Valickas.

Antrą kartą 1933 metais būryje apsilankęs rinktinės vadas buvo kapitonas Navikevičius. Spalio 25 d. jis su būrio vadovybe parinko vietą ir atliko paruošiamuosius darbus Varėnos ir Daugų šaulių kuopų manevrams. Susitarta dėl maisto gaminimo per manevrus abiejų kuopų šauliams.

Babriškių š. būrį 1933 m. lapkričio 21 d. pagaliau patvirtino ir XIX rinktinės valdyba (turėtų būti antraip: pirmiau būrį tvirtina rinktinės valdyba, o paskui LŠS CV; rinktinės neapdairumą bei nerangumą

rodo ir tai, kad jos vadas lankėsi tarsi neegzistuojančiame būryje, egzaminavo jo šaulius, rinktinės valdyba priėmė šaulius į tą būrį ir pan.). Rinktinės patvirtintame tikrųjų šaulių sąrašė buvo 19 žmonių (nėra Juozo Čeikaus). Sąrašė taip pat nėra Alfonso Baranausko ir Antano Jazavito, kuriuos rinktinė į Babriškių būrį priėmė tų metų vasario 10 d. Tarp 1933 metais šaudymo pratimus atlikusių 19-kos būrio šaulių yra Vladas Gumbaravičius, Vincas Laibinis, Antanas Vaištaras (pastarąjį į būrį rinktinė oficialiai priėmė balandžio 8 d.).

B. valdyba 1934 m. kovo 6 d. prašė XIX rinktinės tarpininkauti, kad Andriui Žuromskui nario liudijimas būtų išduotas nemokamai: šaulys negalės už jį užsimokėti, o Žuromskas yra patikimas šaulys. A. Žuromsko bei Broniaus Valicko, Adolfo Rutkausko ir Felikso Jarmalavičiaus priėmimą į būrį rinktinė patvirtino balandžio 5 d. B. vadui Zigmui Kavaliauskui rudenį išvykus į karo pratybas, rinktinės vado Navikevičiaus 1934 09 30 įsakymu laikinai eiti b. vado pareigas nuo spalio 5 d. paskirtas Daminas Valickas.

Būrio vadas Z. Kavaliauskas 1936 m. birželio 30 d. paprašė rinktinės vado būrio vadu paskirti naują žmogų, nes jam sunku eiti tokias pareigas. Į savo vietą pasiūlė ats. jaun. puskarininkį Bronių Valicką. Eiti b. vado pareigas rinktinės vadas B. Valickui pavedė nuo liepos 3 d. (LCVA 561-19-226).

Būrio valdyba pertvarkyta susirinkime 1937 m. gegužės 8 d. Susirinkime dalyvavusio rinktinės atstovo kapitono Domininko Jėčio nurodymu valdybos pirmininku ir būrio vadu paskirtas mokytojas Kazys Skučas, b. vado padėjėju – Bronius Valickas. (Būrio vado pareigas laikinai ėjęs B. Valickas nuo gegužės 8 d. oficialiai atleistas ir vado pareigas eiti paskirtas K. Skučas rinktinės 1937 05 15 įsakymu.) Į b. valdybą dar išrinkti: Antanas Buinickas, Juozas Valickas, Bronius Valickas, kandidatas – Juozas Griškevičius; į revizijos komisiją išrinkti: Valentas Rutkauskas, Pranas Glambockas, Alfonsas Žuromskas, kandidatas – Juozas Griškevičius. Nario mokestis 1937 metams – 60 centų. Būrio turtą K. Skučas iš B. Valicko perėmė gegužės 12 d. Tarp kitų perimtų dalykų (įvairių registracijos ir protokolų knygų, antspaudo ir kt.) buvo du šautuvai ir 50 šovinių (LCVA 561-19-467). Gegužės 17 d. būrys surengė gegužinę. Gauta 15 Lt pajamų, išleista 3,50 Lt, tad grynas pelnas – 11,50 Lt.

Kitas būrio susirinkimas įvyko gegužės 30 d. Į vandens sporto in-
struktorių kursus sutiko vykti ats. jaun. puskarininkis Bronius Valickas,
būryje vedęs ir rikiuotės pamokas. Kursai vyko birželio 7-13 d.d. Kelio-
nei iš būrio kasos B. Valickas gavo 2,40 Lt. Būrio susirinkimui rugsėjo
8 d. pirmininkavo savanoris kūrėjas Juozas Valickas. Šauliai pageidavo,
kad iš rinktinės būtų galima nusipirkti kariuomenei netinkamų drabu-
žių: milinių, kailinių ir kt.; visi šauliai norėjo užsisakyti batus.

Pasak 1938 m. sausio 16 d. būrio revizijos komisijos akto (k-jos pirmi-
ninkas – Pranas Glambockas, narys – Alfonsas Žuromskas, dalyvavo b.
vadas K. Skučas ir b. tarybos nariai Daminas Valickas, Juozas Valickas ir
Antanas Buinickas), nuo 1937 05 08 iki revizijos dienos į būrio kasą įplaukė
31,90 Lt, išleista 23,48 Lt; revizijos dieną kasoje buvo 8,42 Lt. Sausio 30 d.
M. Lubo bute Babriškių kaime surengtas viešas vakaras. Už bilietus gau-
ta 42,65 Lt, išlaidos – 15,30 Lt, pelnas – 27,35 Lt. Vasario 1 d. būryje buvo
2 valdiški šautuvai ir 4 nuosavi revolveriai. Vasario 26 d. viešą vakarą
būrys surengė Pavarėnio pradinėje mokykloje. Vaidinti „Šventadarbiai”.
Pajamos sudarė 22,55 Lt, išlaidos – 11,50 Lt, pelnas – 11,05 Lt.

Pagal XIX rinktinės 1938 m. kovo 18 d. orderį Babriškių būriui per-
duoti 4 vokiški 1888 m. pavyzdžio šautuvai, 2 vokiški 1898 m. pavyzdžio
šautuvai, 2 diržai vokiškiems šautuvams, 3 virvelės šautuvams valyti ir
90 vokiškų šovinių. Šaudymo kovos šoviniais pratybos būryje surengtos
birželio 20 d.; dalyvavo rinktinės kapitonas Jėčys. Rinktinės liepos 30 d.
įsakymu iš būrio išbraukti šauliai Pranas Grinkevičius ir Alfonsas Grin-
kevičius; priimta 12 buvusių kandidatų: Juozas Kavaliauskas, Bronius
Stramkauskas, Mikas Levendauskas, Bronius Kavaliauskas, Pranas
Glambockas, Pranas Buinickas, Antanas Buinickas, Leonas Skendelius,
Juozas Valickas, Dionyzas Baniulis, Bronius Jarmalavičius, Valentas Rut-
kauskas; kiek anksčiau buvęs išbrauktas Alfonsas Jarmalavičius.

Būrys Babriškių kapinėse pastatė paminklą už Lietuvos laisvę žuvu-
siems savanoriams. LCVA 561-19-467 yra 1938 m. spalio 6-12 d.d. su
paminklo statymu susiję dokumentai. Simonui Valatkai iš Gudžių kai-
mo sumokėta už cementą paminklo aptinkavimui (7,80 Lt) ir vinis pa-
minklo tvorai (3,40 Lt). Petruui Krisiulevičiui iš Daugų valsč. Vėžionių
kaimo 8 Lt sumokėti už stulpelius ir rąstelius, o 16 Lt – už tos medžia-
gos apipjovimą. Alytiškiui Kajetonui Kazakevičiui už paminklo aptin-

kavimą granitu užmokėta 110 Lt, o alytiškiui L. Sadzevičiui už du užrašus paminkle – 15 Lt. Paminklo statybai rinktos aukos. Pagal aukų lapą Nr. 1 (be datos) surinkti 125 litai. Pionierių šaulių būrys paaukojo 100 litų, o kitus pinigų – Alytaus kelių rajono tarnautojai: kelio seniūnas Simonas Valatka – 5 Lt, kelio sargai J. Lužis, A. Junda, J. Botyrius, J. Čekius ir V. Baravykas – po 4 Lt. Pagal aukų lapą Nr. 2 (irgi be datos) 32 aukotojai sudėjo 35,20 Lt; aukota nuo 20 ct iki 2 Lt.

1938 m. spalio 9 d. būrys surengė bendrus pietus. Pinigus dėjo 22 asmenys, daugiausia po 3 ir 4 litus, tik būrio vadas Kazys Skučas su žmona Anele davė po 6 litus, o Daminas Zagorskas – 2 Lt. Gauta 68 Lt. Išlaidos: 1) pirkti 20 kg miltų – 10 Lt, 2) dvi avelės po 7 Lt – 14 Lt, 3) už šaltieną ir jautieną sumokėta 13 Lt, 4) degtinei – 64,50 Lt, 5) 2 kg lašinių – 4 Lt, 6) kapa silkių – 5,50 Lt, 7) 5 kg cukraus – 5 Lt, 8) pusė kilogramo mielių – 1,80 Lt, 9) 15 butelių alaus – 9,75 Lt, 10) už dvi sudaužytas stiklines – 70 ct. Susidarė 128,25 Lt išlaidų arba 60,25 Lt trūkumas. Visą trūkumą padengė būrio vadas. Pietų pajamas ir išlaidas patvirtino b. taryba spalio 13 d. posėdyje, o tai vėliau atsispindėjo gruodžio 7 d. revizijos komisijos akte. Babriškių kaime, Adomo Kavaliausko bute, viešą vakarą būrys surengė gruodžio 26 d. Vaidinti du veikaliukai – komedijos „Aš numirsiu“ ir „Burtininkė“. Bilietai buvo po 30 ct; už juos gauta 46,30 Lt pajamų. Išlaidos vakaro reikalams – 17,70 Lt, likęs grynas pelnas – 28,60 Lt.

Būrio susirinkimas 1939 m. sausio 4 d. patvirtino revizijos komisijos 1938 12 07 aktą ir būrio sąmatą 1939 metams. Revizijos komisijos pirmininkas Juozas Valickas, Valerijono, būrio sekretorius Valentas Rutkauskas, dalyvaujant b. vadui K. Skučui, nustatė, kad nuo 1938 m. sausio 16 d. iki revizijos gruodžio 7 d. b. kasoje buvo 248,42 Lt įplaukų (didžiausia suma – 100 Lt – gauta iš Pionierių š. būrio paminklo statybai). Pagal kasos knygas per tą laiką išleista 218,25 Lt. Didžiausios išlaidos – paminklui: 172,80 Lt. Revizijos dieną kasoje grynais buvo 30,17 Lt. Būryje buvo 7 egz. įvairių knygelių ir 9 egz. statutų – štai ir visa biblioteka! Sąmata 1939 metams buvusi tokia: pajamos ir išlaidos – po 89,57 Lt. Pajamas sudarė: 1) 1938 m. likutis – 30,17 Lt, 2) numatyta surinkti nario mokesčio – 24,40 Lt, 3) planuojamas pelnas iš vakarų – 30 Lt, 4) pajamos nenumatytoms išlaidoms – 5 Lt; išlaidos: 1) mokestis rinktinės

naudai už 1939 m. – 51 Lt, 2) raštinės reikmėms – 10 Lt, 3) kelionių išlaidos – 20 Lt, 4) paminklinės lentos žuvusiems kariams įmūrijimas Babriškių koplyčioje – 35 Lt, 5) kapų sutvarkymui – 14 Lt, 6) nenumatytiems reikalams – 5 Lt.

Viešą vakarą vasario 16 d. būrys surengė Pavarėnio pr. mokykloje. Vaidinta S. Žemaičio 4 v. drama „Lietuvos didvyriai“. Iš vakaro gauta 57,40 Lt pajamų: už 5 bilietus po 1 litą, už 51 bilietą po 50 ct ir už 83 bilietus po 30 ct bei 2 Lt už bufeto nuomą. Išlaidos vakaro reikalams – 32,20 Lt: muzikantams – 5 Lt, artistų vakarienei – 12,50 Lt, grimui – 4,50 Lt, žibalui – 4 Lt, už grindų plovimą – 2 Lt, primusinės lempos stiklui – 2,70 Lt, medžiaga kepurėms – 1,50 Lt. Vakaras davė 25,20 Lt gryno pelno, kuris įrašytas į kasos knygą (Nr. 54; b. vadas K. Skučas, b. tarybos nariai – D. Valickas, J. Valickas, Br. Kavaliauskas, Br. Valickas). Būrio vadas Kazys Skučas, tarnavęs 8 pasienio apsaugos batalione, po kaulo lūžio 1939 m. rugsėjo 3-30 d.d. gydėsi Karo ligoninėje Kaune.

Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo 22-ųjų metinių minėjimą būrys surengė 1940 m. vasario 16 d. vėlgi Pavarėnio pr. mokykloje. B. vadas Skučas įteikė Šaulių žvaigždės medalius jais apdovanotiems šauliams Daminui Valickui ir Romualdui Bernatavičiui. Tą pačią dieną įvykęs būrio susirinkimas perrinko b. tarybą, į kurią įėjo Daminas Valickas, A. Rutkauskas, Vincas Tribandis ir Jonas Jarusevičius; į kontrolės komisiją išrinkti Antanas Buinickas, Juozas Griškevičius, Alfonsas Aleksandravičius, kandidatas – Ksaveras Vaitulevičius. Nario mokestis paliktas, kaip ir buvo, 60 ct metams.

Balandžio 21 d. iš Alytaus apskr. komendantūros būrys gavo dvi mokošias granatas su kotalais. Laikiniai ėjęs būrio vado pareigas šaulys Juozas Valickas iš šaulio Martyno Valicko perėmė 5 kariškus šautuvus, 1710 kovos šovinių, 3 granatas ir 3 kapsules. B. vadas balandžio 29 d. paprašė rinktinės būrio šaudymą kovos šoviniais iš gegužės 2 d. nukelti į gegužės 19 d. Šaudykla buvo Babriškių kaime, šaulio J. Česnulevičiaus sklype. 1940 m. birželio mėnesį Alytuje vykusiuose karinio rengimo kursuose dalyvavo 4 Babriškių šauliai: B. Kavaliauskas, J. Česnulevičius, P. Jarmalavičius ir J. Jarmalavičius. Kelionei jiems išmokėta po 6 Lt. Jonui Česnulevičiui liepos 1 d. dar išmokėta 10 Lt pašalpa už ūkyje patirtus nuostolius, šauliui esant kursuose (LCVA 561-19-467).

Merkinės raitelių būrys

38 Merkinės šaulių raitelių būrio steigiamasis susirinkimas įvyko 1931 m. sausio 25 d. Dalyvavo šauliai: Steponas Galkauskas, Stasys Sinkevičius, Karolis Krukonis, Karolis Krukonis II (o gal du kartus įrašytas tas pats žmogus?), Kostas Černiauskas, Pranas Pigaga, Juozas Barysas, Jonas Volungevičius, Juozas Kirmelevičius, Vincas Skerniškis, Juozas Sakalauskas, Zigmas Lukšys, Antanas Bingelis. Įstoti į būrį norėjo susirinkime dalyvavę ne šauliai: Tomas Bilinskas, Albertas Bilinskas, Jonas Bilinskas, Juozas Bingelis, Vladas Sasnauskas, Vincas Janulevičius, Romualdas Ivanauskas, Motiejus Ivanauskas, Vacloas Kriaunelis, Motiejus Pašukonis, Viktoras Kudarauskas, Vincas Kvaraciejus, Juozas Vaškelevičius. Balsų dauguma būrio vadu išrinktas Steponas Galkauskas, jo padėjėju – Karolis Krukonis. Į b. valdybą išrinkti ir pasiskirstę pareigomis: Stasys Sinkevičius – pirmininkas, Pranas Pigaga – sekretorius, Vladas Sasnauskas – išdininkas, kandidatais liko Juozas Barysas ir Viktoras Kudarauskas. Būrys dėl patvirtinimo į XIX rinktinės vadą kreipėsi kovo 1 d. Rinktinė būrį ir jo valdybą patvirtino savo valdybos posėdyje 1931 07 10. Tačiau rinktinė patvirtinti būrį LŠS viršininko paprašė tik 1932 m. sausio 9 d. LŠS Centro Valdyba būrį patvirtino 1932 01 19, apie ką paskelbė kovo 19 d. slaptame įsakyme; būriui apie jo patvirtinimą rinktinė pranešė balandžio 13 d. (LCVA 561-19-91). Dalis šaulių raitelių ligtol buvo 21 Merkinės š. būryje.

Nauja būrio valdyba perrinkta 1933 m. balandžio 2 d. susirinkime (valdybos pirmininkas S. Sinkevičius seniai buvo išvykęs kitur). Naują valdybą sudarė: Stasys Kavaliauskas – pirmininkas, Karolis Krukonis – vicepirmininkas, Viktoras Valentukevičius – sekretorius, Petras Kvaraciejus – išdininkas, Jonas Lukšys – kandidatas.

Būrio šaulys Vincas Skerniškis rinktinės 1934 m. gruodžio 20 d. įsakymu už melagingus skundus nubaustas 3 paromis namų arešto; bausmę atlikti reikėjo gruodžio 29-31 d.d. Pagrasinta, kad panašiams prasi Kaltimams pasikartojus, šaulys bus pašalintas iš Šaulių sąjungos.

Merkinės raiteliai 1936 m. birželio 24 d. XIX rinktinės štabo prašė, be kita ko, kuo greičiau suteikti galimybę įsigyti bent 20 balnų su kamanomis ir kitais priedais, apie 30 kardų, tiek pat pikių (iečių) ir nors kiek

karabinų, kurių būrys visai neturėjo. „Šis nenormalumas labai atsiliepia į būrio progresą“. Raiteliai, kaip ir Kibyšių šauliai, pageidavo papiginti šauliams važiavimą geležinkeliais ir autobusais (LCVA 561-19-228).

Būrio 1936 m. rugsėjo 27 d. sąrašė buvo 29 šauliai; sąrašė pažymėtos ir jų gyvenamosios vietos: Vincas Černiauskas, Stepas, Merkinė; Bronius Barysas, Juliaus, Merkinė; Stepas Galkauskas, Vladas, Netiesos; Kostas Černiauskas, Morkaus, Netiesos; Karolis Krukonis, Jono, Druskininkų kaimas; Julius Mikalonis, Klepočiai; Vincas Skerniškis, Kazio, Masališkės; Juozas Janulevičius, Karolio, Masališkės; Antanas Baliūnas, Dubaklonis (Užnemunė); Bolius Jakimonis, Dubaklonis; Juozas Barysas, Juozo, Maksimonys; Viktoras Zurlis, Martyno, Burokaraistis; Kazys Pigaga, Tomo, Pigagų kaimas; Juozas Treigys, Dakučka; Petras Bakanauskas, Jablanavas; Juozas Bakanauskas, Alfonso, Jablanavas; Jurgis Kvaraciejus, Vaitiekaus, Česukai; Juozas Bingelis, Juliaus, Bingeliai; Jonas Bilinskas, Bingeliai; Vincas Česnulevičius, Simono, Bingeliai (?); Viktoras Sasnauskas, Leono, Pilvingiai; Dionyzas Česnulevičius, Česukai; Klimas Navickas, Purpliai; Viktoras Bingelis, Purpliai; Leonardas Liaukevičius, Radyščius; Adolfas Liaukevičius, Radyščius; Adolfas Baliūnas, Broniaus, Dubaklonis; Alfonsas Lapinskas, Raitininkai; Cezaris Lapinskas, Raitininkai. Abu Liaukevičiai ligi tol priklausė Liškiavos š. būriui. Be išvardintų šaulių kitame sąrašė dar yra: Jonas Vajėga, Prano – būrio vadas, Viktoras Valentukevičius – b. tarybos sekretorius, taip pat Adolfas Rutkauskas, Adomo, Aleksandras Arlinskas, Vinco, Jonas Furmanavičius, Juozo. Trečiame sąrašė surašyti: Petras Večkys, Vincas Ivaškevičius, Adolfas Radzvilavičius, Adolfas Sasnauskas, Lukošius Pigaga, Jonas Lukšys, Stasys Mačiulskas, Julius Jezerskas, Stasys Vaitkus, Viktoras Jaskelevičius. Būrio 1936 04 26 susirinkimo protokole minimas Petras Amšiejus. Vietoj b. valdybos nario Viktoro Valentukevičiaus susirinkime 1936 m. gruodžio 8 d. išrinktas Vincas Kazočiūnas. 1936 metais iš raitelių būrio išvyko 3, į būrį atvyko 6 šauliai; uniformuoti buvo 8 šauliai.

Nuo širdies ligos 1937 m. vasario 12 d. staiga mirė būrio šaulys Vincas Kazočiūnas, nepalikęs jokių santaupų. Prie laidojimo prisidėjo būrio šauliai ir 21 Merkinės būrio vyrai bei šaulės; 16,20 Lt išlaidų padengta iš raitelių būrio kasos. Velionis su 21 Merkinės b. orkestru

palydėtas į tėviškės kapus Miroslave. Metiniame Merkinės raitelių būrio susirinkime vasario 21 d. pusiau slaptu balsavimu perrinkta būrio taryba. Ji pareigomis pasiskirstė kovo 4 d.: vicepirmininkas – Julius Mikalonis, sekretorius – Viktoras Valentukevičius, išdininkas – Vincas Černiauskas, švietimo vadovas – Leonardas Liaukevičius, kandidatai – Petras Bakanauskas, Jurgis Kvaraciejus ir Klimas Navickas; b. vadas – Jonas Vajėga. Likę kandidatais į būrio tarybą šauliai vienbalsiai išrinkti į kontrolės komisiją, o pernykštės kontrolės komisijos nariai Juozas Bingelis ir Kazys Pigaga išrinkti kandidatais į tą komisiją. Vasario 21 d. nutarta įsigyti būrio vėliavą, kad per raitelių šventę gegužės 17 d. (per Sekmines) būtų galima ją pašventinti (LCVA 561-19-251). Šaulys Julius Mikalonis pasiūlė prieš raitelių šventę būriui įsitaisyti kliūčių – barjerų, žaliatvorę mūro sieną ir kt., kad būtų galima treniruoti arklius jojimui. Deja, vėliava per Sekmines nebuvo pašventinta, nes dar gruodžio 22 d. tarybos posėdyje pažymėta, jog vėliavos šventinti negalima, nes nebuvo viršūnės jos kotui. Nutarta visą kotą įsigyti iš karių invalidų dirbtuvės.

1937 m. kovo mėnesį 21 Merkinės būrys su prijungtu 38 Merkinės raitelių būriu perorganizuoti į Merkinės š. kuopą. Jos asmeninę sudėtį žiūr. Merkinės būrio aprašyme. Du kartus 1937 metais keitėsi raitelių būrio vadai. Joną Vajėgą spalio 19 d. pakeitė ats. jaun. leitenantas Antanas Danyla, o pastarąjį į metų pabaigą – ats. puskarininkis Vincas Čyras.

Nauja būrio taryba išrinkta susirinkime 1938 m. vasario 6 d. Į ją įėjo nuovados viršininkas Jonas Vajėga, vachmistras Vincas Černiauskas, gyvulių technikas Antanas Lupeikis, kandidatai – Julius Mikalonis ir Pranas Kuliešius; į kontrolės komisiją išrinkti: Juozas Janulevičius, Juozas Barysas, Karolis Krukonis, kandidatai – Leonardas Liaukevičius ir Petras Bakanauskas; b. vado pareigas laikinai ėjo V. Čyras. J. Vajėgos iniciatyva šauliai raiteliai įsigijo vėliavas. Negalėję susimokėti iš karto, jas gavo išsimokėtinai. A. Lupeikis pažadėjo šauliams, kurie skaitys „Trimitą“, jų arkliams veterinarinę pagalbą teikti nemokamai. Užsibrėžta vasarą surengti raitelių sporto šventę. Į būrį 1938 06 03 prašėsi Merkinėje gyvenęs Vladas Ragelis, anksčiau buvęs X Rokiškio rinktinės 25 Salų š. būryje. Pasak XIX rinktinės vado liepos 20 d. rašto Merkinės raite-

lių b. vadui, šaulys Adolfas Liaukevičius buvo paskirtas vykti į kursus kariuomenėje netarnavusiems būrių vadams ir jų padėjėjams. Kursai prie 5 pėstininkų pulko vyks nuo rugpjūčio 1 d. iki rugsėjo 1 d.; šaulys liepos 31 d. 5 val. ryto turėjo atvykti į Alytaus geležinkelio stotį, iš kur rytiniu traukiniu reikėjo išvažiuoti į Kauną. Vykstant į kursus reikėjo pasiimti aulinius batus, šepetį batams, rankšluostį ir muilo; pageidauta būti uniformuotam (LCVA 561-17-24). Šaulys A. Lupeikis, būdamas girtas, lapkričio 25 d. 22.30 val. savo kieme Merkinėje šaudė – paleido 4 šūvius. Mat pas jį buvo visi raitelių būrio šautuvai ir šoviniai. Policija kitą dieną šautuvus iš Lupeikio atėmė, o teismas jį nubaudė 50 Lt bauda ir 7 paromis arešto (LCVA 561-19-281).

Merkinės raitelių būrio 7 šauliai 1939 metais turėjo teisę papigintai (50 %) važiuoti traukiniu: Antanas Danyla, Antano – būrio vadas; Jonas Dudavičius, Jono – b. vado pavaduotojas; Karolis Krukonis, Jono – b. tarybos sekretorius; Vincas Černiauskas, Stepo – kasininkas; Juozas Barysas, Kazio – kontrolės komisijos pirmininkas; Viktoras Sasnauskas, Leono ir Jurgis Kvaraciejus, Vaitiekaus – kontrolės komisijos nariai. Būrio 1939 01 14 30-ties narių sąrašė yra anksčiau nesutikti šauliai Antanas Auryla ir Juozas Šleivėlis.

Pilvingių būrys

39 Pilvingių būrio steigiamasis susirinkimas įvyko 1932 m. rugsėjo 13 d. (LCVA 561-19-118), nors kitur būrio įsisteigimo data kažkodėl nurodoma tų metų lapkričio 8 d. („Trimito“ 1932 m. Nr. 49 – lapkričio 7 d.; LŠS Centro Valdyba būrį patvirtino tik 1935 m. kovo 25 d.). Būrio steigiamąjį susirinkimą atidarė Juozas Mancevičius. Mokytoja Marija Pangonytė skaitė paskaitą „Kas yra šaulys“. Į šaulius užsirašė 24 asmenys (rugsėjo 14 d. įsirašė dar dvi merginos). Išrinkta būrio valdyba: pirmininkas – Juozas Mancevičius, vicepirmininkas – Vincas Sluškonis, sekretorė – Marija Pangonytė, išdininkas – Antanas Šidlauskas; b. vadas – Vincas Micevičius. Kitą dieną, rugsėjo 14-ąją, J. Mancevičius rinktinės vadui pasiuntė baltarusiškai rašytą raštą: „Prašyčiau man atleisti, kad rašau Jums baltarusių kalba, dar nespėjau lietuviškai išmokti“. Būrio valdybos pirmininkas kvietė rinktinės vadą kuo greičiau atvykti padėti

būriui. Tik ką susikūrusio būrio sąrašė buvo šie šauliai: Vincas Micevičius, Vincas Galčius, Vincas Sluškonis, Izidorius Kalanta, Jonas Mazaliauskas, Zigmas Juknevičius, Jurgis Kalanta, Jonas Kleponis, Rokas Galčius, Bolius Micevičius, Juozas Mancevičius, Marija Pangonytė, Teofilė Pangonytė, Julius Babavičius, Jokūbas Damkauskas, Jonas Babavičius, Juozas Auryla, Viktoras Sluškonis, Juozas Juknevičius, Jonas Juknevičius, Antanas Šidlauskas, Ona Kašėtaitė, Valė Sluškonytė, Julius Juknevičius, Felicija Micevičiūtė ir Elena Mazaliauskaitė (dvi pastarosios merginos prirašytos rugsėjo 14 d.).

Visuotiniame susirinkime 1932 m. lapkričio 8 d. dalyvavo rinktinės vadas A. Petruškevičius, pasienio baro viršininkas J. Daukša. Petruškevičius perskaitė paskaitą apie šaulių ideologiją. Matyt, todėl ir šis susirinkimas vėliau laikytas oficialia būrio įsisteigimo data. Susirinkime, pasak LCVA 561-2-776, dalyvavo daugiau kaip 45 asmenys, šauliais užsirašė 32. Iš naujo rinkta būrio valdyba: pirmininkas – Rokas Kašėta, sekretorė – Marija Pangonytė, išdininkas – Antanas Šidlauskas, nariai – Juozas Mancevičius ir Izidorius Kalanta; b. vadu tebebuvo Vincas Micevičius. Į revizijos komisiją išrinkti Ona Kašėtaitė, Juozas Auryla, Teofilė Pangonytė (pagal LCVA 561-2-776 komisijoje J. Aurylos nėra, o yra Julius Juknevičius). Į švietimo ir propagandos sekciją išrinkti Marija Pangonytė, Vincas Micevičius ir Juozas Mancevičius. Nusistatytas nario mokestis – 15 ct mėnesiui. B. valdybos pirmininkui Rokui Kašėtai atsisakius pareigų, susirinkime lapkričio 19 d. išrinktas naujas valdybos pirmininkas – Juozas Mancevičius. Išrinktas būrio knygyninkas – Izidorius Kalanta; knygas bibliotekai pažadėjo sunešti patys šauliai, kas ką turės.

Susirinkime 1932 12 04 tartasi dėl ugniagesių komandos steigimo; nutarta tą reikalą atidėti vėlesniam laikui. Išrinkta priešdujinės apsaugos komisija: M. Pangonytė (pirmininkė), Vincas Micevičius ir Izidorius Kalanta; spaudos platintojai: Vincas Galčius, Izidorius Kalanta, Marija Pangonytė ir Juozas Mancevičius. B. valdybos pirmininkas J. Mancevičius, 1933 m. pradžioje perkeltas tarnauti į Stakliškes, atsisakė pareigų; į jo vietą b. susirinkimas vasario 4 d. išrinko Miką Rapkauską, kurį rinktinė ir patvirtino (LCVA 561-19-14). Susirinkime rugsėjo 16 d. Pilvingių šauliai nutarė, kad visas jų būrys vyks į Varėnos I šaulių namų atidarymą.

Vincą Micevičių ir dar 3 aktyvius būrio narius – Zigimą Galčių, Julijų

Babavičių ir Mariją Pangonytę – XIX rinktinė į šaulius oficialiai priėmė tik 1934 m. sausio 9 d. B. valdyba (pirmininkas – Mikas Rapkauskas, sekretorė – Marija Pangonytė, b. vadas – Vincas Micevičius) sausio 13 d. į protokolą įrašė, kad šauliai kandidatai Juozas Juknevičius, Felikso, Antanas Šidlauskas, Antano ir Jonas Mazaliauskas, Mato tikrai yra neturtingi ir negali apmokėti savo asmens pareiškimų. Visuotinis susirinkimas sausio 20 d. nutarė mėnesinį nario mokestį sumažinti nuo 15 ct iki 10 ct (LCVA 561-19-178). Balandžio mėnesį b. valdybos pirmininko pareigų (?) atsisakė Rokas Kašėta. Susirinkimas spalio 30 d. nutarė, kad šauliams reikia imtis iniciatyvos tvarkyti kaimo kapines. Kaimo gyventojų būriui padovanotą 12 arų sklypą reikėtų išnuomoti ir už tuos pinigus nupirkti lentų scenai įrengti. Stiebą vėliavai nutarė paaukoti b. vadas V. Micevičius, o šauliai jį apdirbs ir nudažys. 1934 m. spalio 28 d. į būrį įstojo Jonas Pleskevičius, Igno, gimęs Mikniūnų kaime, tačiau gyvenęs Sukarepkoje, taip pat Vladas Fomičėvas, Fiodoro.

Pasak XIX rinktinės atstovų 1934 11 01 suvažiavimo būrių veiklos apžvalgos (LCVA 561-18-280), Pilvingių būrys 1933 metais surengęs 4 paskaitas ir 3 šventes, 1934 m. jų buvo atitinkamai 5 ir 4. Gegužinių nebuvo. Nė vienas šaulys neturėjo visos uniformos, 3 turėjo kepure. Būrio turtas: 16 (?) arų žemės sklypas, 50 knygų ir viena tūtelė šaudyti šratais anglišku šautuvu. Būryje 11 tikrų šaulių: Vincas Micevičius (b. vadas), Julius Juknevičius, Juozas Auryla, Jonas Babavičius, Julius Babavičius, Izidorius Kalanta (b. valdybos pirmininkas), Vincas Galčius, Boilius Micevičius, Vinco, Vincas Sluškonis, Marija Pangonytė (b. sekretorė), Vladas Lazarevičius. Visi šauliai buvo Vilniui vaduoti sąjungos nariai, o M. Pangonytė dar ir Dr. J. Basanavičiaus mokytojų sąjungos bei Lietuvių tautininkų sąjungos narė. Pilvingių būriui rinktinės būrių atstovų suvažiavime lapkričio 1 d. atstovavo Izidorius Kalanta.

Būrys 1935 m. vasario 2 d. surengė vakarą Masališkėse, vasario 16 d. – Gudakiemyje, kur dalyvavo ir Nedzingės šauliai, spalio 15 d. – Pilvingiuose. Vakarai Pilvingiuose įvyko ir lapkričio 24 d. bei gruodžio 29 d. Lapkričio 24-osios vakaro pajamos buvo 9,40 Lt, o išlaidos – 10,75 Lt (smulkiems reikalams – 1 Lt, muzikantams – 2 Lt, už grindų plovimą – 1 Lt, už sudaužytą lempą – 4 Lt, šviesa ir raštinės išlaidos – 2,75 Lt); trūkumas – 1,35 Lt – padengtas iš būrio išdo. Būrys 1935 metais dalyva-

vo Senovės dienoje Merkinėje, Nedzingės būrio 15-mečio šventėje, kaimyninių būrių vėliavų šventinimuose.

1935 m. vasario 25 d. būrys pasiskundė Alytaus apskrities karo komendantui, jog apylinkėje yra nenuoramų ir nekultūrinių žmonių, ne tik trukdančių šauliams, bet ir pastojančių jiems kelius, grasinančių varkarėliuose lazdomis išmušti visus šaulius. Pvz., naktį iš sausio 24-osios į 25-ąją šaulį Juozą Stravinską su basliais užpuolė Ramasius ir Juozas Mazaliauskai, Augusto sūnūs, Juozas Šidlauskas, Antano ir Juozas Babavičius, Vinco. J. Stravinskas įbėgo į š. būrio išdininko Vlado Lazarevičiaus kiemą ir šis apgynė (LCVA 561-19-803).

Susirinkime kovo 17 d. būrys nutarė surengti loteriją arba „laimės šulinį“ pinigams vėliavai įsigyti. Reikėjo sutvarkyti šaulių sklypą: išlyginti duobes ir apsodinti medeliais; tai padarys patys šauliai, kai tik atšils žemė. Be to, reikėjo užtvirti vieną kapinių šoną, kuris prieina prie šaulių sklypo. Šauliai, bent kiek mokantys groti smuiku, agituoti pasitobulinti: būriui bus mažiau išlaidų per vakarus ar šiaip pramogas (LCVA 561-19-176). Susirinkime gruodžio 1 d. pažymėta, kad į Nedzingę važiuodamas šaulys į vežimą galėtų įsidėti bent kelis akmenis ir nuvežti Nedzingės šaulių namų pamatams: mat Pilvingių šauliai dažnai veikia su Nedzingės būrio šauliais, kuriems vertėtų padėti.

1936 m. sausio 5 d. būrys surengė vakarą Pilvingiuose, kovo 31 d. – Masališkėse, balandžio 7 d. – vėl Pilvingiuose. Saulės mūšio 700 metų sukaktį Pilvingių šauliai rugsėjo 27 d. minėjo Nedzingėje kartu su Nedzingės b. šauliais. Rugsėjo mėnesį būrys suskirstytas į tris skyrius (rinktinės vadas suskirstymą patvirtino spalio 15 d.): I skyriaus vadas – grandinis Julius Juknevičius, II sk. – Jonas Mazaliauskas, III sk. – Julius Babavičius (LCVA 561-19-803). Šaulių sąrašė 24 pavardės. V. Micevičiui nuo rugpjūčio 31 d. buvus karo pratybose, b. vado pareigas laikinai ėjo vado pavaduotojas Julius Juknevičius; V. Micevičius vėl pradėjo eiti pareigas nuo spalio 3 d. Pasak būrio tarybos posėdžio rugsėjo 8 d. protokolo, būrio vėliava jau siūta, tačiau dar trūko 53 litų, todėl nutarta kiekvieną šaulį apdėti 2 Lt mokesčiu (b. vado pavaduotojas Julius Juknevičius, sekretorė M. Pangonytė, išdininkas V. Lazarevičius, tarybos narys Julius Babavičius). Anot LCVA 561-19-228 dokumento be tikslesnės datos, 1936 metais kažkuriuo metu būrio kasoje buvo 57,85 Lt.

Buvo du uniformuoti šauliai. Norėta, kad rinktinė kiekvienam būriui praneštų, kada vyks senų kariškų drabužių ir avalynės varžytinės.

Būrio taryba 1937 m. sausio 9 d. nustatė nario mokesį – 70 centų metams. Nutarta rinkti pinigų šaulių namų fondui. Metinis b. susirinkimas įvyko vasario 14 d. Į naują b. tarybą išrinkti: M. Pangonytė – sekretorė, Vl. Lazarevičius – išdininkas, nariai – Izidorius Kalanta ir Antanas Šidlauskas; revizijos komisija: Julius Babavičius, Juozas Juknevičius, Kostas Celevičius, Miko. Patikslintas nario mokestis 1937 metams – 1 litas. Išrinkta komisija Velykų (kovo 29 d.) vakarui rengti: Jonas Mazaliauskas, Zigmas Juknevičius ir Zigmas Galčius. Nutarta įsigyti būrio vėliavą (kelintą kartą priimamas panašus nutarimas?!). Vasario 16-osios susirinkime pagerbti šauliai partizanai Juozas Galčius, Vincas Juknevičius ir Julius Babavičius. B. šaulys Vladas Kašėta – buvęs savanoris, tarnavęs 1 pėstininkų pulke. (Du Nepriklausomybės kovų dalyviai iš Pilvingių kaimo – Jonas Markevičius, Juozo ir Viktoras Juknevičius, Juozo – šaulių veikloje nedalyvavo. Pirmasis savanoriu tarnavo 10 pėst. pulke, dalyvavo mūšiuose su lenkais prie Suvalkų, Trakų ir Širvintų, buvo sužeistas, pateko į lenkų nelaisvę, iš kurios pabėgo; antrasis, tarnavęs 1 pėst. pulke, dalyvavo kovose su bermontininkais prie Šiaulių ir su lenkais prie Trakų ir Širvintų, vėliau priklausė komunistų kuopelei.) Vasario 16-ąją perskaityta ir pasirašyta užuojauta vilniečiams lietuviams (LCVA 561-19-803). Antrąją Velykų dieną, kovo 29-ąją, surengtame būrio vakare gauta 21,50 Lt pajamų; išlaidos: 4 Lt muzikantams, 2 Lt mokyklos aptarnavimui, 70 ct smulkių išlaidų; likęs grynas pelnas – 14,80 Lt. Tais metais būrys dar minėjo Klaipėdos atvadavimo metines, Tautos šventę rugsėjo 8 d., kariuomenės dieną.

1937 metais rinktos aukos būrio vėliavai; aukota ne tik pinigais, bet ir natūra. Aukojo ne vien šauliai. Aukotojų sąrašuose: Juozas Mortūnas, Stasė Micevičienė, T. Mazaliauskienė, Juozas Šidlauskas, J. Mazaliauskienė, Vincas Galčius, A. Aleksiūnas, J. Stravinskas, Julė Juknevičienė, Viktoras Juknevičius, Antosė Babavičienė, Agota Belevičienė, Viktoras Sviklas (iš Burokaraisčio), Antanas Belevičius, Vincas Stanevičius, Antosė Lazarevičienė, J. Zalanskas, V. Kavaliauskas, Rokas Galčius, V. Sluškonis, Malvina Pigagaitė, A. Eidukevičius, Juozas Galčius, Julė Pigagienė, Ona Sinkevičienė, M. Babavičienė, Teofilis Bolšakovas,

Vincas Lučkauskas, Kazys Barysas, Julius Juknevičius, Elena Zarauskaitė, R. Kašėta, Juozas Juknevičius, Felikso, A. Juknevičius, V. Juknevičius, B. Juknevičius, J. Kašėta, Juozas Auryla, J. Batnevičius, Genė Sluškonytė... Pinigais aukota nuo 20 centų iki 1 lito (po 1 Lt aukojo 6 žmonės). Kiti aukojo rugiais, avižomis, miežiais – nuo 2 kg iki 12 kg, bet daugiausia linais, o Vladzė Mazaliauskienė paaukojo 4 svarus svingūnų.

1938 m. vasario 1 d. būryje buvo 2 valdiški vokiški šautuvai ir 1 nuosavas pistoletas (šaulio Juozo Stravinsko). Atrodo, visą laiką – nuo susikūrimo iki likvidavimosi – Pilvingių būriui vadovavavo Vincas Micevičius, Vinco. Išdininką Vladą Lazarevičių 1938 m. pradžioje pakeitė Juozas Galčius. Pasikeitė ir kontrolės komisija: jos nariais, anot 1938 02 02 susirinkimo protokolo, buvo Jonas Mazaliauskas, Juozas Juknevičius, Prano ir Jurgis Kalanta. Lietuvos nepriklausomybės jubiliejiniais 1938 metams paminėti prie 16 Nedzingės būrio buvo sudarytas visos apylinkės kelių organizacijų komitetas. Pilvingių šauliai ir kitų organizacijų nariai minėjime dalyvavo su nedzingiškiais. Kovo mėnesį prisiekė būrio šauliai Juozas Juknevičius, Prano, Julius Babavičius, Mykolo, Vincas Micevičius, Vinco ir Vladas Lazarevičius, Juozo (LCVA 561-17-13 esančiuose priesaikos lapuose priesaikos diena nenurodyta, nors šauliai pasirašę). XIX rinktinė balandžio 1 d. būriui paskyrė 5 poras nešiotų batų; už visas poras sumokėjus 10 litų, atsiimti reikėjo iki balandžio 15 d. Būrio mokestis rinktinei 1938 metais buvo 5 litai (rinktinės 1938 05 04 raštas).

Pilvingių būrio vėliava pašventinta 1938 m. birželio 12 d. – Nedzingės šaulių namų atidarymo dieną. B. taryba 1938 10 29 posėdyje nutarė surengti viešą vakarą Nedzingės š. namuose. Į šaulės priimta Janina Savonytė (b. sekretorius – Vincas Sluškonis, išdininkas – vėl Vl. Lazarevičius, tarybos narys – Izidorius Kalanta).

Susirinkime 1939 m. sausio 7 d. į XIX rinktinės būrių atstovų metinį susirinkimą išrinktas naujasis kontrolės komisijos pirmininkas Juozas Juknevičius. Kiti kontrolės komisijos nariai: Jurgis Kalanta, Vincas Sluškonis, kandidatas – Vincas Galčius (LCVA 561-19-803). Tarp Pilvingių b. šaulių įvairiuose dokumentuose dar minimi: Vladas Kašėta, Juliaus, Zigmas Vaičiulis, Vincas Kavaliauskas, Petro, Vaclovas Lučkauskas. Bū-

rio egzistavimo pabaigoje (1940 m. birželio 28 d.) būrio ginklai buvo: 8 vokiški 1898 m. pavyzdžio šautuvai ir 6 durtuvai jiems, 1200 šovinių vokiškiems šautuvams bei 2 kiaušininės granatos (LCVA 561-19-806).

Pilvingių šaulių būrys „pasižymėjo” dar ir tuo, kad jame buvo keli 1930-1940 metais veikusios nelegalios Pilvingių ir Vadėnų kaimų komunistinės kuopelės nariai. Pirmiausia – būrio aktyvistas Izidorius Kalanta, Jurgio, toliau: Zigmas Juknevičius, Prano, Rokas Galčius, Jonas Babavičius, Juozas Juknevičius, Felikso, Juozas Juknevičius, Prano (LYA LKP dokumentų skyrius, f. 3377, ap. 22, bylos 151, 150). J. Juknevičius, Prano hitlerininkų okupacijos metais partizanavo Juozo Barausko vadovaujame prokomunistiniame „Dainavos partizano” būryje. Ar tik ne buvęs 1920-1923 m. šaulys partizanas Vincas Juknevičius, taipogi priklausęs pagrindinei komunistų kuopelei, 1940 metais ir po II pasaul. karo Pilvingių apylinkės pirmininkas, 1946 m. birželio 4 d. nušautas „miško brolių”?

Kibyšių būrys

Kibyšių šauliai dar 1932 m. vasarą buvo įsteigę skyrių su 17 asmenų. Organizatorius – mokytojas ats. jaun. leitenantas Juozas Kačiulis, greitai persikėlęs į Raitininkus. Kibyšių pradinėje mokykloje 1932 m. gruodžio 3 d. įvyko 40 Kibyšių šaulių būrio steigiamasis susirinkimas (tik pasak „Trimto” 1932 m. Nr. 49, Kibyšiuose būrys įsikūrė ir išrinko valdybą lapkričio 16 d.; toliau matysime dar kitokias tariamas būrio organizavimosi datas). XIX rinktinės vadas A. Petruškevičius perskaitė paskaitą „Šaulių ideologija”. Į b. valdybą išrinkti: Juozas Granatauskas – valdybos pirmininkas, Alfonsas Kleponis – sekretorius, Pranas Jurošius – išdininkas; revizijos komisija: Jonas Černiauskas, Jonas Kaupinis ir Juozas Milius. Į būrio vadus pasiūlytas ir nuo gruodžio 16 d. patvirtintas Eligijus Ryškus (rinktinės 1932 m. gruodžio 19 d. įsakymas, LCVA 561-2-842). Nario mokestis 1933 metams buvo 1 litas, o už 1932 metus reikėjo sumokėti po 50 ct – už antrą pusmetį (LCVA 561-19-144). Susirinkime gruodžio 3 d. dalyvavo 26 šauliai bei kandidatai; būti šauliais pareiškė norą dar 3 asmenys, nors susirinkime dalyvavo daugiau kaip 50 žmonių. Į šaulius įsirašė daug kariuomenėje netar-

navusių ir pagyvenusių žmonių. B. vadas E. Ryškus padarė pradžią šaulių namų statybai, paaukodamas 100 litų (LCVA 561-2-776).

Antrą kartą Kibyšių šauliai susirinko 1932 m. gruodžio 8 d. B. vadas E. Ryškus pasiūlė Kalėdų antrą dieną surengti šokių vakarą. Jo organizavimui išrinkta 3-jų žmonių komisija.

B. susirinkimas 1933 m. vasario 11 d. nutarė statyti šaulių namus. Jais rūpintis turėjo išrinkta komisija: Petras Buslavičius, Eligijus Ryškus ir Jonas Kaupinis. Susirinkimas kovo 5 d. išrinko vakarų rengimo komisiją; į ją siūlyti Pranas Jurošius, Kostas Kvaraciejus ir Antanas Kaupinis. Tačiau būrio susirinkimas kovo 25 d. kažkodėl vėl grįžo prie šio klausimo ir išrinko kitokią vakarų rengimo komisiją: Antaną Balevičių, Juozą Milių ir Alfonsą Kleponį. O gal tik viename iš protokolų klaidingai užrašytas komisijos pavadinimas? Būrys gavo Šakių apskrities 18 Paežerėlių š. būrio 1933 06 16 raštą – prašymą išplatinti 10 loterijos bilietai: „tuo padarysite auką šio būrio namų statymui“. Ar bilietai buvo išplatinti, žinių nėra. Paaukoti bent 5-10 litų žuvusio šaulio Jurgio Grigo kapui sutvarkyti 1934 04 16 prašė Liškiavos š. būrys.

LŠS Centro Valdyba Kibyšių būrį patvirtino 1934 01 22 prezidiumo posėdyje, apie ką paskelbta liepos 16 d. slaptame įsakyme, o liepos 18 d. pranešta būriui (pagal XIX rinktinės būrių atstovų suvažiavimo 1932 12 18 protokolą būrys įsisteigęs tų metų gruodžio 4 d., o pagal LŠS 1934 07 16 įsakymą būrys iš 16 šaulių ir 9 kandidatų susikūręs tik 1933 m. sausio 28 d.!). Rinktinės būrių atstovų suvažiavime 1932 m. gruodžio mėn. jau dalyvavo E. Ryškus. LŠS 1934 01 22 patvirtintame būrio sąraše buvo tokie vyrai (iš 25 šaulių 20 gyveno Kibyšiuose, o 5 iš Jakubiškių; pastaruosius pažymėsime specialiai; dauguma šaulių – žemdirbiai): Julius Antanavičius, Jurgio; Juozas Janulevičius, Karolio, kalvis; Antanas Balevičius, Pauliaus, muzikantas; Juozas Januševičius, Tamošiaus, kalvis; Antanas Marcinonis, Kosto; Kostas Kvaraciejus, Kosto; Pranas Jurošius, Juliaus; Juozas Granatauskas, Jono; Jonas Kaupinis, Adomo, eigulys, Jakubiškiai; Eligijus Ryškus, Kazio, girininkas; Antanas Kaupinis, Vinco, Jakubiškiai; Adolfas Kaupinis, Adomo, Jakubiškiai; Alfonsas Kleponis, Petro, eigulys; Juozas Buslavičius, Petro, miškų ūkio žvalgas; Juozas Balevičius, Adomo, Jakubiškiai; Balys Stoškus, Julijono, Jakubiš-

kiai; Antanas Valukynas, Jono; Antanas Mikelionis, Petro; Juozas Čebatorius; Juozas Volungevičius, Kazio; Jonas Volungevičius, Jurgio; Juozas Milius, Karolio; Jonas Černiauskas, Antano; Kostas Šeštakauskas, Vaitiekauskas; Julius Šeštakauskas.

Tarp rinktinės patvirtinto būrio narių nėra steigiamajame susirinkime dalyvavusių asmenų: Zigmo Prapiesčio, Petro Kvaraciejaus, Antano Vaišnorio, Adolfo Kalinausko, Jono Vilimavičiaus, Jono Kalantos, Petro Buslavičiaus, Jono Jurošiaus ir vieno Juozo Volungevičiaus. Užtat yra 5 kiti šauliai: Antanas Valukynas, Balys Stoškus, Juozas Buslavičius, Kostas Kvaraciejus ir Jonas Volungevičius (LCVA 561-2-885). Dar prieš būrį patvirtinant LŠS-gai, XIX rinktinės valdyba 1933 10 11 posėdyje į šaulius priėmė Julijų Antanavičių, Juozą Janulevičių, Antaną Balevičių, Juozą Januševičių, Antaną Marcinonį ir Kostą Kvaraciejų. Dėl rinktinės štabe turėtų neigiamų žinių nepriimti Jonas Vilimavičius, Juozas Šeštakauskas ir Juozas Milius (J. Milius LŠS 1934 01 22 patvirtintame sąraše jau buvo). Rinktinė 1934 04 05 į šaulius priėmė Juozą Čebatorių, Juozą Volungevičių ir Joną Jurošių, nors du pirmieji jau buvo prieš pusketvirtą mėnesio LŠS patvirtintame sąraše!

XIX rinktinės 1934 m. vasario 27 d. įsakymu Kibyšių b. vadas Eligijus Ryškus, jam pačiam prašant, nuo vasario 1 d. atleistas iš pareigų ir b. vadu paskirtas ats. jaun. leitenantas mokytojas Mykolas (Mikas) Lukošius. Susirinkime gegužės 25 d. E. Ryškus išrinktas būrio valdybos pirmininku, šiose pareigose pakeitęs Juozą Granatauską. Už pavėlavimą arba neatvykimą į susirinkimus ar pamokas susirinkimas nutarė iš šaulių imti po 10 centų Vilniaus pasui (LCVA 561-19-611). Gruodžio 10 d. rinktinė pranešė būrio valdybai, kad jiems, kaip pafrontės šauliams, „Trimito“ prenumerata 1935 metams yra 5 litai. Pasak atsakymų į XIX rinktinės anketą, 1933 m. būryje skaitytos 6 paskaitos, 1934 m. – 4, švenčių rengta atitinkamai 4 ir 3, vakarėlių – 5 ir 4, gegužinių – 1 ir 2. Uniformą turėjo 5 šauliai, kepures 18. Moterų būryje nebuvo.

1935 m. sausio 10 d. specialiai sušauktame būrio susirinkime (b. vadas – M. Lukošius) sumanyta steigti raitelių (dragūnų) skyrių. Į jį įsirašė 10 šaulių: Adolfas Kaupinis, Antanas Kaupinis, Antanas Kvaraciejus, Antanas Kirkauskas, Juozas Stoškelis, Jonas Kalanta, Vincas Tenenė, Juozas Januševičius, Juozas Balevičius ir Julius Janulevičius. Išrinkta sky-

riaus valdyba: Antanas Kaupinis – pirmininkas, A. Kirkauskas – sekretorius, Adolfas Kaupinis – įždininkas. Tačiau rinktinės štabas sausio 18 d. paaiškino, kad skyriui valdyba nereikalinga: skyrius priklausė būriui. Susirinkime kovo 10 d. minėtas LŠS įkūrėjas Vladas Putvinskis. Išrinkta nauja b. valdyba: pirmininkas – Eligijus Ryškus, sekretorius – Antanas Valukynas, įždininkas – Jonas Kaupinis. Susirinkime rugsėjo 7 d. kalbėta apie ūkininkų streiką, nutarta visiems būrio šauliams organizuotai dalyvauti kitą dieną Merkinėje vyksiančioje šventėje.

1935 m. rudenį 9 kuopos ir Kibysių būrio vadui M. Lukošūnui išvykus naujon tarnybos vieton, nuo spalio 9 d. jis atleistas iš pareigų, o jį pakeitė ats. jaun. leitenantas mokytojas Juozas Kačiulis, sugrįžęs iš Raitininkų š. būrio. Spalio 19 d. jis perėmė būrio turtą, tarp kurio – 3 angliški ir 8 rusiški šautuvai bei 19,58 Lt kasoje. Deja, šauliams išdalintų ginklų būklė buvo prasta – išrūdiję vamzdžiai ir kitos ydos. Kasą iš J. Kačiulio tą pat dieną perėmė šaulys Jonas Kaupinis. Nuo lapkričio 23 d. b. vado padėjėju paskirtas ats. jaun. puskarininkis prekybininkas Juozas Granatauskas. Būrys 1935 metais surinko 4,65 Lt auką Norulių būrio šaulių namų statybai; b. vadas J. Kačiulis paaukojo 3 litus, o kiti 11 šaulių – po 10-5 ct; aukojo: Juozas Janulevičius, Juozas Volungevičius, Jonas Kaupinis, Pranas Jurošius, Antanas Valukynas, Adolfas Kaupinis, Vaclovas Raulonis, Alfonsas Kleponis, Kostas Kvaraciejus, Antanas Kaupinis ir Juozas Granatauskas. Pinigai perduoti lapkričio 17 d.

Susirinkime 1936 m. sausio 26 d. pažymėta, kad jų būrio šaulių namų statymo reikalas nė kiek nepajudėjęs į priekį, nes dalis statybos komiteto narių išvykusi kitur. Visais balsais išrenkamas naujas komitetas: Juozas Kačiulis, Eligijus Ryškus, Juozas Granatauskas, Jonas Kaupinis ir Alfonsas Kleponis. B. vadas J. Kačiulis pasiūlė įsteigti būrio knygyną (biblioteką). Pradžiai iš kasos skirta 30 litų (tuo metu joje turėta 46,48 Lt). Už naudojimąsi knygynu imti mokesčiai: iš šaulių valdininkų – 20 ct, iš šaulių ūkininkų – 10 ct, iš jaunųjų ūkininkų – 5 ct. Knygininku išrinktas Alfonsas Kleponis. Nutarta prisidėti prie visų tautiškųjų organizacijų steigiamos skaityklos, namą jai nuomot. Vasario 15 d. iškilmingai prisiekė 14 būrio šaulių: Eligijus Ryškus, Kostas Kvaraciejus, Juozas Granatauskas, Jonas Kaupinis, Alfonsas Kaupinis, Juozas Januševičius, Juozas Balevičius, Antanas Kaupinis, Antanas Balevičius, Jo-

nas Jurošius, Juliaus, Juozas Čebatorius, Kazio, Julius Antanavičius, Pranas Jurošius ir Juozas Valentukevičius, Kazio. Gegužės 30 d. Kibyšių šauliai dalyvavo Merkinėje rengtoje bendroje propagandinėje jaunlietuvių, šaulių ir jaunųjų ūkininkų šventėje (LCVA 561-17-85).

Susirinkime 1936 06 06 nutarta aktyviai dalyvauti Seimo rinkimuose. Ta proga šauliai paskirstyti eiti sargybas ir atlikti kitas užduotis. Nutarta visiems įsigyti šaulių ženklus ir uniformines kepure. Būrio tarybon išrinkti: Zigmas Prapiestis – tarybos vicepirmininkas ir švietimo vadovas, Eligijus Ryškus – sekretorius, Jonas Kaupinis – kasininkas, Alfonsas Kleponis – knygininkas; revizijos komisija: Juozas Granatauskas, Antanas Kaupinis ir Kostas Kvaraciejus (b. taryba pareigomis pasiskirstė birželio 25 d.). Rugpjūčio 8 d. susirinkime tartasi dėl savišalpos kasos skyriaus steigimo; jis būtų steigiamas, jei atsiras norinčiųjų. Nuo rugpjūčio 14 d. būryje steigti I, III ir raitelių skyriai. Skyrininkai: I-o – Juozas Granatauskas, III-čio – Kostas Kvaraciejus, raitelių – Jonas Kalanta, būrininkas (b. vado padėjėjas) – Zigmas Prapiestis (LCVA 561-19-251). Būrys nutarė per rinktinę išsimokėtinai pirkti uniforminio audeklo: milinėms – 11,5 metro, mundurams – 16,8 m, kelnėms – 12,9 m, palaidinėms – 4,2 metro.

Anot LCVA 561-19-607 sąrašo be datos, 1936 metais Kibyšių būryje be vado J. Kačiulio buvo dar 7 kariuomenėje tarnavę šauliai: Jonas Kalanta, Juozo, 1933-1934 m. tarnavęs eiliniu kunigaikštienės Birutės 2 ulonų pulke; Juozas Čebatorius, Kazio, 1920-1923 m. tarnavęs eiliniu 1 pėsčininkų pulke; Juozas Granatauskas, Juozo, 1919-1922 m. tarnavęs jaunesniojo puskarininku 6 pėst. pulke; Kastantas (Kostas) Kvaraciejus, Kastanto, 1934-1935 m. tarnavęs grandiniu 9 pėst. pulke; Antanas Kaupinis, Vinco, 1930-1931 m. buvęs 2 ulonų pulko eilinis; Juozas Balevičius, Antano, 1930-1931 m. buvęs 4 artilerijos pulko eilinis; Kostas Janulevičius, Jokūbo, 1931-1932 m. tarnavęs eiliniu karo kalėjimo ir drausmės dalyje.

Susirinkime 1937 m. sausio 23 d. b. vadas ragino šaulius sumokėti po 1 litą šaulių namų fondui ir po 1 litą nario mokesčio. Vasario 7 d. susirinkimo protokole pažymėta, kad 1936 metais surengti 6 visuotiniai susirinkimai, 3 vakarai su kitomis organizacijomis ir 3 atskirai. Dalyvauta Tautinio darbo talkos rengtose paskaitose, minėjimuose (Klaipė-

dos atvadavimo, Vasario 16-osios, šaulių dienos – birželio 24-osios). Vi-
ši šauliai dalyvavo karinio rengimo pamokose ir manevruose. Praėjusių
metų pajamos – 94,08 Lt, išlaidos – 72,10 Lt, tad liko 21,98 Lt. Būrio
tarybon išrinkti Eligijus Ryškus, Alfonsas Kleponis ir Jonas Kaupinis.
Š. namų statybos fondui tądien surinkta 15 litų (LCVA 561-19-611).
Kadangi būryje buvo mažai ginklų, todėl jiems padarytą spintą nutarta
parduoti Kibyšių jaunųjų ūkininkų rateliui.

Būrio vadas J. Kačiulis 1937 m. rudenį iš jaunesniųjų leitenantų pa-
keltas į leitenanto laipsnį.

Susirinkime 1938 m. sausio 28 d. b. vadas J. Kačiulis supažindino su
prasidėjusių Lietuvos istorijos ir lietuvių kalbos kursų programa. Kur-
sai vyko kas savaitę pirmadieniais ir penktadieniais 17 val., dėstė moky-
tojai J. Kačiulis, Z. Kačiulienė ir Z. Prapiestis. J. Kačiulis kursuose jau
perskaitė 2 paskaitas. Vasario 1 d. būryje buvo 2 valdiški vokiški šautu-
vai ir 5 nuosavi revolveriai. XIX rinktinės birželio 4 d. įsakymu į Kiby-
šių būrį priimti Juozas Volungevičius, Vladas Kniubas, Stasys Pilvelis ir
Jonas Vilimavičius; jie, išskyrus J. Vilimavičių, kaip beturčiai atleisti
nuo stojamojo mokesčio.

Šaulių ginklams pirkti ir Ginklų fondui aukodavo ne tik šauliai. Pa-
vyzdžiui, vieną kartą (dokumente data nepažymėta) Kibyšių kaime iš
31 aukotojo surinkta 40 litų; 1938 m. kovo 23 d. Ginklų fondui 37 žmo-
nės sudėjo 23,80 Lt. 1938 m. gruodžio 22 d. paskelbta, kad tais metais
ginklams iš viso surinkta 465,20 Lt; Kibyšių šauliai suaukojo 72 Lt, Ki-
byšių pradinės mokyklos mokiniai – 23,80 Lt, Kibyšių tautininkai – 12 Lt.
Už 500 litų būriui nupirkti 4 šautuvai. Į b. tarybą tuo metu įėjo Jonas
Kaupinis, Eligijus Ryškus ir Alfonsas Kleponis, į revizijos komisiją –
Jonas Pilvelis, Kostas Kvaraciejus ir Juozas Granatauskas (LCVA
561-17-85).

Būrys 1939 m. vasario 12 d. susirinkime išrinko naują b. tarybą: Al-
fonsas Kleponis – b. vado pavaduotojas, Vladas Volungevičius – sekre-
torius, Eligijus Ryškus – kasininkas, Antanas Valukynas – knyginkas;
į revizijos komisiją išrinkti Vaclovas Raulonis, Vladas Kniubas ir Jonas
Vilimavičius; buvusioji revizijos komisija 1938 metų revizijos nepadarė,
todėl ją padaryti įpareigota naujoji komisija. Susirinkimas kovo 29 d.
numatė kovo 30 d. - balandžio 2 d. surengti rinkliavą Ginklų fondui.

Aukų rinkėjais paskirti: J. Granatauskas ir Vl. Volungevičius – Radyščiuje ir Rūsingėje, J. Vilimavičius ir K. Janulevičius – Jakubiškiuose, Alf. Kleponis ir J. Kalanta – Dubaklonyje, J. Pilvelis ir Pr. Janulevičius – Jonionyse, A. Valukynas ir J. Antanavičius – Kibyšiuose ir Spyriuose, J. Kaupinis ir V. Raulonis – Sarkajieduose, Levūnuose ir Voveiryse. Susirinkime spalio 7 d. b. vadas J. Kačiulis išpėjo šaulius, kad pastebėtų lenkų karius, juos sulaikytų ir pristatytų būrio vadui, o lenkišką turtą – policijai ar komendantūrai (LCVA 561-19-611). Sudėję 50 Lt 20 ct, 11 būrio šaulių spalio 9 d. per rinktinę užsisakė batus; jų pageidavo: Vladas Kniubas, Jonas Vilimavičius, Petras Kašėta, Petras Kalanta, Pranas Janulevičius, Antanas Karsokas, Vladas Volungevičius, Juozas Kačiulis, Vaclas Raulonis, Juozas Kuliešius ir Zigmas Prapiestis. B. vadas J. Kačiulis 1939 m. gruodžio 7 d. prašė rinktinės vado gruodžio 16 d. atsiųsti komisiją, nes tą dieną Kibyšių pradinėje mokykloje norėta patikrinti šaulių žinias: būrys baigė tų metų senųjų ir jaunųjų šaulių mokymo programą.

Norulių būrys

44 Norulių šaulių būrio steigiamasis susirinkimas įvyko 1934 m. balandžio 2 d. (LCVA 561-19-782). Būrio organizavimo iniciatoriai buvo Povilas Dirkis, Stasys Grigaravičius ir Bolius Muliulis. Susirinkimą sušaukė ir jam vadovavo Alytaus baro pasienio policijos II rajono viršininkas, anksčiau kurį laiką buvęs LŠS pareigūnas šaulys Povilas Dirkis. Jis perskaitė paskaitą „Šaulių ideologija“. Susirinkime dalyvavo daugiau kaip 100 žmonių. Be Dirčio dar kalbėjo vachmistras šaulys Stasys Grigaravičius – apie šaulių būrio prie demarklinijos reikalingumą. Į šaulius įsirašė 57 žmonės. Išrinkta 5 žmonių būrio valdyba: 3 tikrieji nariai šauliai – P. Dirkis, Pranas Janavičius, Juozas Volungevičius ir 2 kandidatai – Rokas Čaplikas ir Kostas Sasnauskas, Jono; revizijos komisija: Eugenijus Sinkevičius, Jurgis Kielė ir Juozas Baublys. Nutarta mokėti po 10 ct mėnesinio nario mokesčio; tarnautojai, jei sutiks, galėjo mokėti ir daugiau. Būrį patvirtinus, reikėtų kuo greičiau įsigyti vėliavą. Pasienio policijos II rajono viršininkas P. Dirkis leido šauliams naudotis policijos skaitykla. Po susirinkimo įvyko nemokamas šokių vakaras.

B. valdyba pareigomis pasiskirstė balandžio 7 d. posėdyje: P. Dirkis – valdybos pirmininkas, R. Čaplikas – išdininkas, P. Janavičius – sekretorius, J. Volungevičius ir K. Sasnauskas – valdybos nariai. Nutarta prašyti XIX rinktinės vado būrio vadu patvirtinti šaulį ats. jaun. leitenantą Stasį Grigaravičių, o jo padėjėju – pasienio policijos sargybinių Bolių Muliuolį. Paskyrimą nuo balandžio 1 d. (!) rinktinė patvirtino 1934 m. liepos 31 d. įsakymu. Tik 1974 metais Čikagoje (JAV) išėjusioje knygoje „Lietuvos policija įstatymų ir tvarkos sargyboje“ apie Norulį š. būrio susikūrimą rašoma kiek kitaip, negu tai patvirtina archyviniai šaltiniai.

1934 m. gegužės 24 d. b. valdybos posėdyje būrio nariais pripažinti 55 kandidatai (jie visi buvo ir birželio 30 d. sąrašė LCVA 561-17-129): Tomas Volungevičius, Roduka; Klimas Volungevičius, Roduka; Jonas Mačionis, pasienio policininkas, Trasninkas; Kostas Keršulis, pas. polic., Noruliai; Leopoldas Galčius, stalius, Roduka; Jonas Galčius, Roduka; Petras Treigys, Petro, Roduka; Tomas Čaplikas, tarnavo pas ūkininką, Trasninkas; Cezaris Jurkevičius, Roduka; Rokas Volungevičius, Roduka; Vincas Janulevičius, Trasninkas; Stasys Čaplikas, Noruliai; Petras Jurkevičius, Trasninkas; Rokas Čaplikas, miškų žinybos tarnautojas, Noruliai; Kostas Sasnauskas, Jono, Roduka; Vladas Kvaraciejus, miškų žinybos tarnautojas, Noruliai; Tomas Žuraulia, Roduka; Petras Kvaraciejus, Noruliai; Antanas Saveikis, pas. polic., Noruliai; Jurgis Kielė, Noruliai; Henrikas Liuolia, Noruliai; Vladas Kielė, Noruliai; Alfonsas Kielė, Noruliai; Anelė Pečiulienė, Noruliai; Ona Muliulienė, Antano, Noruliai; Leovasė Mačionienė, Trasninkas; Albina Volungevičienė, Trasninkas; Konstantina Baublienė, Noruliai; Anelė Janavičienė, Noruliai; Marcelė Kerdokienė, Utieka; Marijona Baublienė, Utieka; Ona Vaitiekūnienė, Trasninkas; Magdalena Keršulienė, Noruliai; Marcelė (ar Morta?) Mugenienė, Trasninkas; Vacloas Jazukevičius, Noruliai; Juozas Tamulionis, Noruliai; Julius Čaplikas, Noruliai; Vladas Janulevičius, Trasninkas; Jonas Markauskas, tarnavo pas ūkininką, Roduka; Julius Sasnauskas, Noruliai; Juozas Karsokas, Trasninkas; Julius Gudukas, tarnavo pas ūkininką, Roduka; Silvestras Žuraulia, Silvestro, Roduka; Antosė Sasnauskienė, Noruliai; Janina Miliauskaitė, Noruliai; Izabelė Jazukevičiūtė, Noruliai; Adelė Kiečiūtė, Noruliai; Kastantė Kie-

liūtė, Noruliai; Kazė Sasnauskienė, beturtė, Noruliai; Julė Sasnauskaitė, g. 1920 m., Roduka; Kastantė Sasnauskaitė, Roduka; Bronė Volungevičiūtė, Trasninkas; Marė Karsokaitė, Trasninkas; Bronė Karsokaitė, Trasninkas; Antosė Jurkevičiūtė, Trasninkas. Priimti į būrį perėję iš kitų būrių 23 šauliai: Povilas Dirkis, Stasys Grigaravičius, Pranas Janavičius, Bolius Muliulis, Juozas Volungevičius, Juozas Daunoras, Juozas Vaitiekūnas, Jonas Dagelis, Juozas Pečiulis, Pranas Kerdokas, Stasys Mugenis, Petras Vainilavičius, Eugenijus Sinkevičius, Leonas Čaplikas, Julius Čaplikas, Adolfas Volungevičius, Julius Vitkauskas, Marcelė Sinkevičienė, Petras Valentukevičius, Juozas Baublys, Matas Baublys, Juozas Vasaris, Julius Čaplikas, Tomo. B. valdyba nutarė 21 šaulį kandidatą atleisti nuo stojamojo mokesčio ir parinkti aukų kandidatams į šaulius padegėliams Vaclui Jazukevičiui ir Juozui Tamulioniui (surinkta 12,25 Lt); tarp aukotojų buvo 22 šaulės; pinigai padalinti po lygiai.

B. valdybos posėdis 1934 09 02 nutarė atkreipti dėmesį į tuos šaulius, kurie net šaukiami neatvyksta į susirinkimus ir nemoka nario mokesčio; juos reikėtų braukti iš narių tarpo. Beje, jau pasikeitusi b. valdyba – jos pirmininkas buvo Eugenijus Sinkevičius, sekretorius – Pranas Janavičius; b. vadas – Juozas Volungevičius, nors vietoj į Butrimonis išvykusio S. Grigaravičiaus rinktinė spalio 10 d. būrio vadu nuo rugsėjo 1 d. laikinai paskyrė ats. jaun. leitenantą Joną Sinicką. B. valdyba spalio 10 d. šauliais kandidatais priėmė 10 asmenų. Tai buvo: naujasis pasienio policijos II rajono viršininkas ats. kavalerijos leitenantas Antanas Dubauskas; Jurgis Kaminskas, Aleksandro; Zigmas Galčius, Kazio; Jonas Sinkevičius, Juozo; Liudvikas Sinkevičius, Lauryno; Dionyzas Čaplikas, Karolio; Vladas Sinkevičius, Karolio; Vaclas Sinkevičius, Bolesiaus; Bolius Valentukevičius, Prano; Vladas Sasnauskas, Jono. Visi priimti atgalinėmis datomis – nuo balandžio 15 d. iki spalio 1 d. imtinai. Būryje jau buvo moterų skyrius. J. Sinickas lapkričio 1 d. dalyvavo rinktinės būrių atstovų susirinkime Alytuje.

1934 12 10 posėdyje b. valdyba, remdamasi LŠS Vidaus tvarkos statuto 19 paragrafo 6 punktu, iš šaulių išbraukė 19 pasyvių narių, tarp kurių: Kostas Sasnauskas, Jono, Petras Treigys, Ona Muliulienė, Juozas Tamulionis, Silvestras Žuraulia, Silvestro, Antosė Sasnauskienė, Bernardas Kvaraciejus, Petras Aleksa, Antanas Kazabuckas (Kasabuckas?),

Viktoras Aleksa, Jonas Ščerbukas, Zenonas Čaplikas, Alfonsas Sinkevičius, Jokūbas Čaplikas, Juozas Daunoras, Boleslovas Muliulis (pastarasis – vienas iš būrio organizavimo iniciatorių). Tačiau pasak LCVA 561-19-176, išbraukti 23 pasyvūs asmenys – 5 nariai ir 18 kandidatų.

Būrio susirinkimai iš pradžių dažniausiai vykdavo šaulių Roko Čapliko ir Juliaus Čapliko butuose Noruliuose. Susirinkime 1934 12 16 paminėtos Vinco Kudirkos mirties 35-osios metinės; paskaitą skaitė b. vadas Jonas Sinickas. Kokia nors paskaita būdavo skaitoma praktiškai kiekviename susirinkime. 1935 m. sausio 20 d. susirinkime pranešta, kad 1934 metais įvyko 4 būrio susirinkimai, 7 valdybos posėdžiai, 1 minėjimas, 3 paskaitos. Turėta 25 Lt išlaidų. Susirinkimo dieną būrio kasoje buvo 8,20 Lt grynų pinigų. Į b. valdybą išrinkti: pirmininkas – pasienio policijos II rajono viršininkas A. Dubauskas, sekretorius – Pranas Janavičius, išdininkas – Rokas Čaplikas, kandidatas – Tomas Volungevičius; revizijos komisija: Kaminskas, Baublys ir Pečiulis. Susirinkime kovo 4 d. minėtos Vlodo Putvinskio mirties 6-osios metinės.

Būrio moterų skyriaus susirinkime 1935 03 17 paskaitą „Moteris šeimos ir visuomenės gyvenime“ skaitė b. vadas J. Sinickas. Skyriuje buvo 24 šaulės. Išrinkta nauja skyriaus valdyba: pirmininkė – mokytoja K. Daukšienė, sekretorė – Miliauskaitė, išdininkė – Karsokaitė; skyriaus vadė – A. Sinickienė. Šaulio Zigmo Jurčikonio iniciatyva balandžio 22 d. Trasninko kaime pas pil. R. Volungevičių surengtas vakaras. Anot jo apyskaitos, pagarsintos susirinkime balandžio 28 d., vakaras davė 42,20 Lt pelno (pajamos – 77,50 Lt, išlaidos – 35,30 Lt). Nutarta statyti būrio namus. Galutinai susitarta dėl nario mokesčio: valstybinėje tarnyboje tarnaujantiems šauliams – 2,40 Lt metams, netarnaujantiems ir moterims – po 10 ct į mėnesį. Būrio viešame vakare birželio 20 d. grojo Merkinės šaulių orkestras; jam sumokėta 15 litų.

XIX rinktinė Norulių būrį oficialiai patvirtino 1935 m. kovo 25 d.

Norulių š. būriui 39,30 kietmetrio miško medžiagos už 185,70 Lt pardavė Vladas Galčius (pinigus gavo 1935 05 15); 40,82 kietmetrio 1935 05 12 už 190 Lt pardavė Rokas Kavaliauskas. Abu pardavėjai buvo iš Rodukos. Jie, kaip į vienkiemius persikeliantys ūkininkai, mišką pirkė iš Varėnos urėdijos Bingelių girininkijos, tačiau medžiagą perlei-

do šaulių būriui (LCVA 561-19-783). Iš tos pačios girininkijos 17,16 ktm. pirktos medžiagos liepos 2 d. už 62,35 Lt būriui pardavė Rodukos ūkininkas Cezaris Jurkevičius. Trasninko gyventojas Vladas Janulevičius 32 kietmetrius rąstų už 10 litų nuo Merkio tilto ties Jablanavu nuplukdė iki Alytaus, į lentpjūvę.

Pagal vieną aukų lapą be datos šaulių namams statyti surinkta 80,60 Lt. Aukojo 61 šaulys – nuo 50 ct iki 3 Lt; tik A. Dubauskas paaukojo 10 Lt. Pagal kitą aukų lapą be datos namų statybai 25 aukotojai sudėjo 19,90 Lt – aukos taipogi nuo 50 ct iki 3 Lt. Dar su trimis aukų lapais be datų surinkta: 8 aukotojai sudėjo 9 litus; iš 10 žmonių gauti 7 litai; 45 žmonės sudėjo 254 Lt – aukota nuo 1 Lt iki 25 Lt. 1935 m. lapkričio 3 d. būrys viešą vakarą š. namų statybos naudai surengė Utiekos dvare. Pagal vieną sąrašą iš 24 žmonių surinkta 21,20 Lt aukų, pagal kitą – iš 94 aukotojų surinkta 106,40 Lt. Su aukų lapais namų statybai Norulių šauliai kreipėsi ir į kitus būrius. Surinkta nedaug: 5 litus 1935 09 06 paaukojo 1 Alytaus š. būrys; kelis litus surinko Kibyšių būrys (1935 11 17 raštelis); anot 1935 12 09 raštelio, 3 litai paaukoti Nedzingės būryje (aukojo 2 mokytojai ir būrio vadas P. Makarevičius).

Iš XIX rinktinės 1935 05 12 prisiųstus aulinius batus (po 1,25 Lt už porą) nusipirko 22 Norulių šauliai; nupirkto 24 batų poros (Vladas Kvaraciejus ir Julius Čaplikas, Tomo pirko po dvi poras). Tądien iš rinktinės atsiųstus kailinukus po 1 Lt, 1,30 Lt ir 1,40 Lt nusipirko 8 šauliai. Susirinkime birželio 29 d. b. vadas pareiškė padėką Edvardui Česnulevičiui už leidimą jo kluone surengti vakarėlį. Rugsėjo 15 d. būryje lankėsi XIX rinktinės naujasis vadas Basiulis, pakeitęs Navikevičių. Kalbėta apie Suvalkijos ir Dzūkijos ūkininkų streiką. Šauliai raginti, kas gali, aukoti š. namų statybai. B. kasoje turėta 30 Lt, bet dar daugelis nesumokėję nario mokesčio. B. vadas Jonas Sinickas rugsėjo mėnesį išvyko į kitą tarnybos vietą – Ryliškį. Susirinkimas spalio 13 d. vyko Juozo Valentukevičiaus bute. Protestuota prieš Suvalkijos įvykius (ūkinių streiką). Buvęs būrio vadas Stasys Grigaravičius padėjo Norulių gyventojams Juozui Valentukevičiui ir Juzei Jazukevičienei už padovanotą sklypą šaulių namams statyti (pasak anksčiau minėtos Čikagoje išleistos knygos „Lietuvos policija...“, sklypą padovanojo Juozas ir Juzė Volungevičiai). Pats S. Grigaravičius namų statybai paaukojo 5 litus.

Kun. L. Petkelio paminklui Perlojoje 18 Norulių šaulių pagal aukų lapą paaukojo 19 litų. Norulių būrio šaulių namų kertinis akmuo iškilmingai padėtas 1935 m. spalio 16 d.

Susirinkimas 1935 12 15 vyko J. Jazukevičienės bute. Agituota už „Trimito“ prenumeratą. Nutarta, kad kiekvienas arklį turintis šaulys atveš iš Alytaus po pusantro kietmetro supjautos miško medžiagos būrio namams statyti. Medžiagą suvežti iki 1936 m. kovo 1 d.; jeigu kas iki to laiko jos neparveš, mokės 5 litų baudą. Raginta prie namų statybos prisidėti savo darbu. Pastebėta, kad „Trimito“ lapkričio 28 d. Nr. 48 išspausdintoje žinutėje yra daug netikslumų: S. Grigaravičius nebuvo š. namų statybos iniciatorius, nes būrys tuomet tik organizavosi; namai – A. Dubausko sumanymas, beje, namų statybai Dubauskas aukojęs ne 25, o 35 litus...

1936 m. sausio 26 d. susirinkimo protokole rašyta, kad 1935 metais buvo 8 visuotiniai būrio susirinkimai, 6 valdybos posėdžiai, 4 paskaitos, 3 minėjimai, 4 vakarai. Gauta 949,40 Lt pajamų, turėta 808,50 Lt išlaidų, tad iš pernykščių metų liko 140,90 Lt pinigų. B. šauliai, kiek kas galėjo, aukojo apmokėti už ligoninę sirgusiam šauliui Leonui Čaplikui. Anot 1936 03 08 susirinkimo protokolo, miško turintys šauliai pasižadėjo paaukoti medžiagos. Nutarta namų statybai samdyti tik meistrą. Per Atvelykį balandžio 19 d. rengti vakarą, kurio pelną skirti namų statybai.

Šaulių susirinkimuose dalyvaudavo ir po keliolika pašalinių asmenų. Kiekviename valdybos posėdyje paprastai būdavo išbraukiama iš būrio po kelis pasyvius šaulius. 1936 06 07 b. vado A. Dubausko padėjėju išrinktas Juozas Baublys, švietimo vadovu – Stasys Vaitkus, išdininku – Bronius Čaplikas, sekretoriumi – Silvestras Bartaška, kandidatai į valdybą – Alfonsas Morkevičius ir Vincas Janulevičius; revizijos komisija: Rokas Volungevičius, Juozas Pečiulis, Petras Sadeckas, kandidatai – Petras Jurkevičius ir Jonas Dagelis. Susirinkimas 1936 m. gruodžio 6 d. nutarė š. namus dengti balta cinkuota skarda; šauliai tarnautojai šiam tikslui aukojo po 10 Lt, netarnaujantys – po 5 Lt. Nutarta steigti savarankišką moterų šaulių būrį, o nesijungti prie Merkinės moterų.

1936 metais Norulių b. šauliai surengė 12 įvairių vakarų, iš kurių gautas pelnas ėjo daugiausia šaulių namams. Pirmasis vakaras sureng-

tas Utiekos pradinėje mokykloje, antrasis – sausio 6 d. Merkinėje; iš pastarojo gauta 11,40 Lt gryo pelno. Iš vasario 16 d. vakaro gauta 33,60 Lt, o iš vasario 23 d. vakaro Trasninke – 23,40 Lt pelno. Vietoj planuotos loterijos balandžio 19 d. vykusio vakaro grynas pelnas buvo 36,35 Lt; aukų pavidalu surinkta 20,95 Lt. Gegužės 3 d. vakaro Rodukoje pelnas – 36,40 Lt, liepos 12 d. Noruliuose – 50,90 Lt. Rugpjūčio 15 d. Rodukos pr. mokykloje šauliai vaidino 4 veiksmų komediją „Nepasisekė debiutas“; grynas pelnas – 50,30 Lt (23,75 Lt surinkta pagal aukų lapą). Tas pats vaidinimas rugsėjo 8 d. pakartotas Utiekos pr. mokykloje. Lapkričio 15 d. šioje mokykloje vaidinta „Mirta Činčibiraitė“; grynas pelnas – 46 Lt (pagal aukų lapą surinkta 22 Lt). Rodukoje tas pats veikaliukas suvaidintas lapkričio 22 d.; gauta 18 Lt pelno. Paskutinis tų metų vakaras įvyko gruodžio 26 d.; iš jo gauta 44,15 Lt gryo pelno.

Užuot dirbę prie namų statybos, 19 būrio šaulių 1936 m. aukėjo po 2 litus; surinkta 38 Lt. Pagal gruodžio 6 d. nutarimą 38 šauliai namų stogui apdengti įsipareigojo sudėti po 10 ir 5 litus; surinkta 300 litų. Tą pačią dieną 10 žmonių stogui dengti suaukojo 15,20 Lt (LCVA 561-19-783). XIX rinktinės 1936 11 30 įsakymu į Norulių būrį priimti Stasys Vaitkus ir Pranas Vilpišauskas, o išbraukti Juozas Karsokas, Marė Karsokaitė ir Bronė Volungevičiūtė.

Anot 1937 m. vasario 21 d. būrio susirinkimo, vykusio Juliaus Čapliko bute Norulių kaime, protokolo, šaulių namai dengti cinko skarda. Švietimo vadovas Stasys Vaitkus pranešė, kad iš 1936 metais būrio vardu surengtų 12-kos vakarėlių gauta 452,15 Lt pelno. Iždininkas R. Čaplikas pranešė, jog 1936 m. būrys turėjęs 1181,75 Lt pajamų ir 1032 Lt išlaidų; 1937 metams liko 149,75 Lt. Į būrio tarybą išrinkti: Antanas Danyla – būrio vado pavaduotojas, Stasys Vaitkus – švietimo vadovas, Rokas Čaplikas – iždininkas, Silvestras Bartaška – sekretorius, kandidatai į b. tarybą – Vincas Janulevičius ir Henrikas Liulia; kontrolės komisija: Rokas Volungevičius, Petras Sadeckas ir Petras Jurkevičius, kandidatai – Stasys Čaplikas ir Pranas Vilpišauskas. Nario mokestis nustatytas po 20 ct mėnesiui arba 2,40 Lt metams. Pasižadėta padirbėti prie namų statybos: Norulių kaimo šauliai dirbs po 7 dienas, kitų kaimų – po 4, policijos tarnautojai – po 3 dienas. Arklius turintys šauliai

atliks tuos darbus, kur reikės arklių. Jei šaulys negalės atlikti pažadėto darbo, tai už jo pinigus bus pasamdytas darbininkas bei pastotė. Sumanyta vėl rengti loteriją, kurios pelną skirti namų statybai (LCVA 561-19-783 ir 251).

1937 m. kovo 20 d. mirė šaulių būrio rėmėjas, 97 metų Juozas Valen-tukevičius. Jis buvo vienas iš paaukojusių žemės sklypą šaulių namams 1934 metais, o paskui aukojęs namų statybai 1936 metais. Velionį į ka-pus kovo 21 d. palydėjo šauliai ir gausi vietos visuomenė. Laidotuvėse dalyvavo Merkinės klebonas Juknevičius, grojo Merkinės š. būrio or-kestras.

Pirmąjį vakarą 1937 metais Norulių būrys surengė sausio 1 d. Guda-kiemyje. Vaidinta „Mirta Činčibiraitė“. Anot vakaro apyskaitos, už par-duotus bilietus gauta 33,25 Lt; 2 Lt aukėjo policininkas Lukoševičius, tad pajamos – 35,25 Lt. Atėmus 13 Lt išlaidų, liko 22,25 Lt pelno. Viešą vakarą su 3 veiksmų komedija „Jaunikis iš Kauno“ vasario 7 d. būrys surengė Utiėkos pradinėje mokykloje. Pajamos – 37,75 Lt, iš kurių 20 Lt pagal aukų lapą. Buvo 8,15 Lt išlaidų, tad pelnas – 29,60 Lt. Utiėkos mokykloje kovo 29 d. vaidinta 3 v. drama „Šauliška meilė“. Pajamos – 44 Lt, išlaidos – 10 Lt, pelnas – 34 Lt. Balandžio 4 d. vakaras surengtas Rodukos pradinėje mokykloje. Taipogi vaidinta „Šauliška meilė“. Už bilietus gauta 67,30 Lt; išlaidos – 14 Lt, grynas pelnas – 53,30 Lt. Vėl Rodukos m-loje vakaras rengtas gegužės 1 d. Suvaidinta 4 v. drama „Žmogžudžio duktė“. Už bilietus gauta 54,90 Lt, išlaidos – 12,55 Lt, liko 42,35 Lt pelno. „Žmogžudžio duktė“ gegužės 30 d. vaidinta Utiėkos mokykloje. Už parduotus bilietus gauta 32,60 Lt, padaryta 11,95 Lt išlaidų, pelnas – 20,65 Lt. Utiėkos mokykloje viešas vakaras surengtas ir rugsėjo 15 d. Vaidinta vieno veiksmo komedija „Mikio teismas“. Už bilietus gauta 24 Lt, buvo 11,10 Lt išlaidų, pelnas – 12,90 Lt. Rodukos mokykloje rugsėjo 19 d. vaidinta 3 v. drama „Ugninis ratas“. Gauta 60,80 Lt pajamų, išlaidos – 10,40 Lt, grynas pelnas – 50,40 Lt. Vakarai dažniausiai būdavo su šokiais. Užmokestis griekiams dažnai sudary-davo didžiausią išlaidų dalį. Tuokart muzikantams sumokėta 7 Lt; ki-tais kartais būdavo ir po 8, 9, 10 litų.

Ties dideliu vakaru su bufetu ir loterija šaulių namuose 1937 m. lap-kričio 7 d. apsistosime plačiau. Vaidintas „Ugninis ratas“. Už bilietus

gauta 103,80 Lt, pajamos iš bufeto – 331,48 Lt arba iš viso 463,98 Lt pajamų. Tačiau ir išlaidos buvo didelės – 458,05 Lt (patentas bufetui – 19 Lt, bufeto produktai ir gėrimai kainavo 389,95 Lt, griežikams, salės papuošimui ir kt. išleista 38,70 Lt.). Pelną liko vos 5,93 Lt, nors pagal kitą to paties vakaro apyskaitą sumos visai kitokios: išlaidos – 11,10 Lt, grynas pelnas – 92,70 Lt (abi apyskaitas žiūr. LCVA 561-19-783). Alytaus apskrities mokesčių inspekcija leido „laikyti bufetą su įvairiais vietiniais ir užsieniniais gėrimais ir rūkalais“. Atsakingas bufeto vedėjas Stasys Vaitkus iš Trasninko. Leidimas galiojo iki lapkričio 7 d. 24 val.; būrio prašymą parėmė Merkinės nuovados policijos viršininkas. Išlikę apie pora dešimčių įvairių sąskaitų už maisto prekes, gėrimus, indus, popierių, konfeti ir t.t.

Loterijos lošimas iš pradžių buvo numatytas rugpjūčio 15 d., Žolinėms, bet paskui nukeltas į lapkričio 7-ąją. Loterijos bilietai platinti balandžio-birželio mėnesiais. Loterija rengta 3000 litų sumai; paruošta 3000 bilietų po 1 Lt. Surengti loteriją Alytaus apskrities viršininkas leido 1937 08 02 raštu. Pasak leidimo, laimėjimams skirta 50 bilietų 1500 litų sumai. Tačiau laimėtų daiktų sąrašas buvo 94 daiktai! Bilietų numeriai nesikartoja, todėl reikia manyti, kad laimingų bilietų skaičius buvo padidintas. Loterijos bilietai išsiuntinėti ne tik kaimyniniams būriams, bet ir po visą Lietuvą. Deja, kai kurie būriai, ypač iš tolimesnių vietovių, nepardavė nė vieno iš 10-20 jiems pasiūstų bilietų ir juos grąžino. Daiktinėje loterijoje buvo įvairūs laimėjimai: dviratis (230 Lt), radijo aparatas (180 Lt), primusas (11 Lt), plaukams kirpti mašinėlės (po 3,25 Lt), skustuvai (po 3,50 Lt), plunksnakočiai (3-4 Lt), sieninis laikrodis (64 Lt), laikrodžiai žadintuvai (po 8 Lt ir 8,50 Lt), vyriški ir moteriški batai (15 Lt ir 20 Lt), kišeniniai laikrodžiai (po 9 Lt), „Maisto“ fabriko konservai (po 2,70 Lt) ir kiti daiktai. Loterijos rezultatai paskelbti lapkričio 7-osios vakarą, o laimėjimų lentelė išspausdinta „Trimito“ 1937 m. Nr. 46 (už lentelės paskelbimą redakcijai sumokėta 10 Lt). Laimėjo 94 numeriai; daiktus atsiimti prašyta iki gruodžio 7 d. Tarp laimėtojų buvo šaulių ir iš tolimesnių Lietuvos vietų: Joniškio, Šiaulių, Kėdainių, Ramygalos, Vievio, Metelių, Kapčiamiesčio. Pajamos iš loterijos skirtos š. namų reikalam. Vakarą su loterija buvo pirmasis vakaras dar galutinai neužbaigtuose būrio namuose.

Norulių būrio rengtos daiktinės loterijos bilietas. 1937 m.

1937 11 21 viešas vakaras su bufetu vėl surengtas ne visiškai užbaigtuose savo šaulių namuose. Pajamos – 73,05 Lt (33 Lt už bilietus, 40,05 Lt iš bufeto), išlaidos – 43,20 Lt, pelnas – 29,85 Lt. Gruodžio 26-osios vakare suvaidintos dvi vienaveiksmės komedijos: „Moters kerštas” ir „Išsvajota sekretorė”. Už bilietus gauta 64,70 Lt, išlaidos – 9,80 Lt, pelnas – 54,90 Lt.

Būrio tarybos sekretoriui S. Bartaškai išvykus tarnauti kitur, į jo vietą 1937 m. birželio 27 d. išrinktas Antanas Zaura. B. susirinkimas spalio 10 d. nutarė, kad kiekvienam būrio nariui prie šaulių namo reikėtų padirbėti dar po dvi dienas ir pasamdyti darbininkų, už dieną mokant po 1,50 Lt; darbo dieną laikyti nuo 7 val. iki pietų, duodant 1 val. pertrauką pietums. Kiekvienam arklį turinčiam šauliui reikės atvežti po dvi sijeles grindims, o tie, kurie šiemet nevažinėjo į Alytų, iš lentpjūvės

parveš lentas – apie 4-5 vežimus. Nutarta būriui, susitarus su kelių rajono viršininku, paimti žemės darbus supilti pylimui prie Merkio tilto ties Jablanavu ir 10 % už darbą gautos sumos skirti šaulių namams. Prie šio darbo prileisti tik tuos šaulius, kurie bent šiek tiek yra prisidėję prie šaulių namų statybos! Susirinkime Vlodo Kvaraciejaus bute spalio 17 d. paskelbta, kad apskrities kelių rajono viršininkas sutiko leisti Norulių šauliams už 3000 litų padaryti pylimą prie Merkio tilto: supilti 300 kubinių metrų žemės, iškirsti krūmus; kiekvieną šeštadienį už atliktą darbą būtų mokama šiek tiek daugiau kaip pusė pinigų avansu. Šauliai pasižadėjo 1 kub. metrą žemės išvežti už 80 centų, o ne šauliams mokėti po 70 ct; nuo darbo apmokėjimo likusią visą sumą skirti šaulių namams. Išvežti žemės pasižadėję šauliai: Stasys Čaplikas, Divo – 200 kub. metrų; Leonas Čaplikas, Julius Čaplikas, Tomo, Alfonsas Kielė, Julius Sasnauskas, Vincas Janulevičius, Juozas Miliauskas, Jonas Jazukevičius, Alfonsas Sinkevičius, Vladas Janulevičius, Jonas Galčius ir Tomas Žuraulia – po 100 kub. metrų; Petras Jurkevičius – 50 kub. metrų. Susirinkime spalio 26 d. nutarta, kad, kai žemę reikės vežti nuo kalno, bus arčiau ir lengviau, tai ir mokėti pigiau – po 70 ct visiems, šauliams ir ne šauliams; tiems, kurie veš kaip ir anksčiau, tebemokėti po 80 ir 70 centų. Nuo namų statybos likusias malkas – 7 erdmetrius – būrio taryba 1937 12 01 nutarė parduoti po 5 Lt už erdmetrį.

44 Norulių būrio narių, sumokėjusių nario mokesčių už 1937 metus, sąrašė yra 71 šaulys: Antanas Dubauskas; Antanas Danyla; Justas Lukoševičius; Liudvikas Baublys; Antanas Večkys; Antanas Grėbliūnas; Bronius Stanevičius; Balys Sadauskas; Feliksas Krasnauskas; Juozas Jurėvičius; Petras Tarnauskas; Ipolitas Lauraitis; Jonas Bandaravičius; Pranas Vilpišauskas; Jonas Baublys; Petras Sadeckas; Jonas Kalanta; Juozas Baublys; Jonas Kašėta; Stasys Vaitkus; Antanas Zaura; Silvestras Bartaška; Stasys Čaplikas, Divo; Rokas Čaplikas; Leonas Čaplikas; Julius Čaplikas, Juliaus; Julius Čaplikas, Divo; Julius Čaplikas, Tomo; Jonas Galčius; Vincas Janulevičius; Vladas Janulevičius; Vaclovas Jazukevičius; Petras Jurkevičius; Cezaris Jurkevičius; Jonas Jazukevičius; Kostas Keršulis; Petras Kvaraciejus; Vladas Kvaraciejus; Alfonsas Kielė; Henrikas Liulia; Juozas Miliauskas; Alfonsas Sinkevičius; Julius Sasnauskas; Rokas Volungevičius; Tomas Žuraulia; Vincas Augustauskas;

Vaclas Saveikis; Vincas Tumėnas; Dimitrijus Karpenka; Petras Misiūnas; Julius Kučinskas; Izabelė Jazukevičiūtė; Magdė Keršulienė; Kostė Kieliūtė; Adelė Kieliūtė; Janina Miliauskaitė; Julė Sasnauskaitė; Kostė Sasnauskaitė; Ona Sadeckienė; Elena Vaitkienė; Ieva Baublienė; Julija Večkienė; Michalina Lukoševičienė; Pranė Baublienė; Pranė Stanevičienė; Elena Tarnauskienė; Agota Baublienė; Izabelė Kalantienė; Teofilė Jaskelevičiūtė; Emilija Sinkevičiūtė.

1938 m. sausio 1 d. būryje buvo du vokiški valdiški šautuvai ir 15 nuosavų revolverių. B. taryba sausio 10 d. nutarė padėti 9-niems šauliams užsisakyti „Trimitą“ 1938 metams, pusę prenumeratos kainos – 2,50 Lt – sumokant iš būrio kasos (iš viso 22,50 Lt); rugpjūčio 15 d. b. taryba nutarė padėti užsiprenumeruoti žurnalą 1938 m. II pusmečiui dar 10-čiai šaulių, už kiekvieną iš kasos sumokant po 1,50 Lt. Vasario 16 d. šaulių namuose vykusiame vakare vaidinta 3 v. drama „Nebaigtas žygis“. Už bilietus gauta 30,50 Lt, išlaidos – 7,83 Lt, pelnas – 22,67 Lt. Šauliai dramos mėgėjai savo namuose balandžio 18 d. suvaidino 3 v. komediją „Cingu lingu“. Už bilietus surinkta 73,30 Lt, išlaidos – 14,15 Lt (12 Lt sumokėta muzikantams), pelnas – 59,15 Lt. Vakare birželio 6 d. vaidinta 3 v. komedija „Moderniška kaimo moteris“. Už parduotus bilietus gauta 113 Lt, išlaidos – 12,10 Lt, pelnas – 100,90 Lt. Vakaras su bufetu vyko šaulių namuose. Birželio 29 d. surengtas vakaras Utiekos pr. mokykloje. Vaidinta vieno veiksmo komedija „Artistai bedarbiai“. Už bilietus gauta 19,50 Lt, išlaidos – 7,40 Lt, pelnas – 12,10 Lt. Per vakarą šaulių namuose liepos 31-ąją už bilietus surinkta 35 Lt, griežikams sumokėta 15 Lt, pelnas – 20 Lt. Vieno veiksmo komedija „Kurčias žentas“ vaidinta rugpjūčio 15-osios vakare. Už bilietus gauta 63,55 Lt, išlaidos – 13,20 Lt (12 Lt muzikantams), pelnas – 50,35 Lt. Lapkričio 13 d. vaidintas 4 v. vaizdelis „Tėvų klaida“. Už bilietus gauta 70,35 Lt, išlaidos – 26 Lt, pelnas – 44,35 Lt. Gruodžio 26 d. šaulių namuose surengtame vakare vaidinta 3 v. komedija „Gyvieji nabašninkai“. Už bilietus surinkta 63,50 Lt, išlaidos – 17,10 Lt, pelnas – 46,40 Lt.

1938 m. kovo 1 d. įvyko metinis būrio susirinkimas. B. tarybon išrinkti: Balys Sadauskas – sekretorius, Rokas Čaplikas – kasininkas, Stasys Vaitkus – švietimo vadovas; revizijos komisijos pirmininku išrinktas

Jurgis Kaminskas, nariais – Julius Čaplikas ir Julius Janulevičius, kandidatais į komisiją – Julius Sasnauskas ir Vladas Kvaraciejus. Nustatytas toks nario mokestis: tarnautojams – 2,40 Lt metams, kitiems – 1,20 Lt. Prie šaulių namų užbaigimo kiekvienas šaulys 1938 metais privalėjo nemokamai dirbti po 2 dienas arba sumokėti po 2 Lt už dieną. Galutinai įrengti namus būrys nutarė gegužės 29 d. susirinkime. Namus reikėjo ištinikuoti, sudėti lubas ir kt. Namams užbaigti reikėjo paimti 800 litų paskolą. Todėl būrys nutarė įstoti nariu į Merkinės smulkaus kredito draugiją. Namų fondui 1938 metais šauliai dar mokėjo po 1 Lt. Šaulių namuose tilpo ir vietos pradinė mokykla. Tačiau ir 1940 m. vasarą, būrį likviduojant, iš abiejų pusių tinkuoti namai su dvigubomis lubomis, turėję 18 langų ir 13 durų, 3 koklines krosnis, virtuvę, dar nebuvo visiškai sutvarkyti: neužpiltos lubos, neįrengta rūbinė, prie namų nebuvo išvietės ir sandėliuko, 7-nių betoninių žiedų šulinys buvo be svirties ar kito kio įtaiso kibirui iškelti...

Kažkokio mirusio policininko kapo sutvarkymui 24 žmonės 1938 m. sudėjo 36,50 Lt (aukojo po 1,50 Lt, tik A. Dubauskas 2 Lt). Šaulys Justas Lukoševičius paaukojo būriui 56 knygas – grožinės literatūros ir mokslo populiarinimo leidinių. Išplatinti siunčiamus loterijos bilietus 1938 05 26 raštu Norulių būrio paprašė 60 Joniškio valsčiaus š. būrys.

Būrio šaulys pasienio policininkas Justas Lukoševičius į istoriją įėjo dėl kito dalyko. Tai jis 1938 m. kovo 11 d. apie 5 val. 15 min. ryto pasienio Alytaus baro II rajono 2-osios (Trasninko) sargybos ruože šautuvo šūviu į kairįjį šoną mirtinai sužeidė 17 metrų į Lietuvos pusę įėjusį lenkų pasienietį Stanislavą Serafiną. Susišaudymo metu kartu buvo dar du šauliai – pasienio policininkas Antanas Večkys ir sargybos viršininkas Stasys Vaitkus. Sužeistasis 8 val. 48 min. Trasninko sargybos būstinėje mirė.

Šis įvykis prie Trasninko buvo lenkų provokacija: jie jau apie 5 val. bent 8 kartus iššovė prie demarklinijos, o į Lietuvos teritoriją įėjęs Serafinas iš už kadagio krūmo šovė į Lukoševičių. S. Serafino lavonas kovo 11 d. vakare pervežtas į Merkinę, o po skrodimo kovo 12 d. 17 val. 10 min. Trasninke perduotas lenkams. Perdavė II rajono viršininkas A. Dubauskas. Merkinės savivaldybės parūpinto karsto lenkai nepriėmė. Lenkai S. Serafiną, jų kariuomenėje tarnavusį baltarusį kareivėlį,

kovo 13 d. palaidojo Marcinkonių kapinėse. Kapas su betoniniu antkapiu išlikęs.

Jau kovo 12-osios vakarą Varšuvos radijas tendencingai pasakojo apie įvykį Lietuvos pasienyje. Visoje Lenkijoje vyko mitingai, eisenos, grasinimai Lietuvai. Lenkų šovinistai ypač siautėjo Vilniuje. Į Lietuvos pasienį plūdo lenkų kariuomenė. Mišrios komisijos incidentui iširti lenkai atsisakė. Kovo 17 d. Lenkija įteikė Lietuvai 48 valandų ultimatumą, pareikalavo iki kovo 31 d. užmegzti diplomatinius santykius ir pasikeisti akredituotais diplomatais. Nepaprastajame Seimo posėdyje kovo 19 d. Lenkijos ultimatumas priimtas; niekas nebalsavo prieš (pasak Kazimiero Čapliko atsiminimų knygos „Saugojau žmonių gyvybę ir turtą“, V., 2001, tik jo pusbrolis „deputatas gen. Julius Čaplikas pasiūlė ultimatumą atmesti ir ginti šalį visomis turimomis jėgomis“).

Justas Lukoševičius gimė 1900 metais Linkmenų valsč. Maksiūnų kaime (dabar Ignalinos raj.). Tėviškę okupavus lenkams, nuo 1920 m. liepos slapstėsi miškuose, o paskui su draugais atbėgo į Nepriklausomą Lietuvą. Utenos komendantūroje įstojo į Lietuvos kariuomenę. Tarnaudamas 2 pėstininkų pulke, dalyvavo mūšiuose su lenkais ties Augustavu ir Seinais. Patekęs į nelaisvę, buvo nuvežtas į Vadovicų stovyklą Krokuvos krašte. Grįžo 1920 m. pabaigoje ir iki 1922 10 06 vėl tarnavo tame pačiame pulke. Po kariuomenės įstojo partizanuosna, o 1934 m. birželio mėn. – pasienio policijon; tarnavo Alytaus bare.

Norulių būrio narių sudėtis keitėsi. Šaulių, sumokėjusių nario mokestį už 1938 metus, sąraše nebuvo kai kurių pavardžių, buvusių 1937 metų sąraše. Užtat buvo nauji nariai: Kazys Keliačius, Marcelius Savickas, Karolis Stoškus, Juozas Vaitekūnas, Raulas Biekša, Antanas Česnulevičius, Zofija Jurelevičiūtė-Česnulevičienė, Stefanija Keliačienė, Izabelė Kalantienė, Antanas Saveikis, Antanas Varža, Pranas Janavičius, Morkus Žalnierauskas, Jonas Furmanavičius, Adomas Biekša. Maždaug tų metų papildomame šaulių sąraše dar buvo Liudas Adamkevičius, Petras Vasiliauskas, Juozapas Lūža, Kazys Kalvaitis, Juozas Ambrazevičius, Butkevičius... Būrio ginklams aukojusį šaulių sąraše (metai nerašomi, tik IV-X mėn.) įrašytas Juozas Dulka (LCVA 561-17-5).

1939 m. vasario 25 d. Norulių šaulių namuose paskaitas šauliams ir kitiems apylinkės gyventojams skaitė šauliai mokytojai: Pr. Žilinskas –

apie priešcheminę apsaugą, J. Kačiulis – apie higieną, J. Janulevičius – „Lietuvos 20 metų ekonominė ir kultūrinė apžvalga“. Klausytojų buvo pilna salė. Pageidauta daugiau paskaitų. Ginklų vajaus proga balandžio 2 d. Trasninko kaimo gyventojai š. būriui paaukojo apie 150 litų už žvyrą, per dvejus metus imtą iš bendros kaimo žemės; už tą žvyrą kaimiečiai negavo pinigų iš Merkinės valsčiaus savivaldybės ir pavedė Norulių šauliams išsireikalauti tuos pinigus.

Būrio vadas, Alytaus apskrities pasienio policijos II rajono viršininkas Antanas Dubauskas 1939 metais kažkuo prasižengė ir buvo perkeltas panašioms pareigoms į kitą tarnybos vietą – Švenčionėlių apskritį. XIX rinktinės vado Basiulio 1939 11 28 raporte LŠS vadui rašyta, kad „... ats. leit. šaulio Dubausko asmenyje Alytaus šaulių rinktinė netenka tikrai didelio lietuvių, veiklaus šaulio ir pavyzdingo Norulių šaulių būrio vado“ (LCVA 561-19-280). Visa charakteristika, „išskiriant paskutinį įvykį“, labai teigiama. Deja, „paskutinis įvykis“ neįvardintas. LŠS 20-mečio proga A. Dubauskas apdovanotas Šaulių žvaigždės ordinu. LCVA 561-19-332 yra Basiulio 1940 m. sausio 23 d. raštas Švenčionėlių apskrities viršininkui: prašyta pasienio rajono viršininką A. Dubauską nuo vasario 1 d. kelioms dienoms atleisti nuo tarnybos, kad šis galėtų atvykti į XIX rinktinę perduoti Norulių būrio turtą ir šaulių namus.

Norulių š. būrio susirinkimas 1940 m. sausio 13 d. išrinko naują tarnybą: Balys Sadauskas – sekretorius, Jonas Janulevičius – švietimo vadovas, Juozas Vaitekūnas – kasininkas, kandidatai – Rokas Čaplikas ir Kazys Kupreišis; revizijos komisija: Jurgis Kaminskas – pirmininkas, nariai – Kazys Milašius ir Vladas Kvaraciejus, kandidatai į komisiją – Jonas Sauka ir Henrikas Liuolia. Lietuvos šaulių sąjungos 1940 01 31 įsakymu būrio vadu paskirtas Juozas Rudzinskas, tačiau jau balandžio 10 d. įsakymu jį pakeitė Vytautas Narkevičius.

Giraitės būrys

XIX rinktinės vadas 1934 m. kovo 22 d. pasirašė įgaliojimą Giraitės (Merkinės valsčius, dabar Merkinės seniūnija) pradinės mokyklos vedėjui Mikui Rapkauskui įsteigti šaulių būrį Giraitės kaime. Būrys įsteigė balandžio 14 d. Susirinkime dalyvavo daugiau kaip šimtas žmo-

nių, rinktinės vadas. Susirinkimą pradėjo M. Rapkauskas. Po rinktinės vado paskaitos 29 asmenys panoro įstoti į LŠS. Į b. valdybą išrinkti: M. Rapkauskas – pirmininkas, Vladas Grigaravičius – sekretorius, Jonas Sinkevičius – įždininkas, kandidatai – Vladas Kašėta ir Bronius Grigaravičius; išrinkti į revizijos komisiją: Andrius Grigaravičius, Juozas Sakalauskas, Viktoras Vardonis, kandidatai – Juozas Sinkevičius ir Stasys Lukaševičius. Pasveikintas Respublikos Prezidentas ir pareikšta padėka jam už įstatymą saugoti valstybę ir tautą. Susirinkimas baigtas Tautos himnu. Po susirinkimo pademonstruotos ašarinės dujos (apie jas paskaitęs rinktinės vadas). Išrinkta valdyba pareigomis pasiskirstė balandžio 17 d. Valdyba numatė balandžio 22 d. surengti vakarėlį (bilietai po 25 ct, 50 ct ir 1 Lt). Jau balandžio 19 d. rinktinės štabas pranešė būriui, jog balandžio 29 d. Nedzingės b. šaudykloje vyks šaudymas kovos šoviniais. Gegužės 4 d. būryje surengtas šaudymas šratais. Visuotinis susirinkimas gegužės 21 d. nutarė nusistatyti nario mokesį po 10 ct mėnesiui arba 1,20 Lt metams.

Rinktinės valdyba birželio 12 d. patvirtino 43 Giraitės būrio valdybą ir būrio sudėtį, o birželio 21 d. rinktinės štabas išsiuntė būriui 24 nario liudijimus.

Rinktinės 1934 06 12 patvirtintame būrio sąraše buvo: 4 vyrai iš Valakėlių kaimo – Vladas Grigaravičius, Prano; Vacas Vinkevičius, Vinco; Antanas Valentukevičius, Juozo; Juozas Grigaravičius, Prano; 16 šaulių iš Giraitės – Bronius Grigaravičius, Zigmo, dailidė; Vladzė Grigaravičienė, Juozo, šeimininkė; Andrius Grigaravičius, Zigmo, dailidė; Juozas Sakalauskas, Jurgio; Jonas Sinkevičius, Juozo; Juozas Sinkevičius, Juozo; Viktoras Vardonis, Aleksandro, darbininkas; Vacas Vardonis, Aleksandro; Petras Aleknavičius, Simo; Juozas Kašėta, Petro; Rokas Kašėta, Karolio; Petras Kašėta, Petro; Leonija (Levosė) Žičienė, Andriaus, šeimininkė; Juozas Pigaga, Krisiaus; Vincas Menciūnas, Jokūbo; Stasys Lukaševičius, Motiejus; 3 vyrai iš Laukininkėlių – Jonas Kašėta, Jurgio; Vladas Kašėta, Jurgio; Juozas Mažeika, Vlado. Sąraše kažkodėl nebuvo b. valdybos pirmininku išrinkto Miko Rapkausko, Andriaus (jis kilęs iš Žaslių valsčiaus Rečionių kaimo). Nebuvo ir Onos Rapkauskienės, Vinco (ši kilusi iš Perlojos); Rapkauskai gyveno Giraitėje. Greitai būrio nariu tapo Giraitės gyventojas Juozas Vardonis, Aleksandro.

Asmens pareiškimus stoti į Giraitės š. būrį 1934 m. balandžio 14 d. buvo rašę Veronika Stankevičiūtė, Ipolito iš Sapiegiškės ir Bronius Kantaravičius, Barnasiaus iš Giniškių kaimo. Tačiau šių žmonių nebuvo pirmajame būrio sąraše. Šratais gegužės 4 d. šaudė Zigmas Mickevičius, Viktoras Kašėta ir Vincas Kašėta, kurių taip pat nebuvo tame sąraše. Vincas Kašėta, Petro, kalvis iš Giraitės kaimo, kaip ir iš Laukininkėlių kilęs, bet Meškučiuose tarnavęs Mateušas Barysas, Mateušo bent 1927 m. pavasarį priklausė 409 Meškučių š. būriui.

Taigi aktyvaus mokytojo M. Rapkausko iniciatyva vos įsisteigęs būrys Giraitės pradinėje mokykloje, kurioje vykdavo ir būrio susirinkimai, surengė vakarus: balandžio 22 d. vaidinta „Jocio marti“, po to šokiai; gegužės 20 d. – vieno veiksmo komedija „Kurčias žentas“, šokiai ir žaidimai; gegužės 27 d. – vaidinimai „Jocio marti“ ir „Gavau žmoną“, šokiai, žaidimai. Susirinkime rugpjūčio 26 d. kilo sumanymas nupirkti būriui vėliavą, pasitarta dėl rugsėjo 23-osios – kariuomenės dienos šventės. Rugsėjo 9 d., minint „tautos vado“ A. Smetonos 60-metį, 9 šauliai vėliavai paaukojo 30 litų. Visuotinius susirinkimus tais metais būrys dar surengė spalio 28 d. ir lapkričio 10 d.

1934 10 31 būrio pranešime rinktinės vadui rašyta, kad būrys jau surengęs dvi šventes, 4 paskaitas, 3 vakarėlius. Uniformos neturėjo nė vienas šaulys, du turėjo kepure. Buvo 3 šaulės moterys. Be Šaulių sąjungos, kitoms organizacijoms priklausė 8 šauliai: visi – Lietuvių tautininkų sąjungai, du – Vilniui vaduoti sąjungai, vienas – Dr. Basanavičiaus mokytojų sąjungai. Pageidauta papiginti „Trimito“ prenumeratą. B. valdybos pirmininkas lapkričio 11 d. rašė rinktinės vadui, jog yra mergaičių, norinčių priklausyti LŠS, bet negalinčių apmokėti asmens pareiškimų. Lėšų tokiam reikalui būrys neturėjo. Ar negalėtų rinktinės valdyba apmokėti pareiškimų ir priimti mergaites į Sąjungą? Rinktinės vadas atsakė, kad b. valdyba savo posėdyje turėtų nutarti prašyti rinktinės dėl kiekvieno neturtingo asmens ir to asmens pareiškimą su valdybos posėdžio protokolo ištrauka prisiųsti rinktinei. Lapkričio 18 d. turėjo vykti 8 ir 9 šaulių kuopų manevrai. Giraitės būrys – ne mažiau kaip 22 šauliai – įpareigotas atvykti Merkinėn (b. vadas Juozas Grigaravičius).

Susirinkime 1935 m. vasario 16 d. šauliai išreiškė susirūpinimą, kad jų būrys iki šiol LŠS nepatvirtintas (LŠS būrį patvirtino 1934 m. rugsėjo

4 d., apie tai paskelbusi 1935 02 05 įsakyme; būrys apie tai dar nežinojo). Apie būrio patvirtinimą Lietuvos šaulių sąjungoje XIX rinktinės vadas Navikevičius būriui pranešė tik 1935 m. kovo 22 d.; būrys jau galėjo užsisakyti antspaudą ir kampinį štampą, kurie kainavo 10 Lt (LCVA 561-19-565). Susirinkime vasario 16 d. priimtas pasiūlymas prašyti LŠS vadovybės, kad laisvoje Lietuvoje nesiplėstų lenkinimo lizdai – lenkų mokyklos, bet kad būtų priešingai (LCVA 561-19-176). Kovo 3 d. būrys Giraitės pr. mokykloje rengė vaidinimą – 3 veiksmų dramą „Savanoriai kūrėjai“. Kaip paprastai, vakarui rengti reikėjo policijos nuovados viršininko leidimo.

B. šaulys Juozas Mažeika iš Laukininkėlių kaimo 1935 m. kovo 19 d. pasiskundė rinktinės vadui (rinktinėje skundas gautas balandžio 2 d.), kad kovo 19 d. Savulkų kaime ant vieškelio jį persiėmė Giraitės būrio šauliai Juozas ir Petras Kašėtos bei Antanas Valentukevičius ir ėmė mušti, grasindami, kad jis daugiau nelankys šaulių susirinkimų ir nevaikščios į Giraitę... Teko nuo mušeikų pabėgti (apie tai nukentėjusysis kovo 24 d. jau buvo raštu pranešęs b. valdybai). Būrio vadas balandžio 14 d. atraportavo rinktinei, kad mažas nesusipratimas buvęs, „būrio valdyba deda pastangų, kad visi šauliai draugiškai sugyventų“. Visuotinis susirinkimas balandžio 23 d. nutarė kunigo šaulio L. Petkelio paminklui iš būrio kasos paaukoti 5 litus, nes daugiau pinigų kasoje nėra. Į moterų šaulių suvažiavimą vyks O. Rapkauskienė. Šauliai po truputį aukojo būrio vėliavai įsigyti. Gegužės 4 d. būryje vyko šaudymas šratais. Šaudė 25 šauliai, tarp jų – Zigmas Mickevičius, Antanas Valentukevičius, Viktoras Kašėta, Vincas Kašėta...

Visuotinis susirinkimas 1935 05 11 perrinko būrio valdybą. Jos nariais tapo: M. Rapkauskas – pirmininkas, Vladas Grigaravičius – sekretorius, Jonas Sinkevičius – išdininkas, Bronius Grigaravičius – knygyninkas; revizijos komisija: Viktoras Vardonis, Juozas Sinkevičius ir Stasys Lukaševičius. Šventinti būrio vėliavą numatyta birželio pabaigoje arba liepos pradžioje. Rūpintis tuo reikalu pavesta Jonui Sinkevičiui ir Broniui Grigaravičiui. B. valdybos sudėtį rinktinė patvirtino birželio 30 d. Susirinkimas rugsėjo 14 d. nutarė įsigyti radijo aparatą. Išrinkta komisija vakarams rengti: Juozas Kašėta, Vaclo Vardonis ir Vincas Lukaševičius. Būrio vėliava pašventinta 1935 m. liepos 14 d. Šventinimo išlai-

Alytaus Apskritis Policijos

Daugų nuovados

Viršininkas

Nr. 695

Vilnius, 1934. IV. 18 d.

PAŽYMĖJIMAS.

Šiuo pažymiu, kad mano įstaigoje yra gautas Mokso

Rapkausko, gyt. Giraitis pradinis
mokykl. pareiškimas apie

Giraitės Šaulių būrio

ruošiamą pramogą.

Pareiškime nurodyta šitokia pramoga: Paidėjimas:

"Jois Marti" ir po to Šokiai.

Pramoga įvyks Giraitės pr. mokykl.

1934 m. Galandžio mėn. 22 d.
prasidės 19 val. ir užsibaigs 21 val.

Pagrindas: Susirinkimų ir pramogų įstatymo (Vyr. Žin. 298 Nr. 42.)

Nuovados Viršininkas

Policijos Daugų nuovados pažymėjimas apie Giraitės būrio rengiamą vakarą. 1934 04 18

doms padengti 23 šauliai suaukojo 11,50 Lt (po 50 ct). Iš jų 10 Lt atiduota vėliavos pašventinimo komitetui pietums, o 1,50 ct liko būrio kasoje. Spalio 1 d. Alytuje vykusiame kontroliniame šaudyme kovos šoviniiais iš Giraitės būrio privalėjo dalyvauti Jonas Sinkevičius (rinktinės 1935 09 19 raštas). Rūpestis dėl radijo aparato atsispindėjo ir 1935 10 12 protokole. Kiekvienas šaulys radijui pažadėjo aukoti ne mažiau kaip 5 litus; iš ne šaulių priimti ne mažesnes kaip 1 Lt aukas (!). Deja, pažadus aukoti šauliai ne visada tesėdavo.

Kuopos vadas įsakė Giraitės b. vadui su šauliais lapkričio 16 d. 19 val. atvykti į Perloją, į L. Petkelio palaikų perlaidojimą. Šauliai, kas turi, vilkės uniformomis, pasiims šautuvus, šaukštus, dubenėlius ir puodelius; lapkričio 16 d. vakariene šauliai apsirūpins patys, nakvyne bus ap-

rūpinti, o lapkričio 17 d. bus duodami pusryčiai ir pietūs. B. valdybos pirmininkas M. Rapkauskas gruodžio 2 d. parašė rinktinės vadui, jog dar 1934 metais būrys yra gavęs 23 poras senų kareiviškų batų, jie išdalinti šauliams, kurie norėtų už juos atsiskaityti, bet nežino kainos. Pranešta, kad batų pora kainuoja 65 centus, tad būrys turėjo sumokėti 9,85 Lt. Rinktinės vadas Basiulis Merkinės valsčiaus valdyboje gruodžio 12 d. tikrino šaulių būrių visą valdišką turtą. Tikrinti šautuvai, revolveriai, granatos, balnai, durtuvai ir kt. Patikrintas ir Giraitės b. turtas. 12 kuopos vadas P. Makarevičius gruodžio 16 d. pranešė Giraitės b. vadui, kad gruodžio 22 d. 9.30 val. jis Nedzingėje surengs 1926 metų perversmo paminėjimą. Minėjimas vyktų po pamaldų bažnyčioje.

Pagal 1935 m. rugsėjo 7 d. ir gruodžio 12 d. būklę Giraitės būrys turėjo tokių ginklų: 2 angliškus ir 1 rusišką šautuvą, 30 šovinių angliškiems šautuvams ir 15 rusiškam šautuvui, vieną tūtelę šaudymui šratais angliškam šautuvui; buvo 2 diržai angliškiems šautuvams. Būrio vadas Mikas Rapkauskas, pakeitęs Juozą Grigaravičių, 1936 m. sausio 12 d. prašė rinktinės vado užregistruoti jo turimus nuosavus šautuvus: vieną vokišką, 1910 m. gamybos, šiek tiek aprūdijusį, bet gerai veikiantį, ir kitą rusišką, sugadintą: nupjauti buožė ir vamzdis, vamzdžio gale nėra taikiklio, šautuvo vidus ir išorė aprūdiję, bet šaudyti galima.

Sporto užsiėmimuose 1935 metais iš 24 šaulių dalyvavo visi, išskyrus Stasį Lukaševičių. Vyko 100 ir 400 metrų bėgimai, šokimai į aukštį ir tolį, granatos mėtymas.

Visi būrio nariai ir kandidatai – iš viso 35 asmenys – dalyvavo susirinkime 1936 m. sausio 4 d. Susirinkimo protokole rašyta, kad būrys 1935 metais nusipirko ir pašventino apie 150 litų kainavusią vėliavą. Prisimintas sumanymas nupirkti „garsiaikalbį radijo aparatą ir šiam reikalui jau yra surinkta apie 200 litų“. Nutarta aparatą nupirkti iki vasario 1 d., užtraukiant paskolą, už kurią solidarčiai atsakytų visi būrio nariai. Radijui pirkti kiekvienas šaulys dar paaukotų mažiausiai 5 litus; radijui pirkti išrinkti būrio vadas M. Rapkauskas, Jonas Sinkevičius, Juozas Grigaravičius ir Juozas Kašėta, Petro.

1936 m. sausio 26 d. D. Rekacho parduotuvėje Alytuje už 365 Lt nupirktas 3-jų lempų „Marconi“ firmos radijo imtuvas. Aparatas nupirktas be lempų. Imtuvo kokybę (be lempų) pardavėjas garantavo me-

tams. Už radijo aparatus reikėjo mokėti abonentinį mokestį. B. vadas M. Rapkauskas vasario 24 d. prašė rinktinės vado tarpininkauti, kad būrys būtų atleistas nuo abonentinio mokesčio už skaityklos radijo imtuvą. Rinktinės vado vasario 26 d. rezoliucija: „Būrio vadui. Atskirai tarpininkauti būriui negalima, nes įstatymas to nenumato”. Į būrio tos pačios ar kitos dienos prašymą panašiai reagavo Susisiekimo ministerija. Būrys prašęs atleisti nuo abonentinio mokesčio iki 1937 m., kol išsimokės už imtuvą; jeigu negalima atleisti visai, tai mokestį nors sumažinti. Ministerijos Pašto valdybos Technikos tarnyba 1934 04 16 pranešė, kad susisiekimo ministras nesutiko atleisti būrio nuo abonentinio mokesčio. Beje, ta pati įstaiga kovo 16 d. buvo pranešusi, kad prašymas bus svarstomas tik apmokėjus jį 4 Lt žyminiu mokesčiu (LCVA 561-19-567). Radijo imtuvas pirktas skolon, nes balandžio 30 d. būrys 100 Lt pagal vekselį pasiskolino iš Juozo Sakalausko būtent radijo imtuvui; dalis skolos – 30 Lt – gražinta rugpjūčio 22 d. (tiek pinigų b. vadas M. Rapkauskas rugpjūčio 21 d. pasiskolino iš Vinco Menciūno).

Pasak 1936 m. vasario 23 d. sąrašo apie kariuomenėje tarnavusius šaulius, tokių Giraitės būryje buvo aštuoni: Stasys Lukaševičius, Motiejaus, artilerijos pulko eilinis 1927-1928 m.; Jonas Sinkevičius, Juozo, 9 pėst. LDK Vytenio pulko eilinis 1927-1928 m.; Vacloas Sinkevičius, Vinco, 5 pėst. LDK Kęstučio pulko eilinis; Juozas Pigaga, Krisiaus, 7 pėst. pulko eilinis 1924-1925 m.; Bronius Grigaravičius, Zigmo, eilinis Kau-no ir Utenos komendantūrose 1920-1922 m.; Vladas Grigaravičius, Prano, 5 pėst. pulko grandinis 1927-1929 m.; Juozas Grigaravičius, Prano, 9 pėst. pulko jaunesnysis puskarininkis 1925-1926 m.; Vladas Kašėta, Jurgio, 9 pėst. pulko grandinis 1930-1931 m. (LCVA 561-19-568). Būrio šaudymas kovos šoviniais 1936 metais vyko du kartus: balandžio 14 d. ir rugpjūčio 9 d. (abu kartus Nedzingėje).

Susirinkime 1936 06 06 b. vadas M. Rapkauskas pasakojo apie lankymąsi Kaune birželio 2 d., kur būrių ir rinktinių atstovams aiškintas naujasis Lietuvos šaulių sąjungos statutas ir LŠS įstatymas. Pažymėta, kad nuo 1934 m. balandžio 14 d. iki šios dienos būrys turėjo 415,40 Lt įvairių pajamų, o padarė 505,15 Lt išlaidų, todėl kasoje buvo 50,15 Lt trūkumas. Be abejo, didžiausių išlaidų pareikalavo radijo aparatas. Išrinkta nauja būrio taryba: Jonas Sinkevičius, Viktoras Vardonis, Bro-

nius Grigaravičius, Juozas Grigaravičius, kandidatai – Ona Rapkauskienė ir Vincas Menciūnas; kontrolės komisija: Vladas Grigaravičius, Juozas Sinkevičius, Juozas Sakalauskas, kandidatai – Stasys Lukaševičius ir Antanas Valentukevičius (LCVA 561-19-565).

Būrio pajamų šaltinis buvo šaulių aukos ir rengiami vakarai. Tiesa, iš vakarų gaunamas pelnas buvo nedidelis – dažniausiai po kelis litus. Pirmojo 1934 04 22 su vaidinimais surengto vakaro pelnas buvo vos 45 centai (pajamos – 26,25 Lt, išlaidos – 25,80 Lt). Rengti vadinamieji šeimyniniai vakarai, kuriems rinktos aukos su aukų lapais. Pirmasis toksai vakaras 1934 05 20 davė 5,40 Lt pelno (pajamos – 14,60 Lt, išlaidos – 9,20 Lt). Vakaro pajamos – aukos: 45 suaugę asmenys, aukoję nuo 25 ct iki 50 ct, ir 7 vaikai (po 10 ct) sudėjo 13,50 Lt; dar 1,10 Lt pridėjo Bronius Grigaravičius. Už bilietus į vaidinimus gegužės 27 d. gauta 18 Lt, padaryta 13 Lt išlaidų, pelnas – 5 Lt. Kiek daugiau – 13,40 Lt – pelnyta iš spalio 15 d. vakaro: už bilietus surinkta 27 Lt, išleista 13,60 Lt. Viešas vakaras lapkričio 18 d. davė 6,40 Lt pelno (pajamos – 18,40 Lt, išlaidos – 12 Lt). Iš lapkričio 25 d. vakaro gauta 3,30 Lt pelno (pajamos – 16,40 Lt, išlaidos – 13,10 Lt). Šeimyniniam vakarui gruodžio 26 d. 61 asmuo sudėjo 17,75 Lt (aukota nuo 25 ct iki 50 ct); išlaidos – 7,75 Lt, pelnas – 10 Lt. Vėliau vakarai rengti daugiausia žiemą – nuo Kalėdų iki Gavėnios ir vėlyvą rudeni, lauko darbams pasibaigus. Tačiau vakarų pelno dalis progresinio mokesčio pavidalu kartais atitekdavo policijos nuovadoms. Dažnai to pelno būriui likdavo labai mažai arba jo net neužtekdavo policijai užsimokėti. Pavyzdžiui, Giraitės būrys 1934 04 25 Daugų nuovadai sumokėjo 4,90 Lt (už balandžio 22 d. vakarą, kurio pelnas tebuvo 45 ct), o birželio 2 d. – 3,60 Lt (už gegužės 27 d. vakarą, davusį 5 Lt pelno). Paprastai 20 % iš vakarų pelno pasiimdavo rinktinė.

1935 m. vasario 2 d. šeimyniniam vakarui 40 dalyvių suaukojo 10,70 litų (aukota po 10-30 centų); padaryta 7 Lt išlaidų, tad pelno liko 3,70 Lt. Kovo 3 d. vakaro pajamos buvo 22,10 Lt, išlaidos – 14,10 Lt, pelnas – 8 Lt. Viešo vakaro balandžio 17 d. pajamos – 12,50 Lt, išlaidos – 5 Lt, grynas pelnas – 7,50 Lt. Tačiau iš pelno 2,50 Lt kaip progresinis mokestis atskaičiuota policijos Merkinės nuovadai. Šeimyniniam vakarui birželio 16 d. iš 35 aukotojų surinkta 4,70 Lt (aukota po 10, 15 ir 20 centų); išlaidos – 2 Lt, pelnas – 2,70 Lt. Daugiau pelno gauta iš spalio 15 d.

vakaro – 22,80 Lt (pajamos – 30,80 Lt, išlaidos – 8 Lt). Spalio 27 d. vakaras davė 10 Lt pelno (pajamos – 19,25 Lt, išlaidos – 9,25 Lt). Vakarų lapkričio 10 d. pelnas – 12,20 Lt (pajamos – 19,50 Lt, išlaidos – 7,30 Lt). Paskutinis vakaras 1935 metais įvyko gruodžio 26 d., jo pelnas – 3,80 Lt (pajamos – 11,70 Lt, išlaidos – 7,90 Lt).

Vakaras 1936 m. sausio 5 d. davė 10 Lt pelno (pajamos – 16,50 Lt, išlaidos – 6,50 Lt). Vasario mėnesį būrys surengė net keturis vakarus. Deja, apie jų, kaip ir daugumos ankstesnių vakarų, turinį žinių nėra. Pelnas toks: vasario 2 d. – 2,40 Lt (pajamos – 11,70 Lt, išlaidos – 9,30 Lt); vasario 9 d. – 4,30 Lt (pajamos – 7,30 Lt, išlaidos – 3 Lt); vasario 16 d. – 21 Lt (pajamos – 26 Lt, išlaidos – 5 Lt); vasario 23 d. – 4,30 Lt (pajamos – 9,10 Lt, išlaidos – 4,80 Lt). Iš balandžio 13 d. rengto vakaro gauta 10 Lt pelno (pajamos – 14,65 Lt, išlaidos – 4,65 Lt). 20 litų gryno pelno davė vakaras rugsėjo 15 d. (pajamos – 26,50 Lt, išlaidos – 4,65 Lt). Gruodžio 25 d. surengto vakaro pelnas – 18,20 Lt (pajamos – 26,40 Lt, išlaidos – 8,20 Lt); didesnioji išlaidų dalis – 5 Lt užmokestis šauliui Petriui Kašėtai už grojimą (5 Lt P. Kašėtai sumokėta ir už grojimą vakare 1937 04 11).

Būrio vadas mokytojas Mikas Rapkauskas su žmona Ona 1936 m. rudenį išvyko į naują tarnybos vietą – Alovės pradinę mokyklą. Prieš išvažiuojant, rugsėjo 12 d., išsiųstame rašte rinktinės vadovybei M. Rapkauskas pageidavo, kad LŠS centras išleistų arba nurodytų veikalus, kurie būtų tinkami vaidinti sodžiuose. Atleidžiamas iš pareigų jis pasiprašė rugsėjo 14 d. raportu rinktinės vadui (atleisti nuo rugsėjo 20 d.); į savo vietą siūlė Juozą Grigaravičių arba Joną Sinkevičių. Laikinais eiti b. vado pareigas rinktinė nuo spalio 16 d. paskyrė Joną Sinkevičių, nuo 1935 12 09 buvusį būrio vado pavaduotoju. Tačiau būrį iš jo spalio 22 d. perėmė Juozas Grigaravičius, būrio vadu paskirtas antrą kartą. Perimtas būrio turtas: antspaudas, vėliava, futbolo kamuolys, radijo aparatas, 15 rusiškų kovos šovinių ir raštinės knygos bei bylos. Šautuvai buvo laikomi pas šaulius namuose (LCVA 561-19-568).

Pasak būrio 1936 09 12 raporto rinktinės vadui, būrys, be kita ko, turėjo 8 uniformuotus šaulius, vėliavą, 20 arų žemės sklypą geroje vietoje (sklypą dovanojo Giraitės kaimo gyventojai) ir 91,85 Lt trūkumą kasoje. B. susirinkimui lapkričio 7 d. vadovavo Giraitės pr. m-las vedė-

jas šaulys mokytojas A. Zakarevičius (b. valdybos sekretorius Bronius Grigaravičius). Nutarta už 1936 metus mokėti po pusę lito nario mokesčio. Susirinkimas nutarė prašyti XIX rinktinės atleisti būrį tais metais nuo mokesčio LŠS namų fondui, nes „šaulių piniginis pajėgumas labai nedidelis“, dar neišsimokėta už radijo aparatą, be to, Giraitės kaimui tais metais išsiskirsčius į viensėdžius, daugeliui šaulių teko keltis į sklypus, o tai dar pasunkino būrio piniginę būklę (LCVA 561-19-569). Tačiau rinktinės vadas gruodžio 8 d. atsakė, kad „atleisti šaulius nuo mokesnio Šaulių sąjungos namų fondui negalima“ – mokėti privalėjo visi būriai.

Ministro pirmininko Juozo Tūbelio 1936 12 05 įsakymu sudarytas Žiemos pagalbos komitetas, kuriam pavesta visame krašte organizuoti žiemos pagalbą beturčiams, vargo prislėgtiems žmonėms. Komiteto veiklai vadovavo ponia S. Smetonienė. Aukos daiktais ir pinigais rinktos pirmiausia gruodžio 18, 19 ir 20 d.d. XIX rinktinės vadas 1936 12 17 aplinkraščiu kvietė šaulius aktyviai dalyvauti žiemos pagalbos akcijoje. Nedzingęs seniūnijos seniūnas Vincas Micevičius gruodžio 27 d. įgaliojo Giraitės b. šaulius Bronių Grigaravičių, Vinčą Menciūną ir kitus rinkti aukas Žiemos pagalbos komiteto vardu. Rinkta pinigais ir natūra. Kiek surinkta, tikslesnių žinių nėra. Tik 1937 01 02 seniūnas iš B. Grigaravičiaus gavęs 2,70 Lt pinigų (yra pakvitavimas).

Pasak būrio kasos knygos 1936 m. rugsėjo 5 d. patikrinimo duomenų, už radijo imtuvą turėta 80,90 Lt skolos; 65,75 Lt vėliau sumokėta, o liko dar 15,15 Lt. Pagal 1936 12 26 būklę būryje buvo 29 šauliai rikiiai (su kandidatais) ir 2 moterys. Lietuvių tautininkų sąjungai priklausė 6 šauliai, Vilniui vaduoti sąjungai – 1; kariuomenėje tarnavę 12 šaulių, netarnavusių 17 (be moterų). Uniformas turėjo 5 šauliai, tik kepurės taipogi 5 (rugsėjo 12 d. uniformuoti buvę 8 šauliai?). Nuosavas ginklas – 1 revolveris. 20 arų sklypas vertas 120 litų. Būrio skolos – 50 Lt.

Anot 1937 m. gegužės 1 d. susirinkimo protokolo, būryje buvo 22 nariai ir 6 kandidatai, nario mokesčių už 1936 m. susimokėję 14 šaulių. Išrinkta būrio taryba: Jonas Sinkevičius, Viktoras Vardonis, Vincas Lukaševičius, Adomas Grigaravičius, kandidatais liko Bronius Grigaravičius ir Juozas Sinkevičius; į kontrolės komisiją išrinkti: Zigmas Mickevičius, Stasys Lukaševičius, Juozas Sinkevičius; b. vadas – Juozas Griga-

ravičius. Būrys aktyviai bendradarbiavo su vietos tautininkais. Į kariuomenę vyko šaulys Antanas Valentukevičius. Susirinkimą vedęs mokytojas A. Zakarevičius linkėjo jam „sėkmingai atlikti naujas Tėvynei tarnavimo pareigas“ ir „su naujomis žiniomis ir patarimais grįžti į būrio eiles“ (LCVA 561-19-569). Kontroliniame šaudyme kovos šoviniais Alytuje 1937 09 23 būriui atstovavo Jonas Sinkevičius, Stasys Lukaševičius ir Juozas Grigaravičius. Giraitės pr. mokykloje balandžio 11 d. vyko būrio viešas vakaras; vaidinta Stasio Žemaičio 5 veiksmų drama „Leitenantas Antanas“. Atrodo, vakaras toje pačioje mokykloje su vaidinimu (kažkokiu Vijūno-Juozo Pavalkio 2 veiksmų veikaliuku), žaidimais ir šokiais vyko spalio 15 d. Rinktinės naudai 1937 12 13 iš būrio paimta 2,40 Lt – 20 % nario mokesčio už 1936 metus.

Pasak 1938 m. balandžio 1 d. raštelio, rinktinė būriui paskyrė 4 poras avėtų batų; juos reikėjo atsiimti iki balandžio 15 d., sumokėjus 8 Lt. B. tarybos nariai 1938 05 06 sutartimi 20 arų žemės sklypą nuo tų metų sausio 1 d. iki 1942 m. sausio 1 d. išnuomojo b. tarybos nariui Viktorui Vardoniui. Nuomininkas būriui per metus turėjo mokėti 8 Lt; nuoma sumokama sausio mėnesį, t.y. iš anksto. V. Vardonis privalėjo vieną kartą žemę patręšti (gal patręšti vieną kartą per metus? – V. Č.).

Būrio vadą Juozą Grigaravičių pakeitė mokytojas Ignas Runta. XIX rinktinė 1938 m. birželio 11 d. įsakė būriui iki liepos 1 d. sumokėti LŠS namų statybos fondo ir būrio nario mokestį už 1937 ir 1938 metus. Tačiau būrio vadas I. Runta liepos 20 d. atsakė, kad siunčia 5 Lt būrio nario mokesčio už 1937 metus; LŠS namų statybos fondui pinigų nebuvo, nes kasoje neliko nė cento, o šauliai tų metų nario mokesčio dar nesumokėjo. Kitame tos pačios dienos raštelyje rašyta, kad būrys negali aukoti Vlado Putvinskio paminklui, nes kasoje nėra nė cento! Mat LŠS įkūrėjo paminklui visi šaulių būriai buvo apdėti ne mažesniu kaip 10 Lt vienkartinio mokesčiu (LCVA 561-19-570). Liepos 20 d. raportu rinktinės vadui pranešta, kad į būrių vadų kursus buvo numatytas Juozas Sinkevičius (g. 1900 m., iš Giraitės kaimo), bet dėl lauko darbų jis negali vykti, o kito norinčio vykti neatsirado (kursai prie 5 pėst. pulko kariuomenėje netarnavusiems būrių vadams ir jų padėjėjams numatyti rugpjūčio 1d.- rugsėjo 1 d.). Susirinkime rugsėjo 3 d. būrio nariai pritarė sumanymui daryti manevrus (matyt, karinius užsiėmimus. – V. Č.); juos

rengti sekmadieniais prieš pietus. 1938 m. rudenį Giraitės būryje liko tik viena šaulė moteris – Vladzė Grigaravičienė.

Pagal LŠS 1937 04 29 raštą būriui teko platinti Kauno Prisikėlimo bažnyčios „plytas“; jos kainavo po 10 ct, 50 ct ir 1 Lt. B. vadas I. Runta neišplatintas „plytas“ 1938 m. spalio 26 d. grąžino Nedzingės bažnyčios klebonui: 328 – po 10 ct (32,80 Lt), 20 – po 50 ct (10 Lt) ir 5 – po 1 Lt (5 Lt); išplatintos 22 „plytos“ po 10 ct – 2,20 Lt sumai. Lapkričio 14 d. būrys vėl rašė rinktinei, kad „šiuo laiku dėl pinigų stokos negali aukoti Šaulių S-gos įkūrėjo Vlado Putvinskio paminklui“. 1938 m. II pusmečiui būryje neužsakyta nė vieno egzemplioriaus „Trimito“, „nors ir buvo nariai raginti“. Kaip matome, reikalai būryje klostėsi sunkokai. Matyt, dėl to rinktinės vadas gruodžio 7 d. įsakė būrio vadui gruodžio 20 d. 15 val. sušaukti metinį b. susirinkimą. Anot jo protokolo, 1938 metais įvyko 4 būrio susirinkimai, 1 būrio tarybos posėdis, skaitytos 4 paskaitos, surengti 3 vakarai, 1 gegužinė, 1 šaudymas šrateliais, vieni manevrai, vieną kartą skelbtas pavojus, vieną kartą dalyvauta šaudymuose kovos šoviniais ir du kartus šaulių paraduose. Tų metų nario mokesį užsimokėję tik 5 šauliai, 23 nesumokėję. Per 1938 m. gauta 57,70 Lt pajamų, padaryta 23,50 Lt išlaidų; likę 34,20 Lt grynų pinigų. Tais metais 8 šauliai įsigijo kepures po 2,75 Lt; du šauliai už kepures skolingi būriui. Radijo aparatas stovėjo nenaudojamas, nes nebuvo tinkamos vietos susirinkti jo klausytis, o aparato išlaikymas kainavo. Nutarta radijo aparatą su dviem akumuliatoriais parduoti, o už gautus pinigus pirkti ginklų. Jei pageidaujamą kainą už radiją duotų šaulys, tai jį parduoti šauliui. Išrinkta nauja būrio taryba: Antanas Valentukevičius, Vaclas Vinkevičius, Jonas Vinkevičius, Vladas Kašėta, kandidatai – Bronius Grigaravičius ir Vincas Lukaševičius; kontrolės komisija: Jonas Kašėta, Juozas Sinkevičius, Juozas Sakalauskas.

1937 metais šratais šaudė 20 būrio šaulių; šaudyta po 4 šratus, sunaudota 80 šratų ir 4 taikinėliai. 1938 metais šaudė taipogi 20 šaulių, tačiau po 6 šratus; sunaudota 120 šratų ir 4 taikinėliai. Pagaliau į būrį atėjo XIX rinktinės 1939 m. gegužės 17 d. raštas, kad rinktinės tų metų įsakymu Giraitės būrys kaip administracinis dalinys panaikintas ir priskirtas prie 5 Nedzingės kuopos (pertvarkymas paskelbtas LŠS 1939 04 13 įsakymu); būrys liko tik kaip mokymo vienetas.

LCVA 561-17-13 yra 43 Giraitės būrio esamų ir buvusių šaulių 1939 m. vasario 9 d. sąrašas. Jame 25 pavardės, tarp kurių: į Alovę išvykę Rapkauskai, Latvijoje gyvenantis Petras Aleknavičius, kariuomenėje tarnaujantis Juozas Mažeika ir miręs Juozas Vardonis. Nėra Andriaus Grigaravičiaus ir Levosės Žičienės, o prisidėjęs Ignas Runta. Dar viename toje pačioje byloje esančiame sąrašė rašoma, kad L. Žičienė yra iš Valakėlių kaimo, be to, įrašyti du Juozai Kašėtos – iš Giraitės ir iš Valakėlių. 1938 metais susirinkimus lankiusių šaulių sąrašė (LCVA 561-19-569) buvo iš kitų dokumentų žinomi šauliai Vincas Lukaševičius ir Jonas Vinkevičius, taip pat Zigmas Valentukevičius; kaip nelankę susirinkimų iš sąrašo išbraukti Romualdas Kašėta ir Juozas Pekarskas. Nė viename sąrašė nėra šaulio mokytojo A. Zakarevičiaus.

Iš senųjų šaulių partizanų Giraitės būryje buvo, atrodo, tik vienas Juozas Sinkevičius (1936 04 07 pareiškime LCVA 561-19-565 jis rašė, jog esąs iš Giraitės, o ne iš Valakėlių). Į šaulius įstojęs 1920 m. rugsėjo mėnesį Nedzingės būryje. Dalyvavo kautynėse su lenkais, ėjo sargybą Dvarlaukyje, Dakučkoje, Burokaraistyje, Perlojoje, Vartavalakyje, Nedzingėje, Babriškėse. Iš Nedzingės būrio išėjo 1921 m. birželio mėnesį. Paskui priklausęs 409 Meškučių būriui (buvo XIX rinktinės 1927 m. kovo 8 d. gautame šio būrio šaulių sąrašė).

Bene paskutinis su 43 Giraitės š. būriu susijęs dokumentas Lietuvos centrinio valstybės archyvo Lietuvos šaulių sąjungos fonde yra Alytaus apskrities Ipotekos įstaigos 1940 m. birželio 14 d. būriui duotas raštas apie tai, kad remiantis ipotekos teisėjo 1940 05 07 nutarimu būrio turtais – 2000 kv. metrų (20 arų) žemės sklypas, įrašytas ipotekos knygų VIII tomo 4 dalyje, ribojasi su Mikniūnų kaimo, Stasio Lukaševičiaus, Švietimo ministerijos ir Roko Mickevičiaus žemėmis. Be to, pagal skirstymo viensėdžiais projekto, patvirtinto Marijampolės apygardos Žemės tvarkymo komisijos 1937 06 12 plano ištrauką, būriui priklauso teisė į bendrai valdomą visam Giraitės kaimui skirtą 9 arų sklypą – žvyrą. Šaulių būrys nekilnojamąjį turtą įgijo pagal tą patį skirstymo viensėdžiais projektą, išdėstytą Žemės tvarkymo departamento 1939 03 07 duotoje plano ištraukoje (LCVA 561-19-567).

Geidukonių būrys

Geidukonių šauliai pirmiausia priklausė Daugų šaulių būriui. Pvz., XIX rinktinė 1930 06 24 įsakymu skyriaus vadu nuo gegužės 1 d. paskyrė Romasių Bernatavičių, jo pavaduotoju – Miką Biekšą. Anot LCVA 561-2-785, rinktinės vadas Petruškevičius 1932 m. kovo 22 d. planavęs aplankyti Geidukonių ir Babriškių būrius; Geidukonyse turėjo būti surengti kautynių praktiniai užsiėmimai. Iš tikrųjų Geidukonių šauliai skyriaus teisėmis tuomet priklausė Babriškių būriui. Pagal LCVA 561-2-4303 (LŠS slapti įsakymai), 46 Geidukonių (Daugų valsčius) būrys iš 25 kandidatų susikūręs 1934 m. spalio 14 d., o būrio vadu nuo spalio 15 d. paskirtas ats. jaun. leitenantas Ignas Runta (anksčiau, pvz., 1931 m. pavasarį – 1932 01, jis yra buvęs Jiezno š. būrio valdybos pirmininku). Geidukonių būrys paminėtas 1934 m. lapkričio 1 d. vykusio XIX rinktinės būrių atstovų suvažiavimo dokumentuose (LCVA 561-18-280). LŠS būrį patvirtino 1935 m. kovo 25 d.

1935 metų šaulių liudijimų perregistravimo sąrašė yra 15 asmenų – tikrųjų šaulių; 4 turėjo ginklus. Matyt, tie patys nuosavi ginklai turėti omenyje ir 1938 02 01 rinktinės būrių apsiginklavimo sąrašė: būryje buvo 2 valdiški šautuvai, vienas vokiškas 1907 m. gamybos nuosavas šautuvas „Oberndorf“ (Jono Kvietkausko) ir 3 nuosavi revolveriai (LCVA 561-17-132). Dar 1936 m. gruodžio mėnesį 4 rusiški šautuvai iš Geidukonių būrio buvo nuvežti į rinktinės štabą.

Būrio vadui I. Runtai atostogaujant, b. vado pareigos 1935 m. laikinai pavestos ats. jaun. puskarininkui Jonui Kvietkauskui (XIX rinktinės 1935 07 22 įsakymas). Nuo liepos 15 d. J. Kvietkauskas patvirtintas būrio vado padėjėju.

LCVA 561-19-564 yra pluoštas būryje rengtų vakarų ir gegužinių su šaudymu šratais apyskaitų. 1934 m. lapkričio 25 d. vakaro pajamos sudarė 43,50 Lt, išlaidos – 29,50 Lt, grynas pelnas – 14 litų. 1935 06 21 gegužinės pajamos buvo 4,70 Lt, išlaidos – 4,78 Lt. Per gegužinę šaudyta šratais, už kuriuos užsimokėdavo šaudžiusieji; tai įėjo į renginio pajamas. Vakaro pajamos 1935 11 24 – 29,60 Lt, išlaidos – 12,60 Lt, pelnas – 17 Lt (b. vadas I. Runta, b. tarybos nariai: K. Vaitulevičius, b. vado padėjėjas R. Bernatavičius ir išdininkas J. Jarusevičius). 1936 m. gegužės

31 d. vakaras (per Sekmines) davė 44,70 Lt pajamų, išlaidų padaryta 16,65 Lt, tad būriui liko 28,05 Lt pelno. Šaudyta šrateliais, kurių vienas kainavo 5 centus. Dalyvavo 21 šaulys. Visi šovė po 3 kartus. Kitame šaudyme tą pačią dieną dalyvavo 17 asmenų (šaudė ir žydas Rutkė Šimelis). Iš 1936 06 28 surengtos gegužinės gauta 4,30 Lt gryno pelno: pajamos buvo 12,40 Lt, išlaidos – 8,10 Lt. Šratais į papirosus šaudė 9 asmenys (vienas – Rutkė Golubas); iššovė po 3 šratus (vienas šratas kainavo 10 ct), tad jiems išleista 2,70 Lt. Tą pačią dieną vykusiamе priziniame šaudyme šratais dalyvavo 26 asmenys, tarp jų ir Mejeris Golubas. Šaudyta po 1, 2 ir 3 šratus, kuriems išleista 3,40 Lt. Vienas šratas kainavo 5 ct.

1936 m. birželio 11 d. būrio susirinkimas vyko Gudžių pradinėje mokykloje (b. vadas tebebuvo I. Runta). Į b. tarybą išrinkti: Romualdas Bernatavičius, Jonas Jarusevičius, Ksaveras Vaitulevičius, Juozas Mikučionis, kandidatai – Leonas Žuromskas ir Vacloas Baravykas; kontrolės komisija: Jeronimas Jarusevičius, Alfonsas Aleksandravičius, Jonas Kvietkauskas, kandidatai – Feliksas Daugirdas ir Julius Baravykas. Iškeltas klausimas dėl žemės sklypo šaulių namams įsigijimo, bet dėl lėšų stokos jis atidėtas ateičiai (LCVA 561-19-228). Šauliai pageidavo, kad „Trimito“ prenumerata metams būtų papiginta iki 3 litų. Tais metais į šaulius priimti Juozas Žuromskas ir Leonas Žuromskas. Toje pat mokykloje 1936 12 05 vykusio susirinkimo protokole rašyta: „Buvo iškeltas klausimas apie šaulių moterų skyriaus steigimą, bet kadangi būry nė vienos moters nėra, tai nutarta kviesti moteris į šaulių tarpą ir vėliau įsteigti š. moterų skyrių“. Iki gruodžio 15 d. kiekvienas šaulys privalėtų sumokėti po 1 litą Šaulių sąjungos namų fondui. Tačiau būrio narių dauguma buvo nesavarankiški ūkininkai (bežemiai samdiniai), o dirbti nebuvo kur, tad iki gruodžio 15 d. susimokėti negalėjo, nes nebuvo iš kur paimti pinigų. Į tokią būrio nuomonę rinktinė gegužės 20 d. atsakė: „...Šaulių sąjungos namų fondo klausimą būrio susirinkimas svarstyti ir daryti tuo reikalu nutarimus negali“. Būriui beliko tik vykdyti aukštesniųjų organų nutarimus!

1937 m. sausio 16 d. surengtame vakare gauta 37 Lt pajamų (pagal aukų lapą 10 žmonių paaukojo 8 Lt); išlaidos buvo 16,10 Lt, tad pelnas – 20,90 Lt. Gegužės 6 d. vakare gauta 27,60 Lt pajamų, o išlaidų

būta 15,10 Lt, pelnas – 12,50 Lt. Šaudyta šratais, kuriems išleista 1,80 Lt (šaudė 8 šauliai). Pagal 1937 05 30 vakaro apyskaitą pajamų buvo 17,50 Lt, išlaidų – 8 Lt, pelno – 9,50 Lt. Surengtas prizinis šaudymas šratais. Šaudė 35 šauliai po 1-3 šratus (šratas kainavo 10 centų). Šratams iš viso išleista 8,40 Lt. Į sporto instruktorių kursus Alytuje gegužės 21 d. iš būrio vyko Jonas Daugirdas ir dar vienas šaulys; kelionei iš būrio jie gavo po 4 litus. Būrio šaulius Feliksą Daugirdą, Joną Daugirdą ir Julijų Baravyką už nedalyvavimą be pateisinamų priežasčių šaulių manevruose rugsėjo 19 d. rinktinės vadas nubaudė 3 paromis daboklės. Tais metais į būrio šaulius priimti Mikas Jonytis ir Vincas Tribandis, išbrauktas Juozas Mikučionis.

B. nario mokesčio 1935-1937 metų registracijos lape įrašyti 23 šauliai: Ignas Runta, Jonas Kvietkauskas, Romualdas Bernatavičius, Izidorius Bernatavičius, Jonas Jarusevičius, Alfonsas Aleksandravičius, Ksaveras Vaitulevičius, Vaclovas Baravykas, Julius Baravykas, Jeronimas Jarusevičius, Feliksas Daugirdas, Leonas Žuromskas, Juozas Žuromskas, Mikas Jonytis, Jonas Daugirdas, Vincas Tribandis, Romualdas Kvietkauskas, Antanas Bernatavičius, Leopoldas Vaitulevičius, Marijona Runtienė, Juozas Matonis, Julius Levendauskas, Petras Balkus. Nario mokeskis metams buvęs 50 centų.

1938 m. sausio 6 d. vakaro pajamos buvo 43 Lt, išlaidos – 18,90 Lt, grynas pelnas – 24,10 Lt. Smulkesnė yra vasario 16 d. vykusio vakaro apyskaita. Vakaras davė 28,20 Lt pajamų, iš kurių: 8 Lt už 8 bilietus po 1 Lt, 11,40 Lt už 57 bilietus po 20 ct ir 7,80 Lt už 78 bilietus po 10 ct; be to, 1 Lt pajamų davė bufetas. Vakaro išlaidos – 10,40 Lt: 3,50 Lt muzikantui, 5,40 Lt – grimumui, degtinei, žibalui ir kt., 1,50 Lt kainavo klijai, vata ir pleistras. Grynas pelnas – 17,80 Lt. Balandžio 17 d. būrys surengė šokių vakarą. Jo bilietai buvo po 10 ct. Pardavus 62 bilietus gauta 6,20 Lt; dar buvo kažkoks 5 ct likutis, tad visos pajamos – 6,25 Lt. Išlaidos: 2 Lt muzikantui ir 60 ct už 120 smeigtukų arba iš viso 2,60 Lt. Gauta 3,65 Lt pelno.

1937 ir 1938 metais Geidukonių būrio šauliai taisėsi šauliškas kepure ir milines, batus. Pvz., anot LCVA 561-19-564, 12 šaulių už užsakytas kepure sumokėjo po 2,75 Lt ir 2,80 Lt. 1938 m. balandžio 10 d. sąrašė – 15 šaulių, mokėjusių po 2, 3 ir 4 litus už batus ir milines (būrys

iš rinktinės gavo 17 porų batų ir 6 milines). Būrio vadas 1938 m. rudenį buvo Romualdas Bernatavičius.

1939 metais Ginklų fondui būrys iš 46 aukotojų surinko 36,10 Lt. Kurie aukojo pinigais, davė nuo 20 ct iki 1 Lt; tik žydas Š. Golubas paaukojo 20 litų! 25 žmonės aukojo kiaušiniais – nuo 2 iki 10 kiaušinių (vienas kiaušinis vertintas 5 ct; LCVA 561-19-467).

Pasak 1940 m. sausio 7 d. būrio susirinkimo protokolo, visą uniformą turėjo tik 5 šauliai, kiti – vien kepures.

Žilinių ir Kaniūkų būriai

V Trakų rinktinės 15 Žilinių šaulių būrio steigiamasis susirinkimas įvyko 1928 m. rugpjūčio 12 d. Būrio steigimo iniciatoriai – keli vietos inteligentai ir Onušio š. būrio vadas, policijos nuovados viršininkas Andrius Taraila. Vienas iš steigėjų – būrio valdybos pirmininku tapęs Bernardas Kuodzevičius. Šaulių uždavinius bei pareigas apibūdino kapitonas Čenkus. Pasak LCVA 561-19-1006, susirinkime dalyvavęs Trakų apskrities komendantas ir apskrities viršininkas šaulius „papeikė už nesugyvenimą su pasienio policija”. Į būrį užsirašė 16 žmonių. Išrinkta b. valdyba, vadu išrinktas ats. leitenantas J. Marčiūnas, pasienio policijos rajono viršininkas. Ponios O. Čenkuvienės pastangomis surengta gegužinė davė 26 Lt pelno.

Rinktinės vadas vyresn. leitenantas Sabaliauskas 1928 m. birželio 28 d. slapta instrukcija buvo nurodęs šaulių būriams sekti lenkų šnipų veiksmus šiapus demarkacinės linijos, lenkų kariuomenės dalinių ir plečkaitininkų veiksmus anoje pusėje ir kt. (LCVA 555-1-463). Tai daryti paskui derėjo ir Žilinių būriui. 1928 m. gruodžio mėnesį būryje buvęs šaulys Vincas Leonavičius, vėliau tarnavęs kariuomenėje.

V rinktinė Žilinių būrį patvirtino 1929 m. liepos 4 d.; būryje 11 narių: Stasys Karpičius, Vincas Gaurys, Stasys Jaraminas, Juozas Radžius, Stasys Žukauskas, Viktoras Baublys, Stasys Rūsas, Juozas Marčiūnas, Antanas Saulėnas, Mikas Karsokas, Juozas Paškauskas. Tik ką įsisteigusiame būryje kandidatų į šaulius nebuvo. Tačiau Lietuvos šaulių sąjunga Žilinių būrį kartu su kitais 12 būrių patvirtino tik 1933 m. lapkričio

21 d., kas paskelbta 1933 12 30 įsakyme (LCVA 561-2-4409). Pareiškimą priimti į šaulius 1929 m. gruodžio 22 d. užpildė 17-metis Juozas Čenkus, Damino iš Puodžių. Rekomendavo būrio šauliai Petras Taraila ir Jonas Tarasevičius. V rinktinėje J. Čenkus patvirtintas 1930 11 15 (LCVA 555-1-320).

1929 m. spalio 5-6 d.d. vyko V rinktinės rajoniniai šaulių manevrai. Rinktinės šauliai padalinti į du batalionus – Žiežmarių ir Semeliškių. Žilinių ir kiti 7 būriai priklausė Semeliškių batalionui. Būrys spalio 30 d. dalyvavo 4-rių būrių šaudymo pratybose Onuškyje. Šaudyta: iš 100 m atstumo gulomis nuo brustverio – 4 šoviniai, iš 150 m gulomis nuo rankos – 5 šoviniai.

Damonionių kaimo gyventojas Vaclovas Jakelevičius ir Juozas Kuklys iš Lieponėlių 1929 m. rudenį LŠS Centro Valdybai skundė Žilinių būrio valdybos pirmininką Bernardą Kuodzevičių, Juozo. Atseit, tas dar būdamas Aukštadvario valsčiaus sekretoriumi, teistas, sėdėjo kalėjime ir t.t. „Prisidirbo“ jis ir Žilinuose, būdamas vartotojų kooperatyvo „Ūkininkas“ vedėju (ir pardavėju). B. Kuodzevičiaus padėjėjas buvo Petras Suchockas, Akmens būrio šaulys, išvykęs į Alytaus apskritį. Kažką negero Kuodzevičius buvo padaręs dar prieš I pasaulinį karą Valkininkuose, ką galėtų paliudyti kanauninkas Vladas Mironas. Šaulys mokytojas Jonas Mozūras įžeidė Žilinių gyventoją Juozą Makarevičių, šokęs ant jo su revolveriu. Juozas Kuklys, irgi šaulys, priklausęs 10 Onušio būriui, 1929 m. rugpjūčio mėn. persikėlęs į Žilinių būrio teritoriją, bet, matydamas tokias blogybes, negalėjo jame registruotis... (LCVA 561-2-697).

Vykdydamas V rinktinės vado 1929 11 16 nurodymą, kvotą lapkričio 26 d. atliko Žilinių būrio vadas Juozas Marčiūnas. Tačiau skundo autoriai atsisakė atsakinėti būrio vadui, savo skundo teiginius patvirtino, sakydami, kad galėtų atsakyti kam kitam. J. Marčiūnas padarė išvadą, kad skundas prieš B. Kuodzevičių ir J. Mozūrą yra nepagrįstas. B. Kuodzevičius „kaipo darbininkas būryje yra nepamainomas, Mozūras taipogi“. Skundikus rėmė Žilinių klebonas kun. Meškėnas, kooperatyvo revizijos komisijos narys, su kuriuo Kuodzevičius kažko susipyko. O J. Kuklys net buvo tremiamas iš Trakų apskrities; jis nešiojęs į lenkų pusę klebono laiškus. Rinktinės vado Jurgio Balickaičio 1930 02 01 ra-

porte LŠS viršininkui rašyta, kad „visi skundai yra kilę iš pavydo ir asmeninių kerštų“, nes „Žilinių apylinės piliečiai labai kerštingi ir iš teismo salės niekuomet neišeina“; dėl 5 litų žalos nesitaikydavo, bet važiuodavo 60-70 km į teismą ir bylinėjosi. Jonas Mozūras, Zacharo dirbo Trakų apskrities valdyboje sekretoriumi ir gyveno Kaišiadoryse. Toje pačioje byloje buvo dar 7-nių Žilinių apylinkės gyventojų skundas: jie norėjo būti šauliais, bet negalėjo bendrauti su tokiais „brudnais“, kaip Kuodzevičius. Skunde minimi Žilinių būrio šauliai Stasys Žukauskas, Matonis iš Bytautonių, Novopolskas.

B. valdybą šauliai perrinko 1931 m. birželio 7 d.; į ją išrinkti: mokytoja S. Karpavičiūtė, V. Baublys ir St. Verseckas. Birželio 13 d. surengta šaulių gegužinė. Tik gaila, pasak „Trimito“ Nr. 27, kad bažnyčioje buvo raginama neiti į šaulių gegužinę.

1932 m. gegužės 8 d. Žilinių būrys sušaukė jau ketvirtą tais metais susirinkimą. Skaityta paskaita. Nutarta steigti būrio biblioteką, kuriai knygų pasižadėjo aukoti mokytojai ir kiti šauliai. Būrio švietimo komisija birželio 13 d. surengė gegužinę su sportine dalimi. Šokimą į tolį laimėjo šaulys J. Tarasevičius, lenktynes su maišais – Vl. Tarasevičius, šokimą į aukštį su kartimi ir be karties – A. Ūk. Per susirinkimą birželio 26 d. Žilinuose atidaryta šaulių biblioteka; jos steigėjas – mokytojas J. Martinaitis. Susirinkime jis dar skaitė referatą „Aviacija – pagalbinė ginklo rūšis ir jos uždaviniai kautynėse“.

1933 m. sausio 1 d. būrys į savo narius priėmė Vincą Čenkų, Stasio iš Puodžių, Žilinių pašto agentūros vedėją. Rekomendavo šauliai Juozas Martinaitis ir Feliksas Verseckas (LCVA 555-1-324). Tą pačią dieną į būrį priimtas kitas vyras iš Puodžių – Juozas Čenkus, Simo, Alytaus kelių rajono tarnautojas, 1928 05-1929 05 tarnavęs Lietuvos kariuomenėje. Rekomendavo būrio šaulys V. Čenkus (LCVA 555-1-325). V Trakų rinktinės būriai 1933 metais suskirstyti į kuopas. Rinktinės 1933 05 03 įsakymu 5-tai Žilinių kuopai priskirti būriai: 17 Gudakiemio, 15 Žilinių ir 20 Panošiškių. Šaulių sutikimu kuopos štaban paskirti: kuopos vadu – ats. leitenantas Pranas Zenkevičius, sanitarijos punkto vedėju – Jonas Čenkus, ūkio vedėju – ats. viršila Jonas Armakevičius, raitelių skyriaus vedėju – ats. viršila Pranas Bauža, dviratininkų būrio vadu – ats. jaun. puskarininkis Simas Karpičius, technikos skyriaus vadu – ats. vyr. pusk.

Antanas Strašinskas, priešcheminės apsaugos instruktoriumi – ats. jaun. leit. Aleksas Šeštokas. Beje, V rinktinės 6 kuopos vadas buvo J. Rūbas, anksčiau priklausęs Akmens š. būriui (LCVA 561-2-900). Žilinių būrio vadu nuo balandžio 1 d. paskirtas ats. jaun. leitenantas Juozas Martinaitis.

B. vadovybės rūpesčiu 1933 m. gegužės 20 d. Vergakiemio mokykloje surengtas „Aušros“ laikraščio 50-mečio minėjimas. Pranešimus skaitė mokytojai J. Kuklys ir J. Martinaitis. Minėjime dalyvavo ne tik šauliai, bet ir Vergakiemio gyventojai. Atsistojimu ir tylos minute pagerbti mirę aušrininkai ir kanauninkas Juozas Tumas-Vaižgantas. Birželio 13 d. Žilinuose vyko tradicinė būrio gegužinė su sportine dalimi. Dalyvavo ir Kaniūkų būrio sportininkai. Buvo arklių lenktynės, granatos mėtymas, dviratininkų lenktynės, 100 m bėgimas, šokimai į tolį ir į aukštį su kartimi.

V rinktinės 1934 m. sausio 27 d. įsakymu laikinai ejęs Žilinių būrio vado pareigas ats. jaun. pusk. Feliksas Verseckas atleistas ir nuo sausio 5 d. b. vadu paskirtas ats. jaun. leit. Stasys Ivanauskas. Nuo sausio 1 d. patvirtinti būrių vadų pavaduotojai, tarp jų: Žilinių būrio vado 1-as pavaduotojas – F. Verseckas, 2-as pavaduotojas – Antanas Lebednykas (LCVA 561-2-900). Žilinuose birželio 13 d., per šv. Antano atlaidus, gegužinę šaulių būrys surengė su jaunalietuviais. Iškilmingai paminėtas Antano vardas; pasak „Trimito“ (Nr. 26), „ypač gražiai kalbėjo P. Zenkevičius, apibūdinęs Valstybės Prezidento Antano Smetonos asmenį ir jo nuopelnus Lietuvai“. Gegužinėje buvo sportas, šokiai ir žaidimai, dainos.

LŠS 15 metų sukaktis visoje Lietuvoje švęsta 1934 m. birželio 23-24 d.d. Tik Trakų apskrityje, Kaišiadoryse, švęsta birželio 17 d. kartu su Tautos diena. 15 Žilinių būriui nustatytas šventės dalyvių „planas“ – 20 šaulių (V rinktinės 1934 m. gegužės 29 d. aplinkraštis).

V rinktinės vado padėjėjas P. Ciunis su 5 pėst. pulko ginklininku 1935 m. gruodžio 16, 17 ir 18 d.d. lankė Onušio ir kitus būrius. Onušio miestelyje patikrino 7-nių būrių suvežtus ginklus. Juos pateikė 10 Onušio, 14 Dusmenų, 15 Žilinių, 17 Gudakiemio, 20 Panošiškių, 25 Antakalnio ir 29 Kaniūkų būriai (LCVA 561-2-962).

Būrio susirinkimas 1936 m. vasario 2 d. išrinko naują b. tarybą. Pareigomis ji pasiskirstė kovo 19 d.: tarybos pirmininkas – Jonas Staknys,

iždininkas – Vincas Leonavičius, sekretorius – Vincas Čenkus. Į šaulius priimti kandidatai Stasys Pšemeneckas, Vincas Lankelis ir Petras Radzevičius (LCVA 561-7-176). Anot V rinktinės 1936 03 14 slapto rašto, į aukštesnės šaudymo klases Žilinių būryje perkelti šauliai: į C grupės I klasę – Viktoras Baublys, Vincas Čenkus, Pranas Karužas, Gabrys Šarkus, Juozas Kuklys; į B grupės II klasę perkeltas Stasys Stančikas. Balandžio 5 d. susirinkimo protokole pažymėta, kad Ginklų fondui b. šauliai suaukojo 121,20 Lt.

Birželio 28 d. Kaišiadoryse vyko V rinktinės būrių atstovų suvažiavimas. Žilinių būrio atstovas (jo pavardės protokole nėra, nors iš Žilinių suvažiavime dalyvavo būrio vadas Viktoras Baublys) skundėsi, kad Žilinių apylinkėje esantys mokytojai ne tik neprisideda prie šauliško darbo, bet dargi bando jam trukdyti. Suvažiavimas nutarė būrius apdėti mokesčiu rinktinės naudai – nuo 5 iki 15 Lt; Žiliniams teko 5 litai.

Būrio taryba 1936 11 01 iš šaulių atleido Stasį Versecką, antrus metus nesilankiusį susirinkimuose bei užsiėmimuose ir negyvenusį toje apylinkėje. Susirinkime lapkričio 8 d. dalyvavo 18 šaulių. Paminėtos artėjančios Vinco Kudirkos mirties metinės. Nutarta lapkričio 15 d. surengti vakarą – suvaidinti Vilniuje lenkų sušaudyto Juozo Bakanausko iš Molių kaimo žuvimą; vakaro pelną skirti scenai įrengti. Rinktinės vado padėjėjas 1936 11 10 rašte Žilinių būrio vadui priekaištavo, kad tarybos posėdžių ir narių susirinkimų protokolai būna nepatvirtinti, nerašyta, kiek šaulių dalyvavo susirinkime, nebuvo datų ir pan. Rekomenduota protokolus rašyti pagal atsiųstus protokolų blankų pavyzdžius.

V rinktinės 1937 m. balandžio 24 d. slaptu įsakymu būrių šauliai, 1936 metais atlikę C grupės II klasės, C grupės I kl., B grupės I kl. ir A grupės I klasės ruošiamuosius pratimus ir įvykdę visų pratimų sąlygas, perkelti į aukštesnės šaudymo grupes ir klases. Žilinių būryje į C grupės I klasę perkelti: Vincas Sinkevičius, Jonas Tarasevičius, Juozas Čenkus, Vincas Kazlauskas, Motiejus Balkus, Vincas Leonavičius, Stasys Pšemeneckas; Pranas Karužas ir Gabrys Šarkus palikti antriems metams buvusioje C gr. I klasėje; į B grupės I klasę perkelti Viktoras Baublys, Vincas Čenkus, Juozas Kuklys, Stasys Stančikas.

Būrys gražiai paminėjo 1937 m. spalio 9-ąją. Įspūdingą kalbą pasakė mokytoja Mazaliauskaitė-Šveistrienė. Rinktos aukos Vilniaus vadavi-

mo reikalams. Pašventina būrio įsigyta vėliavą. Ją šventino šaulys kun. P. Liutkus, raginęs visus stoti į šaulius. Vėliavą b. vadui V. Baubliui įteikė iškilmėse dalyvavęs rinktinės vado padėjėjas Ciunis. Pasak „Trimito“ (Nr. 44), Žilinių būrys apskritai aktyviau pradėjo veikti padedant kunigui Liutkui; jis talkino rengiant vakarus ir kt. Tačiau vėliava buvo be koto; ji, kainavusi 180 litų, sutvarkyta 1938 m. vasario mėnesį.

Būrio vadas Viktoras Baublys, kaip nesugebėjęs vadovauti ir tvarkyti būrio, 1938 m. sausio 17 d. rinktinės vado atleistas iš pareigų, o į jo vietą paskirtas Jonas Staknys – ūkininkas, 1924 m. į atsargą išėjęs viršila, baigęs pradinę mokyklą. LŠS štabo viršininkas, generalinio štabo pulkininkas leitenantas Žukas, LŠS vadui sutikus, 1938 02 04 raštu tvirtinti J. Staknį Žilinių būrio vadu pavedė V rinktinės vadui (LCVA 561-2-1278). Į rikiuotės šaulius rinktinės 1938 02 25 įsakymu nuo vasario 22 d. priimtas šaulys kandidatas Juozas Kuklys (buvo du Juozai Kukliai).

Vykdydamas V rinktinės tarybos 1938 02 10 posėdžio nutarimą, rinktinės būrių atstovų suvažiavimas balandžio 8 d. nustatė metinį būrių mokestį rinktinės reikalams: Kaišiadorių š. būriui – 25 Lt, Žiežmarių – 20 Lt, Darsūniškio – 15 Lt, Žaslių – 10 Lt, Žilinių – 5 Lt... Rinktinės 1938 04 14 įsakymu Žilinių būrio šaulys Vincas Leonavičius nubastas 10 parų arešto: sausio mėnesį jis pasisiūlė už būrio šaulių sudėtus pinigų nuvykti į Kauną, Aukštąją Panemunę, ir lengvatinėmis sąlygomis iš varžytinių nupirkti 15 milinių ir 50 porų batų. Grįždamas sausio 6 d. sustojo pas gimines Doškonių kaime netoli Daugų, dalį geresnių daiktų pardavė, o parvykęs į būrį sausio 9 d. tęsė pardavinėjimą. Būrio komisija pas Leonavičių rado tik 25 poras batų ir 6 milines. Atsižvelgus į tai, kad V. Leonavičius atsiskaitė su pinigais jam davusiais šauliais, bylą perduoti teismui susilaikyta (LCVA 561-2-1278).

V rinktinės atstovas ats. majoras Adomas Vizbalis 1938 m. birželio 13 d. lankėsi Žilinių būryje – dalyvavo kariuomenės ir visuomenės šventėje, įteikė būriui ginklus – paaukotus 6 šautuvus. Vardinius šautuvus aukėjo kun. P. Liutkus ir mokytoja P. Monkevičienė. Atšvėstos ir „tautos vado“ Smetonos vardinės. Tą dieną būrys pasiuntęs 10 Lt LŠS štabui Vlodo Putvinskio paminklui Kelmėje statyti. Karių pavalgydinimas ir kt. kainavo 28,70 Lt (pagal Žilinių kooperatyvo „Ūkininkas“ sąskai-

ta). Už 2,5 centnerio šieno ulonų arkliams Martynui Gauriui sumokėta 7,50 Lt, už griežikų suvežiojimą iš Alytaus ir atgal Pranui Gubarui – 7 Lt. Tačiau šventės renginys davė ir 27,69 Lt gryno pelno (LCVA 555-1-465). 11 Žilinių kuopos vadas ats. leit. Pranas Augaitis rugpjūčio mėnesį atostogavo; jo pareigas laikinai ėjo ats. leit. Stasys Malinauskas (kuopų numeracija pasikeitusi: 1933 m. buvo 5 Žilinių kuopa). Kaniūkuose gyvenęs P. Augaitis 1938 m. sausio-birželio mėnesiais karinio parengimo reikalais 5 kartus lankėsi Žilinių būryje. Per 1938 m. I pusmetį Žilinių būrio vadas J. Staknys surengė 19 valandų trukmės karinio parengimo pamokų, lauko pratimų ir šaudymo kovos šoviniais paruošiamųjų pratimų. Antrą pusmetį tokiems užsiėmimams sugaišta 18 valandų.

15 Žilinių ir 29 Kaniūkų būrius 1938 m. spalio 3 d. aplankė V rinktinės vadas pulk. leit. Vladas Žutautas. Žilinių būryje išrikiuota 80 %, Kaniūkuose – 51 % šaulių. Pilna šauliška uniforma vilkėjo: Žilinuose – 2, Kaniūkuose – 11 šaulių; su šauliškomis kepurėmis buvo: Žilinuose – 5, Kaniūkuose – 3 šauliai. Likusieji visai be šauliškų uniformų. Spalio 23 d. Žilinių būrys dalyvavo 10 Panošiškių ir 11 Žilinių kuopų dvipusėse lauko pratybose Gruožninkų-Samninkų-Samninkėlių kaimų rajone. Dar dalyvavo 17 Gudakiemio, 29 Kaniūkų, 20 Panošiškių ir 25 Antakalnio būriai. Pratyboms vadovavo 11 Žilinių kuopos vadas Pranas Augaitis. Anot V rinktinės 1938 11 30 įsakymo, šaudymo šautuvais pratimus 1938 metais atliko: 15 Žilinių būryje – 37,50 % šaulių, 20 Darsūniškio b. – 19,04 %, 36 Strėvininkų b. – 6,52 %, 16 Kalvių b. – 48,38 %, 29 Kaniūkų būryje – 47,37 % šaulių ... (LCVA 561-2-1278).

Šaulė mokytoja E. Urbonaitė 1939 m. vasario 5 d. Žilinių būrio artistus pakvietė į savąją Gruožninkų mokyklą. Nepaisant buvusių išlaidų ruošiant vakarą, E. Urbonaitė visus surinktus pinigus atidavė Žilinių šauliams. Būrio susirinkime Žilinuose vasario 8 d. kuopos vadas P. Augaitis perskaitė Respublikos Prezidento 1938 m. gruodžio 12 d. kalbą Seime. Kalbėjo š. kun. P. Liutkus. Būrys turėjo gabių vaidintojų, kurie dažnai aplankydavo ir kaimynines vietas. Būrio taryboje buvo kun. P. Liutkus, girininkas L. Verseckas ir J. Kuklys. Žilinių šauliai gegužės 14 d. dalyvavo Trakų apskrities šaulių šventėje Kaišiadoryse.

Yra kai kurių žinių apie Žilinių šaulių rengtus vakarus. Gaila, tos žinios šykštokos: daugiausia tik apie muzikantams sumokėtus pinigus.

Pareiškimas.

Adelės Čenkutė (pavardė ir vardas) Jonas
 Gimęs Alytaus apskr. mieste Varėnos valsč. Puodžių kaime
 1925 metais III mėn. 4 d.
 Tautybė lietuvių Tikyba R. katalikė
 Mokslas (kur ir kada) Jekėnų pr. mokyklos IV skyr. 1939 m.
 Kurių kalbų moka lietuvių
 Tarnyba arba verslas mokinė
 Kur, kada ir kuo tarnavęs netarnavusi
 Turtas (kur ir koks) neturi
 Kurioms organizacijoms priklauso J. U. R.
 Garbės ženklai neturi
 Kuriose valstybėse buvo nebūvo
 Karo tarnyba: a) nuo 19__ m. __ mėn. __ d. ligi 19__ m. __ mėn. __ d.
 b) kariuomenės dalis c) laipnis
 d) kar. specialybė kategorija raidė (ats. liud. Nr.)
 Vedęs, nevedęs navedusi Vidaus pasas Nr. neturi išduotas 19__ m. __ val. vald.
 Teistas, neteistas neteistas
 Prašau primti mane į Šaulių Sąjungą rikiuotės šauliu šaulių rėmėju Pasižadau vykdyti visas šaulio priedermes ir pareigas.
 1939 m. III mėn. 23 d. Puodžių Alytaus apskr. Varėnos valsč. Adelės Čenkutė (parašas)

*Į Žilinių būrį stojusios Adelės Čenkutės iš Puodžių kaimo pareiškimas.
1939 03 23*

Taigi už grojimą vakare 1938 01 24 šauliui Vladui Stražnickui sumokėta 4 Lt, J. Taraškai už grojimą balandžio 18 d. – 6 Lt, Vl. Stražnickui spalio 7 d. – 3 Lt, Juozui Aldoniui gruodžio 26 d. – 3 Lt. Būrio choristai 1939 m. sausio 8 d. koncertavo Pivašiunuose; už jų nuvežimą (pastotę) Petruai Alaburdai sumokėta 3 Lt, muzikantams už grojimą – 7 Lt. Mateušui Kukliui už grojimą vakare vasario 5 d. atlyginta 3 Lt, o mokytojai Urbonaitei už leidimą naudotis sale – irgi 3 Lt. Vasario 6 d. Žilinių būrys surengė vaidinimą Gruožninkuose, vakarą vasario 16 d. ir vaidinimą balandžio 16 d. – Žilinuose. Mokyklos vedėjas A. Kaulius 1939 m. liepos 1 d. pateikė sąskaitą Žilinių š. būrio vadui dėl to, kad birželio 13 d. mokyklos aikštėje suruošta būrio gegužinė padarė nuostolių mokyklos vedėjui ir mokyklai: sugadintas boselis vandeniui, išmuštas lango stik-

las, gerokai numintos bulvės, avižos ir gyvatvorė. Prašyta atlyginti: už boselio sutaisymą – 5 Lt, už lango stiklą – 80 ct, už mokyklos aikštės ir klasių valymą – 5 Lt (viso 10,80 Lt). Žilinių būrio artistai vaidino ir 1939 11 26; tąkart už grojimą Stasiui Grigūnui sumokėta 4 Lt.

Žilinių būryje ilgainiui susikūrė moterų skyrius. 1939 m. rugpjūčio 1 d. priimta Adelė Čenkutė, Jono iš Puodžių, gim. 1925 m., 1937 m. baigusi Jakėnų pr. mokyklos IV skyrių (skyriaus vadė P. Monkevičienė, sekretorė J. Verseckienė; LCVA 555-1-374). B. moterų skyriaus vadė P. Monkevičienė dėl nesveikatos nuo 1940 m. birželio 15 d. atleista, o į jos vietą paskirta Salomėja Maciulevičienė (LCVA 555-1-721).

Žilinių būrio visuotiniame susirinkime 1940 m. sausio 14 d. dalyvavo V rinktinės vado pavaduotojas kapitonas P. Ciunis, Kaniūkų š. būrio vadas J. Čenkus. Susirinkimui vadovavo šaulys kunigas Petras Liutkus, sekretoriavo Vincas Maciulevičius. P. Ciunis skaitė paskaitą apie Lenkijos žlugimą ir tarptautinę padėtį. Į būrio tarybą išrinkti: Vincas Maciulevičius, Vytautas Stelionis, Adomas Kaulius, Juozas Kuklys, Jono, kandidatais liko Vladas Stražnickas, Vincas Leonavičius ir Juozas Blažys (kun. Liutkus atsiėmė savo kandidatūrą); revizijos komisija: Juozas Gaurys, Juozas Kuklys, Juozo, Juozas Andrijauskas, kandidatai – Vac-las Labanauskas ir Vladas Kochanskas. Į V rinktinės būrių atstovų su-važiavimą išrinktas V. Maciulevičius (b. vadas tebebuvo Žilinuose gyve-nęs Jonas Staknys, LCVA 555-1-640). Po susirinkimo Žilinuose vaidinti „Laisvės kovotojai“. Sausio 28 d. Žilinių būrys surengė vakarą su vaidi-nimu Valkininkuose; už grojimą jame Jonui Tūbinei sumokėta 4,50 Lt. Už grojimą vakare gegužės 19 d. Broniui Stražnickui sumokėta 3 Lt. Gegužės 23 d. būrio vakaras vyko Strielčiškėse; už grojimą Juozui La-banauskui sumokėta 5 Lt. Anot LCVA 555-1-465 esančių piniginių pa-jamų čekių, Žilinių būrys per 1939 m. sausį -1940 m. gegužę iš viso su-rengęs 11 vakarų, gegužinių ir vaidinimų.

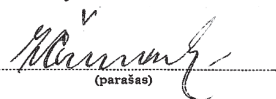
Žilinių būrio choro vedėjas Vytautas Stelionis nuo 1940 m. sausio 1 d. iki kovo 31 d. turėjo 25,5 val. muzikos ir dainavimo pamokų. VI. Put-vinskio paminklui Kelmėje būrys sausio 29 d. per Trakų apskrities ko-mendantūrą pervedė 10 litų. Būrio šaulys Jonas Čenkus balandžio 27 d. išvyko į XIX Alytaus rinktinę. Šaulio Prano Kašėtos bilietas ir šaudymo šračiukai birželio 2 d. būriui kainavo 17 Lt.

Šaulių Sąjungos
V. Trakų rinktinės 29 Kaniūkų būrio
šaulio Černiausko Juozo

P r i e s a i k a :

„Prisiekiu Visagaliai Dievo akivaizdoje, kad ištikimai ir sąžiningai vykdy-siu Šaulių Sąjungos nario pareigas, ginsiu Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę nuo visų jos priešų, nesigailėdamas nei savo sveikatos, nei gyvybės, tiksliai vyk-dysiu įstatymus ir savo viršininkų įsakymus, šventai laikysiu visas patikėtas man paslaptis, niekada su Lietuvos priešais nesitarsiu, jokių žinių jiems neteiksiu ir visa, ką tik apie juos sužinosiu, tuojau savo viršininkams pranešiu; saugosiu šalies gerovę ir visur elgsiuos, kaip doram, klusniam ir narsiam šauliui elgtis pridera.

Tepadeda man Viešpats Dievas mano darbuose Tėvynei Lietuvai“.

1937 m. Vasario mėn. 7 d.
(parašas)

Kaniūkų būrio šaulio Juozo Černiausko priesaikos lapas. 1937 02 07

V Trakų rinktinės 29 Kaniūkų būrys įsisteigė 1933 m. balandžio 9 d.; rinktinė būrį patvirtino gruodžio 1 d. Į būrio narius 1934 m. sausio 10 d. priimtas Mateušas Trepula, Andriaus, ūkininkas iš Kalėnų kaimo. Jį rekomendavo būrio šauliai Petras Ramoška ir Jurgis Plikšnas (LCVA 555-1-108).

Pagal V rinktinės 1936 m. balandžio 14 d. raštą į aukštesnes šaudymo klases Kaniūkų būryje buvo perkelti: į C grupės I klasę – Antanas Urbo-nas, Jonas Macijauskas, Antanas Butkus, Vladas Steponavičius, Mikas Kieras, Valerijus Kurauskas, Feliksas Vičkačka; į B gr. II klasę perkeltas Vaclovas Malinauskas; į A gr. I klasę – Vladas Motiejūnas (LCVA 555-1-463). Į C grupės I klasę rinktinėje perkeltas ir ats. jaun. leit. Juozas Giraitis, būsimasis Valkininkų būrio vadas 1939 m. pabaigoje.

V rinktinė 1937 04 02 Kaniūkų būrio nariu patvirtino Stasį Černiauską, Motiejaus, stalių iš Kuršių kaimo. Apie jo ištikimybę Lietuvos valstybei ir tinkamumą būti šauliu paliudijo būrio šauliai Antanas Lebednykas ir Petras Ramoška (LCVA 555-1-306). Rinktinės 1937 m. balandžio 24 d. įsakymu į aukštesnes šaudymo grupes ir klases, 1936 metais atlikę visus paruošiamuosius pratimus, perkelti Kaniūkų būrio šauliai: į C gr. I klasę – Petras Ramoška, Juozas Malickas, Juozas Jaraminas, Leonas Bartkevičius, Jonas Stankevičius, Stasys Cichockas, Izidorius Vygontas; Feliksas Vičkačka ir Antanas Butkus palikti toje pačioje C grupės I klasėje antriems metams; į B gr. I klasę perkelti – Jonas Macijauskas, Vladas Steponavičius, Mikas Kieras, Teofilius Gineika, Pranas Česlevičius, Valerijus Kurauskas; į A gr. I klasę perkeltas Vaclovas Malinauskas (LCVA 555-1-464).

Patikrinęs rinktinės būrių 1937 metais atliktų darbų ataskaitas, V Trakų rinktinės vadas būrių veiklą įvertino taškais ir 1938 m. vasario 26 d. įsakymu paskelbė žiniai būrių eilę. Daugiausia taškų – 25 – gavo 10 Onušio būrys, mažiausia – tik 2 – 28 Ilgakiemio būrys (iš viso rinktinėje buvo 37 būriai). 19-tas eilėje Kaniūkų būrys gavo 12 taškų, iš kurių: 7 – už karinį parengimą, šaudymą, sportą, 3 – už kultūrinę veiklą, 2 – už ūkio ir atskaitomybės tvarkymą (b. vadas – ats. jaun. puskarininkis Teofilius Gineika, gyvenęs Kaniūkuose). Eilėje 35-tas Žilinių būrys gavo 5 taškus: 3 – už karinį parengimą, šaudymą, sportą, 1 – už kultūrinę veiklą, 1 – už būrio vėliavos įsigijimą (LCVA 555-1-640).

29 Kaniūkų būrio šaulys Martynas Vičkačka 1940 m. kovo 14 d. išvyko į XIX Alytaus rinktinę. Būrio šauliai (vadas mokytojas J. Čenkus) 1940 m. balandžio 7 d. vaidino Valkininkų šaulių salėje. Vakare dainavo Pamerkių kaimo choras. Nuo balandžio 10 d. į būrį priimti: Stasys Lebednykas, Adomas Žarkauskas, Vincas Melevičius, Juozas Karčiauskas, Jonas Dambrauskas, Juozas Vičkačka, Stasys Aliukonis, nuo birželio 5 d. – Juozas Maselskas ir Antanas Blažonis.

Žilinių parapijos kunigas šaulys Petras Liutkus po II pasaul. karo bolševikų suimtas ir 1946 m. mirė Vorkutoje.

Valkininkų būrys

Valkininkų šaulių būrio istorija susideda iš dviejų etapų: pirmojo – Lietuvos valstybės kūrimosi ir Nepriklausomybės kovų laikotarpio, ir antrojo – Lietuvai sugrįžusios Pietryčių Lietuvos laikotarpio. Tačiau abu tie laikotarpiai trumpučiai.

Pasak LŠS 1939 m. spalio 30 d. įsakymo, partizanai 1919 metais pradėjo veikti ir Vilniaus žemėje. 1920 metais jie perėjo į Vilniaus, Valkininkų, Dūkšto, Rimšės ir Palūšės šaulių būrius. Atsiliepdami į LŠS atsišaukimą steigti šaulių būrius, 1920 m. rugpjūčio 15 d. trys patriotiškai nusiteikę Valkininkų vyrai – miestelyje gyvenęs dailininkas Jonas Dambrauskas, partizanuose tarnavęs Stasys Babravičius iš Valkininkų ir žemdirbys iš Kuršių kaimo Motiejus Kasinskas – kreipėsi į LŠS Centro Valdybą su pareiškimu leisti įsteigti šaulių būrį. LŠS CV 1920 m. rugsėjo 2 d. pripažino, kad rugpjūčio 30 d. nutarimu Valkininkų šaulių būrys iš 5 narių patvirtintas ir priskirtas prie Vilniaus šaulių skyriaus. Tačiau LCVA 561-5-792 esančiame 1920 m. lapkričio 2 d. 3 Valkininkų š. būrio sąraše pavardžių kur kas daugiau: Jonas Dambrauskas, Valkininkai; 13 vyrų iš Dargužių – Juozas Babravičius, Vincas Aukštuolis, Jonas Keršys, Jonas Peciukonis, Jonas Verseckas, Martynas Gudonis, Augustas Jankauskas, Jonas Uždavins, Jonas Kazlauskas, Juozas Jankauskas, Jonas Budrevičius, Andrius Aukštuolis, Juozas Špokas; iš Lieponių – Matas Geina, Juozas Naruckas, Stasys Noreika, Stasys Vencius, Motiejus Andriuškevičius, Matas Matonis; Stasys Barišauskas, Spenglininkai; iš Palmerkių – Juozas Marcinkevičius, Povilas Biekša, P. Jakelevičius; Antanas Saulėnas, Naniškės; Salva Bonkus, Jakėnai; Petras Griežė, Pošalčiai; 16 Kuršių kaimo gyventojų – Petras Verseckas, Juozas Černiauskas, Juozo, Juozas Kasinskas, Liudas Savulis, Juozas Černiauskas, Juozas Urbelionis, Stasys Kasinskas, Stasys Verseckas, Andriaus, Juozas Černiauskas, Jono, Stasys Verseckas, Stasys Aladavičius, Juozas Griežė, Juozas Macelis, Andriaus, Pranas Keršys, Pranas Černiauskas, Motiejus Žemaitis; Leonas Junevičius iš Pivašiūnų valsč. Ūtos kaimo.

Sąrašas ne visai patikimas tiek dėl į jį įrašytų asmenų skaičiaus, tiek dėl kaimų, iš kurių jie kilę, tikslumo: Stasys Barišauskas, Juozas Kasinskas ir Andrius Aukštuolis į sąrašą įrašyti du kartus (tokių gal yra ir dau-

giau), bet nėra būrio kūrimo iniciatorių Stasio Babravičiaus ir Motiejaus Kasinsko. Būrio valdybos pirmininkas buvo J. Dambrauskas. Tarp to meto Valkininkų b. šaulių minėtinas Antanas Balevičius, 1922 m. sausio mėnesį buvęs Vilkapėdžių rajono šaulių vadas Lazdijų krašte (dabar Vilkapėdžiai priklauso Lenkijai). Ten pat (LCVA 561-5-792) yra Pūčkornių šaulių būrio 1920 m. sąrašas: Antanas Bazys, Matas Jasilevičius, Ignoto, Antanas Sabaliauskas, Mato, Jurgis Urbanavičius, Jurgio, Andriejus Verseckas, Damino ir Vaclovas Verseckas, Jono.

4 Valkininkų š. būrys atsikūrė 1939 m. lapkričio 3 d. Steigiamajame susirinkime kalbėjo LŠS atstovas, mums jau žinomas iš Perlojos būrio istorijos, ats. leitenantas Kazys Tumpa. Jis pranešė, kad Valkininkų valsčiuje jau susiorganizavę Dargužių, Kuršių ir Daržininkų šaulių būriai, nors iš tikrųjų jie galutinai dar nesusiformavę. Į laikinąją būrio tarybą išrinkti: J. Janušauskas (sekretorius, Valkininkų pašto viršininkas), J. Vegys, A. Eidukonis, St. Dzingelevičius; b. vadas – ats. leitenantas Juozas Giraitis (paskirtas LŠS vado 1939 12 30 įsakymu). J. Giraitis – žinomas šaulių aktyvistas: pvz., 1927 m. jis buvo 2 š. būrio Alytuje žvalgas ir XIX rinktinės valdybos narys, vėliau – 1937 m. – V Trakų rinktinės 3 Gegužės būrio vadas. Dar lapkričio mėnesį Valkininkų būrys surengė koncertus Valkininkuose ir Čižiūnų kaime; grojo Likerausko vadovaujamas ulonų pulko orkestras iš Alytaus. Per Naujus Metus surengtas vaidinimas, dainavo „linksmieji pusbroliai” (?).

Šiek tiek žinių apie naujojo būrio veiklą yra LCVA 555-1-642 – būrio raštų registracijos knygoje. 1940 m. sausio 3 d. šaulė Elena Sčesnulevičiūtė priėmė XXIII Vilniaus rinktinės būriui siūlytas knygas; sausio 4 d. pranešta Valkininkų apskrities karo komendantui, kad sausio 7 d. įvyks metinis būrio susirinkimas.

B. tarybos posėdyje sausio 5 d. sekretorius J. Janušauskas siūlė stengtis būrio nuosavybėn gauti iš miškų urėdijos aikštę tarp valdiško miško ir Merkio; aikštė reikalinga šaulių mokymuisi ir sporto pratimams. Šaulių namai (buvęs lenkų šėlclų pastatas) stovėjo bažnyčiai priklausančioje žemėje, tad reikėtų tą sklypelį įsigyti, o jei nepavyks, tai reikalą sutvarkyti bent ilgalaikės nuomos pagrindu (LCVA 555-1-641). Susirinkime sausio 7 d. dalyvavo 45 šauliai. Per praėjusius du būrio egzistavimo mėnesius įvyko 4 susirinkimai, 4 pramogos šauliams ir visuomenei. Nustatytas 2 Lt metinis nario mokestis. Nutarta sudaryti atskirą

aukų fondą vėliausiai įsigyti. Susitarus su kitomis organizacijomis, imtis iniciatyvos pastatyti Valkininkuose paminklą už Lietuvos nepriklausomybę žuvusiems šauliams partizanams. Slaptu balsavimu į būrio tarybą išrinkti: Jurgis Janušauskas, Jonas Sabas, Edvardas Audzevičius, Juozas Dudutis, kandidatais liko Motiejus Norkūnas ir Stasys Dzingelevičius. Kontrolės komisijon pusiau slaptu balsavimu išrinkti: Juozas Vėgys, Petras Linertas ir Jurgis Jankauskas, kandidatai – Stasys Sčesnulevičius ir Alfredas Hofmanas. Į XXIII Vilniaus rinktinės būrių atstovų suvažiavimą išrinktas J. Janušauskas.

1940 01 25 LŠS vadui išsiųstas „Trimito“ prenumeratorių sąrašas (30 žmonių). Tarp Valkininkų būrio dokumentų yra LŠS vado 1940 m. sausio 9 d. pranešimas, kad Kuršių š. būrio vadu paskirtas Leonardas Šilys. Daržininkų kaimo būsimieji šauliai sausio 13 d. prašė LŠS sutikimo steigti šaulių būrį; jiems sausio 15 d. pasiūlyta steigti skyrių. Tačiau sausio 25 d. įsisteigė 28 Daržininkų š. būrys. Sausio 26 d. pranešta Valkininkų policijai, jog sausio 28 d. įvyks Valkininkų šaulių susirinkimas, o vasario 6 d. šaulių salėje rengiamas Užgavėnių vakaras. Susirinkime sausio 28 d. įsisteigė Valkininkų šaulių moterų būrys (jis veikė kartu su vyrais). XXIII rinktinės vadas sausio 29 d. raštu pavedė Valkininkų būrio vadui J. Giraičiui apžiūrėti Kalvių, Lieponių ir Valkininkų kordonus. Būrys kovo 19 d. pranešė Varėnos II š. būriui, kad viešą vakarą Valkininkuose galima surengti kovo 30 d.; tą pačią kovo 19 d. būrys paprašė Trakų apskrities komendanto (Valkininkų apskritis panaikinta 1940 m. vasario 8 d.) leidimo kovo 24 d. surengti būrio vakarą (jis įvyko kovo 23 d.).

Valkininkų būriui teko buvęs lenkų J. Pilsudskio vardo šėlclų (šaulių) klubo pastatas, nors ir ne visai įrengtas. Balandžio 25 d. būrys prašė XXIII rinktinės tarpininkauti, kad jam būtų perduotos sporto aikštės ir kt. Tačiau balandžio 27 d. būrys iš XXIII Vilniaus rinktinės perduotas V Trakų rinktinei. Būrys gegužės 8 d. pranešė V rinktinei, kad į sprogdintojų kursus parinkti šauliai Verseckas ir Blažys; gegužės 12 d. būrys priėmė Vilniaus universiteto studentų ekskursiją; gegužės 30 d. pranešta Valkininkų policijai, kad birželio 2 d. rengiamas vakaras Biekių kaime (vakarą su vaidinimu „Moterims neišsimeluoti“ šauliai čia buvo surengę ir 1939 m. gruodžio 26 d.), o birželio 7 d. pranešta apie įvykusį vakarą Papiškių kaime.

1940 05 10 būrio taryba išsiuntė prašymą su šaulių pareiškimais V Trakų rinktinei, kad LŠS nariais būtų patvirtinti: Andrius Eidukonis, Stasys Verseckas, Motiejus Norkūnas, Petras Eidukonis, Andrius Kantvydas-Kazlauskas, Juozas Dudutis, Stasys Česnulis-Česnulevičius, Motiejus Kazlauskas, Jurgis Jankaitis-Jankauskas, Domas Dudutis, Stasys Dingelis-Dzingelevičius, Julius Žilinskas, Juozas Vilkišius, Antanas Blažys, Felicijonas Blažys, Juozas Oškinis-Kazlauskas, Ignas Pečiukonis, Albinas Ryzgelis, Vladas Lusas, Simonas Klevinskas; iš prierašo galima suprasti, kad pasiūstas ir Jono Blažio pareiškimas.

V rinktinės vadas gegužės 19 d. įsakė Valkininkų b. vadui J. Giraičiui gegužės 26 d. 12 val. Valkininkuose sušaukti būrio susirinkimą kartu su Kuršių ir Daržininkų būriais. Iki to laiko reikėjo sutvarkyti būrį, nariai privalėjo užpildyti pareiškimų blankus ir priesaikos lapelius; reikėjo surinkti po 2 Lt ir atsiųsti rinktinės štabui... Rinktinės atstovai atvažiuos traukiniu į Valkininkų gelež. stotį iš Vilniaus 9.55 val.; pasitikti su vežėju, kuriam bus užmokėta. Pamaldose bažnyčioje dalyvauti reikėjo visiems šauliams. Po svečiavimosi pas trijų būrių šaulius rinktinės vadas pažymėjo, kad Valkininkų būryje vyksta šaulių karinis mokymas. Būrys rūpinosi, kad šauliams būtų išduoti leidimai važinėti dviračiais. Visas sąrašas su prašymu Valkininkų valsčiaus viršaičiui išsiūstas 1940 m. gegužės 20 d. Šaulys P. Stakelskas prašė rinktinės tarpininkavimo gauti leidimą ginklui pirkti.

Atsikūrusio Valkininkų šaulių būrio narių tikslesnio sąrašo nepavyko aptikti. Bene pilniausias būtų V Trakų rinktinės 1940 m. birželio 28 d. įsakymu patvirtintas nuo birželio 19 d. iš kandidatų į būrį priimtų asmenų sąrašas (21 asmuo). Jis beveik toks, kaip rinktinei pasiūstas gegužės 10 d. Tik jame nebuvo Jono Blažio, o buvo du Stasiai Verseckai – Andriaus ir Jono sūnūs. Nežymūs papildymai: Domininkas Dudutis buvo grandininkas, o Petras Eidukonis – jaunesnysis puskarininkis. Be šių šaulių, būryje dar buvo Jonas Uždavinsys, Mykolas Abarius iš Papiškių, Gerulis.

Apie likviduoto būrio grąžintas bylas Trakų apskr. kariniam komendantui pranešta 1940 m. rugpjūčio 6 d.

Varėnos II būrys

Archyvinuose šaltiniuose – LCVA 561-18-495 ir 561-19-329 – nurodomos skirtingos Varėnos II šaulių būrio susikūrimo datos: 1939 m. spalio 29 d. ir lapkričio 12 d. Mat spalio 29 d., t.y. kitą dieną, kai į Vilnių įžengė Lietuvos kariuomenė ir kai susikūrė XXIII Vilniaus šaulių rinktinė, besikuriančio Varėnos II valsčiaus savivaldybės salėje susirinko 27 vietos milicininkai partizanai ir apie 130 kitų asmenų. Susirinkimą pradėjęs Varėnos II policijos nuovados viršininkas, anksčiau buvęs Šiaulių apskrities policijos Linkuvos nuovados viršininku, Antanas Matukas pasiūlė steigti šaulių būrį. Būti šauliais sutiko 27 asmenys, o vienas – Bronius Skamarakas – rėmėju. Tad spalio 29 d. susirinkimas laikomas būrio užuomazga. Tarp stojusių į šaulius – Jonas Taraila, Vincas, Bronius ir Jonas Sukackai, Morkaus sūnūs, Vincas Sukackas, Juozo, Jonas Sukackas, Adomo, Jonas Dringelis, Adomo, Adolfas Kašėta, Antanas Vainilavičius, Jonas Budėnas, Adolfas Siaurusevičius ir kiti. Po susirinkimo būsimieji šauliai nužygiavo prie nežinomo Lietuvos kareivio kapo bažnyčios šventoriuje, kur kalbą pasakė Varėnos I mokytojas šaulys Andrius Ryliškis.

Antras šaulių būrio organizacinis susirinkimas valsčiaus savivaldybės salėje įvyko lapkričio 12 d. Dalyvavo per 80 žmonių. Pasak būrio steigimo iniciatoriaus A. Matuko, steigiamasis susirinkimas jau įvykęs spalio 29 d., o šis yra ano tąsa. Į prezidiumą buvo pakviestas Žemės ūkio ministerijos šaulių kuopos vadas J. Venclovas. Sekretoriavo šaulys, buvęs vilnietis mokytojas Jonas Mudėnas. Valkininkų apskrities viršininko Vlado Rozmano (ligi tol buvusio Raseinių apskr. viršininku, o dar anksčiau – Panevėžio, Biržų ir Rokiškio apskričių viršininku) vardu susirinkusiuosius sveikino Valkininkų apskr. policijos vadas šaulys Antanas Karoblis (1939 10 30 - 1940 02 08 gyvavusios Valkininkų apskrities centras buvo Varėnoje II, nes Valkininkų miestelyje nebuvo patalpų įstaigoms). Kalbėjo Varėnos II valsčiaus viršaitis Jonas Taraila ir mokytojas J. Mudėnas. Būrio tarybon išrinkti: A. Matukas, A. Karoblis, J. Taraila, Vincas Sukackas, Morkaus, kandidatais liko J. Mudėnas ir Petras Visockas. Kontrolės komisija: Morkus Sukackas, Jurgis Gudaitis, Jonas Česnulevičius, kandidatai – Jonas Žydelis ir Vytas Leonavičius. Susirinkusieji

atsistojimu pagerbė visus 1919 m. žuvusius Vilniaus miesto ir krašto šaulius. Pasiųsti sveikinimai prezidentui A. Smetonai, kariuomenės vadui St. Raštikiui, LŠS vadui Pr. Saladžiui ir XXIII Vilniaus šaulių rinktinės vadui P. Kaunui.

Varėnos II š. būrio vadu paskirtas Varėnos miškų urėdas ats. leitenantas Vladas Grigaliūnas (LŠS vado 1939 12 14 įsakymas), o jo padėjėju – ats. viršila A. Matukas. Oficialus būrio pavadinimas – 2 Varėnos II š. būrys. XXIII rinktinės vado įsakymu būrio susirinkime gruodžio 3 d. dalyvavo rinktinės vado antrasis padėjėjas Vaclovas Alksninis (jis anksčiau, pvz., 1923 m. pradžioje, yra dirbęs partizanų IV lauko štabe Merkinėje). Būrio taryba pareigomis pasiskirstė 1940 m. sausio 15 d. Tarybos pirmininko pavaduotoju tapo A. Karoblis, išdininku – J. Taraila, sekretoriumi – J. Mudėnas, švietimo vadovu – P. Visockas (buvę kandidatai į tarybą J. Mudėnas ir P. Visockas tapo jos nariais vietoj A. Matuko ir V. Sukacko). Numatyta geležinkelio stoties salėje rengti Vasario 16-osios minėjimą; šventei nutarta pasikviesti XIX Alytaus rinktinės chorą.

Varėnos II būrio tarybos sudėtis patvirtinta XXIII rinktinės 1940 01 24 įsakymu. Kartu paskelbta ir kontrolės komisijos sudėtis: pirmininkas – J. Gudaitis, nariai – M. Sukackas ir J. Česnulevičius. Pagal 1940 m. sausio 19 d. būrio vado V. Grigaliūno sudarytą sąrašą (LCVA 561-17-125) 2 Varėnos II būryje buvo 57 šauliai: Antanas Matukas; Jonas Taraila, Matuizos; Jonas Budėnas, Vinco; Bronius Skamarakas, Simo (g. 1877 m.); Adolfas Miliauskas, Prano; Krisius Sčesnulevičius, Petro (g. 1912 m.), Girežeris; Juozas Jazukevičius, Mato; Jonas Dringelis, Adomo (g. 1916 m.), Pabaronė; Jonas Žydelis, Martyno; Raulas Žydelis, Martyno; Bronius Sukackas, Morkaus, Giraitė; Jonas Sukackas, Morkaus (g. 1921 m.), Giraitė; Vytas Leonavičius, Benado; Jonas Naujalis, Vinco, Girežeris; Pranas Sukackas, Prano; Adomas Lužys, Miko; Adolfas Petrušis, Juozo; Morkus Sukackas, Jokūbo (g. 1884 m.), Giraitė; Domas Zapolskas, Rapolo; Pranas Molis, Benedikto; Vaclovas Sčesnulevičius, Jono (g. 1923 m.), Girežeris; Adolfas Dvareckas, Liudviko (g. 1919 m.), Girežeris; Jonas Naujalis, Cipro, Girežeris; Jonas Miškinis, Domo; Motiejus Puzelevičius, Augusto; Zigmas Barcys, Miko, Ūta; Juozas Latvys, Adomo; Petras Dvareckas, Liudviko (g. 1908 m.), Varė-

na II; Juozas Maciulevičius; Jonas Sukackas, Adomo (g. 1905 m.), Giraitė; Antanas Ulbinas, Vinco; Raulas Semsė, Jurgio; Juozas Lankelis, Stasio (g. 1888 m.); Vincas Sukackas, Juozo (g. 1911 m.), Varėna II; Jonas Česnulevičius, Adomo; Vincas Sukackas, Morkaus (g. 1919 m.), Giraitė; Alfonsas Siaurusevičius, Jono; Adolfas Kašėta, Antano, Mergežeris; Antanas Vainilavičius, Juozo; Jonas Biekša, Vinco; Jonas Trai-
navičius, Antano; Aleksas Lužys, Adomo; Antanas Leonavičius, Benado; Jonas Karaciejus, Motiejaus; Vincas Leonavičius, Ferdinando; Kristupas Dringelis, Andriaus (g. 1915 m.); Petras Vaitkevičius, Domo, Mergežeris; Kazys Bartaška, Petro; Petras Palevičius, Felikso, Varėna II; Jonas Rusavičius, Onos; Petras Molis; Jonas Bielevičius, Alekso; Jonas Mudėnas, Miko; Jonas Lankelis; Petras Ladzieta, Vinco (18 m.).

Būrio tarybos posėdyje 1940 m. vasario 12 d. nutarta į būrį kandidatais priimti 60 vyrų ir prašyti XXIII rinktinės vado „pakelti į šaulius pasidarbavusius lietuvių labui šiuos kandidatus” (30 žmonių): Zigmą Barcij, Mykolo; Joną Biekšą, Vinco; Joną Česnulevičių, Adomo; Joną Karacijų, Motiejaus; Adomą Leonavičių, Motiejaus; Antaną Leonavičių, Benedikto; Adolfą Miliauską, Prano; Petrą Molį, Vinco; Praną Molį, Benedikto; Joną Naujalį, Vinco; Motiejų, Puzelevičių, Augusto; Praną Sadauską, Mykolo; Morkų Sukacką, Jokūbo; Vincą Sukacką, Morkaus; Antaną Ulbiną, Vinco; Vytautą Barūną, Adomo; Joną Budėną, Vinco; Joną Dringelį, Adomo; Juozą Jazukevičių, Mateušo; Vaclovą Leikūną, Jurgio; Aleksandrą Lužį, Adomo; Stasį Miliūną, Jurgio; Vaclovą Miliauską, Vinco; Joną Mudėną, Mykolo; Adolfą Petrušį, Juozo; Bronių Skamaraką, Simono; Raulą Semšę, Jurgio; Bronių Sukacką, Morkaus; Alfonsą Siaurusevičių, Jono; Petrą Vaitkevičių, Domininko. Nutarta išmatuoti visų šaulių galvas ir, susitarus su Varėnos I siuvėju, visiems užsakyti uniformines kepures. Tuo rūpintis pavesta įždininkui J. Tarailai. Sudaryta komisija nežinomo kareivio kapui bažnyčios šventoriuje papuošti: pirmininkas – pradinės mokyklos vedėjas Vytautas Barūnas, nariai – Jadvyga Skliutienė, Jonas Leščinskas, Eleonora Matukienė, Stasys Jankūnas, Juozas Minevičius ir Vladas Bartuška.

Didžioji dauguma šaulių buvo žemdirbiai. Be nuovados viršininko A. Matuko, viršaičio J. Tarailos ir mokytojo J. Mudėno, tarnautoju užsirašęs J. Dringelis, prekybininku – B. Skamarakas, darbininku – K.

Sčesnulevičius, siuvėju – V. Sukackas, Juozo. Dauguma šaulių yra kaimų vyrai iš Girežerio, Mergežerio, Giraitės, Smalninkų, Matuizų, Pabaronės ir kt. Tačiau būryje buvo ir keliolika vyrų, atvykusių iš kitų, net gana tolimų Lietuvos vietovių. Tai buvo daugiausia įvairūs tarnautojai. V. Grigaliūno 1940 04 11 sąraše išvardinta 16 tokių šaulių: Petras Minkevičius, tardytojas, atvykęs iš VII Šiaulių rinktinės Šiaulių miesto 1 kuopos; Antanas Lukoševičius, antstolis – iš I Kauno rinktinės Teisingumo ministerijos š. būrio; Stasys Jankūnas – iš VII Šiaulių rinktinės šaulių rėmėjų būrio; Stasys Ramanauskas, tarnautojas – iš XI Raseinių rinktinės Kelmės būrio; Aleksas Lapkauskas, tarnautojas – iš XIX Alytaus rinktinės Daugų būrio; Jurgis Gudaitis, saugumo policijos viršininkas – iš III Telšių rinktinės; Vladas Bartuška, girininkas – iš V Trakų rinktinės Vievio būrio; Pranas Mitalauskas, girininkas – iš I Kauno rinktinės Karmėlavos būrio; Donatas Laskauskas, girininkas – iš XV Kretingos rinktinės Kulių būrio; Adomas Kerevičius, tarnautojas – iš XIX Alytaus rinktinės 4 Butrimonių kuopos; Jurgis Kriaučiūnas, eigulys – iš V Trakų rinktinės Žiežmarių būrio; Juozas Šakūnas, tarnautojas – iš Alytaus 1 š. kuopos; Vladas Juškauskas, tarnautojas – iš Butrimonių kuopos; Antanas Matukas, nuovados viršininkas – iš VII Šiaulių rinktinės 16 Linkuvos š. kuopos; Teodoras Steponavičius, vyresnysis eigulys – iš Vievio būrio; Kajetonas Ulozas, tarnautojas – iš 10 priešlėktuvinės apsaugos kuopos Kaune. Daugumą varėniškių šauliais patvirtino jau XIX Alytaus rinktinė 1940 m. birželio 6 d. Pvz., Zigmas Barcys, Miko pareiškimą priimti į šaulius ir tarnybos lapą užpildęs 1939 m. gruodžio 9 d., Varėnos II būryje priimtas 1940 m. vasario 12 d., o XIX rinktinės patvirtintas birželio 6 d. (LCVA 56113-273). Beje, Z. Barcio pareiškimas buvo be liudytojų.

Kadangi Valkininkų apskritis 1940 02 08 buvo panaikinta ir dalis jos tarnautojų išvyko kitur, susirinkime kovo 10 d. perrinkta būrio taryba, pareigomis pasiskirsčiusi kovo 12 d. (Stasys Jankūnas – tarybos pirmininko pavaduotojas, Vytautas Barūnas – švietimo vadovas, Adolfas Dukavičius – įždininkas, Juozas Šakūnas, kurio pavardės nėra kovo 10 d. protokole, – sekretorius; Jonas Taraila liko kandidatu į tarybos narius). Nutarta steigti šaulių ugniagesių komandą ir prašyti XXIII rinktinės tarpininkauti, kad būriui būtų atiduotas lenkų pasienio kordono Mitraukoje pastatas (jį perkeltų į Varėną II). Žemės sklypo prašyti iš Že-

mės ūkio ministerijos. Buvusius Valkininkų apskrities pareigūnus – viršininką Vladą Rozmaną, valdybos narius Veroniką Čibraitę ir Feliksą Molį – laikyti būrio garbės nariais. Mat jie padovanojo gražią vėliavą, kuri tame susirinkime įteikta būriui. Būrio vadas Vl. Grigaliūnas kovo 18 d. rašė XXIII rinktinės vadui, prašydamas tarpininkauti LŠ sąjungoje V. Rozmaną, V. Čibraitę ir F. Molį skirti jų būrio garbės šauliais. Buvęs Valkininkų apskr. viršininkas V. Rozmanas dalyvavęs Nepriklausomybės kovose. Rinktinės vado kovo 27 d. rezoliucija: „Vl. Rozmanas jokių būdu garbės šauliu netinka. Dėl kitų – kliūčių nėra“. Tačiau Vl. Grigaliūnas balandžio 8 d. kažkodėl vėl prašė XXIII rinktinės vado tarpininkavimo V. Čibraitę ir F. Molį skirti būrio garbės šauliais: jie paaugoję būriui gražią vėliavą, „yra žinomi nukentėję Vilniaus krašto lietuviai ir daug pasidarbavę lietuvybei okupacijos metu“ (LCVA 561-19-332).

B. taryba kovo 12 d. kandidatą A. Dukavičių priėmė į šaulius. Į kandidatų priimti: Jonas Žydelis, Jonas Šikšnelis, Adomas Večkys, Petras Čepulis (Varėna II), Mykolas Česnulis ir Vladas Ulbinas. Kaip nesumokėjusius nario mokesčio, nelankančius susirinkimų bei rikiuotės pamokų ir nesuteikiančius apie save žinių, nutarta išbraukti iš kandidatų Juozą Maciulevičių, Petrą Ladzietą, Joną Trainavičių, Adolfą Kašetą, Antaną Vainilavičių, Kazį Bartašką ir Vincą Sukacką, Juozo (pastarasis išvyko gyventi į Vilnių, kur gegužės mėnesį vedė). Mokytojas V. Barūnas išrinktas būrio korespondentu; išvykus chorvedžiui Potopavičiui, chorui vadovauti nutarta prašyti mokytojo V. Baniulio; stygų orkestrą steigti pavesta šauliui J. Šakūnui. B. tarybos posėdyje irgi tartasi dėl ugnagesių komandos steigimo ir lenkų kordono pastato iš Mitraukos pervežimo į Varėną II šaulių namams įrengti.

Būrio vaidintojų kuopelės pirmasis viešas pasirodymas buvo 1940 m. balandžio 7 d. Suvaidinta 3 veiksmų drama „Tėvų žemė“ Po vaidinimo Mecelis ir Jusevičius padainavo lietuviškų dainelių. Kitą vakarą būrys surengė gegužės 18 d. Vaidinta 4 v. „Drama miške“, režisuota paties b. vado J. Grigaliūno. Po vaidinimo dainavo solistai Mecelis ir Jacevičius (Jusevičius?), duetas, choras (vadovas Vincas Baniulis); styginiam orkestrui vadovavo Lapkauskas.

Tikraisiais nariais būrys smarkiai pasipildė 1940 m. gegužės 21 d. Tarybos posėdyje į šaulius priimta 15 kandidatų: Juozas Latvys, Ado-

mo; Jonas Sukackas, Morkaus; Kristupas Sčesnulevičius, Petro; Petras Vaitkevičius, Domininko; Jonas Žydelis, Martyno; Jonas Šikšnelis, Jono; Jonas Naujalis, Cipro; Vaclovas Sčesnulevičius, Jono; Pranas Sukackas, Petro; Daminas Zapolskas, Rapolo; Jonas Žydelis, Jono; Adomas Večkys, Petro; Petras Čepulis, Vinco(?); Jonas Sukackas, Adomo; Mykolas Česnulis, Karolio. Dar daugiau vyrų priimta į šaulius kandidatus: Vincas Molis, Jono; Motiejus Leonaitis, Juozo; Jonas Česnulis, Bonifaco; Stasys Dudutis, Vinco; Vincas Dringelis, Adomo (Pabaronė); Motiejus Kieras, Adomo; Vaclovas Uždavins, Aleksandro; Vincas Šukaitis, Antano; Jonas Andziulionis, Juozo; Antanas Latvys, Jono; Pranas Dudutis, Grigo; Motiejus Keršys, Martyno; Julius Keršys, Jokūbo; Vincas Lužys, Tamošiaus; Petras Latvys, Jono; Juozas Antropikas, Jono; Jonas Lužys, Adomo; Domas Valentukas, Mateušo; Edmundas Keršys, Jeronimo; Petras Česokas, Motiejaus; Jurgis Poškus, Jurgio; Aleksandras Bernotas, Juozo; Antanas Stankevičius, Povilo; Juozas Kieras, Prano; Motiejus Kieras, Prano; Pranas Dudutis, Andriaus; Adomas Dringelis, Vinco; Vincas Dudutis, Martyno; Stasys Balukonis, Vlado; Juozas Lusas, Petro; Juozas Dudutis, Vinco; Aleksandras Dudutis, Andriaus; Jonas Ramšė, Povilo; Jonas Čiuryla, Juozo; Bronius Čiuryla, Juozo; Silvestras Budėnas, Motiejaus; Jonas Kudžma, Miko; Vaclovas Karaciejus, Juozo; Vincas Kisielius, Miko; Vincas Latvys, Jono; Bernardas Kašėta, Juozo; Petras Leonaitis, Vinco; Juozas Mačionis, Juozo; Stasys Sielila, Jurgio; Petras Večkys, Motiejaus. Iš kandidatų išbraukti: Jonas Miškinis, Domo – kaip neatitinkantis šaulių idėjų, ir Vincas Leonavičius, Ferdinando – už nedrausmingumą ir girtuokliavimą.

Iš būrio narių sąrašų matyti, kad šauliais dažnai būdavo broliai arba artimi giminaičiai. Ne išimtis, kai į šaulius stojo vyras ir žmona. Atskirai verta apsisotiti ties Morkaus Sukacko-Sausaičio iš Giraitės kaimo (Matuizų seniūnija) šeima. Be tėvo Morkaus, Varėnos II būrio šauliai buvo trys sūnūs – Bronius, Vincas ir Jonas, duktė Ona Tarailienė, Varėnos II valsčiaus viršaičio šaulio Jono Tarailos žmona, moterų būrio vadės pavaduotoja, žentas Jonas Taraila; ketvirtasis Morkaus sūnus Daminas buvo šaulys Vilniuje. Morkus ir Daminas Sukackai bei Ona Sukackaitė-Tarailienė už lietuvišką veiklą yra sėdėję lenkų kalėjimuose, ir ne tik Lukiškėse: tėvas su sūnumi kalėjo baisiausiame Lenkijos šv. Kryžiaus

kalėjime Tatruose, iš kurio gyvas retai kas beišeidavo (ten kalėjęs ir žento tėvas). Mat Daminas Sukackas, būdamas Lenkijos kareivis, 1937 m. sausio 12 d. netoli Varėnos I buvo perėjęs į Neprikl. Lietuvą; grįžęs pakliuvo į defenzyvos – politinės policijos – nagus. Per tardymą Vilniuje, neištvėręs kankinimų, šoko per langą iš 3 ar 4 aukšto; apie pusmetį išgulėjo ligoninėje, buvo praradęs kalbą. Sužinojęs apie Damino suėmimą, svainis Jonas Taraila pabėgo Lietuvon. Į Varėnos II būrį dar įstojo Morkaus brolių sūnūs: Adomo – Jonas Sukackas-Sausaitis ir Juozo – Vincas Sukackas-Sausaitis. Vincas Sausaitis, Juozo taip pat kalėjo šv. Kryžiuje: nuteistam už antilenkišką veiklą, mirties bausmė jam buvo pakeista kalėjimu iki gyvos galvos. 1939 m. rugsėjo 1 d. Vokietijai užpuolus Lenkiją, surakinti šv. Kryžiaus kaliniai 400 km pėsti atvaryti iki Kovelio miesto Vakarų Ukrainoje; likę pakeliui nesušaudyti, rugsėjo 16 d. pavakary jie paleisti eiti kur nori (tuometinės Lenkijos rytinę sieną rugsėjo 17 d. peržengė Raudonoji armija).

Vėliau Morkus Sausaitis neišvengė Sibiro. Įvairiai susiklostė jo vaikų likimas. Vyriausias vaikas – Ona Tarailienė (g. 1913 m.) su vyru 1944 m. pasitraukė į Vakarus; po Atgimimo našlė grįžo į Lietuvą, apsigyveno Matuizose, iš JAV į gimtinę parvežusi ir vyro palaikus; mirė O. Tarailienė 2006 m. liepos mėn. Daminas Sausaitis po II pasaul. karo išėjo į mišką ir į žuvo. Brolis Vincas Sausaitis taipogi partizanavo; enkavedistams patekęs gyvas, atkalėjo lageryje ir grįžo į gimtąjį kraštą. Tačiau tarybiniai organai ilgainiui iškniso, kad per nacių okupaciją Vincas dalyvavęs Panerių žudynėse; 1964 m. Vincas Sausaitis vėl buvo teisiamas ir sušaudytas. Jauniausias Morkaus sūnus Jonas Sausaitis 1940 m. pradžioje įstojo į lietuvišką Vilniaus karo mokyklą; jai perėjęs Raudonosios armijos žinion, atsisakė prisiekti Tarybų Sąjungai ir už tokį akibrokštą atsidūrė Vorkutoje. Jaunas organizmas atlaikė badmetį, ir Jonas 1948 m. grįžo į Lietuvą, bet 1950 m. vėl buvo ištremtas. Grįžęs į Lietuvą, gyveno Šakiuose ir Vilniuje; mirė 2002 m. liepos mėn. Tų metų rudenį mirė ir Giraitėje gyvenęs trečias Morkaus sūnus Bronius Sausaitis.

Jonas Sausaitis, Morkaus minėtinas dar dėl vieno dalyko. Tai jis, 18-metis, su Jonu Dringeliu, Adomo (1916 - 1947) iš Pabaronės kaimo, irgi Varėnos II būrio šauliu, 1939 metų rudenį nudaužė lenkų erelį nuo „dėkingų Varėnos gyventojų“ pastatytos paminklinės kolonos Varėnos II

bažnyčios šventoriuje palaidotiems lenkų kareiviams. Erelis nugriuvo tuo metu, kai aikštėje priešais geležinkelio stotį vyko iš lenkų priešpaudos išvadotų Varėnos gyventojų mitingas. Patriotiškai nusiteikę vyrukai basliais pasidarbavo, atrodo, pakurstyti naujosios valdžios atstovų.

Girežeriškis Jonas Naujalis, Vinco 1944 m. pasitraukė į Vakarus; kitas girežeriškis Jonas Naujalis, Cipro vedęs gyveno Merkinės seniūnijos Gudakiemyje. Vorkutoje pabuvojo Adolfas Dvareckas-Dvarėnas, Liudviko. Bene jauniausias Varėnos II būrio šaulys Vaclovas Sčesnulevičius-Česnulaitis (1923 - 1943) mirė nuo kaimyno ir draugo peilio, o Kristupas Sčesnulevičius-Česnulaitis žuvo per nelaimingą atsitikimą. Mergežeriškis Petras Vaitkevičius-Vaitkus, Domininko, pasak kaimynų, 1940 m. vasarą lankė su raudona vėliavėle ir agitavo rinkti Liaudies Seimą. Atėjus hitlerininkams, jis rodė kaimiečiams savo trofėjus – žydžių skepetaites, paskui eiguliavo. Po II pasaul. karo iki 1952 m. partizanavo; žinomas Genio slapyvardžiu; buvo vienas iš Vytauto partizanų brigados vadovų. Enkavedistų sučiuptas gyvas, P. Vaitkus pasirodė esąs bent tiek doras, kad per tardymą ir teismą neišdavė nieko, kas jiems, partizanams, buvo padėjęs, nors apie visus savo darbelius papasakojo.

Tai tik kelių Varėnos II būrio šaulių likimų priminimas.

Varėnos II moterų šaulių būrio (sąlyginio) steigiamąjį susirinkimą 1939 m. lapkričio 26 d. vedė šaulė Eleonora Matukienė, protokolą rašė Marija Čirienė (LCVA 561-18-45). Į Kauną pasiųstas sveikinimas šaulių močiutei Emilijai Pūtvieniui-Putvinskienei, kurį pasirašė visos susirinkime dalyvavusios moterys: Jadvyga Graževičienė, Juozo; Ona Tarailienė, Morkaus; Rožė Skliutaitė, Petro; Juzė Mačiulienė, Aleksandro; Janė Žarkauskaitė, Miko; Ona Leonavičiūtė, Vinco; Bronė Bielevičiūtė, Aleksandro; Marija Budėnaitė, Adomo; Veronika Čibiraitė, Adolfo; Eleonora Matukienė, Antano; Marija Čirienė, Vinco; Marijona Visockienė, Aleksandro; Antosė Makselytė, Baltraus. Tačiau būrys galutinai susiformavo 1939 12 03 susirinkime. Jis iš pradžių vyko kartu su vyrais; susirinkimą atidarė vyrų būrio tarybos narys A. Matukas. Dalyvavo XXIII rinktinės vado padėjėjas V. Alksninis ir rinktinės moterų šaulių vadė J. Kazlauskaitė. Į moterų būrio tarybą išrinktos O. Tarailienė, J. Graževičienė, V. Čibiraitė ir E. Matukienė; kandidatėmis į tarybą

liko Rožė Skliutaitė ir Marcelė Kudžmaitė. Būrio vadė – M. Čirienė, atvykusi iš Merkinės š. būrio. Tarybos narės pareigomis pasiskirstė 1940 m. sausio 2 d.: O. Tarailienė – pirmininkės pavaduotoja, J. Graževičienė – sekretorė, E. Matukienė – kasininkė, V. Čibiraitė – švietimo vadovė. Nutarta prašyti XXIII rinktinės vado be bandomojo stažo į šaules priimti Izabelę Dringelienę; prašyti rinktinės vado skirti būriui 100 Lt vienkartinę pašalpą.

A. Makselytės iš Moliadugnio kaimo pareiškimas pildytas 1939 m. gruodžio 5 d. Už merginą paliudijo būrio šaulės Marija Čirienė ir Eleonora Matukienė; į tikras šaules priimta Varėnos II būryje 1940 02 23, o patvirtinta, kaip ir daugiau Varėnos II šaulių moterų, jau XIX rinktinės 1940 06 05 (LCVA 561-13-393). A. Makselytė-Česnulevičienė 1947 m. nutekėjo į Daugus, šitaip išvengdama tėvų ir seserų likimo – 1948 m. gegužės mėn. tremties į Sibirą.

XIX Alytaus rinktinės moterų taryba per Tris karalius atvežė Varėnos II vaikams daugiau kaip 500 dovanėlių, kurioms pirkti 50 litų skirta iš kasos, o kiti pinigai surinkti aukų pavidalu. Nuo dovanėlių likę pinigai pasiūsti Vilniaus mergaičių gimnazijos direktoriui sušelpsti moksleives, kurių tėvai liko anapus sienos, t.y. Baltarusijoje – TSRS (LCVA 561-18-233).

Būrio taryba 1940 01 25 posėdyje numatė apmokėti stojamąjį mokestį po 2 Lt 9-nioms kandidatėms. Nutarta prašyti XXIII rinktinės vado priimti į šaules be bandomojo stažo Leokadiją Pačkauskienę ir Jadvygą Skliutienę. Kandidatėmis priimtose: Paulina Liobiūtė, Jonė Čaplikaitė, Marė Dvareckaitė, Petro, Julė Leonavičiūtė, Marė Didikaitė, Marė Dvareckaitė, Liudviko (vyrų būrio šaulių Petro ir Adolfo Dvareckų sesuo) ir Emilija Demšytė.

Leokadija Šimkutė-Pačkauskienė, Petro, gimusi 1905 m. Tverečiaus valsč. Lekiškės kaime, 1927 m. baigusi Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnaziją, 1939-1940 mokslo metais mokytojavo Moliadugnyje. Anksčiau kaip lietuvių „Ryto“ draugijos mokytoja yra dirbusi Lynežeryje, Grūte, Paažuolėje, Musteikoje. Į šaules ji rekomendavo moliadugniškę Vladžę Miškinytę, Vinco. L. Pačkauskienė su šeima 1944 m. pasitraukė į Vakarus; gyveno JAV, kur sulaukė gilios senatvės. Vl. Miškinytė-Buinevičienė 1948 m. su tėvais ir seserimi buvo ištremta į Sibirą, Chakasiją;

grįžusi iki mirties gyveno Varėnoje. Marė Dvareckaitė-Česnulaitienė, Liudviko taip pat beveik 50 metų pragyveno Varėnoje. Visą laiką Varėnoje gyveno ir Marė Dvareckaitė-Jatkevičienė, Petro.

Susirinkime 1940 m. sausio 28 d. būrio vadė M. Čirienė perskaitė E. Pūtviienės laišką Varėnos II šaulėms; laiške sveikintos Vilniaus krašto šaulės ir linkėta joms ištvermingai tarnauti naujojoje tėvynės sargyboje. Šaulė J. Skliutienė siūlė vykti su paskaitomis į kaimus, ypač sugudėjusius, stengiantis juos atlietuvinti. E. Matukienė pranešė, kad būriui buvo paskirta tautinių audinių instruktorė (šefė); tik reikėjo surasti stakles ir vietą joms pastatyti. Nutarta dėl to pasitarti su šaule R. Skliutaite. Būrio tarybos posėdyje vasario 23 d. (jo protokole tarybos narė O. Tarailienė vadinama būrio vadės padėjėja) nutarta prašyti rinktinės vado sutrumpinti bandomąjį laiką visoms 7-nioms sausio 25 d. priimtoms kandidatėms ir nuo šios dienos, t.y. nuo vasario 23 d., laikyti jas tikrosiomis narėmis, taip pat priimti be bandomojo stažo Oną Poškienę. Į rinktinės būrių atstovų metinį suvažiavimą nutarta pasiųsti J. Graževičienę.

B. taryba 1940 03 18 nutarė prašyti rinktinės vado leisti kooptuoti į tarybos nares: Vandą Zajauskaitę – sekretore ir Mariją Petrušytę – švietimo vadove. Kooptavimo priežastys nenurodomos. Taip pat prašyta be bandomojo laiko su kooptuojamosiomis priimti į šaulės dar 4 moteris: Mariją Šakūnienę, Vladislavą Miškinytę, Vinco, Juzę Matuizienę ir Eugeniją Minkevičienę. Būrys ėmėsi rengti vakarus. Susirinkime birželio 2 d. nutarta vakarą surengti birželio 8 d., o kitą visuotinį susirinkimą – liepos 7 d. Tą pačią dieną, birželio 2-ąją, surengtas vakaras davė 227,97 Lt gryno pelno; nutarta vakaro programą pakartoti birželio 16 d. B. taryba birželio 12 d. posėdyje (už b. vadę J. Graževičienę, sekretorę V. Zajauskaitę, švietimo vadovę M. Petrušytę) nutarė į tarybą išdininke kooptuoti Salomėją Bartuškienę.

1940 m. pavasarį Varėnos II moterų š. būryje buvusi Apolonija Jasiūnienė (atrodo, apdovanota Šaulių žvaigždės medaliu, įsteigtu 1939 m. LŠS 20-mečio proga). Į būrį turėjo įsirašydinti kovo mėn. iš Puvočių būrio išsikėlusios Marė Stankevičienė (apsigyvenusi Dainavoje) ir Ona Vážgienė (apsigyvenusi Žiūruose) bei neaišku iš kokio būrio atvykusi Domicelė Baltrušaitienė.

Pareiškimas.

Makselytė Antosė (pavardė ir vardas) Baltruš (tėvo vardas)
 Gimęs Vilniaus apskr. mieste Varėnos II valsč. Moliadugnio kaime
 1922 metais mėn. d.
 Tautybė Lietuvių Tikyba R. Katalikų
 Mokslas (kur ir kada) 3 kl. pr. mokykl. Girėnės km. 1932 m.
 Kurių kalbų moka lietuvių, lenkų.
 Tarnyba arba verslas žemdirbių.
 Kur, kada ir kuo tarnavęs netarnavo
 Turtas (kuif ir koks) neturi
 Kurioms organizacijoms priklauso jokioms
 Garbės ženklai neturi
 Kuriose valstybėse buvo
 Karo tarnyba: a) nuo 19 m. mėn. d. iki 19 m. mėn. d.
 b) kariuomenės dalis c) laipsnis
 d) kar. specialybė kategorija raidė (ats. liud. Nr.)
 Vedęs, nevedęs nevedęs Vidaus pasas Nr. išduotas 19 m.
 val. vald.
 Teistas, neteistas neteistas
 Prašau primti mane į Šaulių Sąjungą rinktuos šaulių (ats. liud. Nr.) Pasižadau vykdyti visas šaulio pareigas
 ir pareigas.
 1933 m. gruodžio mėn. 5 d.
 Moliadugnio km. (adresas) Makselytė Antosė (parašas)
 Makcemytė Antosė Baltruš
 m. Moliadugna

Į Varėnos II moterų būrį priimtos Antosės Makselytės iš Moliadugnio kaimo pareiškimas. 1939 12 05. Rusiškas prierašas dokumente padarytas tarybinių enkavedistų

Valkininkų geležinkelio stoties būrys

Anot XXII Geležinkelių šaulių rinktinės 1939 m. gruodžio 31 d. įsakymo, LŠS vadui sutikus ir remiantis LŠS štabo raštu, steigtas 31 Valkininkų stoties šaulių būrys geležinkelio plose: Lentvaris (imtinai) - Valkininkai - Varėna - siena su SSSR, t.y. iki Ūlos upės. Po to sekė Krašto apsaugos ministerijos Vilniaus geležinkelio stoties komendanto 1940 m. vasario 8 d. raštas į Valkininkų gelež. stotį šauliui A. Bubniui: „Geležinkelių rinktinės vadas prašo Tamstą organizuoti Valkininkų st. būrį ruože Trakai - Varėna imamai“. Čia būriui skirtas plotas sumažintas. Eiti

Mes Varėnos II mokyklų būrio šauliai: (Marija Birienė ir Elena)
Chalibė liudijame, kad piliet. Makselytė Antanė
gyven. Valkininkų apskr. mieste Varėnos II valsč. gatvė Chalibė kaime nr.
inums yra žinomas kaip sąžiningas ir doras, ką tvirtiname savo parašais:
M. Birienė Chalibė
Piliėtis Makselytė Antanė Varėnos II mokyklų
(pavardė, vardas) (būrio pavadinimas)
Būrio tarybos protok. Nr. _____ 193__ m. ____ m. ____ d.
priimtas į kandidatus.
Išbuvo _____ mėnesių bandomajį laiką ir būrio tarybos prot. Nr. 3
1940 m. vasario mėn. 23 d. nutarta priimti į šaulius.
M. Birienė Chalibė
Būrio vadas Sekretorius
19 rinktinėje kandidatas Makselytė Antanė priimtas į šaulius
Įsakymas rinkinei Nr. 8 § 5 1940 m. birželio mėn. 5 d.

Rinktinės vadas

A. Makselytės pareiškimo antroji pusė

būrio vado pareigas paskirtas šaulys ats. puskarininkis Antanas Bubnys (Valkininkų stoties viršininkas), atvykęs iš XXII Geležinkelių rinktinės 25 Alytaus būrio.

31 Valkininkų geležinkelio stoties š. būrio steigiamasis susirinkimas įvyko 1940 m. vasario 11 d. (LCVA 561-3-678). Pagal jo protokolą Nr. 1 būrio tarybos sudėtin išrinkti ir pasiskirstę pareigomis: Kazys Kalibatas – tarybos pirmininko pavaduotojas (tarybos pirmininkas nerinktas: šias pareigas jau keleri metai eidavo būrių vadai), Stasys Barzdaitis – išdininkas, Feliksas Tutlys – švietimo vadovas, Petras Suchockas – sekretorius, kandidatu į tarybos narius liko Jonas Tikūnas; į kontrolės komisiją išrinkti: Kazys Veikutis – pirmininkas, Eduardas Kinas ir Vladas Budrevičius – nariai, Leonas Juškaitis – kandidatas. Tokią tarybos sudėtį vėliau, kovo 20 d. įsakymu, patvirtino XXII rinktinės vadas pulk.

leit. Balsys. Steigiamajame susirinkime nusistatytas nario mokestis: rikiams – 3 Lt, rėmėjams – 12 Lt metams. Pateikta visuomeninių lėšų apyskaita (t.y. sąmata) 1940 metams: nario mokestis – 102 Lt, pajamos iš kultūrinių pramogų – 200 Lt (viso 302 Lt). Planuotos tokios išlaidos: antspaudams ir raštinės reikmenims – 30 Lt, pirkti šrateliams ir tūtelėms šaulių apmokymui – 60 Lt, inventoriui įsigyti – 100 Lt, nenumatytoms išlaidoms – 112 Lt (viso 302 Lt). Į XXII rinktinės būrių atstovų suvažiavimą išrinktas Pranas Naumavičius, nors rinktinės dalinių vadų ir atstovų suvažiavime Vilniuje vasario 25 d. dalyvavo ir b. vadas A. Bubnys. XXII rinktinės 1940 m. kovo 6 d. įsakymu paskirti: būrio vado padėjėju – šaulys jaun. puskarininkis P. Naumavičius, Valkininkų stoties skyriaus vadu – Jonas Kuklys, Varėnos st.sk. vadu – šaulys pusk. Pranas Vaicekauskas, Rūdiškių st. sk. vadu – jaun. pusk. Boleslovas Ginelevičius.

XXII rinktinės 1940 04 03 įsakymu įsteigtas 35 Lentvario geležinkelio stoties būrys. Jo veiklos plotas: Kariotiškės - Lentvaris - Vokė - Paneriai. Šis plotas išskirtas iš 29 Vilniaus stoties kuopos ir 31 Valkininkų st. būrio ribų. Lentvario st. būrio vadu paskirtas šaulys ats. leit. Kazys Stankevičius. Anot LCVA 561-3-682, Lentvario st. būryje buvo 16 šaulių, tarp jų – Jokūbas Kavaliauskas, Rapolo iš Margionių kaimo (gimęs 1914 m.). Karo atbėgėlis. Lenkijos kariuomenėje tarnavo nuo 1938 03 24 iki 1939 10 01. Pareikimą priimti į LŠS užpildęs 1940 m. balandžio 23 d. Gyveno Panerių geležinkelio stotyje. Buvo Kelio statybos direkcijos Panerių tunelio sargas.

Valkininkų st. būriui priklausę šauliai kone visi buvo atvykę iš kitų XXII rinktinės bei kitų rinktinių būrių. Kai kurių žinių apie būrio šaulius (16 žmonių) yra būrio narių registracijos knygoje. Su Antanu Bubniu, Jurgio iš to paties Alytaus gelež. stoties būrio atvyko žmona – Elena Macijauskaitė-Bubnienė, Karolio, siuvėja. Pranas Naumavičius, Juozo buvo Varėnos gelež. stoties policijos vachmistras. Rūdiškių st. skyriaus vadas Boleslovas Ginelevičius, Adolfo atvyko iš XXII rinktinės 13 Šilėnų būrio, Petras Suchockas, Juozo – iš XXII rinktinės 18 Kartenos stoties būrio, Eduardas Kinas, Roberto – iš XVIII Biržų rinktinės 25 Keželių būrio, Leonas Juškaitis, Jono, muitinės valdininkas – iš buv. XX Klaipėdos rinktinės 20 Paleičių būrio. Kiek vėliau į Valkininkų stotį

atsikėlę šauliai: Vincas Kazakevičius, Edmundo 1940 04 25 atvyko iš XXII rinktinės 18 Kretingos stoties būrio (prijungus Kartenos st. būrį, jis vadinosi Kretingos st. būriu), o Petras Vaičiulis, Petro – 1940 05 21 iš 12 Obelių stoties būrio (LCVA 561-3-677).

Krašto apsaugos ministerijos geležinkelių komendantas iš Kauno 1940 m. kovo 18 d. prašė Valkininkų st. būrio vado perimti savo globon būrio plote esančias buvusių lenkų geležinkelininkų organizacijų patalpas su jų turtu, kurį vėliau reikės įkainoti. Lentvario stotyje keleivių namuose buvo klubo patalpa su baldais ir daiktais (nors Lentvario stotis būriui lyg ir nepriklausė! – V. Č.), Rūdiškėse – klubo patalpos su menkaverčiais baldais, Varėnoje – klubo patalpos su baldais ir daiktais.

XXII rinktinė 1940 03 18 informavo Valkininkų st. š. būrį, jog rinktinės moterų taryba numato kovo 30 d. surengti velykinį „Margutį“ su vaidinimu geležinkelio tarnautojų ir darbininkų vaikams. Prašyta pranešti, kur jį būtų patogiau surengti – Varėnoje, Rūdiškėse ar Valkininkuose, ir kad salė būtų didesnė ir apkūrenama. Būrio vadas A. Bubnys kovo 24 d. atsakė: „Į raštą 574 Nr. pranešu, kad dėl suruošimo „Velykinio Margučio“ bus galima suruošti Rūdiškių stoties salėje, prašau pranešti rinktinės moterų tarybai. Salė bus apkūrenama.“

XXII rinktinės štabas 1940 04 11 raštu prašė Valkininkų st. būrio skubiai prisųsti 16,50 Lt už antspaudų ir štamų pagaminimą (LCVA 561-3-678 lapas 53 – 1940 05 10 būrio raštas jau su kampiniu štampu). Tą pačią dieną rinktinė išsiuntė būriui knygų papigintomis kainomis: „P. O. W. Lietuvoje“ – 1 egz. už 1,50 Lt, „Paskutinė kryžkelė“ – 10 egz. po 0,20 Lt. Dar pasiųsti 3 egz. knygelės „Šaulių Sąjungos įsakymai ir aplinkraščiai“, iš kurių vieną palikti būriui nemokamai, o kitus parduoti šauliams po 0,30 Lt. Būrio bibliotekėlei praturtinti be atsiskaitymo pasiūsta 8 egz. kitų knygų. Birželio 9 d. Vilniuje, Kaune ir Šiauliuose vyko XXII Geležinkelių rinktinės dalinių grupių šaudymo varžybos ir kontroliniai šaudymai iš kariškų šautuvų. Pasak rinktinės 1940 05 17 įsakymo, pasiųsti į Vilnių savo šaulius privalėjo ir Valkininkų stoties būrys (LCVA 561-3-661).

XXII rinktinės vadą pulk. leit. Balsį 1940 m. liepos 9 d. pakeitė inžinerijos majoras Viktoras Skibarka, liepos 11 d. pakeltas į pulki-

ninkus leitenantus. Šaulių sąjungos dienos jau buvo suskaičytos. Rinktinės revizijos komisija liepos 30 d. išsiuntinėjo raštus visiems būriams atsiųsti revizijos komisijai kasos knygų ištraukas nuo 1939 01 01 iki tos dienos arba pranešti raštu, jeigu piniginių operacijų nebuvo. Anot Geležinkelių rinktinės vado Skibarkos rugpjūčio 30 d. įsakymo, remiantis „Vyriausybės žinių“ Nr. 720 eilės Nr. 5757, rinktinės daliniai likvidavosi 1940 m. rugpjūčio 7-17 d.d. Valkininkų gelež. st. būrio vadas A. Bubnys jau rugpjūčio 5 d. parašė rinktinės vadui, kad būrys jokio kilnojamo ir nekilnojamo turto neturėjo. Buvusių lenkų geležinkelinių organizacijų turtas geležinkelių policijos buvo pavestas saugoti Rūdiškų, Valkininkų ir Varėnos stočių viršininkams ir buvo jų žinioje. Tas turtas menkas – kėdės ir kiti smulkūs daiktai. Kito turto, net vėliavos, būrys neturėjo. Nebuvo būryje ir jokių ginklų. Likviduojant Valkininkų st. būrį, XXII rinktinės štaban įnešta 19 Lt grynų pinigų, perduota 1 byla – vos 1 lapas! Rinktinės štabui liepos 31 d. grąžintos balandžio 11 d. siųstos, tačiau neišplatintos knygos. Tai ir visas būrio turtas. 31 Valkininkų geležinkelio stoties būrys galutinai likvidavosi rugpjūčio 7 d. – pirmasis būrys XXII rinktinėje (32 Jašiūnų st. būrys likvidavosi rugpjūčio 12 d., 35 Lentvario st. būrys ir Vilniaus stoties moterų skyrius – rugpjūčio 14 d, 29 Vilniaus st. kuopa – rugpjūčio 15 d. ir t.t.; LCVA 561-8-196).

Daugiau žinių turime tik apie du Valkininkų stoties būrio šaulius – Joną Kuklį ir Petrą Suchocką. J. Kuklys dirbo geležinkelio apeiviu. Lenkų valdžios buvo teistas neva už šnipinėjimą Lietuvos naudai. Atkalėjęs dvejus metus, ištremtas į Lenkijos gilumą, toliau nuo Lietuvos sienos. P. Suchockas (Sukackas) gimė 1905 m. Giraitėje (prie Matuizų). Gyveno Varėnoje II, dirbo, kaip ir tėvas, geležinkelyje, o 1926 m. perėjo į Neprikl. Lietuvą. Tais pat metais įstojo į LŠS ir priklausė Varėnos valsčiaus Akmens būriui, nors gyveno Trakų apskr. Onuškio valsč. Bytautonių kaime (dabar Varėnos raj.), dirbo Žilinių žemės ūkio bendrovės (kooperatyvo) „Ūkininkas“ vedėjo padėjėju. 1929 m. liepos mėn. priimtas į tautininkiškąją Geležinio Vilko organizaciją. Rugsėjo mėn. persikėlė į Alytaus apskr. Simno valsč. Zailių kaimą, vėliau tarnavo Kaune pas šio miesto bei apskrities karo komendantą, būsimąjį LŠS viršininką Praną Saladžių ir kitur. Tačiau dėl nežinomų priežasčių P. Suchocko narystė

в.р. **Выписка из протокола № 76-м**
Особого Совещания при Народном Комиссаре Внутренних Дел СССР
от 19 сентября 1942 г.

СЛУШАЛИ	ПОСТАНОВИЛИ
466. Дело В-1218/УНКВД Красноярского края, (НКВД Литовской ССР), по обвин. СУКАЦКАС Петраса сына Иозаса, 1905 г.р., ур. Троянского уезда, ЛССР, литовец, гр. СССР. До ареста - железнодорожный мастер. арх 0187453 г.р. Лит	СУКАЦКАС Петраса сын Иозаса, за участие в контрреволюционной организации - заключить в исправительно-трудовой лагерь сроком на десять лет, считая срок с 9 июня 1941 года. Докладчик: г.р. 18/12/24 г. - 5/1 - 42 Директор: [подпись]

Нач. Секретариата Особого Совещания при Народном Комиссаре Внутренних Дел СССР

1942 9 19

Корягина В

Išrašas iš Ypatingojo pasitarimo prie TSRS vidaus reikalų liaudies komisaro 1942 09 19 protokolo dėl. buv. Valkininkų geležinkelio soties būrio šaulio Petro Sukacko (Suchocko) nuteisimo

LŠS nutrūko. Į šaulius jis antrą kartą su žmona Agniete įstojo 1936 m. gruodžio 19 d., dirbdamas Telšių-Kretingos geležinkelio ruože, ir priklausė XXII rinktinės 18 Kartenos st. būriui. Remiantis LŠS statuto 144 str., Lietuvos nepriklausomybės 20 metų sukaktuvių proga, XXII rinktinės 1938 02 15 įsakymu karu su kitais 25 šauliais pakeltas į šaulio grandinio laipsnį. Išrinktas į b. kontrolės komisiją. 1939 m. gale persikėlęs arčiau gimtinės, į Valkininkų gelež. stotį, dirbo kelio meistru. Su visa šeima 1940 m. birželio 18-osios vakarą ištremtas į Sibirą. Krasnojarske atskirtas nuo žmonos ir mažamečių dukrelių, P. Suchockas atsidūrė Norilsko lageryje. Vienintelis įkaltis – narystė LŠS. Norillago NKVD skyrius 1942 04 06 pasiūlė aukščiausią bausmę – sušaudyti, tačiau Ypatingasis pasitarimas prie TSRS Vidaus reikalų liaudies komi-

saro 1942 09 19 bausmę sušvelnino: paskyrė 10 metų pataisos darbų lagerio. Deja, tą pat metų lapkričio 17 d. P. Suchockas mirė. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro generalinės direktorės 2008 m. birželio 2 d. įsakymu Petrui Suchockui pripažintas Laisvės kovų dalyvio teisinis statusas po mirties.

Egzekuciją Valkininkų stotyje 1940 06 18 įvykdė trys varėniai – Alytaus skyriaus NKVD operatyviniai įgaliotiniai Bolius Tamulevičius, Vincas Savčenka ir Leonas Paulauskas (Lietuvos ypatingojo archyvo f. K-1, ap. 58, b. P-12795). Neaišku, kodėl operaciją atliko Alytaus apskrities saugumiečiai, kai Valkininkų gelež. stotis priklausė Trakų apskrčiai. Vienas iš Suchockų trėmėjų, B. Tamulevičius, netrukus, jau tą patį birželį, gavo kulką Varėnoje II. V. Savčenka ir L. Paulauskas (vad. Levanka), pastarasis dargi su sūnumi, jau nuo 1944 m. vasaros galo su enkavedistais siautėjo po kaimus Varėnos apylinkėse. L. Paulauskas, prieškario šaulys (jis yra 1937 m. rugsėjį kovos šoviniaus šaudžiusių Varėnos I š. būrio sąraše,), 1945 m. rudenį persikėlė gyventi į Pagėgių apskritį. V. Savčenka buvo anksti mirusio Varėnos I būrio šaulio Artemijaus Savčenkos brolis. 1944 m. rugpjūčio 19 d. jam patiko areštuojamo Juliaus Miškinio pirkioje Moliadugnio kaime ant karties viršum lovos kabojusios iš kažinkur gautos Lietuvos kariškio kelnės; Savčenka jas pasiėmė. Paskui Savčenka gyveno Vilniuje.

Bandymai organizuoti kitus būrius

1929 m. sausio mėnesį bandė kurtis **Burokaraisčio** šaulių būrys. Jo valdyba – pirmininkas Z. Sviklas, nariai A. Zurlys, Z. Krukonytė (anksčiau priklausiusi Merkinės š. būriui), V. Sviklas ir A. Vercinskas – sausio 22 d. rašė XIX Alytaus rinktinės vadui: „Naujai susitvėrusio Burokaraisčio būrio šaulių valdyba visų šaulių vardu nuolankiai prašome Gerbiamąjį Vadą patvirtinti Romualdą Stankauską mūsų būrio vado pareigose“ (LCVA 561-19-71). R. Stankauskas, Prano, gimęs 1905 m., buvo žemdirbys iš Zasenkos kaimo; būrio vado pasižadėjimą jis pasirašė vasario 2 d. Būrį ir jo vadą rinktinė patvirtino sausio 26 d., o rinktinės vadas vasario 8 d. raštu apie naujai įsisteigusius būrius, tarp kurių – 30 Puvočių nuo 1929 01 13 ir 31 Burokaraisčio nuo 1929 01 20, – prane-

šė LŠS viršininkui. Būrio vado R. Stankausko patvirtinimą nuo sausio 20 d. rinktinė pakartojo vasario 9 d. įsakyme. Čia vėl matome painiavą rinktinės dokumentų raštvedyboje: Puvočių būriui buvęs suteiktas 29-tas numeris, o rinktinėje tuo metu jau buvo 31 Daugų būrys (jo sekretorius – Jonas Kvietkauskas iš Gojaus kaimo; paskui šis būrys žymėtas 4-uju numeriu).

Balandžio 21 d. Burokaraisčio būrio visuotiniame susirinkime išrinkta 5-kių žmonių sanitarinė sekcija. Jos viršininke paskirta mokytoja Zužana Krukonytė. „Sanitarinių tarbelių su vaistais neturime“, – rašyta būrio valdybos tos pačios dienos pranešime rinktinei. Maisto ir amunicijos tiekimo viršininkas nebuvo išrinktas.

Deja, jau 1929 m. birželio 28 d. rinktinės įsakyme skelbta: „Nibriai ir Burokaraistis, kaip neveikiantieji, visai neskaitomi būriais ir šauliams prisidėti prie Jiežno ir Nedzingės būrių nuo šio įsakymo“ (LCVA 561-17-49). XIX rinktinės valdyba tvirtinti Burokaraisčio ir Nibrių būrius galutinai atsisakė 1929 m. rugsėjo mėnesį.

* * *

1939 m. gruodžio 6 d. Vydeniuose įvyko **Vydenių ir Kamorūnų** kaimų šaulių būrio steigiamasis susirinkimas (LCVA 561-19-329). Dalyvavo 66 asmenys. Nors abu kaimai priklausė spalio 30 d. įsteigta Valkininkų apskrčiai, kurios teritorijoje esantys šaulių būriai įėjo į XXI-II Vilniaus rinktinę, tačiau Vydeniuose kaip svečiai dalyvavo XIX Alytaus rinktinės vadas Basiulis, šios rinktinės moterų tarybos narės Basiulienė ir Gimžauskienė. Alytiškiai galbūt dalyvavo todėl, kad Vilniaus rinktinė irgi žengė tik pirmuosius žingsnius ir alytiškiai jai talkino. Į būrio tarybą išrinkti: Jonas Miklušis (Vydeniai), Adolfas Petrušis (Vydeniai), Jonas Siaurusevičius (Kamorūnai), Bronius Polančius (Kamorūnai), Jonas Bartaška, Miko (Vydeniai) ir Bolius Ginevičius (Kamorūnai). Išrinkta tokia revizijos komisija: Marija Petrušytė, Jonas Bartaška, Petro, Petras Vėlyvis, Jono, Mykolas Šadreika ir Petras Butrimas.

Tačiau Kamorūnų šauliai būti bendrame būryje su Vydeniais nenorėjo.

1940 m. sausio 27 d. sušauktas XXIII Vilniaus rinktinės 29 **Kamorūnų** būrio steigiamasis susirinkimas (LCVA 561-18-495). Dalyvavo rinktinės vado antrasis padėjėjas Vaclovas Alksninis. Susirinkimą atidarė būrio vadas Jonas Siaurusevičius-Siaurukas. Būrys atgaivintas prieš 19 metų veikusio šaulių būrio vietoje (anuomet Kamorūnų partizanų būrio vadas buvo Juozas Miklušis-Ažuolas). Būrio tarybon išrinkti: Balys Ginevičius-Ginaitis, Juozas Miklušis, Aleksandras Šimukonis, Adomas Budėnas, kandidatai – Jonas Aliukas ir Balys Stankevičius-Stankus; kontrolės komisija: Petras Vėlyvis, antras Juozas Miklušis, Jonas Čenys, kandidatai – Adomas Čenys ir Klimas Vėlyvis. Metinis nario mokestis – 1,20 Lt. Nutarta kuo greičiau įsigyti šauliškas kepures. Į XXIII rinktinės būrių atstovų suvažiavimą deleguotas vienas iš J. Miklušių. Tą pačią dieną įvykusiame posėdyje būrio tarybos ir kontrolės komisijos nariai pasiskirstė pareigomis: b. tarybos pirmininko pavaduotojas – J. Miklušis, sekretorius – B. Ginevičius, išdininkas – A. Budėnas, švietimo vadovas – A. Šimukonis; kontrolės komisijos pirmininkas – P. Vėlyvis, nariai – J. Miklušis ir J. Čenys.

Kitą dieną, sausio 28-ąją, įvykęs būrio tarybos posėdis priėmė konkretesnę nutarimą: iki vasario 16 d. įsigyti jeigu ne uniformas, tai bent šauliškas kepures. Vasario 4 d. posėdžiavusi b. taryba, B. Ginevičiui pasiūlius, nutarė nenusileisti Kamorūnų būrio sujungimui su Vydenių šauliais; Kamorūnų šauliams ypač brangus būrio pavadinimas, buvęs 1919 ir 1920 metais. Šaulys A. Šimukonis švietimuisi pasiūlė savo knygų, kurių turįs apie pusantro šimto. Iš buvusio vakarėlio gauta 28,20 Lt pelno.

Posėdyje 1940 02 18 b. taryba nutarė prašyti rinktinės padėti įsigyti vėliavą ir atsiųsti kokių nors knygų – norima turėti būrio bibliotekėlę; taip pat nutarta prašyti, kad šauliais būtų patvirtinti: Petras Vėlyvis, Klimas Vėlyvis, Mikas Pakula, Antanas Valiukonis, Adomas Budėnas, Bronius Vėlyvis, Jonas Siaurukas, Jonas Valatka, Edvardas Miklušis, Juozas Miklušis, Balys Aliukas, Antanas Miklušis, Klemensas Turonis, Aleksandras Šimukonis, Vaclovas Dringelis, Kajetonas Miklušis, Adomas Varanius, Balys Stankevičius, Aleksandras Pakula, Pranas Rudis, Edvardas Turonis, Vincas Aliukas, Jonas Čenys, Jonas Valiukonis, Antanas Pakula, Boleslovas Ginaitis. Balandžio 25 d. b. taryba nutarė įvairių užsiėmimų pamokas rengti šventadieniais.

* * *

1940 m. vasario 16 d. įvyko **Noškūnų** šaulių būrio steigiamasis susirinkimas, sušauktas vietos pradinės mokyklos vedėjo P. Ramaškos iniciatyva (LCVA 561-19-329). Dalyvavo 29 šauliais būti panorėję vyrai: Petras Ramaška, ats. jaunesnysis leitenantas, Varėnoje II gyvenęs buvęs Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakulteto IV semestro studentas; 24 Noškūnų kaimo gyventojai – Aleksandras Vilkinis, Jonas Bušniauskas, Kazys Galickas, Stepas Stonys, Jonas Ratkevičius, Stasys Latvys, Vincas Sčesnulevičius, Antanas Stonys, Adomas Svetlavičius, Jonas Kairevičius, Juozas Mušeika, Juozas Karlonas, Juozas Ratkevičius, Domininkas Razukevičius, Jonas Bigelis, Jonas Danila, Motiejus Genevičius, Rapolas Bruzgelaitis, Lucijonas Frončikas, Pranas Kairevičius, Petras Švedas, Stasys Turonis, Juozas Ulbinas, Juozas Turonis; 4 vyrai iš gretimų kaimų – Petras Navickas ir Mikas Navickas iš Palkabalio, Jonas Česnulevičius iš Kašėtų ir Petras Matuiza iš Pakuliškių. Atrodo, kad sąrašė yra netikslumų: kai kurie vyrai turėtų būti iš Stoniūnų kaimo.

Didžioji dauguma vyrų – ūkininkai. Tik V. Sčesnulevičius buvo eigu-lys, o A. Svetlavičius – darbininkas. Iš visų vyrų tik P. Navickas (g. 1905 m.) buvo tarnavęs Lenkijos kariuomenėje. Anksčiau, nuo 1919 m., šauliu buvęs P. Matuiza ir priklausęs 297 Akmens būriui (LCVA 561-19-45). Į būrio tarybą išrinkti M. Navickas, K. Galickas, P. Matuiza ir V. Sčesnulevičius, į revizijos komisiją – Jonas Ratkevičius, J. Danila ir A. Svetlavičius. Nutarta, kad būrio vadu, kol jis bus oficialiai paskirtas, liktų P. Ramaška. Būrį patvirtinti ir paskirti jo vadą XXIII rinktinės pa-prašyta 1940 03 05.

* * *

1940 m. balandžio 28 d. **Dainavos** mokykloje susirinkę šio ir kelių kitų artimesnių kaimų vyrai nutarė steigti šaulių būrį (LCVA 561-18-495). Susirinkimą atidarė šaulys Emilis Šimkus; apie šaulių pareigas ir LŠS statutą paskaitė šaulys Zigmas Urbanavičius. Į būrio tarybą išrinkti Juozas Daunoras, Bronius Prieskienis, Zigmas Urbanavičius, Juozas Vo-

lungevičius, kandidatai į tarybą – Bernardas Bruzgė ir Antanas Ulbinas. Tačiau vienam iš tarybos narių atsisakius, į jo vietą tarybon įėjo B. Bruzgė, o į kandidatus išrinktas Jonas Morkūnas. B. Prėskienį paskyrus būrininku, į jo vietą kooptuota mokytoja Teofilija Petrušienė. Revizijos komisiją sudarė Vaclovas Bruzgė, Bronius Ūsas, Juozas Buitvydas ir Juozas Galanavičius.

Būrio steigėjai buvo 15 šaulių: E. Šimkus, Vacys Enziulaitis, B. Prieskienis, J. Daunoras, Jonas Mačionis, Stasys Mugenis, Z. Urbanavičius, Pranas Kerdokas, Mykolas Dagilaitis, Adolfas Lapiniauskas, Juozas Ivanauskas, Jonas Krušas, Antanas Žiliūda, Stepas Stankevičius, Juozas Bujanauskas. Į šaulius steigėjus naujai įsirašė 49 vyrai: Antanas Nedzinskas, Juozas Aleknavičius, Juozas Plioplys, Domininkas Morkūnas, Petras Bruzgelionis, Jonas Tamulis, Adomas Kurmanavičius, Juozas Ulbinas, Vladas Sužiedėlis, Vincas Garkauskas, Kazys Kondrackas, Juozas Rumskas, Adomas Bruzgelionis, Antanas Bruzgelionis, Lukošius Valacka, Mykolas Šadreika, Jonas Pilinka, Vladas Kamarauskas, Juozas Ulbinas, Juozas Buitvydas, Martynas Vičkačka, Vacys Vabolis, Juozas Krujelskis, Juozas Volungevičius, Bronius Ūsas, Albinas Tamulaitis, Antanas Ulbinas, Jonas Morkūnas, Stasys Tamulaitis, Antanas Ulbinas, Vaclovas Bruzgė, Simas Mortūnas, Petras Molis, Adomas Tamulis, Juozas Tamulionis, Juozas Galavačius, Aleksas Pečelis, Antanas Juozapaitis, Antanas Markauskas, Jurgis Kudžma, Juozas Balyta, Bernardas Ulbinas, Juozas Speteliūnas, Augustas Valacka, Jonas Tamulis, Klimas Tamulis, Edmundas Butkevičius, Bernardas Bruzgė, Domininkas Tamulis. Sąrašas nelabai patikimas dėl kai kurių pavardžių pasikartojimo ir rašybos. Be Dainavos kaimo vyrų, buvo keli Milvydos, Ulbinų, Panočių kaimų gyventojai. Nemažai būrio šaulių, visų pirma pasienio policininkai, buvo atvykęliai iš kitų vietų (pvz., A. Lapiniauskas 1937 m. buvęs Puvočių būryje).

Būrio šaulys Vladas Kamarauskas antrosios bolševikų okupacijos metais čekistų sušaudytas; palaidotas Ulbinų kaimo kapinėse. Pasak Juozo Prunskio knygos „Bolševikų nužudyti šauliai“, prie Ulbinų kaimo sušaudytas 26 metų partizanas, buvęs šaulys Pranas Ulbinas, o kitas Ulbinų gyventojas, irgi buvęs šaulys, Stasys Valaitis suimtas, po žiaurių

tardymų paleistas, tačiau po savaitės mirė; palaidotas Ulbinuose. Kada ir kokiems šaulių būriams pastarieji du vyrai priklausė, deja, nėra šoma.

* * *

Apie **Zervynų** šaulių būrį žinome tik tiek, kad keli būrio šauliai buvo 1940 m. birželio mėnesį XIX Alytaus rinktinės surengtuose mokymosi ir klišių ardymo kursuose. Klišių ardymo kursus baigęs Juozas Davidsonis nuo 1929 m. buvo Puvočių, vėliau Varėnos I būryje. Be to, „Trimito“ 1940 m. Nr. 23 yra žinutė, kad Zervynų būrio Mančiagirės šauliai Vinco Česnulio kluone gegužės 26 d. surengė pirmąjį vakarą; vaidintos komedijos. Zervynų būrio narių sąrašo nepavyko aptikti.

* * *

Varėnos rajono dalyje, anksčiau priklausiusioje lenkų okupuotai Pietryčių Lietuvai, 1940 m. pradžioje kūrėsi ir daugiau šaulių būrių, ypač dabartinių Valkininkų ir Matuizų seniūnijų kaimuose. Tokie buvo **Kuršių, Pūčkornių, Daržininkų, Pamerkių J. Bakanausko, Giniūnų** būriai (Pūčkornėse šauliai bandė organizuotis ir 1920 metais). Tačiau apie šiuos būrius archyvinuose dokumentuose tėra vos viena kita užuomina.

7. MINĖTINI IŠ VARĖNOS KRAŠTO KILĘ ŠAULIAI

Vienas tokių – lietuvių literatūros klasikas, iš Subartonių kaimo kilęs rašytojas Vincas Krėvė-Mickevičius (1882 - 1954). Didelis Lietuvos patriotas buvo LŠS vadovybės narys pirmaisiais Sąjungos veiklos metais, 1922 m. liepos 24 d. išrinktas LŠS Centro Valdybos pirmininku. V. Krėvė puikiai suvokė to meto Lenkijos užmačias mūsų šalies atžvilgiu, tarp jų ir pretenzijas į Klaipėdą kaip patogų priėjimą prie Baltijos. Krėvės sveikinime šauliams 1922 m. Kalėdų ir 1923 m. Naujųjų Metų proga sakoma: „... Mūsų ir visos Lietuvos vyriausias tikslas neatsiektas. Dvidešimtojo amžiaus kryžiuočiai – lenkai, Europos galiūnų remiami, tebedrasko išvargintą Lietuvą. Lietuvos sostinė Vilnius ir visas Vilnijos kraštas tebėra plėšraus nepasotinamo lenkų erelio naguose. Klaipėdos kraštas ir miestas ne tik nėra priskirtas prie Lietuvos, bet dar ten stengiasi atsistoti, su savo bičiulių pagalba, Lietuvos amžinas priešas lenkas, kad tuo būdu, apsupęs mūsų Tėvynę iš visų pusių, ją užtroškintų ir vėl ilgiems amžiams palaidotų Lietuvos nepriklausomybę ir išbrauktų net patį lietuvių tautos vardą iš žemės gyvųjų ir laisvųjų tautų žemėlapių“ („Milicijos žinios“, 1922 m., Nr. 4).

V. Krėvė – karštas Klaipėdos atvadavimo 1923 m. pradžioje šalininkas ir šaulių dalyvavimo toje kampanijoje iniciatorius. V. Krėvė su P. Kliučiu ir A. Džiuvė vyko net į Berlyną ir vedė derybas su Vokietijos kariuomenės vadu fon Zėktu (*fon Seeckt*). Po Klaipėdos atvadavimo Krėvė kukliai pasakė: „Teko mums šauliams prabilti savo žodį ir jėga pakreipti Klaipėdos likimą taip, kaip pridera Lietuvai, kaip teisybė reikalauja“.

Beje, V. Krėvė siūlė, kad LŠS keltų savo kandidatus į Seimą, t.y. mėgino šią nepartinę organizaciją politizuoti. V. Krėvės straipsniuose reikštos mintys dažnai nesutapo su Vyriausybės oficialiąja linija. Dar daugiau, rašytojas kritikavo oficialiuosius visuomenės sluoksnius ir Vyriausybę prieš Klaipėdos krašto konvencijos pasirašymą 1924 m. gegužės mėnesį, ragino nepasiduoti Antantės užliūliavimams, kai Vakariai,

ypač Prancūzija, stūmė Lietuvą į Lenkijos glėbį. Pavyzdžiui, minėtini „Trimitė“ 1924 m. pradžioje paskelbti V. Krėvės straipsniai: „Pakreipkime vairą (Nr. 170, sausio 3 d.), „Kuriuo keliu?“ (Nr. 173, sausio 24 d.), „Tėvynė pavojuje“ (Nr. 175, vasario 7 d.), „Gelbėkim savo tėvynę“ (Nr. 176, vasario 14 d.). Dėl to Krėvė smarkiai puolė „Lietuvos žinios“ ir kita spauda. V. Krėvė į tai atsakė straipsniu „Griniaus ir kompanijos žygiai“ („Trimitas“, 1924, Nr. 178, kovo 6 d.). Vincas Krėvė 1924 m. vasario 19 d. iš LŠS Centro Valdybos pirmininko pareigų atsistatydino. Gyvenimo paradoksas ar likimo ironija – Krėvės parašas yra LŠS likvidavimo dokumente: mat 1940 m. birželį rašytojas buvo paskirtas Liaudies vyriausybės užsienio reikalų ministru ir ministro pirmininko pavaduotoju (faktiškai ministru pirmininku, nes J. Paleckis ėjo Respublikos Prezidento pareigas).

Verta prisiminti Varėnos rajono kaimynystėje, Baltarusijoje netoli Vasiliškių tarp Lydos ir Ščiučino, gimusį žymųjį gamtininką Tada Ivanauską (1882 - 1970). Lietuviškas žodis, dainos ir papročiai anuo metu ten dar nebuvo visiškai išnykę. Mokslininko jaunystė susijusi su Gudo šalimi, Čepkeliais. 1918 metais apsigyvenęs Musteikoje, T. Ivanauskas su žmona Honorata įkūrė pirmąją šiame krašte privačią lietuvišką mokyklą. Lenkų raitelių „*Tatarska jazda*“ 1919 m. balandžio 24 d. nusiaubė mokyklą, sunaikino visas knygas ir kitas mokslo priemones, gamtos rinkinius, išplėšė asmeninę Ivanauskų mantą. 1919 m. liepos mėn. T. Ivanauskas išrinktas į organizacinę komisiją LŠS pagrindinių teisinių dokumentų projektams parengti. Kauno šaulių susirinkime 1920 m. rugpjūčio 20 d., kuriam pirmininkavo Vl. Putvinskis, Tadas Ivanauskas išrinktas į pirmąją Lietuvos šaulių sąjungos valdybą. Su kitais šauliais jis padėjęs susekti POW dokumentų archyvą. Mūšyje su lenkais Varėnos apylinkėse 1920 m. spalio 3-4 d.d. Ivanauskas lenkų pusėje atpažino tikrą savo brolių Kazį; šovė į jį, bet nepataikė. O Kazys nušovė šalia Tado buvusį 16-metį lietuvį. Su grupe iš Kauno atvykusių šaulių T. Ivanauskas dalyvavo susidūrimo su lenkais 1920 m. spalio 16 d. Valkininkų miestelyje. Honorata Paškauskaitė-Ivanauskienė taip pat buvo šaulių aktyvistė, viena iš Kauno moterų šaulių skyriaus organizatorių, 1927 m. kovo 14 d. išrinkta Kauno šaulių moterų skyriaus laikinosios valdybos nare. Ji kaip LŠS Centro Valdybos atstovė dalyvavo 1928 m. birželio 24 d.

Alytuje vykusiame XIX rinktinės šaulių moterų suvažiavime, o 1930 m. sausio 30 d. tapo Centrinės šaulių moterų organizacinės komisijos pirmininke (iš šių pareigų ji pasitraukė 1931 m. spalio mėn.).

1920 m. spalio 14 d. iš 4 Vilniaus šaulių būrio su kitais trimis šauliais atvyko ir buvo perduotas IV lauko štabo viršininkui Kazys Sčesnulevičius, gimęs Dzegciorių (Mielupių) kaime, kilęs iš Mančiagirės Sčesnulevičių-Mičalų giminės. Jis tapo Daugų š. būrio vadu, 1920 11 05 iš IV lauko štabo gavęs būriui ginklų (LCVA 561-19-116). K. Sčesnulevičius 1889 m. pradėjo dirbti Varėnos valsčiaus raštininko padėjėju (raštininku galėjo būti tik stačiatikis!), o po gerų trijų dešimtmečių buvo Varėnos I girininkas. Vėliau gyveno JAV. Apie XIX a. pabaigos Varėną I jis gan išsamiai pasakoja 1952 m. Čikagoje išėjusioje knygelėje „Varėnos valsčiuje caro laikais“ (knygelė 35 egz. tiražu atspausa iš „Naujienu“ laikraščio).

Iš Pagronyčio kaimo (Merkinės seniūnija) kilusi Vladislava Katilienė, Andriaus (g. 1905 m.) į LŠS, į 1 Alytaus š. būrį, įstojo 1926 m. gruodžio mėn.; vėliau buvo 36 Alytaus moterų būryje. Nuo 1929 m. spalio mėn. buvo šio būrio sekretorė, nuo 1934 m. balandžio mėn. – XIX rinktinės šaulių moterų komiteto sekretorė; rinkta į rinktinės tarybą, buvo jos švietimo vadovė ir kt. Apdovanota Lietuvos nepriklausomybės 10-mečio medaliu, o 1938 m. – LDK Gedimino ordino III laipsnio medaliu. Šaulės mergautinė pavardė autoriui nežinoma.

1937 m. lapkričio 6 d. Kazokiškėse (dabar Elektrėnų savivaldybė) po ilgos ligos mirė šaulys Jonas Barcys. Gimęs jis 1900 m. Ūtos kaime (Kaniavos seniūnija). 1920 metais stojo į partizanų eiles, dalyvavo Giedraičių mūšyje. Pasilikęs Nepriklausomoje Lietuvoje, pasirinko tarnybą policijoje. Baigęs žemesniąją policijos mokyklą, buvo paaukštintas į vyresnius policininkus. 1927 m. priimtas į V Trakų rinktinės 192 (vėliau 9) Semeliškių būrį. Paskui buvo Kietaviškių būryje (Kietaviškių policijos punkto vedėjas). Susirgęs džiova, po 6 metų tarnybos išleistas į pensiją, ūkininkavo. Palaidotas 1937 11 07. Į kapus palydėjo Kazokiškių klebonas Juozas Čaplikas (1876 m. Samūniškėse - 1961 m. Akmenyje; be kitų vietų, Čaplikas vikaravęs Valkininkuose, 1906-1910 m. buvo Perlojos klebonas; koplyčios, o vėliau bažnyčios statybos Ryliškiuose iniciatorius). Šauliai velionį Barcį pagerbė saliutavimu.

S U T A R T I S .

Kaunas, 1924 m. Vasario mėn. 1 d. Mes žemiau pasirašę, Lietuvos Šaulių Sąjunga – asmenyje Centro Valdybos Pirmininko V. Krėvės-Mickevičiaus iš vienos pusės ir Lietuvos Raudonasis Kryžius asmenyje jo Valdybos Pirmininko d-ro R. Šliūpo iš kitos, padarėme šią sutartį šiais punktais :

1. Lietuvos Šaulių Sąjunga perduoda Liet. Raudonajam Kryžiui visą eglinę miško medžiagą, esančią Aigirgalyje šią kainą : po trisdešimts penkis litus už fmtr. tokią medžiagą, kurios rasto viduryje storis prasideda nuo 18 centmtr. ir aukščiau.

2. Lietuvos Raudonasis Kryžius –

7. (puvę arba kirmiję rąstai priimami – perduodami tik abiem pusėm susitarus.

8. Trūkstant vienam, ar daugiau rąstų, Šaulių Sąjungos išmatavimo akte iš 1923 metų Spalio mėn. 16 – 21 dienos pažymėtų stores – niais, kaip keturi asdešimts santimetrų, Šaulių Sąjunga sutinka nuleisti nuo bendros pardavimo sumos po dešimts litų už kiekvieną trūkstantį medžių kietmetrį.

A173.
Kaunas.

Profesorius V. Krėvė-Mickevičius
L.S.S.-gos Centro Valdybos Pirmininkas

Daktaras
Liet. Raud. Kryžiaus Vald. Pirmininkas

LSS Centro Valdybos pirmininko Vinco Krėvės-Mickevičiaus ir Lietuvos Raudonojo kryžiaus valdybos pirmininko Roko Šliūpo 1924 02 01 sutartis (montažas) dėl 358,60 kietmetrių rąstų pirkimo–pardavimo. Rąstų reikėjo Aukštosios Panemunės šile statomai Raudonojo kryžiaus vaikų tuberkuliozės sanatorijai. Eigirgala (ne Aigirgalis) yra netoli Kauno, prie Kauno-Vandžiogalos plento

384 (vėliau 23) Alytaus moksleivių būryje 1926 m. buvo perlojiškis Julius Jonytis, Juozo (1905 - 1989), dvimečių mokytojų kursų mokinys. Į šaulius stojo dar Perlojoje. Dirbdamas Alytaus II nuovados taikos teišėjo raštininku, buvo Geležinio Vilko organizacijos narys, vėliau – Jauanosios Lietuvos sąjungos aktyvistas Alytuje, po II pasaul. karo – Varėnos I vidurinės mokyklos direktorius. Moksleivių būriui tuo metu, kaip ir Jonytis, priklausė Tomas Putys, Andriaus iš Laukiapušio (Jakėnų seniūnija), Alytaus gimnazijos VII kl. mokinys. Būriui 1928-1929 mokslo metais priklausė Alytaus gimnazijos VIII kl. moksleivis varėnis Kostas Poškus, būsimasis advokatas. Jis 1929 m. balandžio mėn. gerai išlaikė egzaminą pagal šaulių naujokų mokymo programą (LCVA 561-17-49). Vėliau K. Poškus šaulišką veiklą tęsė Kaune ir Vilniuje.

XIX Alytaus rinktinės Ryliškių būryje buvo iš Samūniškių kilę broliai Jurgis ir Petras Čaplikai, Petro sūnūs, bei Liškiavoje gimęs Alfonsas Čaplikas, Alekso, siuvėjas. Buvęs Ryliškių būrio šaulys kulkosvaidininkas Jonas Mazaliauskas vėliau gyveno Dvarčių kaime.

V Trakų rinktinės 31 Strėvos būryje, įsisteigusiam 1934 m. kovo 11 d., buvo broliai Vaclovas ir Jonas Biekšos, Motiejaus (gimę 1913 ir 1915 m.), tarnavę pas ūkininkus Gervinių kaime. V rinktinės 1 Kaišiadorių būrin rinktinės 1928 07 06 protokolu priimtas Stasys Molis. Į 192 (9) Semeliškių būrį V rinktinės 1927 12 07 protokolu priimtas pasienio policijoje tarnavęs buvęs Lietuvos Rytų partizanas Aleksandras Keršys iš Giraitės (Matuizų seniūnija).

1940 m. sausio 6 d. įsisteigė Eišiškių šaulių būrys, iš pradžių priklausęs XXIII Vilniaus, o vėliau V Trakų rinktinei (LCVA 555-1-665). Būrio vadu paskirtas jau anksčiau keliskart minėtas Jurgis Greblikas, Baltramiejaus; su žmona Ona Greblikiene, Jono jis atvyko iš Miroslavo (Alytaus raj.). (J. Greblikas, mokytojas, yra buvęs Ūdrijos būryje ir vadovavęs XIX rinktinės 4 kuopai, vėliau buvo 55 Tolkūnų (Alytaus raj.) būrio ir 14 kuopos vadas, dirbęs Merkinės ir Varėnos I būriuose.) Į Eišiškių būrį atvyko itin daug šaulių – pasienio policininkų ir kitokių tarnautojų – iš dabartinio Varėnos rajono š. būrių. Be Greblikų, iki vasario 12 d. atvyko Jonas Bolys, Baltraus iš Varėnos I būrio; iš Kaniūkų būrio – Izidorius Vygantas, Antano, Petras Lazauskas, Liudo, Leonas Bartkevičius, Kazio, Petras Pečiukevičius, Antano, Juozas Baltrušaitis, Ka-

zio, Jonas Macijauskas, Petronėlės, Juozas Vaicekaskas, Vinco, Pranas Kapočiūnas, Vinco, Pranas Tirva, Andriaus; iš Žilinių b. moterų skyriaus – Joana Vaicekaskienė, Simono ir Juzė Sedlickienė, Vaclo.

Namų šeimininkė Ona Bolienė į Eišiškių būrį 1940 02 14 atvyko iš Akmens būrio (čia ji į šaulės įstojo 1935 m.). Kovo 20 d. iš Kaniūkų būrio atvyko pasienio policininkas Jonas Vaitkevičius, o kovo 22 d. iš Varėnos I būrio – nuovados viršininko padėjėjas Stasy Mackevičius. Balandžio 6 d. iš Kaniūkų būrio atvyko dar 4 pasienio policininkai: Mikas Kieras, Juozas Nenartonis, Juozas Malickas ir Nikodemus Gailius. Balandžio 7 d. Eišiškių būryje įsiregistravo Varėnos I b. šaulė Marė Palevičiūtė, Simo. Balandžio 25 ir 28 d.d. iš Kaniūkų būrio atvyko pasienio policijos tarnautojas Juozas Krivickas ir Eišiškių būrio vado antruoju padėjėju tapęs Stepas Paulauskas. Pastarasis Kaniūkų būrin priimtas 1936 02 04, o 1940 06 23 persikėlęs dirbti policijos vadu į Kretingą. 1940 m. gegužės 2 d. iš Liškiavos būrio į Eišiškes atvyko policininkas Stasys Janavičius.

Sprendžiant iš pavardžių, greičiausiai iš Varėnos krašto buvo Eišiškėse šauliais kandidatais priimti Vladas Tamulevičius, Petro, Juozas Urbelionis, Stasio, Feliksas Miškinis, Andriaus, broliai Andrius ir Motiejus Semsės, Vinco sūnūs. Du Eišiškių būrio šauliai po kelių mėnesių iš miestelio išsikėlė. Eigulys Jonas Sčesnulevičius, Jono 1940 05 21 persikėlė gyventi į Kalesninkų š. būrio teritoriją, o Petras Milėnas, Petro birželio 5 d. apsigyveno Varėnos II valsčiaus Kijučių kaime.

1940 m. vasario 16 d. įsisteigė Lentvario šaulių būrys. Vadas – XIX rinktinės būriuose ne kartą sutiktas ats. leit. Juozas Balčius. Būrio tarybos nare, švietimo vadove išrinkta čia atsikėlusį buvusi Nedzingės būrio aktyvistė ir Varėnos I būrio šaulė Julija Kariniauskaitė (LCVA 555-1-722). Yra Varėnos II būrio vado V. Grigaliūno 1940 06 06 raštas Lentvario b. vadui (LCVA 555-1-721): Grigaliūnas prisiuntė varėniškio šaulio kandidato Petro Palevičiaus, Felikso asmens pareiškimą ir pranešė, „kad jis kaip lietuvis, tai žinios blogos, nes yra žinių, kad buv. lenkų laikais yra buvęs „šcelcas“. Šį reikalą reikalinga išsiaiškinti per saugumo policiją“. Lentvario būriui likviduojantis, J. Balčius ir J. Kariniauskaitė 1940 m. birželio 27 d. Trakų policijos nuovadai atidavė nuosavus ginklus: J. Balčius – pistoletą „Walter“ ir 6 šovinius, J. Kariniauskaitė – tokį pat pistoletą be šovinių.

Pirmoji bolševikų okupacijos Lietuvoje auka Aleksandras Barauskas į šaulius įstojo 1936 m. Varėnoje I. Čia vaidindavo senio roles pjesėse. Buvo pasienio policijos rajonų viršininkas: IV rajono Perlojoje, kur 1932 m. vedė perlojiškę Oną Bučinskaitę, ir V rajono Varėnoje I. Jį, pasienio policijos Alytaus baro VI rajono 2 Ūtos sargybos viršininką, 1940 m. birželio 15-osios naktį nužudė rusų 185 šaulių divizijos žvalgybinės grupės kareiviai; lavoną užkasė į žemę. Iš Alytaus automobiliu į incidento vietą vykusios lietuvių komisijos raudonarmiečiai neleido. (VI rajono viršininkas buvo Alytaus š. rinktinės 7-tai kuopai vadovavęs Kostas Skinkis.) Vėliau A. Barauskas palaidotas Perlojoje. Po mirties apdovanotas Vyčio kryžiaus ordinu, kuris įteiktas dukrai Onai Marijai Brasiūnienei. Šaulio žūties vietoje Varėnos šauliai 1992 m. pastatė atminimo ženklą, o Valstybės sienos apsaugos tarnybos Varėnos rinktinės Dubičių užkardai 2006 m. suteiktas Aleksandro Barausko vardas. A. Barauskas gimęs 1899 m. Panevėžio apskr. Krekenavos valsč. Butrimonių kaime.

Įvairiuose šaltiniuose minima ir daugiau iš mūsų krašto kilusių šaulių, nors nerašoma, kokiuose būriuose arba net kada tiksliau jie šauliais buvę. Pavyzdžiui, 1919 m. lapkričio 15 d., savo 21-ojo gimtadienio išvakarėse, į Alytaus komendantūrą pėsčias kelias dešimtis kilometrų atvyko Martynas Valentukevičius iš Kabelių; iki 1922 m. pavasario jis tarnavo Lietuvos kariuomenėje. Vartavalakyje 1902 m. gimęs šaulys Mikas Šimelionis; dar neturėdamas 17 metų jis įstojo savanoriu į kariuomenę (mirė 1993 12 03). Keli buvę šauliai po II pasaul. karo žuvo partizanaudami. Žaliamiškyje prie Vilkiautinio žuvo M. Večkys, K. Česnulevičius ir B. Česnulevičius (paminklas jiems stovi Liškiavos kapinėse). 1946 metais nežinia kur sušaudytas Adolfas Uždavinyš, gimęs 1921 m. Alytaus apskr. Kamičių (gal Kumečių?) dvare; baigęs Alytaus aukštesniąją miškų mokyklą, tarnavo Varėnos miškų urėdijoje; su kitais partizanais sugautas Varėnoje ir ilgai kankintas Lukiškių kalėjime. Alytaus raj. Rymėnų apylinkėje 1946 m. rudenį žuvo Dainavos apygardos Geležinio Vilko rinktinės Merkio būrio vadas Antanas Radžius-Ridikas-Šturmas iš Čižiūnų prie Valkininkų; gimęs 1923 m., į LŠS įstojo Lietuvai atgavus Vilniją; 1944 m. vasarą paimtas į Raudonąją armiją, iš Pabradės pabėgo; Druckūnų kaimo gyventojas Jonas Miškinis žuvusio partizano kūną parvežė į savo kaimo kapines ir kapą užlygino, kad sribai jo nerastų.

8. ŠAULIŲ PASTANGOS GAUTI ŽEMĖS

Lietuvos šaulių sąjunga rėmė pasienyje kovojusių šaulių pastangas gauti žemės. Tai jau matėme iš 1925 m. kovo 1-3 d.d. vykusio IV visuotinio būrių atstovų suvažiavimo nurodymo, nors žemės įsigijimu šauliai rūpinosi ir anksčiau. Pavyzdžiui, 1924 m. balandžio 12 d. naujo šaulio liudijimo, planuodamas prašyti gauti žemės, iš LŠS prašė Kaune, Šančiuose, gyvenęs Juozas Navickas, Motiejaus. 1920 metais jis priklausęs II lauko partizanų grupei, važinėdavęs iš Valkininkų ar Rūdiškių į Kauną parvežti iš LŠS Centro Valdybos šautuvų, šovinių ir kitų ginklų. Tai liudija LCVA 561-2-697 esantys II lauko štabo viršininko A. Matulaičio bei kiti raštai Rūdiškių stoties komendantui ir t.t. Į LŠS J. Navickas oficialiai priimtas 1921 09 15 Aukštadvario būryje, tačiau Kaune neįsiregistravo, todėl iš LŠS išbrauktas.

Liudijimus žemei gauti, kuriuos reikėdavo pateikti atitinkamiems žemės tvarkytojams, per rinktines išduodavo Šaulių sąjungos viršininkas.

1926 metais dokumentais žemei gauti rūpinosi 297 Akmens būrio šaulys Vincas Keršys iš Jakėnų kaimo, 1918-1922 m. dalyvavęs mūšiuose su lenkais (LCVA 561-19-1019), iš Lydos apskr. Kaniavos kaimo kilęs šaulys Antanas Radzevičius, kuris pagal LŠS 1926 06 12 liudijimą „tikrai 1923 m. sausio-vasario mėnesiais yra dalyvavęs kovose su Lietuvos priešais“ (LCVA 561-19-55; liudijimas per apsirikimą buvo patekęs į Nemunaičio būrį, kuriam A. Radzevičius niekada nepriklausė).

Dėl žemės šauliams ypač stengėsi Perlojos būrys. Jis net prašė žemę būrio šauliams skirti vienoje vietoje. XIX rinktinės vadas 1926 m. gegužės 11 d. pranešė būrio valdybai, jog LŠS Centro Valdyba tarpininkavo Žemės reformos valdyboje skirti šauliams kokį nors parceliuojamą dvarą, tačiau gavo atsakymą, kad duoti žemės 63 šauliams viename dvare Alytaus apskrityje nėra galimybės: didesnieji dvarai jau seniai išparceliuoti, dalinami tik mažesnieji; būtų galima patenkinti tik pavienius pageidavimus. Duoti šauliams atskirą dvarą kitose apskrityse irgi nebuvo galimybės, nors pavieniai šauliai galėjo paduoti pareiškimus gretimose apskrityse, nurodydami, iš kokio dvaro žemės norėtų gauti (LCVA 561-19-1020).

Perlojos būrio visuotinis susirinkimas 1926 m. birželio 3 d. važinėti pas apskrities žemės tvarkytoją išrinko Zigmą Krivą ir Roką Sviklą; ke-
lionės išlaidoms nutarta sudėti po 3 litus. Liudijimai žemei gauti 1926
metais išrašyti būrio šauliams: Jonui Čaplikui, Damijonui Jaskevičiui,
Zigmui Jaskevičiui, Adomui Kaminskui, Broniui Milinavičiui (pastara-
sis 1922 m. lapkričio mėn. išėjęs žentuosna į Alovės valsč. Svobiškių
kaimą), taip pat Adomui Kašetai, Vincui Valentukevičiui, Jonui Baub-
liui II, Pranui Švedui; 1927 metais – Zigmui Navickui, Jonui Kazlaus-
kui, Izidoriui Česnulevičiui. Į Perlojos būrį buvo patekę Akmens b. šau-
lių Antano Miklušio ir Motiejaus Baranausko, o į Nedzingės būrį – per-
lojiškio Jono Pigagos liudijimai žemei gauti. Žemės gauti norėjo IV gru-
pės partizanas Nikodemus Jakubavičius, 1920 m. įstojęs į Nedzingės
būrį ir tų metų spalio 4-5 d.d. dalyvavęs mūšiuose su lenkais Perlojos ir
Varėnos bare (LCVA 561-19-732).

XIX rinktinė 1928 m. lapkričio 2 d., remdamasi LŠS viršininko raš-
tu, priminė būriams, kurie tarpininkauja šauliams gauti žemės, kokių
žinių reikia apie šaulį: tarpininkavimo rašte turi būti nurodyta, kur ir
kada šaulys įstojo į Šaulių sąjungą, su koku būriu, kur ir kada dalyvavo
kautynėse (nurodyti tikslią datą), trumpai aprašyti, su kokiomis greta
buvusiomis kariuomenės dalimis dalyvavo fronte, kada grįžo iš fronto,
ar per visą šaulio tarnybą nebuvo baustas ir teistas, kaip atlieka šaulio
pareigas ir t.t.

Perlojos būrio šauliui Rokui Sviklui 1928 metais planuota skirti že-
mės Mažeikių apskrityje; XIX rinktinė persiuntė reikalingus dokumen-
tus Mažeikių apskr. žemės tvarkytojui. Iš Zigmo Baublio, Petro iš Salo-
vartės ir Prano Lukšio, Juozo pareikalauta naujų pareiškimų su „ta da-
ta, kuomet jie tikrai pastojo į šaulius“; abu teigė šauliai esą nuo 1920
metų, tačiau negavę narių liudijimų (LCVA 561-19-55).

1931 m. gruodžio 5 d. išrašytas pažymėjimas Matui Geinai iš Oku-
puotos Lietuvos Valkininkų valsč. Lieponių kaimo. Šaulys 1920 m. bu-
vo partizanas ir veikė prieš reguliarią lenkų kariuomenę. Pasibaigus ko-
voms ir paleistas vykti į namus, pasiliko neutralioje juostoje, savo kai-
me. Lenkai 1925 m. jį susekė kaip dirbantį Lietuvos naudai ir areštavo.
M. Geina 1926 m. lapkričio pabaigoje iš arešto pabėgo ir atvyko į Alytų
pas XIX šaulių skyriaus vadą. 1927 m. birželio 1 d. pradėjo tarnauti

pasienio policijoje Alytaus bare; 1929 m. lapkričio 26 d. priimtas į Puvočių š. būrį, kur tebebuvo ir 1931 m. (LCVA 561-19-116).

Merkinės gyventojas Sergejus Buslajevas 1932 m. gegužės 5 d. rašė Respublikos Prezidentui prašydamas, kad jam būtų suteiktos savanorio teisės ir jis gautų žemės, nes be jos su šeima negali pragyventi, o jei ne, tai suteikti nors kokią tarnybą. S. Buslajevas 1920 m. spalio 20 d. išstojęs savanoriu į Lietuvos kariuomenę, paskui trejus metus buvo IV partizanų grupėje ir dalyvavo kovose su lenkais. Šaulys pernai (t.y. 1931 m.) gavo Lietuvos pilietybę. Gauti žemės kaip bežemis prašęs Žemės ūkio ministerijos, bet jam buvo liepta pateikti savanorio medalio liudijimą. To medalio jis irgi prašęs, bet gavęs neigiamą atsakymą. Atrodo, prašytojas ir šį kartą nieko nepesė (LCVA 561-17-24).

Didoką sąrašą Perlojos būrio šaulių, padavusių prašymus žemei gauti, 1935 m. rudenį pasirašė XIX rinktinės vadas Navikevičius (LCVA 561-19-204). Sąraše šauliai trumpai apibūdinti.

I eilė, kurių prašymus būtinai reikėtų patenkinti

1. Agota Dabrilkaitė – gyvena skurdžiai prie patėvio Marcinkonyse, tėvas žuvęs mūšyje su lenkais;

2. Jonas Jonytis – sunkiai sužeistas į krūtinę, nuo 1919 m. veiklus šaulys, apdovanotas Šaulių žvaigžde;

3. Juozas Lukoševičius – būrio organizatorius, kovų laikais ir dabartinis būrio vadas, apdovanotas Šaulių žvaigžde;

4. Juozas Jonytis – kovų dalyvis, nuo 1919 m. veiklus šaulys;

5. Jokūbas Vaisieta – vienas pirmųjų partizanų, daug pasidarbavo, teikdamas žinias mūsų kariuomenei, kovų dalyvis, veiklus nuo 1919 m.;

6. Leonas Kaziukevičius – už partizanišką veiklą lenkų kariuomenės užnugaryje teistas 10 m. kalėjimo, daug nuo lenkų nukentėjęs (teistas Gardino procese 1925 m. – V. Č.);

7. Petras Važgys – kovų dalyvis nuo 1919 m., veiklus šaulys, ilgai buvęs būrio valdyboje;

8. Juozas Bušniauskas – nežiūrint senyvo amžiaus, nuo 1919 m. veiklus šaulys ir kovų dalyvis;

9. Vaclas Važgys – kovų dalyvis, daug prisidėjęs prie partizanų organizavimo, buvęs būrio vadas;

10. Petras Lukšys – kovų dalyvis, kovų metu lenkų kariuomenės už-

nugaryje išnešęs iš priešo sandėlio ginklų, kuriais paskui apsiginklavo šauliai; buvęs būrio vadas;

11. Andrius Lukšys – kovų dalyvis, dalyvavęs Klaipėdos atvadavime, po šio žygio nustojęs dalies sveikatos; nežiūrint senyvo amžiaus, aktyvus nuo 1919 m.;

12. Jonas Pigaga – kovų dalyvis, aktyvus nuo 1919 m.;

13. Damijonas Jaskevičius – kovų dalyvis, aktyvus senas šaulys.

II eilė, kurių prašymus reikėtų patenkinti

14. Bronius Ankštutis – kovų dalyvis, aktingas šaulys; yra žinių, kad teistas, bet už ką, nežinoma;

15. Adomas Baublys – kovų dalyvis, aktyvus šaulys, sąlyginai teistas už malkų vogimą;

16. Jonas Dobrodziejus – kovų dalyvis, aktyvus šaulys;

17. Leonardas Baublys – kovų dalyvis, šaulių veikloje dalyvauja;

18. Adomas Milinavičius – kovų dalyvis, šaulių veikloje dalyvauja;

19. Kazys Jonytis – kovų dalyvis, šaulių veikloje dalyvauja, labai neturtingas;

20. Juozas Lukšys – kovų dalyvis, šauliškame darbe mažai dalyvauja;

21. Liudvikas Baublys – kovų dalyvis, šauliškame darbe dalyvauja;

22. Adomas Kasiulynas – kovų dalyvis, šaulių gyvenime silpnai dalyvauja;

23. Vincas Gecevičius – kovų dalyvis, šauliškame darbe silpnai dalyvauja, teismo baustas 3 mėn. kalėjimo už neteisingą liudijimą;

24. Zigmas Milinavičius – kovų dalyvis, šaulių gyvenime dalyvauja.

III eilė, šių prašymų galima nepatenkinti

25. Antanas Jonytis – kovose mažai dalyvavęs, šiaip šaulys aktyvus;

26. Zigmas Baublys – kovose mažai dalyvavęs, kaip šaulys yra pasyvus;

27. Vincas Nadzeika – kovose dalyvavo, šaulių veikloje nedalyvavo, tik ką padavė pareiškimą įstoti į LŠS;

28. Jonas Kašėta – kovų dalyvis, šaulių gyvenime iki šiol nedalyvavo, tik ką padavė pareiškimą įstoti Sąjungon;

29. Pranas Lukšys – kovose mažai dalyvavęs, kaip šaulys yra aktyvus;

30. Jonas Milinavičius – kovose mažai dalyvavo, šaulių gyvenime irgi mažai dalyvauja;

31. Vincas Bučinskas – kovose labai mažai dalyvavęs, šaulių gyvenime dalyvauja;

32. Pranas Miškinis – apie jo dalyvavimą kovose nieko nežinoma, šaulių gyvenime dalyvauja;

33. Jonas Vaitkevičius – apie jo dalyvavimą kovose žinių nėra, aktyvus šaulys, teisme turi neišspręstą bylą dėl kontrabandos.

Žemės gauti norėjo buvęs Perlojos partizanas Adomas Navickas, Karolio. Jis 1937 m. lapkričio 12 d. Alytaus apskr. karo komendantui (kartu ir XIX š. rinktinės vadui) parašė prašymą, apmokėtą 2 Lt žyminiu mokesčiu; prašė išduoti partizano ir šaulio pažymėjimą. „Esu daug kariavęs ir daug nuveikęs Tėvynės labui“. Jam vadovaujant skyriui, jo išstatyta sargyba nukovė lenkų šnipą, pas kurį rasta daug Lietuvai naudingos medžiagos; 1920 m. spalio ar lapkričio mėnesiais Navickas su kitu šauliu sučiupo lenkų automobilį ir pristatė į komendantūrą Alytuje (LCVA 561-19-281). Rinktinės vadas lapkričio 20 d. paprašė Perlojos b. vado surinkti žinių apie A. Navicką. Buvęs būrio vadas 1920 m. Juozas Lukoševičius, Jono paliudijo, kad Navickas kaip Perlojos partizanas dalyvavo kare su ginklu rankose Merkinės-Valkininkų bare, buvo paskirtas skyrininku, partizanu išbuvo iki 1921 m. Tarnybą ėjo vidutiniškai, buvo baustas, bet kada, Lukoševičius neatsimena. Perlojos b. vadas Vl. Aravičius žinias apie A. Navicką pateikė su 1937 12 17 raportu. Priedų – žinių lapų – byloje nėra. Išsamesnis policijos Varėnos I nuovados viršininko J. Venckaus 1937 12 31 slaptas pranešimas XIX rinktinės vadui, nors ir čia 5 lapų priedo nėra. Pasak Venckaus, buv. partizanas A. Navickas už dalyvavimą plečkaitininkų sukilime 1927 m. Alytaus apskr. komendanto baustas ištrėmimu į Varnius (koncentracijos stovyklą. – V. Č.), kur išbuvo iki 1929 m.; to paties komendanto 1935 m. baustas 2 mėn. kalėjimo už kurstymą prieš esamą santvarką (tai buvo ūkininkų streiko metai!). Tačiau teismo baustas nebuvo ir pilietišškai nusikalstant nepastebėtas. Nuovados viršininkas žinias pateikė rinktinės vado 1937 12 22 prašymu. Todėl rinktinės vado padėjėjas 1938 m. sausio 4 d. (originalė klaida: parašyta 1937 m.) A. Navickui atsakė, kad jam, kaip baustam už dalyvavimą plečkaitininkų sukilime, prašomas liudijimas žemės gavimo reikalu nebus išduotas.

Panašūs žemės gauti norėjusio perlojiškio Benado Beručkos, An-

driaus reikalai. Pažymėjimo žemei gauti jam rinktinė nedavė kaip teismo baustam kalėjimu (1938 01 04 atsakymas). Mat Merkinės taikos teismas 1924 10 28 B. Beručką nubaudė 6 mėn. kalėjimo pagal Baudž. statuto 51 ir 581 str.; Alytaus apskr. komendanto potvarkiu buvo laikomas policijos priežiūroje kaip plečkaitininkų sukilimo dalyvis, nors vėliau apie jį neigiamų žinių nebuvo (iš Varėnos nuovados 1937 12 31 rašto rinktinės vadui). B. Beručka prašymą gauti atitinkamą pažymėjimą parašė 1937 m. spalio 31 d. Be kita ko, jis 1920 m. prie Babriškių nukovęs lenkų šnipą. Buvęs būrio vadas J. Lukoševičius taipogi paliudijęs, kad „partizanas pasižymėjo savo narsumu, nukaudamas lenkų šnipą“. Iš būrio išstojo 1923 m. Perlojos b. vadas Vl. Aravičius 1937 12 17 rinktinės vadui apie B. Beručką parašė: „Kiek žinau, turi blogą vardą: neturėjo teisės balsuoti rinkimuose į Seimą“ (1936 m. – V. Č.). B. Beručka kaip buvęs partizanas neapdovanotas Vytauto Didžiojo ordino medaliu.

Gauti daugiau žemės 1939 - 1940 metais stengėsi iš Zabolotjės valsč. Dvarcėnų (Pasiėkų) kaimo kilęs 11 Pivašiūnų b. šaulys Stasys Ivanauskas, Povilo. Jis 1919 m. iš lenkų kariuomenės pabėgo į Neprikl. Lietuvą, į IV partizanų grupę. Buvo patekęs į lenkų nelaisvę. Dalyvavo kautynėse su lenkais ties Varviške-Sventojansku 1922 m., paskui Klaipėdos atvadavime 1923 m. Mūšyje su lenkais prie Kapčiamiesčio 1923 m. kovo 22 d. sužeistas į dešinę šlaunį ir ranką; 39 dienas gydėsi 1-oje lauko ligoninėje. IV partizanų grupėje tarnavo iki jos likvidavimo. Sunkiai dirbti negalėjo (LCVA 561-19-333). Bukaučiškių dvare Daugų valsčiuje 1936 m. jis gavęs 2 ha žemės, bet iš jos pragyventi nebuvo įmanoma. Anksčiau S. Ivanauskas priklausęs Perlojos, Stakliškių š. būriams, ką patvirtina byloje esantys liudijimai.

Yra visas pluoštas 1940 metų šaulių dokumentų dėl žemės (LCVA 561-19-332); gauti žemės norėjo kai kurie buvusios Okupuotos Lietuvos šauliai.

Nedzingės kuopos vadas A. Kunca 1940 04 12 persiuntė XIX rinktinės vadui 6 šaulių prašymus žemei gauti su trumpais šaulių apibūdinimais. Prašymus rašė: Mykolas Zapasnikas („apie jo asmenį negaliu nieko teigiamo, nei neigiamo pasakyti“), Vincas Menciuonas („narys neaktyvus“), Bronius Grigaravičius („narys aktyvus“), Juozas Sinkevičius

(„narys aktyvus“), Viktoras Vardonis („narys rimtas ir aktyvus“), Vincas Lukoševičius („narys šauliškame darbe nepasižymėjęs“). Rinktinės štabas balandžio 15 d. visus popierius persiuntė Žemės reformos valdybai ir Žemės tvarkymo departamentui. Anksčiau Nedzingėje gyvenusiam ir Nedzingės būriui piklausiusiam Vincui Juškevičiui pažymėjimas dėl žemės išrašytas 1940 05 28 (tuomet šaulys buvo Liškiavos būryje). Kaip darbštų šauliškame darbe Juškevičių trumpai apibūdino Liškiavos būrio ir Nedzingės kuopos vadai. Žemės gautri norėjo ir Nedzingės šaulys Motiejus Vinkevičius.

1940 m. balandžio 17 d. išrašytą pažymėjimą žemei gavo Akmens būrio partizano Vinco Lubo, Juozo (g. 1892 m.), kilusio iš Smalninkų kaimo, našlė Jugasė Lubienė. Atvykęs gyventi į Jakėnus, V. Lubas 1919 m. įstojo į partizanus. Buvo patekęs į lenkų nelaisvę, kurioje išbuvo 6 mėn. Mirė 1932 m. vasario 4 d. Už nuopelnus Lietuvai apdovanotas Lietuvos nepriklausomybės 10-mečio medaliu ir Vytauto Didžiojo ordino III laipsnio medaliu su kardais.

XIX rinktinės vadas B. Basiulis išdavė pažymėjimą Alytuje gyvenusiam garbės šauliui, karo invalidui Motiejui Aldoniui. Jis su pirmuoju Akmens būrio vadu buvo partizanų būrio steigėjas 1919 m. rugsėjo pradžioje, 1920 m. dalyvavo kovose prieš lenkus Maskaukos, Akmens, Pakamenės, Karpiškių ir Strielčiškių ruože. Per tas kovas tapo invalidu. Duoti M. Aldoniui liudijimą-atestaciją 1940 05 22 rinktinės vado prašė 19 Akmens būrio vadas A. Širka.

Pažymėjimas žemei gauti 1940 04 27 išrašytas 44 Norulių būrio šauliui Jonui Saukai, Zigmo, kilusiam iš Lydos apskr. Naujadvario valsč. Radzevičių kaimo. Partizanas buvo nuo 1920 m. balandžio mėnesio; slapyvardis Marijonas Pabaiba. Gyveno Noruliuose, tarnavo pasienio policijoje ir išlaikė gausią šeimą (joje 8 asmenys). J. Sauką teigiamai charakterizavo būrio vadas bei buvę partizanai Antanas Pakulis, Sergejus Buslajevs ir Tamošius Šidlavičius. Kaip partizanas Sauka iš pradžių veikęs gimtinės apylinkėse, užfrontėje, bet negalėdamas ilgiau slapstyti, 1921 11 18 pabėgo į Neprikl. Lietuvą, stojo į IV partizanų grupę. Būdavo siunčiamas į Okupuotą Lietuvą organizuoti partizanų. Pasiūstas į kariuomenės mokomąją kuopą, grįžęs turėjo dirbti instruktoriumi. Tačiau jam esant mokomojoje kuopoje IV partizanų grupė

panaikinta; tarnybą baigė kariuomenėje ir partizano liudijimo neturėjo. Tėviškė likusi rusų valdomoje teritorijoje. Žemės gauti norėjo Vilniaus krašte.

1940 m. gegužės 3 d. Perlojos b. vadas P. Makaraitis XIX rinktinės vadui pristatė Jono Vainilavičiaus ir Domininko Vaitkevičiaus iš Mergėžerio bei Bernardo Galvaičio-Glavicko, Jono iš Merkio kairiojo kranto Milioniškių prašymus. B. Galvaitis 1919 m. įstojo į Perlojos partizanų būrį, 1920 m. dalyvavo mūšiuose su lenkais, per Žiūrus besiveržusiais į Perloją. Turėjo nuosavą šautuvą, bet jam sugedus iš J. Svirsko gavo naują. 1923 metais buvo pabėgęs į Neprikl. Lietuvą, bet 1925 m. teko grįžti atgal į savo ūkį. Lenkai suėmę, paskui buvęs jų policijos priežiūroje. Palaikęs ryšius su Lietuvos slaptąja policija (jo agentūrinis slapyvardis – B. Balutis). B. Galvaičio buvimą Perlojos partizanų būryje ir dalyvavimą kovoje su puolusiais lenkais 1940 05 02 paliudijo Perlojos b. šauliai Jonas Svirskas ir Juozas Lukoševičius.

Žemės gauti norėjo trys 1919 - 1923 m. veikusio Kamorūnų partizanų būrio šauliai: būrio vadas Juozas Miklušis (slapyv. Ažuolas), Boleslovas Ginevičius-Ginaitis, Vinco ir Adomas Budėnas, Juozo. Visi priklausę VI partizanų grupei. Šie šauliai prašė XXIII Vilniaus rinktinės tarpininkavimo.

J. Miklušis, pasak jo, turėjęs 10 ha smėlyno ir miško, norėjo ne tik žemės, bet ir pripažinimo Lietuvos kariuomenės kūrėju bei medalio. Partizano nuopelnus paliudija 1919 - 1920 m. Akmens partizanų šaulių b. vadas Edvardas Keršys (1940 03 26 pažymėjimas) ir buv. Varėnos-Onuščio rajono vadas, Akmens b. partizanas A. Matukevičius (1940 04 06 pažymėjimas). Pridėtas Onuščio skyriaus vado F. Šemetos 1921 12 03 liudijimo nuorašas. Anot B. Ginevičiaus-Ginaičio ir A. Budėno 1940 04 10 liudijimų, J. Miklušis 1919 m. lapkričio mėn. dalyvavo mūšiuose su lenkais Šarkiškių-Strielčiškių ruože, 1920 m. spalio mėn. – Pūčkornių kaimo apylinkėse. Gaudavo būriui ginklų iš VI arba iš II partizanų lauko štabų. Nuo 1922 m. rugpjūčio iki 1923 m. pavasario buvo išbėgęs į Neprikl. Lietuvą. Iki 1939 m. rudens lenkų persekiotas ir nukentėjęs.

B. Ginevičius-Ginaitis iš Kamorūnų kaimo Kamorūnų šaulių partizanų būryje buvęs 1919 - 1923 metais. Kovėsi ten pat, kur ir J. Miklušis.

Turėjo 8 ha smėlyno. Pridėti J. Miklušio 1940 04 10, aukščiau minėtų A. Matukevičiaus 1940 04 06 ir E. Keršio 1940 03 25 pažymėjimai.

A. Budėnas iš Kamorūnų kaimo į XXIII rinktinės vadą kreipėsi 1940 02 23. Rinktinė 1940 m. balandžio 10 d. išdavė pažymėjimą žemės gavimo reikalu, kad Budėnas 1919 - 1923 m. buvo Kamorūnų būrio šaulys partizanas, lenkų okupuotoje Lietuvoje aktyviai veikė Lietuvos naudai. Kamorūnų partizanai nurodymus gaudavo tiesiogiai iš Valkininkų apsaugos rajono, vėliau Onušio rajono vado Felikso Šemetos. Pasak J. Miklušio 1940 04 10 paliudijimo, A. Budėnas sąžiningai vykdė jam pavestas pareigas, 1919 m. lapkričio mėn. dalyvavo mūšiuose su lenkais Varėnos-Valkininkų bare, 1920 m. – Šarkiškių ir Pūčkornių apylinkėse. Slaptai parnešdavo ginklų ir kitų reikmenų iš VI partizanų grupės štabo. Pridėti A. Matukevičiaus 1940 04 06 ir E. Keršio 1940 03 26 liudijimai. Apie visų trijų Kamorūnų partizanų veiklą galėjo paliudyti mokytojas Vilniuje Teofilis Sukackas. Buvusiems partizanams tarpininkavo 1940 m. Kamorūnų š. būrio vadas Jonas Siaurukas. XXIII rinktinei tarpininkavo LŠS štabe, nors LŠS štabo viršininkas dėl A. Budėno 1940 03 06 buvo atsakęs, kad Sąjungos štabe jo tarnybos dokumentų nėra.

Liudvinave (Marijampolės raj.) gyvenęs Jonas Miliauskas, Adomo, kilęs iš Moliadugnio kaimo, į XIX rinktinės vadą kreipėsi 1940 m. gegužės 5 d. Jis prašė pažymėjimo apie dalyvavimą kovose su lenkais, nes norėjo gauti žemės pagal žemės reformos įstatymą. Pasak J. Miliausko, jis 1919 m. įstojęs į Perlojos partizanų būrį ir iki 1924 m. dalyvavęs kovose su lenkais. Kaip liudytojus pasiūlęs apklausti J. Dvarecką, A. Česnulevičių ir A. Miliauską. Pridėjęs lapelį, Merkinės būrio valdybos 1923 02 13 liudijimą, kad „pilietis Dionizas Kielė ir Jonas Miliauskas tikrai yra siunčiami su būrio žiniomis į Perloją“. Jo paties partizano pažymėjimas dingęs.

Varėnos I nuovados vyresn. policininkas Juozas Bilius 1940 05 17 klausinėjo Moliadugnyje gyvenusį Aleksandrą Miliauską. Šis paliudijo, kad 1920 m. su Jonu Miliausku abu buvo prisirašę prie Perlojos partizanų būrio. Vykstant kautynėms su lenkais, Aleksandras su kitais paskirtas eiti sargybą apie Varėną I ir Babriškes, o Jonas – apie Mardasavą ir Puvočius. Kur Jonui Miliauskui teko susidurti su lenkais, nežino, nes buvo išskirti.

Merkinės nuovados policininkas, i.e. pareigas Ryliškių punkte, Jonas Gasiūnas 1940 05 20 apklausė Joną Dvarecką, Jono, gyvenusį Jaujakaimio (Jaujakiemio) kaime. Šis prisiminė, jog 1920 ir 1921 m. Puvočių (tiksliau, Merkinės. – V. Č.) būryje buvo kažkoks partizanas Miliauskas, bet neprisiminė jo vardo, neprisiminė, ar anas dalyvavo mūsųose, nes būrio sąrašai ir kiti dokumentai 1923 m. sudegė.

44 Norulių b. vadas Vytautas Narkevičius 1940 05 22 kvotė Antaną Česnulevičių, Pilypo. Pasak jo, J. Miliauskas 1920 m. tikrai dalyvavo kovose su lenkais, šiems puolus Perlojos ir Dobrovolės kaimus. A. Česnulevičius persikėlęs į Valkininkų, Giedraičių ir Širvintų apylinkes, o J. Miliauskas likęs Druckūnuose prie Perlojos būrio štabo ir jų ryšiai nutrūko.

9. ŠAULIŠKO GYVENIMO ĮVAIRENYBĖS

IV šaulių lauko štabas 1920 m. gegužės mėnesį priėmė nutarimą, kurį pasirašė štabo viršininkas V. Razumovičius, sekretorius J. Miškinis ir štabo nariai Korčinskis, kun. J. Bakšys ir J. Bloznelis: „... Griežtai nutarėm pareikalauti iš L.Š. Sąjungos uždaryti visas girtybės įstaigas. Per girtybės įstaigas eina baisiausioji pafrontės ir neutralios zonos kaimiečių, valdininkų ir kariuomenės demoralizacija”. Norėdami laisvai užsiimti „šmugeliu”, pafrontės gyventojai degtine tvirkindavo kariuomenę ir valdininkus. Milicija ir viršaitis su seniūnais kai kada savo pareigas atliekdavo smuklėje. „Per išsiplatinimą girtuoklystės pasinaudoja valstybei kenksmingi žmonės ir praveda į Merkinės valsčiaus tarybą taip rinkimus, kad įėjo į tarybą mūsų valdžiai priešingi žmonės. Pakol Merkinėje bus girtuoklystė ir papirkimai, kaip ligi šiolėjo, – IV Š. L. Štabas nieku būdu negalės išvystyti savo organizacinio darbo...” (cituota pagal J. Matuso knygą „Šaulių sąjungos istorija”).

Buvęs Perlojos būrio šaulys moliadugniškis Aleksandras Miliauskas pasakojęs tokį dalyką. Kažkada neutralios juostos laikais perlojiškiai partizanai netoli Salovartės kaimo žemių ribos sulaikė iš Moliadugnio per Merkį perėjusius du lenkų kareivius. Ko jie ten valkiojosi, kas juos žino, gal į žvalgybą buvo pasiųsti, be abejo, valtimi perirti. Perlojiškiai lenkams nieko blogo nedarė, tik išrengė ir nuavė, paliko tik su apatiniais marškiniais (net apatinės kelnes liepė nusimauti!). O buvo žiemos pradžia – pirmojo sniegelio paberta, nors ir nešalta. Šauliai pusnuogiams lenkeliams liepė bėgti, pavymui dar pykstelėję pro šalį. Lapatavo lenkai, brido per Merkį, kol į Moliadugnį atbėgo. Savo būstinės čia jie dar neturėjo, buvo užėmę Adomo Miliausko namo vieną galą. Gana gražius „kašarus” – pasienio apsaugos korpuso kordono pastatą okupantai Moliadugnyje pasistatė 1924 metais.

Tarp partizanų ir šaulių pasitaikydavo įvairių drausmės pažeidimų. Ne vienas prasikaltėlis už tai buvo nubaustas. Būdavo nesutarimų ir net konfliktų tarp eilinių šaulių arba tarp šaulių ir būrių vadovų ir pan.

Romualdas Dvareckas skundėsi IV grupės partizanų vadui, kad 1922 m. vasario 15 d. apie 17 val. važiuojant iš Merkinės, prie Bingelių kaimo jį sustabdė su panele važiuojęs Perlojos rajono vadas (pavardė skunde nenurodyta). Jis apkaltino Dvarecką, kad šis paėmęs jo panelės pirštines ir ėmė mušti, šautuvu dukart drožęs per galvą, sukruvino. Prikaištavo, kad šauliai nevykusiai kovoja su kontrabanda. Atėmė LŠS išduotą šaulio liudijimą ir numetė žemėn. Išgirdę riksmą, atbėgo Bingelių kaime buvę du kareiviai ir Dvarecką apgynė. Viską matė šauliai Petras Bingelis ir Jonas Galčius. R. Dvareckas apklaustas 1922 m. vasario 20 d. (LCVA 561-5-445).

Merkinės b. vadas Vladas Barysas 1922 m. balandžio 10 d. pranešė Alytaus š. skyriui, kad šaulys Jonas Galčius pastebėtas užsiimęs „šmugeliavimu“. Kontrolierius Puvačiauskas daręs kratą pas Galčių ir radęs 86 butelius degtinės, kuri persiūsta Alytaus š. skyriui. J. Galčius pašalintas iš šaulių. Apie tai Alytaus skyriui (kapitonui Džiuvei) 1922 04 22 pranešė LŠS Centro Valdyba. Už „šmugeliavimą“ per demarkacijos liniją iš šaulių nuo 1921 05 01 pašalintas Jonas Gudaitis (kap. Džiuvės 1921 05 04 raštas LŠS Centro Valdybai, LCVA 561-2-155).

Žiūrų būrio šaulių grupė 1922 m. birželio 3 d. atsiskyrė nuo būrio, vykusio į frontą; grupė Merkinės būrio šaulių pabėgo iš ekspedicijos 1922 m. liepos 24 d. Perlojoje įvyko konfliktas tarp Perlojos rajono š. vado Prano Jokubaičio ir šaulių brolių Barnasiaus ir Ipolito Gelusevičių. Mat pagal IV grupės štabo 1922 07 14 telefonogramą Perlojos rajono vadui šis turėjo skubiai paruošti 15 šaulių su šautuvais, kiekvienam duoti po 40 šovinių ir išsiųsti į Puvočius poručiko Neliubausko žinion. Iš Puvočių partizanai turėjo vykti į Kašėtas prie Grūdų, kur buvo laukiama atvykstant lenkų. Rajono vadas paprašė Barnasių Gelusevičių nueiti pas būrio valdybos pirmininką, kuris padėtų surinkti 15 ginkluotų šaulių. Atėjęs Ipolitas Gelusevičius ėmė užgaulioti Jokubaitį ir išstūmė jį pro duris. Pasak LCVA 561-5-455 esančių dokumentų, I. Gelusevičius kurstęs šaulius neiti į žygį, o tai dezorganizavo partizanų drausmę ir tvarką. IV grupės vadas prašęs LŠS Konspiracinio skyriaus viršininko iškeldinti I. Gelusevičių iš pafrontės zonos arba IV gr. vadas neprisiims jokios atsakomybės už pasekmes, kurios gali būti dėl Česnulevičiaus (kurio?) agitacijos ir Gelusevičiaus veiksmų. IV gr. vado padė-

jėjas Lukšys 1922 m. gruodžio 31 d. Alytaus komendantui į daboklę 3 paroms pasiuntė Perlojos šaulį Joną Česnulevičių už savavališką šaudymą. Prasikaltėlis bausmę atliko.

Į IV grupės štabą pas ūkio vedėją Montvilą 1922 m. rugpjūčio 25 d. atvykęs Liškiavos šaulys Juozas Galvelė, kilęs iš Pelesos, papasakojo, kad rugpjūčio 24 d. Liškiavoje, jam prieinant prie savo buto, kur buvo šaulių telefonas, atėjo du girti vyrukai – broliai Jonas ir Vladas Baliukai iš Genių kaimo. Vladas vilkėjo kareiviškais, Jonas civiliais drabužiais. Vyrukai ieškojo panelių. Galvelei paaiškinus, kad jų čia nėra, tie puolė jį mušti, suplėšė drabužius. J. Galvelei pastvėrus šautuvą ir iššovus, chuliganai vis tiek nenusiramino. Galvelę apgynė subėgę kaimynai.

Šauliai chuliganus pričiupo. Ir štai vieno iš tų chuliganų pasižadėjimas (sudėti skyrybos ženklai, LCVA 561-5-438):

„Aš, žemiau pasirašęs pil. Jonas Baliukas, pasižadu nedaryti jokių triukšmų, muštynių ir atsitikus kokiam nors triukšmui ar muštynėms ant telefono stočių ir tarnysčių ir kit., imsiu ant savęs atsakomybę ir iš gyvenamos vietos pasižadu niekur nepasišalinti. Kame tvirtinu savarankiškų parašu, priešingai gi duodu teisę save sušaudyti. Kame ir pasirašau. Jonas Baliukas.” Tiesa, pasižadėjimą surašęs kas kitas, Baliukas jį tik pasirašęs.

IV grupės instruktorius Aleksas Mazolis 1922 m. rudenį buvo suimtas kaip paslapčių išdavikas ir pasiųstas Alytaus kalėjiman; Mazolis dar ir valdiškus pinigus išėikvojęs. 1922 m. gruodžio mėnesį areštuoti IV grupės partizanai – kapitonas Aleksandras Dobrovolskis ir 19 jo vienminčių, kaltintų štabo grupės paslapčių išdavimu. Iki galutinio bylos išsprendimo nutarta juos uždaryti į koncentracijos stovyklą. Kartu su A. Dobrovolskiu suimti: Nikonas Kononas, Jokūbas Milinkevičius, Gavrila Golubevas, Jonas Kazunas, Nikiforas Jozepčikas, Maksimas Šestavickas, Antanas Dobrovolskis, Vladas Ilkevičius, Vladas Gurskas, Jonas Vasiljevas, Jepifanas Juškevičius, Georgas Sokolčikas, Aleksandras Dzementavičius, Kiprijonas Koka, Nikolajus Rusilka, Jonas (ar Juozas?) Rusilka, Antonas Kozlovas, Sergejus Gorkas, Markas Vorobejus (kai kurių asmenų vardai, atrodo, sulietuvinti). Pasirodo, šie partizanai atsisakė tarnauti IV šaulių grupėje (LCVA 561-5-445). Dėl kažko 1922 m. gruodžio pradžioje buvęs areštuotas partizanas iš Kapiniškių kaimo Stanis-

lovas Bakanauskas. Už savavališką pasišalinimą iš IV grupės partizanas Alfonsas Šestavickas daboklėje Alytuje išlaikytas 2 savaites, o Jonas Karlonas už pabėgimą iš sargybos patrauktas teismo atsakomybėn. Alytaus kalėjime Karlonas sėdėjo nuo 1923 m. sausio 8 d. iki balandžio pradžios. Lietuvos Rytų partizanų štabas balandžio 3 d. nurodė paleistą J. Karloną laikyti griežtoje priežiūroje. Abu, Šestavickas ir Karlonas, buvo perėję į lenkų pusę.

Alytaus apskrities komendantas 1927 m. vasario 4 d. pranešė XIX rinktinės vadui:

„Pranešu Tamstai, kad 300 būrio šaulys Smolenskas Julius iš Salovartės kaimo Varėnos valsč. Alytaus apskr. sulig esamos pavestoj man komendantūroje bylos jis šnipinėjo lenkų naudai, todėl prašau Tamstos griebtis priemonių, kad pastarąjį išmesti iš šaulių tarpo, kaip negeistiną elementą”.

300 Perlojos būrio valdyba (pirmininkas – Adomas Baublys, sekretorius – Zigmas Jonytis, b. vadas – Bernardas Gelusevičius) 1927 03 07 posėdyje nutarė išbraukti iš būrio Praną Lukšį ir Julijų Smolenską „kaipo nepildančius šaulių pareigų ir kaipo sutirti kenksmingi asmenys šaulių sąjungai ir neteisingi” (LCVA 561-19-46). Tačiau Alytaus apskrities komendantas Vimeris 1927 11 02 kažkodėl dar kreipėsi į XIX rinktinės vadą (nuorašas – LŠS viršininkui) su prašymu neatidėliojant išmesti iš šaulių tarpo, atėmus ginklą ir turimus liudijimus, Perlojos būrio šaulį Praną Lukšį, nes tas yra didelis girtuoklis ir triukšmadarys, kuo žemina šaulių autoritetą. Jeigu tokių atsirastų daugiau, su jais pasielgti taip pat (LCVA 51-2-507). Matyt, rinktinė P. Lukšio iš šaulių dar nebuvo išbraukusi.

Buvęs Onušio rajono Leipūnų (Lieponių) šaulių būrio vadas, vėliau pasienio I rajono policininkas Matas Geina 1922 m. sausio ar vasario mėnesiais neutralioje juostoje su savo šauliais sulaukė 12-kos pūdų sacharino ir 50-ties svarų medikamentų kontrabandą iš Lietuvos į Lenkiją (sulaikyti kontrabandą M. Geinai padėjo Lieponių kaimo gyventojai Matas Matonis, Juozas Gliėbus ir Stasys Vencius). „Grobis” pristatytas Onušio rajono š. vadui F. Šemetai persiųsti LŠS Centro Valdybai į Kauną. Apie tai galėjo paliudyti Nemunaityje gyvenęs Motiejus Ališauskas, anuo metu buvęs Onuškyje ir stebėjęs kontrabandos perdavi-

mą Šemetai. Šauliams pažadėtas trečdalis kontrabandos vertės dydžio piniginis atlyginimas. Tačiau jo šauliai iki 1927 03 29 – iki pareiškimo rašymo datos – nebuvo gavę. Pagaliau LŠS viršininkas 1928 m. kovo 13 d. (LCVA 561-19-55) pranešė XIX rinktinės vadui, kad pinigus už kontrabandos sulaikymą – 290 litų – paėmęs V Trakų rinktinės valdybos narys Rūškys, dabar gyvenantis Brazilijoje... Papūsk!

Nepripažinto Žeimių š. būrio vadas Jonas Kyzis ir sekretorius J. Kraučiuksas 1928 m. žiemą skundėsi XIX rinktinės vadui, kad pasienio policininkai nesaugo demarkacinės linijos, o tik patrulinuoja; iš lenkų pusės pereidinėja kas nori; šauliai bando eiti sargybą, bet jiems trukdoma. Pvz., vasario 21 d. Alytaus apskr. pasienio policijos I rajono Žeimių sargybos viršininkas Jonas Janušauskas su policininku Pranu Miškiniumi sumušė sargybą ėjusį šaulį Petrą Mankauską ir visą šaulių sargybą nuvarė į pasienio sargybos būstinę, kur pralaikė 3 valandas (LCVA 561-19-50).

Pasak LCVA 561-19-46, Alytaus apskr. karo komendantas ir XIX rinktinės vadas gavę žinių, kad Varėnos I būrio šaulys Vincas Kumpa „yra triukšmadarys ir tankiai mėgsta išgerti ir tuo žemina šaulių vardą“. Apskrities komendantas 1928 06 11 rašte rinktinės vadui siūlė V. Kumpą pašalinti iš šaulių. Rinktinės vadas A. Petruškevičius liepė dėl Kumpo atlikti slapta kvotą. Keturi šauliai – Juozas Keršys, Bolius Poškus, Domas Sčesnulevičius ir Domas Jasilionis – patvirtino, kad V. Kumpa būryje nėra niekuo prasižengęs, buvo ištikimas. Būrio valdybos pirmininkas A. Ryliškis ir būrio vadas J. Lapiniauskas liepos 1 d. taip pat pranešė, kad būrio valdybai nėra nieko žinoma apie šaulio nusižengimus ar kriminalinius nusikaltimus. Ir tik 1928 09 17 būrio vadas su sekretoriumi J. Urbaičiu pranešė XIX rinktinei: „Gražinant susirašinėjamą pranešame, kad šaulys Kumpa Vincas dabartiniu laiku tarnauja kariuomenėje, dėl to dabartinis jo elgesys nėra būriui žinomas. Bet kadangi jo šeimyna yra įtariama priešvalstybiniame veikime ir jo brolis yra už tai areštuotas, tai valdybos nuomone reikalinga jį išbraukti iš šaulių eilės“. Atrodo, V. Kumpa buvo išbrauktas iš šaulių, nors paskui vėl juo tapo ir net vadovavo būriui.

Anot Alytaus apskrities ir miesto komendanto 1928 10 08 rašto Perlojos būriui, šaulys Petras Baublys užsiėmė asmenų slaptu vedžiojimu

per demarkliniją lenkų pusėn, už ką spalio 3 d. buvo nubaustas. Perlojos būrio vadas P. Lukšys ir valdybos pirmininkas M. Rapkauskas valdybos vardu 1928 12 01 atsakė, kad „jis arba jo tėvas, tikrai nežinom, vieną moteriškę pasipelnymo tikslu pervedė per administracinę liniją į lenkų pusę. Išskyrus minėtą atsitikimą, aukščiaus minėtas asmuo yra neblogas šaulys” (LCVA 561-19-55).

Perlojoje pas Teofilį Gudaitį 1929 m. vasario 12-osios naktį įvyko muštynės. Jose dalyvavo 4 ne šauliai ir 7 šauliai: Martynas Balionis, Bronius Ankštutis, Petras Baublys, Petras Lukšys, Zigmas Baublys, Jonas Baublys, Romo ir Jonas Milinavičius. Visus šaulius rinktinės vadas nubaudė stovėjimu „po šautuvu” (iš pradžių norėta nubausti po 5 paras paprasto arešto). Bausmę reikėjo atlikti iki birželio 10 d. ir apie tai pranešti rinktinės vadui (LCVA 561-19-73).

XIX rinktinės vadas A. Petruškevičius viešame susirinkime pareiškė papeikimą Merkinės būrio šauliui Vincui Feiferiui už tai, kad šis 1929 m. vasario 19 d. per jaunimo šokius Subartonių kaime įsikišo kaip uniformuotas šaulys ir į piliečius atstatė užtaisytą šautuvą. Tačiau šaulys buvo apstumdytas, o šautuvas iš jo atimtas. Be to, šautuvas buvo neregistruotas (LCVA 561-19-73).

Merkinės būrio šaulys iš Samūniškių kaimo Kazys Barysas, turėjęs savo vardu leidimą revolveriui, 1929 m. gruodžio mėnesį ginklą perdavė broliui Juozui. Po kvotos rinktinės vadas K. Barysui pareiškė papeikimą (pafrontės bataliono vadas siūlė pašalinti iš šaulių). K. Barysas teisinosi, kad pas brolį, šaulį kandidatą, jo revolveris atsidūręs per nesusipratimą: broliams apsimainius švarkais, Kazys iš savojo nepasiėmė revolverio, kurį paskui policininkai atėmė iš Juozo (LCVA 561-19-93).

Už grasinimą šautuvais ir muštynes iš šaulių pašalinti Purplių kaimo vyrai, Puvočių būrio šauliai Viktoras Bingelis, Jonas Bingelis ir Pranas Bingelis, Mato. Purpliuose pas Ipolitą Bingelį 1929 m. gruodžio 26 d. buvo vakarėlis, užsitęsęs net iki 1 val. nakties – iki draudžiamo laiko. Šautuvus turėję minėti šauliai įsivėlė į kilusį ginčą. Tais šauliais pasienio Alytaus baro III rajono viršininkui gruodžio pabaigoje skundėsi 7 Purplių gyventojai.

Grupė varėnių, tarp jų du šauliai, 1930 m. balandžio 1 d. Merkiu plukdė mišką. Apie 20 val. grįždami nuo upės sielininkai sustojo prie

krautuvės. Įvyko konfliktas su pasienio policininkais Jonu Kašėta ir Jonu Česnulevičiumi (abu iš Maskaukos II sargybos). Kašėta davė per ausį Juozui Savickui, Česnulevičius buvo užsimojęs šautuvo buože prieš šaulį V. Kumpą. Tai vyko už kelių dešimčių metrų nuo pasienio policijos V rajono viršininko būstinės. Alytaus apskr. pasienio policijos baro viršininkas J. Česnulevičių nubaudė dviem, o J. Kašėtą – trimis paromis arešto (LCVA 561-19-66).

1930 m. birželio 9-osios vakarą per vestuves pas Antaną Lapinską Varėnoje I įvyko peštynės tarp svečių – policininkų ir šaulių. Pasak Varėnos I š. būrio valdybos pirmininko A. Rylišchio, A. Lapinskas išbrauktas iš šaulių tarpo, nes „kaip neaiškus elementas stengėsi šaulius provokuoti ir anksčiau“. Šauliai sumušė policininką Sasnauską. Alytaus apskr. komendantas Vimeris 1930 06 14 nutarimu šaulius Vinčą Junčą, Simą Kaziulionį, Joną Palevičių, Aleksandrą Lapurką ir Vinčą Jankauską (visi šauliai iš Naujaulyčio kaimo), laikytus Alytaus apskr. I nuovados policijos daboklėje, nubaudė 2 mėn. kalėjimo ir įspėjo, kad panašiam dalykui pasikartojus, jie bus ištremti iš apskrities. Tačiau po papildomos kvotos komendantas įsitikino, kad kalti buvo ir policininkai. Jis 1930 07 01 nutarimu bausmę šauliams sumažino iki 3 savaičių, skaitant ją nuo birželio 12 d., t.y. bausmė baigėsi liepos 2 d. (LCVA 561-19-93).

Apie rengiamus šaulių susirinkimus, bent jau pafrontėje, reikėdavo pranešti vietos policijai. Dėl to nemalonumų 1930 m. rudenį turėjo Perlojos būrio vadas Rokas Ikasala, pats buvęs policininkas. Jį tardė pasienio policijos IV rajono viršininkas dėl spalio 25 d. sušaukto neva slapto visuotinio būrio susirinkimo. Apie susirinkimą R. Ikasala buvo sakęs Nedzingės policijos punkto vedėjui ir, nuvaręs areštuotus asmenis į Merkinę, paprašė IV nuovados viršininko jį anksčiau atleisti į susirinkimą, o kad apie susirinkimą dar reikia pranešti vietos pasienio policijos viršininkui, nežinojęs. Būrio valdyba per XIX rinktinės vadą kreipėsi į apskrities karo komendantą nebausti jų už nežinojimą, juolab, kad R. Ikasala laikinai eiti būrio vado pareigas buvo paskirtas vos prieš porą savaičių (LCVA 561-19-89).

Varėnos I būrio šauliai Stasys Puodys ir Jonas Verseckas 1930 m. gruodžio 7 d. Aleksandravos kaime sulaikė demarkacijos liniją iš lenkų

pusės nelegaliai perėjusias dvi moteris ir pristatė pasienio policijai. Alytaus apskrities komendantas už tai šauliams pareiškė padėką.

Perlojos b. šaulys Jonas Vaitkevičius 1930 m. buvo nubaustas – ištremtas į Telšius už kontrabandą ir slaptą vaikščiojimą per demarkacijos liniją. Vaitkevičius gruodžio 30 d. prašė rinktinės vado bausmę panaikinti – paleisti jį iš tremties. Rinktinės vado 1931 01 17 rezoliucija: „Bylon, kadangi nepranešė savo antrašo atsakymui” (LCVA 561-19-116).

XIX rinktinė 1931 m. liepos 13 d. gavo per ją siųstą Liškiavos būrio šaulio Jurgio Marcinonio iš Žemių kaimo prašymą Alytaus apskrities viršininkui. Šaulys prašė jam ir tėvukui Jonui Marcinoniui leisti žuvažti Nemune dieną ir naktį pasienio policijos I rajone, Miko Gembicko sklype. Jurgis Marcinonis tarnavęs kariuomenėje savanoriu ir šaulys nuo 1919 m. Rinktinė prašymą persiuntė apskrities viršininkui su priedu: „jeigu galima, patenkinti”. Deja, nežinoma, ar prašymą apskrities viršininkas patenkino, ar ne.

Merkinės būrio valdybos pirmininkas J. Paulaitis, sekretorius R. Lekavičius ir išdininkas J. Galkauskas 1931 m. rugsėjo 6 d. parašė raportą rinktinei dėl Kurmiškės kaimo gyventojo Juozo Muzikevičiaus. Jis nebuvo šaulys, o dėvėjo šaulio uniformą ir naudojo visomis šaulio teisėmis, nors buvo lenkuojantis ir jo broliai tarnavo lenkų kariuomenėje; su juo draugavo Merkinės būrio vadas Povilas Čaplikas. Būrio vadas rugsėjo 25 d. raštu rinktinės vadui pasiaiškino, kad su J. Muzikevičiumi nedraugavęs, o tik „sudariau su juo santykius todėl, kad man ir kitiems šauliams būtų patogiau sekti, tam ir leidau jam nešioti uniformą”. Na ir diplomacija! (LCVA 561-19-116). XIX rinktinės štabui 1932 metais skundėsi ir pats J. Muzikevičius (rinktinėje skundas gautas birželio 14 d.). Atseit, į šaulius, į Merkinės būrį, jis priimtas 1931 02 02, stojamąjį mokesť užsimokėjęs. Tačiau kartą būrio vadas Povilas Čaplikas liepė pastatyti jam litrą degtinės: tokiu atveju leis dalyvauti šaudyme, o jei ne – tai Muzikevičius bus išbrauktas iš būrio. Užfundijo. Kitą kartą paprašius šautuvo, teko pastatyti pusbonkį degtinės; šautuvą leido palaikyti dvi savaites. O kai jau nebefundijo, tai būrio vadas išmetė Muzikevičių iš šaulių. Merkinės būrio valdybai skirta 1932 07 09 rezoliucija skunde tokia: „Išaiškinti ir priimti šauliu, o jei žinios pasitvirtintų apie š. P. Čap-

liką, tai pranešti man su visu susirašinėjimu” (rezoliucijos autoriaus parašas neįskaitomas, titulo nėra, LCVA 561-17-24). Merkinės būrio 1932 10 30 raporte rinktinės vadui teigiama, jog faktai apie J. Muzikevičių teisingi. Nors valdybos jis ir priimtas į šaulius kandidatus, tačiau nepatikimas; jo brolis kažkur tarnauvo lenkams, pats Muzikevičius su lenkėjęs, „namuose gauna laikraštį „*Chata rodzinna*”. Raštas gražintas būrio valdybai su nurodymu Povilui Čaplikui, nors būrio vadas tuomet buvo jau S. Kavaliauskas, per susirinkimą Muzikevičiui paskelbti viešą papeikimą, o jei nepasitaisys, išbraukti iš šaulių tarpo (LCVA 561-19-657). Ir tik 1933 09 14 J. Muzikevičius galutinai išbrauktas iš būrio, nes... pamirė.

Į nemalonią istoriją pateko Liškiavos būrio šaulys, Liškiavos miestelio gyventojas Jonas Večkys, Adolfo. LCVA 561-19-46 yra Alytaus apskr. II nuovados policijos viršininko padėjėjo Alekso Čibiro 1927 10 02 ir 2-jų liudininkų merginų parodymai, kad J. Večkys, 22 metų, būdamas girtas, užgaulinėjo (spardė) žmones. Alytaus apskr. policijos viršininkas ir apskrities viršininkas pasiūlė XIX rinktinės vadui J. Večkį pašalinti iš šaulių. Būrys jį iš savo tarpo pašalino 1927 m. lapkričio 14 d., o rinktinė išbraukė lapkričio 15 d. Lapkričio 14 d. būrys iš šaulių pašalino dar du Liškiavos gyventojus: Vladą Balčių, kuris, išrinktas būrio vadu, nėjo savo pareigų ir nelankė susirinkimų, ir Petrą Slautą – už girtavimą ir netinkamą elgesį. Tačiau J. Večkys po kurio laiko vėl priimtas į šaulius (XIX rinktinės valdybos 1931 07 10 protokololas).

Apie 5 mėnesius tęsėsi Merkinės nuovados viršininko Jono Vajėgos 1936 metais užvesta byla dėl kito Jono Večkio, neva agitavusio neiti balsuoti per rinkimus į Seimą. Atseit, J. Večkys Žeimiuose kalbėjęs, kad Seimas jau „išrinktas”, t.y. paskirtas, ir nėra ko balsuoti; anksčiau Večkys atkalbinėjęs jaunimą nestoti į „Jaunąją Lietuvą”... Tačiau J. Večkys buvo šaulys nuo 1921 metų, Liškiavos būrio valdyboje yra buvęs iždininku ir ginklininku. Tiesa, su kai kuriais šauliais nesugyveno. Kvotos metu Merkinės policininkui V. Kazočiūnui 1936 06 10 Večkys kaltinimus neigė. Pralaidęs naktį Merkinės valsčiaus areštinėje, paleistas. Apklausta kelios dešimtys liudininkų. Liškiavos b. vadas Antanas Čyžius buvo prieš Večkį, o Liškiavos seniūnas Petras Marcinonis – už. Merkinės nuovados viršininkas J. Vajėga 1936 09 21 Aly-

taus apskr. komendantui rašė: „Večkys yra senas šaulys ir buvusios būrio vadovybės parodymais jis visą laiką buvo geru šauliu. Manau, kad Večkį reikėtų įspėti ir trumpam laikui pašalinti iš šaulių tarpo”. Rinktinė 1936 10 28 raštu pranešė Liškiavos būrio vadui, „kad šaulys Jonas Večkys paliktas nebaustu, iš Šaulių Sąjungos neišbraukiamas ir šaulio nario liudijimas jam grąžintas”. Visa J. Večkio byla – 46 lapai (LCVA 561-19-230).

Dėl neteisingo išbraukimo iš šaulių XIX rinktinės vadui 1934 m. kovo 6 d. skundėsi Juozas Kvietkauskas iš Gojaus kaimo. Mat Daugų būrio valdyba neatsižvelgusi, kad nuo 1932 05 01 iki 1933 09 20 jis tarnavęs kariuomenėje. Būrio valdyba be pagrindo reikalavusi iš jo už tą laiką nario ir kitų mokesčių, siuntusi į kaimą pranešimus atvykti į susirinkimus, nors šaulio nario liudijimas buvo paliktas būrio valdyboje. Į 4 Daugų būrį jis įstojęs 1930 metais. Šaulys prašė, kad rinktinė priverstų būrio valdybą atitaisyti savo klaidą, nes J. Kvietkauskas, Ciprijono 1933 11 26 išbrauktas kaip pasyvus šaulys. 1934 02 22 pranešime jam liepta skubiai pristatyti į Daugų būrį turimą šaunamąjį ginklą, šaulio ženklą ir kitus valdiškus daiktus, uždrausta dėvėti šaulio uniformą. Deja, J. Kvietkausko skundimasis jam nepadėjo: XIX rinktinės štabas 1934 06 13 parašė Daugų būrio valdybai, kad rinktinės valdybos birželio 12 d. nutarimu J. Kvietkausko skundas „paliktas be pasėkų” (LCVA 561-19-177).

Pasitaikydavo ir kuriozų. Štai LŠS raštvedys-buhalteris 1934 04 13 iš Kauno rašė XIX rinktinės vadui į Alytų (LCVA 561-12-1789): „Organizacijos ir ūkio skyriaus viršininkui pavedus Tamstos būrių lankymo išmokėjimo lapą už š.m. kovo mėnesį grąžinu, nes į Varėną ir Alovę galima važinėti traukiniu”. Grąžinta su visais priedais – 6 lapais. Mat rinktinės vadas iš Alytaus važinėjęs autobusais, o jų bilietai buvo brangesni už geležinkelio bilietus. XIX rinktinės vadas kapitonas Navikevičius balandžio 17 d. LŠS raštvedžiui-buhalteriu atsakė:

„Grąžindamas susirašinėjimą pranešu, kad Varėnon ir Alovėn [traukiniu] galima bus važiuoti tik grąžinus Lietuvai Vilnių.

Dabartiniu laiku, nors ant žemėlapių geležinkelis ir pažymėtas, bet traukiniai nekursuoja, nes Alytuje per Nemuną nėra geležinkelio tilto, kuris išardytas yra 1927 mt.” Betgi ne ką geriau už kaunietį buhalterį

apie geležinkelį nutuokė ir rinktinės vadas: jis nežinojo, kad geležinkelio tiltą per Merkį aukščiau Varėnos I Perlojos šauliai partizanai susprogdino dar 1922 metais.

Važinėti dviračiais be atitinkamo leidimo negalėjo net šauliai. Tačiau ir jie ne visada tokius leidimus gaudavo. XIX rinktinės vadas 1934 06 07 pranešė Liškiavos būrio valdybos pirmininkui, kad šaulio Kosto Aurylos, gyvenusio Panaros kaime, prašymas išduoti leidimą važinėti dviračiu paliktas be pasekmių. Mat gegužės 24 d. K. Aurylą, važiuosį dviračiu per Panaros kaimą, sulaikė policijos vachmistras ir surašė protokolą. Būrio valdyba prašiusi rinktinės duoti Aurylai, kaip vienam sąžiningiausių Liškiavos būrio šaulių, papigintą leidimą važinėti dviračiu. K. Auryla tarnavęs Lietuvos kariuomenėje ir pusšesčių metų pasienio policijoje. Būrio valdybos išduotas pažymėjimas tikro leidimo neatstojo.

Pil. R. Svirskas skundęs LŠS-gai, kad Perlojos šaulys Jokūbas Vaisieta nedalyvavęs mūšiuose su priešais ir nebuves sužeistas. Apie XIX rinktinės raštvedžio ats. jaun. leit. Krasnicko atliktą kvotą dėl skundo rinktinės viršininkas Navikevičius 1934 11 22 raportavęs LŠS viršininkui. Rokas Iksala ir Petras Vážys paliudijo, kad J. Vaisieta tikrai buvo sužeistas ir jie tai matę savo akimis. Juozas Jonytis ir Julius Volungevičius pareiškė, kad girdėję apie Vaisietos sužeidimą. Iš žmonių sužinota, kad R. Svirskas „yra mažos vertės žmogus“, intrigantas, mėgstas kitus nekaltai skusti. Savo parodyme Svirskas sakė, kad nėra teismo baustas, nors iš tikrųjų baustas net kelis kartus. J. Vaisietos kovinę praeitį patvirtino 2-os pėstininkų divizijos štabo 1923 01 11 išduotas liudijimas (LCVA 561-19-177).

Buvęs Perlojos būrio vadas Julius Baublys ieškojo teisybės 1934 m. spalio 8 d. prašyme XIX rinktinės vadui. Mat 1932 m. spalio mėnesį jis įtartas kontrabanda ir, negalėdamas išsiteisinti, teismo nubaustas, nors tą vakarą, kai buvo sulaikyta kontrabanda, jis mokęs šaulius karo pratimų. Paaiškėjo tikrieji kaltininkai – Vacloas Lukšys ir Jonas Baublys, abu iš Perlojos. Tą galėjo paliudyti pasienio sargybos viršininkas Aleksas Barauskas ir pasienio policininkas Zigmas Varakauskas bei šauliai, kuriuos Julius Baublys tą vakarą mokė, – Zigmas Baublys ir Petras Ciūnys. Kokios buvo Juliaus Baublio prašymo pasekmės, nežinoma (LCVA 561-19-177).

L. Š. S.
XIX RINKTINĖS
ŠTABAS

1934 m. lapas mėn. 22 d.
2434 Nr.
ALYTUS

L.Š.S. Viršininkui

Raportas.

Pristatau Tamstos parėdymui pravestą XIX rinktinės raštvedžio ats.jaun.leit.Krasnicko kvotą dėl paduoto pil.R. Svirsko skundo ant Perlojos šaulių būrio šaulio Jokūbo Vaisėto, kuriame nurodo, kad šaul. J.Vaisėta neda-lyvavo mūčiuose ir nėra sužeistas.

Kvotoje gi yra parodymai Ikasalos Roko ir Važgio Petro, kurie nurodo, kad tikrai J.Vaisėta buvo sužeistas ir jie sa-vo akimis yra matę. Juozas Jonytis ir Volungevičius Julius parodo, kad girdėję apie J.Vaisėto sužeidimą.

Pasiteiravus, man asmeniniai vietos gyventojai ir šau- liai praneša, kad pil. R.Svirskas yra mažos vertės žmogus, kad apylinkėje visiems gerai žinomas kaip intriganas, mėgstas kitus nekaltai įskusti. Savo parodyme R.Svirskas sakosi, kad teismo nebaustas, gi tikrenybėje yra jau net kelis kartus baustas.

Friedo: kvota iš 5 lapų, skundas R.Svirsko ir II-os pėst.Divizijos Stabo liūdymas 7 Nr.iš 1923 mt. sausio mėn. 11 d., kuris duotas šaul. J.Vaisė- tai.

4 Kapitonas *Praviening*
Rinktinės Vadas

Ats.jaun.leit.
Raštvedys *Jonas*

XIX rinktinės vado Navikevičiaus raportas dėl perlojiškio R. Svirsko skundo prieš Perlojos šaulį Jokūbą Vaisietą. 1934 11 22

Šauliu kandidatų į Merkinės būrį buvo įstojęs Aleksandras Visockas. Tačiau pasak būrio vado V. Matulaičio 1938 03 19 raporto XIX rinktinės vadui, Visockas nepatikimas. Valstybės saugumo departamento Žinių skyriaus viršininkas K. Mačiulis 1938 05 05 rinktinės vadui pranešė, kad Visockas 1936 metais priklausęs lenkų organizacijai „Pochodnia“, namuose kalbėjo lenkiškai. 1928 metais išsiėmė laikinąjį pasą, užsirašęs lenku; šiemet išsiėmė kitą pasą – jau lietuvis! „Žinių, kad jis šnipinėtų lenkų naudai, negauta“ (LCVA 561-19-281).

Kauno apskrities policijos vadas 1939 m. kovo 14 d. raštu pranešė Kauno karo komendantui ir Kauno šaulių rinktinės vadui, kad Alytaus

rinktinės šaulys Petras Pleškevičius vaikšto apsirengęs generolo miline. Raštas persiųstas Alytun, o iš čia – Nedzingės šaulių kuopos vadui, kad praneštų Meškučių būrio vadui įspėti šaulį: iš karo invalidams šelpti fondo gautą milinę reikia pertvarkyti – iš jos išimti raudonus kantus ir pamušalą, ir tik tuomet ją bus galima dėvėti (LCVA 561-17-27).

Merkinės būrio šaulys Zigmas Povilaitis 1939 m. spalio 13 d., užuot įvykdęs IV Merkinės š. kuopos 1 būrio vado Pinkevičiaus įsakymą – tris lenkų kareivius pristatyti į policiją, juos nusivedė į savo butą, perrengė civiliškai ir, parodęs kelią, liepė bėgti. Už tai Z. Povilaitis išbrauktas iš šaulių (LCVA 561-19-332).

Merkinėje policija 1940 m. gegužės 5 d. pastebėjo kontrabandininką iš Radyščiaus kaimo Motiejų Bubnelį. Į pagalbą policiją pasikvietė šaulį Bronių Matijavičių. Šaulys aptiko kontrabandininką su vežimu pasislėpusį Bingelių miške. Pas Bubnelį rasta 15 pakelių po 100 akmenėlių žiebtuvėliams (vienas toks pakelis svėrė 55 gramus). Kontrabandininkas bandė duoti šauliui 7 Lt kyšį. XIX rinktinės įsakymu šaulys pagirtas ir pristatytas Policijos departamentui apdovanoti 25 Lt pinigine dovana. M. Bubneliui „iškeltos bylos už kontrabandą, per greitą važiamą miestelyje ir už kyšio davimą” (LCVA 561-19-333).

Nedzingės būrio vadas J. Kopka 1940 m. gegužės 14 d. pranešė XIX rinktinės vadui, kad naktį iš gegužės 1-osios į 2-ąją šaulys kandidatas Zigmas Grigaravičius sekęs, ar nėra komunistinės veiklos Daugų-Merkinės vieškelyje nuo Lesagūrų dvaro kryžkelės iki Pilvingių kaimo. Mikniūnų kaime priartėjus prie Onos Kopkienės trobesių, pasigirdo šūvis. Gegužės 2 d. O. Kopkienė policijai prisipažino, kad ji šovusi. Slaptai laikytą pistoletą atidavė. Alytaus apskr. karo komendantui O. Kopkienė rašė, kad du šauliai – Zigmas Grigaravičius ir Jonas Kašėta iš Mikniūnų kaimo bei dar 6 vyrai ne šauliai kalbamą naktį akmenimis daužė jos namo sienas. Moteris su mažais vaikais bijojusi miegoti ir pro langą iššovusi į viršų. Triukšmadariai pasitraukė (LCVA 561-19-332).

10. ŠAULIŲ SAJUNGOS LIKVIDAVIMAS IR KAI KURIŲ ŠAULIŲ LIKIMAI

1940 m. birželio 21 d. iš LŠS vado pareigų atleistas Pranas Saladžius; laikinai eiti šias pareigas pradėjo generalinio štabo pulk. leit. P. Žukas. Birželio 23-24 d.d. planuota visos Lietuvos šaulių šventė neįvyko, nors būriuose į šaulius dar buvo priimama. Pvz., Vilniaus geležinkelio stoties moterų skyriaus valdyba kelias moteris priėmė liepos 3 d. posėdyje.

V Trakų rinktinės 1940 06 18 įsakyme šauliams įsakyta mandagiai elgtis su SSSR kariuomene, o liepos 18 d. Trakų rinktinė nurodė būriams nepateikti šaulių sąrašų atskiriems SSSR kariuomenės pareigūnams.

Laikiniai ėjęs LŠS vado pareigas Žukas 1940 07 09 – prieš liepos 14 d. numatytus vad. Liaudies Seimo rinkimus – rinktinių vadams įsakė:

„Šauliai yra drausmingi piliečiai. Liaudies Seimo rinkimų metu šauliai turi parodyti pavyzdį visiems krašto gyventojams. Dalinių vadai kuo skubiausiai turi paraginti visus šaulius, kad Liaudies Seimo rinkimuose patys dalyvautų ir kitus ragintų dalyvauti – reiškia, parodytų pilietinį susipratimą, ištikimumą Liaudies Vyriausybei, kuri, pasišalinus senojo režimo vadams, garbingai išsaugojo mūsų laisvą ir nepriklausomą gyvenimą ir užmezgė nuoširdžius ir glaudžius santykius su draugišku mums didžiuoju kaimynu SSSR.

[...]

Įsakau išaiškinti šauliams Liaudies Seimo rinkimų tvarką ir reikalą balsuoti už išstatytus kandidatus – liaudies teisių gynėjus”.

Tačiau Respublikos Prezidento Justo Paleckio 1940 m. liepos 11 d. paskelbtu aktu Lietuvos šaulių sąjunga su visais jos daliniais, įstaigomis ir organizacijomis nuo liepos 13 d. nustojo veikusi. Likvidavimo tvarką nustatė krašto apsaugos ministras. Tai paskelbta Žuko 1940 07 15 įsakymu su grifu „labai skubu”, o liepos 16 d. raštu apie tai pranešta rinktinėms. Likvidacinės komisijos pirmininku paskirtas intendantūros pulkininkas leitenantas O. Milaševičius, nariais – generalinio štabo majoras A. Impulevičius, Valstybės kontrolės atstovas

vyresnysis revizorius Blažaitis, Karo butų valdybos atstovas matininkas Gibavičius. LŠS likvidacijos nuo liepos 13 d. įsakymą krašto apsaugos ministras V. Vitkauskas, kariuomenės vadas F. Žemaitis ir politinis vadovas J. Macijauskas pasirašė tik liepos 25 d. Tą pačią dieną atgaline data paskelbtas ir kitas V. Vitkausko įsakymas – dėl Šaulių sąjungos turto perėmimo nuo liepos 11 d. Liepos pabaigoje nutrauktas „Trimito“ leidimas. LŠS štabo likvidacija pradėta rugpjūčio 1 d. ir baigta rugsėjo 15 d. Likvidacinė komisija, dalyvaujant Krašto apsaugos ministerijos Politinių vadovų organizacinio skyriaus atstovui politvadovui dailininkui Broniui Žekoniui, 1940 08 08 nutarė, jog:

1) visos bibliotekų knygos ir inventoriūs, susijęs su bibliotekų naudojimu, perduodamas Švietimo ministerijai;

2) muzikos instrumentai, gaidos, dekoracijos, kostiumai, virtuvinis turtas ir pan. – profesinėms sąjungoms;

3) sporto įrankiai, palapinės ir pan. – Komunistinio jaunimo organizacijai (komjaunimui);

4) įvairus už visuomenines lėšas įgytas inventoriūs ir raštinės reikmenys – Lietuvos komunistų partijai (LCVA 561-8-208).

Dalis šaulių turto atiduota savivaldybėms.

Gen. štabo maj. A. Impulevičius ir LŠS vadas pulk. P. Žukas rugpjūčio pradžioje buvo suimti – neva už LŠS likvidacijos sabotavimą.

Šaulių ginklus Krašto apsaugos ministerija perėmė dar iki LŠS likvidavimo įstatymo paskelbimo. Anot Kariuomenės štabo I skyriaus 1940 m. birželio 25 d. rašto, visus šaulių ginklus – valdiškus, padovanotus, nuosavus – atitinkamų kariuomenės divizijų vadams reikėjo atiduoti iki birželio 28 d. imtinai. Kariuomenės vado divizijos generolo Vitkausko labai skubiu slaptu birželio 26 d. įsakymu į Kariuomenės štabo I skyrių kasdien iki 21 val. reikėjo pranešinėti žinias kur ir kiek tą dieną į kariuomenės sandėlius perduota šaulių ginklų. Birželio 28 d. šaulių ginklų grąžinimas pratęstas iki birželio 30 d. ir tą dieną grąžinimas turėjo būti užbaigtas (LCVA 929-9-308).

Pasak XIX Alytaus rinktinės vado Išlinsko 1940 m. rugpjūčio 27 d. įsakymo (LCVA 561-2-1396), rinktinės šaulių daliniai Varėnos krašte likvidavosi taip: rugpjūčio 3 d. – 4 Merkinės kuopa, rugpjūčio 5 d. – Merkinės šaulių ugniagesių komanda ir Kamorūnų būrys, rugpjūčio

7 d. – 13 Babriškių būrys, rugpjūčio 8 d. – 5 Nedzingės kuopa, rugpjūčio 9 d. – Varėnos I būrio ugniagesių komanda, rugpjūčio 10 d. – Puvočių moterų būrys, rugpjūčio 12 d. – 29 Puvočių būrys, rugpjūčio 13 d. – 40 Kibyšių būrys, rugpjūčio 14 d. – 18 Liškiavos, 44 Norulių, Varėnos I ir Varėnos II būriai, Perlojos, Nedzingės ir Akmens moterų š. būriai ir Nedzingės būrio ugniagesių komanda, rugpjūčio 15 d. likvidavosi Merkinės moterų š. būrys. Birštono, Akmens, Perlojos, Varėnos I ir Varėnos II būrių pinigus, knygas ir bylas paėmė Valstybės saugumo policija. Rinktinės vado padėjėjas Pranas Tamulevičius šaulių kvotos reikalu liepos 5 d. buvo Varėnoje II.

Alytaus šaulių sporto klubo „Dainava“ turtą paėmė SSSR kariuomenė.

Iš mus dominančių XIX rinktinės būrių paimtas ir Švietimo ministerijai perduotas toksai turtas:

Merkinės kuopos: 410 knygų biblioteka, kitas 77 knygų knygynėlis, 197 cm x 119 cm dydžio spinta, pušinis stalas;

Merkinės moterų š. būrio: 18 įvairių knygų;

Merkinės š. ugniagesių komandos: 2 tautinės vėliavos ir 2 kotai joms;

Nedzingės kuopos: 1 tautinė vėliava, 289 knygų knygynas, 1 spinta knygoms, 1 stalas;

Nedzingės būrio: 1 įrėmintas paveikslas;

Liškiavos būrio: knygynėlis iš 67 įvairių knygų, 1 spinta knygoms;

Kibyšių būrio: 12 knygų bibliotekėlė, spintelė knygoms;

Norulių būrio: 2 tautinės vėliavos, knygynėlis iš 79 knygų, 12 įvairių paveikslų;

Puvočių būrio: knygynėlis iš 23 knygų.

Šių būrių turtas laikinai pavestas Merkinės valsčiaus viršaičio globai.

Varėnos II būrio 150 knygų knygyną paėmė Valstybės saugumo policija. Ši policija iš būrio taip pat perėmė 1 džiazio komplektą ir 1 būgnelį. Saugumo policija taipogi paėmė Varėnos II šaulių ugniagesių turtą, tarp kurio buvo ir motorinis vandens siurblys.

Varėnos valsčiaus viršaičio globai perduotas Švietimo ministerijai skirtas turtas:

Babriškių būrio: knygynėlis iš 70 knygų;

Perlojos būrio: 4 įvairūs paveikslai su rėmais ir stiklais, 2 Vyčiai po stiklu ir su rėmais;

Varėnos I būrio: 1 kryžius su krucifiksu, 11 tautinių vėliavų, 10 kotų vėliavoms, 2 gipsiniai Vyčiai, 1 spinta knygomis, 14 įvairių paveikslų.

Profesinėms sąjungoms perduota:

iš Merkinės kuopos: 17 orkestro instrumentų, 46 natų knygelės, 4 paritūros, nauja oda būgnui, 5 perukai vaidinimams, 1 komplektas grimos pieštukų, 8 dekoracijos;

iš Merkinės moterų būrio: 1 staltiesė;

iš Nedzingės kuopos: 1 radijo aparatas „*Marconi*“, 2 akumulatoriai, 1 uždanga scenai, 8 ilgi suolai, 3 trumpi suolai, 1 senas kardas vaidinimams, 1 primusinė lempa, 1 lempa Nr. 3 (?), 1 stalas, 6 taburetės, 1 medinė lova vaidinimams;

iš Norulių būrio: 1 pora moteriškų batelių vaidinimams, 1 uždanga scenai.

Turtas pavestas Merkinės viršaičio globai.

Varėnos valsčiaus viršaičiui perduotas profsąjungoms skirtas turtas:

iš Babriškių būrio: 4 lentos ir 4 suolai scenai;

iš Perlojos būrio: 1 uždanga scenai, patefonas, 40 patefono plokštelių;

iš Varėnos I būrio: 2 radijo imtuvai – „*Leowe*“ (5 lempų) ir „*Ekco*“ (3 lempų), 3 akumulatoriai radijo imtuvams, 1 ruporas imtuvui, 1 spinta radijo aparatams, 1 suflerio būdelė, 1 spinta orkestro instrumentams, 12 pultų griežikams, 18 metrų muslino scenai, 22 įvairūs piešiniai scenai, 1 primusinė lempa scenai, 4 metrai šilko artistams, 1 paprastas cinkuotas kibiras, 19 didesnių lėkščių ir 56 mažesnės lėkštės, 56 taurelės („čerkutės“), 53 stalo peiliai, 55 šakutės, 44 paprastos stiklinės.

Komunistų partijai tekęs šaulių turtas:

iš Merkinės kuopos: 1,72 m x 0,5 m x 1,10 m dydžio spinta, 2 stalai;

iš Norulių būrio: 4 laikikliai vėliavoms (žibalinės lempos paliktos šaulių namams apšviesti);

iš Puvočių būrio: 1 skylmušis;

iš Babriškių būrio: 4 suolai;

iš Varėnos I būrio: 1 presas knygrišystei, 1 mediniai rėmai paveikslui, 1 pušinė spinta.

Iš Varėnos krašto šaulių būrių turto komjaunimui neteko nieko.

Dalis šaulių turto pavesta savivaldybių žiniai. Merkinės valsčiaus viršaičiui 1940 08 15 pavestas globoti Merkinės š. ugniagesių turtas – nuo kepurių su ženklais iki elektros lempučių, taip pat rankinis vandens siurblys su 4 ratais, pakinktai, statinės, žibintai, kirvukai, švilpukai ir kt. (sąrašė – 35 pozicijos). Varėnos valsčiaus viršaičiui pavestas Perlojos b. ugniagesių turtas – 10 kirvukų ir 2 skardinės statinės.

Anot Alytaus apskrities viršininko 1940 08 27 rašto Nr. 7107 Šaulių sąjungos likvidacinei komisijai, paimtas šaulių būrių nekilnojamas turtas:

Perlojos būrio: 600 kvadratinų metrų žemės sklypas, kurio apytikrė vertė buvo 450 Lt, ir tame sklype stovėjęs namas, apytikriai vertas 3800 Lt;

Nedzingės būrio: 1600 kv. m žemės sklypas (1600 Lt vertės), sklype 4000 Lt vertas namas;

Merkinės būrio: 4331 kv. m žemės sklypas (4400 Lt) ir 7500 Lt vertės namas tame sklype;

Varėnos I būrio: 1000 kv. m sklypas, vertas 1000 Lt, namas su stogine ir kitais trobesiais – iš viso 11 tūkst. litų vertės (?);

Pilvingių būrio: 1200 kv. m sklypas, vertintinas 250 Lt;

43 Giraitės būrio: 2000 kv. m sklypas, vertas 250 Lt;

Norulių būrio: 4500 kv. m žemės sklypas (640 Lt vertės) ir 11500 Lt vertės namas tame sklype.

Kai kurių papildomų bei patikslinančių žinių apie likviduotų šaulių būrių atiduotą turtą suteikia toje pačioje byloje LCVA 561-2-1396 esantys turto perdavimo aktai.

4 Merkinės kuopos turtą Merkinės valsčiaus viršaičiui Vladui Janulevičiui 1940 08 01 perdavė ats. jaun. leitenantas Vitalis Matulaitis. 77 egzemplioriai 53-jų pavadinimų knygų pagal papildomą aktą perduoti rugpjūčio 13 d. Merkinės moterų būrio vadės pareigas laikinai ėjusi Irena Vansevičiūtė rugpjūčio 14 d. V. Janulevičiui perdavė 19 egz. 17-kos pavadinimų knygų ir staltiesę, o su sekretore Maryte Vasiulyte rugpjūčio 15 d. naujiesiems veikėjams perdavė būrio dokumentų bylas.

Nedzingės kuopos turtą valsčiaus viršaičio įgaliotam seniūnui P. Juknevičiui rugpjūčio 15 d. perdavė kuopos vadas ats. leitenantas Kunca

(prie akto pridėtas jau perduotų 295 knygų sąrašas bei kuopos raštinės turto sąrašas).

Babriškių būrio aukščiau minėtą turtą (tarp knygų – 10 egz. brošiūros „Degazacija“) bei 2 taikinius būrio vadas Skučas Varėnos valsč. viršaičiui Jonui Tarailai perdavė rugpjūčio 8 d. Tas pats Skučas rugpjūčio 7 d. jau perdavęs Geidukonių b. turtą: įvairias raštinės bylas, 2 būrio antspaudus ir 2 kampinius štampus, 1 štampą vokams, 1 tušo pagalvėlę, 8 signalizavimo vėliavėles, 1 sanitarinį krepšį su vaistais, 1 savo darbo mokomąją granatą ir 1 duonmaišį su diržu.

Liškiavos b. vadas Vitas Valiūnas rugpjūčio 14 d. Merkinės valsčiaus valdybai perdavė 1 spintą ir 67 įvairias knygas bei brošiūras (tarp tų knygų yra ir raštinės bylos bei knygos).

Perlojos b. turtą būrio vadas P. Makaraitis perdavė Varėnos viršaičiui J. Tarailai (perdavimo datos akte nėra). Perduoti P. Saladžiaus, St. Raštikio, Vl. Putvinskio ir buv. Perlojos šaulių namo rėmėjo girininko Jono Keženiaus portretai ir kt. Kuriantis šaulių gaisrininkų komandai, Jokūbas Vaisieta ir Jonas Svirskas pažadėjo gaisrininkams dovoti dvi skardines statines, tačiau jos iki šiol buvo pas „fundatorius“.

Varėnos I b. turtą J. Tarailai perdavė P. Bartkevičius. Be aukščiau minėtų daiktų dar perduotos 5 spjaudyklės, 1 skardinis gėlių laistytuvas, 1 siurblys (pompa) skysčiams, 1 plieninis skersinis (turnikas), 22 kvadratiniai metrai grindų linoleumo, 12 pušinių karnizų užuolaidoms ir uždangoms bei kt. Šaulių namas akte įvertintas 50 tūkst. litų. Namų dalis nuomota Švietimo m-jos vaikų darželiui už 60 Lt mėnesiui. Visas perduotas turtas įvertintas 52234,30 Lt. Be to, dar buvo krūva plytų ir plytelių, apie 12 kubinių metrų malkų, 2 medinės formos paminklams ir antkapiams, 5 poros futbolo batų.

Buvęs Kibyšių b. vadas J. Kačiulis 1940 08 13 valsčiui perdavė įvairias bylas, raštinės knygas, būrio antspaudą ir štampus.

Norulių b. vadą ats. kapitonas Vytautas Narkevičius Merkinės viršaičiui V. Janulevičiui rugpjūčio 15 d. be anksčiau minėto turto dar perdavęs 4 rąstus, apie 1 kub. metrą lentų ir 6 lakštus cinkuotos skardos.

LŠS V Trakų rinktinės 1940 m. rugpjūčio 31 d. įsakyme skelbta: „Šiandien V Trakų šaulių rinktinė su visais daliniais ir štabu likviduota“. Būriai likvidavosi: rugpjūčio 1 d. – 22 Eišiškių, 27 Daržininkų, 4 Valkinin-

kų, 43 Pamerkių, 44 Kalesninkų, 45 Kuršių, 49 Pūčkornių, 50 Giniūnų, 51 Lieponių; tą pačią dieną susilikvidavo Trakų moterų šaulių rinktinė ir moterų šaulių būriai – Valkininkų, Kalesninkų, Žilinių, Pamerkių bei Eišiškių moterų š. skyrius ir Žilinių š. būrio choras; rugpjūčio 2 d. likvidavosi 15 Žilinių š. būrys (LCVA 561-2-1406).

I Lietuvos banko Trakų ir Vilniaus skyrius Krašto apsaugos ministerijos depozitan nuo 1940 m. liepos mėn. iki rugsėjo 5 d. V Trakų rinktinės šaulių daliniai įnešė pinigų: Valkininkų būrys – 241,70 Lt, Valkininkų moterų būrys – 14,70 Lt, Eišiškių b. – 53,97 Lt, Daržininkų b. – 11,60 Lt, Pamerkių b. – 156,16 Lt, Kuršių b. – 14,40 Lt, Pūčkornių b. – 92,35 Lt. Kalesninkų būrys įnešė 9,85 Lt kasos likutį, Kalesninkų moterų būrys – 118,95 Lt likutį. V rinktinės visuomeninis turtas pavestas profesinėms sąjungoms, sporto inventoriui – komjaunimui. Šaulių vėliavos perduotos Kauno karo muziejui (iš V rinktinės – 23 vėliavos, tarp jų ir Žilinių būrio). Vėliau daugelis šaulių vėliavų buvo išniekintos. Pavyzdžiui, Kauno Valstybiniame istorijos muziejuje (buv. Karo muziejuje) 1959 m. lapkričio mėn. 70 vilnionių šaulių vėliavų nurašytos kaip neturinčios muziejinės vertės. Iškirpus šaulių emblemas ir ženklus, medžiagos gabalai panaudoti eksponatams ir patalpoms valyti.

Valkininkų š. būrio vadas J. Giraitis, dalyvaujant šauliui J. Sabui, 1940 08 01 Valkininkų valsčiaus viršaičiui M. Norkūnui perdavė 10871 Lt vertės turtą, iš jo – 10000 Lt vertės 19,5 m x 8 m medinį namą, ne visiškai įrengtą, gontų stogu, su scena, pastatytą iš parapijos išnuomotoje žemėje (tai buvęs lenkų šėlų pastatas). Kitas turtas: baldai, dekoracijos, užuolaidos, žibalinės lempos ir kt., vėliava (20 Lt vertės), 47 knygos ir 148 knygelės lenkų kalba, orkestro instrumentai – seni, aplaužyti (matyt, likę nuo lenkų laikų).

Valkininkų moterų būrio turtą – Vytį, nupieštą dažais baltame perkelėje, įvertintą 14 Lt, valsčiaus viršaičiui perdavė būrio vadė A. Linartienė.

Eišiškių valsčiaus savivaldybei 1940 08 01 perduoto 44 Kalesninkų būrio turto vertė – 42,45 Lt. Perduotos 4 poros slidžių (20 Lt), įsigytų balandžio mėnesį, ir 19 knygų (22,45 Lt), įsigytų gegužės 1 d. Turtą perdavė būrio vadas K. Morkūnas.

Vykdydamas Trakų apskrities karinio viršininko 1940 m. liepos 29 d. telefonogramą, 22 Eišiškių būrio šaulys Tomas Putys liepos 31 d. vals-

čiaus viršaičiui perdavė 31 Lt vertės turtą: 5 suolus be atramų, 1 stalą, 1 kėdę, 1 mažą kryžių, 4 užuolaidas langams, 16 rėmų paveikslams ir 1 vėliavos kotą. Turto knygoje įrašytų 2-jų bibliotekų nebuvo. Būrį likviduojant jo vado Jurgio Grebliko jau nebebuvo: enkavedistai jį suėmė liepos 23 d. (J. Greblikas gimė 1905 m. Narto kaime prie Marijampolės. Baigė Rygiškių Jono gimnaziją ir dvimečius mokytojų kursus. Pirmoji mokytojavimo vieta – Varėna I; paskui dirbo Subartonyse ir kitur. LŠS narys nuo 1924 m., 1936 m. apdovanotas Šaulių žvaigždės ordinu. 1939 m. pabaigoje persikėlė į Eišiškes, kur 1940 02 09 paskirtas š. būrio vadu. Mirė 1941 m. spalio 27 d. Pečioros lageryje Komijoje.)

Bolševikinių okupantų saugumas ypač domėjosi paskutiniais LŠS egzistavimo mėnesiais į šaulius stojusiais žmonėmis; pvz., Varėnos II būrio šaulių pareiškimų blankuose daug kur yra rusiški prierašai: asmens pavardė, vardas, tėvo vardas, kur gyvena. Daugelis šaulių įrašyti į NKVD sudarytą specialią šimtų tūkstančių įtartinų asmenų kartoteką.

Apie kai kurių šaulių likimą, juolab LŠS likvidavus ir krašte įvykus dideliems istoriniams lūžiams, šen ten užsiminėme ankstesnėje pasakojimo eigoje. Toliau priminsime dar vieno kito autoriui žinomo šaulio dalį.

Lietuvą okupavus naciams, kai kurie buvę šauliai, ypač tarnavę Nepriklausomos Lietuvos vidaus ar pasienio policijoje, greitai vėl tapo policininkais. Pavyzdžiui, pasak apylinkės policijos vado 1941 m. liepos 1 d. įsakymo Varėnos I ir Varėnos II policijai (LCVA R-1436-1-29), nuo liepos 1 d. Varėnos I policijos nuovados vyresniuoju policistu paskirtas Juozas Rizauskas, policistais – Vincas Kumpa, Petras Kaliūnas, Adolfas Lapinskas, Jonas Skliutas, Juozas Savickas; Varėnos II nuovados policistais paskirti buvę Varėnos II b. šauliai Petras Leonavičius, Adolfas Petrušis. Vėliau į Varėnos I policiją įstojo buvę Varėnos I būrio šauliai Juozas Švedas ir Daminas Česnulevičius bei į Puvočių š. būrį 1936 m. priimtas Adolfas Lapiniauskas. Marcinkonių nuovados policijos tardytoju nuo 1941 m. liepos 11 d. tapo buvęs pasienio policininkas, Puvočių ir Liškiavos būrių šaulys Balys Jurkevičius (Marcinkonys dar nebuvo priskirti prie Vokietijos Reicho; 1941 m. rugsėjo pirmojoje pusėje Druskininkų, Marcinkonių ir Rudnios valsčių Alytaus apskrityje nebeliko).

Kai kurie buvę šauliai nacių okupacijos metais stengėsi tapti kaimų

seniūnais ir kt. Antai Tolkūnų gyventojas, 22 metų Vincas Poškus, Vinco, nuo 1937 m. priklausęs Šaulių sąjungai, 1942 m. vasarą prašėsi į Tolkūnų seniūnijos seniūnus. Šias pareigas jis norėjo paveržti iš Damino Prakapo, kuris pirmosios bolševikų okupacijos laikais buvo teismo tarėjas (LCVA R-1436-1-23). Jaujakaimyje prie Raitininkų gyvenęs Jonas Dvareckas (g. 1899 m.) iš Puvočių, Nepriklausomybės kovų partizanas, dalyvavęs Varviškės kautynėse ir Klaipėdos ekspedicijoje, 1927 - 1936 m. tarnavęs pasienio policijoje (nuo 1936 m. jis gavo 99 litų pensiją), 1942 m. gegužės mėn. paskirtas Raitininkų seniūnijos seniūnu. Vieni juo skundėsi kaip neteisingu žmogumi, kiti, priešingai, jį gynė.

Juozas Rizauskas 1944 m. pasitraukė į Vakarus, gyveno Vakarų Vokietijoje, mirė ir palaidotas Hamburge. Varėnos I vyresnieji pilicinkai Juozas Švedas ir Domas Česnulevičius per susidūrimą su raudonaisiais partizanais Smalninkų kaime 1943 m. gruodžio 28 d. buvo nukauti, o Vincas Kumpa sužeistas į koją. Rusams grįžus, V. Kumpa greitai buvo areštuotas ir keliolika metų praleido bolševikų lageriuose, o grįžęs iki mirties gyveno gimtajame Užumelnyčyje. Varėnos I š. būryje buvęs Petras Lapinskas, Miko, XX a. 4-tame dešimtmetyje priklausęs pagrindinei Varėnos I komunistų organizacijai ir I-osios bolševikų okupacijos metais kurį laiką dirbęs Telšiuose, 1941 m. liepos pradžioje su kitais penkiais varėniais sušaudytas Varėnoje II ties geležinkelio stotimi kitoje gelžkelio pusėje. Kitas Varėnos I būrio šaulys, Petras Oškutis, po II pasaul. karo partizanavo (slapyv. Kurmis); enkavedistams pakliuvęs gyvas, atkalėjo savo porciją, o išėjęs į laisvę gyveno Kuršėnuose. Partizanavęs to paties būrio šaulys Bolius Poškus, Damino (g. 1904 m., slapyvardžiai Naras, Gediminas) 1946 metais žuvo Mergežeryje. Tarnavęs Lietuvos pasienio policijoje ir 1936 metais priimtas šauliu į Puvočių būrį, o paskui buvęs Norulių ir Liškiavos būriuose Marcelius Savickas hitlerininkų okupacijos metais partizanavo Mergežerio, Palkabalio, Zervynų ir kt. apylinkėse, o 1944 m. rudenį liudijo 3 Baltarusijos fronto „Smeršo“ suregzoje byloje prieš nacių okupacijos laikotarpio šaulius moliadugniškius Julijų Miškinį ir Adolfą Karpį (Lietuvos TSR Valstybės saugumo ministerijos Centrinio archyvo byla Nr. 27875/3). Perlojiškis Jonas Baublys, Jono (g. 1909 m.) po karo įsirašė į stribus, bet greitai

padžiovė kailį (1945 m. rugpjūčio mėn.); be abejo, iš buvusių šaulių stribų buvo ir daugiau.

Ne vienas buvęs šaulys paskui krito nuo pokario partizanų rankų. Pasak Izidoriaus Kalantos 1959 m. atsiminimų (LYA LKP 3377-22-151), partizanai Joną Kopką iš Mikniūnų sušaudė už tai, kad jis, kaip ūkininkas, „pirmas atsiskaitė su valstybe“ – pirmas sumokėjo mokesčius ir atidavė duokles. Buvęs Pilvingių b. šaulys Rokas Galčius su žmona Ona ir dukra Auguste nušautas 1946 m. birželio 4 d. „Miško brolių“ kulkos 1949 m. lapkričio 1 d. Liškiavoje pakirto buvusį Nedzingės būrio šaulį, Žeimių kaimo mokytoją Adolfą Valukonį ir dar du kaimiečius – Vincą Muzikevičių ir Joną Večkį (pastarasis gimęs 1904 m.). Buvęs Lietuvos Rytų partizanas ir Perlojos būrio šaulys, dokumentuose dažnokai apibūdintas ne itin teigiamai, eiguvoje prie Glėbo ežero gyvenęs Varėnos miškų ūkio eigulys Ipolitas Gelusevičius nušautas 1946 m. spalio 3 d. Į Merkinės būrį 1920 m. rudenį stojusį Viktorą Jevaišį, Tomo iš Puvočių (g. 1893 m.), Rodukos apylinkės pirmininką po II pasaul. karo, toks pat likimas ištiko 1946 m. birželio 14 d. Į kitą Merkio pusę, į Perlojos mišką 1947 m. rudenį išsivestas 1920 m. į Perlojos būrį įstojęs, tačiau vėliau iš šaulių pašalintas Salovartės gyventojas Julius Smolenskas. Kandidatu į Puvočių būrį 1929 m. priimtas Liudvikas Bingelis iš Purplių kaimo dirbo Merkinės apylinkės pirmininku ir nušautas 1947 m. gruodžio 24 d.

Vienas kitas buvęs nepriklausomos Lietuvos šaulys hitlerinės okupacijos metais stojo į atsikūrusią LŠS. Tačiau tos organizacijos veikla išeina už šio darbo rėmų.

ŠAULIŲ VAIDINIMAI

Šaulių būrių vakaruose dramos mėgėjų vaidintų veikalų autoriai dažniausiai nerašyti ne tik archyvinuose dokumentuose, bet ir spaudoje skelbtose informacijose. Veikalo pavadinimas kartais esti ne visai tikslus. Būta ir savų inscenizacijų arba rašytojų veikalų perdirbimų, sutrumpinimų. Dalies veikalų autorius pavyko nustatyti iš įvairių bibliografinių šaltinių, nors kai kurie slapyvardžiai ligi šiol tebėra neišaiškinti.

Kazys Alyta – „Ant bedugnės krašto”

Marijos Alytienės vertimas iš prancūzų k. – „Kurčias žentas”

Ambo – „Vargšas Tadas”

Audrų Duktė (Pranė Petrulytė) – „Likimo auka”

Arkadijus Averčenko – „Susitikimas miegamajame kambaryje”

Petras Babickas – „Išgama”, „Spalio 9-oji”

T. Bekampis (Viktoras Jocaitytis) – „Išdavikas, arba POW Lietuvoj”

Vytautas Bičiūnas – „Savanoriai”, „Varnalėšos”

Jonas Baranauskas – „Likimo keliais”

A. Braziulevičius – „Burtininkė”

Juozas Butkus (ne Butkų Juzė!) – „Šauliška meilė”

Juozas Butkus-Butkų Juzė – „Palaidūnas”

Antonas Čechovas – „Jubiliejus”

Juozas Čepukaitis – „Daina be galo”

Jeronimas Čikas – „Tėvų klaida”

Sofija Kymantaitė-Čiurlionienė – „Aušros sūnūs”, „Kalinys”, „Kuprotas oželis”

Manigirdas Dangūnas – „Pavergtųjų kalavijas”

D. Dubinas – „Daug triukšmo dėl nieko”

Dvi Lietuvaitės (S. Bogušytė-Skipitienė ir M. Dirmantaitė) – „Dumblynė”

Dvi Moterys (Žemaitė ir G. Petkevičaitė-Bitė) – „Parduotoji laimė”, „Kaip kas išmano, taip save gano”, „Velnius spąstuose”

B. Federavičiūtė – „Pas motinos kapą”

Aleksandras Fromas-Gužutis – „Ponas ir muzikai”, „Eglė žalčių karalienė”, „Gedimino sapnas”

A.G. V-ka – „Namų židinys”

Kazimieras Gaigalas – „Žygis į Vilnių”, „Laisvės kovotojai”

Viktoras Galinis-Galinaitis (Vilkaviškio Viktoras) – „Mikio teismas”, „Lietuviškos vestuvės”, „Tėvynė šaukia”, „Paklydėliai”

Petras Gintalas – „Šventadarbiai”, „Spalių 9-oji”

Liudas Gira – „Beauštantai aušrelė”, „Kovos trimitai“, „Vytauto žemė“

Petras Gruodis – „Klaipėdos sukilėliai”, „Netrukdyk galvoti”

Antanas Gustaitis – „Slogučiai”

Kazys Inčiūra – „Savanorio duktė”, „Gimtoji žemė”

Juozas Katinas-Rimbaudas – „Už tėvynę”

Stasys Keblas – „Už tėvynę”

Povilas Kesiūnas – „Vergijos griuvėsiuose”

Antanas Kryžanauskas – „Nebaigtas žygis”

J. Labužėlis (J. Masiulionis) – „Už Vilnių”

Gabrielius Landsbergis-Žemkalnis – „Tarnaitė pamokė”, „Jurgis Durnelis”

Stasys Laucius-Laucevičius – „Signalas”, „Ugninis ratas”

Jonas Marcinkus-Tauronis – „Adomo dukterys”, „Taurioji Genovaitė”

Stasys Michelsonas-Michalkevičius – „Amerikoniškos vestuvės”

Pijus Mičiulis – „Sugriuvęs gyvenimas”, „Erškėčių taku”

Juozas Paukštelis – „Užgrobtą žemę”

V. Petronis (Vladas Suchockis-Audronaša) – „Nepasisekė debiutas”, „Nesveikos pažiūros”

Kazys Plačenis – „Kooperatiškos vestuvės”

„Ponia Pipsė ir panelė Tipsė”, iš vokiško sulietuvino X.

Petras Pundzevičius-Petliukas – „Velnias ne boba”, „Brangusai pa-
bučiavimas”, „Neatmezgamas mazgas”, „Nepasisekė Marytei”

Rytų Svaja – „Šaulė”

Pr. Rubinas – „Melchioro Putelės meilė”

E. Rucevičienė (sulietuvino) – „Nepavykusi komedija”

Antanas Rūkas – „Žemė šaukia”
 T. Rutkovskis – „Audra giedroje” (vertė Augustinas Voldemaras)
 Seirijų Juozas-Juozas Židanavičius – „Moterims neišsimeluosi”, „Gudrus apgavikas”, „Meilės galybė”, „Ubagų balius”, „Cingu lingu”
 Jonas Skinkys (Skinkis) – „Moderniška kaimo moteris”, „Moters kerštas”, „Nesusipratimas”, „Pertraukta meilė”, „Pavogtoji sužadėtinė”
 Jonas Strazdas-Jaunutis – „Eglė žalčių karalienė”
 Juozas Šlivinskas – „Gavau žmoną”, „Jocio marti”, „Martynas Špokas”
 K. von Šmidas (ar J. Chociševskis?) – „Genovaitė”
 J. Tauronis – „Adomo dukterys”
 Al. Tarasonis – „Tėvų žemė”
 Antanas Turskis – „Be sumnenės, arba kaip tai einasi ant svieto”
 Petras Vaičiūnas – „Patriotai”, „Naujieji žmonės”, „Sudrumsta ramybė”, „Nuodėmingas angelas”, „Sulaužyta priesaika”, „Tuščios pastangos”, „Liepsnojančios širdys”
 „Vaikų žaislui” (trys komedijėlės: „Ponia ir ponas teisėjas”, „Godus daktaras”, „Barbės edukacija”), iš lenkų k. vertė P.
 Jonas Vainikonis – „Savanoriai kūrėjai”
 Mykolas Vaitkus – „Vilnius mūsų!”
 K. Vijūnas (Kazimieras Čiplys) – „Motinos meilė”, „Vasario 16-ji”, „Bobutės susipyko”, „Čigonėlė nemeluoja”, „Marti karti”
 Jonas Žalpys – „Valkata”
 Žemaitė – „Trys mylimos”, „Valsčiaus sūdas”
 Stasys Žemaitis (Henrikas Prialgauskas) – „Drama miške”, „Lietuvos didvyriai”, „Mirta Činčibiraitė, arba 15000 Lt”, „Leitenantas Antanas”, „Jaunikis iš Kauno”, „Žmogžudžio duktė”, „Prakeikti pinigai”

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

Archyviniai šaltiniai

Lietuvos centrinis valstybės archyvas

Fondas 55, apyrašas 2, byla 231

F. 383, ap. 7, bylos 137, 204, 274, 352, 353, 356, 357, 360, 2099

F. 555, ap. 1, bylos 48, 83, 108, 121, 128, 131, 151, 154, 157, 170, 235, 293, 301, 306, 308, 315, 320, 324, 325, 334, 352, 374, 463, 464, 465, 466, 640, 641, 642, 663, 665, 667, 670, 721, 722

F. 561: ap. 1, bylos 67, 96, 100, 101, 111, 112, 172, 709; ap. 2, bylos 133, 155, 240, 269, 278, 317, 394, 507, 539, 568, 612, 652, 697, 740, 776, 779, 785, 788, 819, 842, 844, 846, 850, 885, 900, 911, 956, 962, 999, 1009, 1010, 1278, 1396, 1400, 1406, 1523, 4301, 4302, 4303, 4305, 4380, 4409, 4420, 4440, 4458, 4466, 4476, 4521, 4523, 4524; ap. 3, bylos 33, 393, 657, 659, 661, 676, 677, 678, 679, 682; ap. 4, byla 772; ap. 5, bylos 412, 413, 414, 415, 420, 421, 424, 427, 429, 430, 431, 433, 435, 436, 438, 440, 442, 445, 447, 477, 478, 479, 481, 792, 1009, 1011, 1020, 1024, 1025, 1026, 1028, 1029; ap. 7, bylos 21, 22, 176; ap. 8, bylos 196, 208, 209, 212, 230; ap. 12, bylos 324, 994, 995, 996, 987, 1010, 1685, 1693, 1699, 1700, 1702, 1730, 1789; ap. 13, bylos 273, 293, 300, 393, 416; ap. 17, bylos 4, 5, 6, 8, 9, 10, 13, 14, 15, 24, 27, 49, 85, 114, 115, 118, 120, 125, 129, 130, 132, 134, 144; ap. 18, bylos 100, 187, 214, 233, 237, 238, 274, 280, 290, 301, 470, 478, 495; ap. 19, bylos 1, 3, 11, 12, 19, 32, 45, 46, 50, 51, 55, 61, 65, 66, 71, 73, 86, 89, 91, 93, 94, 108, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 126, 142, 144, 145, 146, 176, 177, 178, 204, 210, 223, 225, 226, 228, 229, 230, 251, 280, 281, 282, 318, 325, 329, 331, 332, 333, 467, 564, 565, 567, 568, 569, 570, 606, 607, 611, 633, 635, 636, 639, 642, 656, 657, 662, 663, 671, 676, 687, 688, 690, 727, 729, 730, 732, 733, 734, 738, 739, 741, 745, 752, 759, 782, 783, 803, 806, 824, 825, 828, 829, 1006, 1012, 1013, 1019, 1020, 1022, 1041

F. 563, ap. 1, bylos 1, 4, 137, 141, 143, 196

F. 745, ap. 4, bylos 176, 177

F. 908, ap. 1, bylos 172, 209

F. 929, ap. 9, byla 308

F. 930, ap. 4, byla 772

F. 1119, ap. 1, bylos 67, 172, 401, 413, 448

F. 1135, ap. 1, bylos 145, 219

F. 1219, ap. 1, bylos 1, 2, 3, 4, 5

F. 1239, ap. 1, byla 2

F. 1736, ap. 1, bylos 1, 2, 3, 5

F. 1787, ap. 3, byla 938

F. R-220, ap. 1, byla 5

F. R-1436, ap. 1, bylos 23, 29

Lietuvos ypatingasis archyvas

F. K-1, ap. 58, byla P-12795

Lietuvos ypatingojo archyvo LKP dokumentų skyrius

F. 77, ap. 28, bylos 8253, 8254

F. 3377: ap. 18, byla 465; ap. 21, byla 15; ap. 22, bylos 150, 151; ap. 51, bylos 327, 380; ap. 55, bylos 68, 82; ap. 58, byla 149; ap. 66, byla 53

Periodinė spauda

- „Alytaus dzyvas”: 1931 – Nr.Nr. 3, 9, 13, 14, 19; 1932 – Nr.Nr. 1, 2
- „Dainavos šaulys”: 1927 – Nr.Nr. 1, 2, 3
- „Dzūkas” (Alytus): 1927 – Nr.Nr. 1, 2, 3, 56
- „Gairės”: 2007 – Nr. 6
- „Garsas”: 1922 – Nr.Nr. 3, 11
- „Giružis” (Varėna): 2005 – Nr. 47
- „Jaunoji karta”: 1933 – Nr. 3
- „Karys”: 1920 – Nr.Nr. 42, 43, 51; 1921 – Nr. Nr. 23, 25, 43; 1922 – Nr.Nr. 2, 9, 15, 35; 1938 – Nr.Nr. 34, 35
- „Kariškių žodis”: 1919 – Nr.Nr. 3, 7, 13, 16, 23, 25, 31; 1920 – Nr.Nr. 18, 20, 25, 27
- „Klaipėdos sargas”: 1924 – Nr. 2
- „Lietuva”: 1919 – Nr. 178; 1925 – Nr.Nr. 84, 102, 240, 241; 1927 – Nr. 95; 1928 – Nr.Nr. 28, 29
- „Lietuvos aidas”: 1930 – Nr. 194
- „Milicijos žinios”: 1922 – Nr.Nr. 1, 4
- „Mokslas ir gyvenimas”: 1996 – Nr. 10
- „Mūsų Vilnius”: 1929 – Nr. 6; 1931 – Nr.Nr. 16, 17, 18, 19, 21; 1932 – Nr. 27; 1933 – Nr.Nr. 1, 3, 5; 1934 – Nr. 1-2
- „Policija”: 1934 – Nr. 1-2; 1936 – Nr.Nr. 7, 13
- „Słowo” (Vilnius): 1923 – Nr.Nr. 109, 111
- „Trinitas”: 1920 – Nr.Nr. 10, 11, 12, 14, 18; 1921 – Nr.Nr. 2, 3, 13, 20, 26, 28, 30, 34, 37, 41, 43; 1922 – Nr.Nr. 2, 11, 29, 30, 31, 39, 42, 49; 1923 – Nr. 168; 1924 – Nr.Nr. 170, 173, 174, 175, 176, 178, 190, 210; 1925 – Nr. 4; 1926 – Nr.Nr. 26, 27, 34, 41; 1927 – Nr.Nr. 14, 16, 18, 27, 30, 31, 40, 41, 42, 43, 45, 47, 49; 1928 – Nr.Nr. 2, 7, 11, 12, 14, 16, 17, 18, 20, 22, 27, 30, 32, 34, 36, 38, 39, 40, 42, 46, 47; 1929 – Nr.Nr. 5, 6, 25, 27, 28, 31, 36, 44, 46; 1930 – Nr.Nr. 2, 11, 13, 16, 18, 19, 20, 22, 23, 28, 29, 30, 31, 34, 40, 51, 52; 1931 – Nr.Nr. 10, 13, 15, 16, 18, 19, 20, 22, 23, 27, 29, 30, 33, 35, 36, 38, 43, 47, 48, 52; 1932 – Nr. Nr. 1, 3, 5, 6, 7, 8, 12, 13, 19, 21, 23, 24, 26, 28, 30, 42, 43, 46, 48, 49, 50, 52;

1933 – Nr.Nr. 1, 3, 4, 5, 7, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 32, 34, 36, 38, 44, 48; 1934 – Nr.Nr. 1, 8, 16, 17, 21, 22, 25, 26, 30, 33, 38, 39, 43, 44; 1935 – Nr.Nr. 1, 6, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 18, 20, 21, 22, 26, 28, 45, 46, 47, 48; 1936 – Nr.Nr. 3, 9, 17, 22, 23, 24, 27, 41, 44, 46, 48, 50, 51-52; 1937 – Nr.Nr. 1, 3, 6, 8, 11, 13, 42, 43, 44, 46, 49; 1938 – Nr.Nr. 2, 9, 10, 11, 18, 19, 20, 25, 27, 28, 30, 39, 43, 44; 1939 – Nr.Nr. 3, 5, 6, 9, 10, 15, 19, 21, 22, 23, 26, 34, 44, 46, 50, 51-52; 1940 – Nr.Nr. 1, 2, 3, 4, 9, 12, 16, 17, 22, 23; 1990 – Nr. 2; 1991 – Nr.Nr. 2, 9; 1992 – Nr.Nr. 9, 10, 11; 1993 – Nr.Nr. 5, 6, 7-8; 1994 – Nr. 3-4; 1996 – Nr. 4; 1998 – Nr. 2; 1999 – Nr. 3, 4, 7, 11; 2000 – Nr. 3; 2001 – Nr.Nr. 1, 3, 10; 2002 – Nr.Nr. 2, 12; 2003 – 1, 4, 8; 2003 – Nr.Nr. 9, 10, 11; 2004 – Nr. 11; 2005 – Nr.Nr. 1, 6; 2007 – Nr. 7, 9

„Vilniaus aidas”: 1925 – Nr.Nr. 41, 44, 54, 55, 100

„Vilnietis”: 1922 – Nr.Nr. 6, 7, 14

„Voruta”: 2005 – Nr. 13; 2006 – Nr. 15

Papildoma literatūra

- Andriukaitis V. Lietuvos Šaulių Sąjunga. „Mūsų žinynas“, 1926, Nr. 30, t. X
- Ališauskas K. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918-1920, t. I. Čikaga, 1972
- Ališauskas K. Pirmieji Nepriklausomybės kovų žygiai. „Mūsų žinynas“, 1939, Nr. 2, t. XXXVI
- Aravičius V. Iš lenkų okupacijos Perlojoje. „Karo archyvas“, 1940, t. XII
- Aravičius V. Perlojos partizanai. „Karo archyvas“, 1938, t. X
- Balčiūnas B. Kaip 1919 metais lenkai paėmė Merkinę. „Karo archyvas“, 1938, t. X
- Baltušis-Žemaitis F. Karas su bolševikais Lietuvoje 1919 m. „Mūsų žinynas“, 1929, Nr. 56, t. XVII
- Conflit Polono-Lithuanien. Question de Vilna 1918-1924. Kaunas, 1924
- Čepėnas P. Naujųjų laikų Lietuvos istorija, t. II. Vilnius, 1992
- Česnulevičiūtė P. Kovojanči Perloja. Varėna, 1998
- Česnulis P. Nužmogintieji. Vilniečių Golgota lenkų okupacijoje. Hamilton, 1973
- Gimžauskas E. Baltarusių veiksnys formuojantis Lietuvos valstybei 1915-1923 m. Vilnius, 2003
- Ivanauskas T. Aš apsisprendžiau. V., 1994
- Jankūnas K. Šaulių Sąjunga – kariuomenės talkininkė. „Mūsų žinynas“, 1939, Nr. 6-7, t. XXXVI
- Kareivis Lietuvos gynėjas. K., 1926
- Karo technikos dalių dvidešimtmetis 1919-1939. K., 1939
- Karpavičiūtė-Melaikienė J. Mniejszosci narodowe w okresie międzywojennym. „Znad Wilii“, 2006, Nr. 3
- Klimas P. Iš mano atsiminimų. V., 1990
- Klein B. Ruch rewolucyjny na Wileńszczyźnie w latach 1920-1939. Wilnius, 1961
- Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918-1920. V., 1998
- Lietuvos ir Lenkijos santykiai. Dokumentų rinkinys. V., 1998

Lietuvos karių, partizanų ir šaulių kapai 1919-1940. Atlasas. V., 2003
 Lietuvos karo invalidas. 1918-1928. K., 1928
 Lietuvos karo invalidas. 1923-1928. K. 1928
 Lietuvos karo invalidas. K., 1932, 1933, 1934, 1937, 1938
 Lietuvos policija įstatymų ir tvarkos sargyboje. Čikaga, 1974
 Lietuvos policija 1918-1928, I. K., 1930
 Lietuvos sutartys su svetimomis valstybėmis, t. 1, 1919-1929. K., 1930
 Lietuvos šaulių sąjunga valstybės ir visuomenės tarnyboje 1919-1940. K., 2005
 Lietuvos šaulių sąjungos istorija. Sudarytojas Liekis A. V., 1992
 Los Angeles Juozo Daumanto šaulių kuopos istorija 1964-2004. K., 2006
 Makauskas B. Vilnijos lietuviai 1920-1939 metais. V., 1991
 Martinkėnas V. Vilniaus krašto lietuviškos mokyklos ir skaiyklos 1919-1939 metais. V., 1989
 Matusas J. Šaulių sąjungos istorija. Antrasis leidimas. Sydney, 1966
 Miškinis J. Manoji Dzūkija. Atsiminimai. Londonas, 1966
 Mūsų kalendorius 1924, 1930, 1931, 1933, 1934 metams (LŠS leidinys; Kaunas, leidimo metai – 1923, 1929, 1930, 1932, 1933)
 Nepriklausomai Lietuvai. Čikaga, 1965
 Neužmiršk Lietuvos. K., 1927
 Piłsudski J. Pisma zbiorowe, t. V, t. VII, Warszawa, 1937
 Pirmasis nepriklausomos Lietuvos dešimtmetis 1918-1928. K., 1930
 (J. Purickis – „Seimų laikai“, J. Kalnėnas – „Lietuvos šauliai“, J. M. Laurinaitis – „Kariuomenė“)
 Prunskis J. Bolševikų nužudyti šauliai. Čikaga, 1982
 Ryliskis A. Fragmentai iš praeities miglų. Atsiminimai, I. Chicago, 1974
 Rukša A. Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės, t. II. Cleveland, 1981
 Ruseckas P. Lietuvos kariuomenė. K., 1937
 Ružancovas A. Gudų kariuomenės dalys Lietuvoje. „Mūsų žinynas“, 1921, Nr. 2, t. I
 Ružancovas A. Lenkų pulkai mūsų fronte 1919-1920 metais. „Karo archyvas“, 1935, t. VI

- Savanoriai 1918-1920. K., 1929
- Savanorių žygiai, I-II. Nepriklausomybės kovų atsiminimai. V., 1991
- Statkus V. Lietuvos ginkluotosios pajėgos 1918-1940 m. Chicago, 1986
- Stosiūnas B. Trasnykų dienos. „Karo archyvas“, 1940, t. XII
- Šaulių kalendorius 1939 metams. K., 1938
- Šaulių sąjungos įsakymai ir aplinkraščiai (1935-1939). K., 1940
- Šaulių sąjungos įstatymas ir Statutas. K., 1936
- Šaulių uždaviniai. K., 1921
- Šaulių vadovas. K., 1921
- Šėmis B. Vilniaus Golgota. Okupuotosios Lietuvos lietuvių darbo ir kančių 1919-1928 metų dienoraštis. K., 1930 (2-as leidimas: Mykolas Biržiška. [...]. V., 1992)
- Tiknys V. Varėnos kautynės atsiminus. „Karo archyvas“, 1938, t. IX
- Tumpa K. Perlojos atsiminimai. „Karo archyvas“, 1938, t. X
- Vasario 16-ji. K., 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1932, 1933
- Venclova T. Vilniaus vardai. V., 2006
- Vilnius ir Vilniaus kraštas. Krašto pažinimo pradai. K., 1932
- Vitkauskas V. Mūsų pėstininkai. „Mūsų žinynas“, 1928, Nr. 45, t. XV
- Vladas Putvinskis-Putvy, jo gyvenimas ir parinktieji raštai, t. II. K., 1933
- Zaskevičius S. Pro patria! „Mūsų žinynas, 1928, Nr. 45, t. XV
- Ziminskas J. Iš netolimos Vilniaus krašto praeities (atsiminimai iš 1918-1919 m.). Kn. „Lietuvos karo invalidas“, K., 1931
- Žepkaitė R. Diplomacija imperializmo tarnyboje. Lietuvos ir Lenkijos santykiai 1919-1939 m. V., 1980
- Žepkaitė R. Vilniaus istorijos atkarpa 1939 m. spalio 27 d. - 1940 m. birželio 15 d. V., 1990
- Žukas K. Žvilgsnis į praeitį. V., 1992
- Ковкель И. И. Польско-литовский конфликт и белорусские буржуазные националисты (октябрь 1920 - март 1923 г.). – Вопросы истории. Межвузовский сборник, вып 1. Минск, 1974

Полуян В., Полуян И. Революционное и национально-освободительное движение в Западной Белоруссии в 1920-1939 гг. Минск, 1962

Революционный путь компартии Западной Белоруссии (1921-1939 гг.). Минск, 1966

